Philippus Hequet. Doct. Medicus.
Abbavillaeus.

SELECTIORVM OBSERVATIONVM ET CONSILIORVM DE PRÆTERVISIS HACTENVS MORBIS AFFECTIBVSQVE PRÆTER naturam ab aquâ, seu serosâ colluuie & diluuie ortis

LIBER SINGVLARIS.

OPVS NOVITATE ET VARIETATE doctrinæ vtile iuxtà atque iucundum.

AVTHORE CAROLO PISONE DOCT. PARIS.
Consiliario & cubiculario Medico HENRICI II. Sereniss. Ducis Lotharingiæ &c. Decano facultatis Medic. Academiæ Pontanæ, & Domino de Champel, &c.

PONTE AD MONTICVLVM,
Apud CAROLVM MERCATOREM, Serenissimi Lotharingiæ Ducis Typographum.

cIↄ. Iↄ. c. XVIII.

HENRICO II.

SERENISSIMO POTENTISSIMOQVE

DVCI CALABRIÆ, LOTHARINGIÆ, MARCHISIO, DVCI Barri, Gueldriæ, Marquioni Pontis ad Monticulum, Comiti Vadem. Albimont. Zutphen, &c.

SEPTIMVS MENSIS AGITVR, SERENISSIME PRINCEPS ET CLEMENTISSIME DOMINE, ex quo Celſitudo tua, cum inaudiuiſſet me in quodam celebri conſilio à ſuis Archiatris ſuper hyſtericis affectibus nuper habito noua quædam in medium protuliſſe effata, quæ quãquam à communi medicorum ſenſu longè eſſent aliena & prorſus paradoxa, veroſimilitudinis tamen plurimum ipſa habere, & ab ingenio ſolertiâq; non vulgari eſſe profecta candidiores Collegæ iudicarent; tum verò iudicio eorum approbato meipſum hu-

maniter congratulata compellauit, siue potius pro summâ suâ erga me authoritate imperauit, vt illa publicè euulgarem, & cum vniuerso medicorum ordine communicarem. Quâ sanè beneuolâ tua exhortatione cum mihi nulla vox gratior iucundiorque aures ferire, tum nescio quo acriore gloriolæ gargalismo animum titillare potuit, quòd commendatio ei gratulationi coniuncta, atque à sapiente iudicijque acerrimi Principe profecta non posset non & mihi priuatim perhonorifica esse ac gloriosa, & inprimis publicè vtilis. neque enim tam vanus sum, aut imprudenter mihi blandior vt hoc iussum vnâ mei causâ à singulari tuâ humanitate propensoq; in me animi affectu solùm emanasse mihi persuadeam, sed potius quia è famâ ac splendore Academiæ nostrę prudenter esse credidisti, vbi vbi gentium innotescere, & resciri non ignauos inertesque homines ac vulgares, sed strenuos ac solertes grauissimis in illâ iuuentutem edocendi muneribus præesse; & non mediocrem eâ ratione liberalium artium, ingenuarumque omnium disciplinarum complemento ac perfectioni futuram accessionem; si quid cultores earum præclarum & vtile ingenij vi diuturnaque meditatione adinuenissent ac excogitassent, illud publici fieret iuris, & seris nepotibus amicè trāsmitteretur.

Sed enimuerò ex aduerso (nec enim dissimulare fas est) quanquam tua illa compellatio iucundissima meritò fuit, tamen non mediocriter animum suspensum solicitumque tenuit: quippè qui alias à naturâ primâque institutione modestiæ studiosus & peramans, in eâ prętereà semper hæresi fuissem (conscius quippè veriuerbij illius

Quàm magna ingenia ſæpe in occulto latent!)
prudentis eſſe hominis in obſcuro potiùs viuere, quàm dubiam aucupari velle famã, & ſuum nomen incertis famigerationibus ac parum æquis iudicijs, vt hoc æuum malignitatis & maledicentiæ feraciſſimum eſt, exponere.

Atqui hæc verſantem animo diuque ancipiti diſtractum cogitatione tandem traxit (æquum certè ita fuit) impulitque eò ſumma tua in me authoritas, vt eam propriâ nominis mei exiſtimatione contrà longè cariorem habendam eſſe duxerim. Ecce igitur tibi vltrò pareo lubenſq; PRINCEPS OPT. MAX. & primum ingenij mei fœtum ad aram Maieſtatis tuæ ſiſto conſecroque (nam & tu amabò ęquiter feres vt noſtrum illum CAROLI III. optimi tui parentis Macariſmum tibi pientiſſimo filio olim dicatum quia alterius ſtyli & argumenti quàm eius, cui mea me addixit profeſſio, quanquam fortè non inglorium & luce indignum hoc tẽpore diſſimulem: & verò ego ſatis mihi caui, ne turpiſſimum plagij crimen quiſquam mecum expoſtulet quòd vt Plautina illa mulier.

Alienos labores eam ſuppoſitum mihi)

Primum, inquam, ingenij mei fœtum affero offeroque conſilium ſcilicet illud, de quo antè, non futilem ac leuem huiuſce totius operis ſiue occaſionem ſiue materiam. Adfero autem non tanquam rude, informe, & indigeſtum κύημα, ſed tanquam fœtum iam ſuis omnibus membris prorſus abſolutum, informatumque & ſpirantem, atque publicæ lucis auidum ac ſitientem. Nimirum cum in illo conſilio hyſterica quidẽ vulgò habita ſymptomata non in vterum,

vt fert communis medicorum opinio ab Hippocrate & Galeno ad hæc vsque tempora deriuata, sed in vnum caput præter naturam malè affectum ceu parentem; capitis autem constitutionem à naturali alienam non in famosas illas cacochymiæ species, sed in aqueam siue serosam colluuiem à medicis præteruisam hactenus, certè negligenter oscitanterque consideratam esse refundendam demonstrauerim, operæprecium esse duxi ad maiorem fidem ac lucem ijs nouis addendam placitis quædam alia consilia, sed multò plures obseruationes morborum ferè omnis generis adiungere, & in vnum veluti corpus componere & efformare, qui morbi eiusdem serosæ illuuiei essent effectus, aut diluuiè illius humoris è capite in vniuersa reliqua membra depluentis consequerentur, & paradoxon illud consilium mirificè illustrarent.

Adfero igitur hunc ingenij nostri fœtum ita excultum perfectumque meâ sententiâ, vt ad hoc argumentum vix quicquam desiderari posse amplius videatur: sed cum eâ sanè Clementissime PRINCEPS, de tuâ humanitate fiduciâ, vt quoniam benignâ illâ exhortatione ei veluti materiam atque semen, imo vitæ sensusque principium & entelechiam, simulq; salutem, & in partu opem diuorum Liberi, Vitumni, Sentini, Dieiouis, & Nixij vice hactenus tribuisti, eduxistique in lucem, eumdem porrò grati veluti obstetricatûs officia conferens suscipias, foueas tàquam Opis, & Leuana, ad publicam vtilitatem alas & instituas seu bona Educa, educato sed adhuc balbutienti Vaticanus os aperias, sistentemq; ad grauiorum Censorum subsellia ab infantili liberes pauore; consilia,

sententias, & strenuitatem, quæ à Diuis Pauentiâ, Consō, Sentiâ, atque Strenuâ piæ matres suis expetunt liberis, inspires; denique amplam spem & constantem eutychiam, atque à fortuitis aduersisque immunem ceu dea Venilia Fortunaque, & bonus Genius benignè impartias.

Enimuero cum vehemens intentaque mentis contentio, atq; assidua meditatio nihil non quamuis abditum, abstrusum & altis immersum tenebris eruat ac in apertum proferat, nihil non quamuis difficile & imperuium perrumpat peruadatque, incredibile sanè dictu est & quantam illa benigna tua compellatio facilitatem atque subsidium contulerit in renouandâ penè intermortuâ memoriâ eorum, quæ tot antè annos in morbis, quorum Historia retexenda mihi fuit, obseruaram, & quantam porrò alacritatem ardoremque iniecerit in suscipiendâ prosequendaque reconditæ & latentis eorum morborum naturæ causarumque indagatione, & exquisitâ symptomatum ad eam inuestigationem necessariâ consideratione. cuius certè ardoris ceu vitalis cuiusdam caloris à te tanquam benigno sydere communicati beneficio quia hic ingenij fœtus integritatē vitamq; est cōsecutus, habet profectò quod te parentem agnoscat & prędicet tot & tātorum bonorū, quę nascētibus cōmemoratos illos Diuos conferre credidit antiquitas.

Quoniam autē salutari tuâ ope enixus cōmunem gestit videre lucē, seueriorū se dare in cōspectū frontiū, incertamq; iudiciorū subire aleam, tuū antè omnia supplex implorat patrocinium, tuā fidem, tuam prehensat authoritatem, quî insolentem & inaudi-

tam nouitatem suam ab omni monstri suspicione vindicare, qui gratiam vacuosque animos veritati à se propalatæ mereri, qui denique vitam famamque suam ab inuidorum calumnijs sartam tectam tueri valeat.

Circumfrement namque mox haud dubito vndique hinc morosi censores, qui in magistrorum verba iurarunt, vociferabunturque non ferendam hodiernam in scribendo cacoëthiam, facinus arrogantiæ plenum esse tot tantisque in dies libris sapientum obtundere capita, oculos fatigare, multo vero minus permittendam eam nouitatem, quæ & antiquitatis oracula spernat & inauditorum dogmatum tanquã perniciosarum hæreseωm iactet spargatque semina: illinc scioli & ardeliones, quibus nihil nisi suũ quidquam placere potest, qui vniuersas artes & scientias supercilio suo tanquam cœlum humeris Atlantis inniti existimantes, ac omnes alios præ sese blennos, bardos reputantes labores nostros calumnijs oppriment, nostraque sensa inanitatis damnabunt, & tanquam nugamenta seu ægri somnia suggillabunt. Atqui si contrà ad sapientum subsellia, & in primis ad sapientiæ tuæ tribunal, æquissime ac cordatissime Princeps, prouocemus, dieque dictâ sistamus, haud dubito voces illas hominum desidiam suam, vel inuidiam specie recti velãtium citius, quàm à leui vento prosternuntur folia farfari, ab hisce sapientiæ decretis iri difflatum.

Scilicet hominibus ingenuis & ad imperandum, non seruiendum natis hanc esse datam à supremo Principe ac moderatore vniuersi honestissimam quidem, sed difficillimam vitæ circa Philosophiam & naturæ

naturæ rerumque omnium, quæ cœli terræque ambitu continentur, contemplationem ac ſtudium occupationem, vt ex illâ in notitiam ſui creatoris venire, ad agniti cultum & amorem excitari, amatoque poſſent frui cum beatis illis mentibus, quæ

Immortali æuo ſummâ cum pace fruuntur;

& per eam porrò quæcunq; ſocietatis humanæ ſpectarent cõmoda ſibi vi ingenij diuturnaque meditatione & labore obtinerent, ſi quidem facultas omnis à Deo inſtituta, adiuta, confirmataque planè, diſtinctè, definitè ex animi noſtri ſententiâ, ac euidenti cauſarum cognitione ſemper progreditur, quòd ille totius ordinis ac vniuerſæ rationis opifex Maximus ne aliquid contra ordinem ac terminos à ſe conſtitutos moliri videatur, τριβῇ ἀλόγῳ, ἀτέχνῳ, καὶ ἀμηχάνῳ fauere aut opitulari non ſolet. idcirco ingens cauſarum deſiderium hominibus à natura benè informatis inditum eſſe, quod Catonis ſapientiæ Romanæ Coriphæi conſuetudo ſatis declarauit, qui adhuc puer omnium, quæ proponebantur, cauſam rationemque à Pædagogo ſemper exigebat.

Cum autẽ natura rerũ in obſcuro ſit poſita, altiſq; veritas demerſa tenebris, inde diſciplinarũ omnium atq; artium principia eſſe rudia leuiaque admodũ, ſed magnas fieri progreſſiones per additamenta, quę ſingulis ferè ſæculis præſtantes ingenio viri à ſe inuenta in commune contuliſſent. quo ſanè è Repub. maximè eſt generoſo quemcunque animo eam artem, ad quam eum natura inſtitutioque excitauit, animo ſtrenuo infractoq; cũ labore excolere, cum in omni genere artium labore & diligentiâ artis & conſilij

(Τέχνῃ γὰρ κρατοῦμεν ὧν φύσει νικώμεθα.)

moderatione separatis veluti quodam cælesti nummo aut fortunato Gygis annulo quicquid volumus ab eo extorqueamus; Nam singulos homines artem aliquam ab ineunte ætate ediscere cōmune societatis humanæ bonum conseruatioque iubent, & Græciæ Italiæque iudicio olim prudenter cautum fuit, cum apud Græcos quidem inertes atq; ociosi per totum vitæ spatium ἄτιμοι ac ignobiles censerentur.

Quoniam autē si quā in arte diligētia requiritur, in medicinâ certè maxime desideratur, quod lōgitudo cum difficultate in eâ est coniuncta, atque vt in naui, aut exercitu semper in eâ aliquid de nouo agendum cognoscendumque offertur, æquum est profectò omnes qui ex tam salutaris & nobilis artis exercitatione famam atq; commendationem venantur, nunquam à diuino Apellis instituto discedere, aut vllam diem tam occupatam agere, in quâ lineam ducendo aliquam artem suam non augeant, exornent, ac locupletent. Quamobrem cum addiscentem quidem credere æquum esse iudicarit Philosophus, tamen eum, qui in virum iam adoleuerit, vt angusti inertisque animi est ad quamcumque de qualibet re sententiam quasi tempestate fueris delatus, ad eam tanquam ad saxum adhærescere, teque primum antè teneri astrictum, quàm quid esset optimum iudicare potueris: ita ingenuum est & dignum homine diuinæ auræ particulâ, ac rationis lumine nobilitato vim iudicij iam maturi in probandis, examinandis quæ à præceptoribus siue maioribus didiceris, & in veritate acri iudicij meditatione indagandâ sese gnauiter exercere; & porrò in eâdem probandâ communicandaque liberalem non inuidum sese ostendere; sem-

perque illud in corde reconditum habere, venerati-
one quidem digna esse à maioribus affabrè inuenta,
ingeniosè exculta, ac sapienter dicta, sed neruos sa-
pientiæ esse nihil temerè credere quinetiam amicum
quidem Socratem, amicum Platonem, sed magis
amicam veritatem esse debere: denique vt eorum
desidiam, qui vel specioso publicæ vtilitatis & scien-
tiarum compendij prætextu artium fines regere vo-
lunt, contentique maiorum doctrinâ nihil dici ho-
diè, quod non splendidius antè fuerit dictum autu-
mant, ac supersedendum accuratiori deinceps exa-
mine & morosiore causarum inquisitione iubent,
omnino esse pestiferam, atque incremento & perfe-
ctioni artium perniciosam res ipsa satis loquitur; sic
contrà nullus non, cui salis mica vel perexigua insit,
videt, imò ridet ματαιοτεχνίαν eorum qui ex alienis la-
boribus gloriam sibi quærunt, & tritis vulgatisque
classicorum authorum effatis, sententijsq; quamquam
sub alio ordine & fortè non artis experte exscriben-
dis ætatem omnem cacoëthiâ quadam scribendi
consumunt, atq; omnem ingenij vim, quæ sanè per-
exigua est & tenui gloria digna, in rebus superfluis
conterunt more Xenocratis, qui vt numerum sylla-
barum, quas elementa & literæ Alphabeti variè inter
se collocata componerent resciret, maximam vitæ
partem in copulandis literis & syllabis subducendis
impendit operoso quidem, sed prorsus vano cum
labore. cui enim bono tot ingentia medica volumi-
na, in quibus præter Galenum ad nauseam recanta-
tum noui nihil aut reconditi legas?

Itaq; quò in posterũ obnixiꝰ spartã, quã quisq; nactꝰ
est colat, prudentiæ & æquitatis Principum erit stre-

tiuis ac benè agentibus fauere, honores, gloriam, præmiaque constituere, eosque ad benè merendum de Repub. nouis & ingeniosis additamentis excitare, inprimisque eos securos ab omni petulantiore maleuolorũ & inuidorũ sciolorũ maledicentiâ reddere, quia vt plãtæ omnes terrã ingenio suo & naturę congruentem semel nactæ, ac viuifico solis calore tepefactæ & vegetatæ vberiores effundunt melioresque fructus; simili modo naui fortesque homines honesta quãdã gloriæ & ambitionis cupiditate tanquam solaribus radijs accensi, artemque aliquam ingenio suo ac moribus conformem veluti aliquem industriæ suæ campum adepti omnes animi & corporis neruos pro Reipub. vtilitate facilius altiusque explicant & contendunt.

Atqui si hæ Principis prudentiæ corculi parænefes, hæcque decreta sunt expressæ Diuæ sapientiæ voces & oracula, quàm fortunatum, O liber te tanto patrono, tanto dicam iudice! age rumpe moras & è cunis tam benigno Iouis afflatu seu Hercules adhuc vagiẽs elisis pestiferis inuidiæ colubris & posito infantium ad arundinis strepitũ, aut foliorum susurrũ trepidantium metu felicibus auspicijs ac æquitate Iudicis fretus, tuisque audax virtutibus celebriorum ascende pulpita scholarum, & doctiorum contubernio deinceps assuesce. Quis enim tam seueræ, aut malignæ frontis qui te tam sapientis Principis authoramento munitum sigillatumque non hilari exosculetur vultu, non beneuolo excipiat sinu, non serenis iuxtà atque auidis legat perlegatque oculis?

Equidẽ vt stellę in cœlo lucẽt hoc tantũ vt luceant, sic tu naturâ & inclinatione beneficus sine alia affe-

ctatione aut affectu. Sit ita sanè. verùtamen quod Seneca de Augusto prudētissimo Principe dicere solebat, malle se eius iudicium quàm beneficium, de te idem verius & ex animo dicere possum, Sapientissime PRINCEPS, iudicij scilicet solidi, iudicij constantis, iudicij exquisiti egregia laus tota tua est, cum fortuna magnificentię magnam partem sibi iure vindicare possit; & cum huiusce virtutis commendatione longo interuallo principes ceteros superes, iudicij certè & prudentiæ palmam etiam sapientiæ studium profitentibus prępripuisse videaris. Sine enim per tuam te modestiam oro, sine me pręterire, quanta in omnis generis litium, quę quotidiè in sacratiore tuo consilio disceptantur, contestatione mentis acie statum causę peruideas, quàm iustâ rationis trutina cuiusque causę expendas meritum, quantâ prouidentia & sagacitate negotiorum ciuilium vel grauissimorum momenta euentaque subducas, pręsagias? quanto denique iudicio, quantâque sapientiâ in circumspiciendis & iudicandis rebus omnibus valeas ac pręcellas, vt iure sanè quàm ęquissimo te meritissimum consilij tui principem quāquam fortunę beneficio natus non esses non solum tui subditi, sed & exteri siue populi, siue principes in dirimēdis suis controuersijs iudicem ambierint & in dies exoptent atque expetant.

Sed silere ego non possum nec debeo, & vero non desinā mirari plurimùm & deprædicare apud omnes quantâ cum animi voluptate iuuat te audire vel in priuatis velitationibus & vmbratilibus pugnis hominum mei ordinis inter se de rebus physicis medicisuè aut mathematicis coram te laudabili de more

Artaxerxis siue prouocāte, siue permittēte horis subcisiuis animiq; à serijs curis reficiēdi gratia cōtēdētiū breuiter acutéq; pro veritate disputātē colluctantéq; & verò repugnātes ac tergiuersātes argumentorū numero & pōdere reuocātē cogentéq; in rationis gyrū! O si optioni votisq; daretur locus, quàm lubens vellē tantum ab re tuâ tibi otij esset summa vt nostrarum controuersiarum capita audires, audita tuo dirimerentur iudicio! quanta enim me spes teneret certæ omnium doctiorum maturiori tuo iudicio adstipulantium approbationis! quàm ampla grataque tot lucubrationum & meditationum merces! qui anim⁹ stimulusque ad maiora audendum vrgeret, acueret! quæ denique fiducia studium hocce meum ab omnibus candidis non iri improbatum! qui (absit verbo inuidia) Herculem Xenophontium (qui nulla voluptatum aut blanditijs à virtutis & optimarum artium professione vnquam auocari potuit) imitatus artem hanc meam vehementer hactenus adamaui, in eaque exercenda vnicè me oblectaui, vt eam semper ex veterum instituto pluris quàm domos, quàm villas, signa, tabulas, quàm aleam, ceteraque vrbana vel rustica oblectamenta, quàm diuitias deniq;, aut alia quęcumq; studia fecerim. Faue itaque vt coepisti te per tuam benignitatem, SERENISS. PRINCEPS, oro supplex obtestorq;, faue coeptis, faue studiorū progressib⁹ ita vero tibi Eutychia, Charites, salusq; astites perpetuò adsint, seruentq; fortunatū & incolumem Academię, vniuersoq; populo, & mihi, qui ęternum viuo

V. CELSITVDINI

Addictiss. & humilimus Cliens seruusque.

CAROLVS PISO.

CLARISSIMIS
ATQVE ORNATISSIMIS
VIRIS IOANNI DVRETO, SIMONI PETREO, ET PETRO Seguino Consil. & Medicis Regijs.

DISSIDIVM mihi sed amicum sæpè interuenit, ô Clarissimi & Sapientissimi Viri, cum celeberrimis medicis de continente causâ plurium præter naturam affectuum, eorumque cum frequentium valde tum grauissimorum, cuius census sunt hemicrania, epilepsia, lethargi & apoplexiæ quædam species, asthma, dyspnoea nocturna, palpitatio, cruciatus totius ventris cum alui segnitie coniuncti, hysterica vulgo habita symptomata, dolores arthritici & id genus. Cum enim eruditissimi illi viri eiusce modi affectus ex communi medicorum sensu uni alicui è tribus famosis illis & ab omnibus scholis receptis cacochymiæ speciebus referrent acceptos, ego contrà potius accusandam semper putaui serosam colluuiem seu diluuiem ab ijs longè discrepantem siue humoris ingenium, siue synathrismi eiusdem causæ fontesque, & occasiones spectentur. Quoniam ergo ex dissidentibus adeo rebus diuersas agendorum indicationes erui debere ratio suadet, lis illa nostra non in titiuillitio, sed in re maximi in medicinâ momenti versetur necesse est: quò sanè rem bonam atq; vtilem me facturum putaui, si quæ hactenus super eiusmodi

argumento consilia à me sunt habita, vnaquè singulares quasdam obseruationes mihi sedulò annotatas publici iuris facerem; ex quibus quippè euidenter vnicuique candido & æquo rerum æstimatori tam clarum esset, quam solis radij esse olim eu n sudum est solent, omnia omnino signa indiciaque cum salubria idiosyncrasiæ ægrorum, tum insalubria siue diagnostica cuiusque affectus, siue epigenomena, siue prognostica resolui regerique vnam in serosam πλεονεξίαν *à me detectam, & primum luculenter deprædicatam. Nimirum vt delicati nimiùm, imò arrogantis est temerè & pro libidine à communi hominum & præsertim sapientum sensu abhorrere; ita contrà angusti pusillique animi esse iudicaui semper communibus & vulgaribus dogmatis quanquam ratione reuocante ita pertinaciter adhærescere, vt nihil noui licet accuratè præmeditati, & ad artis perfectionem inprimis conducibilis hiscere atque in medium proferre audeas. Nam si nihil simul inuentum ac perfectum est, sed artes omnes perinde ac flumina progressu augentur, cur ab industriâ quisquam remouebitur, vt ne quid ipse quærat, quasi illi omnia parata quæsitaque à maioribus tradantur? qui nos certè præcesserunt, ait Seneca, non præripuisse videntur quæ dici possunt, sed aperuisse, & non tam inuenta quàm quærenda nobis reliquerunt. Ad quorum autem prætorium iudicium, authoritate ac sententia quorum tanta lis dirimi, meaque causa probari certiùs possit, lubentius aut securius sistere me debeo quàm ad vestrum, ô clarissima medicinæ lumina? singularis sanè sapientiæ vestræ multiplici eruditione & facundiâ conditæ constans fama, claritudoque non vnarum Galliarum, gratissimi Musarum domicilij, finibus circumscripta, sed quocumque terrarum loco medicina floret, propagata & longè latéque emicans à vestrâ exercitationum mearum approbatione mihi magnam in mediam lucem prodeundi fiduciam, certamq; apud omnes vltrò gratiam*

pollicetur. veſtram autem pariter ſiue egregiam præceptorum in diſcipulum fidē, ſiue eximiam prolixamque in condiſcipulū benignitatem ſi implorem, qui animus mihi eſſe debet veſtrū ad tribunal confugiendi? Quod ſi perhonorificum longèque meritis ſuperius veſtrum de meâ quantulâcumque induſtriâ, quoties incidit mētio mei etiam apud ſummos viros (teſtes vos appello inter alios Sanctiſſimi Cardinalis de Giuri manes) teſtimonium atq; prædicationē memoriâ recolo, recolo autem ſæpiſſimè etſi non tam coram alijs, modeſtia & pudore ita iubentibus, quàm apud me ſolum idque tantâ cum voluptate, quantâ cum animi erga vos gratitudine & obſeruantiâ; hoc eſt, ſummâ, quàm prolixa mihi æquitatis & beneuolentiæ ſpes inde affulget, quantaque confidentia magna illa veſtra in me beneficia hoc vno, quod me ingratum mori ſinat, abundè iri cumulatum. Agite ergo ſultis amabo per antiquam veſtram amicitiam & per gratiſſimum contubernium, quæ ex animo recolo, ſubciſiui ne denegate hiſce lucubrationibus meis temporis tantillum, atque iudicium porrò rationemque cenſoriam pro veſtrâ dignitate & prudentiâ tenete. Stat apud me, certumque eſt deinceps vnam animaduerſionem veſtram cenſuramq; tanquam regulam & conſtitutionem veri, falſi, cogniti, incognitique habere. ita & vos, & me alma pax, εὐτυχία, atque muſę ęternùm ament. Salutete & valete colendiſſimi atque amantiſſimi pręceptores ab eo, qui vos ęternùm colit & amat

C. Piso.

CARMEN

EPICVM AVCTORIS AD LIBRVM.

QVALIS obit magnum subterlabentibus vndis
Oceanus mundum, & magno se corpore miscet,
Materies cunctis vt sint, elementaque prima
Humida cum siccis; rerumque perennet eundo
Ortus, & orta diu possint subsistere, terra
Namque immota manens stabilimine mixta tuetur,
Et firmat; solidæque suo stant robore vires
Cunctis: quæ male iuncta forent aliásque soluta
Pollinis in morem, ni lento glutine aquæ
Vincta coërceret penitus sociabilis humor.
Quin rerum quæcumque opifex circumfluus ignis
Coxerit, & partu ediderit sub luminis auras,
Illa fluunt ex se sine honore, nec vsibus apta
Humanis, rigido nisi frigore protinus humor
Concreta induret, cogat, teneatque coacta.
Iam quod dextera cumque manus ducta arte magistrâ
Nauat opus, varios hominumque extundit in vsus,
Elixat tepidis, gelidis aut mergit in vndis.
Nonne vides fluit vt riuo stagnante metallum,
Vulnificusque chalybs vasta fornace liquescit,
Ductilem & incuruæ falces conflantur in ensem,
Cyclopes demum gelido stridentia tingunt
Aera lacu, rigidus latè mox emicat ensis?
Talis per totum qui decurrit microcosmum
Particulis humor minimis non inuius vllis
Labitur, vtilitas haudquaquam dispar & vsus.
Discretas atomos connectit scilicet humor
Continuans: illæque vicissim pondere firmant
Ingenito, viresque humori, robur & adflant.
Cerea quin ossa, & molles ab origine primâ
Indurat partes, laxataque frigore stringit
Humor aquæ, solidata suis & idonea membra

Muneribus reddit, cœloque vel erigit, alta
Vt sapiant homines, versentque in corde futuras
Sortes. quid rebus iam nutrimenta creatis
Fercula quid memorem flammis torrenda latentis
In nobis ignis, ni sese iungeret humor,
Atque modum elixans assanti poneret igni,
Temperiem & succis, molemque adiungeret æquam?
Nimirum hos varijs succos alimenta futura
Partibus alma parens rerum natura parauit.
Qualis & incuruum latè complectitur orbem,
Brachiaque & longis exporrigit Amphitrites
Marginibus terrarum, alio sub sole calentes
Vt ditet populos vectis, referatque vicissim
Munera quæ regio ferat hæc, quæque illa recuset.
(Namque Lybes frumenta ferunt, Campanus iacchum,
Attis mel, Phœnix palmas, Lacedæmon oliuum)
Sicque licet toto diuisos vinciat orbe
Alternis donis, atque æquo fœdere amantes.
Talis abundanti microcosmum humore pererrat
Ille seri liquor, & riguos perfluctuat artus
Reflexusque trahens refluos hinc inde per omnes
Venarum anfractus interlabentia spargit
Flumina, rimaturque meabilis ipse meatus.
Vitalem succum vt cunctis, & amabile nectar
Visceribus lentore aliàs tubulisque vel ipsis
Hæsurum vehat, ac sitientibus ingerat vltrò
Membris, effluuijque rependat damna perennis,
Edere quî valeant labentis munia vitæ.
Qualis & Oceanus sublatis aëra complens
Halitibus largo fœcundis imbre, furentis
Solstitij messes ardoribus, & pecus omne
Defendit, mollique æstum contemperat aurâ.
Talis ab assiduo squallentia membra labore
Internoque igni recreat depasta serosus
Humor, spirituum flammas habetatque rotantes
Orbe sub exiguo, perfundens cuncto benigno
Rore, salutarique humectans corpora rore.
Atque hæ sunt vires, miranda potentia, & vsus
Quos microcosmus habet, quos maximus orbis aquai

Debet, vbi leges æternaque fœdera seruat,
Quæ rebus statuit magni regnator olympi
At vero quas non turbas ciet, atque tumultus,
Et quæ non secum trahit agmina sæua malorum,
Insanum si quando fretis spirantibus æquor
Feruet, & aduersæ feriunt iactantque procellæ?
Quæ non seu pius Aeneas, seu durus Vlysses
Sustinuere olim tot tempestatibus acti?
Cernis vt iratum curuato gurgite classes
Tollat in astra mare, aduerso mox turbine easdem
Subductâ manes vndâ deturbet ad imos,
Illidatque vadis, atque aggere cingat arenæ,
Aut vero abreptas in saxa latentia torquens
Dilaceret miseras ruptâ compage carinas?
Aspicis vt pleno ore tumens effunditur æquor,
Succubuit si quâ tellus, tumulumque furentem
Vndarum non passa ruit? miserabile visu.
Sternit agros, sata læta simul, vicosque domosque,
Cum stabulis armenta rapit, camposque per omnes
Voluit, & insano contorquens vortice syluas
Proluit: ac tumulos immensa licentia ponti
Obruit; atque latent pressæ sub gurgite vasto
Arces, templa Deûm, turritaque culmina, & vrbes.
Atqui non leuiora homini inter damna minatur,
Nec minus intentat mala crebrescentia liquor,
Liquor aquæ quoties seu morem præter abundat,
Siue modum præter feruens incanduit æstu.
Cernis aqualiculus propenso sesquipede exstans
Visceraque vt tumeant multo distenta seroso
Humore? aut lento macies arentia fato
Conficiet membra, aut animæ via pressa coibit.
Quid si pulmones, medium aut thoraca serosa
Proluit illuuies? tum vero abrumpitur ægris
Prima quies subitò, captatur anhelitus imo
Pectore sublimis, quem sibila colla remittant;
Spemque metumque inter noctes vigilantur amaræ.
Quid varias dicam species hydropis aquosæ
Queis membra aut totum suffusâ corpus ab vndâ
Intumuit, pallorque nouus simul occupat ora?

Nam grauiora vocant ad se mala, quæ ciet humor
Si magnis stagnans venis mistusque cruori
Aut vitium capiat, seu magno ferueat æstu.
Scilicet hinc variæ febres mortalia corda
Corrumpunt, sæuique exercent membra dolores,
Horriferi & subeunt morbi, tristisque senectus.
Vidi equidem si quando caput turgente serosâ
Colluuie premitur, crudos vrgere dolores,
Noctes atque dies inopem somnique cibique
Ducere. vidi etiam cui iam vertigine tectum
Ambulat, & geminis exurgit mensa lucernis.
Est & cui exerrans delirat linguaque, mensque.
Ast alios vrget sopor, atque obliuio præceps.
Quin etiam subitâ vi morbi sæpè coactus
Ante oculos aliquis nostros, vt fulminis ictu
Concidit, & spumas agit, ingemit, & tremit artus,
Desipit, extentat neruos, torquetur, anhelat
Inconstanter, & in iactando membra fatigat.
Denique non parua intulerit mortalibus ægris
Humida diluuies incommoda, finibus ipsis
Vasorum quoties longè latèque redundat.
Aures namque grauis subitò, nunc arripit acer
Sæpè dolor dentes, violens modo concutit ægros
Tussis anhela senes, ac faucibus angit obesis.
Exoluitque tonum membrorum stilla serosa,
Aut ipsos artus tum vi tum sæpè cadendo
Diuulsâ quatiens tandem compage resoluit,
Exuritque acri languentia membra dolore.
Ergo chare Liber dias in luminis auras
Prodi, morborum palantiaque agmina coge,
Ingenium quorum, mores, nec denique fraudes
Detexêre duces, quos sæcula prisca tulêre,
Quos & nostra duces vidit sapientior ætas;
Quorum dira lues posticâ occurrere sannâ
Edocta elusit toties artemque manumque.
Insidias aperi, technas, & robora primus:
Multorum capitum domitor laudabitur Hydræ,
Alter & Alcides auctor tuus audiet olim.

INDEX
EORVM QVÆ CONTINENTVR IN HOC OPERE.

MORBI THORACIS INTERNI AB ILLVVIE SEROSA.

MORBI VENTRIS INFERIORIS A PROLVVIE SEROSA.

MORBI EXTERNI HABITVS A DILVVIE SEROSA.

PRÆFATIO

C. PISONI D. A CHAMPEL

CLARISSIMO ARCHIATRO ET IN Academiâ Pontanâ Decano & Professori meritissimo.

IAM DIV vrbe abfui (CLARISSIME PISO) itaque defui & officio & obseruantiæ in te meæ. En redux gratijs tuis lito. vtinam tempori & non inuitis gratijs. folia tua quę luci das immò nobis in lucem contra hanc hydram capitum auidè legi: Nihil adulor, ita lucida vt aciem menti meæ perstringant, & lubens in ea iurem. Si quis contra censeat quòd extra cõmunem sensum, ille ipse in prauo sensu nec extra censionem melioris turbæ. nec enim θεωρήματα τεχνικά monimentis veterum, sed rationum momẽtis æstimanda. Perge verò, & quem parturis fœtum auspicato ede & fauente Panacæa. Ego illi mea xenia quãtulacumque voueo, mitto, quæ fronte præferat: sũmitto autem priùs limæ tuæ, atq; etiam spõgiæ, adde, dele, emenda obsecro, & scito nihil hac mihi scriptione aliud quæri (DOCTISSIME PISO) quam vt intelligas me vnicè amare te & admirari, nihilque esse prius & antiquius quàm abs te tam charo & claro viro vicissim vt amer. Vale, & vt quam dijs hominibusque laudantibus & plaudentibus profiteris docendi scribendiq; prouinciam tueare, valetudini quam firmissimam esse opto, diligenter inserui. Iterum vale, meritissime Professor.

Nanceio 5. Maij 1618.

Tuus ex integro Demongeot.

CAROLO PISONI
D. A CHAMPEL CLARISSIMO LOTHARINGIÆ ARCHIATRO ET in Academia Pontana Decano Professori meritissimo, &c.

GABRIEL DE MONGEOT
Consil. & Medic. ordin. S. C.

Tam ſero ſeris hæc ſerena nobis
Et tam ſeria de ſero latente,
O tandem ſtygiæ vltor vnus Hydræ.
Da partam hanc cerebro tuo Mineruam,
Certuſque ede tuos parens labores,
Non cornix alijs ſuperba plumis,
O dilecte Ioui, Dijſque noſtris,
Piſo Pæoniæ decus coronæ,
Piſo Hippocraticæ columna ſectæ,
Piſo cui coma laureis auitis,
Et daphne propria reuincta frondet.
Tu myſtes tripode ex Apollinari,
Natura, ingenio, ſagax & vſu,
Rerum dogmata pandis abditarum,
Ac noſtris ſteriles fugare monſtras
Caſtellis Hyadas, magiſtrâ & arte
Sic parui reparas caduca mundi.

Piso prome tuos diserte fœtus,
Et famâ vagus adde nomen astris.
Tam tersus neque spongias nec annos,
Nec momos labor horret acriores.
At felix Genio, decus perenne
Et cedrum petit, entheasque lauros.
Hoc nixu efficis, erudite Piso,
Vt secla inuideant priora nostris,
Non sic Herculeis beata palmis:
At lapso nihil inuidemus æuō,
Palmis Piso tuis beatiores,
Dum dijs (Hercule fortior) secundis,
Dum dijs (clarior Hercules) secundis
Morbosæ rediuiua monstra Lernæ,
Vt sol illuuiem vagosque fontes
Hydrarum & capitis fluenta siccas.

ALIVD.

MVtatis alij promant antiqua lacernis;
Sunt hæc prompta tuo dogmata Piso sinu.
Principis ô nostri columen, lumenque Lycæi
Tam festum fausto numine profer opus.
Sint paradoxa licet: sic hæc tamen auspice Phœbo
Asseris, vt Phœbus nec paradoxa putet.

Ἄλλο

Λιμναίην Λέρνην λείπουσα τέρας κακὸν Ὕδρα,
Ὦρσε νόσων στρατὸν εἰς ἀκρόπολιν βροτέων.
Ὄργια δ' ἄρ Φοίβου Πείσων δεδαημένος, ὃν Ζεύς
Δαφνοκόμου κλεινὸν παῖδ' ἐπέκλωσ' ἰατροῦ,
Τὴν γε τέχνῃ θείᾳ φανεροῖ ἀλέειν καὶ ἀλέξειν,
Πλεῖστον τ' ἐκ τρίποδος χρησμοδοτεῖ νοσεροῖς.
Τίς δ' Ὕδρας κορυφὴν καταβάλλειν βέλτερος ἀνδρῶν
Ἐκ κορυφῆς, ἰατρῶν ἢ Κορυφαῖος ἀνήρ;

Sic me mihi explicabam.

HOrrida contemnens Lernæas Hydra paludes
Morborum inseuit nostro aciem capiti.
At Piso, Phœbi cui sunt sacra cognita, quemque
Laurigero illustrem fata dedere fatum,
Hanc docet arte sacra vitare aut tollere prorsum,
Vera monens ægros & velut ex tripode.
Quis caput hoc Hydræ melior depellere nostro
Vertice, quàm sectæ qui caput est medicæ?

Præfatio

SELECTIORUM

OBSERVATIONUM ET CONSILIORUM DE MORBIS, AFFECTIBUSQ. PRÆTER NATURAM CUM SIMPLICIBUS, TUM CONiunctis cum febre, qui serosam colluuiem aut diluuiem siue sinceram, siue cum arenulis, terrenisue crassamentis, siue cum humorum ichoribus, alijsue excrementis permixtam confusamque tanquam continentem causam habent

LIBER SINGULARIS.

PRAEFATIO.

MULTUM EGERUNT QUI *ante nos fuerunt*, ait Seneca, *sed non peregerunt, multum adhuc restat operis, multumque restabit, nec vlli nato post mille sæcula precludetur occasio aliquid adhuc adijciendi.* Quæ sanè sapientis animaduersio si quâ in disciplinâ, aut arte pōdus & authoritatem habet, in medicinâ ad incolumitatem mortalium retinendam natâ habuit, habebitque semper maximam. quod enim æuum tam rude aut incultum vnquam fuit, quo non aliquod medicina siue ab ingenio, siue ab arte, siue ab exercitatione additamētū, seu ornamentū, quo locupletior, quàm antè fieret, acceperit? *Certè e-*

nim, vt verè M. Tull. *recentissima quæq; sunt correcta & emendata maximè.*

Quò equidem non vana & illaudabilis animum meum hactenus incessit libido atque fiducia post tot atque tantas præstantium in arte medicâ virorum de rebus physicis atque medicis commentationes, & easdem res adhuc sub obscuras ac dubias veluti sub incudem iterum reponendi, tentandique assiduâ animi meditatione ex ijs, tanquam ex mutuo silicum attritu ignem, latentem adhuc veritatem elicere, denique elicitâ à communi licet medicorum sensu abhorrentem tandem publici iuris faciendi. Vt enim si in senatu sedeam, non audiam tantum, sed examinem & ipse rogatus sententiam dicam (nam *semper illam vnius sequi*, arguitè idem Stoicus, *non id curiæ, sed factionis est*) similiter mihi iam ab octo supra decem annos medicinam è suggestu in publico iatreio profitenti non religioni deinceps esse, aut vitio arrogātiæue ab alijs verti debet, si eum in docendo moderationis cursum tenuero imposterum, vt alijs ac alijs super quouis medico argumento ex se dubio, aut controuersò sententijs, sectisue diuersas in partes animum trahentibus, vni districtè non adhæresçam, vel pecudis instar sequar antecedentium gregem, sed quid quisque dicat vnicè securus, singulis dogmatis pensitatè examinatis suspensisque vnam rationem semper intendam sedulòque consulam, in vnam veritatem collineem & in ea quamuis altè immersâ è rerum naturâ tanquam Democriti puteo, ducibus ratione & experientiâ eruendâ tandè omnem ingenij vim explicem, contendamq;. Qui namque variè & varios cum industriâ legit, cum iudicio selegit, ne ille factionis expers, veri consors facillimè reddetur, quid autem, si bonis nostris benignius & liberalius citra reprehensionem nobis vti conceditur, cur non & nostris ingenijs, tanquam equis, quò lubitum est cumque vehi, campumque & planitiem nactis non tam ijs adducere habenas, quàm laxare & immittere citra arrogantiæ crimen licebit?

Dabis itaque facilè mihi, Candide Lector, hanc pro tuâ sapientiâ & humanitate veniã, vt pro libertate, quã mihi natura inseuit, institutio adoleuit, philosophari in omnibus ingenuè liceat, & vel à cõmuni philosophorũ & medicorũ sẽsu deflectere câ lege, vt si veritatem proximè attigisse rationum lumine ac pondere constiterit, quod vehementer cupio voueoque, fa-

ueas gratoque excipias animo; sin contrà me à rectâ ratione tantillum exorbitasse, quod humanũ est, perspicaciore iudicio tuo deprehenderis, tu amabo pro tuâ modestiâ tam amicâ beneuolâque admonitione in rectam reducas viam, quàm prolixum paratumque ad animaduersionem tuam exosculandam me vltro spondeo. Non enim prauâ quadam Pythagoræ, aut Epicureorum æmulatione somnia quædam pro κυρίαις δόξαις venditare animus est; aut tantâ religione placitis nostris quam Deorum immortalium oraculis, aut Iuris-Consultorum responsis assensum obligare tuum præsumo, sed hæc qualiacunq; tandem mihi licet sedulò meditata tanquam dubia, ea tamen non leuia aut futilia, sed eiusmodi in quorũ explicatione non pœnitẽda ponatur opera, è quâ quippe veritas magis ac magis elucescat, proferri in mediũ à me cẽseas velim; & verò vt Apelles ac Polycletus suas olim tabellas siue imagines celte, malleũque manibus tenentes propalabant, ita ego cum spongiâ in manu tibi hæc offero, animo scilicet delendi oblinendique quæcũque correctione, ac litura egere videbũtur, vt qui si nõ φιλοχηρίας, certe φιλοδοξίας & φιλονεικίας notã maximè pertimescã.

Quanquam autem non pauca in physicis, & plura in practicis, eáq; haud vulgaria, nec publica luce indigna argumẽta priuatim à me animaduersa in manibus habeo, tamen quia reipublicæ interest horum quam primùm tyrones in arte præmoneri, vt antequam ad eam exercendam seriò accedant, certius de latentibus morborum causis *iudicium, quod* Hippocratis monitu *difficile* est, ferre valeant (nam qui vulgaribus imbuti dogmatis in verba magistrorum iurauerint, eos à præoccupatis velle opinionibus distrahere nimium sibi confidentis hominis esset, ne dicam parum prudentis) operæprecium esse duxi licet ὕστερον πρότερον ὁμηρικῶς quædam ad praxim attinentia ex hoc tempore euulgare, physicis in aliud tempus remissis.

1. *Aphor.*

Atqui cũ in exercitatione medicinæ maximum momentum sit in dignotione causæ morborum continentis vtpotè abstrusæ & latentis positum: siquidem eâ nisi probè cognitâ curatio ritè & ordine institui nequit, in quo argumento nobiliore & vtiliore nostra versari industria potest, quàm in explicandâ continente causâ morborum alioqui & frequentissimorum & grauissimorum, quam vulgus practicantium prætervidit, aut certè negligenter oscitanterque examinauit? enimuerò cau-

ſarum internarum morborum in vniuerſum ferè omnium duo paſſim genera medicæ omnes ſcholæ deprædicant, plethoram ſcilicet, & cacochymiam, atque hanc triplicem duntaxat faciunt pituitoſam ſcilicet, bilioſam, & melancholicam: ex hiſce quatuor fontibus deriuant deducuntque latentes omnium affectuum præter naturam cauſas. Verum pace omnium dixerim aut vana ſunt experimenta quotidiana, aut plurimæ morborū & ſymptomatū differentiæ in ſeroſam ſeu aqueam reijci debent plenitudinem, ſiue colluuiem aut diluuiem (nam cacochymiā eam vocare mihi religioni eſt, cū aqua pura puta ſucci, ſiue chymi, alibilis ſcilicet ſubſtantiæ nomen ſibi vindicare non poſſit quippè quæ minimè nutrit) Etenim in primis ſeri ſeu vehiculi ſāguinis ſynathriſmus collectióue in vaſis, & præcipuè in arterijs in toto corpore, & potiſſimum in capite neceſſarias ac ineuitabiles propè cauſas habet, hinc ſcilicet quotidianam aquæ & potulentorum, quæ ſunt aquæ genera, vt vinum ex Ariſtotele, ingeſtionem, tum verò perennem generationem ex eliquatione ſeu conuerſione ciborum quatuor ex elementis concretorum in ſuccum varium, ſed ex prædominio aquatilem ſiue aqueum (tritis enim liceat vti vocabulis) illinc effluxum ſeri extra corpus perenni ſuæ generationi in viſceribus factæ vt plurimum imparem & minorem cum præ denſitate cutis eáq; ſiue naturali, ſiue aduentitia ratione ætatis, conſtitutionis temporis, & eiuſmodi, tum præ obſtructione renum ac meatuum ſuæ excretioni dicatorum conniuentia, vel otio, ſimilibuſue cauſis. Si igitur affluxus aquæ in corpus eiuſdem effluxu extra corpus maior eſt, atque illa ceteróqui non impenditur in nutritionem, neceſſe profectò plurimum in corpore ſerum redundare. Speciatim verò cum è capite minus effluere poſſit ob cranij denſitatem, quam è reliquo corpore, maioris certè in capite ſeroſæ colluuiei cauſa eſt euidentiſſima. Quod ſi adhæc vapores naturâ aquei è toto corpore, & præſertim è viſceribus continenter ſurſum, id eſt, in caput effumant (continens enim eſt corporis nutritio, proindè vaporum expiratio) atque occurſu cerebri ſuâ naturâ frigidi calorem vapores efferentem neceſſe eſt remitti, ideoq; eos ſponte quodammodo congelaſcere, & ad natiuum aquæ ingenium reuerti; per denſitatem verò eiuſdem cranij neque vapores antequam aqueſcant, aut iam in aquam uerſi ne-

4. Meteor.

queunt expirare, neque penitus resolui per loci teporem, capiplenij certè aquosi propè ineuitabilis est necessitas.

Præterea serũ in corpore stagnãs ob substãtiæ tenuitatẽ & vernaculam fluxibilitatem varias sanè alterationes, & præsertim feruorem idẽtidem induere, siue à calore in nobis actuali, siue ab externo quocumque & præsertim ambientis aëris moxque deponere per recessum causæ calefacientis à natura pronum esse adinstar partis aquosæ in vino atque alijs succis vitalibus quotidiana confirmat experientia. sed & varios quoque idem serum motus locales siue sponte, siue ab alio pati natum esse euidens est satis. ac cum in vasis naturalem habeat sedem, primúmque ex truncis seu stipitibus eorum deriuetur, ipsique vasorum stipites multiplices in propagines deducantur ita, vt vasa sibi sint quodammodo continua, eorumque extremitates singula membra, tam interna quàm externa excipiant, adeò vt nullum membrum expers sit vasorum siue venarum, siue arteriarum, & porrò *corpus omne sit confluxile ac spirabile* annotatione Hippocratis ob ingenitam eius raritatem, serum profectò huc illuc moueri impellique procliue est, & irruere in omnia membra, atque non tantùm ex internis inuadere externa, aut è supernis vel torrentis in morem confertim præcipitari ac decumbere in infernas & subiectas partes, vel lentè depluere in easdem; sed contrario nisu ex inferioribus supernas impetere ac in eas despumare; denique ab extimis remeare in intimas, & ab vno latere in aliud exundare latus. atque quanquam serum cum sanguine coit, tamen quia non nisi imperfectè miscetur & confunditur, ideoque facilè separatur, atque ex aliâ parte aquæ ingenita est propensio & ὁρμὴ sursum quotiescumque rarior fit, inde serum ferueſcens in vasis præter naturam à quacumque causâ facile sese exoluit à sanguinis permixtione, eique supernatans & despumans sponte sua sursum mouetur efferturque, itaque caput inuadit tum per se quoties feruorem concipit vel leuem, qui immixtum sanguinem nondum fermentare & calefacere possit, tum verò rapitur cum sanguine, si hunc semel feruere eueniat à maiore scilicet calore feruore concepto, quod sanguini tenui & bilioso maximè est familiare.

ξύῤῥοια μία, ξύμπνοια μία. lib. de alim.

Quia verò contrà tenuia fluxaque corpora & verò minimè lenta viscidaque facilè in se se inuicem coeunt, sangui-

nis autem vtriusque, qui in vasis continetur, duæ sunt partes diuerso substantiæ modo affectæ, vna scilicet tenuis liquidaq; ichor vocata, altera crassa terrenaque, cuius vtriusque quatuor sunt in genere differentiæ totidem elementis respondentes, serum sanè inter decurrendum per vasa abstergit diluitque & sibi necessariò immiscet partem aliquam ex ijs ichoribus quæcumque in massa redundauerit & separata fuerit (vt euenit separari sanguinem putredinem contrahente) eámque sibi aspersam & affusam secum deuehit & transportat quocumque feratur. quâ ratione idem serum perfunctum iam suis muneribus è vasis capitis exiliens, & secundum vasorum spiras, substantiamque cerebri distillans diluit inter decidendum sibique permiscet mucosa lentaque cerebri excrementa, à quorum permixtione lentorem contrahit, vti & per feruorem ferè autem semper confusum est serum cum arenulis seu terreniscrassamentis, quia nulla ferè aqua sincera puraque & à sordibus terrenis defæcata in vsum venir quotidianum.

Iam verò aqua quæcũq; stagnans facilè putescit putrescitque.

Et vitium capiunt ni moueantur aquæ,

inquit Poeta: Quò non mirum serum siue in vasis redundans præque copiâ haud liberè hac illac perfluens, siue extra vasa alicubi collectum & cunctabundum corruptelam & putorem quendam contrahere, certè esse causam facilis putrefactionis: cuius signum est quod docet experientia omnia mixta à putredine præseruari, si vel sale, vel igne, vel sole ita exiccentur, vt humidum aqueum, quod est causa putrefactionis eliciatur: exemplo sunt carnes animalium mortuorum, quæ facilè ex humido aqueo putrescunt, sed eo consumpto siue sale; siue fumo diu durant, quia manet humidum oleaginosum, calidum naturâ ideoque resistens putredini, & continuãs coniungensque partes simul.

Postremò quanquam tenuis fluxusque insit sero substantię modus, tamen in corpore humano si illud magna vi, compulsum trusumque irruat confertim aliquò, id non mediocrem vim habere siue in comprimendis distendendisque violenter ac etiam frangendis corporibus obiectis fluxum eius cohibentibus ac sistentibus, siue in deturbandis secumque deportandis corporibus crassis ac grauibus verbi gratia lapillis, nedum arenulis, siue in eluendis abstergendisque lentis & ap-

primè hærentibus humoribus indicant manifestè, si parua licet componere magnis, ruinæ riparum, aggerum terrenorum, & ædificiorum, quas fluminum diluuia & inundationes inuehūt.

Vidimus flauum Tiberim retortis — Horat.
Littore Hetrusco violenter vndis
Ire deiectum monumenta Regis,
Templaque Vestæ.

Nam quid ruinas quas secum trahunt torrentium aquarum precipites ex alto casus, cursusque necesse est memorare?

Rapidus montano flumine torrens — Virgil.
Sternit agros, sternit sata læta, boumque labores,
Præcipitesque trahit syluas.

quod si denique

Sæpius ventis agitatur ingens — Horat.
Pinus, & celsæ grauiori casu
Decidunt turres,

annon aquæ in humano corpore commotæ impetu concuti percellique & vehementer violenterque distendi possunt membranosa corpora?

Quæ cum ita sint mirum sanè videri non debet innumera affectuum genera hominem infestare à sero siue aquâ eâque vel sensim congestâ cumulatâque supra modum quacumque in parte, seu spatio eôque naturali, aut non naturali, vel desubito & confertim inuadente spontè aut ab alio compulsâ, siue sublatâ, siue detrusâ depressâque, ac eâdem putrescente, aut feruente aliterue affectâ, denique sincerâ, confusâque ac permixtâ siue cum arenulis sordibusque terrenis, siue cum ichoribus humorum, qui massam sanguineam conflant, siue cum alijs succis excrementitijs, seu reliquijs ex nutritione particulari membrorum superstitibus succrescentia. Scilicet cum humanum corpus constituatur ex tribus ventribus, capite scilicet, thorace, abdomineque, & artubus, superiorem quidem ventrem siue caput, atque externum quidem serosæ colluuiej effectus hice pertentant affectus (liceat enim sequi ordinem, quem autores practici passim obseruant à capitis scilicet affectibus vt labri communis aquæ in vniuersum distribuendæ, ijsque externis tanquam euidentioribus) Hydrocephalos, parotis aquosa, genarum, gargareonis, & glandularum oris, ac maxillarum tumores diales, doloresque aurium, hypochyma,

& similes; interdum verò hemicrania, grauesque capitis dolores sed fugaces, & prænuncij grauiorum morborum; tum vertigo, carus, apoplexiæ quædam species, Lethargus, & epilepsia. Thoracem verò, siue medium ventrem premunt opprimuntque syncope, palpitatio cordis, catarrhi ac tusses, tum graues in spirando difficultates, & asthma, hydrops pulmonis, hydatides in pulmone, hydrops thoracis dictus, denique dolores lateris pleuritici: Imum autem ventrem diarrheæ aquosæ, conuulsiones intestinorum ac vesicæ, vterique, seu dolores totius ventris, renum, ac vreterum, hydrops totius abdominis, hydrops particularis vteri, molæ quædã species, quæ partus lunæ dicitur, deniquæ Hydrocele. Artus porrò affligunt arthritidis plures species, tremor, stupor, paralysis, membrorum dolores. Postremò membra externa internaque simul, & totum corporis habitum afficiunt hemiplegia, cachexia, aqua intercus, febres variæ, mador totius continuus & fœtidus, tumores hydatodes, hydroa cironibus prægnantia, & exanthemata lata, pruriginosa, & eiusmodi.

Tametsi verò non ierim ego inficias partem horum affectuũ esse germanã quandoque sobolẽ alicuius è cacochymiæ speciebus, vt affirmat communis medicorum sententia, tamen eosdem frequentissimè ab vnâ serosâ siue colluuie, siue diluuie foueri ex accuratâ pensitatâque naturæ ægrorum, tum ideæ, constitutionisque commemoratorum affectuum, atque accidentium quæ ijsdem coniunguntur, contemplatione semper deprehendi. nec reclamabis, spero, candide lector, si priusquam iudicium feras, ac censuræ gladium in vnum caput distringas, non graueris (quod te per tuam humanitatem etiã atque etiam rogo) vniuersum percurrere opus & singula rationum expendere momenta. Intereà vero dum sigillatim enumeratorum affectuum causam materialem seu fomitem esse plenitudinem serosam astruere & demonstrare non leuibus argumentis instituo; hæc pauca argumenta nouæ huius doctrinæ communia & demonstratiua alioqui habeto & considerato, & primum hoc haustum à specie eorum humorum, qui in turbationibus alui siue spontaneis, siue artefactis excerni solent. Si namque in omnibus in vniuersum non tantùm ægrotis sed neutris, imò sanis cuiuscumque temperaturæ, sexus, aut ætatis, & quouis anni tempore (excipio autem cum malignis

malignis febribus correptos, in quibus ſanguis quidem exuſtionem aut corruptelam ſubierit, & viſcera inſigni intemperie ac cacopragiâ laborauerint, tum alijs morbis, quorum mentio particularis à nobis non fit, qui ſunt ſoboles plenitudinis, vel cacochymiæ triplicis ab omnibus ſcholis dũtaxat receptarum) ſi (inquam) deiectiones quocumque modo ſuccedant aqueæ ferè ſunt ex prædominio, & ſeroſam colluuiem præ ſe ferunt, licet modò reliquijs fecum conſpurcatam, modò multâ bile tinctam, quæ deiectiones Hipp. dicuntur ὑποχωρήματα ὑδατόχλωρα, modò mucoſo humore, aut pinguedine permixtam, abſterſis ſcilicet ijs a b inteſtinorum parietibus, quos oblinunt ſecundum naturam, à ſero ſiue aquâ per ea decurrente; tales namque deiectiones à me hactenus duntaxat ferè ſemper ſunt obſeruatæ, & obſeruarunt obſeruantque pariter, nec diffitebuntur exercitati quique & candidi medici: sũt porrò eæ deiectiones vtiles ſiue perfectam, ſiue certè imperfectam adferant ſolutionem, certè colligere eſt frequentiſſimam præ ceteris morborum frequentiũ alioqui, qui ſunt ij ipſi quorum hiſtoriam meditamur, materialem cauſam eſſe ſeri in corpore redundantiam, quâcunque ex cauſâ ea ſuccreuerit ſiue ob partium, hoc eſt, viſcerum intemperiem calidam immoderatè ſcilicet attrahentium atq; ex cibis exugentium aqueum & fluxum omnem liquorem, ſiue ob denſitatem cutis, vel vitium partium earum, quæ ſero ſecernendo excernendoque extra corpus ſuam nauant operam. Nam quid cauſari opus eſt varias criſes, quæ per ſudorem, aut per vrinas copioſas, paritérque cum ſpuitione largâ, aut vomitu aqueo perficiuntur, quæ euidenter conuincunt plurimos morbos à ſeroſâ colluuie generari & genitos conſeruari? Profectò his & ſimilibus experimẽris inductus magnus Hippocrates omnes morbos ab aquâ & bile naſci prodidit, ſiquidem ſerum paſſim bili immixtum redundat in vaſis. Quin idẽ tantum momenti in corporis exercitatione ad retinendam ſanitatem poſuit, vt ineuitabilem eſſe morborum neceſſitatem affirmarit niſi congruus labor cibo potuique acceſſerit. Quod ſi exercitatio ſanitatem retinet firmam & à morbis vindicat, non aliter autem id præſtar quàm quia redundantem in toto ſeroſam atterit abſumitque humiditatem, quis hanc ipſam morborum dubitabit vberem eſſe materiam?

Lib. de locis, aëre & aquis.

οὐ δύναται ἐσθίων ἄνθρωπος ὑγιαίνειν ἢν μὴ καὶ πονέῃ. lib. 1. de diæta.

Atqui quò clarius affectuum cõmemoratorum ferosa colluuies siue diluuies intelligatur esse causa continens, decreui particulares quasdam histo rias seu obseruationes easq; selectas è magno numero describere, quia nimirum ex natiua ægrotantium temperie & particulari ipsorum affectuum idæa & conditionibus, solutionis modo, vt & inuasionis, ac specie excretionis, & ceteris conspirantibus & indicantibus plenitudinem seri demonstratio petita fidem luculentissimam & omni exceptione maiorem est acceptura: itaque nouitas nostrarum assertionum in lectorum animos facilius gratiúsque sese est insinuatura, altiúsque hæsura non sine magna ægrotantium vtilitate, siquidem causa cõtinente certa veráq; cõstituta curatio ritè atque ordine procedat necesse est.

Quoniam autem de sero eiusque effectibus omnis disputatio à nobis instituitur, ne quid temerè & gratis nos in causarum discussione accipere vitio verti possit, eius certè in corpore v-sus naturaque, tum verò causæ seu fontes, id est, partes quæ eius siue prouentus & collectionis vberioris sunt opifices, siue distributionis principia & veluti termini, à quibus id in alias partes depluere solet, aperienda præmittendaque à nobis tãquam fundamenta enarrationum sequentium paucis quibusdam theorematis vnà cum demonstrationibus singulorum theorematum, quæ theoremata ex Physiologia magnæ syntaxeos medicæ commodùm repetuntur à nobis, quam syntaxim præ manibus habem[a], quâ vniuersam ordineanalytico medicinã, singulaque in ea argumenta ad instar mathematicarum disciplinarum singularibus Theorematis, & demonstrationibus mutuò sibi connexis & colligatis complector, explicoque scientificè quidem sed compendiosè tamen, & ad vsum docendi huic æuo gratiorem accommodatè, vt intra quadriennium solidissimam & perfectissimam auditores cognitionem totius medicinæ quanta quãta est haurire possint. Ad quod lógioris quippe spiritus opus exiguum hocce opusculum præincitamentum tibi esse volui, benigne Lector, idque non inutile (vt spero) futurum.

THEOREMA.

SERI seu aquea humiditatis siue cum cibis ingestæ per se, siue è cibis expressæ & affusæ chylo, sanguini vtrique, nec non secundis quatuor humiditatibus primarij quidem vsus sunt coctionem triplicem, quæ in visceribus & vniuerso corporis habitu nauatur, moderari atque ad elixationem adducere gratia melioris substantiæ modi, tum verò diadosin seu distributionem chyli, & sanguinis vtriusque per angusta vasa iuuare: secundarij autem vsus sunt humores ab inflammatione, membraque ipsa mobilia præsertim ab immoderatâ exiccatione prohibere, atque motum eorumdem iuuare, denique speciatim gustus, vocisque instrumenta humectare gratia cōplementi propriorum cuiusque munerum, & gratiâ incolumitatis totius retinendæ.

Serum primam ciborum externorum coctionem, quæ in ventriculo nauatur, adducere ad elixationem insinuat sitis, siue appetitus humidi aquei insurgens vrgensque secundum naturam statim ab assumptis cibis solidis ac siccis, cui nisi potu & liquore hausto prouideatur, ipsa inualescit, nidorque & amaror os infestant: hæc namque indicia sunt ciborum sua natura quippè terrestrium, ideoque ad vstionem procliuium iam iam vstulatorū & aliquatenus assatorū; quorū sanè auersio a potu facta arguit cibos elixari beneficio humidi aquei immixti cibis.

Similiter hæmatosin in hepate ac liene factam beneficio seri ad elixationem referri signum est quod sero massæ vtriusque sanguineæ per ardentes febres consumpto sanguis ipse facilè vritur, & retorridus bilescit, imò atrabilescit, vnde fe-

bres, quarum fomes ſanguis, in tertianas & quartanas ferè degenerant, & aliàs obſeruatione Galeni ipſemet Synochi febres à ſanguine inflammato aquæ potu iugulantur, incendio ſcilicet ſanguinis ab aquæ humiditate coërcito.

lib. de ſang. miſſ.

Denique tertiam & particularē, quæ in ſingulis fit membris, coctionē alimēti cōmunis eiuſdē ſeri affuſione ad elixationem teuocari teſtatur inprimis ſitis, quæ aut ſequitur abſumptionē humidi rorídi ſeu aquei illatam ſiue à calore membrorum in ſito, vt per inediam & potus defectum, vel per immoderata exercitia, ſiue ab extraneo calore cauſiſque externis exiccantibus vt æſtiuo aëre, aut quæ ſequitur diuerſionem eiuſdem ſeri ſiue ad renes vt in affectu diabete, ſiue ad aluum, vt in diarrhæâ ſeroſâ. Præterea idem confirmant febres tum cauſi, tum hecticæ, quæ Hippocratis obſeruatione ſeri in corporis habitu conſumptionem conſequuntur præſertim in corporibus calidis, calore habituali ſecundas quatuor humiditates, ſolidaque membra ſuâ humiditate exinanita facilè occupante. Atque hæc argumenta non ſolum triplicem in humano corpore coctionem ſeri affuſi beneficio ad elixationem euincunt adduci, ſed humorum quoque omnium & membrorum temperiem in ſua mediocritate conſeruari, & à præpropera vindicari exiccatione.

καῦσος γίνεται ὁπόταν ἀναξηρανθέντα τὰ φλέβια ἐν θερμῇ ὥρῃ ἐπισπάσηται δριμέας καὶ χολώδεας ἰχῶρας ἐς ἑαυτά in lib. de diæt. acut.

Enimvero alimento cuiuſcumque gradus mediocris ſubſtantiæ modus, ſed fluxilis tamen ratione diſtributionis conpetit, qualis certè per elixationem in omnibus ſuccis comparari ſolet, cum per aſſationem alienus vtique ſubſtantiæ modus inferatur; vſta enim & igneam ſiccamque temperiem habent, & continuitatem non facilè retinent. Præterea cum hominis natura mediocrem obtineat temperiem ex phyſiol. mediocris ſanè quædam temperies in ſuccis humano corpore alendo idoneis deſideratur, ſiquidem ſimilitudo quædā inter alimentum & corpus alendum intercedat oportet, quæ mediocris temperies non ab aſſatione, ſed elixatione relinquitur, vt eſt per ſe notum. quoniam ergo mixta terræ & aquæ cōmunia ab actuali calore vehementius alterata vri aſſarique magis minuſque pro terræ vel aquæ prædominio ſunt à naturâ prona; pariterq; corpora oleoſa & pinguia inflāmationi ſunt propiora, quæ verò plurimâ aquâ abundant emollitioni & elixationi, quæ vniuerſa in phyſicis ſunt demonſtrata: porrò externi cibi quidē magnâ parte ſunt mixta terræ & aquæ communia, vt & ſan-

guis præsertim venosus: quatuor autem secundæ humiditates, & sanguis arteriosus oleosam sapiunt naturam, vt in physicis insinuatum, & suo loco vberius demonstrabitur, ergo vt triplex hoc alimenti genus non ad assationem, quæ est caloris sicci & vrentis opus, sed ad elixationem, quæ est caloris humidi opus, vt ex physicis constat, adducatur, omnibus profectò humiditas adiungenda aquea fuit, cuius merito calor in nobis actualis coctionem alimenti ad elixationem promoueret, & propensionẽ siue sãguinis, siue quatuor humiditatũ, siue etiã ciborũ exteriorũ ad vstionẽ & inflãmationem coërceret.

Adde quòd membra in nobis & præcipuè quæ in continuo ferè sunt motu in siccitatem propter perpetuã rerũ circumstãtium & exiccãtiũ viciniã inclinãt, ita que perpetuâ quâdam humectatione hæc membrorum propensio est retardanda. quò sanè membra omnia humiditate quadam irrorari oportet vt ab immodicâ vindicentur exiccatione. quoniam autem aqua plurima assumitur per se, & eliquatur ex cibis solidis, non nutrit autem aqua, meritò ij vius mandati sunt aquæ alioqui superfluæ. Quamobrem meritò serum succis in corpore alibilibus, atque adeò membris affusum fuit gratiâ elixationis illorum vtilis ad mediocrem siue temperiem, siue substantiæ modum; tum verò tẽperationis & humectationis intempestiuam membrorum exiccationem auertentis.

Age verò à sero meabilitatem & fluxilitatem accedere chylo, vtrique sanguini, & primis ex quatuor secundis humiditatibus cum ex se est euidens, tum ex his conijcere est. nam venarũ sanguis ἄορρος expers seri vix ac ne vix præ sua crassitie è venis exilire, nec nisi lento pigróque lapsu stillare solet, & quandóque duntaxat præmissâ brachij aut cruris humectatione per fotus, aut balneum defluit; imò quandóque eius seri defectu incrassatur in vasis præsertim ætate consistente, & in obeso habitu, vt immobilis & incuneatus sibi concrescat quodammodo, & coaguletur, concretúsque vitalis spiritus è corde ad caput influxum intercipiat; à quâ causâ interuenit apoplexia Hippocrati dicta ab interceptione vasorum, siue syncope: cõtrà autem plurima seri affusio vtrique sanguini frequentissima est eiusdem effluuij extra corpus causa; quemadmodum satis indicant hęmorrhagia & hęmorrhoides familiares ijs, quibus sanguis tenuis ac fluxilis nimium est per seri copiam.

Enimvero quoniam & chylus, & sanguis vterque præcipuè sunt corpora crassarum ac lentarum partium, ratione autem crassitiei quidem haud facilè possunt distribui trahíque per flexuosa & intorta vasorum itinera, præsertimque eorum quę accliuia sunt, partésque ad superas repunt; ratione verò lentoris facilè adhærescunt. itaque néque facilè trahi, néque pelli possunt. ex parte alia porrò succos eos facilè permeare atque distribui per vasorum innumerorum angustias necessitas vsus deposcit, vt & incolumitas propria non nisi minimam moram trahere permittit. siquidem sanguis (quippè aquæ geaus,) loco calido conclusus ni assiduò moueatur putrescit necessariò, itáque fluxilitas seu meabilitas omnino necessaria est chylo, & vtrique sanguini; quam quia à naturâ non habent aliundè accipiant necesse est: quia ergo aqna est primum fluxile humidúmque ex se corpus (nam aër ob mirificam tenuitatem elabitur nec cohæret, aut alteri consistentiam dare potest) aqua sanè cum chylo, tùm vtrique sanguini affundenda fuit gratiâ partim distributionis eorum facilis per vasorum angustias, partim propriæ conseruationis eorumdem, siue immunitatis à putredine.

Quod autem attinet ad reliquos vsus seri secundarios, notum est satis ariditatem cum rigore coniunctam esse, humiditatem contrà flexibilitatem consequi: atque hanc quidem ad motum animalem maximam adferre oportunitatem, hunc autem incommoditatem potius: itaque constat mediocrem quandam humiditatē ad motus animalis facilitatem in membris mobilibus requiri. Præterea experientia docet eā aquā, quâ membranæ toto corpore, meningum scilicet cerebri apophyses, oblitæ semper conspiciuntur, & potissimum inania articulorum spatia, in quæ periostia & membranæ musculorum propriæ vnà cum neruis & tendinibus desinunt & terminantur, per febrium ardorem absumptâ incessum motúmque animalem crurum & brachiorum deprauari cum quodam ossium fragore & conquassatione vt in conualescentibus, & in quibusdam squalidis corporibus à lue venereâ obseruare est.

Similiter experimento constat aquā, quâ vnusquisque experitur continenter & perpetuò fere sibi os & linguam madescere, per diætam præsertim sudorificam, labores corporis immoderatos, sitis tolerantiam, & præsertim febrium ardo-

rem exiccatã guſtum, loquelam, deglutitionẽ non mediocriter lædi, vocémque ſpeciatim præ nimiâ ſiccitate oris & fauciũ clangoſam reddi; guſtum autem deprauari, ſcilicet cibaria amareſcere aut ſalſuginoſa iudicari ſi aqua illa linguam & palatum irrorans ichore bilioſo aut ſalsâ pituita fuerit perfuſa.

Enimvero quoniam vniuerſa membra, quæ motui animali inſeruiunt & præſertim quæ loquelæ, & reſpirationi, ferè ſunt in aſſiduo motu, à quo non mediocriter exiccantur, & eò magis quò ſua natura in ſiccam propendent temperiem, & ſpeciatim lingua, & palatum guſtus organa humiditate quadam irrigari debent, ſiquidem ſaporum medium eſt humidum, vt ex phyſicis conſtat, itáque membra mobilia reſpirationis, loquelæ, & guſtus humoris perpetuo irrorantis & humectantis affluxu indigent. ex aliâ autem parte ſerum perfunctum ſuis primarijs vſibus multum ſuperfluit in corpore, oportunè certè illud deriuari debuit & diffundi in artus membráque motui animali dicata & præſertim reſpirationis & loquelæ, paritérque in organa guſtus vt illa quidem à præpropera exiccatione neceſſariò impendente atque vſibus ſiue motibus eorum incommoda vindicarentur, hæc autem guſtui accommodata organa ſeſe exhiberent, & ita incolumitas eorum membrorum vſúſque retinerentur.

THEOREMA.

SERO inſunt natura aquea, temperies humida frigida, tenuis & fluxus ſubſtantiæ modus, & affuſio ſanguini vtrique & toti corpori, denique commixtio bilis excrementitiæ propter vtilitates partim temperamenti caloris coctionem omnem in corpore ad elixationem adducentis, partim vehiculi cùm chyli, tùm ſanguinis per anguſta vaſa, partim refrigerationis ſiue ſanguinis, ſiue humidi primigenij inflammationẽ vtriuſque impedientis, partim roris veluti cuiuſdam membra perpetuo fere mobilia à præpropera vindicantis exiccatione, & motum proprium iuuantis, partim denique humiditatis guſtui neceſſariæ.

Quoniam vsus feri positi sunt ex theor. superiore partim in caloris temperamento coctionem succorum omnium alibilium cuiuscumque generis siue communium, siue etiã propriorum ad elixarionem adducente, partim in quodam vehiculo eorumdem succorũ cõmunium per vasorũ angustos admodum canales, partim in sanguinis vtriusque & membrorum omnium refrigeratione coërcente eorumdem inflammabilitatem, partim denique in irroratione partium assiduò mobilium; atque temperamentum quidem caloris coquentis & elixare non assare nati in humiditate positum est, siquidem elixatio est coctio quæ fit à calore in humido; humidum autem cum sit duplex, & aërium inflammabile quidem vstioni, aqueum verò elixationi sit oportunum; vehiculi ad hęc succorum ratio omnis cum in fluxilitate viget, tum in correctione qualitatum motum retardantium, crassitiei scilicet, & lentoris, quarum illa tractionem seu motum sursum potissimum impedit, hic motum vtrumque tractum scilicet & pulsum; & illa corrigitur atteuatione seu mixtione corporis ex se tenuis, hic detersione: fluxilitas porrò succis additur commodè affusione corporis ex se fluxi & humidi; qualia sunt aqua, vel aër, ex quibus aqua melius cum aqua seu aquæ generibus, vt est sanguis, coire potest quàm aër, qui apprehensionem & confusionem corporis crassiusculi effugit, & celerrimè elabitur; vsus præterea refrigerationis succorum insitam eorum propensionem ad inflammationem sistentis in contrariã igni natura cõsistit, proindéque in humiditate crassã coniunctã que cum frigore, qualis est in aquã; denique remedium exiccationis immoderatæ in humectatione ab extrinseco positum est, primũ autem humidum est aqua, quæ propter crassitiem actuosa magis est in humectando, quàm ipse aër, & crassitiem lentorémque ratione fluxilitatis diluit, efficitur profectò serum gratiã multiplicis vsus aqueum esse debere.

Quia tamen lentor detersoriam vim requirit, quæ vis bili inest quippè amaræ suã naturã; meritò sero affunditur nonnihil bilis excremẽtitiæ; eguit autem serum ad eosdem vsus humiditate quidem, & tenuitate ad omnes, sed frigiditate ad tẽperationem siue caloris coquentis, siue sanguinis præsertim arteriosi, siue humidi primigenij inflammationem eorũ prohibente: quoniam denique seri vsus referuntur ad succorum

elixationem

elixationem, temperationem, & deductionem, quos explere meliùs nequeunt, quàm si intimè ijs permisceantur, & vndequaque attingant, certè serum meritò succis omnibus affunditur, vnâque cum ijs totum peruadit corpus, decurritque per omnia vasa.

THEOREMA.

LIEN est cùm officina sanguinis tenuis & calidi, qui in arterijs continetur, quem sanguinem ex tenuiore chyli portione attractâ generat, genitumque pulsu in vniuersum corpus distribuit gratiâ reparandæ substantiæ in nobis carnosæ, tum principium radicationis venarū gastricarū & epiploicarum, necnon principiū radicationis arteriarū, & substramen seu tomentum radicum eorumdem vasorum, denique fons alter isque præcipuus seri in corpore necessarij dictos antè ob vsus.

Suppono alterum seri fontem esse hepar tanquam minimè controuersum.

Quoniam venarum gastricarum, coronariæ, & gastrepiploicæ ramuli lati per epiploum insertique in ventriculum, & nullam cum porta hepatis communionem habentes, sed partim ramo splenico coniuncti, partim per se seorsim ipsi lieni implantati, pariterque vas breue immediatè exortum è liene, vt gastricæ, & epiploicæ, omnes (inquam) hæ venæ è liene vel immediatè, vel mediatè per ramum splenicum seu portam splenicam exortæ, & post longos pluresque anfractus tandem omnes ventriculi corpori varijs in locis inseruntur, atque omnes deductioni alicuius materiæ suam nauant operam, ergo per eas aut lien è ventriculo aliquid accipit, aut contrà lien in ventriculum aliquid refundit.

Sed enim lienem à se in ventriculum reliquias succi melancholici, quem ex sanguinis massâ in hepate genitâ secreuerit atque repurgauerit, non refundere in ventriculum siue excitandi appetitus gratia, siue constringendi eiusdem ventriculi ad meliorem ciborum amplexum & retentionem iuuandam hæc sunt argumenta. nam in primis cum alimētum externum suis inutilibus partibus, terrenâ scilicet & aëreâ seu flatuosâ

abundè expurgari in primâ coctione cibi externi demonstratum ante fuerit, minimè certè probabile est in secundâ eiusdē cibi coctione iterum easdem partes inutiles secerni & repurgari, sed igneas duntaxat & aqueas; nimirum partes alimenti terrenas prima statim coctione repurgari tum commoditas distributionis chyli ita postulauit, quiper vasa angusta non nisi defecatus & protsus liber à partib⁹ crassis, neque facilè meabilibus potest per vasa admodum angusta, & in plexus varios intorta decurrere, tum verò idem desiderauit facilitas deductionis chyli in fibras seu filamenta, quæ fit in ijsdem vasis, nec perfici potest nisi secretâ prius omni alienâ substantiâ, quæ non facilè coëat, cuiusmodi terrena, inutilis, & malè compacta; pariter flatuosam inutilem substantiam à cibis externis antè omnia repurgari certè cauitatum amplissimarum, quæ sunt in ventriculo & intestinis, permisit commoditas, quæ cauitates cùm alijs nominibus essent necessariæ, ijs ex abundanti natura vsa est vt vtilitatem exhiberent conceptaculi flatuum, qui alioqui in paucâ mole multum loci seu spatij eiusque liberi requirunt. Quæ si ita sunt, nulla ratio est cur portionis terrenæ inutilis à chylo denuò secernendæ & repurgandæ visceri alicui tanquam secundæ officinæ alimenti communis vsum tribuamus, cum alioqui sanguinea ipsa massa tetræ admixtionem desideret in sua mole seu corporatura sed eius edomitæ & benè subactæ cum humido, quippè quæ fibrosa est, vt ex anatomiâ constat.

Non posse autem chylum adhuc immixtum terræ inutili necdum defecatum deduci ad viscera constat ex eo, quòd oscula vasorum gastricorum, vt & mesataicorum admodum sunt angusta, & puncti cuiusdam instar exigua adeò vt crassamentum terrenum nequeant admittere. Quamobrem colligere est chylum à terreis particulis in secundâ coctione minimè denuò repurgari, atque eius expurgationis nullam esse necessitatem.

Ex aliâ autem parte iniquum fuit per fecis melancholicæ atque acidæ reiectationem è liene in ventriculum hominem obnoxium reddi importunæ fami, quæ fames dissipationi & effluuio substantiæ propriæ minimè respondeat, cui dissipationi perenni continens & naturalis membrorum attractio æquiùs commodiúsque satisfacere potest.

Sed & iniurium fuit eundem ventriculum satis superque validum, & in retinendo firmum fibris nimirum, temperie, & conformatione ad retinendum accommodatis instructum excremẽtis alienis aggrauare, & opprimere, nedum roborare. Similiter insalubre fuit chylum illabentem è ventriculo & intestinis in viscera excremento immisceri & inquinari, quo mox ille sit liberandus.

Quid quòd huiusce modi excremẽtum atrum & feculẽtum, quale à liene perhibetur reijci, nusquam conspicitur postquam satisfecerit fictitijs illis vsibus reiectari singulis diebus, vt bilis flaua solet ex hepate, siue per vẽtriculum ipsũ vomitione, siue per aluum deiectione, siue per renes cum sero humorum; aut verò affixum ventriculi parietibus nusquam per anatomiam deprehenditur? nam cum terreum excrementum exhalare & euanescere prorsus sit inopinabile, necesse est certè si è liene eructatur in ventriculũ ac intestina, aut insensibiliter extra corpus reijci tandẽ, aut sensim aggestũ illorũ corpori in dissectis cadaueribus sese prodere. Atqui neque ventriculus cum intestinis vsquam obseruatur atrore suffusus, nisi aut à veneno vrente ambustus, aut gangrenâ corruptus, vt sæpè euenit ventriculo ratione viciniæ in corruptelam tracto à vicinis visceribus sphacelatis; neque etiam ater vomitus limo aut pici fusc similis, vel deiectiones similes vsquam sanis contingunt, sed cacopragiam visceris alicuius & corruptelam passim cõsequuntur. quò sanè ex instituto naturæ limus terrestris ex liene non expurgatur, itaque commentitius est ille vsus lieni adscriptus in expurgatione succi atri positus, ac proinde vasa gastrica è ventriculo in lienem coëuntia & deuehendæ materiæ alicui nata in eum vsum non sunt constructa, vt è liene succum melancholicum secretum à sanguine in hepate genito refundant in ventriculum propter commemoratos illos vsus.

Huc accedit quod conformatio lienis nullâ ratione aptata est eiusmodi vsui, neque etiam vasa particularia sunt, quæ ex hepate priuatim sanguinem limosum deducant in lienem, per quæ vasa lien exugat ex hepate succum atrum & terrenum excrementum, quæ tamen adesse oporteret, vt ex analogiâ constat meatuum cholidochorum, qui speciatim bilem flauam in vesicam fellis deponunt. nam per venam portam hepati inplantatam & communionem habentem cum ramo splenico

ex hepate à liene trahi partem sanguinis feculentam fieri certè nequit citra & chyli è ventriculo in hepar distributi & sanguinis vicissim ex hepate in ventriculum & intestina continenter remeantis conspurcationem, quam natura ferre nequit, & probabile est per venam splenicam aliquam partem sanguinis laudabilis communicati ei à portâ hepatis in lienem nutritionis eius gratiâ particularis peruenire; lien enim eget sanguine crasso etsi pauco, vti hepar sanguine tenui per arterias delato, quãquã ramũ splenicum à mesaraicis chyli aliquid tenuis & calidi materiẽ sãguinis calidi excipere est verosimile. neq; porrò cauitas est vlla in lienis corpore, quæ limi illius ad tẽpus asseruãdi capax sit: nec deniq; vlli sunt duct⁹, aut cõceptaculum aliquod aliud app ensũ lieni, per quos ductus in huiusmodi cõceptaculũ aut extra corpus statim fex illa inutilis deponi possit. Nam per arterias splenicas (quæ tamen solæ sunt præter portam splenicam, quæ cum radicibus portæ splenicæ communionem habeant, & confectam materiam excipere possint) reiectari è liene succum illum fieri nequit absque inquinamento spiritus vitalis, & sanguinis tenuis, quod absurdius dictu est.

Quod verò de hæmorrhoidalibus venis dicitur quasi ad eũ vsum natis, commentitium illud esse hæc declarant: Nam in primis cum lien ramum splenicum cum ijs cõiunctum habeat, fex reflueret per eundem ductum, per quem sanguis lutulẽtus est attractus, quod ridiculum est. Præterea fluxus ille hæmorrhoidalis omni ætati, sexui, tempori esset familiaris & communis, quod experientiæ repugnat, cum ferè solis maribus, & in ætate constante & ijs tantum siue maribus, siue mulieribus, quibus splen magnus quidem & calidus est, & simul cutis densa, ideóque corpus obnoxium plethoræ ad arterias eique serosæ: vt plurimum enim fluxus ille hæmorrhoidalis non est melancholiæ sinceræ, sed ferè sanguinis diuturnâ assatione denigrati per intemperiem æstuosam lienis, eiúsque serosi ob magnam vim aquæ seu seri in arterijs redundantis, ab eâ intemperie scilicet intemperantiùs attracti. Quoniam igitur in vniuersum vasa seu conceptacula excrementis ad tempus asseruandis accommodatâ obseruatione Galeni cauum seu ventrẽ insignem habent, & ductus seu stomachos vtrimque, alterum quidem alliciendo excremento, reliquum autem reijciendo idoneum, quæ vniuersa lieni desunt; & porrò absurdum est

aliquam partem in hunc tantùm vsum à natura esse conditam, vt alterius partis excrementum absumat atque in sui nutritionem impendat, cum potius consentaneum sit excrementa cuiusuis generis in aliquo conceptaculo retineri, atque adeò certis ex interuallis excludi pro iussu volũtatis extra corpus, fatendum est sanè lienem in hunc vsum non esse factum, vt expurget à sanguinis massâ fecem seu terreum excrementum: ex quo superest vasa superiùs dicta vsum potius habere aliquid deducendi è ventriculo in lienem quàm contrà, præsertim cum ea sint in propè innumerabiles surculos propagata, diffusos scilicet per epiploum eorumdem sustinendorum gratia factum, quos surculos tot & tantos non esse factos ad deducendum in ventriculum paucum excrementum acidum est omnino vero simile.

At enimuero cum ex aliâ parte carnosæ in nobis substantiæ alimentum commune sit necessarium vitæ sustinendæ, eumq; vsum exhibeat sanguis tenuis & calidus atque arteriosus diuersus à sanguine venoso crasso quippè & frigido, quæ sunt demonstrata ante, eius autem vt puta alimenti communis non secus atq; sanguinis crassi publica aliqua officina necessaria sit in corpore humano; tum verò lienis structura conformatioq; ad vtilitatem huiusmodi officinæ conformata & comparata sit egregiè; atque præter lienem nulla in corpore pars ad hanc vtilitatem accommodata reperiatur, fateri profectò oportet lienem esse officinam alteram sanguinis tenuis scilicet, & calidi, qui in arterijs continetur.

Etenim cor minimè esse officinam eius sanguinis arteriosi, hũcque sanguinẽ generari ex parte sãguinis crassi in hepate geniti sed attenuati & præparati à liene, vt clar.^us Vlmus subtiliter magis quàm probabiliter veréque excogitasse & disputasse videtur, ex his perspici satis potest: in primis nãque vt altiùs rem repetamus quia ad generationem sanguinis in corde (vt vult aduersarius) perficiendam aliqua desideratur materia, ea certè erit aut aër, quem è pulmonibus cor continenter haurit, aut vapor seu anathymiasis sanguinis siue eius quem cor dextrum è venâ cauâ accipit, siue illius quem arteriæ è venis exugunt, & per aortam cor arripit, aut denique erit sanguis, quem lien ex hepate trahat.

Atqui neque ex aëre puro, tenuissimæ & insensilis corpo-

reæ molis, neque ex vapore pariter tenuissimo sanguis existẽs fibrosus, atque verum mixtum perfectum è quatuor elementis, idemque sensibilis corporaturæ generari potest, cum mixtum omne è miscibilibus suam crassitiem & corporaturam accipere debeat; & quanquam anathymiasis sanguinis è dextro in sinistrum ventriculum per cœca illa spiracula, quibus septum cordis discriminãs dextrum sinum à sinistro distinguitur, traijci potest è dextro in sinistrum, tamẽ ea in sanguinem, qualis in arterijs est, minimè conuerti potest.

Sanguis autem integer nequaquam è venâ cauâ in sinistrum per huiusmodi spiracula traduci quiuerit.

Sanguinem porrò è venis ab arterijs per communes earum anastomoses non illicò cen materiam sanguinis arteriosi colligere est, cùm quod vasa seorsim à se inuicem discreta incedunt per corporis truncum, nec coniunguntur aut communicant suas materias nisi finibus seu extremitatibus suis implantatis singulis membris, quæ extremitates sunt propè capillares & insensiles, & non tam sanguinem continent quàm primam humiditatem ex secundis quatuor dictis humiditatibus; in reliquo enim toto decursu vasorum per corporis truncum quanquam se vasa perpetuò concomitantur & ferè contingũt, tamen crassitudo, densitasue propè cartilaginea corporis arteriæ, & præterea membrana communis venarum & arteriarum omnino prohibent sanguinis è venis in arterias appulsum & transitum.

Ad hæc quanquam è venis in arterias sanguinem ipsum traijci posse quocumquemodo fateamur, tamen positio valuularum appensarum orificio aortæ interdicit sanguinem aditu ex arterijs in cor sinistrum, quippe quæ in diastole cordis, in quâ solâ potest cor aliundè aliquid attrahere, conniuent adeò & clauduntur arctè, vt cor ab arterijs tum nihil prorsus queat accipere. nam in systole cordis, in quâ duntaxat valuulæ aperiuntur & patent, cor in emittendo à se potius spiritu antè genito effundendóque in arterias incumbit, quàm in admittendo aut attrahendo ad se aliquid. ad hæc neque aut arteriæ debuerunt sanguinem è venis elicere, cum attractioni aëris externi motus arteriarum sit factus, dilatatio scilicet, quæ aëris attractio à sanguinis attractione prohiberetur; aut verò cor sanguinem ex arterijs accipere debuit, quandoquidem arteria

coronaria addita cordi & per eius corpus dispersa huic vsui iam satisfacit, hoc est, attractioni sanguinis tenuis alimenti proprij cordis & necessarij eius nutritioni.

Sanguinem postremò ex hepate primo venientem & attractum à liene attenuatumque non refundi in cor seu materiam sanguinis arteriosi gignendi vna conniciit manifestè demonstratio superior à situ valuularum orificio aortæ appositarum vt superva canenm sit alias inquirere.

Quæ cum ita sint concludendum est cor nullâ ex parte haurire materiam, ex quâ sanguinem tenuem generare possit, proindeque officinæ sanguinis arteriosi illud minimè vtilitatem exhibere. & confirmatur, quia cordis conformatio composita non esse videtur ad sanguinis tenuis procreationem, sed tantum ad attractionem & distributionem alicuius materiæ, quæ vtramque celerem admodum patiatur affectionem. nam sanguinis tenuis coctio, distributióque minimè confertim, sed potius sensim & lentè fieri debet, vt effluuio substantiæ nostræ non affatim, sed sensim & continenter facto respondeat. amplus etenim cordis sinus minimè est aptus materiæ crassæ conuersioni in tenuissimam substantiam, & accuratæ vnioni diuersarum substantiarum, quę non nisi lentè sensimque perfici possunt, ideóque diuturno tempore. His enim affectionibus repugnat breuis admodum mora, quam in amplo cordis ventre facere sanguini conceditur per alternantes, & contrarios diastoles & systoles eius motus, quorum ille allicit quidem materiam, hic autem illectam mox excludit, cum media inter eos motus quies, in quâ morari sanguini crasso datetur, propè momentanea sit omnino impar perfectæ, diuturnæque ideò coctioni, quam generatio sanguinis tenuissimi & perfectè elaborati requirit, vt constat ex analogia hepatis, testium, mammarum, & similium partium, in quibus materia aliqua perfecta exquisitáque coctione elaboratur, à quâ partium conformatione cum cordis structura plurimum dissideat, colligere est certè cor sanguinis tenuis generationi minimè inseruire propter defectum tum aptæ conformationis, tum materiæ habilis conuerti in eum.

Quanquam fatendum est reuera cor esse officinam spiritus vitalis ex aëre in pulmone concepto attracto & vitalitate donato, qui spiritus toto ingenio distat à sanguine corpulento si-

brosóque, cùm cōstet ex substantia simplicissima, aërea scilicet duntaxat siue æthereâ potius, vt suo loco demonstratum est.

Atqui cum neque cor, neque aliud membrum ad id munus obeundum occurrat in corpore accommodatum, lienem tamen contrà ad illud munus omnibus esse instructum conditionibus est antè demonstratum, & in primis maximè idoneā nancisci materiam in sanguinem arteriosum conuerti paratam, chyli scilicet portionem tenuiorem, & calidam hæc sunt argumenta. nam in primis quod spectat ad materiam ex quâ sanguinis tenuis, cum natura vnitatem rerum affectet, consentaneum in primis fuit chylum esse communem materiam ex quâ vtriusque sanguinis crassi scilicet frigidique, & tenuis ac calidi, alioqui duplici officinâ primâ seu receptaculo ciborum communi opus esset, cum tamen vnica sufficiat vt antè demonstratum. cum igitur chylus sit mixtum quoddam ex quatuor diuersis substantijs totidem elementis primis respondentibus, ijsque imperfectè coalescentibus, & vnitis aggregatum, ex illis autem substantijs particulæ præsertim terrenæ & aqueæ sanguinis crassi & venosi, qui est aquæ genus, materia idonea sint, vt est demonstratum, reliquæ certè aëreæ & igneæ ex prædominio chyli particulæ opportunè sanguini tenui & calido materiæ vsum exhibent, attractæ nimirum singulæ seorsim à duobus diuersis membris similitudinem substantiæ cum ijs habentibus, scilicet hepate & liene, & per diuersas vias.

Nam inprimis ex anatomiâ constat venas gastricas, vna cum vase breui exoriri pleraśque tandem ex liene & reliquas coniunctionem habere cum insigni ramo splenico seu portâ splenicâ, & radicib⁹ eius per lienis corpus dispersis, quibus cum communionem habere radices arteriæ splenicæ pariter anatomia docet; ex quibus vasis cùm venæ quidem gastricæ omnino comparatæ sint ad deductionem portionis chyli quæ minimùm immoretur in ventriculo, qualis est tenuis & liquida, tum verò præparationi eius ad sanguinis tenuis formā; & radices in primis eiusdem perfectæ cōuersioni; arteriæ autē & radices tū in primis ramus splenicus iam cōfecti partim vlteriori elaborationi, partim eiusdem distributioni omnino sint accommodatæ, haud dubium est, chylum tenuem lieni ad manum veluti esse materiam idoneam conuerti in sanguinē tenuem, atque eandem iam conuersam distribui in reliquum corpus.

Adi

Adhæc caro lienis affusa prædictis radicibus tum venæ splenicæ, tum arteriæ, non aliter atque parenchyma hepatis adiunctum radicibus venæ portæ hepaticæ & cauæ, satis ostendit par esse in vtroque membro officium, scilicet in conficiendâ aliquâ materia communi positum; quod constat ex analogiâ partium omnium, quæ generationi alicuius materiæ publicæ inseruiunt, vt sunt testes, mammę præter hepar, & ventriculum in auibus, quæ non nisi præduta semina coquunt, in quibus propterea plurima caro densa crassáque adiungitur primæ officinæ, in quâ scilicet carne vberior calor viget, quàm in corpore membraneo.

Confirmant porrò hunc vsum partim similitudo substantiæ parenchymatis lienis, & sanguinis tenuis calidique, cuius vtriusque substantia tenuis & spumosa est, & ex flauo subnigricans, atque rubore affato suffusa; partim temperies vtriusque congener, eáque æstuosa & præcalida, vt suo loco demonstrabitur vberiùs; partim denique conformatio lienis non in cauitate aliquâ insigni posita, sed in plexibus varijs vasorum exilium & angustorum, quę conformatio aptatur officinis materiæ alicuius siue succi vtilis toti corpori, vt constat ex hepate, testibus, mammis, rete admirabili in cerebro, placentâ vterinâ & reliquis in corpore glandulis è miriadibus vasorum contextis, in quibus partibus succus lentè excoquitur, & simul sensim distribuitur.

Denique situs lienis hepati oppositus innuere videtur conuenientiam vtriusque in vno communi officio; natura namq; vni & eidem actioni seu muneri duo instrumēta ministrantia vt plurimùm destinare consueuit, eáque sibi opponere; aliàs si vnicum duntaxat ad vnum officium idque publicum destinat, ei situm in corpore medium concedit, vt ex anatomiâ constat.

Age verò hic vsus memorabilis lienis plurimis, ijsque non futilibus argumentis hisce demonstrari potest, & inprimis ex famis sedatione, quæ certo experimento succedit ferè statim assumptis cibis præsertim liquidis & nutrientibus, vt iusculis, vino generoso, & similibus. Etenim fames non aliter sedatur, quàm quia molesta & dolorifica venarum ad vētriculum pertinentium suctio os ventriculi corrugans & affatim exasperās quiescit, vt suo loco demōstrabitur, & fatentur omnes medi-

ci, quod ſanè euenit, quia pars ciborum fuſa iam, & liquida ex ſe, atque prona ſequi attrahitur, & defertur à vaſis in viſcera trahentia, ſiue hepar, ſiue aliud quodcumque, atque ita ſatisfacit tractioni eorum.

Hæc autem ſuctio vaſorum ad ventriculum pertinentium intelligi debet aut venarum gaſtricarum, quæ ad ipſum ventriculum attinent & in primis vaſis breuis, quod eius fundo implantatur, quem in fundum cibaria ingeſta primò deſcendunt, aut vero venarum meſaraicarum, aut aliarum quæ ex inteſtinis ipſis immediatè chylum alliciunt.

Atqui profectò fames non ſedatur quia venarum exſuctioni meſaraicarum ſatis-fiat ab aſſumptis ſtatim alimentis, primùm quia venæ meſaraicæ non immediatè vētriculo implantantur, ſed inteſtinis, itaque nihil ex ventriculo arripiunt, niſi quod prius fuerit in inteſtina delapſum, vnde cum aſſumptis cibis pilorus arctè claudatur & conniueat per pluſculas horas, itaque nihil in inteſtina è vētriculo deſcendat ſtatim ab aſſumptis cibis, certè fames minimè ſedatur, quòd hepar partem cibi liquidiorem per venas meſaraicas alliciat.

Et certè cum ſubſtantia in nobis ſolida & fibroſa non niſi tardè diſſipabilis ſit, reparationis eius confertæ & celerrimæ nulla reuera eſt neceſſitas, proindéque inſignis & eximiæ attractionis venarum, & viſceris ſanguini craſſo fibroſæ ſubſtantiæ alimento proprio conficiendo dicati nulla quoque neceſſitas, itaque minimè hepar aut venæ meſaraicæ inuexerint famem illam ſeu eximiam exſuctionem, quæ dolorifica eſt vtpotè violenta & confertim facta; dolor namque non fit niſi cum natura confertim, hoc eſt, validè & celerrimè corrumpitur, vt eſt in Phyſicis demonſtratum.

Et confirmatur quòd fames quæ ab aſſumptione ciborum ceſſauit, ea denuò ſex poſt horas circiter euigilare conſueuit; quo tempore ſcilicet primum aperiri ſolet pylorus, & chylus per inteſtina vaſis meſaraicis diſtribui primum, atque per ea hepati porrigi: ex quo patet minimè ab hepate aut venarum meſaraicarum ſuctione famem tum ſuſcitari, ſed ab alterius viſceris, venarúmque alterius generis ſuctione prouenire, quandoquidem ſi ab hepate produceretur potius tum temporis ſedaretur quàm acueretur, ſiquidem ipſa fames non niſi cibis aſſumptis ceſſare ſolet, quo tēpore ijs hepar ſaturari euenit, hoc

est, frui chyli parte perfectè coctâ.

Ex aduersâ autem parte cum venæ gastricæ & epiploicæ, & in primis vas breue ex portâ splenicâ tanquam trunco propagatæ, immò ferè ex ipso splene exortę ipsimet ventriculo immediatè quoque inserantur, atque statim ea vasa trahere nata sint cibaria assumpta liquida, & fusa atque tenuia, quæ sunt materia proxima sanguinis tenuis; & hic sanguis tenuis materia fit proxima substantiæ in nobis carnosæ, quæ vt ferè sola vnâ cum spiritali, & citissimè dissipatur, ideóque ad vehementem & celerem tractionem alimenti conuenientis naturam sollicitat, probabile est profectò famem sedari statim ab assumptis cibis quia suctio siue attractio vehemens lienis & venarum gastricarum quiescit, vt potè cui satisfit per liquidioris cibi præproperam in vasa & lienem distributionem.

Cui doctrinæ fidem ampliorem facit fames melancholicis familiaris siue lienosis, id est, quibus lien laborat intemperie calidâ, quæ intemperies magnum momentum habet ad exsuctionem vasorum vehementem & famis continentem causam. nam obseruatione Galeni quotidianâ experientiâ cõfirmatâ melancholici sunt voraces. *lib. de atra bile*

Si igitur lien est famis causa seu tractionis ciborum in primâ officinâ confectorum, non trahit autem lien è ventriculo chyli portionem aliquam, nisi vt eam in succum suæ nutritioni particulari conuenientem, atque adeò vtilem nutritioni totius corporis conuertat, vt constat ex analogiâ hepatis, testium, ceterarúmque glandularũ, quæ omnes succũ conficiũt nõ sibi soli, sed toti vtilem (nulla nãque in corpore pars eum solũ vsum habet vt sibi solùm prouideat & in peculiari ac familiari sibi alimento tantum conficiendo vacet & incumbat, sed omnes omnino præter propriam prouidentiam alicui muneri excolendo nauant operam, quod munus incolumitatem vel salutem reliquarum partium respiciat alioqui frustrà essent illæ partes) si, inquam, lien trahit chyli partem, vt eam in succum toti vtilem conuertat, concludere est certè lienem esse officinam alicuius succi toti corpori necessarij, hoc est, sanguinis tenuis & calidi qui in liene arterioso que genere residet, vt ex anatomiâ constat.

Quod sanè comprobant hæc alia euenta. nimirum obseruare est eos qui plurimum bibunt, præsertim si tenue vinum

hauserint, quale est album, vt rhenanum, statim & vix dum è mensa egressos multum meiere idque crudum & potui finitimum, aqueam scilicet in vino portionem; quia autem hæc mi-ctio plurima statim ab assumptis liquidis minimè fit tractu sero è ventriculo per pilorum, vtpote cum hic adamussim conniueat, donec perfecta fuerit chylificatio, quæ non nisi plures post horas ab assumptis cibis complementum accipere solet, fit certè, quod vnum restat; immediatè è ventriculo per vasa gastrica vasque breue potissimum, vt celeritas distributionis indicat. quia autem hæc vasa cum liene longè maiorem communionem quàm cum hepate habent, certè distributio illa præpropera potulentorum seu liquidorum tractu potius lienis fit, quàm hepatis.

Quia porrò vinosa substantia & alibilis mictione non redditur, sed aquea tantùm, verosimile est nutritiam illam vini partem in ipso liene restitare, atque adeò in finitimum succum ab eodem liene conuerti, qualis substantia est sanguis tenuis & calidus vino prorsus congener, atque iusculis aut potulentis v. g. alibilibus, aut potius similis parenchymati lienis rubore atro suffuso, qualis in sanguine emicat arterioso. itaque colligere est lienem esse officinam succi alicuius communis.

Quod confirmatur, quia melancholici seu potius attrabilares sunt saliuosi obseruatione Hippocratis, quartanarij sudant meiuntque plurimum. nimirum in illis lien æstuosus rapacissimus est liquidarum omnium rerum, quæ in ventriculo occurrunt.

in Epid. sæpius sect. 2, l. 2.

Adhæc experientiâ constat lienis temperiem immutare ex parte & trahere ad sui similitudinem non solùm sanguinis arteriosi massam, sed totius corporis habitum obseruatione Hippocratis. *quibus lien deorsum vergit; his pedes & genua calent nasus & aures frigent.* liene phlogosi laborante sanguis arteriosus toto corpore æstuat & nigricans præ adustione conspicitur, cuius feruoris ratione arteriæ etiam saliunt cum murmure & strepitu quodam, qui in temporibus maximè percipitur propter viciniam organi auditus, pariterque aures tinniunt perpetuò propter pulsationem iugularium vicinarum, vigiliæ infestant, vniuersus habitus vritur, & fuscedine quadam seu flauitie atrori commixtâ sanguinisq; ambustioni attestante fœdatur, nisi potius cutis palleat, vel plumbea liuidáque eua-

οἷσι σπλὴν ὄπισθε
καταῤῥέπων ἀπὸ
δὲ καὶ χεῖρες
καὶ γόνατα θερ-
μὰ, ῥῖνες καὶ ὦτα
ψυχρὰ. ἀεὶ ἄρα
δὴ ἐ τοῦτο ὅτι
λεπτὸν τὸ αἷμα
ἄρα φύσει τὸ
τοιοῦτον οὗτοι
ἔχουσιν.

dat, vnde splenici quasi mortui ambulare videntur, vt de incolis Cariæ Stratonicus citharœdus dicere solebat: sero scilicet in sanguine redundante plurimo in arterioso genere (siue per intemperiem lienis calidam & sitibundam, eamque intemperatiùs aqueam chyli portionem trahentem, siue per obstructionem renum minimè vt decet serum illud expurgantium, siue denique per habitus densitatem) atque ita fulgorem sanguinis & spiritus vitalis offundere & obtenebrante. Quoniam igitur tinnitus aurium, pulsatióque arteriarum in temporibus, nec non æstus totius corporis maximè latus sinistrum in melancholicis infestant, cum quo lien rectitudinem habet, omninóque mutatio insignis in toto corporis ambitu temperaturæ lienis comes potius quàm cordis, nedum hepatis censeri debet, concludendum est sanè lienem sanguinis eiusque arteriosi officinam alteram esse non minus, atque hepar sanguinis crassi atque venosi, cuius quippe hepatis temperationem obseruatione Galeni temperies quoque sanguinis crassi & habitus corporis sequi solet. nimirum cum lien non aliter atque hepar immutet corpus per sanguinis arteriosi immutationem; quam certè non inferret nisi eiusdem foret officina propria.

in arte parua.

Postremò confirmatur hæc doctrina de vsu lienis quòd hoc viscus est focus frequentissimus plerarum febrium siue continuarum, siue intermittentium, quæ ex inflammatione maximè sanguinis tenuis feruidi, & atrabilescentis succenduntur, quæque febres adustionem sanguinis partim linguæ nigrore, partim vrinâ fulgorem quendam emicantem præ se ferente demonstrant, vt ex dissectione cadauerũ eorum, qui ab eiusmodi febrium violentiâ perierunt, nec non ex excrementis, atque etiam ex solutione eiusmodi febrium deprehendere est. in dissectis namque cadaueribus aut lien totus sanguine atrorem fulgentem præ adustione retinente carbonis instar turgere conspicitur (vt sæpè alias, & nuperà me animaduersum in Amplissimo Præside Michaële Boueto extincto à quartana continua, eaque coniunctâ cum phlegmone hepatis ex parte suppurata & ex parte in scirrum degenerante, cuius phlegmones hepatis initium quartanam præcesserat vel annum integrũ antè) aut verò eiusdem lienis parenchyma in succum quendam piceum ac fulgentem dissolutum cernitur, cuius particulę quandóque per aluum reijci solent picem fusam substantiâ suâ

& nigrore fulgente referentes, vt animaduerti quoque in mulieribus præsertim melancholicis à natura post diuturnas febres. denique soluuntur eiusmodi febres aliquando vel sanguine atro excreto per hæmorrhoidas, vel atris ichoribus cum vrina reiectis ex obseruatione Hippocratis, & nostrâ.

passim in Ei dp

Arqui vt frequentissimus fomes febrium tertianarum est hepar, quod scilicet hoc viscus partim ex venulis sit angustis admodum intertextum, iisque obstructioni obnoxijs, ob quã obstructionem sanguis per exilia vasa non facilè meabilis ventilatione prohibitus putrescit facilè, partim quòd idem sit fons sanguinis venosi & crassi, eoque nomine si quando putredo in eodem concipitur quâcunque ex causa, aut verò idem viscus phlogosi laborat, aut à quacunque causa sanguis è circumferẽtia introrsum truditur, vt euenit autumno & hyeme cum desubito Aquilo perflat, tum sanguis venosus ad id tanquam ad fontem vnde primum dimanauit sponte recurrat siue continenter, siue periodicè prout periodicè putredo serpit per partes, & impactus, siue incuneatus inflammetur pariter (quæ est doctrina Galeni de ratione periodici circuitus febrium) idque sæpius repetat, quoad putredo venis altiùs insita fuerit excussa, dissipata, seu in cineres redacta. ita sanè quia lien quartanarum febrium & eius generis est fomes creberrimus, atque eiusmodi febres ab eisdem causis fiunt & præsertim à spontaneâ inclinatione & recursu sanguinis arteriosi in lienem, vt ex contumacibus horroribus, qui principia paroxysmorum huiusmodi febrium comitantur, arguere est, fatendum est sanè lienem esse fontem sanguinis scilicet tenuis & arteriosi.

in lib. de febr.

Quod autem de febribus diximus in liene focum habentibus propter spontaneum sanguinis tenuis recursum, idem de inflammationibus seu tumoribus calidis præter naturam statui debet, qui fiunt ab eodem sanguinis recursu siue spõtaneo, vt per animi perturbationes vehementes, subitum exempli gratia terrorem, imò mœrorem animi sensim contractum, siue ab externo principio repulsu, vt à frigore boreali; & confirmatur quod hi tumores fluxu sanguinis è nare sinistra soluuntur, vt hepatis è nare dextra ex Hipp.

in Progn.

Hanc denique spontaneam sanguinis arteriosi inclinationẽ in lienem melãcholiæ, pulsatio arteriarum, lienis tumores, qui suppressis mensibus superueniunt satis testantur.

Demum lienem chyli portionem fluxiliorem siue frigidam vt aqueam, siue calidam vt vinosam è ventriculo exugere, & intempestiuè rapere docet propensio lienis partim in obstructiones, partim in tumores aquosos (quorum ratione Hippocrates lienem aquæ sedem esse in nobis affirmauit). hi namque affectus non aliam ob causam crebrò lienem inuadunt, quàm quia cum passim hoc viscus impensè suâ naturâ sit calidum, celeriorémque hepate ideo faciat attractionem alimenti respondentem scilicet celeri carnosæ in nobis substantiæ effluuio, intemperanter certè cibum & in primis potum nondum confectum è ventriculo trahere pronum est. Ex quo quia multa terrena excrementa arenosa seu lutosa cum aqueâ chyli portione per vas breue quidem sed amplum alioqui importunè in lienem veniunt, à quibus sensim aggestis radices quidem venæ rami splenici, nec non arteriæ splenicæ per corpus eius dispersæ obstruuntur; quin etiam parenchyma ipsum suâ naturâ spongiosum, & præ calore bibulum ac sitiens superfluum liquorem multum ebibit atque imbibit, & ab imbibito intumescit; Itaque non mirum lienem opportunum esse & obnoxium tumoribus aqueis, nec non obstructionibus si præsertim ren sinister in attrahendo, secernendóque seroso sanguine sit ignauior; & tandem serosis humoribus resolutis scirros & hydropes, certè pedum inflationes illis lienis obstructionibus tumoribúsque succedere, denique vniuersi corporis tabem liene præter naturam in dies augescente, cui propterea Traianus Imperator fiscum comparabat, quòd non aliter atque liene excrescente immodicè reliquum corpus solet deflorescere, ita etiam fisco ditescente populus depauperari consueuit.

Postremò superior doctrina de lienis vsu comprobari potest ex eo quòd animantes frigidæ humidæ, vt sunt pisces, in quibus elementum prædominatur aqueum, liene carent, quippe qui non nisi sanguine frigido & crasso egent: à quâ etiam causâ fortè aues, quæ ex aqua genus ducunt, quæque oua duntaxat, non autem viuum animal pariũt, lienem exiguum adeò habent, vt is sensum fugiat. concludamus itaque lienem esse officinã sãguinis tenuis atq; calidi, qui in arterijs cõtinetur.

Enimverò quoniam sanguis tenuis & calidus est commune & vltimum alimentum substantiæ in nobis carnosæ, vt est demonstratum antè; non potest autem ex alimentis assumptis

primò & immediatè sanguis eiusmodi generari propter rationes antè adductas: nimirum cum in ventriculo seu primi cibi externi officinâ amplum ventrem complexa alimenta comparare eum lentorem, substantiæque modum sanguini proprium nequeant, tum verò vna & simplici ebullitione non potest fieri secretio partium inutilium in alimentis crassarum scilicet malè vnitarum, & tenuium exquisitiùs permixtarum & vnitarum, sed in duplici saltem officinâ ea secretio cōmodè fieri potest; vasa porrò gastrica & epiploica sola per se non possunt sanguini tenui vltimam perfectionem & complementum addere, atque eam ebullitionem promouere, per quā separatio fiat partium in cibis dissimilium apprimè vnitarum, itaque ventriculo & vasis gastricis & epiploicis adiungi debet substantia aliqua multo calore vigens quæ sanguini tenui perfectionem & veluti manum vltimam addat; ex quo quia lien est præcipua sāguinis tenuis officina, is certè in humani corporis structurâ fuit necessarius.

Age radices rami splenici, vasis breuis, & eiusmodi, nec non radices arteriæ splenicæ sustineri à parenchymate lienis ex anatomiâ constat, ac proinde etiam lienem esse principium radicationis tum venarum plurimarum, quæ siue incedunt solitariæ, siue per epiploum in ventriculum tandem terminantur, tum pricipium alterum radicationis arteriarum statuere oportet.

Enimverò cum rami splenici siue venosus, siue arteriosus, vasq; breue, & epiploicæ venæ diuaricentur in innumera vasa tanquam filamenta exigua seu fibras, quæ si per se & solitariæ incederent, sibi mutuo implicari per motus corporis & confundi facilè possent, quod maximè officeret liberæ sanguinis distributioni & decursui per ea ita angusta, vtile sanè fuit ijs insterni vasis veluti quoddam tomentum quod ea sustineret, & diuisa suis in locis contineret, ne temerè per motus corporis sibi inuicem implicentur & confundantur: quia autem ex aliâ parte lien necessariò adiunctus est ijs vasis, qui chyli partem tenuiorem attraheret & attractæ formam & perfectionem sanguinis tenuis imprimeret, opportunè lien vsum quoque exhibuit substraminis fulcientis radices tum venarum, tum arteriarum suis quasque in locis.

Postremò quoniam lien ex superioribus demonstrationibus &

bus & officina sanguinis arteriosi, atque is magis serosus est quàm sanguis venarum, vt ex anatomiâ constat, in vnâ autem eâdemque officinâ sanguis & serum generantur, lienem certè alterum seri in corpore fontem eumque præcipuum statuere oportet. quod pluribus argumentis confirmare est.

Nimirum lien maximè est obnoxius, vt experientia quotidiana docet, tumoribus aquosis, qui supra admirationem in immanem excrescunt molem. deinde constitutio naturalis, in quâ lienis temperies ad calidam siccam vergit, est familiaris corporibus quæ morbis à serosâ colluuie vel diluuie pendentibus obnoxia sunt, vt ex historijs sequentibus euidenter patebit. scilicet intemperies lienis calida sicca omnem ferè ex cibis & potulentis humiditatem aqueam exugere & vehementer attrahere nata apta est, ideóque serosæ plenitudinis in toto est causa efficiens. cuius intemperantis attractionis argumentum est dura aluus splenicis familiaris.

Ad hæc annotatione Hippocratis splenici perpetui sunt chremetes siue saliuatores, & eorum morbis familiares sunt sudores assidui; tum vero vrinæ tenues iuxtà illud, *in longis febribus tenuibus erraticis tenuium vrinarum mictus affectum splenem ostendit*. Præterea fluxiones omnis generis & affectus præter naturam, quorum causa materialis est serum, vt constabit ex historijs infra describendis, inuadunt affliguntque præsertim sinistras partes: ex quo quia natura in his rectitudinem pro more seruat cum viscere, quod est fons serosi humoris, hunc esse lienem, quippe sinistrum hypochondrium occupantem, arguere est.

passim in Epid.

ἐν μακροῖσι πυρετοῖσι, λεπτοῖσι πλανώδεσι λεπτῶν οὔρων οὐρήσιες σπληνώδεες *sent. 75. l. 3. s. 3. Coac.*

Denique experientia constat in omnibus nephriticis ferè dolere renem sinistrum, in pancis admodum dextrum, quæ est obseruatio Dodonæi & nostra quoque. Quid ita? quia scilicet lien multâ turgens aquâ suam deponit & exonerat plenitudinem in renem vicinum, & sibi situ respondentem, quæ inter decurrendum per renem dimouet deturbatque siue arenulas, siue lapillos non sine acerbis sæpè doloribus. itaque concludamus serosi in humano corpore humoris fontem præcipuum esse lienem.

Enimverò quoniam præcipui seri vsus pertinent ad elixationem succorum, atque temperationem, & ab inflammatione vindicationem, vt est demonstratum ante: portio autem

E

chyli calida tenuis, ex quâ lien sanguinem conficit, propior est assationi à viscere præsertim calido suâ naturâ (lien namque in calore exuperat longè hepar, vt infra demõstrabitur) certè seri affusio maximè necessaria fuit in hæmatosi, quæ fit in liene, vt sanguis minimè assaretur sed elixaretur potius.

Præterea quoniam idem sanguis iam genitus suâ naturâ præcalidus est, & ad inflammationem pronus, inde seri plurimi perfusione temperandus fuit, vt ab inflammatione vindicaretur. itaque consultum fuit lienem, qui esset sanguinis calidi officina, esse quoque præcipuum fontem serosi humoris.

THEOREMA.

CAPVT est castellum seu labrum accommodatum distributioni seri, siue aquæ membra omnia, quæ animali cientur motu, irrorantis ac humectantis, & speciatim instrumenta gustus incolumitatis quidem eorum retinendæ, & causæ sine quâ non gustus gratiâ.

Vnusquisque in se experitur perpetuò ferè os, & linguam sibi madescere aquâ siue purâ, siue albente, insipida, salsuginosa, aut amariuscula; quin etiam membranæ cerebri meningum apophyses vniuersum per corpus dispersæ aqueo quodam oblitæ humore conspiciuntur, vt anatomia docet, vt & inania articulorum spatia, in quos scilicet periostia ac musculorum membranæ propriæ vna cum neruis & tendinibus desinunt & terminantur. Cum autem ex aduerso caput internum externumque innumerabilia pertexãt vasa sanguine vtróque & serò distenta, & arteriæ præsertim, atque sanguis quidem in nutritionem capitis totus impendatur, aqua autem minimè; & præterea hæc aqua neque iter in vasa, vnde fluxit, relegere, neque per cranij densitatem exudare sensibiliter, neque per loci teporem resolui possit, itaque superfluat necessariò; siquidem continenter appellit cum sanguine; deorsùm porrò ipsa nuret, nec facile loco decliui contineatur, verosimile est profectò illam sensim è capite secundùm eius apophyses, & adnata,

id est membranas, neruosque gliscere, & depluere in eorum extremitates membrorum, quæ aquâ scatere secundum naturam reperiuntur.

Quæ doctrina ex eo lucem capit, quòd aquâ præter naturã in capite congestâ & cunctante quidem siue ob meatuum eius excretioni dicatorum infarctum, siue ob expultricis impotentiam frequentissimi affectus suboriuntur, vt soporosi, epileptici, & eius generis, vt ex historijs aliàs describendis luculenter constabit.

Ab eâdem autem aquâ excretâ & è capite depulsâ fluxiones variæ in diuersas partes siue capiti adnatas, vt sensoria externa, siue alias eásque aut vicinas, aut etiam distantes succrescunt, quorum catalogus antè in præfatione descriptus & præsertim arthritidis genera omnia, atque variæ fluxiones, quarum materia quidem est serum, terminus autem à quo seu pars mandans est caput. quod confirmatur quia huiusmodi fluxiones præuertunt quidem sæpè sternutamentum & motus conuulsiui, gourtes crampes vulgò dicti; subsequuntur autem, subsistentibus fluxionibus, vt ætate iam ingrauescente, soporosi, & lethargici affectus, vt ex historijs nostris deinceps diffusè intelligetur. Quæ si vera sunt, vt sunt verissima, certè concludere est caput esse veluti labrum seu castellum natum distributioni aquæ in varia membra eius vsus indiga.

Enimverò quoniam membra, quæ in nobis animali inseruiũt motui, & præsertim loquelæ, ac respirationi, nec non gustui perenni alicuius humiditatis irrigatione indigent, atque eam serum commodè præstat, alioqui scilicet è corporis nutritione superfluum; è capitis autem particulari nutritione seri multum superfluit, quod præ copiâ & tepore loci haud facilè resolui penitus potest, cunctari autem in loco quieto, & moram trahere non sine putredinis & corruptelæ periculo potest: Ex aliâ autem parte aqua suâ naturâ deorsum descendere procliuis est; capiti porrò ceteræ partes, quæ humectatione egent, subijciuntur rectâ, & prætereà eidem adnascuntur continuanturque, meritò profectò hoc capiti munus tributum est, vt esset veluti labrum & castellum quoddam aquæ perennis sensim distribuendæ secundum adnata capiti in partes, quæ irrorari à sero deberent.

MORBI

CAPITIS EXTERNI AB ELVVIE SEROSA.

HYDROCEPHALVS.

OBSERVATIO. I.

ANNO CIRCITER 96. SVpra 500. me in comitatu Sereniſſimi CAROLI III. ſuas ad Roſetum oppidum ſalinas perluſtrantis honeſta adit matrona filiam oculis orbam manu ducens, miſerabiliterque puellæ ęrumnam deflens meam fidem atq; operam implorat. ego in puellam cōuerſus frontem palpebraſque ſupra admirationem tumentes contueor, adeóque depreſſas & conniuentes, vt eas ſuſtollere, oculoſue aperire nequaquam illa poſſet; ſed & calanticam ſiue redimiculum capitis abijcere à me iuſsâ, vniuerſum pariter caput immaniter turgidum conſpicatus, in eodem ſæpiculè manu contrectato mollitiem vbique deprehendo inſignem, & humorem ſub cute fluctuantem, qui tactum ſubterfugiens quidem, ſed mox refluens recurrenſque euidenter ſe proderet; teliqua facies non ſecus atque frons albedine inſolitâ pallebat, quanquam ſolidus iuuenculæ ſuccique plenus habitus, cui ſcilicet iam vigeſimum ſecundum annum agenti nondum menſes è naturę lege eruperant: ceteroqui niger pilus inſinuabat temperiem ad calidam ſiccam propendentem. porro tumor ille ſemel & iterum recurrerat iam antè, ſcilicet lentè ſubſidens vix dum exacto à primo decubitu menſe & pòſt breui periodicè repetens, ac tum tertiùm ſed maior pertinaciorque

solito reuerterat, adeò vt interea dum detumescerent palpebræ, in puteum puella fortè obuium deciderit.

Age hunc tumorem capitis totius præter naturam aqueum fuisse (vnde Hydrocephalus non inelegantet vocari potest) cùm grauitas capitis, albens cutis color, tumorisque inprimis character & idea, tum subita inuasio & periodica, occasioque eius, insolatio scilicet, & verò solutio subsidentiaque lenta quidem sed perfecta per resolutionem paulatim factam, non per suppuratum seu abscessum euidentet demonstrarunt. Enimuerò cum calida sicca corporis temperies serosæ in toto colluuiei minimè obscura causa (viscera namque æstuosa & præsertim lien omnem intemperanter ex ingestis cibis & potulentis aqueam rapiunt exuguntque humiditatem, vt superiore theoremate est demonstratum) & liberalior aquæ potus puellis ferè hydropotis & maximè assiduo in labore corporis vitã trahẽtibus, eoque siticulosis familiaris materiam serosæ in toto redundãtiæ præstitissent, non mediocre sanè hæc eadẽ incrementum accepit partim à menstrua purgatione hactenus ex toto suppressa, partim à totius habitus densitate, cutis siquidem vniuersa scabritiem quamdam veluti anserini corporis præ se ferebat, contractam quippè ab ambientis algore, quòd ferè nuda pectus & brachia ac reliquum corpus malè tecta incederet. motui autem seu impetui seri redundantis sursum ad caput momẽtũ dedit assidua insolatio, cui eius loci incolæ maximam vitæ partem in hortorum vitiumque cultu transigentes viuunt obnoxij. Quo sanè verisimile fuit serum in capite redundans per sympathiam totius partim sponte, partim vi apricationis è cerebri vasis exundasse, suturasque euasisse cranij, & cranium inter atque cutem collectum prodigiosum tumorem illum externo in capite excitasse.

Ego autem imperaui tum puellæ sirupum rosaceum solutiuum cum catholico, sanguinis è talo detractionem, pilulas aggregatiuas septimo quoque die ingerendas, lixiuium capitis ex herbis cephalicis cum seminibus carthami & agarico, tum cataplasma vel ex absinthio incocto & macerato in vino, vel ex cochleis integris, sed contusis cum vino pariter coctis, aut in decocto artemisiæ, stæchadis, calamyntæ montanæ, cucumeris asinini, iberidis, ebuli, quibus sanè remedijs caput detumuit, & palpebræ mox apertæ sunt, exacto tamen anno pòst

nescio cuius vi morbi abreptam fatis audiui puellam cessisse.

OBS. 2. Præfectus Basilicis hortis villæ, cui nomen salictarius Riuus ad primum ab vrbe Nanceo lapidem, anno circiter millesimo sexentesimo deplorauit apud me suam ærumnosam vitam ob pertinacem insomniam, quam grauis capitis dolor ei annum iam vertentem intulisset, qui dolor alioqui tactu exacerbaretur & de nocte ingrauesceret. cum ego caput contrectassem, ac stagnantem sub cute humorem deprehendissem, & doloris præterea acerbitas peruicaxque insomnia suspicionem alicuius cacoëthias inijceret; ex aduerso autem cum hominis iam viridi senectâ famam quidem integrâ, & ab omni inhonesti morbi labe alienam prorsus nossem, temperies verò eius atrabilaris, vitaque perpetuæ apricationi exposita ob oculos obuersarentur, tum sanè humorem tumoris illius cōtinentem causam aqueum illum quidem, sed acri & bilioso perfusum esse ichore, qui insomniam doloremque induceret, sum suspicatus. nimirum ab ijsdem causis, à quibus in superiori puellâ, externum caput serosa eluuies opprimebat, pungebatque, & impetum eius sursum iuuabat plurima bilis excremētitia sero affusa & ab hepate præcalido, cui saturatus rubor in hominis vultu attestabatur, succrescens.

Cum autem vir bonus omnia remediorum genera frustra se hactenus tentasse, eorumque vim peruicaciâ morbi elusam esse quiritaretur, iubeo ne desponderet animum, sed actutum postico occipiti cauterium inuri curaret. dictum factum. aquâ virore quodam insigni, & bili prassinæ finitimâ vbertim per plures dies dimanante acerbam ille inquietámque vitam iucundissimâ statim quiete commutauit. Cuius beneficij memoria adeò illius hæsit animo, vt nunquam me obuiam postea offenderit, quin tanquam sotera suum amplexaretur.

GENARVM TVMORES, PAROTIS, *Parasynanche, & aliarum in ore & circa maxillas glandularum tumores ephemeri & aquosi.*

OBS. 3. NOBILISSIMVS vir splenicus, & spuratot perpetuus venationi ac equitationi plurimū addictus cū fortè præcipiti vere, & de mero die exercitum plures dies duxisset, gena illi desubitò intumuit insigniter qui-

huius loci meminit etiam Nicolaus Florentinus lib. (illegible) glandul. fol. 29.

dem sed indolenter tamen; qui tumor iterum atque iterum in vitâ recruduit, sed fugax ceteroqui & dialis ferè. haud dubiè huiusmodi tumorum genus frequentissimum & maximè familiare, vt experientia quotidiana me docuit, corporibus quæcumque nimia humiditate scatent, & doloris dentium sæpè comes non flatum quidem (nam vnde tam copiosus irrepere, & inflare totas posset genas flatus?) non humorem aliquem molis crassioris, sed serosum seu aqueum è capite scilicet depluentem continentem habere causam euidenter arguunt inprimis tensio duritiesque mediocris, sed tamen indolens. nam aqua quia mediocriter in corpore tepet, & nullam mordacem qualitatem habet inter membranas liberas ex se & extensiles facilè sensim gliscens, itaque naturam minimè confertim corrumpens, nullum doloris sensum exhibet, quippe ab ambientis ardore primùm sensim attracta, sensimque mox in insignem tumorem genas partesque vicinas attollens.

Præterea aqueum humorem esse fomitem probant cum inuasio non ita subita, sed lentè progressa per motum scilicet attractionis, vt modò dictum (cuius occasio apricatio) tum resolutio lenta pariter sed perfecta citra reliquias siue puris, siue alterius materiæ durioris, vel saltem quæ cum plurimâ saliuatione fiat. scilicet huiusmodi resolutio vni humori aqueo duntaxat contingere potest calore loci mediocri aquâ sensim extenuatâ & absumptâ, quemadmodum & facilè per se ac sensibiliter per carnem raram introrsum resudat aqua, & saliuatione excernitur.

Speciatim autem hanc de materiali causâ tumoris in genâ sententiam confirmarunt argumenta particularis Nobilissimi viri natiua corporis constitutio ante tacta in serosam colluuiem siue diluuiem ex theore: superiore procliuis, & hæc sequentia, aluus scilicet liquidis semper diffluens excrementis, & frequentes in gulam fluxiones, quæ vel cibis viam intercluderent, quibus semper obnoxius vixit.

Huius generis parotidis quandam speciem statuere oportet, quam à fomite liceat Hydroparotidem appellare, cuius memorabile exemplum olim in quodam adolescente non sine animi stupore vidi: tumor namque non tantùm partes in ambitu auriculæ obsidebat, sed per ceruicem iugulumque in homoplatas & pectus medium vsque descendens in prodigiosam

OBS. 480

giosam excreuerat molem, qui tamen breui subsedit atque delituit. hos tumores aurium Hippocrates *solui* scribit *tussiculæ cum sputationibus*, id est, vacuari conuerso in os aquoso humore qui parotidas fouebat. fontem enim squalescere videmus deducta aliò aqua quæ in fontem decurrebat.

τὰ παρ᾽ οὖς λαπάρεσι βηχίοισι μετὰ πλυελισμοῦ ἰόντα Coac. sect. 2. 1. 1. 18.

OBS. 5. Hi tumores sine genarum, siue glandularum auriculas circumiacentium, quemadmodum & glandularum colli indolentes, & paucas intra horas in immanem molem excrescentes, sed fugaces tamen & breui euanescentes, atque alias frequentes adolescentibus præsertim apricatione gaudentibus, aut verò incautè primo autumni frigori siue nocturno siue matutino sese exponentibus, vt obseruaui in plurimis hoc anno 1617. facilè tepore solo & moderatè calidis tegumentis, vel solo litu chamæmelini olei, aut rosacei completi superstratâ lanâ succidâ obliterantur penitus. nam calidiorum vsus, aut frictio partis tumori incrementum daret; repulsio autem à frigidis facta periculosa foret. si enim cum grauitatis sensu, doloreque, & rubore, qui rubor calidorum actu remediorum minimè sequatur applicationem, coniungantur, nec diem intra naturalem resoluantur sine insensibiliter, siue cum multâ sputione, suppurationem sanè exspectare oportet, quæ nisi tempestiuè & ab initio sanguine detracto auertatur tandem colligit, & introrsum rumpitur vt plurimùm.

OBS. 6. Postremò in hoc censu numerandi tumores internas oris partes, vt faucium musculos, paristhmia gargareonem, & alias eiusmodi occupantes, qui cum præcedentibus eiusdem sunt indolis, & caracteris, & aliàs adeò frequentes vt particularia eorum exempla recensere velle hominis sit otio abutentis. Scilicet partes commemoratæ meatibus excretioni seri è capite seu communi labro depluentis inseruientibus è directo subijciuntur, & porrò glandulæ omnes cum sint texturæ rarioris, aquæ imbibendæ sunt natæ aptæ.

Ceterũ hi tumores vel plurimâ cõtiuuáq; saliuatione causæ fouentis indice, exhaustóque fluxionis fonte terminantur, vel insensibiliter resolutâ extenuatáque aquâ tepore loci & præsertim si hic iuuetur à medicamentis actu sed modicè calentibus (nam immoderatè calida plus satis attraherent) quibus scilicet medicamentis os colluisolet, & quocumque modo soluantur, breue intra tempus terminantur, quia deglutitio ali-

quo modo impedita, atque sitis carentia, quæ partibus oris plus satis ab eiusmodi depluuio humectatis cōtingit, occasionē præbent tenui & siccāti victus rationi, quâ nullum præsentius remedium sistendo huiusmodi tumorum incremento. huius autem breuitatis beneficio ferè ægri medicorum operam non valdè desiderant cum præsertim indolentia ijs coniuncta non cogat.

Nam si per insignem capitis serosam plenitudinem periodicè scilicet depositam diem vltra naturalem tumores produci, magisque & magis attolli eueniat, vt notabilis noxa vel in ingestione cibi, vt quando etiā maxillæ astringuntur, vel in deglutitione sola sequatur, & paratynanche dicuntur, tum præmissa venæ sectione in plethoricis & otiosis corporibus, sed neglecta alia præparatione, quâ serum plus satis fluxile nequaquam eget, purgans medicamentum vtiliter salubriterque exhiberi potest, & à me in pluribus fuit exhibitum. neque porrò metui debet catarrhus, quia exactis iam aliquot morbi diebus ratione tenuissimi victus fons fluxionis ferè est exhaustus. ceterum purgationi vniuersali quæ in formâ liquidâ esse debet, & ex hydragogis cephalicis constans, quorum formulæ (ne idem sæpius inculcetur) describentur in consilijs sequentibus, commodùm succedere iubeo particularem purgationem, quæ fieri potest hydromelite, cui incoxerint passulæ, ficus, hyssopus, quo calido os ieiuno stomacho sæpè colluī debet. nam ad hos repellendos tumores præscripta astringentia à vulgo practicātium, aut potius à pharmacopolis (quorum opera neglecto medicorum consilio, quæ est summa huius æui imprudentia, primis ferè diebus exquiritur) frustra exhiberi semper sum expertus. cui enim ea bono, si depluens magna vi è capite aqua non magis potest sisti, & coërceri quàm nimbus Ioue tonante præcipitans in aëre suspendi? quorum tamen astringentium vsum non improbauerim si eximius rubor phlegmones earum partium certum dederit indicium. prętulerim ergo lentam exsiccationem seu resolutionem serosi humoris imbibiti tētatam per moderatè calida, quæ simul robur adferent, cuius generis sunt mastice, tragacanthum, myrobalani, saluia, succus liquiritiæ condensatus, ficus, quæ medicamenta haud ægrè tractari ore diu & versari possunt, & in affectibus gargareonis probauerim passim vsurpatum piperis, aut corticis myrobalanorum puluerem.

ODONTALGIA.

OBS. 7. Svbit mihi in animum recordatio doloris dentium, qui me ante 18. annos per plures dies exercuit potissimum appetẽte prandij consueto tempore, quo scilicet ventriculus cibis vacuus vndequaque è reliquo corpore succos sequi pronos solet allicere. eius leuandi ergò cum circa primam noctis vigiliam cœnæ loco (nam curationi affectus minimè grauis diem integrũ dare religioni erat, sumpsissem bolũ ex cassiâ & diaphœnici ℥. 1. somnoque me protinus dedissem, sesqui-horam circiter ab absumpto medicamento euigilo desubitò, statimque euerso stomacho aquam ad libram vnam & amplius eamque sinceram, ac puram putam, & à medicamento vel neutiquam tinctam, etsi nonnihil lentam reddo euomoque tanto cum successu, vt postea vel decem annis immunis prorsus ab huiusmodi dolore diuina gratia vixerim. quo edoctus experimento quicumque apud me sunt deinceps de odontalgia conquestiijs semper persuadere sum conatus vt intentatis neglectisque ijs remedijs, quibus vulgo os colluitur, primo quoq; tempore ingerant medicamentum aliquod serum siue aquam educere potens in forma sibi consueta & familiari; cuius consilij euentus semper votis respondit. Equidem quanquam non diffiteor dentium dolorem aliquando ab alijs posse suboriri causis, tamen ab eluuie serosi humoris è cerebro decumbente eum creberrimè, imò ferè semper succrescere statuo, cum nulla temperies, nulla ætas, nulla vitæ institutio, nullumque anni tempus detur, in quo caput non scateat aquatili humiditate ob causas nostra in præfatione declaratas; cuius sanè odontalgias fomitis & materialis causæ signum euidentissimum est assidua saliuatio perpetua ferè doloris dentium comes.

OBS. 8. Hic operæpretium est affectus non simplicis, sed ex superioribus & præsertim phlegmone genæ alterius complicati nõ ignobile subijcere exemplum, quod obseruaui in religioso viro Societatis Iesu annorum scilicet viginti quatuor, & habitu melancholico, cuius affectus historiam verbis ipsius eruditi ægroti potius quã meis placet describere, quippe quam meo rogatu exarauit, eius scilicet memoria & recordatione illius animo adhuc fideliùs hærente. *Anno*, inquit, ille, 1611. *acerrimo dentium*

dolore occupatus fui, qui cum diem illum tenuisset sub mediam noctem sedatus est, ita tamen ut in mediocrem tumorem aspectabilem eumque sinistræ partis erumperet, qui iam inde dentes ne liberius diduci possent cœpit astringere. postero die ingentem aquæ vim è cerebro uti similius vero est defluentis eieci. Interea quatridui spatio exiguum illud tuber, quod in altera gena eminebat, usque eo extumuit ut a summa fronte ad infimum mentum pertinens non mediocris globi figuram expleret. Hic adeò ita compressi sunt dentes, ut os diducere non possem nisi quantum satis esset ad sorbilanda tenuiora iuscula, quæ mihi summo labore in os infundebantur. ipso quatriduo medicis aliquot potionibus usus sum, semel atque iterum incisa vena, ac postremâ incisione sanguis multa aqua confusus atque perturbatus elicitus est, adhibitæque etiam ad pestiferos humores exprimendos cucurbitulæ. cum autem eò ventũ esset, ut cauterium indicaretur esse imponendum, quo tumor ille laxaretur, subitò ipsum apostema se ipso deruptum est, ac primo quidem aliquot dies ingentem puris copiam effudit, deinceps autem confusam de prauato sanguine saniem. Ac tribus hebdomadis ita solutus est, ac exhaustus tumor ut iam liberiùs deinceps paulatim distringere dentes cœperim. Hactenus vir eruditus. Scilicet credibile est serum in capite litterati viri assidui accubuique libris humanioribus euoluendis redundans quacumque ex causa commotum excussumque à cerebro magna vi secundum propagines neruorum tertiæ & sextæ coniugationum, quæ dentium alueolis implantantur, cõfertim irruisse inuasisseque dentes, ac acerrimum illum infixisse dolorem, cuius leuandi gratia cum spiritus vnà cum sanguine per quosdam ramulos iugularium vasorum exteriorum ad genam maxillamque pariter attinentes pro more & lege naturæ accurrissent, tum sensim genam extuberasse sanguine cum spiritu è vasis in rariorem carnem longè lateque exundante: vnde non solum tumor insignis vniuersam mediã occupauit faciẽ, sed musculi, qui motui maxillæ sursum attollendæ inseruiunt, eodem pregnantes sanguine distenti adeò tandem & contracti sunt, & præsertim tendo crotaphitæ musculi, vt maxillam vel inuito ægro sursum reuellerent, nec permitterẽt diduci à se inuicem dentes, osque aperiri, quanquam probabile est quoque serum non tam è cerebro secundum neruos ipsos depluisse, quàm sanguine in capitis vasis occasione aliqua turgente serum primo exundasse & insilijsse in dentes, moxque sanguinem ipsum subsecutum genam in tumorem extulisse, nam ex-

perientia docet imminente inflammatione à sanguinis è plethorico capite decubitu in vicinas partes serû, fluxum quippe ac tenue, atque à sanguine facilè separabile præuertere sæpè sanguinis defluxum. hinc lacrymæ inuoluntariæ ophthalmias præcedunt, & vesiculæ aquâ plenæ scabiosa exanthemata.

DOLOR AVRIS INTERNÆ CVM *odontalgiâ mixtus.*

OBS. 2.

NObilissimam virginem splenicam, & habitu gracili calidoque & sicco, vere & autumno iam sæpius hucusque acerbissimus auris internæ dolor exercuit, atque aliquando dentes quoque in consensum trahens. is autem peruicax admodum vnam aut alteram quoque septimanam affligebat nõ continuò quidem sed interpolatè, ac tametsi vehemens esset, solo tamen grauitatis & tensionis sensu, non punctionis vlcerisue, aut pulsationis molestus tristisque erat, atque febris delirijque & grauiorũ symptomatũ expers; denique sensim languescere solebat sine manifestâ siue per aurem, siue per palatum puris seu purulentæ materiæ excretione, sed sputio illi tum solitò importunior ac frequentior.

Quæ sanè doloris aurium acerbi conditiones accuratè pensitatæ satis arguebant causam eius non quidem tempcriẽ partis nudam ac simplicem esse, sed alicuius violentam irruptionem corporis, eiusque minimè crassi ac corpulenti, qualis est sanguis, qui è vasis effusus non potest partem aliquam capiti adnatam atque contiguam impetere magnâ vi sine corruptelæ suppurationisue periculo, atque adeò febris & delirio ob necessariam propagationem materiæ in cerebri membranas (vt obseruauimus in aliquot & nominatim in nobili adolescẽte Damiano de Mageron, cui auris post summum dolorem, delirium, & conuulsiones multo pure manauit & sæpius excreto toto vnius anni curriculo) quale item est mucosum crassumque ipsius cerebri excrementum, quod aurem altiùs irrumpere vix aut ne vix præ crassitie potest, & certè vbi semel obsederit non potest deserere sine immedicabilis surditatis certo discrimine, vt annotauimus in nobili altero studioso Gallo Francisco du Tronchay, cui surditas ab hac causa immedicabilis superuenit, quæ tamen anno exacto D. Virginis Lauretanæ pre-

cibus dum ipse vota soluit in eius templo curata est ex integro cum omnium admiratione. arguebant (in quam) doloris conditiones irruptionem humoris non crassi sed tenuis potius fluxilisque atque euanidi, siue flatuosi, siue aquosi.

Quia autem multa grauitas caput auri limitaneum premebat, & de sibilo tinnituue nullæ, quod meminerim, fundebantur querelæ, & quanquam adessent, quia spiritus seu flatus in partem adeò reconditam & angustis admodum anfractibus perviam nisi ab aquâ rarescente & intumescente elatus illuc irruere non poterat, necessariò certè concludendum est causam hanc acutissimum aurium sensum adeò atroci ferientem dolore vnum fuisse aqueum humorem è cerebro vi membranatum excussum detrusumque; cuius quippe colluuie non mediocri caput nobilissimæ virgini ferè semper laborabat, vt insinuabant familiares illi affectus serosæ plenitudinis indices scilicet hemicrania, insultus epileptici, assiduæque siue in dentes, siue in pectus, siue aliorsum fluxiones, & præter perpetuâ saliuationem non rari vomitus aquæ puræ ad libras vel in vnâ vice duas, siue spontanei, siue medicamentorum caput expurgantium vi attractice prouocati.

Atqui quoniam huius fluxionis tam atrocis doloris parentis terminus à quo, seu pars mandans est caput, metropolis frigidi glutinosi, vt loquitur Hippocrates, id est plenitudine scatens serosâ, cuius fomes seu causa antecedens est plenitudo eiusdem generis in toto, optimâ sanè methodo vtrique consultum fuit partim purgatione per pilulas alioqui familiares illi semel & iterum institutâ, partim venæ sectione, tum hoc nomine, tum alio scilicet auertendæ fluxionis sanguinis causa, qui siue ab vsu calidorum topicorum, siue sponte ad partem dolentem aliâs solet magnâ vi, vt potè quia natura est cœca, accurrere, & noxam potius quàm leuamentum adferre, phlegmone scilicet concitatâ plerumque letali ex Hippocratis obseruatione. ad quam vniuersalem purgationem particularis accessit per meatum factâ ab aure internâ in os & palatum patentem, in quem finem oris collutio ex hydromelite, in quo serpillum, thymus, saluia, hysopus, passulæ, ficus incoxissent, & masticatoria similiaque sunt præscripta.

Dolor autem oppugnatus est non tantum illis, quæ humorem illius fomitem sensibiliter vacuarent, sed partim disten-

ὁ δὲ ἐγκέφαλος ἐστι μητρόπολις τοῦ ψυχροῦ καὶ τοῦ κολλώδεος. lib. de principijs.

in progn.

tioni violentæ contraria laxatione mederentur, & humorem affluxum digererent, omninoque doloris vehementiam demulcerent, quæ omni tempore vsurpata, & primo quoque vt pote cum dolor vrgens ad se medici consilium traheret. eius autem generis fuère medicamenta lenientia & temperata, scilicet partim litus siue ex oleo rosaceo, chamæmelino, oleo de vitellis ouorum, sesamino, vel amygdalino cum aceto, siue ex medullis porci, vituli, & id genus; partim euaporationes ex ebullientibus herbis chamæmelo, meliloto, absintio elatæ, nec non sacculi iisdem pleni, & cataplasmata; quibus lenientibus sensim admixta robur parti afflantia, & magis resoluentia, scilicet oleum laurinum, rutaceum, itinum, costinum, scorpionum, oleum è cepis torrefactis; adipes anserinus, vulpinus: succi rutæ, rorismarini, porri, cepæ: tum cuminum, origanum, sampsucus, laurus, pulegium, milium, sal, castoreum, & piper cum tantillo opij.

Atqui superiores sanè obseruationes cum euidenter vel sensibus ipsis eluuiem serosam plurium affectuum capitis externorum fomitem esse & materialem causam demonstrauerint, commodùm profectò viam præsternent & animos præparabunt ad fidem astruendam sequentibus obseruationibus internorum & latentium capitis affectuum, qui eandem colluuiem serosam causam habent etsi minus euidentem, ad quos affectus iam accedemus, si tamen prius adiunxerimus affectum oculorum, vt potè qui in partium capitis externarum censu numerandi sunt.

DEBILITAS VISVS ET HYPOCHYMA.

Quæsitum.

OBS. 10.

Consilium petitur à viris in arte medicâ longo vsu & doctrinâ præstantibus pro Nobiliss. viro ætatis 43. annorum, cetera sic satis sano, neque morbis alicuius momenti alias obnoxio, (si destillationes ad dentes, & vertiginem ab aliquo tempore, si præsertim stomachus cruditate, & mesenterium biliosâ impuritate laborans vapores capiti submittant, & eosdem calidi alioqui temperamenti curis, assidua lectione, & similibus amplius calefactum ad se trahat excipias) alias in diætâ satis frugali & parco. Is quòd à puero assueuerit in visus & oculorum functione solum ferè dextrum oculum adhibere, & ad procul dissita

vno conſpicillo concauo vti, cum in propinquis diſtinctiſsimè conſpiciendis viſu eſſet perſpicaciſsimo, ita vt ſiniſter oculus quaſi in otio eſſet, videret autem dextro non rectâ lineâ, ſed ſemper pupillam obliquè ad interiorem angulum contorquendo, vbi & conſpicillum admouebat, accidit vt iam antè decennium ſpectra quędam ſeu phantaſmata inſtar linearum globulis quibuſdam nigricantibus appenſarum, & hinc inde ad oculi motum obuolitantium nata & oborta fuerint in dextro oculo, in multa luce, & aëre aperto clariora, in obſcuro aëre minora, quæ tamen ante pupillam vel externis obiectis affixa, niſi in ſublime magno oppoſito labore intueretur, minimè inhærebant, ac proinde viſum ac obtutum neque hebetabant, neque caligine obfuſcabant, & licet metu grauioris mali, in quod ſpectra ſeu idola hæc commigrare ſolent, varie tunc conſilia medicorum famâ celebrium conquiſita fuerint, ſpeſque non vana eſſet cum viſa hæc longa conſuetudine neque nobiliſsimo viro moleſta eſſent, neque pupilla tanto temporis ſpatio conturbaretur, fore, vt paulatim nimiâ viſus acie ætatis decurſu hebeſcente planè abolerentur, accidit tamen præter ſpem vt nuper 17. Nouembris die 1615. ſubito viſio obtenebrari, & pleraque per nebulam ac feneſtratim cerni, quædam etiam penitus obſcurari cœperint è regione dextri oculi magis in luce maiori oculis ad feneſtram obuerſis: melius enim & diſtinctius omnia in luce obſcuriori videt, obrepunt etiam veſperi præſertim ſcintillantes oculo fulgores & alieni colores veris coloribus mixti in diuerſis obiectorum partibus, literas quaſdam in ſcripturâ legit reliquis planè obtutum fugientibus, & quod valdè moleſtum accidit nobiliſsimo viro ita ſiniſtro oculo, in quo iam olim ſpectra licet minora obſeruauit, difficulter ob diſſuetudinem videt, vt ob conſenſum dextri malè affecti ad omnem illius motum præſertim in maiori luce perturbari & malè affici videretur, & licet pupilla dextri oculi nihil hucuſque quod notari à pluribus inſpicientibus tam medicis quàm Chyrurgis queat à ſuâ naturali conſtitutione & luciditate ſeu calore & nigredine dimota & conturbata appareat, cum imago inſpicientis æquè ac in altero oculo clarè conſpiciatur, non immeritò tamen ſuſpicio medicos tenet futuræ ſuffuſionis paulatim ac ſenſim aſpectabilis, & manifeſtè cognoſcibilis ni Deus & remedia tempeſtiua malum auertant euentura, cum hactenus materialis illius cauſa ſeu corpus opacum lumini externo ſpeciebus viſibilibus inſtructo impedimentum obijciens magis retro in albugineo humore latitarè, nec dum pupillæ marginibus & corneæ qui verus ſuffuſionis ſeu cataractæ eſt locus, affixum eſſe videatur. interim dum virorum doctiſsimorum iudicia & conſilia ſuper hoc caſu cum particulari remedio-

remediorum tam intus quàm extra adhibendorum descriptione nobis aduenìant, quod vnicè in tanta & loci affecti & morbificæ causæ generationis obscuritate optamus, medici nobilißimi viri totius prouisioni purgatione corporis repetita, interiectis præparantibus ac phlebotomiâ dextri brachij rarò aliàs fieri solita, nec non alijs reuulsorijs & roborantibus auxilijs operam hoc tempore dederunt, cupiuntque intelligere à viris præcellentißimis an in hoc dubio statu & metu suffusionis futuræ topica citra inflammationem, aut vim siccandi magnam attenuantia & dissoluentia locum habere poßint & tutò adhiberi, an potius certior factæ suffusionis cognitio & maturatio exspectanda, quæ suo tempore manuali operâ curetur & extirpetur, etsi magna opinionum de hoc affectu sit diuersitas, alijs ἀμαύρωσιν ex nerui optici aliquali obstructione hic conijcientibus, nec futurum hypochyma timentibus, quàm rectè aliorum esto iudicium.

RESPONSVM.

VT consilij responsique super variâ, & cognitu iuxtà atque curatu difficili Nobilissimi viri ægritudine oculorū, quod clarissimi medici qui eius curæ præsunt, à nobis expetiuere, suaque Serenis. Celsitudo Clementissimi nostri Domini iniussit, & cui pari cum illustrissimi ægroti vtilitate atque propensâ erga illum animi voluntate obseruantiâque vt quã accuratissimè à nobis satisfiat, tum auctoritas imperantium cum postulantium amicitiâ coniuncta, tum officij nostri ratio vehementer suadent, imò iubent, vt (inquam) consilij nostri ratio apud sapientes viros possit constare, operæpretium mihi facturus esse videor si ante omnia in naturæ & causarum propositæ multiplicis in visione noxæ, siue eius quæ à longo tempore nobilissimum virum macerauit, siue eius quæ de repente non ita pridem irruit, & non vano cœcitatis metu angit animum, inuestigationem paulo exquisitiorē breuiter pro exigui temporis mihi ad meditandum concessi angustijs excurrero.

Quod vt à nobis ritè atque ordine fiat, principiò ex Physicis supponendum visionem secundum naturam fieri exterâ luce speciebus colorum, vel etiam reliquorum communium sensibilium magnitudinis scilicet, numeri, & eius generis affectâ tinctâque per oculos tanquam fenestras illapsâ, in eoque illapsu firmatâ in crystallino humore, extemploque confluēte

& traiectâ in commune sensorium, vt illic ad sensus communis tanquam iudicis tribunal sistens vnà cum speciebus reliquorum diuersi generis accidentium à ceteris externis sensorijs pariter transmissis (quorum scilicet accidentium propriâ & singulari syndrome naturalia quæcumque corpora indiuidua distinguuntur à se inuicem ac dignoscuntur) coniunctim ab animâ recipi receptaque iudicari & cognosci valeat, quæ cognitio in animæ assimilatione rei cognitæ consistit, & viget (*anima siquidem lapidem cognoscens fit quodammodo lapis, vt loquitur Philosophus*) deinde supponendum eam animæ assimilationem siue vnionem cum specie sensili vnius animalis spiritus, vinculi scilicet animæ & corporis, beneficio perfici. Itaque primo lux ipsa externa sensibili imbuta specie in ipso spiritu immediatè recipitur seruaturque (si modo obiecto absente è quo dimanat potest seruari) & simitu recepta offertur animæ in eodem spiritu ceu primario subiecto residi haurienda imbibendaque, id est, assimilanda & iudicanda.

in li. 3. de anima.

Quinetiam spiritus animalis non solum ipsam speciem sensilem in communi sensorio residens excipit fouetque, sed eamdem in primo quoque in oculum illapsu excipit exceptamque ad commune vsque sensorium deuehit continenter, scilicet per neruum oculo sensorioque communi cōtinuum traiectus; imò non hæc sola beneficia spiritus visioni confert, sed etiam & oculum ipsum potentiâ diaphanum, & speciem potentia visilem quodammodo informat actuatque adeò vt absque spiritus animalis illustratione oculi siue tunicæ, siue humores necessariam transmittendis speciebus actualem perspicuitatem habere nequeant. quæ si vera sunt (vt vera esse constat ex nostra physiologiâ) concludere est in naturali congruaque animalis spiritus constitutione vim videndi ferè esse positam, & contra pleraque in visu symptomata non naturalem eiusdem consequi constitutionem. porrò spiritum animalem demonstratum est in physiologiâ ad visum concurrere æthereæ substantiæ modo, id est, quadam mediocritate in substantię tenuitate & crassitie, sed & potissimum in moderatâ luce & fulgore, quæ qualitates copiam quoque eius atque vbertatem desiderant cum puritate siue vacuitate ab omni opaca & aliena substantiâ.

Quibus ita positis causæ malè affectæ in nobilissimo viro

visionis ab animali spiritu non secundum naturam habente meritò tepeti debent. nam quòd spectat ad inueteratam illam à longo tempore in visu noxam, quæ Nobilissimum virum etiam *à puero coëgit ad procul dissita clariùs distinctiùsque conspicienda concauo vti conspicillo, & eidem spectra linearum exhibebat obuolitantia tum oculis cum in sublime magno opposito labore intueretur, aliàs neque visum hebetantia, neque caligine obfuscantia*, quæque noxa postea vehementiùs auxit adeò vt *in luce mediâ deterius, nec nisi cum nictatione videret, in luce autem obscuriori* meliùs ac distinctiùs, ea sanè debilitas meritò imputari debet vni spiritus tenuitati cum paucitate coniunctæ, quippè qui cum ratione tenuitatis facile diffluat, ratione paucitatis resoluatur, neque speciebus eminus venientibus oculosque illabentibus robur ac lumen necessarium afflare valeret, & qui magnam lucem externam quidem, & primariam siue meridianam ferre ac sustinere impotens ad extimum progredi oculum metueret, sed secundariam duntaxat & obscuram impunè ferat, ab eâ certè non dissipetur. hanc sanè visus debilitatem ad μυωπίαν referre placet, siquidem ex medicorum classicorum consensu *μυωπία est, cum visus non omnino sublatus aut hebes, & obtusus vt in ἀμβλυωπίᾳ, sed diminutus ita vt propiùs admota etiam minima æger cernat & exactè distinguat, ad remota tamen & paulò longiùs dissita penitus caligent oculi; sed & sub noctem quàm in meridie facilè videant, naturáque duce laborantes ad cernendum palpebras committant nictentque, vnde* ἀπὸ τοῦ μύειν, *hoc est nictare palpebrásque claudere* μύωπες *(luscios os vocat Budæus) malum sæpè à naturâ contractum, quo laborantes cum paulo diutiùs legerint, aut oculos aliquò coniectos habuerint, exhausto spiritu tenuiori cœcutiunt, aut limis semiclusisque oculis volitantia quædam in aëre corpuscula sese intueri putant.*

Clar. I. Helleri, L. Dureti.

Quid autem *spectra linearum globulis nigricantibus appensarum volitantia tot annos impunè oculis obseruantia, cum in sublime oculos magnâ cum contentione tolleret?* an phantasmata falsò illudentia, an potius vera simulacra, sed pilorum palpebris adnatorum & per nictationem cum illâ in sublime oculorum elatione coniunctam incidentium in pupillam? non improbabile est sanè simulacra illa non tam vana fuisse ab interno oculi vitio, quàm vera spectra rerum oculis ipsis externarum, sed aliàs visum quidem fugientium, tum autem in visum incidentium ob errorem externum, id est, palpebrarum depressionem in assiduâ illa

nictatione,& concurrentem cum elatione oculorum in sublime insueta.

Nam cum ille à puero nictare palpebrasque propè claudere, præsertim in luce clariore, aliquando autem oculos in sublime attollere, ad rerum scilicet capiti instantium conspectum cogeretur, quia certè diuersis à principijs seu musculis palpebræ oculiq; mouentur, simulq; oculus attolleretur & superior palpebra deprimeretur, necessariò in illo oculorū & palpebrarū contrario motu eueniebat, vt pili palpebrarū dimissi in pupillę elatæ cētrum incurrerēt & objicerētur, itaque sui speciē immitterent, sicque quasdam veluti lineas alio tempore neutiquam videri consuetas repræsentarent, quòd scilicet pili in tenuem & oblongam molem effotmati referant quodammodo lineas; sed & cum eorumdem pilorum apicibus lippæ aliquid passim adhærescere soleat, & vel ipsi apices nonnihil incuruari, hinc lineis ipsis, id est, pilorum speciebus globuli veluti nigricantes quidam appensi videbantur. equidem ita statui non absurdè posse de ijs spectris elicere est ex disertis quæsiti verbis: nam *hæc spectra eo duntaxat tempore ante pupillam vel externis obiectis affixa hærebant, cum ille in sublime magno opposito labore intueretur.* cur enim si ab interno vitio non semper? dein cur ad oculi motum obuolitarent, nisi quia motis oculis & stantibus palpebris quæ scilicet in gyrum non mouētur cum oculo, alijs atque alijs pilis in oculos incidentibus species ipsæ lineares ita moueri viderentur? Coniecturam adiuuat quod nobiliss. æger propinqua exactissimè cernit, vt non sit mirum pilos quanquam tenues minimè aciem subterfugere oculorum, qui tamen passim in omnibus subterfugiunt cum vix è millibus vnus simul vtrique motui palpebrarum & oculi diuerso assuescat. denique eandem coniecturam confirmat quòd hæc qualiacumque *spectra à decem annis importuna, minimè tamen visum hebetarunt aut caligine obfuscarunt*; quod tamen secus esset, si à vitio oculorū interno, & à suffusione adeò contumaci dimanarent. vt vt sit autem de ijs, clarissimis medicis præsentibus pro suâ sapientiâ iudicandum relinquo, cum nullius ea alioqui momenti esse & errori potius externo, id est, motui illi deprauato palpebrarum tribuenda esse, quàm causis intus latentibus euentus satis indicauerit.

Iam autem quid repentinam illam & formidabilem, quæ

Nouembri mense superuenit, oculi non tantum dextri sed sinistri quoque obtenebrationem, eamque tam grauem, vt pleraque per nebulam & fenestratim cernat, quædam etiam non cernat, & in scripturis litteras quasdam legat, reliquis planè obtutum fugientibus? quid obrepentes *præsertim vesperi scintillantes fulgores, alienosque veris coloribus mixtos in diuersis obiectorum partibus*, an non hæc omnia in adiunctam paucitati & tenuitati animalis spiritus, impuritatem eiusdem, id est, alienæ materiæ aco pacæ cum spiritu commixtionem meritò conijcere possumus & debemus? ita sanè est & insinuat pupilla oculi dextri, *quæ nihil hucusque, quod à pluribus inspicientibus tam medicis quàm Chirurgis notari queat, à suâ naturali constitutione colore ac nigredine dimota aut deturbata apparet, in eaque imago conspicientis æquè, ac in altero oculo clarè conspicitur*, vt omnino necesse sit corneam vueamque & aracnoidem, pariterque albugineum & crystallinum humores reuera extra culpam esse. Scilicet admixtis inæqualiter & affusis spiritui animali in neruo optico delirescenti oculúmue perlustranti vniuersum, & præsertim antè pupillam frustulis seu floceulis, siue potius guttulis materiæ cuiuscumque modo aliquatenus opacæ, quæque & à spiritu pauco, tenuissimoque illustrari & actuari nequeat, sed contrà potius illum vnire & densare, & non facilè sui speciem in alienos diffundere oculos, siue ob aëreum colorem, siue ob spiritus actuantis defectum non possit, & quæ ceteroqui sit imperuia traijciendis speciebus sensibilibus externis, sed potius intercludendis aditu ad cristallinum ob aliquam leuem crassitiem nata apta, necesse est profectò eam visus læsionem contingere, quæ quidem respectu obiectorum externorum nebulosa, sed internis tamen splendoribus & alienis coloribus sit perspicua præsertim vespertinis horis, quo rempore cùm aliena substantia in oculos diffluere solet, tùm spiritus ab ambientis frigore quodammodo cogitur.

At qui cum huiuscemodi in visu offensam, quæ ad ἀμαύρωσιν referri debet, nobilissimus vir patiatur, haud vanus est cœcitatis imminentis metus (nisi prouideatur) siue ab integrâ pupillæ obstructione & hypochymate, siue ab infarctu & oppilatione nerui optici, quæ gutta serena dicitur. nam ἀμαύρωσις doctiorum medicorum in græca linguâ sensu est potius splendoris in cristallino humore priuatio, cum scilicet is exaruit, splendoréque amisit senio aut calamitate morbi calidi sicci, quàm oppi-

latio nerui optici.

Sed quænam est hæc materialis causa obstruens pupillam? sanè cum malum derepente inualerit, nec statim subsederit, moxque recurrerit ex interuallis, sed continuò æqualiterque, non autem potissimum post pastum obsederit, itaque altas omnino fixerit radices; ex aliâ autem parte nullæ in quæsito expressæ sint querelæ siue morsus oris ventriculi, siue febris vrgentis, aut instantis crisis, siue affectus melancholici (quanquam suffusio hypocondriacis minimè est propria & inseparabilis) vt iure vapores accusari possint è ventriculo, visceribus, vel toto corpore elati, qui aliquando visa quædam visis suffusorum similia excitare per interualla solent, meritò concludere est materiam illam obstruentem siue intercipientem lucem externam coloribus rerum obiectarum affectam esse potius humoralem, quàm vaporem, & eum humorem qualiscumque sit ab vno defluere capite.

Hoc profectò confirmat anamnisis tam fluxionũ in dentes quàm vertiginis, quibus antea vir nobiliss. vixit obnoxius.

Age ergo quis speciatim humor & vbi in oculo latitat? equidem non alium humorem esse quàm qui in capite redundare passim consueuit crediderim, aquam scilicet siue serum purum putum, nisi fortè lentius iam à morâ factum, vel cui immixtum sit nonnihil mucosi illius & excrementitij humoris viscidique, qui à particulari nutritione cerebri superare solet; quem humorem aqueum fluxionis alioqui omnis materialem causam non tam ex vaporibus vndecumque in caput elatis & eius frigore aquescentibus (quanquam est communis medicorum sententia) colligi in capite statuo, sed potius affirmo esse serum illud quod vtrumque ad caput deducit sanguinem, & eo munere perfunctum ex naturæ instituto ob memorabiles vtilitates, quas breuitatis causa omitto, decurrit in organa motus animalis. Hic ergo serosus humor quacumque ratione redundans in capite quoties ab eodem depluit in subiectas partes, ac præsertim oculos, varijs materiam fluxionibus præstat.

Nec dubium est eum siue è ventriculis cerebri in opticos irruat neruos, siue è vasorum oculi & capitis finibus exprimatur: in spatium interiectum inter cristallinum & vueam obtenebrationem posse inuehere, de quâ agitur, interceptis scilicet quadantenus speciebus visibilibus medio in itinere ab illo ob-

struente tanquam pariete obiecto, spiritúque animali intercepto pariter & simul densato, cuius spirit⁹ interceptionis ratione aqueus ille humor intercipiens & in extremo pupillæ propè cristallinum latitans cum sit tenuis fluxusque necnon densatus, & coloris sit aquei seu aërei à diaphano parum remoti, certè sui coloris, si color dici debet, speciem ad extrà effundere nequit, vt ab alijs videatur, ideoque imperceptibilis est, nec pupillam ad aliorum sensum turbat, etsi ad sensum ægroti offuscat, imperceptibilis (inquam) est cum lux interna eum minimè traijciat vt neque lux externa actuare potest, quæ cum nisi cono suo tanquam puncto cristallinum feriat, certè ea quæ sunt propè illum, & ad latera actuare non potest. Sed enim ratione densitatis spirituum ab eodem humore coactorum & magis quàm antè vnitorum fulgores sanè oboriuntur; siquidem ea est natura spiritus vt cum sit ex æthere delibatus, is quotiescumque densatur & constipatur tum fulgorem seu splendorem ex se emittat. densati ergo spiritus ab humore illo alieno refundunt quamdam lucem in cristallinum, variosque in vueâ colores actuantes splendoribus & flammis diuersisque coloribus totum perfundunt oculum & collustrant, objiciuntque spiritibus in neruo retrorsum delitescentibus, deferendos scilicet vsque ad commune sensorium.

Quanquam autem hic humor aqueus pupillam ob struens latitat & imperceptibilis est alienis oculis siue ob dictam causã, siue ob substantiæ similitudinem cum albugineo humore, cuius similitudinis ratione externus oculus in ægro oculo alienũ colorem à naturali albuginei non facilè potest discernere, tamen haud dubium esse potest si lapsu temporis is humor versus pupillam antrorsum ab alio de nouo affluete humore protrudatur, sibique potissimum adiungat ichorem aliquem siue biliosum, siue atrabilarem, tum sese citrino vel atro colore satis superque proditurum esse & aspectabilem redditurum.

Quicquid autem euenturum sit hoc tẽpore statuere oportet morbum esse suffusionem fientem seu primam hypochyseos speciem, quæ sedem habet in pupillæ extremo interno siue humori cristallino contermino. non dissimulabo tamen primo quoque tempore, quo splendores fulgorésque legi, tum guttæ serenæ suspicionem animum meum pupugisse, quòd istas flammulas obuersantes solere præuertere repentinã nerui

optici siue opilationem siue inflammationem meminissem. Sed cum gutta serena cœcitatem perfectam vt plurimum & immedicabilem, nisi intra naturalem diem ei prouideatur, inferre soleat, malè ominatis verbis parcere malo, & statuere potius hypochysin esse, eamque medicamentis & arte non superiorem.

Ratū ergo esto firmūque propositas in visu noxas ad μυωπίασιν & suffusionem inchoatam, siue primæ speciei reduci oportere, atque continentem causam illius quidem esse animalis spiritus immoderatam cum paucitate tenuitatem; huius autem vtrique adiunctam spiritus impuritatem, siue affusionem permixtionemque humoris aquei cum spiritu, impedientis videlicet, ne hic illustret vt debet cristallinum & albugineum humores; quæ sententia de aqueo humore obstruente est communis omnium medicorum, siquidem hanc suffusionem guttam nebulosam vocant.

Atqui quoniam huiuscemodi spiritus constitutio præter naturam suas habet causas, quæ nisi amoliantur, spiritus natiuæ suæ integritati nequit restitui, eæ præfectò pari cum diligentiâ & breuitate sunt à nobis inuestigandæ. Quod ergo ad spirituū tenuitatem attinet, quoniam tenuitas in genere est effectus caloris, vt ex Physicis constat, necesse est tenuitatem illam spirituum calidæ capitis temperaturæ à præstantissimis medicis annotatæ esse effectum. Spiritus vitalis suo quidem ingenio mirificè tenuis, delibatus quippe ex æthereâ substantiâ, qualis per infimam sphæræ igneæ, aut potius supremam aëreæ sphæræ regionem peruagatur, vbi in cerebrum peruenit, tum vernaculâ eius tenuitate cerebri frigore retusâ accommodatiorem quādam comparat sensibus crassitiem (quâ de causâ cerebrum cordis gratiâ factum censuit Aristoteles): quid mirum igitur si à prægelido cerebro minimè tepefactus spiritus, sed vernaculam retinens tenuitatem minus quàm par sit visus sensui congruus euadat?

Age autem eiusdem spiritus paucitas euidenter cùm eidem capitis calori intemperatiori nimium ac nimium resoluere nato, tùm vero edacibus curis, quæ nobilissimum virum miris agitant modis, assiduæque lectioni meritò tribui possunt. quid denique impuritas? colluuiei certè serosæ capitis, impuritatis spirituum fomitis intemperiem eiusdem capitis calidam esse indicem

indicem & parentem argumentũ est propensio in fluxionum omne genus annotata Galeno. scilicet quibus sanguis feruidior est, ijs eiusdem Galeni obseruatione & anatomiæ fide vasa inprimisque arteriæ plurimo redundant sero: quibus vasis quia innumeris caput est intertextum (gratia scilicet vberioris spiritus qui tot sensibus pro vitâ perpetuo excubantibus & tot sufficiat motibus) necesse est certè caput perenni scatere aquâ. *in arte parua.*

Sed rogabis quî fit vt aquâ in capite perpetuò stagnans potius in oculos, quàm aliorsum depluerit? scilicet oculorum præ ceteris sensibus in nobilissimo viro intemperanti addicto lectioni perpetuus motus perenni irroratione egens naturam alioqui cœcam tandem sollicitauit ad aquam in calido cerebro redundantem in ipsos deponendam siue per vasa oculorum nutritioni dicata, siue per neruum insigni cauitate insculptum, quâquam non desunt aliæ caussæ pleonexię quę aquę in capite stagnãti motũ in oculos dare valeat siue externæ, siue internæ.

Quibus ita constitutis scopi sanè curationis haud difficili meditatione, nec morosa inquisitione egent. spiritus nimirum nimia tenuitas ad mediocrem substantiæ modum incrassatione quadam si fieri potest reduci debet; paucitati eiusdem succurrendum; impuritas denique ac permistio aquæ è cerebro depluentis auertenda eluendaque est. quibus autem præsidijs ea possumus consequi animus non est minutius velle persequi, sed intento duntaxat ad fontes digito summa capita indicare, nec passim obuia & satis clarissimis medicis nota attingere, quia etsi non sus Mineruam (vt aiunt) tamen ineptè quisquis Mineruam docet, vt ait Marcus Tullius.

Ergo quod ad primum scopum attinet, quoniam nimia spirituũ tenuitas est calidæ capitis intemperiei effectus, primũ hæc intemperies quantum licet emendanda, certè ne capiat incrementum coërcenda; hoc autem consequi optabilius est correctione causarum, quæ cerebrum suâ naturâ frigidum immoderatius calefacere possunt, quàm assiduo frigidiorum vsu remediorum, à quibus spiritus ipse detrimentum capere posset.

Quia ergo inter causas internas quidem præcipuè est sanguinis appulsus ratione consistentis ætatis iam atrabilescentis: inter externas autem sunt vinum, & curæ (vino siquidem vitali & propè actuali calore prædito nihil magis caput calefacere na-

tum est, & à curis sanguis in capite magis magisque vritur) victus certè ratio ad moderatam frigiditatē vergere debet cum siccitate coniunctam, quæ sanguinis phlogosin, viscerumque & lienis præsertim temperet, serique influxum sistat; ex quo vsus auium domesticarum, carnisque vitulinæ, & hœdinæ, & extremitatum præsertim animalium vtpotè crassiorum partium vnâ cum iusculis endiuiâ, buglossa, portulaca, lactuca (quanquàm vulgò & imprudenter damnatur) & eius generis saporatis, omninoque aromatum & cōdimentorum acriorum expers familiaris & ordinarius deinceps debet esse; vini autem & generosi præsertim vsus parcissimus, maximéque in cœnâ, cuius vicem hydromel hissopo alteratum, vel decoctum sarsæ, aut sinæ esse poterunt: denique curæ acres, meditatioque animi, & seria omnis contentio maximè fugiendæ, quippè quæ sanguinem ad caput trahunt & non mediocriter vrunt; itaque altam tranquillitatem amabit hilaritatemque & otium. de lectione non quidem tollendâ, sed moderandâ superuacanea mea fuerit admonitio.

Iam quoniam animalis spiritus paucitas ab eâdem causâ fluit, æstuosâ scilicet capitis affectione, superior sanè vitæ ratio accommodata tenuitati corrigendæ medebitur quoque eiusdem paucitati. Ex quo rerum odoratarum vsus spiritibus reficiendis & augendis plurimùm commendatus & æstui capitis temperando idoneus hic non erit insalubris, è rebus naturâ suâ frigidis vt sunt citria mala, aqua rosarum & acetum, petendus; nam odoratorum calidiorum vsu caput magis magisque æstuaret.

Postremò quod ad tertium attinet caput, impuritatem scilicet spiritus, eius prouidentia potissimùm habenda est, quippe quæ hypochysin fouet præsentem, & cataractam seu guttam serenam interminatur. quoniam itaque ea impuritas est serosę in toto & præsertim in capite stagnantis illuuiei effectus, ea certè tanquam antecedens causa omni arte elui debet & corrigi, antequam coniunctæ causæ & spiritum in oculo obfuscanti consulatur. illud ergo consequemur tum siccâ victus ratione, tum diuersionum & euacuationum aquæ præsertim in capite residis omni genere: victus rationis momentum omne in parco vsu liquidorum & potu positum est præcipuéque vini, quo nihil in implendo capite, serosáque plenitudine augendâ pro

insito eius sursum impetu, substantiæque modo aqueo potentius reperire est.

Remedia autem, quæ serosam siue in toto, siue in capite colluuiem eluere nata sunt, itaque poterer ab oculis diuertere, varia sanè sunt quæ adhiberi possunt. quædam namque aquã manifestè euacuant, hydragoga dicta, ex quorum magnâ copiâ prudentissimis medicis eligenda relinquo, quæ nobilissimi viri temperaturæ & anni tempori accommodatiora videbuntur; suaserim tamen ea sæpiùs repetenda, si præsertim sint benigniora, qualia sunt manna, syrupus rosaceus solutiuus & mel, vt & syrupus de cichoreo cum rheo, quorum vsum in calidis & biliosis naturis maximoperè commendo. His autem adiungi magis particularia possunt, quæ è capite ipso aquam trahere nata sunt, vt sunt mastice & passulæ, quæ cum satis validè aquam eliciant, & ex oculis auertant, aluum præterea molliunt & suo vitali calore viscerum fouent calorem, atque adeò spiritus roborant. cucurbitulæ occipiti admotæ vel homophatis, cauterium pariter occipiti, imò auriculæ imulæ, vt & vesicatoria suo iure ab omnibus probantur, vt & sectio venarum ad oculi angulos; quę omnia quia serosam in capite colluuiem eluunt, non dubito, quin à præstantissimis medicis hactenus fuerint vsurpata. idem momentum habent sudorifica si tempus permitteret, quorum tamen vsum temporis inclementia mihi non videtur retardare debere, nam si sudores non promouet, saltem insensibiliter aquam stagnãtem discutere & resoluere possunt: viderint sapientes medici, modo eligant quæ viscera & sanguinem non calefaciant. huc denique pertinet exercitatio corporis manè inita, ieiunoque stomacho in loco tranquillo & quotidiè repetita. portò quòd ad discussionem spectat materiæ in oculo contentæ & primariæ causæ, (siquidem iam deriuationis ab oculis spes omnis decollauerit, & in eum substantiæ modũ humor cõcreuerit, quod minus optandũ, qui retrocesũ in vasa aut neruos non permittat) certè discussioni eius incumbendum, quam non iniuria cum sapientissimis medicis metuerim non solùm, quia cum non nisi calidis admodùm perfici possit, ab eorum vsu inflammatio tabesque oculi imminet, quã certè inflammationem successisse semper comperi, sed quia eadem calida nimiam spirituum tenuitatem μυωπίας continẽtem causam fouere nata sunt. vt tamen magnorum virorum &

præsertim Ludouici Mercati auctoritati dem aliquid, leuiorum vsum aliquantisper tentandum esse reor, & præsertim eorum quæ intrò vsurpantur, siue masticantur, siue eduntur, vt sunt v. g. fœniculi semen, euphrasia & quorum luculentam syluam Hollerius, Mercatus, & alij suggerunt. quòd si non successerit breui & feliciter, viam contrariam, id est, maturandam incrassatione suffusionem censeo, quæ via vnâ quoque spirituum tenuitati accommodatior futura est. atque hæc de naturâ affectus, & remedijs pauca iudicij clarissimorum medicorum qui nobilissimo ægroto adsunt, facio lubens, voueoque eidem meliorem valetudinem ex animo, & pari cum voluntate hanc paucularum horarum lucubrationem dico dedico.

Ceterum notabis lector nobilissimum virum conualuisse quidem ab oculis diuino beneficio antequam per itineris longitudinem responsa accipere potuerit, ope scilicet medicamētorum caput à serosâ colluuie liberantium: eam autē fuisse munificentiam eius, vt ter centum taleris imperialibus voluntatem egregiam sex duntaxat medicorum, qui siue in turbâ, siue seorsim, in quorum ego numero, responderunt quæsito, compensarit.

MORBI
CAPITIS INTERNI A COLLVVIE SEROSA.

HEMICRANIA.

OBS. II.

Memini me nondum ephœbum Lutetiæ Parisiorum studiorũ causâ moratem insigni dolore capitis desubito fuisse correptum, eique deinceps toto illo cum Musis contubernio annotum quatuot supra decem petiodicè circa omnes ferè temporũ mutationes recurrenti vixisse obnoxium & mãcipatum. is dolot anticũ caput frontemque grauiter premebat, cõtundebatq; aliquot per horas & nũquã nisi succedentibus copioso aquæ lentæ quidẽ, sed bile aliquãdo affusæ vomitu, ac sopore lãguescebat & soluebatur. etsi autem is, postquàm in Italiam secessi & potissimum demenso per ineuntem autumnum æstuosum vt ferè fit Apennino ad natiuum redij solum, primo euidenter mitescere cœpit ita vt in posterum de acerbitate eius nulla mihi querimoniæ iusta satis causa esset, nihilominus tamẽ vomitus aquę biliosę, inclinatioque in soporem exhibete periodicè negotium nõ destiterũt; sed quod longè acerbius fuit hemicrania ipsa cũ cõuulsiuis sæuisq; admodum tum lumborum, tum totius abdominis cruciatibus commutauit, iisque recurrentibus autumno & verè præsertim non tantum quoties Aquilo desubito sæuiret, sed etiam serena aëris constitutio in humidam ac pluuiosam facesceret, imò quotiescumque nimbus tempestasue præceps de cœlo rueret, quorum dolorum historia in aliud tempus dilata de hemicrania nunc philosophari sic liceat.

Enimverò cum breuitas fugacitasque doloris capitis, & vo-

mitus ex parte biliosus videatur insinuare non aliam eius extitisse causam, quàm vaporem quemdam ex ebulliente circa heparbile, suâque caput ferietem vellicantemque acrimoniâ; ex aduerso tamen colluuiem vt potiùs serosam accusem vel in capite ante stagnantem ac quiescentem, sed per ambientis cōmotionem siue obscuro quodam lunæ syderumque influxu, siue à reciprocantibus ventis illatam, siue aliter (inferiora enim corpora à superioribus omnino certò que reguntur, & mouentur) fermentatam, vel raptu quodam in caput delatam & feruescentem, ideoque cerebri membranas violenter distendentem diuellentemque suadent hinc dolor non acer ac pungens, sed grauitate obtundens, non vigilijs diuturnis infestus, sed in somnum dulcem ac demulcentem inclinans; illinc vomitus a quæ quidem semper etsi aliquando bili immixtæ, sed vt plurimum sinceræ putæque, lentæ tamen & albumen oui quasi congelati referentis; nam si aquæ vomitum solutio doloris hactenus semper ex voto subsecuta est, necesse est profectò dolorem in hemicraniâ ab aquâ suam repetere originem & incrementum, ea autem aqua sputo & saliuę tam germana quàm lac lacti vnde nisi è capite? imò si aqua hemicranicis euomi solita ipsissima est specie, quæ à medicamentis validis & hydragogis tracta vomitu passim reijci cōsueuit, hâc autē omnes ab vno fluere capite, non è venis autumant, quid causæ est, cur caput fontem aquæ vomitu in hemicrania redditę non agnoscamus?

Equidem cum ratio dissuadeat aquam ex se grauem è venis mesaraicis gastricisque sursum ascendere in ventriculum vasis illis superiorem posse, tum nunquam vidi, aut alium expertum esse crediderim, naturam serosam totius habitus colluuiem per ventriculum deposuisse vomituque reddiram fuisse, sed per intestina in diarrhæâ aquosâ cum contrà nihil frequentius quā particularem capitis pleonexiam in ventriculum deponi.

Quod si quandoque bilis sero immixta in hemicraniâ redditur, ea certè aut ex ipso capite simul cum sero diffluit (serum siquidem in capite ipso biliosum esse maximè mucus narium, seu mala pituita nasi viriditatem nedum flauitię in plerisque & in me vt plurimùm referens etsi parca admodum, & lippa oculorum auriumque cera manifestè argunt) aut vero ex hepate primò in ventriculum eructare potest eo ipso tempore,

quo aqua è capite in eundem depluit. nimirum interea dum membranæ capitis in excutiendo sero molesto sponte contrahuntur, peritoneum certè eiusque soboles omnes vnà quoque conuellantur oportet; itaque vesicam cholidochum conuulsa bilem in ventriculum exprimere effunderéque necesse est, quę actutum è ventriculo pariter quoque conuulso aut etiam spōtè resupinato per bilis irritationem vomitu simul cum aquâ deorsum è capite fluĕte reijcitur. certè eam aliquando meningum cerebri in hemicrania & præsertim in ipso vomitu contractionem persensi, vt manifestè cranium à seipso diuelli, suturaque coronalis aperiri mihi propemodum videretur non sine atrocissimo dolore; quanquam aliâs tamen ferè absque vllo labore, & vix vllâ molestia vĕtriculi sursū resupinatione vomitus mihi succedere soleat, quippè cum ventriculus tum spontè, irritatus scilicet à bile sursum moueatur, tum quasi per vim, per συμπάθειαν membranarum cerebri primo contractarum sursum trahatur & tractus offendens aquam è cerebro distillātem, eam inter delabendum in medio cursu circa proprium orificium necdum in fundum delapsam abripiat; cuius argumentum est saliuatio crebra iamiam instantem vomitum præcurrens prænunciansque.

Nam quod ventriculus à contractis cerebri membranis vi sursum conuellatur aliquatenus luculenter demonstrant conuulsiui & euidentes totius abdominis dolores, qui in me hemicraniæ succesere, sed in alijs eandē comitantur, vt ex sequenti obseruatione constabit.

Iam autem somnus siue sopor quacumque horâ diei omnibus hemicranicis sensim obrepens, doloris alioqui non iniucundū carmen seu fascinus, à quâ aliâ amabò causâ nisi ab humore seroso ex se ἀποίῳ, id est, irritantis qualitatis experte suscitatur, in meatus scilicet sensuum expresso à membranarum cerebri compressione, & sensus tam diu deuinciente quoad loci tepore fuerit resolutus? ita sanè est. quoniam igitur ex quatuor humoribus sanguinis in massâ contentis in capitis vasis bilis quidem vigilias potius infert suâ acrimoniâ & siccitate, reliqui autem tres humores vnà cum excremento cerebri mucoso præ insita crassitie haud facilè possunt resolui, itaque in meatus sensuum appulsi non lenem, aut breuem somnum siue ὑπνήγετον, qualis hemicraniam comitatur, sed contumacem

& verum soporem, certe συνδιέγερτον adferunt, serum autem sanguinis vehiculum cum naturâ suâ mulcebre ac frigidum humidum, tum præ tenuitate facile resolubile, proindeque sõnum primi generis natum est excitare, & eum qui sit alioqui doloris præstantissimum remedium (nam somno progresso cum calor vitalis coactus maiores quam antè vires resumat necesse est omnino serosam pleonexiam ab auctiore calore discuti discussaque facessere dolorẽ) ex aliâ autem parte idem est de vapore bilioso atque de ipsa bile iudicium, relinquitur profectò serosum in capite humorem somni in hemicrania esse occasionem ac fomitem.

Postremò quoniam experientia teste hemicrania epilepsiam, grauissimosque capitis affectus soporosos præcurrere solet, huiusmodi autem affectus, vt infra demonstrabitur, serosam in capite colluuiem continentem habent causam, statuere omnino oportet somnum hemicraniæ familiarem, atque adeo ipsam hemicraniam (siquidem amborum affectuum à se inuicem inseparabilium vna eademque causa constitui debet) exoriri ab eâdem causâ, humore scilicet aquoso in capite redundante, sed agitato ac fermentato à subitâ aliqua aëriâ tempestate & perturbatione.

Atque hanc nostram tametsi nouam de causa hemicraniæ sententiam confirmat sane non mediocriter instabilitas communis & vulgo receptæ opinionis à bilioso vapore eam arcessentis. Si namque à vapore è bile in hepate fermentata commotáque elato hemicrania semper excitatur, quid caussæ est cur vel in principijs paroxysmorum febrium tertiani generis & præsertim in erysipelatis principio hemicrania ægros non vellicat ac pungit semper? Equidem cum erysipelas si quis alius tumor sit frequentissimus isque cum bilis feruore necessario cõiunctus, vt vomitus biliosus, bilisque eruptio præter febrem indicant, tamẽ eum quamquam in faciem bilis impetat hemicraniæ non coniungi vnquam, nec caput condolescere experientia quotidiana docet.

Atqui, vt ad hypothesin veniam, serosæque in me plenitudinis & cephaliceæ præsertim causas quæ vim quoque signi causæ propositæ habent altius repetam, memini me adhuc puerum non tantùm nudo capite de nocte quidem, de die autem pileolo seu splenio ne mediam capitis partem protegẽre, sed re-

liquum etiam corpus leuibus rarisque siue vestibus, siue stragulis tectum incedere, dormireque solitum, & benigno alioqui lumine seu tepore foci, quem fasciculus aleret, rarissimè recreatum (ea enim vita in collegijs passim tum viuebatur) primum hemicrania fuisse inopinatò percussũ, scilicet densatis toto habitũ & capite præsertim poris ab inclemẽtia aëris, tũ ab eo tẽpore paulatim suppressũ serũ tandẽq; magnâ vi in capite cõgestũ sui sinathrismi manifesta exhibere indicia & turbas dare cepit.

Quid quod deinceps mihi totâ ferè vitâ spuitio vti & emũctio nulla aut certè rarissima, & si ea aliquando, aut coryza dolorue dentium à decubitu aquæ è capite molestiam exhiberet, tum verò induciæ cum hemicraniâ, imò pax alta quoties præcipiti vere & æstate vniuersum corpus quotidianis & matutinis sudoribus sponte manantibus diffluerct, an non hæc clara sunt argumenta serum reliquis anni temporibus toto corpore & præsertim capite suppressum hemicraniæ occasionem dedisse, cuius leuamẽtũ excretio alioqui adferret? quid deniq; quòd progressu ætatis hemicraniâ languente omnino vomitus & sopor nihilominus repetere periodicè per temporum mutationes, & vnà cum his conuulsiui totius ventris dolores, ijque acerbi vrgère primò affligereque cœperunt?

Ita sanè statuendum aquam in capite residem, & susque deque à repentinâ ambientis commotione concepto veluti feruore agitatã, & longè lateq; despumantẽ primò mẽbranas cerebri impetere, violẽtáq; earũ distẽtione dolorẽ infligere, quoad ebullitio ipsa sẽsim cõquiescere incipit per se, perturbatione externâ pariter sedatâ, tum eandem siue sponte suâ, siue compressione mẽbranarũ excussa partim per palati latã viam rectâ in ventriculum decumbere, partim in nerui sexti paris principium deerrantem, implentemque ac distendentem viscera, præcordiaque, & partes abdomine contentas contrahere atque conuellere non sine acerbo quodam dolore, partim denique in meatus cerebri sensorios irruere: quare errabundo illo varias in partes motu diuersa symptomata paucas intra horas inferre, scilicet dolorem capitis hanc vel illam partem vellicantẽ, vomitũ aquæ & bilis, soporẽ non difficilẽ sed fugacẽ, dolorẽ denique alterutrius hypochondrij aut vtriusque. notandũ est tamen fieri posse vt non simul hæc omnia hominem infestent, sed ex ijs quædam vno tempore, alia alio, vt ex diuersis obser-

uationibus infrà explicandis constabit.

Quoniam portò conuulsiuos illos abdominis & hypochōdriorum dolotes capitis dolor præuertit semper, vt in me, alijsque sum expertus, & patebit in historia sequenti, obiter hinc elici potest caput per ἰδιοπάθειαν laborare, intestina autem, ventriculumque per συμπάθειαν capitis.

Age enim quanquam hemicrania respectu ventriculi & intestinorum statui potest ἰδιοπαθητικὴ, tamē quoniam fontes seri in corpore humano sunt viscera cum vasis, sed præcipuè lien cum genere arterioso, & caput, vt est ante demonstratū, haud dubium est inprimis hemicraniā à sero ἰδιοπαθητικὴν esse posse idq; tū per πρωτοπάθειαν tū per δευτεροπάθειαν: & per πρωτοπάθειαν duplici modo, siue per appulsum scilicet causæ morbificæ ab ijs quæ extrinsecus veniunt, siue per generationem; primo quidem modo, vt cum intemperies simplex, aut cum materia ab aërea tempestate, aut insolatione capiti inducitur, vt mihi superiori autumno contigit. dum enim de meridie pro more super lectulo iacerem, sol per fenestras sensim vertens, dormientisque feriens caput hemicraniam dextri posticique lateris induxit non fugacem, sed plurium dierum, quæ terminata est in dolorem colli, & homplatæ eiusdem lateris tota hyeme periodicè recurrentem. secundo autem modo per generationem causæ morbificę in ipso capite, aut potius synathrismum seri sēsim factū. nam reuera serum in capite non generatur, sed sensim in eo ob dēsitatē cranij aliasq; causas explicatas colligitur.

OBS. 12

Iam per δευτεροπάθειαν fit, materia scilicet morbifica per μετάστασιν translata ab aliqua parte ad caput relicto priore foco, siue criticè & salutariter (διαδοχή dicitur hæc translatio) siue symptomaticè & insalubriter (& μετάστασις dicitur). deinde vero certū est quoq; hemicraniā à seroso humore per συμπάθειαν esse posse, per ἐπιγένησιν scilicet propagata causa morbifica ad caput per arterias potissimū: quibus duobus postremis modis hemicraniam frequentissimè contingere intelligere est, ex febricula, quam pulsus sitisque indicant, agitationem seri & feruorem in arterijs consequente, ex alui segnitie per seri raptū in caput, ex sudoribus qui sūt remediū, certe προφυλακτικὸν hemicraniæ præsentissimum, vt ego in me semper sum expertus, denique ex eo quòd hemicrania ferè præcedit epilepsiam, grauissimosq; capitis affectus, qui passim à serosa colluuie fiūt siue

per δευτεροπάθειαν siue per συμπάθειαν vt infra demõstrabitur.

Nam serum in toto habitu à perturbatione ambientis quomodocumque eueniente commoueri satis posse indicant fluxiones omnis generis prænnnciæ mutationum tempestatum mox futurarum, & speciatim seminis excretio inuoluntaria per ἐξονείρωγμον quæ in celibem vitam agentibus est certissima prænuncia mutationis è serenitate in vuidam & pluuiosam quanquam post viginti circiter horas futuræ.

Quocumque autem modo hemicrania fiat parum interest ad præseruationem (curationi namque exquisitissima diæta & vnius oxyrhodini capiti admoti vsus satis esse potest per breuitatem affectus) præseruatio enim ferè eandem methodum postulat quomodocumque fiat. scilicet vt serosæ totius colluuiei prius consulatur, quàm particularis in capite colluuiei ratio meatur. Vtriusq; autẽ prouidẽtiæ quia media & rationes in superiore consilio tetigimus, & infrà minutius in consilio de epilepsia explicabuntur, ad alios festinandum affectus, si ad clariorem naturæ hemicraniæ intelligentiam memorabilem aliam adiunxerimus historiam complicatam sed cum affectib. maioris momenti.

OBS. 13. Nobilem virgunculam temperamento calidam siccam, (cuius indices gracilis totius habitus & capillamentum nigrum) annum duodecimum ætatis agentem grauis capitis dolor de subitò corripit nihil tale metuentem, qui dolor tempus sinistrum, oculumque, & aurem eiusdem lateris vehementer stringeret ac obtunderet. atque primum quidem ægra vertiginem præsentire, tum non ita post minimi sinistræ manus digiti torpidum quendam sensum ac motum veluti quarumdam vagantium formicarum (qui eodem ferè instanti vniuersum per brachium auræ cuiusdam instar ascendentis efferretur) ac mox annularis, medijque, & sequẽtium ordine & successiuè stuporem pariter, qui simitu integrum brachium comprehenderet, tum extemplo capitis in postica conuulsionem ac torturam, vnaque oris & dentium astrictionem, denique eam corporis grauitatem & infirmitatem, vt ni mensam fortè proximam ipsa arriperet apprehensæque inniteretur, protinus caderet, ac humi procumberet; vigilabant autem interni intereà sensus: cõcussa tũ à domesticis puella succussaq; sæpius, & sæpius per cubiculum circumducta, ac hausto ex medici consilio hydrelæo

reddita plurima aqua biliosa vomitu sibi breui restituta est.

Atque hic primus hemicraniæ insultus (vt principia morborum omnium, quorum plenitudo humorum fomes, grauissima ferè sunt) terrificus sanè fuit & epilepticum sapere, aut quid grauius interminari visus est. sed enim ab eo tempore etsi nihil simile terrificum comminatus fuerit, tamen & importunus admodum fuit ob dolorē in tempora recurrentem ac crebrò, quippe qui quoties aërea tempestas aliqua, nimbusue ingrueret, & constitutio è serenâ in austrinam verteret & pluuiosam, toties puellam affligeret, & ad hoc vsque tempus ephœbam iam & annum decimum septimum agentem etiamnum affligat, & ob adiuncta alia quædam acerba symptomata valdè infestus fiet.

A primâ itaque impressione dolor ille capitis elanguit aliquatenus, ac de sæuitiâ aliquid remisit, sed grauitatem tamē ac stuporem in brachio & crure sinistris reliquit semper, qui tamen duos vix dies detineret; circa tamen annum decimum tertium ijs symptomatis noui accessere & se adiunxere dolores ventris & præsertim circa hypochondrium sinistrum atroces illi quidem & vibrantes, vt ventriculus intestinaque, & vterus conuelli sursumque vi trahi viderentur, nec mediocris spirandi difficultas & quædam veluti strangulatio suboriretur.

Notare est porrò nobili puellæ familiarem & quotidianam totâ vitâ fuisse tum plurimam assiduamque sputionem, tum excretionem per nares muci plurimi, eiusque impensè flaui & viridis, sed & eam fuisse eius ἰδιοσυγκρασίαν vt nunquā impunè ferre potuerit rerum benè olentium siue thuris, siue mosci odorem. Huius generis hemicrania plurimis mulieribus, quæ habentur pro hystericis, solet esse infesta, vt postea monebitur diffusiùs suo loco.

VERTIGO SIMPLEX, *siue* Δῖνος.

OBS. 14.

Reuerendum patrem alias meditationi assiduę intentum, serijsque animi contentionibus, quas catecheseωs & concionis frequentis munera exigunt, addictum à forti multaque mentis volutatione super inopinato alterius patris casu insignis grauitas capitis oppressit tandem, vnaque ea visus depra-

uatio vt quæ circumstatent vniuersa, illa secum circumagi si-
bi viderentur, & præsertim si corpus moueret, ac pronus quic-
quam rerum gereret. corpus porrò vacillabat ferè nutabatque
tibijs quasi solutis, atque humi repentibus, vt ni fulcro arrep-
to se sustineret, laberetur, & cōcideret. à quinque autem annis
hæc capitis grauitas Reuerendum Patrem per aliquot septima-
nas sed incerto cuiusque anni tempore detinuit. atqui quod
memorabile est hoc anno interea dum affectus magis vrget,
sub finem Iulij vomitus superuenit non solum cibi, sed aquæ
puræ liquidæque ac spumosæ, seorsim citra cibnm, isque fre-
quens & contumax plurium scilicet dierum, quo tempore tan-
ta anorexia vt nihil cibi posset gustare : à quo vomitu constan-
tior illi visio, firmiorque incessus esse cœpit.

Quoniam igitur ex physicis visio fit luce externa affecta
speciebus non solum colorum, sed reliquorum sensibilium,
status, quietis, motus, & huiusmodi per oculos seu fenestras il-
lapsa, atque à spiritu animali deducta in sensorium commune,
hoc est, in interiores cerebri ventriculos, & in spiritu ibi reside
receptâ firmataque, ac animæ oblatâ, visio certè, quæ quies-
cens obiectum representat motu circulari circumactum, fit
quia species ipsa recipitur vehiturque in corpore aliquo quod
circumagitur, quod necessariò vel medium est externum, vel
oculus ipse, vel spiritus animalis delitescens siue in neruo opti-
co, siue in anterioribus ventriculis vbi tandem ipsa sistitur.

Atqui quia silente vento, aëreque prorsus tranquillo verti-
go etiam fit, certè in vertigine species visilis non circumagitur
cum medio externo. Iam oculi humores cum consistant, fir-
mamque teneant positionem, & multò magis membranæ,
quæ ossibus tenaciter adhærescunt, nec vlla causa externa ocu-
lum aut caput agitet, in vertigine certè dici nequit speciem cir-
cumagi in ipso in oculos illapsu seu traiectu. restat itaque in
gitum volui speciem ab ipso animali spiritu anterioribus cere-
bri sinubus concluso. vertigo ergo fit quia spiritus animalis
turbulentè mouetur.

Id autem confirmat nntatio corporis, siue inclinatio in ca-
sum. nimirum, vt ex physicis constat, motus animalis status
firmitudoque in spiritus animalis copiâ neruosum genus per-
uadente ac toti leuitatem inferente veget, vt in nostra phy-
siologia est demonstratum. ex quo imbecillitas in motu spiri-

tus languorem aut perturbationem consequitur. atqui quoniam in hac vertigine visio non est accisa, & nulla signa præcessere exhaustus spiritus, certè motus imbecillitatem reijcere oportet in spiritus animalis perturbationem ab alio illatam, aut certè in obstructionem ab aliquo corpore sed circumacto.

Quia autẽ vertigo subitò fit & soluitur quoque, tumultuarium sanè illum spirituũ motum fieri ab aliquo corpore oportet quod subitò influere possit ac impelli in ventriculos, & alioqui sit facilis resolutionis. atqui huius generis sunt vapores, vel serosus humor; nam sanguis ceterique in sanguinis massâ humores, & multò magis mucosa cerebri excrementa etsi inuadere subitò possunt sinus cerebri, tamen non ita celeriter resolui penitus possunt ob innatam crassitiem. quòd si dicas confertim excuti posse, instabo id non sine contractione mẽbranarum, motibusque conuulsiuis euenturum, qui quia in vertigine propositâ non sunt, necesse est vel vaporem vel serosum humorem, vt potè tenuem & momento resolubilem vtrumque, esse corpus illud quod spiritui immixtum, horsum vorsum voluendo illum, repræsentat animæ obiectorum quiescentium species mobiles.

Quoniam autem hic manifesta sunt indicia colluuiei serosæ vt sputio assidua, nulla autem vaporis è visceribus subiectis demandati; vomitu porrò aquæ puræ liquidæque sed spumescentis magnum affectus alleuamentum accepit, denique obseruatione Aretæi inter caussas vertiginis est corpus minime sudore vt ante diffiatum, hoc est, serum suppressum, concludere est profectò euidenter in vertigine animalem spiritum tumultuariè moueri à ferueſcente sero in capite, & ex parte in sinus eius repente. & confirmatur hæc opinio quod vertigo est prænuncia apoplexiæ vel epilepsiæ, & in eas facilè migrat, quas affectiones demonstrabimus cõtinentẽ causam habere serosam colluuiem. *quibus* namque ex Hippocr. *capitis dolor, sonitus aurium sine febre, tenebricosa vertigo, & vocis tarditas, hos vel apoplecticos, vel epilepticos, vel denique obliuiosos fore expecta.* Et certè cum vertigo his ferè sit symptomatis stipata hemicrania scilicet prægressa, febricula, dolore oculorum, tenebricosa visione, vomitu aquoso & id genus quæ describit Hippocrates. tamẽ ea omnia ipse refundit in pleonexiam serosam capitis. nõ enim describit hydrocephalum vt sentit clar. Mercatus, sed po-

οἷσι κεφαλαλγίαι, καὶ ἦχοι ἐν πυρετοῖσι, καὶ σκοτοδινίη, καὶ φωνῆς βραδύτης, καὶ ναρκὴ χειρῶν, ἢ ἀποπληκτικοὶ, ἢ ἐ-

tius hemicraniam vertiginosam.

Itaque vertigo est partim deprauatus sensus communis, siue imaginatio circa obiecta visilia, quæ aliàs quiescentia circumagi tamen videntur (cui imaginationi tamen quia æger assensum non præbet, inde ea pro delirio minimè haberi debet), partim debilitas in motu animali, quæ affectio sequitur inæqualem, turbulentum, & inordinatum motum spiritus animalis susque deque agitati ab ebulliente seroso humore in cerebri sinubus.

Quoniam igitur vertigo fit ex fluxu serosæ colluuiei in anteriores cerebri ventriculos, curationis certè in genere cardo vertitur cùm in correctione causarum impellentium, tum potissimum in vacuatione totius corporis, reuulsione repulsiuque fluentis serosi humoris, denique in dissolutione iam fluxi & corroboratione partis. quod igitur spectat ad correctionem causarum impellentium, motus animi & corporis violenti sedâdi sunt quoad fieri potest, & vitanda apricatio, nam reliquæ causæ, vt constitutio aëris austrina, vel alia procellosa in nostra potestate minimè sunt.

Vacuatio autem totius tum venæ sectione, tum purgatione obtinebitur. venæ sectio namque sistet feruorem sanguinis arteriosi, occasionem scilicet impetus seri in caput, & auersionis beneficium simul conferet. itaque præmisso leniente, melle scilicet rosaceo solutiuo, vel cassia cum speciebus hieræ simplicis, statim & per epicrasin celebranda, quòd scilicet ex facili occasione vertiginosi concidant; mox succedet purgatio per hydragoga, vt semina carthami, senam, agaricum, pilulas coccias, hydragogum Fernelij. tum sudorifica in vsum venient quia inter causas vertiginis Aretæus adfert corpus sudore minimè difflatum. his succedent fatigante paroxysmo reuulsiones vinculis extremarum partium, frictionibus, glandibus rentatæ. interea autem quæ repellunt admoueri possunt, vt oxyrodinũ ex oleo rosaceo & chamæmelino cõpletis addito aceto.

Quibus peractis quæ plenitudinem capitis minuunt vsurpanda, vt gargarismata ex origano, pulegio, aceto, mulso; masticatoria, vt ℞. passularum exacinatarum ℥.I. hyssopi, origani ana ℥ I. acori conditi, sinapi, piperis ana ʒ.I. masticis, mellis q. s. fiat masticatorium: denique errhina siue solida, vt nucis myristicæ, vel corticis citri pars naribus indita, vel vrgente ma-

πληκτικοὺς προσδέχου τοὺς ἐστοχ... ἐπιληψιμένας
sēt. 12. sect. I 3. Coac.
ἢ ὕδωρ ἐπὶ τῷ ἐγκεφάλῳ γένηται ὀδύνη ὀξέη ἴσχει διὰ τοῦ βρέγματος καὶ τῶν κροτάφων ἄλλοτε ἄλλῃ, καὶ ῥίγος καὶ πυρετὸς ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε, καὶ τὰς χώρας τῶν ὀφθαλμῶν ἀλγέει, καὶ ἀμβλυώσσει καὶ ἡ κόρη σχίζεται, καὶ δοκέει ἐκ τοῦ ἑνὸς δύο ὁρᾶν, καὶ ἢν ἀναστῇ σκοτοδινίη μιν, καὶ τὸν ἄνεμον οὐκ ἀνέχεται, οὐδὲ τὸν ἥλιον, καὶ τὰ ὦτα τετρίγε, καὶ τῷ ψόφῳ ἄχθεται ἀκούων, καὶ ἐμέει σίελα, καὶ λάπην, ἐνίοτε δὲ καὶ τὰ σιτία, καὶ τὸ δέρμα λεπτύνεται τῆς

κεφαλῆ καὶ ἤδεται ψαυόμενος. li. 2. de morbis.

lo ſucci cyclamini & ana gallidis ex Aretæo, vel hoc ℞. ſucci betæ, maioranæ, ana ʒ.i. ſucci foliorum cucumeris aſinini 3.s. nigellæ romanæ 3.i. poſtremò diſcutietur materia & ſimul capiti robur afflabitur tum internis vt conſerua anthos, diambra, diacalamento, potu aquarum thermalium, tum externis ſcilicet odoramentis ex mentâ, pulegio, nigella romana, caſtoreo; inunctionibus ex oleo rutaceo, laurino; lotionibus & ſtillicidijs, decoctis ſcilicet pulegij, ſerpilli, radicum ireos, aquis thermalibus, vel decocto ſuccedaneo ſalis, ſulphuris, aluminis: tum puluetibus ex ſtœchade, roremarino, roſis, garyophillis; coriandro, calamo, cipero. denique dropacibus, ſynapiſmis, cauterijs.

Iam quod ad victus attinet rationem, ea omnino attenuans & ſicca eſſe debet, de qua ſæpius ante & infra in conſilijs præſertim. ſed hîc accuratè videndum, ne quid capite inclinato aliquid conſpiciatur, deſpectus profundorum vitetur, rectæ, longæ, & lenes ambulationes inſtituantur, cetera exercitia vel pilæ ludus vitentur, vt & cantus; vel auditus vocum acutatum, & omnis animi perturbatio, tum vero radij ſolis, & lunæ, atque crepuſculi aura.

CARVS.

OBS. 15.

HENRICVS PISO filiorum meorum minor natu duos cum dimidiato agens annos anno 1611. circa Pleiadum occaſum febre, ſimulque alto ſopore cõprehenditur, & quem ferè ἀδιέγερτον, id eſt, non expugnabilem dicere poſſes. illi oculi perperuò clauſi, aures ad ſtrepitum & clamorem ſurdæ; nullis puer ſtimulis excitari, nec etiam admotis cucurbitulis ſenſum punctionis exhibere, nullam vocem, nullam edere querelam, nullum denique ſenſus alicuius vigentis indicium dare. incompoſitum præterea corpus immotumque ſtipitis ſeu ſaxi inſtar iacere, niſi quod applicatum labris ſiue iulepũ roſaceum, ſiue decoctum gallinę pinguedinis expers & refrigeratum non aliter atque maternæ mammæ papillam exugere videbatur; & vna alioqui reſtabat reſpiratio libera, ſuique iuris. nono demum die à medicamento purgante eoque hydragogo in os volenti nolenti apertum naribus adſtrictis iniecto repurgato feliciter corpore primum puer antè à mulieribus conclamatus aperire

aperire oculos sensimque sopore, illo excusso euigilare, & à febri paulatim liberari cœpit.

Quem autem putamus nundialem illum & adeò pertinacem soporem, nisi quem præeunte Galeno passim carum indigetant? ita sanè est. nam ex Galeno in exquisito caro tum sẽsus, tum motus adeò aboletur, vt etiamsi patientes vel stimules, vel fetias, vel inclamites non sentiant, quod tamen interpretandum reor, quod spectat quidem ad sensum, vt id intelligendum sit vel de sensu non penitus ablato, vel tantùm de sensibus capiti adiacentibus, non autem de tactu per totum diffuso, siquidem Aëtij obseruatione si ægri pungantur sentiunt, in quo à catocho differunt. quod autem ad motum attinet, exquisitè voluntarium liberumque tantùm statuere oportet penitus ablatum, non autem eum qui coactus & naturalis mixtus dicitur, siquidem respiratio seruatur in caro, aut certè si læditur, tamen stertori non est coniuncta, in quibus carus cõsensu medicorum ab apoplexiâ distinguitur.

feb. 2. pro. 29.

Tametsi meâ quidem sententiâ credibile motum animalem non lædi per se vitio instrumentorum, sed defectu appetitus excitantis motricem ad motum, quæ facultate appetente minimè imperante motum feriatur necesse est: sensu enim omni ablato per illum somnum ἀδιέγερτον quid mirum appetitum languescere, ac in nihilum ferri quod sit extraneum, itaque motum omnem voluntarium ad prosecutionem rerum externarum, aut fugam comparatum cessare. nam quod spectat ad motus internos & necessarios vitæ, ij certè in hoc affectu adhuc num vigent, quia natura non est ita sepulta, vt suorum prorsus oblita sit munerum, quæ ad animantis conseruationem necessaria existunt, vt sunt pulsus, respiratio, imò deglutitio ipsa. indicium autem huius doctrinæ est quod caro deprehensus si pungatur sese commouet, qui motus est animalis facultatis excutere molestiam studentis, & præterea deglutitio etiam vigens in nostro ægro.

Enimuerò quoniam in caro sensus quidem aboletur, saltem sensus quadruplex externus, qui in capite sedem habet (tactus enim non prorsus deperditur) motus autem animalis pariter languet, aut potius feriatur ac quiescit ob sensuum interceptionem (nam respiratio motusque cordis, labiorumque & œsophagi vigent) est vero in physicis demonstratum à nobis prin-

K

cipium ac fontem sensuum quidem externorum quatuor præsertim esse anteriorem capitis partem, motus autem animalis, vti & tactus per totum diffusi posticam, statuere profectò in caro oportet anticam capitis partem esse malè affectam, soporisque illius, quo sensus quatuor præsertim externi sopiuntur prorsus, & motus per concomitantiam duntaxat feriatur, sublatâ scilicet cognitione quæ est motus omnis animalis occasio seu principium, causas in anteriore capite latere. nam cum tot sẽsus simul prorsus labefactati sint, nulliq; in externis sensorijs vitiũ deprehendi possit, meritò principiũ eorũ seu cõmune sẽsoriũ, ideóque anticũ caput malè esse affectum concludere est.

Atqui ex Physicis sensorij communis immediatum instrumentum est spiritus animalis in anterioribus cerebri ventriculis reses, & vltro citroque ex ijs in sensoria externa confluens, aut vicissim ex his in illos tanquam tribunal cõmune refluens, in quo quippe iudicium omnium fit, sensusque omnis externus perficitur: spiritus porrò animalis, qui idem est cum vitali, cum è corde in cerebrum influat, tum quoties in cerebri sinubus iusta adest eius copia, & viget, atque meatus ex illis in sensoria externa liberos & vltrò citróque meabiles offendit, & præterea sensoria ipsa integra & inculpata, is certè nunquam deest suo muneri obiectis interpellantibus, sed semper excubat vigilatque, ac suam operam præstat, itaque sensus omnes actu efflorescunt ad salutem hominis tuendam, nisi fortè anima auocetur ab aliquo obiecto interno & vrgentiori, qualis est dolor alicuius partis, cui natura vt consulat, tum sponte suâ spiritus omnes ad partem laborantem accurrere solent.

Quò sanè quia in caro externa vigent obiecta, & in ijs tamen spiritus animales minimè suam operam nauant, integra porrò sunt sensoria externa & cor in subministrandis cerebro spiritibus vitalibus non deest, eorumque exhaustus nulla signa, denique nulla pars in vniuerso tum vllo dolore vritur, qui spiritum à cerebro ad se vocare possit, necesse est sanè carũ suboriri vitio aliquo in cerebri ipsius sinubus meatibusque in externa sensoria patentibus latente, cuius causa spiritus è corde ad cerebrũ mandari non admittuntur in ipsis sinubus, quod vitium ad morbum angustiæ referri debet.

Quænam ergo angustiæ species hîc accusari potest? imprimis sanè astrictionis nulla occasio locum euidenter habet, quia

autem penuriæ spiritus animalis, vel reuocationis eiusdem nullæ pariter causæ, vti est dolor temporum, alteriusue partis insignis, neque præterea conuulsiui membranarum alicuius motus ventriculos eius subsidere in se cogentis vlla manifesta signa, subsidentia in culpâ non fuerit.

An igitur compressio? hic certè externam causam criminari non licet, vt sunt lapis, terebra inconsideratè versa, quæ depressâ caluâ cerebrum comprimere, sinusque valeant in angustias adducere. An ergo vasa cerebri multo turgentia sanguine, siue humore id præstitere? Nam substantia ipsa cerebri qui tam subitò intumescere potuerit vt ventriculos in se compresserit, nulla hactenus signa se prodidere.

Non absurdum sanè sero siue à febre, cui sopor ille statim se adiunxit comitem, siue à tempestate aëreâ commoto suisque deq; vasa cerebri distenta in eâ sinus cõtraxisse angustiâ, vt ne deinceps eâ copiâ, quâ sensus postulat, spiritũ admittere possent. neque enim sanguinis ipsius massa quatuor complexa humores tam facilè aut ab occasione aliquâ externâ, qualis est aëris perturbatio, quæ huic morbo dedit principium, in vasis turgere potest: sed serum duntaxat, quippè quod facillimè & creberrimè ab hisce causis commouetur, vt ex historijs antecedentibus, ac sequentibus constare potest. quin etiam euenire potest, vt & serum in vasis ebulliens ex ijsdem despumauerit irruperitque ipsos in sinus, ac obstructionem aliam angustiæ speciem inuexerit.

Equidem cum sopor vnâ cum febre puerum inuaserit, probabileque sit hanc illi dedisse occasionem, tum vero illud certissimum habeo continentibus in febribus, cuius generis fuit hæc de quâ agimus, serosam in sanguinis massa partem præcipuè efferuescere. an non enim calor humidus & halituosus, vrinæ copiosæ & ceteroqui sedimenti expertes ac omnino vrinis sanorum similes id satis demonstrant? si namq; sero ichor sanguinis, alteriusue humoris affunderetur per putredinem scilicet separatus, vt semper separatur, vrinæ omnino deponerent sedimentum concolor illi humori. An non denique fidem facit harum febrium solutio fieri solita siue per sudorem liberaliter è toto manantem corpore, siue per somnum productiorem sero scilicet penitus resoluendo parem, quæ solutio puerili ætati est familiaris? postremò id confirmant dolores

arthritici, & eius generis, qui identidem ab orgasmo ebullientis fieri & hac illac despumantis superueniunt synochis febribus, vt luculentius infra demonstrabitur.

Quæ cum ita sint concludere est carum in puero serosam capitis colluuiem habuisse continentem causam, eamque vel ab externâ causa aliqua tempestate scilicet aërea, vel vi febris intumescentem & ebullientem, idque duplici modo; scilicet aut quia adhuc num in vasis contenta eorum distentione ventriculos compresserit, aut quia exundans ex ijs sinus oppleuerit. quid si eadem iam antè toto redundans capite, siue in spatijs inter cerebri membranas & cerebrum interiectis, siue in poris cerebri delitescens, an non eisdem ex causis commota potuit similiter comprimere cerebrum, aut in eius sinus se effundere & obstructionem parere? nulla sanè ratio fieri id posse dissuadere videtur, præsertim cum reciprocantibus cerebri motibus eius ventriculi nunc magis, nunc minùs dilatentur, in eosque fuga vacui aqua irruere facilè possit.

Sed enim verò cum in puerili ætate quoties sanguis incalescit, tum autem magnam vim vaporum ex se longè latéque effundere sit natus, rationi magis consentaneum esse instabit aliquis soporem hunc febris synochi comitem referri acceptum vapori è sanguine feruente assiduè effumanti, sursumque suâ sponte elato, & in sinus cerebri irrepenti. atqui vt id non grauatè fateamur, hoc tamen vltrò contendimus vapores eo esse ingenio, vt quando quidem calor, qui eos sustollit, occursu cerebri ex se frigidi necessariò remittitur, ad aquæ ingenium statim redeant, itaque necesse esse in caro cerebri ventriculos aqueo humore semper prægnantes esse. quod tamen in ætate puerili duntaxat & temperamento medioceri puellulo nostro natiuo concessimus, siquidem mediocris calor in pueritiâ multo obrutus humido excitandis quidem vaporibus par esse potest, sed eisdem similiter resoluendis impar, secus atque calor vel ceterarum ætatum iam liber, & ab obruente humiditate exolutus, aut etiam ipsius pueritiæ, sed qui à mediocritate deflexit ad maiorem caloris gradum, & cum siccitate coniunctum.

Quò sanè non omnibus synochis, aut omni ætati sopor adiungitur indiuiduus comes, sed pueris duntaxat ijsque temperie à naturâ mediocri, aut versus frigus & humiditatem inclinante prædiris. adde quòd in pueris membranosum neruo-

ſumque genus omne longè mollius eſt & effœminatius præ ceteris ætatibus, ideoque caput in ſero quomodocumque appulſo à ſe excutiendo expellendoque ad meatus excretionis eius à naturâ inſtitutos imbecillum admodum, vt nemini mirum videri debeat ab eius ſynathriſmo pueritiæ familiari ſoporem in pueritiâ magis quàm reliquis in ætatibus comitem ſeſe continentibus adiungere febribus.

Atqui ſanè ægellum noſtrum ad illuuiem in capite ſeroſam à naturâ eſſe pronum ex his ſemper intellexi. Scilicet vernacula viſcerum temperies ei ad humiditatem propendet & mediocrem calorem, caput oppidò magnum eſt, idemque achoribus ſiue vlcuſculis, quibus ætas ea ſcatere ſolet, nuſquam antea diffluxit; & contrà aſſidua illi ſpuitio multa, frequenteſq; catarrhus in fauces, & diarrhæa cephalica. quid quòd obſeruaui per inſignes temporum mutationes inſueto ſopore earum ſcilicet mutationum prænuncio ſæpiculè detineri puerum?

Poſtremò hanc de continente cari in puello cauſa ſententiã mirificè confirmat ſolutio eiuſdem ſiue illa medicamento nono die exhibito, ſiue reſolutioni ſpontaneæ & inſenſibili tribuatur. nam vi medicamenti hydragogi, diaphœnici ſcilicet, & ſyrupi roſarum ſol. ſeroſa præcipuè immunditia è corpore & capite plurima illecta defluxit per aluum. quis præterea alius à ſeroſo humor in capite vi febris ſenſim perfectéque reſolui potest, nullumque reliquiarum veſtigium parotidem ſcilicet, aut abſceſſum ſimilem relinquere? nullus certiſſimè, ex quo quia propoſita febris ſopore illo alto accincta citra hæmorrhagiam, ſenſilemue excretionem aliam, & citra abſceſſum, ſed ſenſim reſoluto humore ſoporis fomite reſoluta eſt; perfecta autem reſolutio & inſenſilis in aqueum duntaxat humorem poteſt cadere, iure concludendum carum febri adiunctum à ſeroſo humore genitum totque in dies productum fuiſſe.

Nam quod caput externum obſederit abſceſſus, qui illicò apertus vlcus reliquit δυσεπάλωτον, eius certè criminis auctor non motus naturæ ſanguiniſue ſpontaneus, ſed externa cauſa fuit. nam applicata ei parti ſoporis excutiendi gratia tum columba viua diſſecta, tum panis adhuc calens ſanguinem illuc concitarunt, vt rubor partis eximius ſatis indicauit, qui pro ſuo more extra vaſa conſiſtens ſuppurauit breui, & vlcus non niſi exacto anno cicatrice donatum reliquit.

PARAPOPLEXIA, SIVE FEBRIS tritæophyes comatosa.

ILlustrissimum virum temperamento calidum humidum, annumque tertium supra sexagesimum agentem circa solstitium hybernum anni 1606. boreâ de repente sæuiente de manè horripilatio cum ingenti lassitudine inuadit; vnaque siti vehemente, & oculorum caligine; facies insolito rubore saturato ac liuori propiore suffunditur, vrinæ copiosæ tenues & aquæ instar pellucidæ. hisce symptomatis totum diem vrgentibus appetente nocte somnolentia grauisque torpor ac stupor, & in motu atonia, taciturnitas denique, obliuio, & desipientia quædam obrepunt.

OBS. 16.

Ille scilicet identidem oculos claudere moxque aperire, non nisi interrogatus loqui, & vnum aut alterum verbum effari, obstipo capite ac dorso repando accedere, accumbereque mensæ, panem, dapes, instrumentaque cœnæ non nisi tremula manu contrectare, & è manibus quoque dilabi sinere, frustula reliquiasque non supet dapside, sed mappâ parum decore abijcere, poculum denique ordinarium præ difficili ac tardâ respiratione nequaquam ebibere pro more posse: mirum porrò seruare & insolens tota cœna silentium, atque ad interrogationes & rerum nouarum magnarumque narrationes ne mutire quidem. iam è mensa surgens vix stare in se, pedibusq; scilicet sllembus (vt Lucilius loquitur) incedere, pileum depositum in manu præter morem continere; abijcereque & redditum non nisi secundo admonitum capiti admouere. quid multa? meiere semel & iterum non in oblatam matellam, sed ad parietem.

Atqui cum non sine stupore omnium domesticorum insolentem animi stuporem ac desipientiam in Heroe mirantium nihil satagens ille, quidué rerum ageret prorsus inscius, & multùm ab illo Hectore mutatus transegisset duas horas, ecce derepentè euigilat, atque ad se redit, sed attonitus & immemor, ignarusque eorum quæ sibi euenissent: tum verò primum è pulsu maiore ac velociore, necnon crebro & inæquali, simulque igneo in toto habitu calore febris emicat, eaque acri comitata siti, & quæ plurimam noctis partem inquietam tradu-

cere cogeret.

Sequenti autem die assidua quidem & vehemens sternutatio vnà cum tussi & raucedine exercuit magnum virum, indeque febris deferbuit paulatim, sed ea tamen sequenti luce denuò ingrauescere cœpit. scilicet pulsus tum increbrescere, extrema que frigore constringi, & vrina plurima sed tenuis perspicuáque emitti, duas tandem ille post horas grauiter æstnare. Atque hunc cursum tenuit febris in decimum quintum vsque diem nisi quod à secundo paroxysmo in dies lentescens magis magisque tandem prorsus elanguit.

Atque hanc morbi primam impressionem partim ex domesticorum narratione habeo, partim ex meâ sedulâ accurataque obseruatione eiusdem denuò recurrentis quatuor supra decem exactis diebus, constitutione boreali & siccâ iam tum in austrinam pluriamque commutatâ. quo tempore primùm aduocatus diligentissimè singula momenta meditatus obseruaui secundum morbi recursum à primâ inuasione; quam ex relatu aliorum habui, nil omnino discrepasse nisi quòd hunc nulla quidem sternutatio excretióue subsecuta, sed alterius brachij, in quod caput repandum inclinabat, torpor & tanta imbecillitas, vt illud attollere v.g. in pallio humeris admouendo per aliquot menses ei non fuerit integrum.

Quin etiam me præsente tertiò febris repetijt sub nouilunio in Februario incidente flante desubitò Boreâ, sed & quartum, quintum, sextum & septimum, imò toties quoties constitutio aëris mutaretur vsque ad annum octauum supra 1600. recurrit (inquam) febris iisdem quidem genere symptomatis accincta, sed sensim mitescentibus, & longè leuioribus, quippè quæ extremis recursibus exhiberent duntaxat vmbram seu imaginem eorum, quæ primis periodis fuerant obseruata.

Circa ergo deliquium lunæ quintæ anni 1608. prægressis per vnum & alterum dies coryzâ, multaque sputione, & insigni colli grauitate febris recruduit longè terrificis magis quàm vnquam ante stipata symptomatis, secundo scilicet deliquij die (hoc autem die fortè de more solemni aditurus balneas plumberianas hauserat potionem purgatem sed frustrà, quippè quæ vomitu duas post horas reddita vnam duntaxat præter feces humorum aquosorum deiectionem promouit ante decimam horam interea dum ægro iam dormituriente) secundo

(inquam) deliquij die circa meridiem Boreâ iam primùm sæuiente cùm ab hac causa serosa colluuie introrsum vi frigoris compulsa plurima mictione vrgente, & sopore iam sensim premente sese æger comminxisset, vestimentaque alia loco aquiloni exposito induisset, ecce subito horrore insolitaque rigescit grauitate & pandiculatione, oscitationéque & sopore opprimitur, atque mentis quadam hallucinatione. ea porro grauitas breui adeo increuit vt spontè conciderit genibus labantibus, reducto autem in lectum à suis sopor sensim, vnáque obliuio, ac veluti desipientia obrepunt; quorum ille quidem circa primam noctis vigiliam solutus est, hæc contra euidentius auxere, & quanquam ad interrogata non absurdè responderet, tamen nugaretur & garriret præter consuetudinem. tum autem ab eo tempore vrens calor per vniuersum corpus paulatim se prodere, sitisque vrgere totam noctem vnà cum sequenti luce, vrinis tenuibus alioqui vt ante & instar aquæ perspicuis copiosè fluentibus. eam diem excepit nox sopore in turbido & inquieto traducta.

A quo euigilantem & de surrectione cogitantem grauitas statim opprimit pariter cum obliuione & desipientia, vt vel lectum commingeret, moxque sopor, horrorque, & tanta in motu atonia, vt statuam vel catalepricum sedentem tota die in lecto diceres. sub vesperum tamen primum euigilare, nugari, æstuare, simulque per aliquot horas sitire, reliquã autem noctem sopor sed turbidus interruptusque tenuit: febris ardor inde remissior.

Sub meridiem eadem symptomata sed leuiora breuioraque recurrere, vt tertiam exacerbationem dimidium ferè diem antecœpisse probabile esset; quod potius & venæ sectioni manè celebratæ, & sumpto cibo tribui debuit, & consuetudini dormiendi circa meridiem, à quibus scilicet causis calore innato introrsum impulso & inde spontè exiliente sed auctiore quã antè, vt ferè fit, torporis febrísque species seu vmbra episimasiæ febris similis subsecuta est, nam licet transactâ primâ parte noctis in insigni corporis iactatione & ardore (in omnibus scilicet febribus, vt modo dictum, quacumque ex causa calor intus reuocatur si non est fractus & debilis, semper is acrior indè emicat) cum paucas horas euigilasset sui iuris, & benè compos,

Ecce

Ecce paroxyſmus hora conſuetâ & quinto morbi die, ſed longè grauiſſimus repetit, inſignitus quippe ingenti extremorum refrigeratione, obliuione, deſipientiaque, commictione lecti, comate peruigili, aphonia, ſenſu ſepulto motuque abolito, & tantâ corporis grauitate, vt plumbeum crederetur, nec è domeſticis vllus quanquam valens, nedum ipſe ſeſe mouere poſſet; neque verò quicquam deglutire, vel ad oblata generoſa quæ ſomnum excuterent ſiue naribus admota, ſiue palaro illita ſternuere, ſenſuſque alicuius ſuperſtitis ſignum vllum dare, quanquam admotis etiam cucurbitulis corpus pungeretur: ceteroqui reſpiratio crebra difficiliſque admodum, & parua, pulſus è magno & renitente iam tum paruus, creber, ac mirè inæqualis, vultus magis quàm ante flammans, ſed oculi lacrymis prægnantes: quin à meridie ad nonam noctis vrgentibus illis ſymptomatis largus interea ſudor ſeſe adiunxit, tandem circa decimam noctis æger ſenſim ſomnum excutere, ad ſe redire, adſtantes agnoſcere, eorumque ſermonibus aures præbere; ſed inde æſtus quàm ante vehementior, qui tamen lenteſcere cœpit declinante die.

Hoc autem die de manè ab ægro primæ de natium dolore querelæ. nam cum corpus illi à natura vaſtioris molis à ſopore illo grauiſſimum redditum durante per quindecim horas veterno totum in nates procumberet & deuolueretur, contuſio certè inſignis carnoſæ illi parti impreſſa eſt, & inde paucas intra horas natiuo calore vi febris prægreſſæ penè exhauſto gangræna, cuius cacoethiâ adiunctâ vehementiæ paroxyſmi quartianticipantis ſiue *rigori*, *qui ex Hippocrate in continua febre corpore iam debili lethalis eſt*, oppreſſus naturæ ceſſit, & heroicam animâ Deo principum optimus reddidit.

ῥίγεα ἐν συνεχίᾳ τοῦ σώματος ἀσθενέως ἤδη ἐόντος θανάσιμον. *in Coac.*

Atq; hæc eſt vera breuiſque morbi non tantû diuturnitate, ſed grauitate & varietate ſymptomatum præſertim cephalicorû magni & inſignis hiſtoria, de cuius ſpecie & natura vt paucis dicâ ſic ſtatuo, vt ſi parapoplexiâ vel apoplexiam leuê, ſiue febrem τριταιοφυέα, eamque comatoſam indigitemus, parum intereſſe & à veritate nos minimè aberrare credam. etenim ſi attentè penſitatéque hanc optimi ſenis orationem quâ breuiter quidem & graphicê pro more ſuo apoplexiam leuem circumſcribit, *qui icti & ſiderati dicuntur cum cerebrum multâ immunditiâ vitioſorum humorum repletum fuerit, anterior pars capitis primò do-*

οἱ δὲ βλητοὶ λεγόμενοι εἴ-

ναι, ὁκόταν ὁ ἐγκεφαλὸς πλησθῇ πολ-λῆς ἀκαθαρ-σίης, ὀδύνην παρέχει τὸ πρόσθεν τῆς κεφαλῆς πρῶτον, καὶ ἀναβλέπειν οὐ δύναται, οἱ μὲν ἀμφοῖν τοῖν ὀφθαλμοῖν, οἱ δὲ θατέρῳ, καὶ κῶμα μιν ἔχε, καὶ ἔκ-φρονές εἰσι, καὶ οἱ κρόταφοι πηδῶσι, καὶ πυ-ρετὸς λεπτὸς ἔχει, καὶ τοῦ σώ-ματος ἀκρα-σίη. 2.&3. de morbis.

lorem ipsis infert, & suspicere non possunt aliqui ambobus oculis, alii altero, & sopor ipsos tenet, & desipiunt, & tempora saliunt, & febris tenuis habet, & corporis impotentia. si (inquam) hanc Hippocraticam apoplexiæ circumscriptionem consideremus, nullus dubitationis locus relinquitur febrem hanc omnino esse eandem cum Hippocratis leui apoplexia; atque si circumlocutione vti placet, & latius definire, esse eam febrem continuam naturæ tertianarum, sed cum comate peruigili complicatam.

Nam quis immunditiæ multæ cerebri, id est serosæ colluuiei mucosis cerebri excrementis conspurcatæ clariora desideret indicia sternutatione assiduâ plurium dierum, tussi cum cantu, raucedine perpetuâ, oculis sine causa manifesta collacrymantibus, & id genus primâ ipsa morbi inuasione, & postremâ sesquianno pòst sese prodentibus? quis certius argumentum requirat sopore singulis episemasijs exacerbationum periodicarum coniuncto, & adeò contumace, vt nisi quindecim horis exactis solueretur? Hanc certè aqueam in capite impuritatem confirmauit reperta aqua plurima in toto capite stagnans, & adhuc in cerebro resides, nec ab ardore febrili desiccata.

Desipientiam autem (nam à viro magnanimo querelam de anteriore dolore capitis non est quòd quisquam expectasset, qui cruciatum nephriticum semper sine vllâ quiritatione, & magis quàm stoicè perferret: & vero vi soporis depressi satis erant oculi commissæque palpebræ, quod etiam comatis vtriusq; pathognomonicum signum, vt neutro suspicere posset) desipientiam, inquam, satis superque testificata sunt obliuio, garritus, nugæque à serio homine expressæ, & interruptionibus siue interuallis comatis peruigilis intermixtæ.

Nec vero temporum saltus in nostro ægroto obscurus esse potuit, cum febris non tenuis, vt alias ferè (nam in senibus ob penuriam caloris natiui subiecti scilicet febrilis caloris febris sua specie magna videtur parua, tenuisque ad tactum & latet sæpius) sed satis magna adiuncta esset. quî enim febris tenuis esse posset & obscura vete iam præcipiti in corpore vasto, calidoq; impensè & humido à natura, & in sanguine ob vini generosi merique vsum paulò liberaliorem adusto hærens? Scilicet ille siue vitio ætatis, quæ sibi plus satis obseruatione Aristotelis indulgentior est, & magis incontinens, siue potius siti perpetuâ, quam febricula aliâs tenuis, & à primâ illa impressione

tota hyeme latens aleret, cogente vino meraciori & duplo maiori quàm superioribus ætatibus quantitate ingesto assueuerat.

Quid denique corporis impotentia & sopor? vtrumque sanè vel primus morbi insultus à nobis descriptus (ne dum gangræna paulò ante mortem à contusione corporis veluti plumbei & præ impotentia grauissimi in se sponte concidentis importata) tam luculenter significauit, vt è domesticis nullus exigui adeò iudicij in illustrissimi viri habitum, oraque, & facta conuerteret oculos, qui non actutum metueret vitæ eius ab aliquo catarrho sine apoplexiâ iamiam capiti instante, nedum talis suspicio perspicacis sed attenti medici non pungeret animum.

Quis enim adeo infirmo iudicio, quem & contemplantem attentè hinc habitum viri athleticum, caput magnum breui ceruici innixum, vultumque inprimis saturo rutilantem rubore, & oculos in eo lacrymis turgidulos sine tristi occasione, assiduamque spuitionem, & id genus argumenta capiplenij; illinc ætatem annum ex climactericis potentissimum attingêtem, imò ferè complentem:, & vero refricantem memoria nobilissimi viri illustres abauum quidem, & sororem attonito morbo olim tanquam sydere percussos derepentè concidisse; liberos autem affectibus à serosa colluuie dependentibus balbutiei, alui profluuijs, vomitibusque aquosis, arthritidi varijsque fluxionibus, febribus catarrhalibus, hystericis symptomatis viuere obnoxios, iustus non incessat metus morbi formidolosissimi omnium morborum?

Haud vani sanè illius metus argumentum fuit euidens paralysis alterius brachij, in quam secunda mihi obseruata accessio, siue etiam fortè prima ex metastasi humoris aquosi è cerebro in neruos commutauit relicto tamen priore foco, siquidē singulis deinceps lunis pluribus idē affectus recurrit periodicè. equidem cum & sanguis in illustrissimo viro partim ratione lautissimi victus in vsu dapsilium & aliàs enchymarum dapium positi, partim ratione otiosæ ac desidis vitæ plurimum redundaret in toto corpore, & verò idem concipiendi alieni caloris causas non leues haberet ex rerum ex nō naturaliū genere petitas, quas non est necesse pluribus explicare, sed præcipuè hybernam constitutionem (nec enim domi se continuerat, sed

itabat sæpè rus, nec corpus satis ab iniurijs aëris defendere illi consuetum) quâ hybernâ constitutione pori ratione ætatis iam densi astringerentur magis magisque, & sanguis aliàs vehementer in viscera compelli solet, cõpulsusque feruere ac spontè tandem accendi, cui mirum videbitur ab huiusmodi causis sanguinem in vasorum magnis stipitibus inflammationem seu calorem præter naturam concepisse, atque ab eo inflammato febrem tertianam exortam breui, cum sanguis inflammatus statim bilescere soleat?

Nam febrem in sanguine inflammato hæsisse argumentum est quod sanguinis massa ardore febris penè exiccata exhausta que est, vt dissectio cadaueris docuit, cum in vasis vix libra sanguinis restitisset in demortuo.

Cui etiam mirum videbitur eodem tempore coma peruigil febris episemasiæ statim se adiunxisse? coma, inquam, siue quod è sanguine in capite pariter vt in toto ebulliente vapore plurimo elato, aut sero ipso expresso sinus cerebri complerentur, ac commeatu reciproco spirituum interdicerent; siue quòd vasa ipsa sanguine feruescente magis distenta quàm antè obstiparent eosdem sinus; siue quod aqua in capite ægri seorsim à sanguine iam antè delitescens tum feruore concepto irrueret in ventriculos obstrueretque; siue potius quia serũ cũ sanguine ebulliens in ipsis vasorum stipitibus sursum cõcitato quodam raptu imperet cerebrum; siue denique vapor duntaxat isque crassus humid⁹ plurim⁹ è sãguine in toto confertim effumaret in caput: tot enim sanè modis haud dubiè caput aquoso humore in principijs febrium, vel certe vapore aqueo simul ac semel compleri potest, qui tamen vapor necessario oportet in capite aquescat, vt superiore obseruatione docuimus. sed peruigil coma, scilicet à bilis ichore sero mixto, aut fuliginibus è sãguine adusto permixtis sero sopore identidem interrupto.

Quæ cum ita sint hunc affectum varium & terrificum non temerè vel apoplexiam sed leuem, vel parapoplexiam si potior ratio habeatur symptomatum febri adiunctorum ad caput attinentium, quàm febris; vel certè continuam tertianam eamque comare peruigili stipatam appellare licet, si contrà febris potior iudicari debet. Etenim vt delirium aliud perpetuũ, aliud intermittens quod lucida habet interualla, ita & apoplexia alia perpetua, alia intermittens esse potest, quæ præcipuè

fit ex materiâ non in cerebro ante congesta, sed illuc affatim aliundè translata, vt in puerperâ cuius mentio apud clariss. virum Ludouicum Duretum, quæ translatione sanguinis suppressi in puerperio in caput apoplecticâ interijt.

Comm. in Holl.

Neque enim crediderim de natura apoplexiæ esse vt in cerebro semper præfuerit focus, saltem focus qui excitat febrem, sed potest esse vel in visceribus, vel in vasis magnis, & aut statim primâ accessione ferri in caput, aut aliquo alio die deinceps ex ijs quib⁹ solet moueri materia febris siue sāguis. nec enim dubium est febrem apoplexiæ comitem posse alicubi, quàm in cerebro latere, vt horrore quo sæpè incipit apoplexia insinuat. & præterea febris in capite focum habens cum delirio & vigilijs potius coniungitur. itaque fieri potest febrem apoplexiæ comitem quasdam habere exacerbationes licet ratione sopo-ris obscuras, quod scilicet cerebrum perfectè non liberatur, vt euenit in hoc casu paralysi superueniente primæ inuasioni, quę quatuordecim durauit dies, & periodicos manifestè motus habuit.

Quod si placet potius referre ad febrem continuam eâque peruigili complicatam comati, parum interest, quia curatio non variat, siquidem vbique & febris, & capitis symptomata ob grauitatem & periculum à dignitate partis dependens curationem ad se trahere videntur, modò constet apoplexiæ differentias à nobis constitutas non esse imaginarias, cum & à nobis descripta intermittēs & periodica vere fuerit singulis quippè motibus lunæ & tempestatum mutationibus recurrens, & Auicenna huiusmodi constituerit differentias, easdemque Galenus insinuauerit.

Malignitatem porro huius morbi sequentia satis ostenderunt signa ex se praua, scilicet non agnoscere familiares, & obliuio iuxta Hippocratis sententiam; tum vero iuncta rigoribus in somnum propensio, & facies flammæ modo excandescens cum sudore iuxta eundem Hippocratem. sed & iunctus rigoribus torpor, quin sermonis defectio similiter iuxta Hippocratem. postremo exitum affectus habuit ab eodem Hippocrate prænunciatum.

μετὰ ῥίγους, ἄγνοια κακὸν, κακὸν δὲ καὶ λήθη. 1. Coac. 6. & 2. prorrh. 30.

τὰ κωματώδεα ῥίγεα

ὑπόλετρα; καὶ τὸ φλογῶδες ἐν προσώπῳ μεθ' ἱδρῶτος ἐν ἰουλοισι κακόηθες. Coac. 14.

τὰ πολλὰ ῥίγεα ναρκώδεα κακοήθεα. 1. Coac. sect. 35.

ἀιὲν πυρετῷ ἀναυδίαι κακόν. ναρκὴ ἐς ἀμφότερα ταχὺ μελαπίπτουσαι κακόν. ſect. 20. 2.

Ibid. οὗτος ἀποθνήσκει τριταῖος ἢ πεμπταῖος, ἐς δὲ τὰ ἑπτὰ οὐκ ἀφικνέεται.

Age itaque cum febris quidem ſubiectum eſſet ſanguis iſq; ratione victus & denſitatis habitus ab ætate contractæ bileſcens, in ſtipitibus ſcilicet magnorum vaſorum ebulliens & accenſus, comatis autem peruigilis ſeroſus humor bile atque fuliginibus biliosis nonnihil perfuſus caput opplens vniuerſum, prudenter ſanè à ſapientiſſimis Archiatris, qui illuſtriſſimi viri curæ præfuerunt, conſultum fuit febri quidem partim venæ ſectione, partim purgantibus ſerum & ichotes bilioſos, qui à ſanguine efferueſcente ſeparantur neceſſariò, partim refrigerantibus & cohibentibus ſanguinis æſtum & feruorem; comati autem conſultum partim compeſcentibus ſeri raptum vaporumque omnis generis aſcenſum vt frictionibus, ligaturis, partim repellentibus, vt oxyrhodino, partim aquam è capite elicientibus, ſeu vapotem diſcurientibus, partim denique ſopitam facultatem excitantibus, denique virium conſeruationi. quæ ſanè remedia ab Hippocrate loco citato inſinuata fere primâ inuaſione, ſed & ſecundo atque vltimo quippe grauiſſimis recurſibus fuere iterata, quorum remediorum formulas ſatis obuias non fuit tanti à pharmacopœo repetitas hic inculcare cum cõſilium noſtrum ſit hic in naturas affectuum à ſeroſâ plenitudine prodeuntium inquirere.

OBS. 17. Huic ceterum febri comatoſæ ſimilem & germanam omnino vidimus menſe Auguſto eiuſdem anni in ſplendidiſſima prudentiſſimaque matronâ Catharina. Go ætatis tum 63. annorum, & aliâs habitu euſarco ſimilis (inquam) fuit in omnibus ſiue ideam febris, ſiue ſyndromen ſymptomatum ſpectes, in his tamen duobus diſcrepans quod & epiſemaſias tempus ac initium exacerbationum non adeò pertinax cum nouẽ duntaxat horas deſipientiáque premeret, & calor citius emicaret, & vero non fuit producta, aut recurſibus diſtincta, ſed in quinti paroxyſmi principio fatalis extitit mulierum optimæ. vaſa ſimiliter ſanguine exhauſta in cadauere reperta, & caput plurimâ ſcatens aquâ; ſed ſpeciatim veſica cholidochos diſtenta prægnanſque pluribus calculis fabæ molem excedentibus iiſque viridantibus.

18 In eiuſdem etiam generis febrem incidiſſe mihi relatum eſt

quędam vinitorem vici de Vvandeleinville Ioannem Vvachi nomine 45. circiter annorum pridie ſcilicet Kal. Auguſti anni 1616. (quo die ingruente proceſſoſa tempeſtate annotaui laborantes febre tertiana duplicem præter ordinem paroxyſmū perſenſiſſe, altero ſcilicet ſub veſperum præter ordinem ſeſe ordinario adiungēte) eius igitur febris paroxyſmus tertianarius inuadebat cum comate tam alto & pertinace (peruigil certe non fuit) vt nullum verbum ab ægro extorqueretur, oculi penitus clauſi vniuerſaque membra tanquam cadaueroſa ſenſu motuque omni deſtituta prorſus iacerent, nec niſi exactis 14. horis euigilaret, ſibique reſtitueretur. In epiſemaſia quarti paroxyſmi audiui ruſticum obiiſſe diem extremum.

OBS. 19. Poſtremò anno præſente decimo ſeptimo ſupra ſexcenteſimum ſimilem affectum ſoporoſum ſupetueniſſe ſecundi ſeptenarij tertianis exacerbationibus continuarum febrium quæ viguerunt circa nouilunium menſis Octobris pluuioſum admodum obſeruaui in tribus ægrotis diuerſæ ætatis, eumque cum ſtupenda ſenſuum motuſque proſtratione, & loquelæ interceptione, atque vltra duodecim etiam horas produci ſolitū, cui quia cōſtitutio aëris occaſionē fortè dedit, eò min⁹ funeſtū exitum habuit hactenus, atque vt ſpero cum Deo habiturus eſt, ſiquidem viget adhuc num morbus. de ijs enim plura dicere vetat typographus interrumpere opus prohibens.

APOPLEXIA LEVIS.

OBS. 20. CLAVDIVS Dionyſius ciuis & ſartor pontanus homo gracili habitu, capillamentoque nigro, lautiori victui, & imprimis otio aſſuetus (vt ferè vrbanorum artificum genus omne genio paſſim indulget, tribuitque abdomini in diem ſaginādo quicquid lucelli aut manuum induſtia aut corporis labor parit adfertq;) anno tertio ſupra 606. cū largius vinum bibiſſet derepentè concidit ſine ſenſu ac motu; obmuteſcere ille quidē tū ſed adhuc ſpiritum trahere eumque inæqualem, in ordinatum, & intermittentem, non tamen ſublimem aut ſtertori adiunctum. Cum quatuor dies ita obmūtuiſſet vt apoplecticum nemo non putaret, quarto die ſponte euigilauit diuinâ adiutus potius gratiâ quàm remedijs, ſiquidem ea fere aut nō ingeri ac deglutiri poſſunt, aut certè nihil promouere ſolēt per

facultatis sentientis oppressionem. rediit ergo ad se, sed deposito humore morbifico per diadochen nō insalubrē tum in mediā spinā, à quo decubitu resoluta fuerit corporis media pars, tum in propagines septimi paris ad linguam peruenientes; ita vt balbuties restiterit, ac paralysis caloris beneficio paulatim emendata est vt post aliquot menses exire, & pro foribus templorum stipis cogendæ gratiâ stare posset. verum misellus sesqui altero post anno ob infirmitatem pedum cum humi procidisset lectoque se reddidisset nescio quo febris genere oppressus breui extinctus obijt.

Viuit hoc tempore Henricus ciuis & faber non ignauus in hac vrbe, qui anno 3. supra 600. sub initio mensis septembris rediens è vicino oppido madidus in medio concidit itinere sine sensu ac motu, & sub dio prostratus iacuit humi per tres dies. Hic repertus tertio die domumque reductus sensum quidem recuperauit, sed motum mediæ partis corporis eiusque dextræ perdidit, nec adhuc restitutus quarto licet anno ab eius amissione, balbutit, ægréque incedit. aduertendum autem illi resolutum membrum ephidrosi semper madescere. OBS. 21.

Memini etiam me ante decem annos in contincio ditionis Episcopatus Metensis nobilem matronam vxorem nobilis viri D. de Helmestat, si bene recordor, ex apoplecticâ paralyticam factam, sed ea post aliquot menses recurrente grauiore apoplexia oppressa naturæ cessit. solū sanè Lotharingicū feracissimum est huiusmodi morborum, raraque sunt oppida seu vrbes, in quibus hyems circa insignes mutationes tempestatū non aliquot è ciuibus percutiat ac prosternat ex improuiso. OBS. 22.

An autem eum apparatum creberrima crapula, vliginosáue soli cœlique natura ad vim ambientis adferat, an potius vtraq; simul causa, quod est vero simili' nō est hic disputādū, sed poti' in cōtinentē causam inquirendū idque paucis. repetenti namque memoria ratiocinationem suprà in cari obseruatione cōtextam, facilè est intelligere in apoplexia leui caput vniuersum malè affici tum anticum tum posticum, sed ita tamen vt aliquę propagines sexti septimiue parium, quæ ad cor perueniunt, sint integræ atque incolumes: nam in quocumque motu animali & quauis actione liberâ seu à voluntatis iussu dependente siue ea fiat κατὰ προαίρεσιν, id est ab electione, siue καθ' ὁρμὴν ab instinctu, omnino præsentia animæ, spiritusque animalis influxus

fluxus desideratur, vtcunque necessitas motus musculorum vim ad illum excitet, siquidem ex physicis cuiusque motus animalis anima sentiens & spiritus principia sunt.

Quia igitur metropolis animæ sentientis est caput, & eius vector spiritus animalis, spiritus autem canales seu tubuli sunt nerui, quæ omnia in physicis sunt demonstrata, sanequia in leui apoplexiâ vigent adhucnum cordis & diaphragmatis motus, certè licet impediti, non tamen ablati prorsus, vt in forti, necesse est animam & spiritum in cor & diaphragma per neruosijs partibus proprios influere.

Nimirum cum in quâuis specie apoplexiæ læsa sit respiratio, quippè in quâ spinalis medullæ angustia est perfecta, sed præterea in forti quidem apoplexia propagines sexti & septimi aliquam patiuntur angustiam, sed eam tamen minimè perfectam, in leui autem nullâ; nam in forti cum angustia horum neruorum magis & magis augescat, indè difficillima quidem est respiratio à principio & cum sterrore, eáque breui prorsus vnà cum cordis motu adimitur. at in leui quia nerui duntaxat, qui è spinali medullâ producti thoracem mouent, perfectam patiuntur angustiam, inde respiratio læsa quidem est ac difficilis, sed non tamen ablata, siquidem per propagines sexti paris integras adhuc & liberas spiritus influit.

Age autem quoniam ex repentino casu affluxus humoris tanquam causa mali, non nuda intemperies arguitur; & porro ex solutione, seu mutatione leuis apoplexiæ in paralysin colligere est apoplexiam obstructionem potiùs quàm compressionem sinuum cerebri consequi, siquidem difficillimum esse videtur ne dicam impossibile humorem per totum cerebri corpus dispersũ simul & semel totum excutti in medullam spinalem & præsertim dimidiatam, cum id contrà procliue sit humori in ventriculis delitescẽti, ratum hactenus sit apoplexiam leuem sequi insignem obstructionem vẽtriculorum omnium cerebri.

At de specie humoris obstruentis non ita facilè est certò definire. vt vno verbo tamen cõcludam, tametsi assentiar in hoc omnibus medicis crassum viscidumque humorem siue pituitosum, siue melancholicum (qui est ipse sanguis crassus & feculentus) apoplexiam subitumque casum obstructis compressisue cerebri sinubus posse afferre, tamen id de apoplexiâ for-

ti duntaxat vt concedam, & de leui quæ in paraplegiam siue hemiplegiam mutari solet, secus vt sentiam, mihi persuadet solutionis iste modus, resolutio scilicet totius corporis vel medij: quî enim potest viscidus humor lentore suo seu firmo glutino parietibus ventriculorum cerebri tenaciter adhærescens momento propè detergeri, ex ijsque excuti, & excussus in distans principium neruorum compelli? quî potest humor crassus vnâque glutinosus in neruorum caua præ angustiâ sensum fallentia sese insinuare, imò decurrere eorum extremas vsque fibras tanta cum celeritate, quantâ permutatio illa præ se fert?

Quî deniq; potest idem humor decursus perfectè penitusque resolui? Nam paralysis nusquam mutatur in alium morbum, sed sensim soluitur etsi non omnis, sed aliqua vt intra paucos menses, vel etiam dies pristinis sensui motuique corpus restituatur: quî potest (inquam) humor crassus perfectè resolui cum perfecta humoris resolutio non nisi vi caloris obtineri queat, à calore autem humor crassus & lentus magis & magis incrassari & indurescere sit pronus, vt ex physicis constat, & ex calculis ab huiusmodi humoribus in animantium corporibus genitis, tum ex crustis narium ab induratis cerebri excrementis aggestis? Quæ si vera sunt, vt sunt verissima, in eâ sum sententiâ apoplexiæ leuis continuęque coniunctam causam esse serosam colluuiem in cerebro multò antè redundantem, sed longè maiori copiâ, & verò mucoso humori sæpe numero confusam adeò, vt non intra paucas horas hic humor possit resolui, in quo illa à parapoplexiâ differt, cū propter illas causas plures quidem dies cunctetur in cerebri sinubus, in quos scilicet feruore concepto vi tempestatis aëriæ, alireuè sponte influxit; ex ijs autem sinubus feruore deposito & veluti iam quiescens per sese in spinalem medullam, hoc est, ex anterioribus in posteriores ob communionem meatuum in se mutuò patentium decurret decumbatque, & ratione renuitatis simulque tantillæ licet grauitatis (aqua enim simpliciter est grauis) caua etiam neruorum subeat decurratque ad extrema vsque eorum, itaque breui apoplexia non insalubriter in paralysin terminatur.

Eamque huiusmodi, vt vel motus vnà cum sensu tollatur, siue humor spatia membranas neruorum interiecta, (vnusquisque si quidem neruus duabus è membranis contexitur:)

siue in cauum medullitùs insculptum seorsim, siue in vtraque simul depluat, vel motus solùm intercipiatur seruato sensu, cum humor in spatia membranarum decumbit tantùm, nimirum neruorum membranis emollitis atque effœminatis motus tollitur, seruatur autem sensus cauo medullitus insculpto integro & libero spiritui seruato.

Atque hęc paralysis pro humoris conditione magis minusuè pertinax esse potest. Si namque serosus humor sincerus est, paucos certè intrà menses is resolui potest, vt in parapoplexiæ historiâ monitum, imo intra hebdomadam & paucos dies, vt in puellis obseruatum capite de hemicraniâ, & infra in hystericis capite de Epilepsiâ: sin vero serosus humor sit etiam mucoso cerebri excremento perfusus ita tamen, vt serum exuperet mucum, & miscella fluxilis sit, tum hæc paralysis vix remedium patitur, mucosus siquidem humor à seroso deductus extremos in neruos præ crassitie perfectè resolui nequit, quanquam serum potest, ex quo plures annos imò totam vitam quanta quanta est adæquat, & non nisi ægris commoritur, cuius iudicium est quòd in his contractæ sunt extremæ partes vt manus, nec aperiri possunt retractis in se digitorum phalangibus, nec crura flecti, lento quippè & mucoso humore magis magisque indurato, vt obseruare est in fabro illo Pontano, cuius antè mentio facta.

Ita profectò meâ quidem sententiâ statuere oportet, cum tres sint apoplexiæ species fortissima scilicet, quæ statim spiritum adimit, interimitque, fortis quæ violentum, intentumq; & sublimem spiritum reddit, cuius duæ differentiæ à nonnullis constituuntur, & leuis quæ difficilem adhuc & explicatum antè spiritū trahit, ita (inquam) statuere oportet fortissimam quidem à mucoso humore siue solo, siue potius sero immixto sed eâ proportione, vt ille hoc multùm exuperet, leuem contrà à seroso siue solo, siue mucori permixto sed in paucâ admodum quantitate, vt serum longè muco prædominetur, fortem denique à miscellâ vtriusque non valdè dispari mensura coalescentis produci, cuius sanè doctrinæ argumentum habeo singulare hoc experimentum. anno nimirum circiter sexcentesimo Stephanus de Ruisseau Parisinus nobilis Aduocati filius, puer annorum duodecim in collegio Patrum studiosus circa solstitium hybernum concidit sine sensu motuuè derepentè

nisi conuulsiuo reciprocante, quo breui admodum tempore concussus fuit sed quem stertor mox subsecutus. hic tentatis dicis causâ paucis remedijs quippè pro conclamato statim à nobis denunciatus, præ violentiâ morbi suffocatus duodecimâ morbi circiter horâ merum mucum sed spumosum cum animâ per nares non sine omnium stupore reddidit, spumescentem (inquam) longè latèque, & confertim, non stillatim, quemadmodum excerni vidimus olim affectis pulmonibus, ne quis è thorace venisse credat: nam etsi è naribus in peripneumonicis vi stertoris purulẽta quoque materia reddi potest; non tamen ea spumescens adhuc redditur & affatim, sed veluti consistens & guttatim distillat experimẽto nostro, fortè per viæ longitudinem & accliuitatem agitatione citius quiescente quàm in mucoso humore è capite decidente.

Age verò non negarim etiam apoplexiâ obrui & corruere posse athletica corpora non tam reciproco spirituum animalium è sensorio communi in externa, & vicissim ex his in illud commeatu interclusô, quàm aditu spiritus vitalis in cerebrum è corde per vasa iugularia ascendentis intercepto prohibitoq; à sãguine scilicet crassiori nec amplius meabili, sed veluti fixo, quæ apoplexia magno Hippocrati ab interceptione vasorum dicitur, cuius vehementia memini clarissimum Archiatrum Serenissimi Ducis Caroli Desiderium Philbertum extinctũ anno circiter 1602. circa memorabilẽ illam Kalendarũ Februarij procellam niuosam Aquilone crudeliter sæuiente, vt multi tum forte peregrinantes niue obruti perirent. Ergo is agens annum climactericorum principem vasto aliâs à naturâ corpore & plethorâ laborans repentino & vehementi horrore comprehensus, ac frustrà largioris foci calorem expertus lectoque redditus, sui impotens, somnoque oppressus, vultum liuidus, oculos turgidus, vix horam stertorem morbique vehementiam sustinere potuit, sed strangulatus confestim naturæ cessit spesque suorum fati celeritate fefellit optimus & alias robustissimus vir, quanquam forte hunc casum verius ad sphacelismum cerebri Hippocrati descriptum referre licet.

4. de ratio. victus acutorum.

Non nescimus quoque vel a sanguine in capite liquato nedum concreto præ copia apoplexiam suboriri posse. sic audiuimus quendam cum ad focum obuerso pronoque capite dormiret apoplecticum cõcidisse illicoque mortuum, & antè tres

3 de morbis ὧν δεσφακηλίση ὁ ἐγκέφαλος ὁδ' ἐλὶη

annos vidimus multum honorati ciuis Pontani Arnulphi Richardi filium cum is die intermissionis à febre tertianâ se diutius exposuisset ardori solis per dies caniculares, apoplecticum de repentè factum, & altero die eius vehemenriâ extinctum. ἴσχει τὴν κεφαλὴν, καὶ διὰ τοῦ τραχήλου φοιτᾷ ἐς τὴν ῥάχιν καὶ αὐτὸν ἐπιλαμβάνει ἀναισθησίη, καὶ ψύχος ἐπέρχεται ἐπὶ τὴν κεφαλὴν καὶ οἰδέει ὅλος, καὶ ἐξαίφνης ἄφωνος δείκνυται καὶ ἐκ τῶν ῥινῶν αἷμα ῥεῖ καὶ πελιδνὸς γίνεται. τοῦτον ἢν μὲν ἡ νοῦσος χαλαρῶς λάβῃ, ἐξ αἵματος ἀπελθόντος ῥαΐζει· ἢν δὲ σφόδρα εἰλημμένος ᾖ, θνήσκει τάχα. *& uberius etiam 2. de morbis*

LETHARGVS PERIODICE REPETENS, siue hydrops cerebri.

OBS. 23.

Illustriss. ac Reuerendiss. Præsul acerbissimæ arthritidi cum febre continua & magna semper coniunctæ, & periodicè sæpiusque quotannis recurrenti (cuius vtriusque historia à nobis loco suo fusius declarabitur) iam à decennio obnoxius hisce alijs insuper opprimi symptomatis cœpit, nimirum tametsi vno aut altero die post febris primam impressionem arthritici dolores brachium, crusuè alterutrum aut vt ferè semper vtrumque, & modo hunc, modò illum in ijs articulum de more suum inuaderent, tamen ijs nec ita atrocibus, vt superioribus annis nec ita pertinacibus, sed intra paucos dies mitescentibus insolentes succedebant alij & crudi, qui nunc iugulum, nunc maxillam, nunc linguam faucesue impetebant, vt nec loqui, nec vel fragum esitare posset; & verò breui ijs languescentibus non ita post grauis sopor sensim obrepebat circiter septimo die febris, qui sopor vel à luce meridiana derepente affulgente nusquam interrumperetur, & adeò pertinaciter vrgeret vt non nisi exacto vno vel etiam duobus septenarijs expelli is excutiue posset, & æger mentis sensusue cõpos fieri & vigilare posset; nam quandoque clamore aut aliter excitabatur etsi ægerrimè vt cibi v. g. capax esset, alias sopori indulgere ei semper ferè concessum, eo credo consilio, quòd somno veluti benigno pharmaco dolores demulcerentur alioqui intolerabiles, & assidentium aures perpetuis querelis diuerberantes. huic autem alto sopori accedebat & se adiungebat comitem tremor quidam siue potius conuulsiuus quidam motus toto corpore, & breuibus interuallis infestans sed

larenter adeò vt hactenus omnes assistentes fefellisset, seseq; pulsu duntaxat conuulsiuo prodidisset. obseruaui eos sane ego semper motus apertis primùm meo iussu fenestris (anteà semper clausis partim somni conciliandi gratiâ, partim vitandæ inclementiæ aëris, æstas siquidem ardentior vigebat) apertis inquam à me fenestris eos compescendi motus infestos gratia, quòd animaduerterem illos in vigilante conquiescere, in sopito perpetuo excitari, & præterea obseruaui semper tum oculos inconniuentes & immobiles sed madentes tamen, tum autem vniuersam faciem prætumidam & decolorem quidem primis diebus, sed febre magis magisque incandescente circum genas ac præsertim sinistram rubentem non mediocriter, corpus autem minimè rigebat, sed enerue ac elumbe, & alioquiadmodum graue iacebat: denique ingens mentis stupor, miraque sui negligentia ac obliuio rerum maximè necessariarum, & ea oppidò celer vt nisi perpetuo excitatus atque compellatus quicquam æger annueret aut ageret vel perficeret. Postremo horum symptomatû syndrome omnes arthritidis recursus quatuor circiter annos semper comitata est, & non nisi cum arthritide viràque ipsa commortua.

Atque hæc est breuis & vera affectus historia, quem quâ ratione & quo auctore assidentes referrent ad melancholiam, *vne humeur sombre*, haudquaquam potui rescire, cum omnino illum potius ad aliquod soporis genus referri deberet tam clarum esset, quàm clari radij solis esse olim cum sudum est solet.

Age itaque, quoniam quatuor soporis genera à medicis statuuntur, carus, coma peruigil siue typhomania, catalepsis seu catoche, & lethargus, in primis sanè carum non esse tum minimè continens & inexpugnabilis dormiendi necessitas, tum oculi non clausi sed potius semiaperti satis loquuntur.

Ac catalepsin quanquam oculi ita aperti & inconniuentes insinuare videntur, tamen reclamat mollities corporis totius in ægro rigori in catoche perpetuo contraria: sed & non insuperabilis sopor. restat igitur vt coma peruigil, vel lethargum concludamus esse.

Sed hunc potius, quàm illud suadet sanè perpetua in somnum propensio, & vigiliæ non nisi vi extortæ. Nam quanquam euigilare eum aperti oculi indicare viderentur, tamen non tam erat oculorum vigilia, seu voluntaria apertio, quàm

conuulsio & rigor quidam. oculos enim clausos in lethargo non intelligere oportet perfectè conniuentes ac depressos, quemadmodum in caro; sed ita semiclausos, vt quanquam palpebra deprimitur, tamen quia oculus sursum reuellitur & conuellitur, pupilla certè non pateat obiectis, sed tegatur à demissâ palpebrâ, itaque album oculorum duntaxat videatur; conuulsis namque musculis æqualiter duobus in vtroque angulo collocatis, ac palpebram superiorem mouentibus apparet sanè album oculi lethargicis dormientibus non secus ac leporibus, vnde lagophthalmia dicitur.

Neque verò desuere quæ lethargum signa circumscribunt siue pathognomonica, scilicet sopor, qui non facile potest euinci, mentis stupor, ac celer obliuio; siue assidentia, rara nimirum sed magna respiratio, oscitatio crebra, facies turgida atq; decolor, *face bouffie*, vno aut altero saltem die, manuum tremor, seu potius conuulsorij toto corpore motus, σπασμώδεα πάθη, & ἐφίδρωσις supernatum partium, liquidæ denique deiectiones. hanc namque symptomatum in lethargicis coitionē expressit magnus Hippocr. hisce verbis L, ethargici manibus intremiscentes, somniculosi, male colorati, subtumidi, pulsu segni, quæ sunt sub oculis inflatis & sudores superueniunt, & alui tument biliosis, & meracis: quæ signa vniuersa in nostro ægroto expressa quis non videt?

οἱ ληταργικοὶ τρομώδεες ἀπὸ χειρῶν ὑπνώδεες, δυσχρῶτες, οἰδηματώδεες, σφυγμοῖσι νωθροῖσι, καὶ μετάρσια τὰ ὑποφθαλμία καὶ ἱδρῶτες ἐπιγίνονται, καὶ κοιλίας ὑποιδέουσι χολώδεας καὶ ἀκρήτεας. *sect.* 1. 4. *coac. sent.* 26.

Quod si ex ijs quædam minus expressa euidentiaque vt v. g. pulsum minimè tardum, genas non decolores postremis diebus sed rubentes quis pertenderit, haud quaquam certè contraierim lubens; sed admonitum tamen velim propositum lethargum non esse reuera eum ipsum quem passim medici à pituitâ crassâ lentâque aut sanguine potius mea quidem sententia crudo & pituitoso in capite putrente primò fieri, simulque febri & delirio coniunctum esse statuunt: sed alteram lethargi speciem à seroso humore in toto primùm, tandemq; in capite vniuerso ebulliente dependentem, quem si hydropem cerebri nominare cum Hippocrate placet, haud repugno.

Etenim cum hæc symptomatum, quibus definitur lethar-

gus, congeries febri arthritidi coniunctæ non nisi iam aliquatenus progressæ sub finem scilicet primi septenarij, vel etiam seriùs superuenire & nunquam præuertere consueuerit, eam vt tanquam primigeniam capitis affectionem constituamus ratio iusta prætexi nequit; sed per propagationem materiæ capiti communicatæ aliundè superstite tamen priore foco succrescere fatendum. nisi potius dicamus non tam materiam ipsam transferri in caput, quàm qualitatem siue alterationem & ebullitionem in vasis magnis conceptam latentis instar ignis sensim è visceribus ad caput serpere.

Scilicet serum sanguinis (detur enim mihi in præsentiarum & febris continentis arthriticarum fluxionum parentis focum in quadam sanguinis serosi siue ebullitione, siue putredine consistere & dolores arthriticos solutionem continuitatis articulorum ab eiusdem seri impetu cum orgasmo in eos irrumpentis, & violenter distendentis illatam consequi, quæ partim supra in caro, partim infrà suo loco à nobis pleniùs demonstrabuntur) serum, inquam, sanguinis primum in vasis magnis ebulliens vnà cum sanguine febrem in toto accendit simulque è vasis exundans affatim magnâ vi articulos irruit, inuadit, quæ ebullitio feruorque cum breui consequutione quâdam necessariâ ad serum in capite redundans plurimum perueniat, tum hoc nono feruore concepto longè latéque despumans partim extrorsum maxillam, linguam, fauces, iugulaque impetit, & dolorem ijs infligit, partim introrsum deerrans sensus deuincit, imaginationemque labefactat, & simul vniuersum corpus perpetuis motibus obscuris licet quatit atque percellit.

Hoc sanè decretum de propositâ continente lethargi causa probant cum affectus solutio, tum vniuersa symptomata assidentia. Qui enim amabo veternus ille ter quaterue, & sæpiùs quotannis, & iam à quatuor & fortasse pluribus annis (n si peripneumonia ægrum immaturæ morti fortè damnasset, vt suo loco à nobis enarrabitur) periodicè recurrens sponte suâ & sine vllis artis præsidijs (nam totum certè negotium vni naturæ & congruæ victus rationi tum committebatur) solui toties posset, si is à crassâ lentâque materiâ, qualis est, & perhibetur mucosa capitis pituita, duntaxat foueretur?

Age quanquam non dubito lethargum à pituitâ in capite putrente

putrere sòboriri posse. & memini clarissimi Archiatri Desiderij Philberti filium natu maximum ante 24. annos lethargo oppressum multam pituitam viscidam spumescentémq; vnà cum animâ naribus efflasse: tamen lethargum ab huiusmodi causâ minimè periodicum esse, nec solui posse sæpiùs perfectè, ac vicissim recurrentem præ indomitâ pituitæ naturâ nec perfectæ resolutionis capace arctè teneo, accuratéq; defendo.

Quoniam igitur qui à nobis modò descriptus lethargus minimè lethalis, sed perfectè solutus fuit, neq; etiam in alium morbum transmutatus, quæ transmutatio fieri posset etiam à crassi humoris in vicinas partes decubitu; in capite autem nullum humorem licet astruere, qui cum sensus externos quâ cumq; ratione deuincire, & imaginatione labefactatâ reliquos imminuere, varióque motu varias in capite partes, vel etiam vicinas lædere, & multiplicia inferre symptomata; denique breuem & perfectam resolutionem pati possit præter serosum in sanguinis massâ humorem, concludere est profectò lethargi à nobis descripti causam continentem esse serosam colluuiem in capite ebullientem, feruore scilicet ei communicato à sero & sanguine in toto ebulliente.

Quid annon crebra oscitatio madorem musculi digastrici à mastoide exorti maxillæque inserti ab aquâ è capire depluente consequens huic fauet dogmati? sed longè clariùs tumor totius faciei decolor, & aquæ concolor, atque dialis ferè, si reuocamus in memoriam parotides & id genus tumores suprà declaratos?

Annon ἐφίδρωσις, ac vrinæ copiosæ illæ quidem & aqueæ prors⁹, non vrinis iumentorum similes, vt in lethargo pituitoso, & præcipuè deiectiones liquidæ hanc sententiam confirmant? deiectiones namque aqueæ biliosæ colluuiei in toto redundantis soboles, & speciatim spuma ijs mixta cephalicæ plenitudinis signi, eiusque minimè lethalis, vt in lethargo pituitoso, sed salubris potius vim exhibuêre, imò vim causæ vtilis obtinuere; serosâ quippe totius & capitis colluuie per aluum toto morbi decursu abundè repurgatâ, & cum εὐφορίᾳ dolores arthritici antè atrocissimi si non conquieuêre penitus, saltem mitescere vt & reliqua symptomata facescere cœperunt.

Nec enim mororpulsum non ita tardum, vt in lethargo à pituitâ, quia febris à sanguine in magnis venis accenso pulsum

velocem & minimè lentum inferre nata est, & mollities magnitudini & celeritati coniuncta signum est serosæ in venis plenitudinis.

Quid denique conuulsorij in toto corpore motus, nedum manuum tremor? (tremor namque legitimus verusque intelligi nequit, sed conuulsiuus, in quo manus potius dissiliunt, & quodammodo conuellunrur, in dormiente quippe, non vigilante:) quid conuulsorij [inquam] mot⁹ si non à sero feruote suo variè membranas cerebri impellente ac distendente, & in se contrahente, ideoqne neruosum genus saltem conuellente & cõcutiente, etsi non membra ipsa siue ob contractionis paruitatem, siue mollitiem neruotum vetustate morbi iam effeminatorum? scilicet hos motus conuulsiuos eiusdem generis credere oportet cum illis conuulsiuis motibus, qui primis insultibus arthritidis ægrum adeò vehementer agitabant, *gouttes crampes* vulgò dicuntur, vt inuiti membra artúsque sustollerent, ni ab assidentibus continerentur in suâ sede & constringerentur. Ratum igitur esto huius lethargici affectus adhærentem causam esse humorem serosum, eumque in capite feruescentem.

Sed age in lethargo quonam affectus genere sensus à seroso humore deuinciuntur? equidem ex communi medicorum sententiâ omnem lethargum ad compressionem ventriculorum cerebri potiùs quàm ad obstructionem non temerè posse referri & debere crediderim, cuius opinionis quanquam nulla ratio quod sciam à medicis exponitur, vt pleráque alia passim gratis sumuntur, hæc tamen meâ quidem sententia demonstratiua esse videtur. etenim sic philosophari licet, quoniam in lethargo sopiti quidē sunt sensus at non omnino, [nam ab obiecto saltem vehemente excitantur,] spiritus sanè non penitus abesse, nec omnino ijs denegari commeatum vltro citroque in sensoria, sed tamen impediri grauiter necesse. quia ergo spiritus quotiescumque inculpati affatim è corde influūt in cerebrum, atque in hoc nihil occurrit iisdem vehementer alterandis siue extinguendis, aut ad motum tardioribus reddendis idoneum; & præterea instrumenta sunt libera seu viæ, vsu postulante, id est præsentibus obiectis non solum vehementibus sed etiam moderatis, atque anima sui compos est, nec aliò distracta, necessariò accurrunt suamque nauitet na-

uant operam; nulla porrò hîc indicia spirituum laborantium penuriâ, aut alicuius in cerebro latentis toto genere spiritibus infesti; & verò obiecta non desunt, lux v. g. sermo domesticorum, & id genus, atque anima sui iuris est, restat profectò impeditum esse spirituum commeatum ob aliquod instrumētorum vitium.

Quia autem motus spirituum termini quidem sunt vasa & ventriculi, spatium autem intermedium sunt pori substantiæ cerebri, itaque poros & ventriculos patere necesse est, & omnino esse vacuos, vt spiritus per illos liberè traijci & commodè in his excipi possint; patent autem ambo beneficio alternātium cerebri motuum dilatationis scilicet & constrictionis, (quorum motuum principia sunt membranæ) & si modò forte nihil aliundè in eosdem præter naturam influere & præuertere spirituum remeatum incipiat, impedimentum sanè influxus spirituum reperendum vel ab imbecillitate membranarum, vel ab aliquo angustiam ventriculis potissue inferente: illa autem membranarum cerebri imbecillitas vel est illis essentialis, vel fit ratione mobilis improportionati, illud verò contingit nimiùm atque diutius humectatis præter naturam & emollitis, hoc autem quoties accessu materiæ grauis cerebrum seipso fit grauius, vt non liberè dilatari constringique à membranis contractis in se aut explicatis possit.

Angustiam porrò ventriculi pariterque pori patiuntur ab alio influente, vel quia comprimuntur, vel quia constringuntur, vel quia implentur, obstruunturue.

Denique spiritus vehementiâ frigoris alicuius corporis in cerebro actu frigidi possunt si non extingui, certè densari, & ad motum pigriores reddi.

Atqui haud dubium est pluribus ex hisce modis serosum humorem posse moram & impedimentum spiritibus adferre è vasis in ventriculos per poros confluentibus, & ex ijs in sensoria commeantibus, aut vicissim ex ijs in sinus refluentibus, si fortè constrictionem à frigore excipias, quod actu in capite tantum vigere nequit, vt constringere possit: nam & serum membranas plus satis emollire potest, & sensim exundans è vasis magnâ vi irruere vel in poros, vel in ventriculos, & illo modo vel aggrauare corp⁹ cerebri, atque ad motum dilatationis ineptum reddere, vel distendendo implendoue poros ven-

triculos comprimere ipsos, hoc verò modo eosdem obstruere. quia namq; serum calidum est admodū imò feruet, spirit⁹ fortè nec omnino extinguere, nec tardiores reddere potest. nam vt lumen solis & ignis eius assecla cetera traijcit elementa, ita & spiritus stagnantem in corpore aquam modo limpidam sinceramque fortasse peruadere potest.

Vt vt sit autem, quoniam lethargus propositus spontè soluitur perfectè & insensibiliter licet non nisi lapsu temporis, minimè autem cum sensibili excretione per meatus naturales, neque commutatur porrò cum paralysi, quæ solutionis species familiares sunt morbis ab obstructione ventriculorum pendentibus, siquidem ventriculi patent in meatus oris, atque narium, & in quartum in spinali medullā insculptum, conijcere est profectò lethargum fieri madefactis cerebri membranis, eiusque corpore prægnante multo seroso humore, itaq; ventriculis potius compressis quàm verè obstructis. quia denique sensus non omnino sunt obruti, eam certè compressionem siue grauitatem corporis cerebri mediocrem esse, non summam, vt fortè in apoplexiā fateri oportet.

Iam verò quoniam in proposito casu cerebrū multò inundat sero, eoque feruescente, quid mirum membranis à sero tumente inæqualiter & amplioris spatij indigo distans neruosum genus sibi appensum contrahere, itaque vniuersum corpus cōuulsiuis motib⁹ quati & percelli quanquam obscuris, quippe cum mediocris feruor non nisi mediocrem tumorem, & distentionem inferre sit natus, & verò momentaneis ac breuibus, bullis vtpotè in sero fugacibus & statim in auras euanescentibus, sed repetentib⁹ tamen, ebullitione scilicet alias serosi humoris particulas inuadente.

Etenim conuulsorios huiusmodi membranarum cerebri motus veræ conuulsionis species vi morbi, hoc est repletione fieri, non autem motu naturæ irritatæ & excurere quid molestum v. g. vapores siue ichores biliosos sero immixtos conantis haud dubium esse potest consideranti siue seri ingenium lene minimèque acre, siue exacerbationem horum motuum vigenrem soporis duntaxat tempore non vigiliarum. nam sopore alto animam detinente, quî potest tactus membranarum irritari, & si irritatur, cur excusso somno & iam animā vigilante ij motus conquiescūt, & non potius vrgent solicitatq;

animam tum suæ spontis?

Quod si quis causam quærat, cur sopito dũtaxat ægro conuulsiui hi motus bellum indicunt, vigilanti inducias indulgent non obscura certè ratio hæc reddi potest. scilicet per spontaneum spirituum, calorisque influentis introrsum recursum in somni principio fieri solitũ serum non solum in vasis magnis nouum concipere feruorem potest, & feruescens simitu in caput ferri, sed in capite ipso quoque pariter ebullire & intumescere, itaque mẽbranas impetere & pulsare potest. cum autẽ humor hic ferretur è cerebro in mẽbranas externas quippe, haud mirum si cõuulsiones huiusmodi fuerint innoxiæ, quales Hippocrates describit in frigido & humido statu aëris contigisse. 1. Epid.

Atque hæc de natura affectuum ad sensum motumque attinentium, sensum scilicet imminutum, sed motum deprauatum, qui lethargi periodici nomine exprimi possunt & debẽt. quoniam autem huiusmodi affectus à medicis neglectus fuit, & pro vili potius siue ægro siue assidentibus semper habitus, illi quidem quod per eum acerbitatẽ dolorum arthriticorum minimè persentiscetet, his autem quòd grauibus ægri querelis ac clamoribus minimè vt antè aures eorum obtunderẽtur, itaque nulla remedia corrigendis ijs symptomatis præscripta, non est sanè quòd quis à nobis eorum curationem exspectet, sed sustineat dilaram in C. de arthritide, vbi eorum particularis prouidentia à nobis habebitur vnà cum complicatorum affectuum cura.

CONSILIVM DE EPILEPSIA,

QVO SYMPTOMATA HYSTERICA quidem vulgo dicta ad Epilepsiam referuntur: Epilepsia autem ipsa capiti idiopathica esse demonstratur, non per sympathiam vteri, aut viscerum; eiusque porro causa continens detegitur, serosa scilicet colluuies feruore quodam concepto impetens violenterque distendens principia neruorum præsertimque spinalis medullæ & sexti septimique parium: denique methodica curandæ eius ratio aperitur.

INquisituro mihi in causas principiáque vario rum iuxtà, atque grauium affectuum præter naturam, quibus valetudo

Nobilissimæ Virginis miserè adflicta fuit hacten⁹, & adeò pertinaciter interturbata, vt vix mediam vitæ partem salubriter & iucundè trans-egerit, ratio suadet, seu potius iubet, v.c. vt natiua eius temperie antè omnia declarata, symptomatum affectuumque præter naturam, quorum inuestiganda principia, variam indolem, conditiones occasionesque & quæcumque alia ad naturam eorum latentem detegendam pertinere videbuntur fideliter tecenseam, quantum (vt est in veteri formulâ sciam poteroque) quod sanè eò attentiùs facere æquum est, quia eo nos illa huc consilio vocauit, vt vir clarissimus C. P. cuius fidei & singulari prudentiæ pro spectatâ satis superque in illo ingenij iudicijque facultate suam credidit valetudinem, ex nobis accuratam intelligeret & acciperet historiam multiplicium eorum affectuum, quorum sæuitiæ antè annos viginti quatuor, & deinceps postea spectatores sæpiùs fuimus.

Principiò igitur, vt quæ de idiosyncrasiâ seu natiuâ temperie Illustrissimę Dominę ægrotantis definiri certò possunt, vno verbo concludam, eius certè ad calorem & siccitatem vergentis propensionis clarissima habeo argumenta, hinc mentis altitudinem, heroicam magnanimitatem, & singularem prudentiam constantiámque in omni vitâ, & præsertim in arduo illo & angelico vitæ, cui se sponte adstrinxit, instituto suscipiendo persequendóque virilem; illinc habitum corporis gracilem quidem, sed procerum altumque & cum vasorum amplitudine coniunctum, nigroque distinctum capillamento, in eo denique sanguinem æstuosum rutilum scilicet & atrescentem, plurimoque semper sero perfusum.

Quod si ad hæc memoriâ repetere placet varias febres, palpitationem cordis, tinnitus aurium, pulsationes temporũ, & hypochondrij sinistri, atque hæmorrhoidum fluxum, qui affectus & præcipuè hæmorrhoides spontè & à leui causâ exortivaletudinem eius identidem de bono statu deiecerunt, haud temerè certè temperiem in eâ cordis, & splenis præsertim, capitisque è mediocri euidenter ad calidam siccam deflectere licet affirmare, vt prætermittam præcipuos eos affectus, de quibus consilium nobis ineundum, de quorum quippe naturâ & specie cum nondum constet, frustrà temereque à nobis indicia temperaturæ incognitæ peti possent. neque verò otio vestro abuti me æquum est in sigillatim demon-

ſtrando, vt ea quæ raptim percurri, verè indicent & arguant deſignatam à nobis temperiem à naturâ ad calorem & ſiccitatem vergentem, cum expreſſiora eius ſigna nulla alia ex conſenſu omnium medicorum dari poſſint. etſi porrò talem agnoſcere eſt vernaculam illi temperiē in ſolidis ſcilicet membris, tamen humiditate aqueâ ſcatuiſſe vaſa, & præſertim capitis inſinuarunt fluxiones modo in dentes, modò in pectus crebris ex interuallis decumbentes.

Ergo, vt ad hiſtoriam affectuum præter naturam, quorum precauendorum inpoſterum ergô huc conuenimus, veniam, ne quid ad eorumdem principiorum cauſarumque latentium notitiam poſſit deſiderari, ea quinque capitibus mihi diſtinguenda videtur, quot è rebus ſignorum fontes erui poſſunt natura ſcilicet ſeu ſpecies cuiuſque diſertè exprimenda, tum indoles ſeu proprietates ſingulares, deinde occaſiones, nec non ſolutionis modus, denique earum rerum genera annotanda, quæ adiumento fuêre aut nocumento · hæc namque ſingula penſitatè conſiderata facilè partem affectam ſiue malorum originem vnà cum coniunctâ cauſſa & materiali fomite demonſtrabunt.

OBS. 24. Quod igitur ad ſpeciem naturamque affectuum ſpectat, ea varia & diuerſa ſymptomata, quorum ſymdrome maiorem ne admirationem an terrorem medicis etiam in praxi valdè exercitaris inijcerent incertum erat, vniuerſa, ſi benè memini, cùm ad ſenſum ablatum, tum ad motum animalem, ſed deprauatum omnino pertinebant. Viſus namque imprimis abolitus euidenter in paroxyſmo; imò auditus, ſi quidem nullis vociferationibus ſeu clamoribus excitabatur, nullius eorum quibus aures diuerberatæ fuerant meminerat excitata; hieram vel theriacam palato illitam minimè ſapiebat, fœtidis naribus admotis non niſi acutis admodum & vix ac ne vix commouebatur, vt non tam olfactum quàm tactum euigilare tum probabile eſſet, niſi potius credibile ſit diſcuſſâ ab his materiâ ſenſus deuinciente, omnes ſimul tùm euigilare: nam nec vellicationibus, duriſue corporis frictionibus, aut digitorum compreſſionibus, torturis, aut eiuſmodi lancinata ſenſus vix vllum ſignum edebat.

Senſum autem internum ſimiliter ablatum fuiſſe in ſopore illo alto liquidò conſtat. certè hoc vnum animaduerſione di-

gnum est etiam quòd à paroxysmo liberatæ mens sui iuris, suæque spontis erat.

Iam motus animalis mirè peruersus non solùm in externis membris, sed in internis membris omnibus. oculi inconniuentes, & ita inuersi, vt nisi album conspicere esset; brachia cruraque contracta adeò, & concussa breuibus ex interuallis, vt illa in quiete continere, aut distenta per vim explicare facilè non esset, ἄπνοια adiungebatur ijs certè intercepta respiratio & suspiriosa, nec non ἀναυδία, imò ἀφωνία nisi quod in primâ impressionis inuasione quiritabatur, & in voces querulas imò cachinnos veluti quosdam effundebatur. quid plura? cor violenter concuti & ad sternum allidi, ventriculus & intestina vibrari, vterus denique vario diuelli motu persentiebatur; micabant tamen arteriæ etsi cum crebritate, & nullo ordine.

Quod si conditiones horum symptomatum repetamus, cùm alternis vrgerent inæqualis illa membrorum concussio, & eorundem rigor seu distentio, hic certè rigor longè vehementior, diuturnior, pertinaciorque quàm conquassatio illa sępet fuit, vt affectus catalepsin siue tetanum sapere videretur quàm conuulsium motum, qui nisi à principio paroxysmi vix vrgebat, cum rigor aliquando vel etiam horam integram perduraret, nec nisi admotis discutientibus exolueretur & laxaretur. ita denique pertinax fuit horum affectuum recursus & periodicatio, vt annum ferè integrum vix respirauerit nobilissima ægra ab his affectibus; & vehemētia symptomatum tanta, quæ spectantes in stuporem traheret; nam frangi posse potius quàm aperiri manus vola, aut diduci phalanges digitorum à valente quamuis homine facilius videbatur: quæ tamen violentia sensim quidem remisit ab exacto primo anno, non tamen prorsus quieuit, sed sæpè sæpiùs eadem recurrerunt symptomata toto vitæ tempore in hunc vsque diem 25. circiter Ianu. anni 1616.

Mirum autem dictu quàm à leui occasione externâ (quod tertiò considerandum recepimus) recrudesceret paroxysmus tametsi fugax & sæpè breuis; nam à quauis animi subitâ perturbatione siue terrore ex conspectu v. g. araneæ, aut muris strepitu, siue repentinâ lætitiâ ex conspectu, vel auditu rei ridiculæ, aut iucundæ, siue meditatione acri, seriâue animi contentione exinopinato tum exacerbationem capiebat, pariterque

pariterque à quocumque capitis corporisue motu & agitatione, quam vel temeraria lecti succussatio, aut lecticæ iactatio à mulo vectore fortè impingēte ad lapidem & titubante, vel capitis obtusio à strepitu per cubiculum ambulantium, à sonitu campanarum inferret, recurrebant symptomata. quid quòd primo illo ægritudinis anno quo decubuit nunquam cibum assumpsit, certè nunquam vinum gustauit vel longè à pastu, quin nouis insultaret paroxysmus? quod licet dictu incredibile, verum tamen esse ex animo testor.

Atqui quòd ad modum inuasionis & solutionis spectat, cum desubitò & ex improuiso nihil tale metuenti aut cogitanti symptomata ingruerent, impressióque morbi in temporis puncto indiuisibili facta sese proderet, & ab eo desubitò liberaretur insperatóq; ad se rediret, vno verbo vicissim breuibus ex interuallis & inordinatis repeterent symptomata & conquiescerent prorsus; tum vero illud affirmare possum nunquam paroxysmum & rigorem illum solutum, sensúsque restitutos, quin eodem tempore vel screatu multo aquam spumosam, vel etiam vomitu sed longè maiorem eiusdem copiam reddidisset, memini sanè cum sub finem tristis illius anni sæpius aquam lentam ad plures libras profusissimè & non semel siue sponte, siue arte vomitione reiecisset, tum deinceps, vt & reliquo toto vitæ tempore sæua illa atrociáque symptomata longè leuiora & remissiora facta.

Postremò quæ leuamen præsidia afferebant, ea ferè aut manifestè aquam è capite eliciebant, vti hiera, theriaca, aut mithridatium palato illita, & sternutatoria naribus admota; vel sensibiliter discutiebant, vt ruta, origanum, & præsertim fœtida valdè odorata; contra autem quæcúmque caput replerent vt suaues & benigni odores, ea affectum irritarent. Atque his præmissis de specie symptomatum, de conditionibus eorum, de causis siue occasionibus externis, de inuasionis & solutionis modo, denique de iuuantibus & lædentibus tempestiuum est iam in principia seu causas tot malorum inquirere.

Principiò ergo quoniam sensus quidem externi omnes manifestè sunt aboliti in hystericis, vt ante insinuarum, idemque de internis iudicandum est, siquidem mulier hysterica excitata somnium nunquam vllum enarrauit, sed altus sopor

vrget semper; nullus porrò affectus præter naturam in sensorijs externis se prodit, certè sensorium commune, siue principium sensuum omnium in his affectibus lædi necesse est. Est autem in physicis demõstratum sensorij communis organum immediatum esse spiritum animalem in vẽtriculis cerebri residem, & ex illis vltrò citróque confluxilem in sensoria externa, è quibus species sensiles extrinsecùs haustas spiritus simul deferunt animæ sentienti iudicandas componendasque, sedenti scilicet in illis ventriculis tanquam tribunali quodam regio; itaque in alto illo sopore sensuum & veluti iustitio indicto necesse sanè est spiritus vnàque animam è cerebri sinu quasi de solio deiectos aliò secessisse. Quia porrò anima non libenter hunc secessum sibi parauit, sed alienæ violentiæ volens nolens cessit, aut potius spiritus animalis è ventriculis cerebri discessit, verosimile est profectò ab alieno corpore potentiore & per vim & iniuriam inuadente desubitò (nam hic ex inopiuo & nihil tale cogitanti ingruit sopor) sedes spirituũ animalium animæque sentientis occupatas esse.

Quis igitur nouus hic successit sedibus hospes? eum certè mobili quidem ingenio, sed tamen viribus superiorem spiritibus deiectis aut aditu interclusis esse oportet. ex quo quoniã humores & vapores in humano corpore fluxilitate ac tenuitate quidem vernaculâ desubito per meatus cerebri vltrò citróque ferri & moueri possunt, suâ autem mole ac crassitie facilè spiritus aliò detrudere ac compellere, vel etiam suffocare imò qualitate infestâ extinguere & dissipare, & omnino perniciem inferre, colligere est certè in alto illo sopore cerebri ventriculos meatúsque omnes ad sensoria externa peruios & permeabiles ab humore, aut vapore aliquo desubitò irruente in hystericis obsideri.

Iam quod ad deprauatum motum attinet, in primis notare est illum vtplurimùm quidem simul cum sopore, aut paulò antè inuadere, sed non tamen necessariò, nam visæ mihi sæpè mulieres hystericæ in quibus sensus prius abolerentur, quàm motus in toto deprauaretur. Generosa marrona vxor Illust. Baronis de Chasteaubrehan ex familiâ de Nassau instante hysterica passione vnam horam ante conuulsiuos totius motus vociferabatur sibi caliginem quandam ob oculos obuersari, eorumque vsum sustulisse. nobilis monialis Francisca de

OBS. 25.

OBS. 26.

Et qui [illegible] [illegible] cogitant [illegible] animad[illegible] [illegible]

Houſſe antequam ſuffocatio hyſterica premeret vnum & alterum diem auditum ſibi ſenſim præripi querebatur, tum ſuccedere ἀφωνίαν, & mox oculorum cæcitatẽ, tandem difficultatem ſpirandi & conuelli toto corpore ac ſine pulſu eſſe; quam feriẽ Hippocrati annotatã his verbis *viſus obſcuratio cum animi deliquio inſtantem conuulſionem ſignificant. & acuta vox & lugubris, & oculorũ obſcuratio cõuulſionem accerſunt*, in ſucceſſiua lentaq; horum ſymptomatum incurſione non ſemel obſeruaui in multis & in nobili virgine cum domi meæ diuerſari inclementia hyemis coegiſſet illam. Hoc autem me abſente ei aquis plumberianis vtenti contigit vt feretro includeretur pro mortuâ habita, & niſi ſponte excitata eſſet interea dum exſpectatur Generoſi parentis voluntas ſuper præſumpto cadauere adhuc iacente in ædibus, actum prorſus fuiſſet de eius vitâ, ab inſcijs telluri mandato viuo adhuc corpore.

ὀμμάτων ἀμαύρωσις ἅμα ἀψυχίῃ σπασμῶδες σημεῖον. ſent. 46. lib. 1. ſect. 2. coac.

ἡ ὀξυφωνίη κλαυθμώδης, καὶ ὀμμάτων ἀμαύρωσις, σπασμῶδες. ſent. 31. li. 2. ſect. 2. coac.

Quoniam itaque ſimul cum ſenſu vniuerſo ablato motus animalis in toto corpore peruertitur & derepente, certè vel neruoſum genus toto in corpore vel ſaltem principium eius affectum eſſe male eſt neceſſe, non eſt autem probabile in corpore paulò antè ſano & firmo, validóque à naturâ neruoſum genus toto corpore teuera per ſe lædi à causâ internâ; atque ex aliâ parte externa cauſa nulla noxia circumſtat; ex anatomiæ porrò fide nerui in toto corpore tanquam funiculi quidam continui ſunt cerebro, & ita cõtinui vt cerebri membranis tanquam principio neruorum præter naturam contractis concuſſiſque aut rigidis factis neceſſe ſit τὰ πεφυκότα, hoc eſt neruoſum genus appenſum ſiue totum, ſiue magnâ ex parte contrahi pariter concutique aut rigeſcere, vt ex analogia rerum externarum euidenter conſtare poteſt; & verò ea contractio neruorum fit verſus caput, hoc eſt verſus principium neruorum, efficitur profectò in hyſtericis reliquum à capite corpus conuelli ſiue concuti, aut rigere diſtendique violenter, non quia ipſum cauſſa morbifica obſeſſum ex ſe laceſſitur ſed quia principium neruorum, hoc eſt meninges capitis, quarum propagines ſunt nerui omnes, quatiuntur, aut rigent.

Quanquam enim nerui omnes ſibi ſunt continui, particulatim tamen ſinguli cum vim minime habent vt & reliquos,

aut ipſummet principium neruorum in conſenſum trahere ſemper valeant, etſi forte vicinos & contiguos poſſunt. iis quippe non eſt innata tanta durities ad id neceſſaria, ſed potius mediocritas quædam, per quam vicini cedunt trahique ſe patiuntur, ſed ea tractio minime vniuerſum genus poteſt percellere, niſi ſit oppidò vehemens. Nam experientiâ teſte multa in corpore membra arbitrario agitata motu, nec aliter quàm per neruos à cerebro deriuatos, non tamen reliquas trahunt in hunc conſenſum partes, vel etiam conuulſa aut reſoluta, ſed ſæpe videre eſt crus v. g. immodicâ plenitudine contrahi, reliquo crure, ceteriſque partibus ſuperioribus incolumitatem retinentibus. Quoniam igitur in hyſtericâ ſuffocatione totum conuellitur & rigeſcit corpus, principium ſane neruorum patiatur neceſſe eſt.

Ageſis motus ille deprauatus principij neruorum neruoſique generis ſiue conquaſſatio principium fere paroxyſmo dare ſolita eſt vel motus naturæ irritatæ membranarum cerebri ſeſe concutientium & inordinate mouentium, vt moleſtum ac triſte corpus, ſiue adlambens ſolum, ſiue altiùs ſibi in fixum excutiant & à ſe amoliantur, reſpondens ſcilicet proportione ventriculi ſingultui, vel eſt ſpontanea quædam contractio ſeu breuiatio longitudinis corporis, quæ neceſſariò ſequitur latitudinis eiuſdem augmentum & extenſionem ab implente aliquo corpore factam, eamque mixtis omnibus corporibus laxis & tractilibus ſeu ductilibus à naturâ familiarem, quales ſunt membranæ, corrigiæ, lora, vel funiculi ſeu cordæ ex inteſtinis fibroſiſque animalium partibus concinnatæ, quas experiētia edocet madefactas aquâ, aut aëre vuido turgidas tantundem in ſeſe contrahi ſponte, & de longitudine deperdere, quantum alienus humor occultos poros ſubiēs ac replens addidit augmentum latitudini. vtra autem cauſſa ſit ex ſtatu ſeu rigore conſequente iudicare eſt ſiquidem & motum & ſtatum vnius eiuſdemque cauſſæ effectum neceſſe eſt eſſe. atqui rigor ſeu inflexibilitas conſequens motum eſt duntaxat effectus violentæ diſtentionis à cauſa implente, non motus naturæ irritatæ, vt ex ſe euidens. Quamobrem concludere eſt deprauatum omnem in hyſtericis motum animalem ſiue membrorum contractionem ſæpius repetitam, ſiue conſtantem rigorem inferri omnino à cauſâ, ſiue corpore

alieno suâ plenitudine replente neruorum principium, eiusq; latitudinem seu cauitatem distendente; hoc est dum cerebrũ quodammodo corrugatur, sesequeipso breuius efficitur, secũ trahere omnia adnata, appendicem scilicet neruosum genus, itaque fieri totius corporis conuulsionem non proportionatam materiæ, quoniam non omnes partes iustam & proportionatam suæ conuulsionis causam intrà se continent, sed ex euentu conuelluntur. Iraque verosimile est mihi statim atque principium neruorum ab opplente corpore distendi contrahique incipit, sursum trahi quoque appensum neruosum genus ob decessionem longitudinis, quæ sequitur necessario accessionem latitudinis & altitudinis, & ita rigidum corpus manere conuulsumque: sed causa magis magisq; implente siue quia copiosior irruit & depluit, siue potiùs quia quæ iam decubuerat ebulliens de nouo & despumans, atque contineri loco minùs quàm antè potens magis magisque distendit latitudinem, inde longitudine imminutâ per vices trahuntur membra antè rigida & quasi concuti videntur in hystericis mulieribus.

Vtramque autem siue conquassationem idẽ[m]dem factam, siue rigorem constantem distentionis à causâ implente illatæ duntaxat effectum esse ex eo cõfirmatur, quòd sensus tact⁹ in hoc affectũ prorsus deperijt, vt antè est insinuatum. nam cum sensus prorsus sint sepulti, naturam non est probabile irritatam contractionem eam membrorum & concussionem moliri, vt excutiat noxium aliquid & molestum. Etenim si mouens ad mouendum nisi ab appetitu vel salutare prosequẽdi, vel noxium fugiendi impellitur, appetitus autem præuio alterutrius sensu ducitur excitatúrque, qui fieri potest, vt sensu omninò in Epilepsiâ sæpè primâ impressione saltem in medio paroxysmo ablato facultas mouens intemperanter inordinatéque moueat membrum, vt excutiat quid molestum cuius sensus nullus præcedit?

Certè id absurdissimum esse vel ex eo intelligere est quod per somnum excretiones omnis generis à naturali etiam facultate, nedum ab animali perfici solitæ sistuntur, vt experimento constat, si sudorem excipias hic namque succedit non tam à facultate aliquâ animæ quàm rarefactione & attenuatione materiæ motuque eius extrorsum facto scilicet à calore.

naturali separante heterogenea per poroscutis eiusdem vi caloris tum patentes.

Quid quod conuulsio in hystericis sæpe permanens est plures horas nec vllis interrupta motibus reciprocantibus siue in toto siue in parte. vt in gutture? sæpe namque videre est vrgente suffocatione contractos musculos laryngis diu manere rigidos (tumor sane colli conspicuus satis id arguit) & tamen nullis concuti reciprocantibus motibus.

Et sanè comprobat hanc propositionem facilis lapsus epilepsiæ siue in tetanum, vt obseruaui in honesto ciue Pontano Guerino, siue in apoplexiam, vt in plurimis obseruaui, qui certè affectus plenitudinis materiæ, non prauæ alicuius qualitatis sunt effectus. Itaque illa in epilepsiâ conquassatio vibratioque membrorum identidem ex interuallis quasi rigorem interrumpens sequitur distentionem ex interuallis factam, eamque maiorem siue propter nouum materiæ influxum, siue potius propter ebullitionem nouam: quo sanè ea tamdiu cum rigore pertinaciter durat, quoad causa implens fereat tenuata sit & in spumam resoluta spôtè diffluat, liberumq; relinquat principiũ neruorum; quæ resolutio siue spôtanea, siue à discutientib⁹ illata prout procedit, ita accelerat paroxysmi solutio, hoc est mẽbrorum intentorum relaxatio seu remissio, vnaque quies seu cessatio vibrationum concussionumque ex interuallis repetentium, deniq; soporis solutio (certum est namq; ab vnâ eademque causâ & soporem excitari, & motũ animalem peruerti) siue ea primum externa inuadat sensoria, impleatque meatus è sensorio communi patentes in eadem sensoria, siue potius inuadat primùm quartum ventriculum seu principium spinalis medullæ, quo distento contractoque motus tàm variè deprauatur, & mox aut propagata anteriùs impleat obstruat que anteriores ventriculos, aut certè eos subsidere faciat vi contractionis, itaque spiritus animales exprimat aut potius intercludat, quibus auersis siue expressis sensum omnem impediri necessum est.

Vtrum autem per veram à propagatâ materiâ illatam obstructionem sensum tollat, an per subsidentiam ventriculorum factam vi contractionis insignis non facilè statui potest: etsi probabilius dici potest per subsidentiam vt plurimùm sensum tolli quoq;, quia passim mot⁹ peruersio sensuum abo-

litionem præcedit, & sensuum læsio minor est, quàm deprauatio motus, cum etiam quædam hystericæ meminerint auditorum, & vociferationibus excitentur, & visus ipse tolli potius videatur in plerisque ob conuulsionem oculorum, quàm interceptum influxum spirituum. & certè si motus deprauatur in hystericis causâ principium duntaxat neruorum occupāte, & in eo subsistente, non autem subeunte altiùs, & inuadente neruorum genus vniuersum, verosimile est sensus externos aboleri communi sensorio læso & subsidente tantùm, non autem impletis cauis neruorum animalis spiritus canalium. deprauari namq; motum causâ tantùm decurrente & implente spatia interiecta duas inter membranas ex quibus nerui neruorumque principium contexitur, vel etiam quartum duntaxat ventriculum, nec totum percurrente & dilabente in neruosum genus conijcere est tum ex facili resolutione affectus, tum ex eo quòd paralysis aliàs relinqueretur in toto neruoso genere. vt vt sit autem, parum interest sensusnè lædatur oppletis neruis per epigenesim, seu propagationem materiæ à postico cerebro in anticum factam, an per subsidentiam ventriculorum nisi quòd illo modò causæ vis copiaque maior arguitur: quod sanè non diffitemur, quoties hysterica symptomata ex se sunt grauissima & valdè terrifica, vt in casu proposito. magna namque est varietas horum affectuum penes magnitudinem & grauitatem.

Atqui cum de origine hystericorum affectuum, & loco primariò & per essentiam affecto ita liceat appositè ex naturâ & proprietatibus eorum philosophari, tum verò causæ tot turbas mouentis & cerebrum primariò affectum tot motibus cōcutientis conditiones euidenter elucescunt ex earumdem proprietatum conditione. nam in primis quæcunq; sit materia quæ cerebrum vacuis alioqui distinctum spatijs, & sinub⁹ quibusdam implet, implendoque ita distendit vehementer vt secum trahat totum neruosum genus, eam profectò materiam in primis molem corpoream tot sinubus superiorem, & ampliorem ac proinde longè lateq; expansam obtinere æquum est, siue à naturâ, siue beneficio nouæ ebullitionis seu rarefactionis eam comparare possit; quia verò eadem causa desubitò & tantas turbas mouet & sedat, præcipiti quidem illud faciendo impulsu ab alio, vel motu spontaneo, aut certè su-

bitâ ebullitione seu feruore, hoc autem celeri discessu seu effluxu, aut saltem facili resolutione seu dissipatione necesse est quoq; illam materiam cerebrum percellentem ad molem illã late effusam ingenium mobile, & tenuitatem singularem habere adiunctam.

Adhæc quoniam non solum in hystericis cerebrum miseris afficitur modis, sed cordis etiam afflicti clara sunt indicia; & in primis manifesta quædam totius corporis perfrigeratio, seu algor interceptum caloris vitalis influxum consequens, quæ interceptio cum causam externam & euidentem non habeat siue suffocantem spiritus, siue dissipãtem, siue extinguentem, siue distributionem eorum per arterias impedientem, ea certe causa interna sit necesse est, quæ spiritibus aliquo ex his modis perniciem inferat, aut certe cordis motum tollat siue primario, siue secũdariò per ablatam respirationem, siue vtroque. quoniam igitur quo tempore cerebrum concutitur, eodem & perfrigeratio illa persentitur toto corpore, verisimile est profectò eandem causam quæ cerebrum concutit atque stupefacit, vna quoque cor atque spiritus affligere, itaque eam vel spiritui à naturã omnino aduersã esse, & deleteriam, vel certe natam aptam cor suo motu derepente priuare.

Age autem quænam sit hæc materia partibus nobilibus adeò infensa, & num in capite aut corde tam euidenter afflictis primam generationem, certe collectionem accipiat, an aliunde irruat sedulò expendamus. Hippocrates & Galenus alijq; medicinæ proceres, cum obseruassent in mulieribus vniuersum corpus sanguine, aliàs vtiliter prolis perficiendæ educandæque gratiã ad vterum solito confluere, & citra conceptum superfluo, statis temporibus naturæ lege & salubriter per eundem repurgari; semen pariter in prima generationis fœtus lineamenta distinguendum circa vterum colligi, atq; vtroque aut alterutro minime in generationem fœtus impenso, sed retento & segniter cunctante circa vterum, vt in viduis aut grãdioribus puellis vitam castam agentibus, vel etiam sanguine refluente ac recurente in vasa seu officinas vnde primum fluxit, corpus quidem grauitatem, confractionem, inquietudinem, æstum, fastidium cibi, aut etiam malaciam, febrem lentam, fluor albam, varios viscerum rumores, & cachexiam atq; hydropem inuadere atque conficere; animum autem grauem mæstitiam,

mœstitiam, socordiam, stuporem, milleque tædia macerate: & prætcrea comperissent eos affectus sedari ac quiescere siue fluentibus liberaliter mensibus, siue semine quomodocúque excreto: deniq; experti sæpius essent ab ictu, vel morsu venenatarum ferarum, vt scorpionis, phalangij, & eiusmodi, similiterque ab aurâ malignâ vlcerum cuiusuis partis naturalem corporis œconomiã euerti, sibi persuaserũt cardialgiam, difficilem respirationem, vel potius ἄπνοιαν, tremulum cordis morum, aut potius nullum, sensuúque stuporem, conuulsiones refrigerationésque totius corporis, & alia eius generis terrifica symptomata, quæ suffocatione hystericâ correptis mulieribus derepente accidunt & periodicè repetuut, ab ijsdem succis sanguine scilicet menstruo, & semine, sed iam à morâ longiore in loculis muliebribus corruptelâ quadam fœdâque putredine ac naturæ infesta conspurcatis (pro ingenio corporum calidorum humidorum, quæ loco calido humido detenta nec difflata facilè putrescunt) multóque halitu tetro, malignoque sursum estumante præcordia, & caput ferientibus succrescere. Quę magnorum virorum de causis hystericorum affectuum sententia ad hæc vsque tempota tantum obtinuit pondus, vt ab omnibus medicorum scholis recepta probataq; vno consensu nullo quod sciam repugnante hodie adhuc vigeat floreatque.

Quo sanè mihi de tantorum virorum auctoritate nihil pro modestiâ mea detrahere meditanti, ex aliâ autem parte grauissima tum experimenta, tum argumenta quæ aliorsum trahant consideranti attentiùs, bonum factum videtur v. c. si hæc in præsentiarum vestri iudicij facio, contendóque vt vel his sedulò & ex æquo pensitatis, & excussis ignoscatis si ab eorum pondere depressus me à communi sententiâ nonnihil dimoueri & pro libertate quæ Philosophos decet deflectere aliorsum patior, vel potius vt humaniter eos scrupulos ex animo meo pro vestrâ sapientiâ eximatis.

Ergo vt à sanguine menstruo exordiar, hypothesis certè proposita vno verbo à nobis facilè concludi posse videtur si meminerimus toto illo anno, quo nobilissimam Virginem primùm inuasit detinuitque hystericus affectus adeò pertinaciter, vt vix respirandi locum frequentia symptomatum permitteret, tameu menses illi fluxisse legitimo tempore & mo-

do, ac pro consuetudine, & postea semper, imò præter menses hęmorrhoides identidem & satis liberaliter. Quę si vera sunt, vt sunt verissima, omnino sanguis menstruus extra culpam fuisse dicendus est, nec nisi temerè in eum regeri affectus hystericus potest. nam quod annotauit clarissimus medicus valetudini eius præfectus instante menstruo fluxu aliquando illam visam sibi hisce symptomatis tametsi leuioribus affici, moxque iisdem fluentibus liberari, & auditum mihi nuper idem contigisse multos annos cuidam pauperculæ Pontanæ, de qua in hydrope vteri, non arguitur inde necessariò sanguinis in vtero redundantiam his malis occasionem dedisse, sed hoc vnum, quo tempore scilicet vniuersum corpus plenitudine sanguinis laborauit, eodem etiam tempore prægnans fuisse caput plenitudine humoris siue vaporis terrifica illa symptomata commouere solitis menses namque non fluunt nisi toto corpore à plethorâ grauato, cui caput quoq; compati simulque opprimi est admodum probabile, aut potius necessarium.

Verum ad thesim ascendamus. enim-vero si sanguis suppressus circa vterum tot malorum est fomes, quî fit vt tot siue puellulæ nondum subactâ ferre iugum ceruice valentes, quibus antè absolutum iustum corporis incrementum sanguis exuperare non potest, siue senes & sexagenariæ, quibus sanguinis penuria ob effœtam naturam adest potiùs quàm vbertas, viuant nihilominus hisce symptomatis experientiâ teste obnoxiæ? quî fit contrà vt tot mulieres (ne mares commemorem, quibus ea copia sanguinem in vasis turgere vidimus, vt sponte eruperit ad libras circiter viginti, nullis tamen prægressis huius generis symptomatis) quî fit [inqnam] vt tot adultæ quibus tamen vel antè exactum vigesimum quintum annum nondum menses eruperant, eæque non à naturâ viragines, sed ex earum genere, quas Hippocrates γυναικοῖέρας vocat, & alioqui desides ac cibis delicatis vescentes, itaque plethorâ laborantes, multoque turgentes sanguine, immunes tamen ab hisce terrificis symptomatis viuant, similiterque quæcumque febre albâ, & pulsatione arteriarum dorso incumbentium affliguntur, quos affectus sanguinis ex vtero palindrome ad viscera medicorum omnium consensu parit, non experiantur tamen eadem symptomata?

Respondebis fortè in illis quidem ea subolescere capite primario affecto, cur non igitur & in omnibus? in his autem sanguinem eam nondum contraxisse cacoëthiam, quæ horrendis illis symptomatis excitandis par esse possit: itane verò? sed amabo quæ corruptela maior & deterior esse potest quàm illa quæ in pure ex sanguine genito inest, aut quæ in lochijs siue puerperarum purgamentis sanguinis menstrui tot menses in vtero commorati? quæ denique in sanguine fœdior malignitas, quàm quæ in variolis febribusq; alijs epidemijs, & pestilentibus toto corpore latitans? atqui tamen mulieres synocho ab vteri phlegmone exorto, aut febre hecticâ, quæ empyemati eiusdem successerit detentæ, etsi raro conuulsiuis quibusdam motibus tentantur, & præsertim paulò antè mortem tamen epilepsiâ & hystericis affectibus prædictis minimè corripiuntur.

Memini equidem antè annos viginti honestam mulierem Elizabetham des-Bordes vxorem panarij principalis abscessum in rene sinistro per plures annos gestasse tam immanem, vt totam abdominis capacitatem impleret coæquaretque, sursum visceribus, ventriculo & intestinis reuulsis & coarctatis in pectus ita vt nihil ferè cibi continere posset, & nihilominus illam ab affectibus hystericis affinibus immunem vixisse, cum tamen halitus teter ex immani abscessu [pendebat enim libras quatuordecim] ceu baratro lōgè copiosior, quàm ab vtero ratione vicinię & magnitudinis tam prodigiosę effumare vel in caput posset; cui similes sanè in alijs abscessus renū memorare possum febriculâ solâ & vomitu assiduo, minimè autem sæuis illis symptomatis comitatos.

Quot autem vidistis vnà mecum empyemate thoracis obsessas ab iisdem symptomatis tamen prorsus liberas lento contabuisse fato mulieres nedum viros, in quibus multa è pulmone putrida expiratio mentem perturbans continenter caput feriret?

Quid puerperas? quid variolis febribusq; epidemijs ac pestilentibus percussas recensere opus mulieres, in quibus insignis viget sanguinis corruptela & malignitas toto genere naturæ humanæ aduersa? equidem etsi ex raptu sanguinis in caput puerperas mania diuexat quandoque, & peste correptos phrenitis, ac motus quidam conuulsiui appetente morte la-

cessere possunt, tamen epilepsia, affinesque hystericis affectus non necessario eos prehendunt, vt experientia docet.

Ceterum quanquam raptus sanguinis ea possit parere mala, tamen non nisi iniuria, si quid rectè sentio, id viriū tribui vtero debet, cum reuera vterus præstantissimo operi natus, generationi scilicet hominis, parum prudenter, ne dicam iniquè malè vulgò audiat tanquam sentina sanguinis in toto excrementitij; quod officium vni pudoris sinui à naturâ est demandatū; nam experimento plurium anatomicorum, & nostro in puellæ quo tempore menses fluerent strangulatæ cadauere superioribus annis hic publicè dissecto solus sinus pudoris obseruatus sanguine perfusus tinctusque menstruo, vterus autem prorsus siccus, & arctè conniuens; & certè parum probabile per angustam admodum vteri cauitatem continendæ fabæ ægyptiacæ imparem à iacente & dormiente muliere tantam vim sanguinis absque euidente corruptelâ aut nimiæ humectationis præter naturam siue vteri, siue orificij eius interni conceptui aliâs præiudiciosæ periculo præterfluere, si modo tum aperitur orificium, aut periculo concretionis carnosæ & informis cuiusdam substantiæ, quæ vteri cauum implendo obstruendoque innumera mala adferret, qualem concretionem & vidimus in nobilis matronæ Anthoniæ le Feure vxoris amplissimi viri D. de Maluoisin magistri libellorū supplicum corpore similem parēchymati hepatis cauoq; vteri adnatam à partu postremi liberorum & æqualem fabæ ægyptiacæ, sterilitatisque reliqua eius vita causam, & qualem sanè puellæ reddunt sæpè sub finem mēstruæ purgationis, progenitam quippè ex sanguinis menstrui portione aliquâ, quæ moram traxerit in externis sinus pudoris cauitatibus, alioqui in calore, crassitie, & soliditate carni hepatis prorsus exquisiteque vel sensus visus iudicio similem.

Postremò quanquam in vteri cauo, vasisque eiusdem fateamur sanguinem putrescere posse, & fœdè corrumpi, tamen è tantulo sanguine quantum capere possit vteri cauum ex anatomiâ adeò angustum, vasaq; eius gracilia quoque admodum, expirare tantam vaporis copiam, quæ vniuersum neruorum principium suâ multitudine distendere & contorquere possit, videtur omnino esse ἀδύνατον. quæ sanè si certa sunt, vt sunt certissima, quàm parum probabilibus coniecturis com-

munis medicorum sententia tot tamque sæua capitis accidentia vtero non probè sanguinem menstruum repurganti imputantium innitatur & firmetur vobis v. c. iudicandum relinquo.

Hoc tantum addo coronidis loco hanc sententiam magno Hippoc. incertam & ἀμφίδοξον fuisse ita enim scribit *menstrua non suppressa vtile. Comitiales morbi ex ijs fiunt arbitror*, addit enim οἴμαι (ait perdoctus interpres) quia ἀμφίδοξον.

Age verò si semen neq; eâ copiâ circa vterum colligi possit, ex qua vapor capitis distentioni reliquum corpus concutienti pat efferri possit, neque viæ occurrunt per quas liberè & in instanti caput impetere; neque potrò eum ibi putorem, siue fœtorem contrahere, qui spiritibus toto corpore vitalib⁹ certam perniciem inferre queat, quid opinionibus improbis criminamur alterum generationis nostræ principium? quî enim amabo tantulum semen vastam adeò pectoris & capitis capacitatem vapore potest complere? aut per quas vias illuc peruenire & efferri? neque enim per neruos minimè patentes, aut certè exiguis oppidò poris hiantes, neque per venas aut arterias, quia subitum adeò influxum sanguis non permitteret; neque vero per spiracula partium internarum cum dia phragma ex se densum interciperet; nec denique nisi successiuè hæc symptomata ingruerent, vnamque partem post aliã adotirentur, cum tamen vel nictu oculi omnes simul & semel partes affligantur, & percellantur.

Τὰ δὲ γυναικεῖα μὴ ἐπιστῆναι χρήσιμον. ἐπιληπτικὰ ἐκ τῶν τοιούτων, οἴμαι *sent.12. sect. 3. coac.*

Sed veneficâ dices potius qualitate semen quanquam paucum, quàm copia naturam irritat, vibratque corpus. Atqui cum antea demonstratum sit deprauatos eos corporis capitisque motus non ab irritatâ naturâ qualitate vllâ molestâ sed principio neruorum oppleto, distentoque & contracto in se, atq; adeò secum reliquum neruosum genus contrahente incursare, quorsum semini deleteria malignaque imputatur qualitas quæ horum affectuum caussa non est?

Et verò si seminis substantiam & hyparxin attentè consideremus, propensio sanè illa in veneficam naturam semini imputata vanitatis suspicione non carebit. quid enim est semen nisi sanguinis miscella vtriusque tenuis & crassi inuicem coalescentium vlteriore excocta elaboratione, dealbataque, & lentorem siue perfectiorem substantiæ modum delineationi

membrorum ſpermaticorum magis accomodatum adeptæ à quâ miſcella ſi ſpiritalem ſubſtantiam ſecernamus, quæ venerij congreſſus tempore è principijs vitæ liberaliùs influens, ei ſeſe penitus immiſcet, ſubigitque & in ſpumam attollit, vnde Venus è ſpuma maris oriunda à poëtis perhibetur (alio namque tempore quo anima generationem minimè intendit, haud ita affatim ſpiritus ad genitales partes incurrunt) craſſamentum certè in ſemine reliquum ſuâ naturâ terrenum aqueum ex prædominio ex Ariſtotelis doctrinâ vt cetera corpora terræ & aquæ communia, qualia ſanguis, & lac, à calore ambientis vehementi quidem vri, à mediocri autem exſiccari magis natum eſt quàm diffluere, & in rabum putridum colliqueſcere; quod experientia confirmare videtur ſiquidem ſemine à corpore excreto luti aut amyli inſtar concreſcente lintea imbuta breui ſereſcunt, & lutulento craſſamento ſordent.

4. Metor.

Et ſanè ſemen quia in corpore retentum è naturalibus vaſis ſeu conceptaculis non exilit, ſed in ijs ſeruatur tanquam theſaurus naturæ alter & ſanguine ipſo carior, quî putreſcere in ijs magis quàm ſanguis poſſit non facilè video, præſertim cum calidum in eo naturale ſit altiùs inſitum & vegetius. certum namque eſt quò quæque corpora calorem natiuum ambientis calore ſuperiorem habent, eò minus eſſe putredini obnoxia, vt conſtat ex vinis hiſpanicis, aromatis & eiuſmodi. quod ſi à ſanguine præ ſemine ad putredinem procliuiori hyſterica ſymptomata non prodire ante vberiùs eſt demonſtratum, cur ſemini eadem imputemus iuſta ratio nulla prætexi poteſt.

Sed eſt ſemen in fœminis ſubfrigidum obijcies, ideoque calor in illo natiuus ac debilis commutari faciè poteſt cum exitiali frigore ſpiritui ſcilicet in nobis vitali prorſus aduerſo infeſtoque? fateor equidem vtplurimum ſubfrigidum eſſe muliebre ſemen, quia à debiliore fœminarum calore minus coctum, cuius indicium quod aqueum magis & fluxum, ſed & in vniuerſum ita eſſe id verò nego, & lentor eius reclamat coctionis ſcilicet exquiſitæ index. & eſto ſemẽ in fœminis propius ſit lacti, quàm ſanguini, lac tamẽ cum grumeſcit in mammis adeò vicinis cordi, non tamen frigus illud deleterium comparat, aut vnquam caput & cor grauibus illis ſymptoma-

tis, motibusque deprauatis lacessere visum est.

Nam quæ ex totius corporis perfrigeratione arguitur coniectura deleteriæ aduersæque humanæ naturæ in semine vis frigoris, ea certè nullius est momenti. perfrigeratio namque illa hystericis familiaris vel est catalepticum quoddam symptoma, siue horripilatio leuis, & momentanea rigoris corporis comes atque ægris sensibilis, vel est insigne & euidens frigus in toto medico tangenti sensibile. quia enim nerui reuera sunt à naturâ frigidiores carnoso genere instrato, retracti certè in hystericis & conuulsis si sensus adhuc aliquis viget, sensum cuiusdam auræ frigidæ totum corpus prætercurrentis necessario carnoso generi inducunt concussioni illius corporis ex interuallis factæ æqualem in duratione. quia ergo conuulsionem membrorum nequaquam à semine inuehi est demonstratum, perfrigerationem illam neq; à semine imprimi est vero simile.

Quod autem attinet ad veram corporis refrigerationem tangentibus etiam euidentem, & affectus alicuius præter naturam siue cordis, siue spirituum sobolem, quanquam ea in hypothesi locum non habeat, siquidem memini semper in paroxysmo corpus nobilissimę Virginis potius tepuisse quàm alguisse, & vultum rubore non pallore suffusum; tamen si thesis rationem habeamus, in vniuersum demonstrabitur infra hunc algorem non penuriam & exhaustum spirituum à quacumque causâ sequi, sed distributionem eorum impeditam per ἀσφυξίαν ablatum cordis motum siue corde primario malè affecto, siue secundario compatiente respirationis instrumentis læsis, siue vtroque modo: nam reuera pulsus respiratioque abolentur, aut peruertuntur in hystericis neruo sexti paris occupato ab eadem causâ, quæ principium neruorum occupat, vt infra latiùs explicabitur. ratum igitur esto firmatumque rationibus è rei naturâ haustis in semine vim hystericorum affectuum efficientem inesse non posse.

Quibus rationibus non inferiora argumenta experientia rerum magistra abunde nobis subministrat. enimuerò experiētiæ fide multę puellulæ viuunt hystericis tentatæ symptomatis ante duodecimum, decimum quintum, nedum decimū octauum ætatis annum, quo primùm anno benè temperatæ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ semen generare incipiunt præter experientiam

ratione id indicante, siquidem antè decimum octauum ætatis annum incrementum corporis subripit omnem seminis materiam. contrà autem adultæ raræ admodum viuunt siue viduæ, siue moniales hystericis affectę symptomatis quanquam in ijs ratione otij & vitæ delicatioris & plenioris non potest non semen succrescere, & vacuæ alioqui viuunt ab ijs occasionibus ad excretionem eius naturam sollicitantibus,

Scilicet natura docta sine doctore sibi sufficiens est, & excrementa omnis generis vt cumque superflua si maturè digerere nequit, certè expellit non minus in fœminis quàm in maribus, & præsertim tempore quietis, quo anima nullis distracta obiectis externis solet suum contemplari domicilium (vt loquitur Hippocrates) & primâ coctione perfectâ ad partes generationi dicatas spontè accurrere, cui cum se comitem adiungat spiritus vitalis, huius calore semen ebulliens & turgens naturam ad sui excretionem sollicitat, quam ἐξονείρωγμον Hippocrates vocat. nec verò hoc tantum tempore semen excernitur à mulieribus, sed & interdiu quotiescunque vasa eo prægnantia sunt & distenta, vtpotè cum fluxum sit & aqueum deponitur tanquam excrementum sine vllo actimoniæ sensu etiam interdiu & per septenarios aut tardius idque spontè, quandoque enim non nisi exacto mense vno postmodum excernunt & sæpiculè vel vno die, quod rescire facilè est à grandioribus natu, simodo non de spermate sed de fluore albo interrogentur quanquam silentij in hac re amantes & pudoris plenæ. hic namque fluor albus est genuini spermatis excretio, vt ex substantiæ & exeundi modo coniectare licet.

lib. de insom.

Quanquam autem sæpius retinetur vel per tres quatuorue hebdomadas, toto tamen eo tẽpore nullâ corporis grauitate nullis fastidijs, nedum horrendis, quæ falsò vtero imputantur symptomata, laborare eas experientia testatur. & certè mirari subit si natura in sexu masculeo tam expeditè ab hoc sese liberat excremento, cur in fœmineo languescat prorsus, cum tamen illud magis sit fluxile, & ad excretionem procliue. quàm rari enim aut potius nulli in nostro sexu qui naturæ pigritiam in hoc accusent? testis citetur sacer ordo qui potius nimiam naturæ in eo non amat diligentiam, sed ægrè fert quod in festorum dierum peruigilijs (vt & quoties immutatur constitutio serena in pluuiosā) ἐξονείρωγμος illis ferè sit importunus.

nimirum

nimirum ijs incœnatis toto quietis tempore natura solis partibus genitalibus incubat & inuigilat.

Atqui si retentum in maribus semen hysterica dicta symptomata nunquam importare visum est, aut fando auditum, cur in mulieribus idem tantorum malorum auctor accusatur, cum tamen & in genere marium semen sæpè frigidius & aquosius sic, & contrà in genere mulierum viragines, & quæ à natura calidæ ad ea symptomata sint propensiores, ne quis prætexat masculeum semen natiuo calore esse muliebri superius, ideoque minus ad putredinem pronum?

Postremò si ex aduerso experientia docet plures in genere mulierum hystericis tentatas symptomatis antequam nuberent, eas nihilominus postquam nupsêre, & ex viri contubernio prolem suscepernnt, eadem experiri accidentia vel in medijs virorum amplexibus, quàm iustis de causis hystericorum affectuum accusari semen possit medici viderint.

Atenim Galenus obseruauit, obijcies, hystericâ suffocatione viduam quamdam ab exereto spermate liberatam. sit ita sanè. an ex particulari exemplo effatum vniuersale pronunciari debet? an non iudicium de solutionis morborum causa Hippocratis decreto est difficile? quid si enim potius spontè, aut aliam ob causam discussâ morbificâ materiâ, quæ causa Galenum latuerit, solutus fuit affectus?

In lib. de loc. aff.

1. aph.

Quid si, quod credibile est, vniuersim omnibus epilepticis cuiuscumque sexus & vel in adolescentia familiaris est inuoluntaria quædam excretio seminis, aut affinis certè cuiusdam substantiæ (quâ scilicet secundum naturam genita vretra solet muniri contra vrinæ acrimoniam) imo etiam excretio vrinæ, & fecum siue per insignem musculorum abdominis transuersorum conuulsionem, vt volunt viri docti, siue potius vt ego censeo per vehementem testium, & vasorum eiaculatoriorum, vesicæque, & intestinorum contractionem, quam membranosi generis conuulsio inferat. nam haud dubium neruoso generi compati membranosum genus: conuulsis itaque compressisque vi morbi conceptaculis seminis in epilepticis, quibus caput præsertim per idiopathiam afficitur, illud eliditur atque exprimitur. quò sanè quàm leue sit argumentum, quo vno communis medicorum sententia semini hysterica symptomata accepta referentium firmatur, quan-

tumque deprimatur ab illis quæ contra suadent è rerum naturâ experientiaque hausta, si ex aduerso iustâ rationis lance vtraque expendantur nemo non videt, vt mihi non exigua spes affulgeat, facilè condonatum iri ab æquis rerum æstimatoribus, si ab eorum pondere inductus castra Asclepiadarum omnium transfugæ instar deserere cogor, & aliorsum me rapi patior.

Sed age probabiliorem ne putamus eorum sententiam qui caput quidem agnoscunt tot malorum fautorem, sed per consensum siue ventriculi, siue hypochondriorum, siue membri cuiuscumque laborare statuunt? Atqui sanè symptomatum contumacia, quæ fidem omnem superare videtur, facilè conuincit hos affectus affecti per idiopathiam, non per consensum capitis esse, si vera est regula quæ affectus idiopathicos ab ijs qui per sympathiam distinguit fugace ingenio & mobili, non peruicace & nimium constante.

Quod si speciatim quantam vim ventriculus habeat in suis incommodis capiti communicandis seriò pensitamus, quanquam eius stomachus neruosus est admodum, & caput vertigine perturbare potest, tamen ipse vel singultibus lancinatus & conuulsus siue ob vulnus proprium, siue humore aliquo maligno per febres cacoethes appetitus, nunquam ita caput conuellere, totumque neruosum genus cernitur, vt corpus rigidum inflexibileque reddat.

Memorabili sanè & propè mõstruoso abscessu duas inter ventriculi tunicas latente non ita pridem honesta mulier vidua Chauotij cinis & pharmacopœi pontani contabuit, & tamen toto anno quo morbus eam lento fato confecit, nullus capitis ad societatem mali adducti affectus præter naturam siue motus deprauatus, siue alius index fuit.

Iam verò tametsi splen aliquod nobilis Virgini negotium exhiberit antè annum quartum, & affectus hypochondriaci signa aliqua sese prodiderint, tamē & euidens tum causa eius fuit prægressa, scilicet animi ingens ægritudo ob incursantia morosa negotia, & vsus hippocratici vini languori corporis leuando longo tempore continuatus potuit augere intemperiem visceris: & parum consideratè ab hoc affectu seu intemperie lienis, cuius clara indicia tantummodo quartum ante annum apparuere, affectus qui antè viginti annos exercuerit,

primordia reperi possunt.

In vniuersum autem quanquam fortassè ab hypochondrio sinistro per epigenesin caput tentari potest, tamen ab hac causâ sensum internum siue mentem potius peruerti, quàm animalem motum experientia testatur. quàm raros enim videas hypochondriacos aut quartanâ laborantes, & omnino splenicos in epilepticos euadere? imò potius Hippocratis obseruatione quartana superueniens epilepsiæ in bonis ægri rebus est habenda, & salutaris.

οἱ ὑπὸ τεταρταίων ἁλισκόμενοι ὑπὸ σπασμοῦ οὐ πάνυ τι ἁλίσκονται, ἢν δὲ ἁλίσκωνται πρότερον εἶτα ἐπιγένηται τεταρταῖος, παύονται 5 aph. 70.

Ac tametsi non ierim inficias affectum hypochondriacum degenerare in epilepticũ posse & vicissim, & sæpè à me obseruatum est doloribus ventris succedere epilepsiam, lethargum & similes soporosos capitis affectus per materię metastasim, eos tamen non sine febre prægressâ multò antè & sæpè repentente, ac tandem symptomaticè iudicata commutataque cum affectibus capitis euenire experientia demonstrat. scilicet serosa in corpore colluuies vi febris ebulliens sponte suâ in caput rapta eiusmodi turbas monet, sed hi dolores nihil sanè commune habent cum affectibus hypochondriacis febris expertibus, quâ etiam febre symptomata hysterica minimè sunt stipata.

Et certè si verè de his affectibus capitis, impuritati viscerum succedentibus philosophamur, inde non mediocre lumen est acceptura nostra de verâ causâ hystericorum affectuum sententia mox explicanda, si prius vnum aut alterum quoddam dubium non leuis momẽti excutim⁹ ac enucleamus. Etenim experientia docet & ab vtero sæpe deprauati motus indicia primum longè antè grauiora symptomata exiberi, atque adeò sæpè citra eadem solum vterum moueri perperam; sed & experimento grauium medicorum constat epilepsiam fieri capite per consensum partium externarum, siue manus, siue cruris, vt non mirum esse debeat epileptica symptomata, de quibus agitur, suboriri capite per consensum vteri, ventriculi, lienis aut aliorum viscerum laborante. Hollerius complura eorum narrat exempla, quibus antè totius corporis casum & concussionem humeri articulus, brachium, sura, digitus in manu vnus vel plures, aut pars aliqua in pectore cum auræ veluti cuiusdam ascendentis sensu conuellerentur guttâ crampâ, aut tremerent.

Equidem tametsi vltro fatear appetente paroxysmo epileptico conuulsionem particularem alicuius membri siue digiti, siue brachij vniuersalem illam, quæ capitis in se contractionem sequitur, ante-capere latentem quandoque ob causam, nedum ob vulnus feræ venenatæ, tamen cum illis in partibus nullum insignis putredinis signum se prodat, & reuera Hollerius non affirmet eas partes, vnde primum conuulsio inciperet, vitio aliquo seu affectu præter naturam laborasse, cur ab ijs partibus integris & sanis lædi caput censebimus? ac non potius contra capitis contractioni incipienti aliquod membrum v. g. digitum prius compati quàm totum in consensum trahi; eamque particularem cõtractionem sentiri antè vniuersalem ab ipsis ægris, quia sensus in ijs nondum sunt sepulti?

Nimirum facilè euenire potest, vt oppletio distentioue partis capitis posticæ, quæ est motus animalis principium, vt demonstratum est a nobis in physicis, anteuertat repletionem anteriorum cerebri ventriculorum in quibus sensus communis viget: aut etiam contingere potest, vt distentio posticæ partis capitis dum adhuc est in fieri nondum perfectã subsidentiam sinuum anteriorum inferat, ita vt conuulsio alicuius possit incipere ante sopitos omnino sensus. quin etiam oppletio seu distentio posticæ partis capitis non semper ęqualiter fit secundum totam, sed modò dextræ aut sinistræ partes, modò posticæ aut anticæ prius distenduntur contrahunturq; ceteris quod ex se est euidens. quò sanè necesse est neruos diuersis his partibus appensos modò hos, modò illos primum conuelli, ac proindè membra ijs respondentia, quàm totum principium, atque adeò vniuersum corpus. sed & cum interea dum cerebrum magis corrugatur in vnâ, quàm in alterâ parte tum ventriculi anteriores nondum adhuc subsidunt, indè euenit certè conuulsionem particularem prius sentiri, quam & totum corpus conuellatur & sopor obruat. arque illa sanè particularis membri cõuulsio est prodromos affectus vniuersalis iam iam instantis, & ferè omnibus epilepticis est familiaris adeò vt non desubito cadant, sed passim præmoneantur ab aliquâ particulari conuulsione vigentibus adhuc sensibus, quod ex ijs facilè est rescire. Hippocrates sane hanc doctrinam insinuat satis cum inter signa prodroma iam iam instan-

ἐπιληπτικοῖς ἕδρα λαπ[illegible]

tis paroxiſmi epilepſię diſerte nominat dolorem aut conuulſionem ſine humeri ſiue colli ſiue dorſi. *Epilepticis vrinæ tenues & crudæ præter conſuetudinem ſine repletione epilepſiam denunciant, Cum alias tum in humerum collum vel dorſum dolor aut conuulſio incidat vel torpor inuadat corpus, aut inſomnium turbulentum videatur.* Quam enim appoſitè ad noſtram ſententiam. quis autē non ridebit eum qui ſuſpicabitur Hippocratē epilepſiæ fomitem in humero cum collo crediditſſe, cum tamen dolor præcedat eius obſeruatione paroſymum epilepticum? *&c. ἄλλως τε κὴν ἐς ἀκρώμιον ἢ τράχηλον, ἢ μετάφρενον πόνος ἢ σπασμὸς ἐμπέσῃ, ἢ νάρκη περιγένηται τοῦ σώματος, ἢ ταραχῶδες ἐνύπνιον ἑωράκῃ. ſent. 80. lib. 3. ſect. 3.*

Quid autem ſenſus ille veluti auræ aſcendentis à parte conuulsâ verſus caput, an non eſt aſcenſus cauſæ morbificæ cerebrum inuadentis concutientiſque & per eius contractionem reliquum corpus percellentis? minimè ſanè, cum nullus præter naturam affectus reuera partem primò conuulſam detineat, vt integritas actionum omnium antè & poſt paroxyſmum conſtans euidenter docet. eſt igitur auræ frigidæ ſenſus potius nerui ipſius concuſſi ſenſus. nam quia minus calidum corpus reſpectu calidioris ſenſum frigidi infert, neruus certè identidem contractus ſeu contremiſcens & concuſſus, quia minus calidus carnoſo genere ſubiecto auræ veluti frigidæ præterlabentis ſpeciem ſenſumque eidem infert.

Verum quî fit, quæret aliquis, vt conuulſionis ſenſus ab ægro incipiat ab extremis partibus corporis ſiue externis vt digitis in manu aut pede, ſiue internis veſicâ ſcilicet, aut vtero in mulieribus? credibile eſt profectò id euenire, quia cum per contractionem nerui pars cui hic inſeritur, neceſſariò diuellatur, non item mediæ partes, quas neruus pretercurrit, quibuſq; nulla ratione alligatur & annectitur, ſit autē pars cui inſeritur neruus, exquiſiti ſenſus atque magnitudinem nerui extremitate maiorē obtineat, indeq; diuulſio à neruo facta in parte, cui extremitas nerui inſeritur & colligatur arctè, maiorem ſui exhibeat ſenſum & cum dolore ferè coniuncta ſit, quàm aut nerui ipſius contractio aut partes mediæ quæ ferè ſunt liberæ ſolutæ, & propterea à neruo minimè contrahuntur, itaque diuulſio ſiue membranæ, ſiue carnis à contracto neruo per vim facta non poteſt non eſſe cum ſenſu triſti, quia ſcilicet ab extremitate nerui inſerti & adhæreſcentis diuellitur maximè, & ſola & aliàs acrioris eſt ſenſus, quippe quæ ſana eſt & integra.

Hæc doctrina sanè lucem eximiam capit cum ex strangu-riâ, quæ sequitur lapidem in vesicâ morantem, tùm ex dolore ad iugulum, qui pleuritidi aut hepatitidi comes adiungitur. cur enim lapis in vesicâ contentus longè disiunctę glandi vrethræ pruritum tantùm inurit, nisi quia lapis distendens collum vesicæ ductum seu canalem quoq; contrahit violenter, vnaque glandem ipsam, cuius actiori sensu vigentis diuulsio maiore cum dolore coniuncta vna ferè sentitur, obscuratque totius canalis contractionis sensum minorem? cur pariter si in pleuritide ad clauiculam materia morbifica non peruenit, dolor tamen in eâ persentitur maior quàm in medijs pleuræ partibus distentis non minus, nisi quia membrana obsessa suâ extremitate diuelli partes sanas sibi alligatas? si igitur in his casibus partes minime affectæ, & à materiâ morbificâ non occupatæ dolent quia contractæ, quid mirum principio neruorum contracto conuelli, & affligi partes finibus neruorum connexas? atqui si iustâ de causâ glans penis in priore casu, iugulum in posteriore extra culpam esse creditur, nec doloris harum partium ratio prouidentiaque habetur vlla, cur in epilepsiâ digitus alioqui sanus capital censebitur, aut vterus vel vesica, quas partes alioqui ex se sanas & inculpatas necesse est conuulso vno, aut aliquibus principijs sexti paris conuelli, cum alioqui hoc par extremis suis propaginibus inseratur & insinuarur in vterum & vesicam, scilicet vltimum locum in abdominis capacitate tenentes.

Hinc profecto euenit illo affecto hasce partes ante alias præcipue, & omnium frequentissime conuelli, cuius euentus causæ ignorationem verosimile est medicos in hunc errorem hactenus induxisse, vt crederent ab vno vtero in mulieribus hysterica omnia primum prodire quòd scilicet viderent corporis concussionem, quæ non nisi male affecto capite suboriri potest, ab vtero frequentissime incipere, & vterum aliâs semper cum cæteris partibus internis conuelli, & verò sæpe eum solum deprauate moueri, cum tamen ratione situs & insertionis extremitatis nerui sexti paris vtero; vteri conuulsio conuulsionem illius tanquam principij & non è contra necessariò consequatur.

Præterquam quod vtero etiam adest causa alia frequentissimæ conuulsionis, insertio scilicet propaginum neruorum

lumbarium siue ossis sacri, quibus male affectis & contractis necesse est vterum quoque συμπάσχειν: quanquam reuera hic nullam in se contineat prauæ affectionis causam.

Summam igitur faciamus, cum nullus adeò sit in medicinâ rudis, qui vbi audierit epilepticum forte de vnius digiti minimi e. g. dolore quiritantem, extemploq; eum humi procumbentem, otaque, vultum, & brachia contorquentem viderit; ex aliâ autem parte fuerit certus neq; à scorpione, phalangio, aliâue id gen⁹ ferâ manũ demorsã, neq; vlli⁹ præterea affectus præter naturã manũ obsidẽtis suspicionẽ habere potuerit, inducere possit in animũ digitum sponte conuelli, & ex se, eiusq; vi conuulsionis caput & cum capite vniuersum percelli corpus; de conuulsionibus autem partium internarum particularibus vniuersalium conuulsionum prodromis idem iudicium sit, atque de conuulsionibus externorum membrorum, cui sanæ mentis insultus epilepticus singultum ventriculi, murmur, & dolorem hypochondrij propè in instanti consequens videbitur ventriculo, aut spleni ex se sanis, & nullum morbi fomitem complexis imputandus? itaque concludamus tot tantorumque symptomatum, quæ falsò hysterica creduntur, parum iustis de causis vterum, ventriculum, aut aliud ex visceribus accusari, sed eorum omnium vnum caput esse parentem, idque non per sympathiam, sed per idiopathiam affectum male & perculsum eos motus vniuersum corpus concutientes ciere.

At enim verò si penes vnicum caput est noxa, quę tandem in capite materia collecta hos tumultus excitat? ex anatomiâ constat in capitis vasis duplicem contineri sanguinem, eumq; sero plurimo perfusum, illapsum scilicet sensim & continenter è visceribus; præter autem mucosum quiddam ex reliquijs coctionis cerebri nullum aliud corpus fluxum superesse. ex his autem corporibus fluxis certum est ex naturæ instituto sanguinem quidem vtrumque alibilem in nutritionem cerebri partiumque eius continentium cedere, serũ autem reliquum suo munere vehiculi sanguinis perfunctum, e vasorum oscillis exiliẽs in spatia membranarum inania sensim diffundi longè lateque circa basim præsertim capitis, atq; hinc per meatus quosdã in caluariã insculptos deerrare atq; gliscere siue in nares, siue in palatũ & os, siue etiam per quartũ foramen occipi-

tis demonstratum est in physiologiâ, & non sine fructu, scilicet colluendis, humectandisque varijs instrumentis in corpore, quæ irrotatione perpetuâ egent tanquam siccitatis ab assiduis motibus ijs imminentis, & alioqui vsibus futuræ præiudiciosæ remedio, vt sunt ea, quæ gustui, voci, respirationi, apprehensioni, incessui suam nauant operam: hoc porrò serum in capite sæpè redundare experientia docet obstructis scilicet vijs depluuio & exitui eius à naturâ dicatis, & præsertim sanguine plus satis seroso existente in habitu corporis atrabilescente.

Non me equidem latet huius seri in capite redundantiam ex communi medicorum sensu in vapores à naturâ aqueos referri passim, qui vapores ex communis alimenti officinis perpetuò sursum elati mox à contactu cranij frigidi, imò cerebri remisso, qui extulerat calore vetnaculo, pariterque densitate cranij coacti sponte ad natiuum aquæ ingenium cum redeant, colluuiem serosam tandem lapsu temporis non mediocrem in capite relinquunt & cumulant: sed quia incertum habeo istine vapores calore capitis prorsus resoluantur ac digerantur potius in calidis præsertim corporibus hystericis affectibus magis obnoxijs, quàm restitent & colligantur, in eam propendeo sententiam, vt credam potius caput plenitudine serosa scatere ex sero sanguinis vehiculo è vasis diffluente delapsoq; in cauitates capitis inanes eo, quem explicuimus modum.

Vtrum igitur sanguis siue tenuis, siue crassus, an serum potiùs purum, liquidum, & aqueum prorsus in capite stagnans hystericorum symptomatum & omnino epilepsiæ causa statuenda? equidem si hinc affectuum hystericorum naturam & proprietates, occasionesque & cetera antè insinuata, illinc deductas ex iisdem rebus materiæ seu fomitis tot malorum conditiones in memoriam reuocamus, reperiemus profectò sanguinem quidem ab illis longè alienum esse, serum autem cōtrà hisce cōditionibus à naturâ esse instructissimū omnino.

Principio namque constat sanguinem vtrumque tanquam optatissimum & charissimum naturæ thesaurum quàm accuratissimè semper suis in vasis tanquam loco naturali à naturâ retineri ac custodiri, nec ex ijs vnquam sponte, sed vi duntaxat exilire atque erumpere, & si fortè exiliat, vt cum veluti raptu quodam è toto fertur & impetit caput, itaque extrusus è vasis principium neruorum insilit ibique cunctatur, tum

tum illum necessariò putrescere, aut concrescere. Atqui sanguis alterutro ex his modis præter naturam affectus, etsi affinia symptomata hystericis inferre potest, tamen non eadem prorsus, sed catalepsin potius, apoplexiam, aut delirium, concrescens scilicet catalepsin vel apoplexiam; putrescens autem delirium, minimè verò conuulsiones fugaces, quæque breuibus ex interuallis quiescant & repetant, quippe cum sanguis concrescens quidem aut etiam putrescens ob crassitiem innatam minimè desubitò resolui, aut loco dimoueri sit facilis, putrescens autem speciatim febrem necessariò inuehat.

Atque ob eandem sane crassitiem lentus ille mucus cerebri minime potest cęteri hystericorum affectuum auctor, cum viscidus crassusque à naturâ non possit varias breuibus ex interuallis subire mutationes, atque huc illuc moueri, multoq; minus resolui, sed potius magis magisque incrassari, & in lutulentum puluerem facessere: cum præterea verosimile sit illum à sero depluente & præter cerebrum labente dilui atque detergeri, (ratione cuius permixtionis serum lentorem quendam contrahit) vt non eâ vnquam copiâ congeri mucus possit, quæ tantam distentionem inferat, quanta ad symptomata hysterica importanda desideratur. neque verò mucosum excrementum spumescere, à prædominio scilicet terrenum non aqueum, dici potest; & si spumescens excerni conspicitur, non ipse est mucus, sed ipsum serum purum putumque quo diluitur, quodque quia à naturâ, vt aqua omnis, facilè concepto calore alieno rarescit spumescitque, itaque mucosum excrementum non debet dici auctor hystericorum affectuum cum rarefactio illi non conueniat, vt breuem & fugacem paroxysmum ciere dici possit. quicquid namque spumescit, actu & à prædominio humidum sit necesse est.

Quod si ex aduerso reputemus serum naturæ spontè confestim atque suum vehiculi sanguinis vsum expleuerit è vasis diffluere in spatia membranas cerebri interiecta (nam neque in nutritionem impenditur, siquidem aqua non nutrit, neq; ei relegendi iter siue remeandi in vasa vnde fluxit potestas ab appellente continenter sanguine conceditur) spatia, inquam membranarum vacua ob alternantes cerebri motus, ibi porro residens ob densitatem cranij locique teporem non vtique prorsus resolui, sed cunctari & per effluxum eius è vasis conti-

nuum ſenſim congeri & colligi, ſi eos præſertim offendat meatus obturatos, qui ſenſibili eius excretioni inſeruiunt, habemus ſanè neceſſarias & euidentes συναθροισμῦ ſiue collectionis ſeri in capite cauſas.

Ad hæc ſi ſerum & aqua eo eſt ingenio vt redundans vbicumque facilè huc illuc moueri & exundare, aut etiam effeteſcere & ebullire ab alieno calore & ebulliens breui tandem reſolui, tenueſque in auras poſſit abire, mirabimur ſerum in capite ſuperfluum, & redundans ab his cauſis, & quomodocumque impulſum, aut etiam feruens ſpontaneo & præcipiti lapſu in obuia quæque vacua ſine principiũ neruorum, ſiue ſextum ſeptimumque paria illi principio ferè contigua, ſiue in ambo ſimul cum impetu ferri, eaque implere, & impleta diſtendere, atque per vim contrahere, contractiſque ijs vniuerſum corpus varijs concutere motibus prçter naturam, imò verò ſenſus ipſos in conſenſum trahere?

Scilicet cum ſerum inuadat poſticum & inferuum caput modò maiore, modò minore cum impetu & copiâ, hinc contractio cerebri modò in ſe tanta eſt vt etiam ad ſenſoria quatuor externa anterius ſedentia conuulſio perueniat, vnde eos ſenſus ſopor altus detinet; modò & primùm antè reliquos ad ſolos oculos peruenit, vtpore extremos, vnde ſæpè caligo vel horam vnam præcurrit paroxyſmũ ſeruato auditu, atq; etiam odoratu, guſtuque, vt probabiliter conijci poteſt ex eo quòd quædam hyſtericæ excitantur facilè odoramentis tetris atque acutis, aut admotis palato acribus, aut amaris medicamentis: in his ſcilicet caſibus non tam vehemens eſt corrugatio cerebri, vt neruos ſenſuum eorum & præſertim aurium conuellat.

Iam cum idem ſerum impetat modò totum principium neruorum cum ſexto ſeptimoque paribus, modò ſeorſim illud, vel hæc duntaxat, hinc nunc corpus vniuerſum concutitur, modò ſolum partes externæ, modò internæ, & in primo caſu ſumma ſunt omnia ſymptomata vnà cum totius corporis algore, ſiquidem ſexto pari ſeptimoque occupatis & diſtentis neceſſe eſt omnia interna ẽmbra, ad quç hæc propagantur, laryngem ſcilicet, pulmonem, cor, diaphragma, ventriculum, inteſtinaque cum vtero, & veſicâ conuelli, itaque munera vitæ præcipua quodammodo ceſſare, & corpus vniuerſum quaſi emortuum iacere.

Nam propagine sexti septimique (hæc paria enim ab anatomicis confunduntur) quæ cordi inseritur contractâ conuulsâque necesse est cor ipsum rigescere, omnique motu priuari, itaque spirituum in corpus vniuersum influxum intercipi, ac proinde vitæ vsum subsistere siue intermittere, & corpus algescere. variæ namque sunt origines seu capita horum parium, quæ origines licet cocant, diuersis tamen quæque partibus inseruntur. atque hinc fit vt variæ partes afficiantur & vibrentur duntaxat ceteris integritatem seruantibus, scilicet modo musculi laryngis, modo diaphragma, modo & frequẽtissimè vterus, & vesica vtpotè partes in quibus extremitates horum neruorum terminantur.

Iam si principium spinalis medullæ à sero cum impetu impetitur, necessario certè extremi artus conuelluntur; sed & quia paria extrema quatuor ceruicis necnon lumbares & sacri ossis nerui introrsum etiam quasdam emittunt propagines, è ceruice quidem exorti in laryngem & diaphragma, lumbares autem & sacri in vterum, atque hæ propagines coeunt, siue potius colligantur cum quibusdam propaginibus sexti septimique parium, indè cum externis partibus vnà quoque conuelluntur larynx, diaphragma, & vterus. quò sanè in plerisq; mulieribus hystericis hæ partes ferè semper & frequenrissimè, & sæpè solæ conuelluntur, siue contractis primò proprijs medullæ spinalis propaginibus, siue pertractis potius per consensum propaginibus sexti paris in illas partes rendẽtibus, vtpote quæ propagines inuicem miscentur ac colligantur.

Vt longè aliena sit ab experientiâ quotidiana clarissimi viri Horatij Eugenij opinio statuentis in hystericis inanem esse dnntaxat suffocationis metum, & læsæ mentis virium esse potius, quàm verum strangulationis sensum. non enim dnbium est verum esse eiusmodi & non imaginarium sensum suffocationis in omnibus, cum annotatione Hippocratis *faucium dolores sine tumore suffocantes siquidem a capitis dolore ortum habent conuulsionem accersant.* & in plerisque vel collum ipsum intumescat iudicio sensus astantium; & cum præterea reuulsio vteri sensim per contractionem neruorum facta, quam nos vltrò faremur, & sensu globuli deprehendimus, necessariò per diaphragmatis compressionem inferat suffocationis sensum. Hîc obiter non importuna erit breuis narratio affectus hysterici,

Τὰ ἐν φάρυγγι ἰσχνῶ ἀλγήματα πνιγώδεα, ἀπὸ κεφαλῆς ἀλγηδόνος ὁρμώμενα, σπασμώδεα. sent. 46. sect. 2. l. 2. coac.

quia sex annis Generosam mulierem in vico primum à ponte lapidem habitantem & nuper circa mensis Augusti initium imminentibus duabus procellosis tempestatibus grauiter semel & iterum afflixit, quæ certissimam modò dictis de suffocatione fidem astruit. illa igitur primùm grauissimo & trium dierum occipitis dolore premitur, tum desubitò insigne frigus genam vtramque stringit, & simul costæ inferiores, atque vtrumque hypochondrium sibi diuelli videntur, mox extortis aliquot suspirijs fauces præcluduntur, voxque omnino surripitur, integris tamen auditu & visu, certè oculi prorsus stant inconniuentes, quanquam visorum & auditorum non nisi leuem admodum memoriam iam sui compos habeat. tum verò iugulum inflatur & excrescit in eum tumorem qui mēti marginibus exstet, certè adæquet ex astantium relatione & mirâ duritiem atque renitentiam eorum tactui præ se ferat: deniq; non ita post sopor irrepit, isque per tres duasque horas ineluctabilis. quo postremo sensim soluente rigor quoque ille colli sensim quoque exolui laxarique à domesticis percipitur, & tumor omnis facessere, sed tamen sensum superesse doloris imū pectus opprimentis ægra ipsa testatur. ad hæc conuulsionis iuguli tumor eiusdem index & suffocationis hystericæ comes non solum fide & ex relatu astantium sed sensu etiam ægrarum mulierum & nostro confirmari potest. Obseruaui nuper in illustri & ingenij facundiæque laude commēdabili muliere cum suffocaretur imminente tempestate quæ circa primam lunæ quadram Iulij mensis anni præsentis decimi septimi supra sexcentesimum contigit genam sinistram præsertim vnaque colli sinistram partem manifestum in tumorem tolli, quem tumorem sese persētire nobilis mulier mihi vltro est confessa quippe qui pertineret ad musculum mastoideum rigore comprehensum. Nam sensus non prorsus in ea labefactantur durante paroxysmo & alias breui admodum & fugace. sed ad institutum redeamus.

OBS. 26.

OBS. 27.

Magnū est profectò in neruorū sexti septimiq; pariū incolumitate ad ruēdā animantium vitā momētū, cuius si variā propagationem & cum neruis spinalibus connexionem Galenus [neque enim eam ignorauit] serio & pensitatè attendisset, in horum primariam distētionem & cōtractionem potius quàm in vterum symptomata hysterica dicta retulisset. hæc sanè con

sideratio omnem admirandi varietatem symptomatum hystericorum adeò prodigiosam magnis medicis videri solitam facilè occasionem eximit, atque euidentem reddit rationem omnium, quæ alioqui stuporis plena in contemplatione eorumdem occurrunt, vt sanè superuacanea fuisse videri possit diligentia magni medici Lud. Mercati, qui tot paginas in inquisitione varietatis horum symptomatum frustrà impleuit.

Et vero non difficilè sit omnium quæ coniunguntur cum hystericis affectibus, symptomatum rationem reddere. v. g. quia conuulsis intestinis necesse est quodammodo comprimi exprimique flatus calidis naturis familiares; & compressos pro ingenio suo sursum ferri mouerique, hinc murmura, ructus, dolores intestinorum, hinc tumor inflatioque ventriculi insignis & stupenda (vt sedulo in omnibus hystericis obseruaui nõ solum tactu sed visu etiã, extare enim supra costas ventriculus totus cernitur) obsessi inquam ventriculi distentio; flatuũ copiâ illum impetentium, ibique ob capacitatem hęrentium hystericis & omnino epilepticis familiaria. Sic contra conuulso primùm ventriculo vomitus negotium facessit.

Age verò superuacaneum fuerit sanè pluribus demonstrare velle aut quantam vim serum siue aqua coërcita siue cum impetu impulsa, siue feruens in distendendis contrahendisq; & concutiendis partibus suâ naturâ tractilibus, vbi eas simul impleuerit, habeat cum longè tenuiora corpora, vt flatus in iisdem distendendis frangendisq; validam vim obtineant: aut verò quàm facilè eadem aqua huc illuc perfluere impelliq; possit, pariterque quàm facilis sit feruorem concipere aut deponere modo æqualiter, modo inæqualiter ob permixtionem humoris mucosi superstitis ex nutritione particulari cerebri, quem in percurrendo cerebro diluit, sibique adiungit atque permiscet. ab hac enim causâ fit vt rigor corporis partiumque semel contractarum modò magis sit pertinax & constans, modò inconstans interrumpaturque motibus concussiuis, aqua scilicet feruorem de nouo patiẽte atque distentionem redintegrante seu augente, proindèque conquassationem ex interuallis moliente.

Ab hac etiam causâ euenit, vt paroxysmus quidem exiguę sit durationis, sed mox recurrat, siquidem aqua ex parte vacu-

atã, aut breui resolutã distentio contractioque cessat, sed impetente de nouo aliã, aut quæ delitescebat feruore augescente, repetit mox contractio donec aut affluxus cesset, aut resolutio integrè fiat eius quæ ante appulerat. hac etiam de causâ accessio sæpè vnum pluresue dies, nedum horas durat in quibusdam, vt pro apoplecticis aut mortuis habeantur, vt annotauimus in duabus nobilib. puellis quarum antè meminimus, siue ob insignem eius copiam, siue quia calor rarefacere quidem potest sed resoluere pre imbecillitate nequit, siue ob permixtionem maiorem pituitę seu muci cerebri.

Hac denique de causâ quæuis capitis siue solius, siue cum reliquo corpore motio agitatioue est repetentis paroxysmi occasio. capite namque commoto vehementer necessariò aqua stagnans vel etiam ebulliens in eo fluctuat quodammodo & hac illac perfluit & præsertim in neruos subiectos, quorum caua in viuentibus patent.

Hîc non inutilis credo & ingrata futura est inquisitio particularis, quonam modo scilicet vna quæq; causa externa principiũ dare paroxysmo, & morbũ de nouo exacerbare nata sit. non solum enim sensibilis & manifesta capitis iactatio, commotioque siue à vectione in lecticâ, siue à fortuitâ succussione lecti paroxysmo nouo occasionem nostro experimento dare potest, sed vel insensilis propè à strepitu scilicet perambulantium cameram, aut sonitu campanarum illata. quid ita? nimirum aër externus siue per aures, siue per meatus potius ab auribus in palatum patentes illapsus irruẽsque in caput cum impetu stagnantem in eo aquam commouet necessariò, atque huc illuc impellit mediante motu aëris interni, non aliter atq; hic idem aër titillatione & scalptu tympani commotus impellensque aërem in meatu illo delitescentem, & desubitò in trachiam arteriam tussim excitat.

Iam animi perturbationes siue terror, siue lætitia ex inopinatò suborta euidente sanè ex causâ hystericos cient affectus; videlicet per hæc animi pathemata membranæ cerebri nunc contrahuntur comprimunturque, nunc explicantur & dilatantur; his autem siue contractis, siue explicatis aquam residem necesse est commoueri & in caua neruorum aut spontè exundare, aut veluti exprimi.

Cur porrò vsu alimenti externi & præcipuè vini hysterica

recrudescunt symptomata, nisi quia vaporum de nouo ex alimento expirantium, eorumq; calidorum accursu & permixtione aqua in capite cunctabunda intumescit & fermentatur, conceptoque feruore ampliorem quæritans locum deerrare in neruos subiectos cogitur? vero simile id certè est, & cum vino præsertim generoso nihil fumosius sit, aut calidius, haud quaquam mirum si huius vsus præsentissima est occasio mox recurrentium hystericorum affectuum. quod si vini ingesti & ebullientis in ventriculo id est ingenium, eaque propensio vt ipsum etiam nondum coctum in caput irruat, quòd Hippocrates obseruauit, nedum vapores submittat, multò minus mirum videri debet si aquam perturbet illic residem. equidem hoc possum affirmare seriò vt suo loco fusius dicetur à nobis, ab vsu vini succedere ferè doloribus seu conuulsionibus intestinorum maximam partem horum symptomatum, vel paralysim. *lib. de flat.*

Scilicet sanguine in febribus quibusdam coniunctis cum ipsis doloribus ab vsu vini magis magisque ebulliente despumat serosa eius portio, & cum vino rapta in caput aquam in eo residem offendens & siue augescens siue fermentans epilepticos, aut lethargicos affectus excitat, eosque lethales, nisi aqua penitus descendente in neruos paralysis superueniat.

Ex quorum affectuum analogiâ, quemadmodum & ex solutione hystericorum, seu potius degeneratione in paralysim nostra hæc de fomite causa hystericorum affectuum sententia confirmationem capere potest. enimuerò ad contemplationem & modi & causarũ siue inuasionis, siue recursuum frequentium affectuum hystericorum adiungere placet considerationem speciei humoris, cuius excretionem sequitur solutio affectus, & simul earum rerum, quarum vsus leuamen aut nocumentum afferre obseruatus est semper. quæ argumenta à solutione affectuum petita apud Hippocratem & Galenum sunt validissima totius causæ firmamenta.

Monuimus nimirum suprà paroxysmum quidem vnumquemque cum screatu, & excretione spumescentis aquæ solui semper; vehementiam autem morbi tum primum remitti visam & posteà semper elanguisse cum nobilissima Virgo primum pelues integras aquæ putræ putræ è capite à medicamentis elicitæ cœpisset euomere, & ad libras non vnas, sed

plures & deinceps vsum familiarem habuisset eorundem medicamentorum. Quî enim screatu aquæ affectus solueretur omnino, certè vehementia remitteretur, nisi aqua eiusdem fomes esset & materialis causa?

Memorabile sanè est quod annotaui in Generosa & ingeniosa puella in vicino schol. nostris vico ægrotante quę toto vere anni præsẽtis decimi septimi circa plenilunia hisce symptomatis percussa fuit iisque cum vehementissimis, tum pertinacibus, quippe totam lunæ quadram durantibus. nam cum primum diem reciprocis motibus conquæreretur biduum post ἀναυδία soporque altus detinebat puellam, reliquum quaternarium quo videbatur aliquatenus ad se redire, quiritabatur tamen, nugabatur, siue leuiter delirabat, vigilabatque. ergo primo insultu nostra obseruatione incredibile dictu est quanta vis aquæ spumosæ plusculos dies confertim diffluxerit ex toro ore, vt lintea ei excipiendæ & ebibendæ vix sufficerent. Secundo autem paroxysmo declinante assidua saliuatio diu noctuque & toto septenario eam exercuit, & tam copiosa vt cum meo iussu in scutellam excreasset aquam puram liquidamque, intra horulam vnam illud vasum impleuerit vt non dubitem si excepta fuisset aqua sedulo, quin quatuor libras vel vno die eam reddere ore satis constaret. quò sanè mihi verosimile est perpetuum quendam seri in vasis ebullientis [febris enim iam antè annum varia habebat puellam ingenuam] fuisse toto eo tempore ad caput raptum siue ascensum, & reciprocum eiusdem defluxum è capite in os. tertius denique paroxysmus pariter saliuatione etsi non tam liberali fuit solutus. OBS. 28.

Idem autem obseruaui in quodam Pistore ciue Pontano in platea vrbis habitãte, nã cũ semel & iterũm vigente Iunio mense eiusd. anni circa primã & secundã lunę quadrã epileptico paroxysmo eoque graui & sterteroso, vt apoplexiam mentiretur fuisset comprehẽsus, eo liberatus fuit per sequentem diem larga sputatione aquæ puræ. OBS. 29.

Neque enim mihi probabile videtur circa os spumam edi, quod cum omnes musculi respirationi inseruientes conuulsi pulmoni ad dilatationẽ morem non gerant, hinc aër in ergastulo inclusus afficitur & incalescit, eoque calore materiam, quæ est in bronchijs illis, in spumam vertit per flatulentum spiritum

ſpiritum fuliginoſum ſeſe in omnes materiæ ipſius partes æqualiter inſinuantem. In primis namque in primâ comitialis morbi & quidem ſummi inuaſione contracto thorace aër omnis qui inſpiratus erat exprimitur, ſiquidem vociferationem tum ægri edunt: quia autem deinceps reſpiratio ablata eſt, certè aër incluſus in bronchijs, nullus quippe, accuſari non poteſt vt motor & cauſa ſpumæ longè poſt & ſub finem paroxyſmi apparentis: deinde in hyſterico affectu ſummo refrigeratio corporis eſt tanta, vt aër incaleſcere nequeat. denique præter aërem & ſpiritum in ſpuma humidum corpus craſſius aëre adſit oportet, quod in bronchia niſi è capite illabi non poteſt. quò ſanè ſpumâ illa in hyſterico affectu & epilepſiâ ſumma circa os edi ſolita portio quædam cenſenda eſt aquæ illius feruentis in capite, cuius quidem præſentia excitatur paroxyſmus, & cuius excretione ſoluitur, & ſatis id confirmat ſtupẽda illa aquæ vis quę redditur per os, quam è pulmone venire prorſus dici nefas.

Age Hippocrate & Galeno præmonentibus febrem præſentiſſimũ eſſe cõuulſionis in genere remedium hactenus medici obſeruarunt, cui prætereà adiunxit magnus Hippocrates vrinam multum vitream, fluxum alui & ſomnum. *conuulſionis remedium, inquit ille, eſt acuta febris ſuperueniens quæ prius non fuit, aut ſi quidem prius exiſtit iam inualeſcens. Iuuat quoque vitrea vrina multa effluens, & fluxus alui, & ſomnus.* Quid ita? quia ſcilicet ſeri efferueſcentis in capite principioque neruorum ſenſibilis quidem vacuatio fit per vrinam vitream & alui fluxum, inſenſilis autem eiuſdem diſcuſſio per febrem & ſomnum. nam vrina vitrea euadit ſanè à mucoribus lentis excrementitijſque cerebri cum ſero ſubagitatis plurimo ac permixtis. quanquam autem communis eſt opinio à febre, & ſomno pituitoſos, crudoſq; humores concoqui & attenuari, tamen eos ab ijs cauſis minimè diſcuti reſoluique penitus, ſed incraſſari potius credibile eſt. quo ſanè conuulſionem & epilepſiam contumaciorem potius reddiderint, aut in apoplexiam verterint febris & ſomnus, ſi ij affectus à pituitoſo, ſuaque natura terræ & aquæ participe humore ſuccreſcerent. quoniã itaque vnus ſeroſus humor a prædictis quatuor cauſis obſeruatione Hippocratis annotatis diſcuti poteſt reſoluique omnino, ab eo ſanè conuulſiones foueri colligere eſt.

σπασμῶ λυτικὸν πυρετὸς: ἐπιγενόμενος ὀξὺς μὴ πρότερον γεγονώς. ἐν δὲ εἰή πρότερον γεγονὼς: παροξυνθείς. ὠφελεει δὲ καὶ οὔρου διέξοδος ὑαλοειδὴς πολλὴ καὶ ῥύσις κοιλιῆς, καὶ ὕπνοι ſent. 34 lib. 4. ſect. 2. coac.

Atque hoc argumentum à modo solutionis paroxysmi desumptum (quę solutio excretâ aquâ succedit) cõprobatur quoque solutionis hystericorum affectuum eâ specie, quæ fit non quidem morte superueniente. *neque enim sunt lethales conuulsiones in ijs quæ uterina suffocatione tenentur sed faciles ut Dorcadi* obseruatione magni Hippocratis, sed superueniente paralysi comitiali morbo, siue hysterico affectui: cuius commutationem cum paralysi siue successionẽ paralysis cessantibus hystericis symptomatis annotarũt viri magni, & ego obseruaui in nobili virgine moniali de quâ ante. nam cum sæpius symptomata hysterica ab aliquot annis fuisset perpessa, bis iam in paralysim incidit [dante inducias & intermittente hysterico affectu] primum quidem brachij, & cruris sinistri, deinde iterum solius brachij. sed & annotaui hoc anno in altera ingenua vicina nostra de qua ante, quæ à secundo paroxysmo tremorem brachiorũ insignem passa est, tertio tãdem in paralysin eorumdem incidit. si itaque paralysis fit ab aquæ ingressu in principium neruorum eoque non subsistente, sed currente longius & ad extremum neruum delabente, priorem certè morbum, hoc est hystericum affectum, cui cessanti paralysis successit, ab eiusdem aquæ ingressu sed subsistẽte & principium occupante tantum factum esse oportuit.

οἱ ἐν ὑστερικῇσιν ἀπύρως σπασμοὶ εὐχερέες οἷον ἡ Δορκάδι. sect. 46. lib. 2. sec. 3. Coac.

Nam in hoc paralysis à comitiali distinguitur, quòd materialis causa in comitiali quidem principium neruorum tantum occupat, ibique hæret & subsistit, scilicet siue in cauo, siue in quarto ventriculo in principio spinalis medullæ insculpto, siue in spatio inter duas membranas ex quibus contexitur principium spinalis medullæ & vnusquisque neruus, siue in cauis neruorum parium sexti septimique, sed in paralysi eadem causa decumbit descenditq; secundum totum neruum, eumque emollit & effœminat.

Quæret autem hic aliquis cur in epilepticis affectibus subsistit materiæ ingressio in principio neruorum, nec descendit statim ab initio neque paralysim sẽper inducit, cum aqua suâ sponte deorsum moueri prona sit? cui sanè obiectioni appositè responderi & satisfieri potest meo iudicio, si dicam aquam in capite stagnãtem & ebullientem suâ naturâ sursum affectare potiùs quàm locũ decliuem; feruore autem deposito tum demum delabi duas inter membranas, ex quibus nerui con-

texuntur, aut cauum eorum, nisi aut penitus resoluatur, aut per meatus à natura eiusdem excretioni dicatos, & in palatum patentes sensibiliter excernatur, vt plerumque fieri obseruamus, & solutio adueniente spumâ facta satis indicat. vana enim responsio eorum qui negant paralysim succedere epilepsiæ, quemadmodum apoplexiæ succedit, quòd materia non ad posteriores partes cerebri vergat sed anteriores & in gulam, thoracem, & os, cum conuulsio illa vniuersalis in epilepsiâ fiat principio neruorum affecto.

Iam verò si naturam viresque earum rerum ex agendorum genere, quas adleuamentum euidens aut noxam afferre hystericis mulieribus præter illa quæ ante ex Hippocrate annotata sunt experientia docet, consideramus, certè non aliâ ratione eas iuuare quidem reperiemus, quàm quia vel aquam è capite eliciunt, illectamque purgant, aut insensibiliter discutiunt; vel sopitos sensus excitant & excitatam naturam ad excussionem irritant, coguntque etiam inuitam: alias autem nocere quia aquam fermentant, molemque eius adaugent, vel etiam commouent. quæ si vera sunt, vt sunt verissima, euidenter inde colligitur fomitem hystericorum affectuū esse serum seu aquam. hi namque recrudescunt per seri præsentiam feruorem & commotionem, contraque eiusdem vacuatione, vel discussione sedantur & conquiescunt.

Experientia teste aduersus hystericam suffocationem præcipuè commendantur graueolentia fœtidaque naribus admota, benè autem & suauiter olëtia admota potius mulierum naturalib^9 partib^9. quid ita? quia scilicet illa quidē calore insigni attrahunt discutiuntque materiam serosam, & quodammodo absorbent, aut potius acrimoniâ quadam & morsu naturam pungunt, vellicant atque excitant, quæ excitata forti membranarum cerebri compressione excutit aqueam colluuiem per obuios meatus: hæc autem quia suo tepore seu calore humido partium internarum, & imprimis vteri conuulsi rigorem laxant, & ad instar balnei seu fomenti exoluunt, suæque naturali constitutioni restituunt. Ex aduerso autem nocent eadem benè & suauiter olentia si naribus admoueas, quia scilicet caput implentia serosam in eo materiam commouēt quidem, rarefaciunt tantùm, sed non discutiunt ac resoluunt, imò potius adaugent: grauiter autem olentia vtero admota feriūt

læduntque sensum tactus, itaque expultricem ad sui excussionem sollicitant, indeque vterum commouent & deprauant eius motum. Sternuratoria porrò, pariterque confectiones quæ palato illinuntur, aut quæ antidoti affricantur, iisdem de causis soluunt aut minuunt paroxysmum, quibus grauiter olentia.

Ac purgantia medicamenta, vt agaricus, semen ebuli, brionia, imò etiam leuiora vt hiera magni fiunt ab omnibus medicis, & proprietate occultâ hystericæ suffocationi prodesse perhibentur; sed ego potius qualitate sensibili crediderim vtilia, nimirum quia ea manifestè serosam capitis colluuiem trahunt, purgantque siue vomitu, siue potissimum per aluum.

Ruta porrò, valeriana, peonia, hissopus, calamentum, artemisia, & eiusmodi pariter recensentur passim inter hysterica, quemadmodum & puluis stercoris pauonis, puluis perdicis, cranij humani & eiusmodi quæ amuleta perhibentur. sed ea quoque principatum tenent inter medicamenta quæ robur cerebro afflare, & luxuriantem eius humiditatem sensim sine sensu exsiccare creduntur, imò etiam sensibiliter euacuandi vim habent per renes scilicet. denique balnea naturalia præsertim in affectionibus hystericis vtilia habentur non aliâ certè ratione, quàm quia serosam totius colluuiem, vnaque capitis vacuant sensibiliter per cutem.

Postremò epilepticos affectus à sero caput opplente, & præcipuè posticam eius partem excitari partim ex anatomiâ didici. nam dissecto anno superiore cadauere honesti ciuis Pōtani Claudij Iuuenis vt infra luculētius declarabitur, posticum caput vniuersum aqua turgens repertum, vt non solum principium neruorum aquæ innataret, sed membranæ ipsæ aqua prægnantes & imbutæ non secus atque papyrus aut tela aquæ diu immersa conspicerētur, & quamprimum cranium sectum, aqua ex ea parte diffluxit plurima. quin etiam sanguis in venis ea parte concretus inuentus à frigore scilicet aquæ stagnantis: partim idem colligere est ex analogiâ affinium morborū, scilicet catalepseos. narrat enim doctus Hollerius in occipite cuiusdam vi carochi demortui plurimum serum quasi rufum repertum in cerebro posteriore, vnà cum sanguine concreto in maiore venâ quæ medium caput perreptat. Atque hæc sunt argumenta quæ ex naturâ symptomatum hystericorum, eo-

OBS. 30.

rumque proprietatibus, occasionibus, nec non solutionis modo excretoque humore, & iuuantibus, lædentibus, denique ex analogiâ similium affectuum desumpta ex vno seroso humore ebulliente & occupante, ac distendente seu præter naturam contrahente principium neruorum siue externorum, siue internorum eos suboriri posse demonstrant. quibus si adiungamus indicia serosæ in Illustrissima virgine plenitudinis eiusque cephalicæ quæ sane pariter in omnibus fere siue histericis siue epilepticis sese produnt, peruidenter certè perorata est causa, nullusque dubitandi locus deinceps relinqui videtur.

Etenim quę certa indicia plenitudinis serosæ in capite haberi possunt, ea sese hîc offerunt vniuersa. Scilicet constitutio in primis naturalis, in quâ splen & sanguis arteriosus ad intemperiem calidam siccam inclinant, & in quâ serum toto effusè exundat corpore, & præcipuè capite, quippè quod longè numerosioribus ex arterijs contexitur. (Nam ex anatomiâ serum longè vberius in arterijs reperire est quàm in venis) serosæ namque colluuiei in eiusmodi temperatura redũdantis indicia sũt serũ in massa redundans plurimũ, vt vel sextuplo excedere videatur vbi resederit sãguinis massa, vt in omnib⁹ obseruaui, & nuper in illustri muliere & ingeniosa de qua antè, & quod ex Hippocratis obseruatione melancholici, id est atrabiliosi sunt perpetui chremetes, id est sputatores & sudoribus copiosis diffluunt, vt ex quartanarijs intelligere est: cui naturali in nobilissimâ virgine constitutioni, & serosæ redundantiæ attestatur similis constitutio in illustr. maioribus eius præsertim auis, patruisque ex stirpe Valesia, nec-non illustrissimis fratribus, quibus omnibus caput sero abundauit plurimo semper vt aluus liquidis diffluens excrementis, assiduæ fluxiones, aliáque eiusmodi satis indicarunt.

In Epid.

Quod si à morbis, in quos propensa fuit illustrissima virgo, argumenta repetere placet, certè frequentes & pertinaces fluxiones modò in pect⁹, modò in dentes, modò & præcipuè in aures, tũ verò febres sudorib⁹ quotidianis largissimisq; diffluẽtes, eiusq; generis alia vnâ profectò serosâ colluuiẽ in toto & præsertim capite redundantem satis prædicant. fluxiones nàque eiusmodi materialẽ causam nullam aliam à sero sanguinis vehiculo habere cum suo loco demonstratum est, tum vel sensus ipse visus satis docet.

Quid quod antè paroxyſmum tanta ſemper grauitas præobtunderet caput, vt nullum murmur, nullum ſtrepitum niſi ægerrimè ferre poſſet, an non ea capitis plenitudinem ſatis conuincit? quid præterea torpor mentis, rerum omnium obliuio, pigritia totius corporis, crurum imbecillitas, faciei pallor, & dolor capitis cum tubore labiorum, conniuentiaque oculorum vt vix aperiri poſſint, & eiuſmodi ſymptomata prænuncia iam iam inſtantis paroxyſmi ferè omnibus ſiue epilepticis, ſiue hyſtericis familiaria, an non caput affectu idiopathico laborare oſtendunt, & pleonexiâ ſeroſâ turgeſcere? ita ſanè eſt. quibus ſymptomatis experientia quotidiana confirmatis addit Hippoc. vrinas tenues & crudas præter conſuetudinem epilepticis, inquit, *vrinæ tenues & crudæ præter conſuetudinem ſine repletione epilepſiam denunciant.* quid denique quod lachrymæ inuoluntariæ, fletuſque multus paroxyſmo ſemper ſe adiungeret, an non ſeroſam eiuſdem capitis plenitudinem lachrymæ illæ manifeſtè arguunt?

ἐπιληπτικοῖς οὖρα λεπτὰ καὶ ἄπεπτα παρὰ τὸ ἔθος ἄνευ πλησμονῆς ἐπίληψιν σημαίνει *ſent.* 80. *lib.* 3. *ſect.* 3. *coac.*

Summam ergo tandem ineamus, concludamuſque varia illa ſæuaque ſymptomata hyſterica vulgò dicta, quibus nobiliſſima Virgo hactenus vixit obnoxia, non à retentis in vtero menſibus, corruptóue circa vterum ſemine, ſiue ſeminiformi ſubſtantiâ, non à viſcerum ſiue ſplenis, ſiue ventriculi impuritate originem traxiſſe, ſed vnum fomitem habuiſſe plenitudinem ſcilicet ſeroſam in poſtico capite ſtagnantẽ feruentemq; & principia neruorum omnium implentem ac copiâ diſtendentem, & contrahentem in ſe, vnaque membra omnia non ſolum externa, ſed interna quoque conuellentem, imò etiam ſenſum labefactantem: colluuiem autem aquæ in capite ſtagnantis ſcaturire primò & deriuari è viſceribus & præſertim liene, totoque corporis habitu ſeu riuulum quendam è fontibus varijs & ſimul confluentibus, ſed in caput affluxam per varios ſinus toto cerebro inſculptos & poſtico capite terminatos huc commeare non tam fortè ob meatus externos minus liberos & patentes, quàm ob decliuitatem loci, collectam denique poſtico in capite ratione caloris loci & inculcationis feruorem quendam concipere, ratione cuius duo neruorum principia ſubiens ibique ſubſiſtens ob ingenium ſuperum potius locum quàm inferum affectans, & ſubinde affluens vſque & vſque ſuâ tandem mole diſtendit corrugatque appendices

neruosas & musculosum genus, imò verò membra omnia siue interna, siue externa.

Ac cum seri in capite collectio foueatur à colluuie serosâ totius, certè propagatio eius seu cortiuatio è toto in caput vel sensim sine sensu fieri potest, vel cum taptu quodam; ac sensim quidem duplici nomine. scilicet vel attrahitur serum à parte ratione nutritionis, vel sponte suâ idem mouetur ad caput, siue quia sanguis præcipuè tenuis & aquosus ichore bilioso affusus superum affectat à naturâ locum, siue quia ratione officij sequitur motum spiritus vitalis. nam cum spiritus vitalis cuique parti laboranti succurrere soleat, vnà cum spiritu vitali sanguis præsertim atteriosus ad caput mouetur, vt potè cuius perpetua ferè est actio, ac proinde serum ad caput abundè confluit. Iam confestim in caput idem serum quodammodo rapitur à quacumq; causâ sanguini in vasis feruor accidit. tum enim cũ in illo feruore tenuem sanguinis partem sustolli & despumare necesse sit, euenit serosam & biliosam partem sursum rapi, & caput impetere. quod contingere videmus in quibusdam febribus, à quâ causâ affluxu scilicet seri biliosi oppletum cerebrum tentatur epilepticis insultibus, & delirio vt nouissimis annis obseruauimus in pluribus febricitantibus, quibus familiaris fuit dolor & cruciatus abdominis conuulsis scilicet intestinis; vesicâ & vtero ab incipiente distentione principij neruorum: quibus doloribus oppletο iam magis cerebro apparentes totius conuulsiones, soporque sunt consequuta, & in plerisq; etiam cum materia illa excuti non posset, mors tandem.

Quæ cum ita sint, quò colluuies in toto serosa maior est siue ob naturalem viscerum constitutionem calidam, siue ob immoderatum aquæ potum, siue ob suppressas purgationes solemnes & familiares menstrui scilicet sanguinis, hæmorrhoidum, & eiusmodi, tum sanè colluuies in capite serosa redundet necesse est. à quâ causâ, vt obiter hoc dicam, non mirum est grauidas etiam mulieres hystericis affectibus seu epilepticis obnoxias vincere. nimirum sanguine menstruo non repurgato partem in eo alibilem fœtu sibi attrahente & insumēte, serosa in toto pars & proinde in capite superfluat oportet. epilepsiam autem illam quæ ex serosi in sanguinis massâ humoris redundantia ad caput translata subitò quodam rap-

tu contingit, non absurdè mea quidem sententia idiopathicâ dicere possumus, sed per deuteropathiam siue per epigenesim, id est propagationem materiæ. nam reuera prior affectus totius scilicet febris, cuius ratione feruente sanguine serosa eius pars sursum rapitur, minimè conquiescit, sed vrget magis & magis.

Quibus ita constitutis spes sanè omnis prophylaxeos seu præcautionis huiusmodi affectuum in emendandâ totius colluuie serosâ, & à capite auertendâ, tum verò ea, quæ caput iam obsedit, vacuandâ dissipandaque omnino consistit, quibus autem artibus vtrumque obtineri potest? primum certè hoc est colluuies totius. nam frustrà de particulari capitis plenitudine consilium inibitur, nisi affluxus seri è toto in caput sistatur cohibeaturque) colluuies igitur in toto emendabitur, si & redundantiæ eius causarum ratio habeatur, & si humor collectus vacuetur & exinaniatur.

Atqui quandoquidem extrinsecus materia serosæ colluuiei, hoc est, cum alimentis in corpus nostrum illabitur, illapsaque ab æstuosis visceribus arripitur trahiturque in vasa magna, & præcipuè à liene in arterias, certè causarum redundantiæ in toto seri remedio erunt cùm victus ratio sicca, minimum aquosi humoris subministrans hoc est tantum, quantum elixatio alimenti externi, & diadosis eius per vniuersum corpus postulant (nam liquidis certè vita prorsus carere non potest ob hos vsus) tum viscerum ac præsertim lienis reductio ad mediocrem temperaturam, hoc est correctio caloris serum omne affatim & magis quàm par est elixato iam alimento externo attrahentis & exugentis. hanc enim ob causam vnicam crediderim serum plurimum abundare in corporibus calidis siccis & æstuosis, cuius indicium aluus semper dura ijs familiaris ab immoderatâ seri omnis è ventriculo & intestinis exuctione.

Ratio ergo victus futura vtilis inprimis sicca esse debet, & ad frigus potius inclinare quàm calorem. siccam autem intelligo non quæ in alimentis qualitatem siccam desideret, vt sunt carnes salitæ, & terrestris maximè generis vt bubulæ, venaticæ, & maximè legumina omnis generis, quæ non possunt à me probari, tum quia hæc potissimum in magnâ mole minimùm nutriunt, tum quia ab illis omnibus nobilissima Virgo hactenus.

hactenus abhorruit semper, quam fortassè ob causam ventriculus ijs edomandis par esse nequeat præsertim cum ratione otiosi vitæ instituti flatuosæ ex ijs necessario superstites reliquiæ non possint facilè corrigi. sed siccam victus rationem penes substantiæ modum potissimum intelligo, scilicet tum eam quę parco potu parcoque vsu rerum liquidarum contenta sit, tum quæ plus humidi solidioris & nutritij quàm aquosi sufficiat substituatque. quo in genere sunt carnes adultiorum animalium, tum verò aues montanæ, quæ recens natorum carnibus & auibus fluuiatilibus aut palustribus semper præferendæ. quanquam autem carnes gallinaceæ, vitulinæ, hædinę carnibus perdicum, turdorum, & phasianorum sint humidiores, tamen quia illæ viscerum sanguinisq; feruori compescendo & aluo leniendæ sunt opportuniores, idcirco non minùs à me probantur, earumque vsus quia assuetus & familiaris potior habendus. ac quanquam siccam victus rationem potius commendo per quam seri scilicet in toto synathrismus imminuitur, non interdixerim tamen omnino vsum iusculorum super ijs carnibus, sed in mediocri admodum quantitate, vt eorum beneficio tantùm aluus in officio contineri possit, & præsertim si ea alterentur vere, & æstate quidem boragine, buglosso, endiuia, temperamenti viscerum gratia; hyeme autem non quidem radicibus petroselini, quod epilepticis famâ communi noxium valdè, sed potius capparibus, hissopo, thymo, maiorana, serpillo, quæ serum tempestatis illius iniuriâ coërcitum repulsumque in vasa per renes educant extra corpus.

A fructibus porrò horarijs & præsertim pomis & piris promore vel abstineat vel parcissimè vtatur, quia hæc serosam plurimum augent & flatuosam colluuiem. passulæ & ficus gratissimam vicem omnium & salubertimam gerent.

Non mediocriter autem lætor eique cõgratulor plurimum vino iam facilè posse carere, cum vinum in his affectibus si quid aliud quasi venenum sit non solum quia auget serosam in vasis colluuiem quippè quod est aquę genus, sed etiam quia vt antè à nobis monitum, sanguinem tenuem & calidum, potissimumque aqueam eius partem secum in caput rapit, & ei quod iam stagnabat in capite se immiscet atque feruorem inducit, itaque comitialem morbum sopitum quodammodo

suscitat. eius ergo vicem erit decoctum à clarissimo medico præscriptum. vel vicaria esse poterit [gratæ enim rerum vices] præsertim vere & æstate ptisana magistralis vulgaris, sed melissâ, & tantillo hissopo condita, itaque leni capitique gratior reddita, & magis diuretica.

Non est autem necessè hic latius euagari & excurrere in singula momenta, in quibus priuata victus ratio consistit, ne, quod est in prouerbio noctuam Athenas. nam præscripta rerum liquidarum moderatione aluus spero in officio retinebitur, si tamen ob tempestatis æstum, aut in lecticâ morum diuturniorem votis aluus non responderit, tum certè vnum & alterum cochlearia siue sirupi, siue mellis rosacei laxatiui, vel passulatum, passulæque præmansæ ante pastum, vel glans è butyro concreto satis erunt, certè pruna damascena cum senâ saccaroque leuiter incocta, serum lactis, in quo prius flores buglossi, cichorij, & hissopus macerati fuerint. nam generosiora in hunc vnum finem non laudarim, quia ab eorum vsu aluus magis magisque indurescit.

Superuacanea hîc foret animaduersio quãtum sit momentum in vacuitate, certe compositione perturbationum animi, cum ab his experientia satis constet paroxysmum suscitari & commoueri. hoc tamen seriò moneo, vt curis acrioribus & meditationibus contentionis plenis atque extaticis modum ponat in posterum. nam hæc cum maximè excitent paroxysmum, vt ante insinuatum est, tum verò fomitem mali augent siue raptu sanguinis ex se serosi ad caput vnà cũ spiritu partibus omnibus laborantibus pro suo more succurrere solito, siue auersione facultatis expultricis ab excretione redundantis in eo seri affluxui eius respondente. quas ob causas experientia confirmat homines altâ mente præditos & acerrimi ingenij laude celebres comitiali morbo vixisse obnoxios.

Ergo longè salubrior illi corporis exercitatio quàm seria illa & nunquam intermittens animi contentio. equidem cum magnum ad corporis incolumitatem retinendam momentum sit in eiusdem exercitatione positum, verè namque scriptum à magno Hippocrate necesse esse quisquis cibo potuq; vtitur (vt omnes vtuntur) eum ægrotare, si victui conuenientem non adiungat corporis exercitationem. tum verò ad epilepsiæ præcautionem maxima inest opportunitas, per eam

1. de diæt.

namque serosa omnis in toto & capite colluuies vel sensibiliter euacuatur sub sudoris formâ, vel certè atteritur sine sensu, si præsertim pertinax est & quotidiana, nec non medioctis. Quo sanè à nobilissimâ virgine obnixè contendo vt nullum diem intermittat quin si fieri potest, pedes summa montis vicini domicilio adeat, & obambulet ieiuno stomacho, certè præhausto duntaxat iusculo, sed hyberno pluuioque tempore vnam horam ambulationi concitatiori loco conueniente impendat.

Neque verò silentio præterire debeo non negligendam vestitus cultusque corporis rationem, quę maximè institui debet ad raritatem texturæ seruandam, cuius scilicet beneficio sensim sine sensu colluuies serosa vacuari potest, atque eius collectio impediri. ergo benè tecto corpore incedet semper, vestes pelliceas è mure pontico, aut marte si placet, calidis quippe & leuibus induta, sed de nocte culcitis plumeis subtus superque stratis indormiet præsertim hyeme: ita enim calefacto corporis habitu, porisq; eius apertis aut sudor erumpet, aut certè vapor omnis aqueus tenues in auras facesset, præsertim sub secundum somnum. quâ de causâ quieti in lecto tempus aliquod dare non erit illi religioni saltem verno tempore & autũnali, opportuniore scilicet sudoribus mouendis temporis constitutione tum existente: quos sudores etiam aliquatenus promouebunt, certè insensilem expirationem vniuersi corporis frictiones, eæque longæ & quotidianæ, speciatim autem quod spectat ad capitis vestitum à pannis coccineis abstinendum, quibus quippè astringendi poros cutis vis inest, ideoque insalubritas. bibula potius charta & crassa substituetur ijs, & quotidie noua insternetur. atque hæc de victus ratione pauca, se daccuratè mordicusque seruata sufficient.

Age verò quod atrinet ad reliqua præsidia, quæ siue medicamentis, siue manuum operâ perfici solita mederi possunt serosæ in toto colluuiei, quæ fomes est capiplenij eiusdem generis, ea sanè cum causis eius corrigendis, tum verò eidem partim atterendæ insensibiliter omnino accomodari debent. quoniam ergo intemperies viscerum, lienisque potissimum, & densitas habitus corporis siue ratione sexus, siue ætatis sunt causæ huius plenitudinis necessariæ & cõgenitæ (nam de non naturalibus causis nuper diffusius actum est in victus ratione

instituendâ) illarum prouidẽtia sic haberi debet, vt quoniam vix ac ne vix corrigi deinceps possunt, earum certè augmentum quoad fieri potest arceatur, quamobrem quæ viscerum & sanguinis æstui tẽperando & relaxandæ cuti aperiendisq; eius poris sunt opportuna, hic meritò vsurpanda. quoniam tamen medicamenta cuiuscumque generis corpus à plenitudine liberum desiderant, antequam in vsum veniant, certè his præmittenda esse ratio iubet quæ totius plenitudini medentur.

Principiò igitur quoniam duo sunt plenitudinis humorum vniuersalis celebria magnaque & generalia remedia, venæ sectio scilicet, & purgatio, hic quæri potest venæ sectio num conueniat nec ne? Vt antem quod suadet ratio breuibus concludam habitâ potissimum ratione hypotheseos propositæ, tametsi venæ sectio non valdè sit necessaria nobilissimæ virgini, cum natura eius particularis sit satis sollicita, memorque sui hac in parte officij, & plenitudini sanguinis totius mederi sit solita partim purgatione menstruâ, partim fluxu hæmorrhoidali ijsque legitimo tempore, & modo fluentibus & repetentibus, tamen eam non inutilem futuram duabus in occasionibus moneo; scilicet quocumque tempore alterutra è purgationibus subsistente illa sibi corpus insuetâ quadam grauitate premi onerique esse persenserit, præsertim si hæmorrhoides molestiam exhibeant; certum est namque venarum tali apertionẽ sanguini deorsum nutanti, hæmorrhoidumque apertioni non mediocriter momentum afferre posse, & præsentissimum ex abundanti leuamen doloris inferre quoque.

Altera autem occasio secandæ venę erit quotiescumque de vsurpandis balneis calidis, quę postea à nobis commendabuntur, apud se statuerit, in quâ occasione vena basilica vel potius mediana, vt capitis plenitudini simul consulatur, sed vt spleni quoque sinistri brachij rundi debet. eiusdem autem generis occasio censenda est quoties dięta sudorifica instituetur. in vniuersum autem ętate, viribusque consentientibus, & suadente tempestate anni quâ periodicè epilepticus affectus recurrit, & corpus plethorâ laborat, non potest non prodesse plurimum venę sectio, tum quia vnà cum sanguine pauco plurimum seri vacuatur, tum quia potissimum feruor sanguinis compescitur, cuius vi serosa in sanguine portio ebullit despu-

Contrarium putat Plat. ... Il. 1. ... in hoc casu ... probat.

matque in caput & desubitò hos affectus renouat.

Iam vero quòd ad purgationem vniuersalem attinet, quâquam si viæ naturæ in repurgando sero familiaris in genere ratio habeatur, purgatio per cutem aut renes deiectioni, quę per aluum fit, videtur præferenda, nam ex instituto naturæ serum persunctum munere vehiculi alimēti communis & elixationis eiusdem partim ex vtroque viscere per renes in vesicam distillat, & è corpore tandem excernitur, partim per cutem sub vaporis vel madoris sudorisue formâ excluditur, tamen si naturā acquisititiam in illustrissima vigine, hoc est consuetudinem attendimus, hæc sanè contrà purgationi quæ per sudorem aut vrinam copiosam fit, anteponenda videtur. ab ineunte namque adolescentiâ quo tempore primùm eius valetudo varijs morbis obsideri cœpit, purgatio per aluum illi fuit familiaris & frequens: quam consuetudinem tam inueteratam interrumpere nobis religioni esse debet. ergò singulis saltem interlunijs & potissimum statim à peractâ mēstruâ purgatione (sanguinis enim vacuatio quoquo modo fiat arte aut naturâ reliquorum humorum purgationem præuertere semper debet) ex vsu erit purgatio per medicamenta, sibi à longo tempore amica, si modo ex hydragogis eligantur, quæ purgando sero, & aliâs in hystericis affectibus diuturna medicorum experientia vtilia esse confirmauit, qualia sunt agaricus, semen ebuli, carthami, mechoaka; nam à bryoniâ vulgari tanquam venena: â abstinendum censeo, licet à Querce.ano cōmendetur. itaque habitâ ratione consuetudinis pilulæ ex vsu erunt de agarico scilicet, de fumariâ tanquam spleni gratæ, & eius generis, quæ tamen sine croco, mirrhâ & ceteris caput tentantibus componantur, quorum loco sarcocola & pæonia vicem erunt.

In calidis naturis mihi familiares sunt quæ ex puluere diasenæ, agarico, rheo & tantillo diagridij, hæc enim serum potenter & bilem seri vehiculum repurgant, & minus æstum aut sanguinis feruorem augent, si non aloe & aromatis, sed succis citoniorum, cichorij aut buglossi per dies caniculares condensatis incorporentur & immisceantur; quibus deglutitis iusculum refrigerans, aut serum lactis, aut hordeatum potius statim vel post aliquot horas superbibendum. quoniam tamen pilularum vsus in calidis visceribus & siccis ob siccitatem metui

debet, potioni assuefaciendã est si fieri potest, quæ vtiliter parabitur ex infusis agarico & rheo in sero lactis, aut decocto refrigerante & splenico, in quo dissoluetur sirupus rosarum solutiuus vel de polipodio aut manna gratię ergo, quæ potio interdum acui potest tabellis diacartami, aut confectione hamech sine diagridio tamen & colo quintide.

Sirupi magistrales parari possunt in hunc vsum sub vnâ ex his formulis, quæ à Mercato appositè descriptæ sunt. Recipe aquarum boraginis, cichorij, lupulorũ ana vncias. x. succi boraginis clarificati vncias viij. succi pomorum redolentium vncias vj. foliorum senæ vncias iij. florum cordialium ana vnciam semis, radicum scorcioneræ minutim incisarum vncias ij. bulliant lento igne ad consumptionem vigesimæ partis. facta colatura adde rhabarbari electi & agarici trochiscati ana ʒ iiij. s. & factâ leuissimâ ebullitione iterum exprimantur. expressioni adde saccari albissimi quantum satis, vt fiat sirupus mediocris consistentiæ cum modico cinamomo, cuius dosis vnciæ duæ vel tres. alia formula sit hæc. Recipe polipodij querni vncias iiij. radicis peoniæ, & seminis eiusdem ana vncias ij. gallitrici, violarum, mercurialis ana m. j. summitatum cuscutæ, pulegij betonicæ, hissopi, ana. m. s. passularum exacinatarum & prunorum ana vncias ij. anisi, sèseleos ana vnciam semis, seminis carthami contusi, & foliorum senæ ana vncias ij. florum violarum pugillos duos, buglossi, anthos ana pugillum j. fiat decoctio in quatuor libris hydromelitis, & vnâ consumptâ infundantur [factâ expressione] in libris duabus prædicti decocti agarici drachmæ sex, cum saccharo fiat sirupus.

Horum siruporum loco erit decoctio veteris galli cum brassicâ marinâ, polipodio, carthamo, passulis, sena & peonia: vel etiam clyster, cuius hęc formula. Recipe mercurialis, bliti, artemisiæ, cuscutæ, melissæ, maioranæ ana m. semis, senę, polipodij, carthami ana vnciam semis, epithimi, thimi ana ʒ. v. seminis anethi, rutæ ana ʒ. ij. fiat decoctio; adde diasenæ, & diacatolichonis ana vnciam semis, oleorum chamæmelini, & anethini ana vnciam vnam, misce fiat enema.

Atqui quoniam per hyemem non solum redundat serum quia cohibetur, sed introrsum vi ambientis quoque pellitur, inde seri euacuatio per aluum ab hydragogis medicamentis concitata hyberno tempore maximè est opportuna.

Quæret postremò aliquis quænam præparatio eiusmodi purgationem præuertere possit, & debeat: certè quandoquidem serum ex se satis fluidum est & sequax, atque lentoris omnis omnino expers, nulla haud dubiè præparatione egere videtur, præsertim cum nobilissima Virgo sicca sobriaque sit admodum, tamen quoniam ob curarum animi, & meditationum assiduitatem ventriculus & intestina non possunt non scatere pituitâ acidâ, inutilis non fuerit hydromelitis per aliquor dies vsus, in quo melissa, hyssopus vel absynthium incoxerint; atq; hoc hydromel præcedet mel, aut sirupus rosaceus solutiuu, ad vncias tres circiter prahaustus. Atque hæc de seri per aluum expurgatione vniuersali.

Age autem quod ad eiusdem vacuationem attinet, quæ naturæ congruenter per renes instituitur, ea cum omni tempore feliciter vsurpari possit, quod naturam semper adiuuantem habeat, vt est insinuatum antè, commodùm certè alterationi quoque seu attemperationi viscerum, lienisque præsertim & sanguinis, quæ per medicamenta vulgò dicta alterantia fit, misceri potest, cum hæc quoque omni tempore sit perficienda; itaque ex diureticis omnino eligenda quæcumque lieni amica sunt, eiusque calidam intemperiem temperare possunt: eius generis simplicia quidē sunt radix capparorum, cortex medianus fraxini, sambuci, radices eryngij & peoniæ, folia melissæ, cardiacæ, capilli veneris, buglossi, boraginis, betonicæ, agrimoniæ, summitates cuscutæ, semina dauci, agrimoniæ, peoniæ, angelicæ, cortex mali citrij: composita autem sunt conseruæ siue è radicibus vt eryngij, buglossi, siue ex herbis ceterach, capilli veneris, pulueres lætitiæ Galeni, diarhodonis Abbatis. hæc namque vniuersa passim probantur à medicis in hystericis affectibus, quorum vsum non possum non commendare vel hoc nomine quòd serum per vrinas potenter repurgant & lieni maximè sunt amica, alteri scilicet fonti serosæ plenitudinis: ex his igitur vel decocta, vel opiatæ, vel tabellæ pro gustu ægrotantium poterunt concinnari. pulueres autem è gemmis sicut & perdicis, stercoris pauonis, & cranij humani quia ebibunt absorbentque superfluam in corpore humiditatem non improbantur à me, etsi reuera superiora præferuntur quòd scilicet corrigendis viscerum intemperaturis commodiora sint. quo nomine quoque magis à me æsti-

mantur quàm theriaca,& quæ ex aromaticis,ligno aloes,cinamomo, gariofillis componuntur,licet eximiâ vi diureticâ præpolleant.

Iam verò quæ tertia restat fieri per cutem vacuandi ratio cum sit naturæ instituto valdè congrua, tum verò maximam anni partem institui potest. nam si hyemem excipias ea vacuandi ratio quam in victus ratione inculcauimus, & quietis in lecto atque stragulorum beneficio obtineri potest, haud dubiè ferè toto anno promoueri potest: sed quę per medicamenta sudorifica perficitur, & longè maiores vires habet, ea verno tempore autumnoque toto, imò ineunte æstate etiam vsurpari potest; eo autem erit gratior nobilissimæ Virgini, quia ijs hactenus medicamentis assueuit. nam & sæpè balnea calida experta, & ab aliquot mensibus vinum cum decocto sudorifico communicauit. quoniam autem non potest non nisi ægrè & incommodè domum relinquere, ita temperandum vsum sudorificorum censeo, vt maio ineunte vnam saltem det septimanam plumberianis balneis, reliquum autem mensem diætâ sudorificâ domi instituendâ insumat. apertis poris cutis à præmisso balneo, depositaque magnâ parte plenitudinis serosæ [partim à sectione venæ & purgatione per aluum, quæ domi antequam balneas adeat administrabuntur, partim ab vsu sequête balnearum, quas manè & vesperi ingredietur] frequentia certè decocta sudorifica facilius subibunt abdita quæq; corporis, & reliquias seri discutient. Superuacaneum hîc foret legitimum vtendi siue balneis, siue decoctis sudorificis modum minutiùs velle persequi.

Hoc tantùm moneo quod decocta è Sinarum ligno, zazaphrasâ vtiliter infūdētur in aquis hordei, buglossi, cichorij, quorum traiectorum per passulas, & tantillum cinamomi haustus matutinus satis erit. toto autem eo tempore non exquisitiorem, nec morosiorem ordinariâ victus ratione imperandam cēseo, modò semper caueat sibi ab aëris inclementiâ, videatque accuratè ne boreales venti corpus his artibus perspirabile redditum de subitò feriant. admoneo quoque in balnearum quidem vsu vtilem futuram embrocham, seu stillicidium ex alto aquæ thermalis saltem postremis diebus, quibus apud balneas commorabitur. in diętâ autem domesticâ ex decoctis sudorificis instituendâ vsum sacculorum ex herbis,

herbis, floribusque cephalicis capiti admotorum statim à deterso sudore probo.

Ad hunc denique scopum pertinet hypocausti vsus, cui assuescere potest deinceps (si primum eius vsum ineat à reditu à balneis plumberianis, aut exactâ diætâ sudorificâ) in quo à cucurbitulis abstineat per me licet cum in sanguine superfluo excernendo natura nunquam se impigrè hactenus gesserit.

Postremò quæ superest seri in habitu corporis redundantis insensilis discussio, ea sanè faciliùs obtineri nequit quàm aut crebris frictionibus, aut exercitatione siue labore, de quibus ante à nobis dictum est. de exsiccantibus siue inunctionibus corporis, siue insolatione siue volutatione in arenâ & eiusmodi nihil dico, quia religioni esset pijssimæ virgini tantum temporis in cute curandâ ponere.

Ergo tempestiuum est iam ad ea accedere remedia, quibus particularis seri in capite collecti vacuatio perfici potest siue manuum operâ, siue medicamentorum beneficio. quæ sanè particularis seri purgatio omnino necessaria est, cum collectio eius & prouentus à causis necessarijs & ineuitabilibus importetur. nimirum necessarius omnino est & continens seri ex toto corpore in caput iuxtà atque sanguinis affluxus, pariter eiusdem è vasis exudatio, decursusque sequens è toto capite in posticam partem subiectam scilicet, & meatibus sensibili excretioni seri dicatis inferiorem, denique efferuescentia eiusdem à morâ in capite si non quotidiana, certè statis lunæ quadris annique tempestatibus experientiâ teste fieri solita, vnde hic morbus lunaricus dicitur, quia igitur harum causarum prouidentia à nobis haberi nequit, æquum est, vt synathrismus seri in capite tot tantisque tumultibus excitandis par continente & sensim facta seri euacuatione, quæ spontaneo eius in occiput motui respondeat, omni arte arceatur. quæ vacuatio sanè partim sensibilis esse potest, partim insensilis. sensibiliter igitur illa promouebitur siue manuum operâ, siue vsu medicamentorum conuenientium.

Ac manuum operâ promouetur cauterijs scilicet. certè cauterij vsu admoti propè suturam coronalem olim epilepticum quadragenarium quemdam segmentarium Petrum nomine ciuē Nanceianum sanitati perfectæ diuino beneficio restitui. & superiore æstate accepi a Religioso viro ordinis D. Fr. a Paul.

OBS. 41.

nobilem fœminam triennio fere continuo hystericis oppressam symptomatis sibi restitutam beneficio cauterij pariter futuram prope coronalem admoti consilio Clar. Medici Bisuntini (nominis non benè memini) quia tamē inustio in illā parte ob viciniam mēbranarū cerebri non vacat periculo inflammationis earum, commodè autem & tuto fit propè partem affectam, occipiti postico inurendum potius censeo. hoc namque cum æqualiter caput totum evacuet, perfectè colluuiem capitis omnem sensim eluere, & synathrismum eius impedire potest. quin etiam interceptionis feri è toto capite deriuantis in posticum cerebrum gratia probo cauteria pone imulam auriculam.

Ad hunc autem scopum medicamenta passim commēdantur siue vesicantia, quæ pariter ponè aures admouentur & manare vlcuscula ab ijs inflicta sinuntur per quadraginta dies, siue phœnigmi, sinapismi, & eiusmodi quæ ex alto aquam eliciunt; sed ijs remedijs asperis & sæuis habitâ sexus & dignitatis ratione prætulerim potius medicamenta quæ manifestè & generosè è capite aquam pelliciunt siue palato illita, masticata, aut ore colluta; siue naribus indita vel odorata. ac illinuntur quidem palato mel rosaceum solutiuum, anthosatum, oxymel scylliticum, succus rutæ, cōfectio hieræ, magnæ antidoti: os colluitur decoctis hissopi, saluiæ, sinapi in vino rubro cum modico melle. manduntur pulueres piperis, radicis pyrethri, staphysagriæ, cardamomi linteo scilicet inclusi, aut in trochiscos, vel pilulas cum mastice, passulis, melle, aceto scyllitico, & cera formati.

Errhina autem, & caputpurgia ex succis betæ, anagallidis, maioranæ, vel aqua maioranæ adiecto pipere, sinapi, cyclamine, pyretro fieri possunt. nam euphorbio, helleboro, vel etiam elaterio morbus nisi summus carere facilè potest. hi igitur succi volā manus excepti prono capite naribus identidem attrahuntur, pariter oxymel scylliticum quo pulueres prædicti, vel oleo irino, vel de costo illiti induntur, aut per se, nisi placeat insufflare.

In horum autem omnium compositione vitanda est permixtio rerum odore eximio excellentium, cuius census moscus, ambra, gallia moscata quæ scilicet experientiâ probantur excitare paroxysmum vt antè monuimus: quoniam tamen

hæc particularia medicamenta in vsum quotidianum venire debent, & ieiuno semper stomacho, & eâ quidem conditione vt pectus pulmonesqué concitata aliquâ fluxione non offendant, vt sæpè euenit, imò etiam ventriculum non lædant, ex ijs certè eligenda censco, quæ & non ingrata sunt fastidijque plena, & vero lentè ac sensim aquam è capite proliciunt, meatusque palati & narium deobstruunt: itaque contenta erit nobilissima virgo quotidie manè modo passulas damascenas circiter viginti, vel nucis moscatæ frustulum, aut radicem angelicæ egregiè conterere dentibus, & passulas quoque deglutire non dubitabit tanquam saluberrimum & leniens aluum medicamentum, aut horum loco os sæpius colluere decocto saluiæ ex vino rubro.

Iam verò aqua in capite stagnans discuti resoluique potest insensibiliter vsu medicamentorum calidorum siue exsiccantium, quæ assumi possunt, aut exterius admoueri. primi generis sunt ea, de quib' in discussione seri in roro redundantis dictum est particulatim, quæ vapore quodam emisso ad cerebrū peruenire creduntur, & illud exsiccare & ebibere superfluam in eo humiditatem vt sunt conseruæ anthos, saluiæ, melissæ, diamoscus, aromaticum rosatum, triphera magna, magnæ antidoti, quæ tempore somni exhiberi possunt, sed prius corpore benè repurgato, imò capite. nam periculū est ne ab horum vsu si aqua in capite restitet feruorem concipiat & paroxysmus recrudescat. quam ob causam satius diamosco & ceteris abstinere, præsertim si ratio temperaturæ totius habeatur, & solis conseruis vti.

Secundi autem generis medicamenta sub variâ formâ adhiberi possunt, & in primis cum illustrissima virgo lixiuijs assueuerit, ea minimè improbantur à me præsertim sub finem veris & tota æstate, quæ parari possunt ex serpillo, saluiâ, pulegio, hissopo, maioranâ, roremarino, calendulâ, calaminthâ, seminibus calidis, & agarico; ex quibus quoque sacculi concinnati possunt & in vsum venire, sed duntaxat eo tempore, hoc est matutino, quod cultui corporis reliqui tribuitur. nam de die incommoda esset eorum gestatio, de nocte insalubris, quia vaporibus è ventriculo somni tempore attractis caput compleretur, eiusque plenitudo augeretur: quam ob causam cucufis carere potest, & præterea quia illæ breui sordescunt, vndè

aspersi pulueres præferendi, ijque parati ex seminibus cumini, fœniculi, peoniæ, melanthij, baccarum lauri, floribus anthos, saluiæ, nuce moscata, cinamomo, mastice, sandaraca.

Quod ad odoramenta spectat, ea minimè mihi placere possunt, quia siue grata, siue ingrata paroxysmum renouant commotâ materiâ, etsi ingrata discussâ materia corrigunt tãdem: denique linimentis tanquam molestiis carere potest, & multò magis emplastris præsertim calidis, vt metasyncriticis quia hęc à longiore morâ vnâ cum sanguine serum profusius trahunt atque tractum feruefaciunt, & cametinam mouent. non improbarim tamen hyberno tempore vel emplastrum ex betonicâ, vel ex gummi takamahaca & similibus temperatis. atque hæc de prophylaxi epilepticorum insultuum, ad quorum præsentium curationem iam tempestiuum est accedere, à quibus quippè suffocationis & interitus metus sæpè impendet.

Quoniam igitur epilepticus paroxysmus fit principio neruorum ab implente sero copioso & ebulliente distento, & in se corrugato, neruosumque genus secum magnâ vi contrahente, præcipuæ sanè eius soluendi rationes & corrigendi tum in depletione seu inanitione principij neruorum, tum in laxatione violentæ, neruosi generis contractioni contraria, nec-non emendandis symptomatis velut respirationis læsione consistunt. primus autem scopus obtinebitur vacuatione seri influxi siue sensibili, siue insensibili, feruorisque eius temperatione, & influentis reuocatione, seu reuulsione. vacuatio ergo seri influxi in caput sensibilis promoueri potest partim beneficio naturæ comprimentis scilicet neruosum genus & suâ concussione excutientis, quod violenter caput distendit, partim eiusdem attractione à medicamentis hydragogis factâ.

Quoniam autem natura in hoc affectu alto sopore detinetur & sensus omnis ferè sepultus iacet, nunquam autem facultas expultrix ad excutiendum quod molestum est mouetur & insurgit, quin irritationis sensus præcesserit, certè natura excitanda est soporque soluendus, & sensus in primis restituendus quoad fieri potest. quoniam ergo sensus excitatur maximè ab obiectis excellentibus, antè omnia sensorijs omnibus eximia obiecta sunt obijcienda scilicet apertis oculorum palpebris si conniuent magna ob oculos luminaria accendenda, & strepi-

tu magno & vociferationibus aures diuerberandæ, nares acribus simulque ingratis pungendæ odoribus, in quo genere suffitus lapidis gagatis potētissimum est remedium & obiectum simul vt mox dicetur. palatum autem amaris & acribus vt hieræ confectione, sinapi irritandum. tactus denique excitandus vinculis, vellicationibus, auulsionibus pilorum præsertim è pudendis partibus, tum etiam acribus clysterijs iniectis si immitti possint. natura his artibus excitata violentam distentionem non ferens comprimet sese quantum poterit, & serum quà data porta excutiet, si præsertim interea dum illa vellicatur & exsuscitatur, portio aliqua seri vacuari cœperit, & distentū posticum caput aliquatenus ab eâ euacuatione artefactâ laxari cœperit.

Hæc igitur vacuatio primò quoque tempore tentanda est. quoniam autem viæ à naturâ expurgationi cerebri institutæ sunt meatus in palatum, in nares, & quandoque meatus aurium, imò suturæ totius capitis, hinc medicamenta aquam elicere è capite aut discurere apta ijs omnibus partibus admoueri debent, quæ ante in prophylaxi recensuimus, ex quibus generosiora eligi debēt, tū quia suffocationis met⁹ imminet, tum quia sopitis sensibus adminiculantem naturam non habemus. eius generis sunt acetum vel oxymel scylliticum, hiera, magnæ antidoti palato naribusque illinenda, tum aquæ ex distillatione cerasorum vel hirundinum à magnis viris descriptæ & commendatæ plurimùm, & imprimis lacrymæ fœtidæ, castoreum, lapis, gagates cuius odor præsentissimum est remedium, vt in pluribus expertus sum, & in famosâ illâ viragine Gallâ Maturinâ quę pro mortuâ à medicis etiam habita huius lapidis primo olfactu è lecto restituta alacris extemplo prętet spem ad mensam aleamque cucurrit: eius tamen generis tetris odoribus non nisi vrgēte necessitate vti permiserim. pręstat enim paroxysmum produci ac sensim solui vt passim euenit, quàm odoribus fœtidis caput complete ac grauare, atque cerebri spirituum que substantiam conspurcare: ijs ergo locus non sit, vti neque helleboro, elaterio & eius census per nares aquam elicientibus aut potenter digerentibus, nisi producto ad plures horas paroxysmo, & tentatis prius frustraque leuioribus remedijs.

OBS. 32.

Contenti ergo sint qui ægris adstant naribus admouere

rutam, pulegium, calamintam, eaque aceto fcyllitico fi placet madefacta. eodem fine auribus totiq; capiti applicantur olea calida tenuiumque partium, vt funt de fpicâ, de fampfuco, nuce mofcata, rutaceum, addita penetrationis gratia aquæ vitæ tertia parte. quod fi paroxyfmi pertinacia oftendat tapi etiam è toto aquam in caput, tum certè frictiones vinculaq; partium externarũ, necnon etiam venæ fectio è talo locum habebunt, fi corpus fit plethoricum, probabileque fit fanguinem tenuem vnà cum fero raptum ad caput, quod infinuabit purgatio aliqua naturæ folennis fuppreffa; quibus fi non cedit paroxyfmus, indicium eft apoplexiæ propiorem effe.

Iam vero relaxatio neruofi generis contraria violentæ eius contractioni chalafticis remedijs intus extraque admotis obtineri poteft. hoc autem perficiunt odoramenta fed grata: fuffita partibus infernis fiue genitalibus vapore fcilicet fuo tepido, fimiliterque linimenta ex oleis liliorum alborum, amygdalino, rutaceo, quibus ex abundanti flatus difcutientur in his affectibus molefti.

Poftremo refpirationis difficultati medebitur erectio corporis capitifque, & oris apertio (nares ferè obftructæ) dentiumque à conuulfione mufculorum temporalium arctè conftrictorum diductio manibus facta. Spiritus namque ita & fuligo ille aditu, hæc exitu ante prohibita facilius ducitur aut educitur.

Atque hæc funt quæ de naturâ, caufis, remedijfque fymptomatum vulgo hyftericorum dictorum mihi liberè pro more & libertate, quam natura inftitutioque infeuêre, philofophanti ratio dictauit, fuafit, quæ nobiliffimæ virgini ac dominæ colendiffimæ profutura haud dubito voueoque, fi viri clariffimi ea candido animo vt cetera, ferioque examine & æquâ cenfurâ pro veftrâ fapientiâ excipitis, probatis, corrigitis, quod à veftrâ humanitate obnixè peto contendoque.

ANNOTATIO AD CONSILIVM de Epilepfiâ.

SVPERIORI illi & paradoxæ doctrinæ in confilio de epilepfiâ, & hyftericis affectibus à nobis traditæ lucem atque

fidem non mediocrem afferunt sequentia & inprimis accurata consideratio omnium affectuum ad soporem attinentium antè à nobis explicatorum, qui cum sint cum epilepsiâ facilè commutabiles, & à serosâ colluuie diuersis in capitis regionibus vagante eos suæ originis primordia repetere antè sit demonstratum, epilepsiæ certè materialem causam ipsissimam esse colluuiem serosam arguunt manifestè.

OBS. 43. Deinde id speciatim confirmat contemplatio historiæ hemicraniæ in nobili puellâ antè à nobis exaratæ, cuius primus insultus quidem certò fuit epilepsiæ rudimentum, siue leuis epilepsia, in quâ symptomata sunt breuiora & leuiora adeò vt æger se contineat, neque cadat, sed breui admodum ad se redeat, quam sola victus ratione penitus sanati Galenus scribit; recursus verò eiusdem nonnihil hysterici affectus vulgo dicti euidentissimè complicatum habuere. *lib. de attenuante victꝰ ratione.*

OBS. 44. Postremò eandem comprobat omnino doctrinam series symptomatum quibus tenentur pleræque mulieres hystericæ passim à medicis habitæ; quarum nomina vt subticeam muliebris pudor monet siue iubet. Eam autem seriem talem obseruare est; scilicet illis quanquam ex animi sententiâ semine & sanguine menstruo repurgatis, & rarò à mariti lumbis discedentibus circa insignes vere & autumno tempestatum mutationes primùm sensus acuti cuiusdam veluti gelu summum caput constringit, dein non ita post dolor grauis sæuusque frontem & tempus sinistrum (ferè namque sunt splenicæ vt habitus gracilis ac fuscus, & nigrum capillamentum indicat) imò & caput posticum premit, mox torpor, atque motus veluti oberrantium formicarum brachium & sæpè crus eiusdem lateris præpedit, tandemque sopor de subitò sensum omnem subripit, & simitu vniuersum conuellitur concutiturque corpus identidem. scilicet excitatis suffocatio atque quidam cruciatus, illa quidem thoracem, hic vniuersum ventrem affligunt & per plusculos dies vnà cum brachij torpore, quanquâ sopor & conuulsorij motus inducias præbeant, nam hæc quoque ferè breuique recurrunt, vt quibusdam vix mediam anni partem salubriter degere concedatur, & recurrunt vel à leuissimâ occasione, non solùm à mutatione tempestatis aëreæ, sed à quauis corporis commotione aut rerum etiam suaue olentium fortuito olfactu, vel quauis animi ægritudine.

Enimverò quandoquidem hęc symptomata ingruunt simul vniuersa, aut certè sibi mutuo succedunt, ea sanè ab vnâ eademq; causâ fluere & originem quota quota sunt repetere necesse est. quoniam autem eum inter se ordinem seruant, vt dolores, sopor, & reliqua, quę caput maximè tentant pręuertant semper, & alias grauiora sint quàm motus, & si quę alia vteri symptomata; & verò illa nunquam absint cum suffocatio, quę vtero imputatur, non semper iugulo instet, vt certis constat experimentis, cur vterus & non potius caput tâquam capital, & author omnium malorum damnatur? & si ab vtero prauus siue humor, siue vapor ad caput etiam vsque effertur, cur strangulatio non anteuertit dolores capitis totiusque conuulsiones, cum prius vaporem vel humorem ex vtero elatum draphagma, & laryngem ferire & vellicare, quàm caput tentare & lædere necesse sit? quî potest vero torpor brachij ac cruris in plerisque, & speciatim contortio illa conuulsione ceruicis in hemicranicâ puellâ in vterum reijci, cum præsertim soror illius germana anno ætatis septimo [quâ ætate ab omni criminis suspicione longè alienus est vterus] passa sit colli peruersionem eamque non dialem, vti contingit hemicranicæ, sed adeò pertinacem, vt tres annos venustatem virgunculæ deformaret, nec nisi vsu aquarum plumbariarum corrigi potuerit. nec enim vllus qui paris illius sororij ora vultumque nouerit de perfectâ temperaturæ capitis & totius similitudine ambigere vllo modo potest.

Quid deniq; quod horum omnium symptomatum congeries seriesq; eadem extitit in me, & in puellâ hemicranicâ, vt ex obseruationibus satis constat, nisi fortè quòd primo insultu humor è capite in brachium decubuit, & exacto tantùm anno in intestina partesque ventre contentas: in me autem duntaxat in has partes, & decimo quarto tantùm anno à primâ morbi impressione? quod si hæc capitis mala vnius eiusdemque causæ effecta mihi cum mulieribus communia, protsusque eadem in vterum tegeri in me non nisi ridiculè & absurdè possint, sed in vnam capitis colluuiem omnino debent resolui; cur in fœmineo sexu vterus accusatur & non caput?

Neque enim dubitari potest epilepticis hominibus strangulationem instare faucesque præcludi, sed cum in ijs hæc symptomata summa sint omnia ob robur viresque maiores,

itaque

itaque leues epilepsiæ rarò contingant, qualis est, quæ suffocationis sensum duntaxat infert, certè obscuratur suffocatio ab alijs grauioribus, quæ vix seorsum in illis diuelluntur ob causæ magnitudinem: nam ob robur ingenitum mares à leui causâ facilè se liberant.

Atq; hæc de affectibus capitis à serosâ in eodem cunctante colluuie præcipuè pendentibus; nunc de alijs ab eiusdem diluuie è capite exundante in subiectas partes, si prius dicamus de syncopes quadam specie, quæ vtriusque partis vitio tribui potest, & ab eadem serosâ diluuie pendet.

MORBI THORACIS INTERNI AB ILLVVIE SEROSA.

SYNCOPE LETALIS ET ΑΝΕΛΠΙΣΤΟΣ *ab interceptione nerui cordi implantati facta scilicet à seri è capite in hunc depluuio.*

OBS. 47.

NVLLA regio est, aut vrbs quæ non singulis ferè annis videat doleatque aliquem ex incolis sanum alioqui, valentem, & firmo habitu, & ab omnibus externis imm[...]em iniurijs concidere derepente, & respiratione vitaque propè momento priuari. hoc subito certè & inopino occasu non paucos corruisse memini homines mediâ iam senectute & annorum circiter 63. habituque eusarco, imò polysarco, quos non est necesse recensere. quem occasum siue syncopem, siue apoplexiam dicas parum refert, modo constet affectum & grauissimum funestissimumque iuxtà ac propè momentaneum esse, sed aliàs obs-

curiſſimum, cuius cauſa externa ſiue procatartica, imò neque interna vllis ſeſe euidentibus prodat ſignis. cum igitur adeò funeſti & celeris occaſus aliqua ſit neceſſaria cauſa, eaque vehementiſſima æque atque obſcuriſſima, hac certè ratiocinatione deregi & innoteſcere poſſe mihi videtur.

Enimverò quoniam in eo tantus tamque præceps virium lapſus vt certa mors, hoc eſt, animæ ſeparatio à corpore nihil tale metuentibus ingruat (diſſolutio, inquam, animæ aut vtriuſque, aut certè vegetantis partis primò & per ſe, ſed ſentientis per neceſſariam concomitantiam, quippè quæ non niſi inſtructum vegetãte anima corpus poteſt informare, vt in phyſicis docuimus) cauſam ſanè quæ ſit vehementiſſimæ & celerrimæ actionis oportet ab ijs rebus repetere quæ animam cum corpore coniungunt coniunctamque retinent, & in quibus virium robur ſecundum naturam continetur. atqui quandoquidem vires tum conſtant ac vigent, animaque ipſa corpus tamdiu regit, vegetat, & inhæret, quamdiu & ſpiritus vitalis qui eſt animæ ac corporis commune vinculum atque inſtrumentum vt ex phyſicis conſtat, & partes ſolidæ, viſcera nimirum & in ptimis cor firmitudinem ſuam natiuamque conſtitutionem retinent incolumem, ſyncopes profectò in vniuerſum, ſiue præcipitis virium lapſus cauſam eſſe oportet conſtitutionem ſpiritus, vel ſolidarum partium, ac præcipuè cordis à naturali longè immutatam.

Quoniam autem vernacula ſiue ſpiritus, ſiue ſolidarum partium conſtitutio ex tẽperie aptã vſibus, & iuſtã mole ac quantitate effloreſcit, certè ſyncopes cauſam in intemperie valdè excedente, & tabe ac defectu ſpirituum ſolidarumq; partium ſtatuere oportet. ac tabes quidem ſolidarum partium, & præcipuè cordis vel ſenſim corpore alimenti defectu laborante & extenuato, vel confeſtim colliquato eodem præ morbi acutie, aut cacoethiã ſuccedere poteſt; intemperies autem earumdem multiplex eſt, ſed præcipuè quæ à putrente intus aliquã materiã inuritur, cuius fœtorem quippe exitiabilem anima nunquam ferre poteſt.

Iam natiua ſpirituum temperies cum plurimùm immutetur ſiue à ſuccis in corpore vitioſis, ſiue à corruptelã aëris, ſiue à venenis, rebuſque toto genere naturæ humanæ infeſtis, tum verò penuria ac defectus contingit, quia aut continens eius

generatio intercipitur, aut quia is, licet sufficienter generatur, tamen exhauritur, & quocumque modo deperit.

Ac generatio intercipitur partim materiæ defectu, partim cordis trahentis&generantis impotentia; materia autem cum sit aër,&laudatissima tenuissimaq; sanguinis anathymiasis, ille quidem denegatur in summâ spirandi difficultate, hæc in extremo corporis marcore; ac quia cor vtramque materiam trahit suâ diastole, & ex eâ tractâ spiritum generat caloris insiti beneficio (quæ vniuersa in physicis sunt demonstrata) pulsus profectò cordis labefactatus frigidaque eiusdem intemperies generationis spiritus abolitæ causæ sunt præter respirandi difficultatem summam, & tabem corporis.

Porrò spiritus exhauritur & deperit, vel quia à contrario extinguitur frigore scilicet summo siue ambientis, siue opiatorum medicamentorum; vel quia euacuatur confestim, vt in immoderatis sanguinis, & excrementitiorum humorum, vel etiam prauorum & toto genere præter naturam excretionibus; vel quia sensim resoluitur siue spontè naturæ ob rariorem corporis texturam summamq; sanguinis & humorum tenuitatem & euanidam substantiam; siue ab immodicis, diuturnisque corporis laboribus, aut doloribus aut pertinacibus animi pathematis vti gaudio, vigilijs, curisque acrioribus; vel quia tabescit alimẽti defectu, vt in inediâ, aut boulimo, calore ventriculi extinctò appetentiaque deiectâ; vel denique quia suffocatur siue per spontaneum subitumque sui ipsius recursum ad cor per vehementem terrorem & cordis angustias, siue quia intus cohibetur exituque prohibetur ob summam humorum cruditatem & obstructionem circa cor, vt in febribus syncopalibus humoralibus.

Gal. ad apho. 23. lib. 6.

Gal. 12. met. 6.

Gal. lib. 13. met. c. 3.

At enim verò cum tot & tantæ sint syncopes causæ, videndum deinceps quæ ex illis propositam à nobis syncopem inuehere natæ sint. in primis igitur quia proposita syncope hominem ab omni alioqui externâ iniuriâ ex hypothesi sartum tectum adoritur, simitu q; mactat, fateri oportet extra culpam esse quamuis ambientis inclementiam, qualis sæuiente boreâ & cœlo ningente, aut contrà austro flante per summos syrij ardores, tum prauum & pestilens eiusdem ingenium; sed & venena naturæ humanæ infesta, & spiritus præter naturam alterantia aut etiam extinguentia.

Præterea quia syncope, de quâ agitur, valentes & athleticos homines aggreditur atque prosternit, in quibus nulla marasmi & tabis, nulla colliquamenti, nulla ad hęc insignis putredinis vel summæ viscerum intemperiei signa apparent, & verò summa quæuis intemperies non nisi sensim cõtrahi potest, ptoposita sanè syncope solidarum partium vitio imputari non potest.

Iam extinctionis spirituum nulla vtique adest occasio externa aut interna in ijs, quos hæc syncope propè momento enecat, nullaque præcessit sensibilis euacuatio, siue hæmorrhagia aliusue sanguinis effluxus, siue diarrhoea, aut vomitus humorum toto genere prauorum, quibuscum etiam affatim spiritus diffluere solent; nulli pariter immoderati corporis labores vel animi motus, nullæ prægressæ vigiliæ, aut acriores solicitudines, nulla inedia, & similes causæ euidentes & externæ, à quibus sine sensu spiritus exteruntur non medioctiter, raræ quippè causę in hominibus sub benigno Iouis sydere natis, genioque proprio indulgentibus. nec verò febris ardens, similisue affectus spiritum affatim conterens prægressus; nec denique accusari possunt siue rarior præter naturam textura corporis, siue summa euanidaque humorum tenuitas, quorum ratione spiritus suâ sponte exhalant in eâ scilicet ætate, in quâ potius crassitie laborant humores, & cutis astricta, densaque est valdè.

Postremo tantum abest vt inediâ, vel boulimiâ laborent, qui hac syncope comprehenduntur, vt potius cœnatos tangat iuguletque hoc malum. memini enim quēdam Capellanum collegij Nauarrei obesum hominem ante quadraginta annos, & à duodecim annis nobilissimum virum de Lunem CAROLI III. principis domesticum, & Reuerendum Patrem Societatis IESV Hordal in gratiarum cœnæ actione derepente concidisse. quò sanè defectus alimenti seu principij alterius spiritus vitalis præsertim in corporibus benè habitis, sed & aëris alterius principij crimine vacat, cum spirandi difficultas nulla hanc syncopen præuertere consueuerit. Restat igitur vt vel suffocatio spiritus veniat accusanda, vel certè quod vnum restat, motus cordis tanquam opificis sit ablatus.

OBS. 48.

Atqui suffocationis spirituum cum externæ quidem causæ absint repentinus scilicet tetror, & similes, tum verò summa

humorum cruditas in benè temperatis reperiri nequit.ac quãquam sanguinis vbertas cõgelatioque siue in magnis vasis, siue in carotidibus merito pertimesci potest, tamen & ab hac causã syncope non adeò instantaneam mortem adfert, & dignoscitur non fugacibus adeò accidentibus aphoniã repentinã, ruboribus faciei, pulsationibus maximis, & cõspicuis circa tempora, oculorum immobilitatibus, manuum distentionibus, dentium stridoribus, adductione maxillarum, postremò refrigerationibus extremorum, quæ signa prodidit Hippocrates: & verò prænuncijs quibusdam symptomatis antè significari solet, scilicet præfocatione non iuxta fauces, partesque respirationi dicatas, sed in præcordijs, ac si cor manu constringeretur, pallido colore cum ephydrosi circa frontem, tristitiã melancholicã, capitis grauitate, in somnum propensione, graui difficilique respiratione, pulsu intermittente, crebris denique animi deliquijs.

4. de ratione victus acutorum.

Quæ symptomata cum minimè propositam syncopem præcurrant, superest sanè, vt motus cordis abolitus sit vnica eius causa. Quæ igitur aboliti pulsus causa, eaque minimè manifesta in valenti alioqui & benè temperato, eaque maximè præceps, nisi subita interceptio facultatis mouentis, hoc est animæ sentientis, siue animalis spiritus per neruum è cerebro in cor peruenientis? nam neque vulnus, aut intemperies momento in corde in tantum excrescere potest, vt ad fatum ita præceps & momentaneum necessario trahat.

Ex aduerso autem cor accepto à cerebro motus principio mouetur vt est in physicis demonstratum: & præterea eã ætate, & in corporibus calidis humidis, qualia sunt eusarca & multò magis polysarca quibus scilicet maximè proposita syncope bellum indicere consueuit, cum serosa in capite colluuies abũdat, tum nerui multã mole carnis oppressi, & semi-angusti facilè possunt obstrui. quò non mirum sero per tempestatem aëream impendentem, aut similem aliam causam occultã commoto & irruente neruorum principium, vel saltem guttulã eius speciatim in propaginem nerui cordis deerrante, eumque obstruente, spiritus animalis, vnaque animæ mouentis influxum in cor penitus ac ex improuisò intercipi, itaque cordis motum vtrumque cum vita ipsa intercidere, & præcipiti atq; inopinato casu hominem mori, magnamque patentem exos-

culari. Nam quæ obſcurior cauſa eſſe poteſt huiuſmodi aquæ depluuio in reconditam adeò partem?

Itaque concludamus ſyncopes funeſtiſſimæ alioqui & momentaneæ cauſam eſſe motum cordis repente abolitum ab interceptione ſeu obſtructione nerui ſexti paris cordi implantati ab aquulâ in eum è cerebro derepente depluente.

Quod ſi quis quærat quibus artibus adeò exitiale malum auertuncari poſſit vno verbo reſpondeo, plenitudinem corporis ex conſilio Hippocratis haud cunctanter eſſe corrigendam & ſoluendam detractione ſcilicet ſanguinis, & imprimis capitis impuritatem eluendam, potiſſimumque per vias naturales à poſtico cerebro multo ſcreatu, & emunctione remedijs antè ſæpè memoratis detiuandam, ſi præuideri poteſt affectus.

1.aph or

PALPITATIO CORDIS.

Audivimvs ſæpè multorum querelas de cordis ſaltu, imò manu mammæ ſiniſtræ prætenta tactu ſæpè deprehendimus cor micare, pulſareque inordinatè & præter naturam nunc vehementiùs, nunc languidiùs. ſed & vidimus quibus non ſolum ab aſſiduo thoracis à corde motu & diuerberatu indumenta veluti flabello motitata inæqualem cordis motum æmularentur & ſignificarent, verum etiam thorax atque ſternum ab illo motu è ſede naturali deiecta non mediocriter extuberarent.

OBS. 49.

Affectus ſanè lienoſis, hypochondriacis, & mulieribus, quibus ex voto menſes minimè fluunt & id genus familiatis, iſq; nunc periodicus & intetpolatus atque ex improuiſo ſanos alioqui inuadens, nunc cotinuus pertinaxque & non niſi ægris commoriens.

Vtrum autem eiuſcemodi motus vera ſit palpitatio, tremotne, an concuſſio cordis, an vero mixtus aliquis ex ijs motibus diſcutere ad amuſſim non eſt huius loci, modo conſtet cor eiuſmodi motuum minimè eſſe incapax.

Nam cum illud ſupernè in ſuâ baſi appenſas habeat partes flexibiles & mobiles ac tenui corpore, quæ auriculæ dicuntur, quid prohibet ſecundum eas ſaltem dilatati cor & diſtendi, imò & ſecundum patietes ab impetente violentet aliquo cor-

pore, sibique exitum quærente disijci, ac dilatari quia impletur, hoc est palpitare & interturbari vernaculum ipsius cordis & arteriarum motum, vt ob inordinationem motuum nunc maiorum, nunc minorum quasi salire videatur? densitas enim corporis etsi prohibitâ transpiratione materiæ mordentis seu morbificæ contumaciorem reddit motum, tamen palpitationem tollere non potest, si quidem verè & propriè sub cute fit palpitatio, quæ tamen præ huius densitate maiore vel minore facilius aut difficilius subsidet.

Neque verò ad veram palpitationis naturam pertinet materiam, quæcumque sit, primo quouis pulsu euanescere & abire, sed sæpè frustrà quærit tentatque exitum ac plures edit motus, antequam à pulsando desistat & euanescat. ad hæc raritatis in corpore cordis defectum compensat calor in corde eximius, & in resoluendo actuosus.

Neque porro necesse est in corde duplicem percipi motum naturalem scilicet vnum pulsum, & alium præter naturam, quanquam reuera non vnus & vniformis, sed quodammodo duplex ferè percipitur: nam qui motus præter naturam à materiâ morbificâ intercidit cum naturali, is mirificè hunc deprauat, vt æqualitatem & ordinem naturalem nusquam amplius retineat. cum enim materia præsertim crassiuscula, nec subitæ resolutionis capax magis magisque in loco calido rarefiat, & fermētetur; & præterea ob angustiam loci in girum voluatur, non solum naturalem suo pulsu dilatationē amplificat & intendit, sed subsequentem interturbat constrictionem, imò quietem inter motus naturales propè tollit, vnde vnus duntaxat motus cordis percipitur, isque nulla quiete interruptus sed difformis, maior scilicet in dilatationis tempore, minor in vtriusque quietis tempore, vt & in ipsâ naturali constrictione.

Sed cum & per eos motus naturales ita deprauatos non plenè satisfiat vsui naturali, cum scilicet sinus ab alienâ occupati materia materiæ spiritus non ita liberum spatium vt antè concedant, ideoque augmentum vsus crebritate, velocitate, imò magnitudine compensari debeat, siquidem cor sanum robore non caret, fit sanè vt pulsus in illis deflectat à naturali, mireque fit inæqualis. Est itaque palpitatio affectio seu accidens naturali pulsui à causâ morbificâ succrescens.

Quid si ea materies corpulentiâ suâ & grauitate molesta est & multò magis si acri quadam qualitate, aut alia simili naturæ infensâ sensum tactus pungit expultricemque irritat? tum certè haud dubiè sese concutit & concitatius fertur, maioresque & varios, atque inæquales motus ciet, & præsertim constrictionis, ac veluti saltus. Nam quia in illis maioribus constrictionibus cor sinubus compressis longius se ipso redditur, mucro certè pectus diuerberat ac tangit adeo, vt sibi cor extra corpus prosilire & erumpere clament ægri.

Atque hi motus etsi palpitationes legitimæ veræque non sunt, sunt tamen spuriæ, & veluti pulsus caprizantes & intercurrentes, siue concussiones & subsultus, quos pariter motus cor edere modo valens & firmum credibile est, siue quoties propria eius membrana humore multo prægnans intumuit, vt Galenus in simiâ obseruauit, siue pericardium ipsum humore similiter distentum aut compressum à pulmone vel grauat, vel certè impedimentum adfert cordis pulsui, nec liberum ei spatium, in quo excurrat liberè concedit. tum enim cor in angustias veluti reductum, vt se ab ijs liberet, onusque excutiat, & retardatum motum resarciat, concitatissimè sese quantum potest mouet, & sine ordine, conatuque veluti duplicato geminat motum ad instar hircorum inuicem dimicantium, ac tam diu concurit se & perturbatè mouet, quoad instans veluti à tergo onus, siue impedimentum si potest excutiat.

Atqui si dum cor his angustijs premitur opprimiturque, simul quoque vellicetur, & mordeatur adeò, vt robur eius non mediocriter frangatur, vel alijs de causis languescat eius vires siue retractione spirituum spontaneâ, vt per animi perturbationes, siue attritione à quâcunque causâ ex superiori capite commemoratis, quid prohibet si non propriè ac simpliciter tremere, sed veluti contremiscere, hoc est motu tremulo concuti & subsultare, motu scilicet conflato ex tremore, & ex motu conuulsiuo; ex tremore quidem per facultatis siue oppressionem, siue essentialem infirmitatem; conuulsiuo autem quòd desiliat ob conatum à morsu concitatum, qui motus formicanti pulsui haud adsimilis?

Quem sanè motum edit quoque cor, cum vasa ipsa exsiccata præter naturam, vt ab ardore febrili, conuelluntur quodammodo. cum namque cor fibris carnosis neruosisque quodammodo,

modo constet, & carnem musculosæ affinem habeat, moueatur autem ab animâ sentiente si non κατὰ προαίρεσιν id est ab electione, certè καθ' ὁρμὴν, cur non tremor in id cadere potest? aut certè in thoracem, qui cordis instar ab instinctu mouetur, saltem inter dormiendum non cadet. quia igitur cor mouetur motu animali sed irritatum, & subsilit subsultatue, vt excutiat noxiam, motus hic cordis minimè simplex censendus, sed compositus ex tremore scilicet & conuulsiuo motu, qualis in piscibus siue moribundis, siue vibratione corporis & resilitione euasionem molientibus, aut qualis in corpore iacente & supino si pūgitur, quippe quod simul vniuersū attolli nequit.

Sedenim amabo quænam materies & vndenam in cor irrepens eas turbas ciet? an sanguis tenuis feruensque in magnis vasis & cordi vicinis, certè eius anathymiasis? propensio sanè adolescentię & temperaturæ calidæ humidę in palpitationem Galeni experimento, & prægressa mensium suppressio in mulieribus frequentissima non leuia sunt argumenta; sed longè certius quòd libetalis venæ sectio semper profuit Galeni annotatione. *l. de locis affectis 2. Pauli l. 3. c. 24.*

An spiritus seu vapor quicumque acer & mordax imò venenatus? ita profectò inuasio, solutioque morbi id satis insinuant, & flatus toto ventre turgentes, pulsatioque arteriarum ad dorsum, & in temporibus, sibilique aurium prænuncij, imò comites palpitationis cordis in hypochondriacis id significare videntur, & experientiâ constat à venenis omnibus præsertimque calidis expirantibus vaporibus tetris & deleterijs cor salire vehementer.

Quid verò serosa colluuies? hæc sanè frequentissima causa palpitationis cordis si ea ventriculos eius irruat siue ascensu quodam & metastasi, aut epigenesi è vasis magnis scilicet & potissimum arterijs, imò è visceribus sanguinis officinis feruore concepto desubitò exundans, concepto (inquam) à leni & latēte causâ, vt vi tēpestatis aërię, aut animi perturbatione; siue descēsū è pulmone multâ aquâ scatente, eaq; aut à liberaliore potu vt indicauit Hippocrates, vel è cerebro sensim depluente, vt obseruaui hodiè manè in pauperculo adolescente vigintiannorum scilicet, qui à tussi biennio iam durante palpitationem cordis cum difficultate spirandi patitur à sex & amplius septimanis. *libro de flatibus.* OBS. 50.

Atque ob causas primi generis palpitatio benè valentes & sine causâ manifestâ derepente quidem, sed non ita pertinaciter exercet: nam à sero ebulliente subita certè inuasio solutioque esse possunt ob insitam eius tenuitatem. (Neque enim flatum seu vaporem alienum è visceribus per vasa irrumpere adeò angusta facilè dixerim, nisi per eum serum ebulliens intelligere placet & ita de nomine duntaxat altercatio erit, eaque logica id est vana) hinc palpitationi maximè obnoxij tum qui satietati, temulentiæ, otiosæ vitæ, & eiusmodi causis, quæ serosam augent colluuiem, mancipati sunt: tum ætates, & temperies, atque tempestates anni ad eiusdem congestionem propensæ.

Galenus l. de tremore c. 5.

Quid si serum ipsum sensim è particularibus vasis tunicarum cordis (pericardium intelligo & propriam cordis tunicam) exiliens siue inter cordis parenchyma tunicamque propriam, siue in amplum pericardij spatium vacuum gliscat, eâque copia congeratur tandem, quæ oneri sit cordi, & libertatem in eo se mouendi deneget? haud dubiè sanè difficilis & pertinax ab hac causâ palpitatio cordi accidit, quam non solum sensus ægri sibi cor veluti in aquâ innatare ac moueri sentientis declarat, simulque morbi diuturnitas, quippè cum hæc aqua haud facilem exitum habeat, & viam minimè relegere possit, ob densitatem autem & teporem membranosi corporis neque facilè digeri valeat.

Sed anatomia confirmat potissimum experientiaque non solum Galeni sed omnium ferè medicorum, nam apertis cadaueribus diuturnâ laborantium palpitatione pericardium plurimâ turgens aquâ reperitur, vt in quibusdam obseruaui, & anno superiore viderunt M. Petrus Barotus Doctor & professor Anatomicus nostri collegij & M. Antonius Chirurgus in corpore cuiusdā Gorzensis oppidi incolæ Iacobi Loret longè ante palpitatione laborantis, & spirandi difficultate. in eo namque repererunt pericardium immanem in tumorem elatum pluribusque libris aquæ distentum. nec enim mirum eam membranam distendi posse sensim sine sensu in eam amplitudinem, cum olim obseruarim in Elizabeta des Bordes membranam renis in eam amplificatam longitudinem, quæ vniuersam abdominis capacitatē seruatâ tamē figurâ exactè coæquaret, & quatuordecim libras puris exesâ scilicet parenchy-

OBS. 51.

mate & ſuppurato contineret, nec ab eo pondere per aliquot annos continuitatem amiſiſſet. ſcilicet natura membranæ eſt ductilis & extenſilis in omnem differentiam ſupra fidem.

Atqui cum palpitatio potiſſimum ſuccreſcat aut à ſero in vaſis ferueſcente, & inde in cordis ſinus deſubito inſiliente, aut in pericardio contento, vel propria eius tunica; illam quidem cauſam ſubitus indicat inſultus, pulſatio arteriarum in temporibus, ſonitus ſibiluſque aurium, oculorum caligo, & repentini dolores, & ſenſus flatuum diuerſas peruagantium partes, quam coniecturam confirmat temperies, & conſtitutio viſcerum ad calorem & ſiccitatem prona, cuius indices præcipuè ſunt gracilis habitus & capillamentum nigrum.

At vero palpitationem ab aquâ in capſulâ cordis, tunicaue eius propriâ contentâ arguunt cum ſenſus cordis ſuffocationis in multo humido, tum pulſus non adeò magnus, vehemens, & concitatus, ſiquidem cor non poteſt liberè ſpatiari in obſtructâ capſulâ; tum verò affectus continuitas pertinaciaque ob cauſas antè memoratas, & febricula hecticæ ſpeciem referens, ſiquidem & aqua loco cordi adeò vicino concludi & quieſcere minimè poteſt, quin tandem putorem contrahat, & verò cor eam putredinem ferre nequit quin viciſſim recaleſcat præter naturam. coindicant autem eiuſmodi cauſam tabes corporis, & ſpirandi difficultas, tabes quidem eaque ſine cauſâ manifeſtâ, febriculę ſcilicet illius & fere inperceptilis comes, ſpirandi autem difficultas, quæ à paruo licet corporis motu non mediocriter augetur, quia nimirum paruus pulſus, & impeditus minimè vſui ſatisfacit, vt crebritate reſpirationis ſit compenſandus, aut potius quia pulmoni non eſt liberum in hoc affectu reſpirare quantum vſus exigit.

Age igitur quoniam palpitatio cordis ſubita quidem & benè valentes ſine manifeſtâ causâ adoriens cauſam habet illuuiem ſeri in vaſorum truncis ebullientem, impetumq; in cor facientem, quæ autem lentè inuadit & pertinaciter diuturnoque tempore cor præpedit & conſtringit ſine inducijs, ea cauſam habet ſynatriſmum eiuſdem ſeri in cordis tunicis ſenſim ſine ſenſu illabentis, illius quidem profectò curatio quemadmodũ preſeruatio (nã quę præſentẽ affectũ aliquẽ curare nata ſunt, illa multò magis impẽdẽtẽ auertere & prohibere poſſunt) tentari debet remedijs ſeroſam plenitudinem imminuentibus

necnon ebullitionem atque etiam impetum in cor coërcentibus, denique collectum serum vacuantibus & dissipantibus; hæc autem potissimum his remedijs vltimis compleri debet. cum autem hisce scopis accommodata sint innumera medicamenta, ea certè ex tam magnâ syluâ eligenda sunt, quæ cum corde familiaritatem habent, eique robur afflare idonea sunt, in cuius quippè roboris conseruatione præcipuum momentum positum est.

Ergo principiò quia serum non nisi simul cum sanguine ebullit, etsi huius leuis obscuraque est admodum ebullitio, & præterea impetus, quemadmodum & ebullitio seri non melius sisti potest quàm detracto deriuatoque à præcordijs sanguine; & calida porro complexio quæ sanguinem ad ebullitionem maximè reddit oportunum, non mediocriter temperatur à sanguinis detractione, quâ potissimum etiam minuitur copia eiusdem, quæ est occasio efferuescentiæ spontaneæ sanguinis, & seri; denique quia particularia remedia quæ dissipare valent serosam in corde aut iuxtà cor colluuiem, & topica sunt, tutò atque impunè admoueri nequeunt corpori plethorico, consultum sanè erit imprimis præmisso leniente & minorante medicamento siue hierâ simplici, siue melle rosaceo solutiuo tundere basilicam ex Galeni consilio, vel ad maiorem reuulsionem saphenam pedis præsertim si menses vel hæmorrhoides substiterint, & vtramuis è directo visceris, quod fons serosæ plenitudinis iudicabitur esse siue sit hepar, siue lien: quæ sanguinis detractio partitè, & per epicrasin fieri debet potius quàm confertim, vt virium robur magis conseruetur, imò omitti debet in euidenti iam macie à palpitatione vitio pericardij succrescente.

13. meth. c. 11.

Eam autem statim excipiet vniuersalis seri purgatio per aluum: nam serum purum putum vt purgetur nulla incisione, abstersione, aut eiusmodi alio apparatu indiget, vt antè monuimus. in medicamentorum autem purgantium censu familiam ducunt semen carthami, sena orientalis, terebintina, puluis hieræ, agaricus, rheumbarbarum, brassica marina, & diaphœnicum, electuarium de citro & eius generis exhibita in formâ ægris gratiore solidâ, vel liquidâ cum illis scilicet manna, syrupo vel melle rosaceo, aut de polipodio dissolutis. nam ratione conseruationis virium, quarum monitu Gal. proui-

7. meth. c. vltimo.

dentia haberi debet, vehementiora cathartica minimè placere possunt.

His igitur duobus generosis remedijs venę sectione scilicet & purgatione præmissis, & si affectus contumacia exigit repetitis, imò vsurpandis vere & autumno præcautionis gratiâ, & quouis tempore palpitationem periodicè recurrere fuerit obseruatum, commodùm accedent præsente affectu particularia diuersionum genera siue externa, siue interna. atque in illis principem locum habent cucurbitulæ frictionibus, & ligaturis præsertim extremarum partium adiunctæ ciuribus, lumbis, vel etiam sed rarius dorso admotæ, quæ scarificari possunt si præsertim venæ sectio metuitur ob virium languorem.

Ininternis aurem sunt diuretica, quæ eò obnixiùs vsurpanda, quò minùs æstus totius, qui à sudorificis accendi potest, horum vsum permittit, & quo ijs inest quoque vis quædam influxam dissipandi materiam. Illius ergo generis medicamenta simplicia quidem sunt radices quinque aperientes, rubiæ maioris, scorzioneræ, herbæ capillares, betonica, melissophyllon, rosmarinus, sampsucus, cardiaca, virga aurea, scordium, semina anisi, citri, ocymi, lignum aloes: cōposita autem sunt sirupi ex prædictis radicibus & herbis, syrupus conseruationis citri, oxymel simplex & scylliticum. ex hisce medicamentis decocta, apozemata, puluares, tabellæ aut conseruæ paratæ commendantur, & ijs rheum adiunctum ob mirificam vim diureticam; pariterque puluerem radicis rhapontici, aut infusum eius in vino maximoperè laudo: quibus tamen frigida & temperatiora adiungi censuerim (cum præsertim temperies totius ad calorem vergit & siccitatem, vt ferè vergit) qualia sunt borago, buglossa, rosa, scorzonera & syrupus de pomis, syrupus de succo acetosæ; quæ temperata præcipnè locum habent in palpitatione periodicâ, quæ à feruore seri in vasis magnis ortum habet, in quo maximè comprobo aquas acidas, quòd insigni vi diureticâ polleant, & serosam colluuiem totius maximè eluant.

Vtrique autem prædicto scopo scilicet vacuandi aquas per aluum, & maximè renes mirificè satisfacere potest syrupus de scoriâ calybis vtpotè experimento fidissimo comprobatus ab autore Ludouico Mercaro. lubens enim fido vt debeo, magnorum virorum experimentis & inuentorum gloriam au-

totibus refundo, nec aliorum labores instat mulieris Plautinæ eo suppositum mihi. est autem huiusmodi ℞. aquæ lupulorum libras iiij. in ijs extinguantur quater calybis igniti ℥ vj & iterum in eâdem aquâ totidem ℥ calybis, & toties extinguantur: facta collatura adde scoriæ calybis præparatæ aquâ rosarum ℥ vj. passularum sine nucleis ℥ iiij. & per tres dies in prædictâ aquâ macerentur tandemque ad consumptionem tertiæ partis ebulliant. factâ iterum collaturâ adde radicum rutæ & rumicis ana. ℥ ij. radicum cichorij & fœniculi ana. ℥ j. s. agrimonij & capillorum veneris ana. m. ij. iterum bulliant & post separationem ab igne adde foliorum senæ ℥ ij. seminis carthami conquassati ℥ j. facta post refrigerationem mediocri expressione adde saccari q. s. & fiat syrupus, cui adde antequam refrigeretur syrupi de duabus radicibus, & de cichoreo ana ℥ ij. eius autem syrupi ℥ ij. manè exhibendæ sunt.

Interea autem dum serum diuertitur prædictis diureticis, non inutile erit repellentibus topicis, & simul modice discutientibus cordi admotis vti præsertim in palpitatione periodicâ, cuius generis vnguentum rosaceum cum tantillo corticis citri, aut cinamomi puluere, vel vnguentum naphæ, sacculi ex floribus cordialibus, chamæmeli, anthos, & granis aliquot mosci.

Age autem aqua siue cordis ventriculos oberrans, siue potissimum a longo tempore in pericardio stagnans potenter discutitur tum internis tum externis. inter illa autem commendantur flores & cortex citri conditus, mirobalani conditi nux moscata condita, aquæ & conseruæ melissæ, anthos, cardiacæ, scorzoneræ, naphæ, tum species aromatici rosati, diamargariti calidi, diascordij, de gemmis, diambræ, diamosci, confectio alkermes, magnæ antidoti: ex quibus tabellæ, opiatæ, aut mixturæ diuersæ parari possunt, nisi simplicium vsus magis placeat, quę tamen meo iudicio tẽperari semper debent additis cardiacis refrigerantibus, cuius generis sunt flores cordiales, scorzonera, santala, syrupi de pomis, de limonib⁹, conseruæ buglossi, scorzoneræ, quæ in calidis admodum naturis superare debent in mixturis. exempli gratia hic iulepus vtilis erit. ℞. aquarum buglossi, boraginis, scorzoneræ, ana q. j. syrupi de pomis & conseruationis citri ana ℥ ij. misce. fiat iulep. vel hic syrupus, ℞. succorum depuratorum boraginis, acetosæ,

endiuiæ,citri,betonicæ,pomorum redolentium ana ℥ ii.aquarũ boraginis & scorzioneræ ana ℥ iij.pulueris electarij de gemmis ʒ.ij. confectionis alkermes ʒ. i. s. bulliant leuiter, & colaturæ adde saccari q. s.cuius vsus bis in die cum aquis cardiacę, scorzoneræ, & tantillo vini aromatici. atqui huiusmodi temperatis siue iulepis siue syrupis non absurde præmandi possunt vel conserua anthos, vel tabella aromatici rosari, vel opiata ex illis calidioribus & magis discutientibus concinnata. Atque hæc interna superius memorata remedia non solum serum siue in corde, siue in toto insensiliter discutiunt, sed etiam sensibiliter per renes vacuant.

Porrò Galenus castoreum summopere commendat & thermales aquas nitrosas, sulfureas, quales nostrates plumberianæ, quæ epotæ saltem non possunt non prodesse, nam ambigo certè an palpitantes corde per spirandi difficultatem coniunctam lauacrum thermarum ferre possint : quam ob causam metuo à sudorificis quanquam hęc auersioni & vacuationi serosę illuuiei opportuna esse videntur.

Ceterum quod ad externa remedia & topica attinet varia laudantur, litus scilicet calidi actu toti thoraci admoti ex oleis liliorum albotum cum aromatibus, iasmino, nardino, anisi, cum diambra & similibus ; vel vnguentis naphæ : epithemata ex aquis melissophili, calendulæ, maioranæ, florum citri, vini albi aromatici cum pulueribus cinamomi, croci, moschi : sacculi pariter, cui⁹ exemplar hoc ℞.cariophillorum, rosarum, florum anthos, citraguli ana ʒ. ii corticis citri, zedoariæ, maceris, seminis ocymi, angelicæ ana ʒ.i mosci, ambræ ana. g. v. denique ex eorundem decoctis in aquis naphæ, scorzoneræ, & modico vino fotus fieri possunt. postremo emplastra ex magnis antidotis adhibentur vtiliter, sed ea lege, vt temperentur additis refrigerantibus, nam calida vehementer non ita tuta, à quorum quippe vsu feruor seri increbrescere potest.

Postremò certum est victus rationem attenuantem & exsiccantem omnino conuenire, quæ potissimum in parciore potu & liquidorum vsu consistit. carnes igitur in esum venient euchymæ & assæ, vinum vetus & optimi odoris, sed aquosum aut dilutum aquâ melissæ & parcissimè sumptum, cuius vicem erunt aqua in quâ aurum sæpius extinctum, vel decoctum sazaphrassæ, aut aqua stillatitia in duplici vase parata ex iure

pulli infarcti floribus & radicibus cardiacis cum pulueribus gemmarum: denique hic puluis digestiuus non inutilis ℞. coriandri præparati, fœniculi dulcis ana. ℥. j. rasuræ cornu cerui, eboris, ossis de corde cerui, pulueris margaritarum, coralli, rubri ℥. j. cinamomi g. v. saccari rosati lib. j. denique aluus in officio retinebitur vsu clysterium lenientium & modicè calefacientium.

TVSSIS.

OBS. 51.

REVERENDVM Patrem Societatis IESV Reip. litterariæ gubernacula tenentem hyemes circiter decem hactenus tussis, eaque trimestris, vel etiam pertinacior exercuit, & de die molestissima, sed de nocte inducias præbens, eaque febricula comitata & aliquando inflammatione gargareonis, palati, & glandularum oris.

Gal. 2. de sympt.

Principiò igitur tussis est deprauatus motus naturæ, seu facultatis, eiusque animalis asperæ arteriæ, nam vt docuimus in physicis, aspera arteria mouetur motu animali à musculosis quibusdam fibris seu carneis annulosis cartilaginibus insertis. est in quâ mot⁹ naturę sed irritatę à causâ morbificâ, scilicet expiratio cõferta ac vehemens, siue exsufflatio naturali crebrior & maior, ac sonora, in quâ bronchia pulmonum sese inordinatè & præter naturam contrahunt, aëremque violenter reddunt, & ad laryngem elidunt non sine concussione quâdam repetitâ, quem motum adiuuat compressio thoracis, quo motu aliàs plurimus simul, celerrimèque latus spiritus suo impetu extrudit atque explodit quæcumque vias spiritus obstruunt & impediunt.

Gal. 1. de sympt. c. 4.

Causam autem irritantem satis indicat conditio tussis humida: nam eâ tussi reijcere per os consueuit multam aquam, eamque magis minusue lentam, pro temporum morbi diuersitate. atqui quia eiusmodi aqua non nisi sæpiùs iteratâ concussione, & expiratione vehementi excernitur arguere est eam ex ipsis bronchijs vel extremis, non ex solo larynge seu capite bronchiorum aquam molestam excuti, sursumq; attolli & in fauces ascendere, ex quo illius fontem seu scaturiginem vel esse pulmonem seu vasa pulmone inferiora, quæ in pulmonem

nem aqueum humorem reiectarint arterias scilicet leues, vel esse caput necesse est. nam quidquid influit in pulmonem id subierit per asperæ arteriæ, vel leuium arteriarum orificia necessariò.

Sed enim non pulmonē sed caput potius fontem esse, è quo is humor vel sensim sine sensu in asperam arteriam depluerit idq; de nocte, ibiq; cunctatus tantillum, & ob cordis viciniam feruore nouo concepto fermentatus irritauerit subitò facultatem, atque ad tussim, hoc est, expirationem preter naturam coëgerit; vel potius affatim decubuerit de die (quippe nōctu supprimi solet omnis per somnum vacuatio præter sudorem) & ob tenuitatem quidem primis diebus; ob crassitiem autem & lentorem progressu morbi primo quoque motu minimè sursum à spiritu efferri potuerit, sed tantum iterato sæpius motu hæc sanè habeo argumenta.

In primis namque aqua tussi reiecta lentoris est particeps magis minusue, & omnino germana & similis ei, quæ è capite secundum naturam per calotorium traiecta expuitione in sanis reddi solet, certè in principio catarrhi, (progressu enim temporis crassior lentiorque euidenter redditur) & in grauedine & coryzâ; lenta (inquam) quia inter depluendum è cerebro serū abstergit necessariò aliquid mucosi cerebri excrementi.

Prætereà è pulmone certè primò non potuit venire, & ab eodem reijci, quin primis diebus sensus aliquis in thorace grauitatis & oppressionis fuerit, vnaque aliqua in spirando difficultas; quæ symptomata quia non nisi progresso multum morbo ægrum premere consueuere, à pulmone primò fluere materiam molestam probabile non est.

Accedit quod colluuiei cephalicæ indicia longè manifesta semper adfuere, & imprimis studia seria, morosaque Theologiæ scholasticæ, quam plures annos publicè professus est, acerrimæque animi meditationes, & curæ graues ac assiduæ occasionem ei maximam præstitēre; nam cum animo curis studijsque intento sanguis vnà cum spiritu plurimus ad caput continenter accurrat, necesse est profectò plethorâ illud laborare, & maximè serosâ colluuie; præterea calore & spiritu animalibus vacante functionibus certum est naturæ munia non mediocre capere detrimentum, & in primis excrementorum ex-

cretionem per vias conuenientes & à naturâ institutas.

Ad hæc plethora non potest non oneri esse homini sedentariæ vitæ mancipato: nam etsi ambulationibus crebris per amplam domum officia publica eum obligarent, tamen eiusmodi ambulationes tardæ, quæ virum grauem decent, minimè vim exercitationis habere possunt, quippe quæ semper labor est & sudorem terminum habet: sed ad eiusdem plenitudinis serosæ in toto, & capite augmentum hyberna constitutio non minimum momentum adferebat, cum illa nihil digerat, sed densatis toto corpore poris serum cohibeat.

Postremo confirmant hanc plenitudinis serosæ opinionem hæc, scilicet insolitæ capitis grauitatis sensus in mediâ tussi, totius oris inflammatio, vox minimè libera præ obturatione meatus palati & narium, denique torpor alterius brachij ab aquæ è capite decubitu sæpius & diu in anno viro religioso incommodus. quæ cum ita sint, quid mirum accedente causâ mouente plenitudinem eam capitis siue per colatorium, siue per venas extremas oris impetum cœpisse in partes capiti subiectas; serum scilicet primum magnâ vi expressum depluisse in pulmones, tum posteà sanguinem etiam ipsum substitisse in oris partibus?

Ita enim sentiendum est cum hyberna frigidaque anni constitutio plethoricum corpus in R. do. Patre offenderet (licet namque domi residem vitam ageret, tamen iniurijs ambientis obnoxium vixisse non solum ex frequenti è conclaui egressu intelligere est, sed ex eo quod in peramplo conclaui tepore ignis domestici nusquam recreato sederet dormiretque hyemes totas) ita, inquam, sentiendum est sanguinem quidem ex corporis habitu externi vi frigoris intrò repulsum spontè suâ vt solet viscera & maximè hepar impetere, eiusque vasis vsque & vsque intrusum & incuneatum continenti febri eique paruæ, sed diuturnæ (quales hyeme vigere solent & ideò laticæ dicuntur, & alioqui in magnâ plethora existunt ferè principia inflammatoriorum affectuum viscerũ) principium dedisse, plethoram autem capitis ab eâdem causa leuiter ebullientem cum reliquo sanguine & commotam tussi vnâque inflammationi partium oris materiam præstitisse, commotam scilicet siue ratione febris sed mox deposito feruore spontè sensim depluisse, siue etiam ratione frigoris am-

bientis expressam depulsamque in thoracem decubuisse. hæ enim sunt frequentissimæ causæ impellentes serosam in capite colluuiem subiectas in partes siue externas, siue internas, & catarrhorum quemadmodum & grauedinis, corizæ, & raucedinis motrices.

De eiusmodi autem exeuntibus immutatis per os, nares, fauces decumbentibus quanquã frequentissimis, quia tamen leuissimis non fuit tanti vt particulares obseruationes traderemus, cum præsertim de ijs raræ apud medicos querelæ & quorum alioqui causa prouidentiaque ex hoc discursu haberi facilè potest.

Hæ ergo sunt causæ mouentes catarrhi, imò febrium continentium à sanguine viscera seu fontes suos impetente, quæ passim cum catarrhis sunt coniunctæ. quia in sanguineis naturis seu corporibus plethoricis & calidis humidis caput passim multo scatet sero, & aliàs hyeme grassantur nunc modicæ, nunc vehementes pro plethoræ magnitudine & hyemis algore, vt aliàs pluribus demonstrabimus. nam à febris calore quanquam est communis opinio fluxiones concitari, quod humores liquentur funduntúrque, & per apertas ab eâdem causâ vias procliuiores sint ad descensum, id mihi tamen parum probabile videtur, cum nec concretos in cerebro humores reperire sit, nec reliquos à seroso humores calor liquet, sed incrasset potius, vt ex physicis constat.

Itaque verosimile est potius per febrem serum in sanguine feruescere & feruescens è vasis exilire, atque effusum postea sponte depluere.

Iam quod ad frigus attinet alteram fluxionis motricem causam, illud sanè non eâ ratione fluxionem concitare quòd eius vi calore influente (quanquam est opinio Mercati) coacto introrsum & adaucto humores liquentur, atque viæ aperiantur, verosimile mihi videtur propter dictas modò causas & multò minus quòd id congelet humores in nobis, vel cõprimendo cerebrum eosdem humores exprimat, licet communis sit omnium medicorum opinio. quia nimirum [vt prudenter aduertit Mercatus] cerebrum tantum viuente animali frigus sustinere nequit quantum opus est, vt partes præ congelatione condensatæ intra cranium depellant humores, partim scilicet quia tantum abest vt cerebrum eam ferre summam frigidita-

tem valeat, quæ calorem extinguere grauissimaque inuehere mala potest, vt ne minorem impunè ferendo par esse valeat, à minore quippe cum cerebrum lethargo, & soporiferis id genus affectibus soleat tentari: partim quia aqua longè faciliùs congelascere nata est, quàm cerebri corpus crassum concrescere: subsidet itaque aqua potius contra hypothesin quàm fluet, vt intelligere est ex refrigerantibus & comprimentibus medicamentis, quæ coercere sistereque fluxiones experimento cõstat: partim deniq; quia calét in nobis reuera actu omnia, vt Galenus neget excrementa in aluo frigore posse indurari. Itaque fluxio certè à cerebro non fit in partes subiectas à frigore per cerebri compressionem qualiter compressâ manib⁹ spongiâ aqua intus asseruata exprimitur diffluitque. quid igitur?

Probabile mihi certè videtur à frigore vasa externa præcipuè sed interna quoq; si præsertim rariorẽ corporis habitum à calore interno redditum offenderit, altiùs penetrante densari comprimique aliquatenus, & ex ijs serum exprimi expellique redundans alioqui in massâ & fluxile à naturâ, itaque expressum, & simul pulsum spontè postea delabi & decurrere. hoc docet profectò experientia quotidiana. autumni namq; primo frigore vnusquisque in se experitur aut mictionem plurimam & crebram, aut aluum liquidis diffluentem excremẽtis; imò quàcumque anni tempestate desubito Boreâ sæuiente, totâq; hyeme euenire idem, quanquam etiam vis frigoris altiùs penetret, suique potius inducat sensum quàm adaucti caloris, vt hęc calori liquanti humores accepta referri nequeant. id sanè confirmant arthritides & omnis generis fluxiones præcipiti autumno, & constitutionibus frigidis ex Hippocratis obseruatione familiares, quæ fluxiones diluuiei è capite sunt effecta, vt postea docebimus.

In aphor.

Denique vt ad tussim sermonem contraham, eam vim ambientis hactenus semper probaui periculo meo, vt nunquam hyeme verticem capitis, & futuram coronalem detegam, quin extemplo tussicula mihi suboriatur, quod & plerisque alijs familiare esse animaduerti. adeò magnam frigus externum vim habet in ciendis fluxionibus è capite, quippe quod nunquam non aqueâ colluuie scatet.

OBS. 3.

Concludamus ergo per anacephaleosin præsentem tussim seu deprauatum motum pulmonum, aut potius brõchiorum

in ijs sese vnà cum thorace coarctantium [hæ namque partes mutuas sibi ratione communis officij præbent operas, & eo fine, vt acte confertim expirato emissoque per arterias extrudatur sursumque effetatur quidquid molestiam ijs exhibet] excitari à sero lento è capite siue sensim de nocte in bronchia distillāte moxq; cōcepto ob loci calorē feruore naturā irritāte ad sui excretionem, siue potius affatim & de die magnā vi depluente, nec tam prauā qualitate aut feruore irritāte, quàm copiā & præsentiā suā libero aëris ingressui egressuique officiente; eius porrò depluuium seu defluxum quidem aquæ è capite esse motum eiusdem spōtaneum siue eruptionem è vasis, ebullitionem scilicet feri cum sanguine in vasis factam consequentem, simulque pulsum eiusdem à frigore ambientis; synatrismi denique aquę in capite causas seu occasiones esse partim raptum seu affluxum sanguinis, serique è toto per assiduas & immoderatas animi occupationes, partim desidem vitam & in otio corporis traductam, partim totius habitus corporis dēsitatem à frigidā anni constitutione inuectam.

Ex quibus ita positis facilè est agendorum indicationes eruere; certum est enim quia tussis excitatur natura irritata à causa morbifica commeatum spiritus seu aëris reciprocum impediēte, eam materiam quam demonstrauimus aqueam esse, cum sit fluxa fluens vel fluxura, fluxam quidem è parte esse expurgandam, fluentem intercipiendam ac deriuandam, fluxuram auertendam, & per aliam viam seu regionem citra cuiusquā partis iniuriam esse vacuandam: & porrò cum siue consistentis, siue commotæ aquæ causæ sint aliquæ & occasiones, eas omnes causas siue sistentes, siue impellentes esse amoliendas corrigendasque quo ad fieri potest: ac cum tussis etiā quà motus & symptoma præ vehementia grauiora mala inuehere possit, itaque curationem ad se trahere, eius quoque moderationis seu mitigationis rationes quærendæ sunt.

Quoniam ergò in proposita tussi symptoma in primis aliquatenus vrget, & præ sua vehementia & crebritate ruptionis vasorum in thorace metum inijcit, adest certè eius modetandi iusta causa, cui vel antè omnia vel simul cum alijs intendendum si fieri potest. atqui quia ea irritatio causæ non fit ob tristem aliquem sensum, quem praua qualitas asperitasue, aut similis noxa infligat bronchiorum acerrimo sensui, aqua siqui-

dem sua natura lenis & æquabilis, atque in hoc casu expers alienæ qualitatis & mordacis; sed quia suo corpore liberam viam aëri minimè relinquit, quam obstructionem insolitam natura non ferens tam diu sese coarctat ac vicissim dilatat quoad sursum expulerit humorem obstruentem, illæ certè indicationes, quæ vulgò circumferuntur, aut in leniendâ tracheæ arteriæ asperitate, seu æqualitate obducendâ per lenia lentaque medicamenta, vt sunt amylum, lac, butyrum, oleum amygdalinũ, mucilagines citoneorum, psylij, & id genus; aut in obtundendâ sensus acrimoniâ per refrigerantia v. g. syrupos violaceum, de papauere, & similes, locum hic habere non possũt, & præsertim hæc, quæ effœminare carneas bronchiorum fibras, quibus tanquam musculis bronchiorum complétur munus; ex quo officij medici ratio in eo potius posita est, vt omnino iuuetur perficiaturque naturæ motus in materia fluxa statim & quàm citissimè è parte expurganda, præsertim cum materia hæc si moram trahat per viginti dies asthma inferre sit nara apta iudicio viri multùm experti. itaque hæc indicatio prima coincidit cum ea, quę materiam fluxam respicit, quę certè versatur potius in amoliendis ijs quę motum naturę retardare possunt, & interea in robore mouentibus partibus addendo.

Atqui tenuitas humoris, vel crassities, illa quidem in principio, hæc in progressu affectûs sunt in causâ difficilis motus naturæ siue expurgationis humoris fluxi, quæ expurgatio, quippe aliter quàm per tussim perfici non potest nec debet, (nam etsi per vasa pulmonum leuia diuretis tentari potest, tamen totum id non est ne magis magisque lædatur pulmo, & grauiora symptomata asthma scilicet, & palpitatio inducantur) tenuitas nimirum est in causâ, vt antè à spiritu emisso humor diuidatur ac diffluat, quàm arripi comprehendique ab eodem possit, vt sustollatur protrudaturque, crassities autem & lentor eiusdem spiritus vires exuperant, & respuunt, ex quo excretio profectò materiæ fluxæ plurimum iuuabitur si tenuitas & crassities lentorque corrigantur.

Gal. 8. de placitis Hipp. & Platonis.

Illud igitur fiet beneficio medicamentorum arteriacorum lambendo assumptorum, quòd eâ ratione in arterias sensim tenuiores eorum partes resudent, eorumque temperatorum: sed molis crassioris, & alioqui facilè cum aquâ coëuntium, vt

per eorum commixtionem aqua ad mediocrem substantiæ modum reducta non ita præterfugere possit aëris efferentis conatum: hoc verò consequi licet à medicamentis tenuifluxilique substantiæ modò constantibus, & vim abstergendi validam habentibus. in primo censu sunt radices buglossi, semina frigida, maluæ, bombacis, portulacæ, iuiubæ, saccarum candidum, rosaceum, syrupi de iuiubis, de rosis siccis, de liquiritiâ, & succus eius, syrupus myrtillorum, diatragachantum, diaspermarum, diacodion simplex. ex. gt. ℞. emulsionis seminum melonum, papa: albi, psylij ℥ iiij. traga: amyli ana ʒ j. cinamo: ∂ j. cum saccaro rosato q. s. fiant tessellæ p. ʒ iij. quatum vsus ante prandium & somnum. in hoc vero genere commendantur mulsa, saccarum candidum, sirupus de farfarâ, capilli veneris, oxymel simplex, syrupus de hyssopo, syrupus de prassio, oxymel compositum, oxymel & acetum scylliticum. humorib⁹ autem fluxioni aptioribus reddiris motus partium iuuari potest per medicamēta bechica seu tussicularia, quibus natura sopita excitatur quodammodo ad citatiorem & vehementiorem motum, id est tussim; huius generis acetum, & quæ ab eo composita modò enatrata: qui motus etiam iuuabitur ex litu olei irini ℥ ij. axungiæ gallinæ ℥ j. mucilaginis seminum lini, & fœnugræci cum modico vino ℥. s. & croci tantillo.

Age fluens materia certè intercipi potest siue retineatur, siue deriuetur; retinebitur autem incrassantium vsu, quę siccandi & astringendi simul vim habeant, quæ ore continebuntur, quibusue os colluetur. eius generis sunt incrassantia modo præscripta mucago tragachanti extracta in aquâ rosarum, saccarum rosaceum cum terrâ lemniâ, tragacanthum cum bolo armenâ, syrupus de rosis siccis. e. g ℞. penidiorum, succi liquiritiæ ana ℥ j. amygdalarum purgatarum, nucleorum pini, passularum exacinatarum, tragacanti, rhodomellis q. s. fiat electarium ad ℥. s. deriuatio autem fiet non solum digito in os immisso, & extracto lento humore vt fit in infantibus, sed pane calido ceruici imposito, vel cauterio.

Iam fluxura è capite materia auerti sanè potest purgatione capitis, & purgatione totius, atq; omni diuersionum genere. purgatio autem totius mediocris quidem erit, ne à vehementiori medicamentorum vsu fluxio maior cieatur, ideoque re-

petenda sæpius. commodùm autem fiet per ea quę partim refrigerant ratione febris & phlegmones partium oris, partim simul astringunt, ne concitatior fiat fluxio. conuenient itaque cassia, manna, terebinthina, species hierę, mirobolani omnis generis, rheum, agaricus, quorum vsus in formâ ægris magis familiari, & primo quoque tempore administrandus, serosa siquidem illuuies minimè præparatione eget.

Quanquam autem materia fluxionis propositæ venæ sectionem minimè postulet, eam tamen febris ex genere synochorum (quanquam parua admodum ratione tempestatis anni) & partium oris phlegmone exigunt, quippe cuius beneficio sedata aliquatenus sanguinis ebullitione, & febre remissa, seroque ipso cum sanguine vacuato, & alioqui redundante substrahitur materia fluxionis contumacis fomes. cum autem per epicrasin, & ratione reunsionis maioris semel & iterum administrari debeat, primò secabitur basilica, dein cephalica, interea dum purgatio per medicamenta præscripta instituitur.

Laudantur autem ad maiorem totius, & capitis vacuationem serosę colluuiei medicamenta sudorifica ex decocto præsertim sinę, sarzę parillæ: nam febris vsum gaiaci haud permitteret. Equidem vacuationem serosæ in toto colluuiei factam per sudorem etiam spontaneum in auertenda tussi plurimum valere comprobaui in Reu. altero patre D. Theol. qui à pluribus annis tussi graui assiduaque & cum difficili spiritu imò sputo sanguinis coniuncta laborans cum à biennio sudoribus matutinis & quotidianis assuescere ex meo consilio cœperit, eum demum fructum percepit vt à longo tempore vixerit iam ab illis affectibus immunis nec nisi rarissimè amplius tussiat, & solum cœlo frigido vuidoque. ergo illius exemplo sudorem assiduum & de mane R. Pater salubriter conciliabit. Etsi autem sudorifica probantur, illis tamen ea lege vtendum, vt non tam sudor prouocetur, cum repugnat constitutio aëris, vt in proposito casu, quàm vt serosa illuuies per renes repurgetur.

OBS. 54.

Quæ sanè auersio seu purgatio seri per renes mihi valdè probatur non solum per hæc decocta lignorum exoticorum, sed etiam herbarum vulgarium betonicæ, sampsuci, origani, calamenti, serpilli, melissophili, & sirupos de radicibus, oxymel, & id genus.

Ac

Ac particularis serosæ illuuiei cephalicæ purgatio commodè & sensibilis quidem fiet per errhina, de quibus aliàs sæpè (nam apophlegmatismorum vsu fluxio magis magisque præceps rueret) exempli gratia. Recipe maioranæ, saluiæ recentis, ana m. j. radicis iridis ℥. j. s. contusis omnibus affunde vini albi generosi qu. j. exprimatur succus prono capite in nares attrahendus antè prandium & cœnam.

Insensilis autem purgatio fiet per ea quæ caput exiccant, roburque simul adferunt siue externa, siue interna. in illo genere sunt lixiuia quale hoc. Recipe agarici albissimi ℥. s. baccarum iuniperi, mirtillorum, anisorum ana m. s. decoquantur in lixiuio è cinere sarmentorum facto, quo caput semel in septimanâ ablui potest, nisi obstet cœli inclemētia aut febris; quorum vicem sacculi, suffitus, cucufæ gerent. Recipe maioranæ, thymi, spicæ italicæ, saluiæ ana m. j. baccarum lauri contusarum ʒ. x. specierum diagalangæ ʒ ij. salis communis ℥ ij. milij lib. s. omnia simul in sartagine torrefiant, mox sacculus impleatur, quo calido derasum caput fricetur manè tamdiu quoad rubescat. Recipe rosarum rubrarum, masticis, vernicis, succini ana ℥. s. melanthij ʒ ij. styracis calamitæ ʒ j. cariophylorum ℈ j. contundantur terantur q; in puluerem crassiusculum pro suffitu capitis manè. Recipe sampsuci, rosarum rubrarum, florum anthos, saluiæ & stœchados, spicæ nardi exsiccatorum ana ʒ ij myrtillorum ℥ s. succini ʒ ij. corticis citri sicci, grani infectorij, maceris, piperis, nucis moscatæ, cariophyllorum ana ʒ iij. fiat puluis, qui bombice carpta exceptus apreturin pileolum de manè & antè pastum duntaxat gestandum.

Interna autem sunt aromaticum rosatum, & id genus, magnę antidoti ex saccaro rosaceo sumptæ, quarum tamen vsum si febris interdixerit, vicariç erunt conseruæ rosarum antiqua, betonicæ, melissæ, anthos cum pulueribus diarrhodonis abbatis.

Iam quod ad alia diuersionum genera attinet, commendantur passim frictiones, ligaturæ, cucurbitulæ, clysteres, cauteria siue cruribus, siue vtrique brachio, & suturæ coronali potissimum inusta, nam hoc è diametro thoraci recipienti opponitur, & originem fluxionis proximè respicit præsertim cum suturæ capitis eum habeant vsum, vt tenuibus humoribus, nedum vaporibus exitum præbeant. denique synapismi

laudantur nisi febris prohiberet.

Atqui quoniam frustrà commemorata remedia vsurpātur nisi capiti seu parti mandāti prouideatur, hoc est intemperies si quæ sit emendetur, & causis simul omnibus siue serum colligentibus, siue impellentibus eatur obuiam, harum certè causarum prouidentia accurata haberi debet. quanquam igitur vulgò temperies frigida cerebri ceu parens materiæ fluxionum perhibetur, tamen experientiæ fide, Galenique annotatione, & ratione non reclamante calida humida cerebri temperies potiori nomine accusanda venit. nam vt constat ex superiùs dictis & præfatione operis serosa materia fomes fluxionum omnis generis nō tam in capite primò generatur, quàm in visceribus calidis primò genita fluit rapiturque in caput & ferè colligitur, redundatq; in ijs, quibus cerebrum non quidem à natura calidum, reuerà enim per se semper frigidum est, sed incaluit ob sanguinis sursum appulsum siue spontaneum, siue potissimum ratione perpetuæ contentionis animi, ac sensationis, & curarum vigiliarumque: quò sanè non tam studendum corrigendæ cerebri intemperiei, quàm modᵉ adhibendus ijs quæ geruntur animo. itaque nuncius remittendus curis acrioribus, immoderatis, & intempestiuis studijs, atque intentiosibus animi meditationibus; si quæ tamen frigida humidauè capitis intemperies contracta est ab aëris iniurijs, ea facilè corrigi potest præscriptis antè remedijs, sacculis v. g. ex milio, sale, seminibus carminantibus, & nigellæ.

In arte paruâ

Age verò cum tot & tanta sint siue auertendæ, siue leniendæ pertinacissimæ tussi præsidia, non immeritò quis desiderabit scire, quo vnumquodque ordine in rectum salubremque vsum venire debeat. vno verbo respōdeo vniuersalia quidem vt venæ sectionem à præmisso leniente pharmaco, & expurgationem totius particularem siue capitis siue thoracis expurgationem, vti & omne diuersionis genus ita quidem anteuertere debere, vt nihil tamen vetet interea vti siue fluentem materiam cohibentibus, siue motum thoracis & materiæ influxæ expectorationem iuuantibus, modò recta omnium occasio captetur, & indigentiæ vsus præcognoscatur non habitâ ratione temporis, adeò vt si de nocte fluxio sensim depluat, sistentia impetum eius tùm exhibeantur prius ingressuro scilicet lectum, & euigilanti de manè porrigantur, quæ prouocatâ

tussi quod influit excutere valeant.

Ceterum quanquam vir Reuerendus pro suo singulari animi affectu in publico munere exercēdo otium ac tēpus, quod legitima curatio præscripta expostulare videbatur, sibi denegarit, nec nisi morbo longiùs progresso medicam implorauerit opem, itaque pleraq; leuamenta ex supra scriptis seuerioris vitæ consuetudine neglexerit, contentus sectione venæ, vnâ & alterâ potione purgante, oris collutione, & victus ratione in cibo dūtaxat & potu accuratâ, tamen in tyronum gratiam nihil omittendum esse duxi, quod affectus frequentissimi, nec negligendi ob grauiora mala, quæ ferè importat, siue prophylaxin siue curationem spectaret, si de victus ratione vnum aut alterum momentum adiunxerimus.

Quæ sanè attenuans omnino esse debet & sicca, siquidem serosa colluuies in toto atque adeò in capite à victus ratione humidiore quàm par sit ferè succrescit: sicca igitur erit, in quâ & media pars de quotidiano demenso subtrahitur, præsertimque in cœnâ, cuius vicem hordeatum esto cum saccharo rosaceo, & potus rarus ac parcus admodùm, nullum namque præsentius remedium in tenui exiccando catarrho triduanâ siti in se ipso est expertus politus medicus Heurnius, & ego in plerisque post illum: cum autem vinum maximè sit vitandum, eius loco salubriter præscribitur decoctum hordei saccaro dulcoratum, vel iulapium ex aqua, in quâ flores violarum macerati cum saccaro leuiter incoxerint. de ciborum qualitate satis quippè nota superuacaneum est dicere, vti & de somno, quem longè à cibo & de nocte tantùm, atque breuem alioqui esse debere tonsoribus notum est, vti & aërem atque domicilium ad serenitatem & siccitatem omnino esse comparandum. denique hoc iterum atque iterum inculcandum serijs grauibusque animi studijs esse vale dicendum.

ASTHMA INTERMITTENS.

Consilium.

OBS. 45. NObilissimus puer visceribus & capite à naturâ calidis; si liberi progenitorum temperiem retinent, & non mediocris in toto habitu calor, atque astrictior aluus temperamenti calidi sunt indices, aliàs autem tussiculosus & odo-

talgiæ, certè assiduæ spuitioni obnoxius, cui denique achores antè à toto capite identidem manantes suppressi repressique tàm intempestinè quàm imprudenter refrigerantium ab vsu medicamentorum à pharmacopolâ per vnum aut alterum mensem applicatorum, iam à duobus annis grauissimâ premitur in spirando difficultate, eaque desubitò & circa insignes præsertim temporum mutationes æquinoctia scilicet, & solstitia inuadente & opprimente, vt non solum maiorem & præsertim crebriorem naturali spiritum trahat anhelanti à vehementiori cursu similis, & cum sonitu seu sibilo, sed erectâ duntaxat ceruice & ægerrimè non sine domesticorum terrore id possit.

Atque hæc difficultas febris quidem expers, sed tussi eique siccæ coniuncta sæpè vnum aut alterum dierum septenarium coarctat fatigatque puerum: sed ab eo paroxysmo liber facilè spirat, currit, ludit pila, & ad vnum vel duo miliaria deambulat.

Quæ sanè dyspnϾæ species haud dubiè est asthma suis omnib[9] numeris absolutum, quod ad deprauatam respirationem pertinet, in quâ quippe mouet se natura aliter quàm secundum consuetudinem irritata à causâ præter naturam præcauendi scilicet maius damnum occasione; quò fit vt crebrum densumq; ducat spiritum paruam in quiete moram trahens.

De huius igitur asthmatis causis vt certum quid ac definitum pronunciare possimus, supponêdum ex physiologiâ respirationem secundum naturam fieri pulmone quidem & thorace simul dilatatis, & successiuè compressis, sed interpositâ quiete, & eum vtrumque motum, necnon quietem certis à naturâ circumscribi terminis siue temporis, siue spatij, siue modi: vtrumque porrò motum effici ab animali facultate gratiâ commodetationis conseruationisque caloris cordi insiti, & in vniuersum influentis, hoc est, generationis continêtis spiritus vitalis. ex quò sanè quia in dispnϾa respiratio fit crebrior, hoc est anticipat motus, & de quietis tempore aliquid subtrahitur, necesse est ab aliquâ ex hisce tribus causis naturam inuertere ordinem, itaque vel ab vsu auctiore acriùs & intemperantiùs mouentem sollicitari facultatem, vt in quiete minus hærens anteuertat motum, vel ipsam facultatem per sese debilè haud posse ex æquo vsui satisfacere, ideoque quod vnico spiritu

non poteſt conſequi, id pluribus tentare obtinere, vel ipſa denique inſtrumenta non eſſe tanti ſpiritus capacia quàm antea, proindeq; vt vnius ſpirationis damnum natura reparet ingeminare motum, & pauſas breuiores facere.

Atqui quoniam hęc dyſpnϾ ſpecies eſt expers febris, ſuſpicio certè accenſæ caliditatis in corde adauctique vſus nulla eſſe poteſt. an igitur facultas in mouendo languidior & infirmior? minimè ſanè, cum maior ferè ſit reſpiratio naturali, quæ non poteſt niſi à conſtante facultate proficiſci. prætereà quia propoſitę dyſpnϾ differentia conſtitutiua eſt crebritas atque hanc amat ſemper elanguida natura, & celeritati præfert ſi ad languorem indigentiæ vſus acceſſerit, quia ſcilicet quanquam minus quieſcat in crebritate, minus tamen quàm in celeritate laborat, inde intelligere eſt vſus indigentiam eſſe potius perturbationis cauſam: quia igitur aliàs flammea caliditas in corpore febris experte nequaquam eſt accenſa, relinquitur profectò incuſanda eſſe inſtrumenta quod non tanti aëris ſint capacia, quantum caloris influentis poſtulat conſeruatio; itaque vſum eſſe adauctum per ametriam inſtrumentorum.

Sed enim inſtrumenta reſpirationis, vt conſtat ex phyſicis alia ſunt aërem excipientia, & ad vitalitatem præparantia, alia mouentia, & deducentia alia; excipiẽtia autem & deducentia pulmones ſcilicet & arteriæ ſuum præſtant officium per cauitates ſibi à naturâ datas ſiue ſenſiles, ſiue inſenſiles eaſque liberas & patentes, quas motu amplificatas vel contractas aër vltrò citróq; ſubit, & in tranſitu veluti per cribrum defecatur. mouentia verò inſtrumenta mediocri temperie, certâque conformatione, & ſpiritus vitalis influxu illuſtrata ſeſe dilatant, viciſſimque contrahunt, neceſſe eſt igitur illa quidem huius affectus culpam ſuſtinere, quòd aliquam præter naturã in ſuis meatibus patiuntur anguſtiam, certè moueri diſtendiq; quantum par eſt nequeunt: hæc autem quòd intemperie aliquâ aut morbo organico laborant, aut ſpiritus influxu ſiue animæ mouentis per affectum capitis aut neruorum cernicalium deſtituuntur, vel ab externo corpore vt hepate præter naturam diaphragmati agglutinato impediuntur retardanturque in ſuo motu, vt nos vidimus non ſemel, & nuper in iuuene Nobili & Religioſo ex familia de Pouly.

At enim verò cum malè affecti diaphragmatis, aut musculorum siue thoracis, siue abdominis nulla signa adsint, nullusque dolor thoracis aut grauitas circa hypochondrium dextrũ premat, & verò respiratio naturali sit maior, extrà culpam esse instrumenta mouentia colligere est, itaque in deducentia & excipientia, hoc est bronchia & pulmones crimen reijci debet, scilicet vel in eorum angustiam, vel in motum seu distentionẽ ad certos vsque terminos à naturâ præscriptos impeditam. quoniam ergò asperæ arteriæ cauitates firmissimis & durissimis vallatæ sunt cartilaginosis annulis, qui non sunt flexiles & compressiles, certè ex angustiæ speciebus solam pati possunt obstructionem, speciatim tamen caput asperæ arteriæ obstipationem à phlegmone musculi rimulam in larynge constituentis.

Atq; obstructio quidem fieri potest cum à causis externis, vt vaporibus crassis & copiosis, fumo è carbonibus excitato, vapore è musto feruescente, halitibus ex fodinis, tum vero ab internis rebus siue corporibus congestis in nobis, aut aliundè defluxis, de quibus mox.

Iam quia dilatatio & contractio reciprocæ bronchiorum pulmonum ad naturales terminos secundum naturam perficiuntur ope fibrarum carnosarum tanquam exiguorum musculorum, sed concurrente parenchymatis pulmonum ijsdem continuati insigni leuitate & porositate, cuius merito pulmones nullam moram in sequendo motu seu tractu bronchiorũ adferunt, nulloque negorio vnà cum thorace dilatantur & contrahuntur, & præterea spatio in thorace vacuo liberoque reddito per motum eiusdem thoracis à diaphragmate musculisque eius varijs factum, efficitur profectò dilatationem & contractionem bronchiorum & pulmonum impediri, aut quia parui illi musculi atoniâ laborant, aut quia pulmones suam leuitatem amiserunt, aut quia spatium thoracis minimè est liberum, vt par est.

Musculi igitur atoniâ laborant per summam cuiusque generis intemperiem, vel spiritus animalis interceptionem: leuitas autem pulmonum deperditur ab accessu, seu additamento corporis alicuius grauis siue in ijs congesti sensim, siue aliundè influxi, & cuiuslibet vel bronchia ipsa occupantis, vel leues arterias, vel proprium parenchyma pulmonum.

Ac quidem in pulmonum siue vasis omnis generis, siue substantiâ congeri potest multiplex substantia, sanguis scilicet inprimis ex rupto, aperto, exeso aliquo ex leuibus vasis quâcunque ex causâ; grumus sanguinis; pus ex eodem genitum, vel ex pituitâ è capite defluxa & sensim putrente, aut consequens suppurationem peripneumoniæ; humor crudus viscidusque & consistens in tuberculum crudum congestus ac incuneatus, & vesiculâ etiã conclusus, qualẽ vidi in cadauere adolescentis nobilis Nicolai Iacques D. de Lumbar Burgundi; tum verò corpus grandinosum ex pituitâ lentescente & concrescente ex obseruatione Galeni, seu lapilli siue ex eâdem pituitâ induratâ, siue forte ex ichoribus aut grumo sanguinis, aut reliquijs puris vi caloris loci tandem induratis, cuiusmodi lapillos plures religiosus iuuenis quidam Societatis Iesu hæmoptoicus à pluribus annis sæpè cum tussi reddere solet.

OBS. 46.

Influere pariter possunt in vasa pulmonum, & in ipsammet substãtiam sanguis è cordis vasis transmissus, à quo peripneumonia excitatur, siue è thoracis cauo sensim per membranam pulmonis in eum traiectus, vt in pleuritide; pus item similiter è thorace exudans in pulmones, vt in empyemate thoracis; aqua denique & præcipuè, eaque aut assumpta siue epota largiùs ex Hippocratis obseruatione & nostrâ recenti in viro religioso dispnœâ laborante, qui mihi hodiè fassus est à potu admodum difficultatem spirandi sibi increbescere, non æquè autem à cibo solito; aut è capite sensim vel cõfertim defluens, eaque lenta & excrementis cerebri crassis, vel biliosis ichoribus, vt ferè fit, immixta; aut denique serum sanguinis, quod è vasis scilicet cordi implantatis exundans per medium cor in leues pulmonum arterias, atque ab ijs tum in bronchia, tum in ipsum parenchyma inuadere & quemdam veluti pulmonis hydropem inferre potest.

Iam verò thoracis spatium intercipitur siue quia illud ab aliquo alieno occupatur corpore, siue quia septa cauitatis thoracis per vim introrsum compulsa adactaque sunt. corpus autem alienum cauum thoracis occupans potest esse vel pars aliqua secundum naturam quidem in thorace contenta, sed præter naturam maiorem in molem aucta seu tumefacta, vt sunt pulmones phlegmone, aut empyemate, aut tuberculo obsessi, pericardium aquâ distẽtum & hydrope (de quo antè)

laborans, vel extraneum aliquod aliud corpus, vt humor crassus in tuberculo crudo spinæ adnato collectus, aqua pariter pura siue extrinsecus veniens, siue serosa pulmones inter & thoracem stagnans, atque hydropem thoracis de quo infra, faciens; pus denique in empyemate ex apertâ vomicâ in pleuritide, aut peripneumonia effusum in thoracis spatium confertim, & sæpè in copiâ incredibili collectum.

Nam obseruauimus Illustrissimum Comitem de Furstenberg adbuc ephœbum & à pleuritide empyicum quater quinquiesue diuersis vicibus vomitu reddidisse singulis vicibus sesqui-libram circiter puris perfectè cocti idque salubriter, preter quam quod inter cutem & musculos totius abdominis & cruris alterius non exigua copia effusa sensibus sese euidenter prodebat; ne commemorem alios empyicos, vt generosos adolescentes D. d'Anseruille, & Iacobum de Saint-Ignon D. d'Esne, in quorum ptæ vehementiâ pleuritidis à quarto morbi die iam ad suppurationem tendentis iugulatorum cadaueribus ad libras plures collectum pus repertum est præter eam particulam, quę affini meo de Saint-Ignon magnam exhalanti animam è naribus me præsente effluxit.

Porro cauitatis thoracis sepimenta quę introrsum compulsa eam intercipere possunt, sunt hinc spina, illinc sternum, sed præcipuè diaphragma; spina quidem, & sternum, & thorax vniuersus strictiora à natura & quomodocumque curuata, vt in quibusdam gibberi speciebus, vel pressa quacumq; ratione vt à decubitu in dorsū, aut latus alterum; diaphragma autem introrsum compulsum vel à flatibus, vel aquâ in abdomine magnâ copiâ stagnantibus, vt in hydtope ventris inferioris, vel à ventriculo ipso cibo distento, aut tumente, & pure inter duas membranas collecto prægnante, vt obseruaui in honestâ matronâ vxore magistri Ioannis Chauotij pharmacopolæ & ciuis Pontani; aut compresso vnà cum intestinis ab immani renis alterius tumore, vt in Elisabeta des Bordes vxore Panarij principalis, vel denique ab altero viscere, aut vtroque in insignem tumorem elato iuxta illud Hippoc. *Orthopnœam adferunt hydropici affectus duri*. vt hoc tempore vidimus in studioso quodam Israële l'Alman, qui a quatuor mensibus insigni tumore inflammatorio hepatis oppressus cathedræ toro eo tempore insidere & indormire coactus interijt initio Augusti præteriti,

Τὰ ὀρθοπνο-ικὰ ποιέει ὑδρωπιώδεα σκληρά.
sent. 29. lib. v. sect. 2. coa.

præteriti, cuius parens Ioannes l'Almañ receptor D. de Quarmi in eodem hospitali D. Anthonij orthopnœâ simili mense Maio triennio antè iugulatus est, in cuius cadauere hepar scirrosum valdè inuentum vnà cum liene in tabum conuerso.

Sed & annotauimus ante viginti & plures annos in eximiæ pietatis adolescente fratre Angelo Capucino, cui ab vtriusque visceris tumore oppidò insigni & è costis etiam extante diaphragma ita coarctatum fuit, vt coactus fuerit diu noctuque in humili cathedrâ erectâ ceruice incubare somnumque capere vel integrum annum currentem, medicis incubo eum laborare opinantibus; sed cum ego de mediâ die adolescentem breuispirum, atque febriculâ confectum, viscera porrò adeò prætumida distentaque offendissem, nec temetè in eum tumorem viscerum grauissimam dispnœam teijciendam iudicassem, author fui vt acidis vteretur aquis, quarum recens experimentum habebam certissimum in leuandis viscerum infartibus. Commodùm ergo aquis è fonte Birkefeldensi propter Pôtes haustis, eiq; à splendido viro præfecto ærarij principalis fortè tum ijs aquis vtête missis vsus pius adolescẽs intra quindecim dies febre atq; orthopnœâ liberatus liberali alui profluuio superueniente ad intermissum per aduersam valetudinem officium ianitoris redijt.

Atqui cum tot tantisque de causis respirationis instrumenta lædi possint, & impotentia incapaciaque vno spiritu trahendi capiendique aëris tanti quãtum cordis vsus exigit, adeò vt natura accelerare eum motũ vnius defectum pluribus compensando; & vero ipse cogatur æger pre suffocationis metu eam in respirando corporis positutam eligere, in quâ maximè liberi sunt pulmones, nec à thotace vllo modo premuntur, qualis sanè est cum corpus sedet, & erectam ceruicem tenet, videndum deinceps à nobis accuratè quandoquidem vsum & facultatem extra noxiam esse ante demonstrauimus, quis instrumenta affectus præter naturam grauissimæ author dyspnœæ obsideat.

Principiò igitur quoniam in proposità dispnœâ quanquam nulla est accensa in corde flammea caliditas, magnaque nihilominus inspiratio vsui ordinario minimè sufficit, sed crebritas magnitudini etiam, ne dum paruitati adiuncta est semper, necesse est profectò vias spiritus & asperas in primis arterias om-

nino esse coarctatas, & in eam deductas angustiam, vt quamuis dilatentur trahere tamen concipereque tantum aërem, quanto opus est, nequeant. nam si prorsus essent liberæ, magnitudo sanè sola vsui satis esset.

Præterea quoniam stertor, sibilusue adiungitur, atque hic sonus non quidem iussu voluntatis fit, sed sponraneus est aëris ipsius siue emissi exspirando, siue potius inspirando immissi, siquidem in ipsâ inspiratione exauditur, fit autem sibilus quia aër percutitur & allidirur ad solida corpora, atque hoc contingit cum citatissimo fertur motu, eò verò citatius fertur, quò magis via seu spatium liberum denegatur ei, exauditur porrò hic sibilus ab alto pectore venire non solo è capite arteriæ, itaque sonus hic & stertor editur, quia bronchia per pulmonem dispersa sunt quàm antè angustiora, perque ea coactus celerius aër currere validius bronchia ferit: quo sanè in asthmate concludere est coarctata esse vasa pulmonum & in primis quæ sunt solida, dura, hoc est, asperas arterias seu bronchia.

Sed enim cum affectus desubitò corripiat, eam coarctationem vasorum asperorum nequaquam fieri à corpore aliquo sensim congesto adnatoue, sed confertim inuadente ea vasa verosimile est, & præsertim cum tussis coniuncta, causam affatim potius influere quàm paulatim sensimque nedum multo ante congestam insinuet. cum porrò tussis ea sit sicca conditionem sanè causæ talem esse indicat quæ apprehensionem spiritus emissi eludat. quia ergo ex superiore obseruatione nimia tenuitas corporis tussiferi, aut crassities contrà & viscidiras sunt siccæ tussis causæ (quod namque tenue est multum & aquosum efferri sursum nequit, sed circum spiritum fluit & elabitur, crassum autem lentumque, id à pulmonibus detergi nisi ægerrimè potest) certè tenuem vel crassum esse obstruentem bronchia humorem necesse est. nam lapillorum aut grandinosi corporis suspicio nulla esse potest, cum hactenus eius generis nihil tale excreuerit.

Atqui quia nulla vasorum erosionis, apertionis, aut similis affectus causa præcessit, nec similiter pleuritidis, peripneumoniæ, aut anginæ signa prægressa, aut subsequuta sputio cruenta purulentaue, sanguinem sanè, aut pus obstructionis pulmonum causam opinari non licet; relinquitur itaq; aqueũ

esse humorem, eumque aut purum, liquidumque, aut iam incrassatum calore loci.

Etenim serosæ in capite, & in toto colluuiei signa clarissima, in capite quidem assidua spuitio, tussis creberrima extra paroxysmos, pariterque odontalgia, & achores nouissimè repressi, in toto autem calida viscerum intemperies & maximè euidens hepatis à parentibus calido admodum temperamēto impressa, & vitæ genus omnino deses & otiosum in scholis scilicet traductum. quid quòd nobilis æger extra paroxysmum spirat quàm facillimè, an non hoc arguit humoris obstruentis nihil superare, sed penitus resolui in eo æstu & labore respirandi? quoniam igitur vnus serosus humor eo est ingenio, vt vi caloris penitùs resoluatur, nullumque ex se crassamentum relinquat, efficitur professò asthmatis propositi serosum humorem esse continentem causam.

Quod tamen intelligi debet de seroso humore sincero, cuique nihil reliquiarum mucosarum cerebri sit admixtum. hoc enim nihil repugnat a calore lentescere & crassamentum relinquere aliquod, quale sane tussi tandem reddit nobilis æger. nam principio tussis infesta est sed sicca omnino pręrenuitate humoris. cum igitur affectus sit summus & grauissimus, verosimile est serum in toto capiteque redundans ab externâ ambientis commotione feruore aliquo concepto ex toto habitu irruere magnâ vi & despumare in pulmones, eorumque vasa omnia, quæ cum vltra pulmones non porrigantur, sed in ijs sistantur, inde affectus tam diu durat quoad humor perfectè fuerit resolutus, aut incrassatus tussi & expectoratione forti crebráque reiectus.

Neque enim mirum videri debet, si in stipitibus magnorum vasorum descendentibus ebulliens serum, & periodicè in vasa articulorum exundans arthritidem artuum inferiorum inferre potest, idem etiam in stipitibus eorum ascendentibus per insignes temporum mutationes derepentè feruens per cor dextrum impetere pulmones affatim, simulque etiam quod in capite redundat per colatorium in trachiam arteriam sponte suâ confertim decumbere rectaque.

Equidem cum hanc præsentis asthmatis causam superior ratiocinatio euidenter demonstrat, tum verò ceterarum absentia causarum, à quibus dispnœa cum stertore, vel orthop-

nota inuehi possunt, siue ea forinsecus veniant, siue intus genitæ & per congestionem, aut influxum aliunde pulmones inuadant, spatiumque eorum quocumque modo impediant atque intercipiant, satis superque probat firmatq; quam non est necesse latius diducere cum intelligenti pauca sufficiant.

Postremò si asthma est ea in spirando difficultas, quæ non solum citra febrem, sed causam manifestam & euidentem siue externam, siue internam derepente adoritur, & penè suffocat, pleræque autem earum causarum à nobis enarratarum siue externæ, siue internæ tam constantibus certisque quàm euidentibus sunt coniunctæ & cohærentes affectibus, vt medicum modo sagacem nullum fallere valeant: ebullitio contrà seri ab externis & incertis omninoque obscurissimis, imminente scilicet tempestate aëriâ illata, eaque leuis, & consequens simitu eruptio è vasis irruptioque in pulmones adeò sunt obscuræ vt oculatissimum quemque lateant, nec nisi diuinando conijci possunt, quid moræ est cur non concludamus propositum à nobis asthma esse symptoma obstructionis vasorum omnium præsertimque bronchiorum, imò etiam pororum substantiæ ipsius pulmonum illatæ ab inuadente desubitò aquâ siue setoso humore partim è capite depluente, partim anadrome quadam è stipite cauæ & fortè etiam aortæ pulmones impetente?

Cuius signum quod cordis, per quod scilicet ille necessario traijcitur, palpitatio cum hac dispnœâ est coniuncta: vnde morbus non temere hydrops pulmonis indigetari potest.

Sed vrgebit aliquis, qui fieri possit vt citra febrem sanguis seu potius serum ebulliat? eam sanè ebullitionem statuere oportet leuem admodum esse, ideòque obscuram, & à causâ potius externâ tempestate scilicet aëriâ induci, quàm à latente putredine, cuius causa sit obstructio vasorum. itaque quanquam communis est medicorum opinio asthma febris esse expers, tamen eam valdè suspectam habeo cum febris in nonnullis etiam sensui sese non ineuidenter prodat, tametsi calor non siccus aut acer, sed halituosus plerumque humidusque, & blandus ob ingenium scilicet aquæ suâ naturâ minimè mordax, sed suaue & demulcens.

Eius namque vulgaris opinionis de carentiâ febris in asthmate occasionem non obscuram esse credo, quòd à pulsu aut

vrinâ alioqui indicium febris non nisi obscurum peti potest, à pulsu quidem quia palpitatio quædam coniuncta ferè est cum asthmate, ratione cuius pulsus inæqualis, & varius admodum palpitationi vni tribuitur, cum tamen crebritas varietasque pulsus febri quoque accepta referri debeat. ab vrinâ autem pariter haud certum signum febris peti potest, cum vrinæ in huiusmodi dyspnœâ copiosæ admodùm, ideòque tenues & aquæ instar perspicuæ, itaque longè dissimiles vrinis familiaribus & proprijs febrium putridarum suspicionem omnem febris tollunt. reuera namque in omnibus febribus, quæ cum fluxionibus sunt coniunctæ, vt cum arthritide, & similibus, quæ à sanguinis arteriosi potissimum serique in eo redundantis feruore pendent, experimento nostro vrinæ semper sunt prorsus aqueæ, & admodùm copiosæ. itaque quanquam vrina pulsusque non certè arguant febrem, tamen æstus & caloris interni sensus quem æger habet, imò externi, qui medicum fallere nequit, blandus licet, & non insuauis, satis attestatur febris præsentiam.

Nec reclamant signa συνεδρεύοντα spontanea lassitudo, oppressio pectoris, vigiliæ, sitis, deiecta appetentia & eiusmodi. equidem non possum non sæpè mirari eos medicos, qui nisi vehementes & vrentes admodum febres nunquam agnoscunt, quasi vero in febrium vt in reliquorum omnium morborum genere differentia penes magnitudinem, & vulgata illa magis & minus non reperiantur? Certè in calidis à naturâ corporibus ac sanguineis febris asthmati côiuncta satis superque manifesta est, & non obscuro sed eximio sese calore prodit, vt in plerisque sum expertus, & præsertim in religioso illo sene Societatis IESV octogenario Bernardo dicto, & in Nobili viro incolâ vici Pagni, cui nomen Georgius Vvarno, qui acer & calidus naturâ, aliâs alacer & firmiorum laterum, facileque spirans in omnibus laboribus diutius sustinendis, iam à decenio singulis annis circa insignes temporũ mutationes, & nouissimè circa eam, quę hoc anno 1616. bis sub finẽ scilicet Iulij côtingit memorabilis, tam grauissimo asthmate opprimitur vt ipse astantesque perpetuò iam iam instantis suffocationis metu angantur & ad sacrum ille Chrisma licet minùs necessarium confugere sit â vehementiâ morbi coactus. in illo namque vel mediâ hyeme superiore febris non obscura toto pa-

OBS. 42.

roxismo licet plurium septimanarum mihi apparuit.

Ceterum nostram de seroso humore astmatis continente causâ sententiam confirmat largissima aqnæ pntæ pntæ expectoratio toto paroxysmi licet diuturni admodum tempore nobili huic viro familiaris & consueta; nec me monet quòd præter consuetudinem vltimo paroxysmo mensis Iulij crassa flauaque multa reddidit. nimirum cum corpus illi ab insolatione & insueto labore non mediocriter exarsisset, itaque summis caniculæ ardoribus derepentè nymbo vno & altero succedentibus longè grauissimus ex inopinato paroxysmus inuasisset, serum è capite ratione prægressi ardoris lentius redditum ab æstuoso corpore facilè exoqui, breuique incrassari potuit.

Hæc curandi ratio nō tam accomodata est puero, quā morbi speciei non habita ratione ætatis.

Age igitur quoniam periodicum suspitium, idque stertorosum & rectaspirum obstructionem sequitur vasorum pulmonis & præsertim aspetorum ab irruente confertim seroso humore cum per auadromem è vasis magnis, tum κατὰ ῥοπὴν è capite, cuius motus occasio est ebullitio siue ab immoderato motu animi, exempli gratia irâ, & corporis, siue à commotione aëris, siue ab omnibus simul, vt in nobili viro cuius modò mentionem fecimus, perspicuum est curationis scopos in sistendâ sanguinis, serique ebullitione causisque impellentibus, si sunt in nostrâ potestate, moderandis consistere, tum in purgando sero in toto habitu redundante ac fluxuro, auertendoque eo quod fluit, denique in eo quod iam influxit expectorando; nam repulsio certè locum minimè habere potest.

Itaque motibus animi & corporis primùm compositis, primo quoq; tempore venæ sectio præmisso tamen eccoprotico medicamēto si aluus strictior fuerit, tentāda est, nisi ætas repugnet, quippè quæ sanguinis ebullitionē cōpescere potest, vnaque seri redundantiam minuit, fluxumq; reuellit, & quidem basilicæ lateris respondentis fonti serosæ in toto plenitudinis, nisi suppressa sit aliqua solemnis & consueta sanguinis expurgatio siue menstrua, siue hæmorrhoidalis: nam tum vena malleoli tundenda potius; sed quæcumque incidatur parcâ manu sanguis extrahēdus ob virium languorem huic malo coniunctum, quæ ideò vt vsui satis fiat & simul reuulsio efficiatur maior, repeti potest vel eodem die ita iubente grauitate af-

fectus.

Sanguinis autem detractionem statim excipiet purgatio non quidem minoratiua, sed quæ auertendi, simulque euacuandi è toto habitu, & capite vim habeat sed mediocrem tamen habitâ virium ratione,& aliâs minimè calefacientem nec turbãtem.nam cum serum è vasis magnis & capite fluat, vsusque eius auertendi maximè vrgeat, & aliâ ex parte ipsum satis ex se liquidum, iamque ebulliens apparatu non egeat, purgationem eius non nisi periculo suffocationis protelari posse ratio satis dictat: itaque statim à venæ sectione iteratâ exhibeatur bolus ex cassiâ cum rheo & diaphœnicone, vel pilulæ de quinque generibus myrobalanorum, aggregatiuæ, de hiera cum agarico, vel cocciæ, quibus deglutitis salubriter ebibitur iusculum refrigerans, vt hordeatum, aut decoctum brassicæ rubræ, compescendi æstus & agitationis seri gratia. potio tamen in eâ spirandi difficultate faciliùs hauriri potest parata ex expresso agarici & cum tantillo rhabarbari (nam calidæ naturæ his affectibus maximè obnoxiæ, in quibus quippè redundat serum) infusorum in decocto cephalico, in quo expresso diacarthamum, diaphœnicum, vel electarium de citro cum mannâ, syrupo rosaceo, aut melle rof. solutiuo habitâ ratione naturæ & constitutionis anni dissoluetur. clysteres ad hunc finem laudantur maximopere experientiaq; probatur, quippè quibus reuellitur à thorace serosæ alluuiei raptus.

Quoniam autem periculi admodum plenus affectus meâ quidem sententiâ purgatio vniuersalis quarto quoque die est repetenda. cum enim plerumque cursum tenet æstus seri in corpore, comes nimirum motus Lunæ in quadras variatis, vti experientiâ obseruaui semper: sed tum commodùm in vsum venient non solum quæ capiti, sed pulmoni familiaria sunt, quale est decoctum veteris galli infarcti seminibus carthami, polipodio, agarico, soldanella, & herbis pectoralibus.

Interea autem dum corpus repurgatur ex interuallis, ceteris reuellentibus remedijs locus erit frictionibus scilicet, ligaturis, lotionibus extremarum partium, cucurbitulis & id genus; tum verò diureticis pectori gratis siue decoctis radicis iridis, capilli veneris, betonicæ, amaraci, hissopi, botrios, & conseruis capilli veneris, betonicæ, enulæ campanæ: vno verbo commendo plurimùm quæ superiori obseruatione à nobis

probata siue auertendę, siue sistendæ fluxionis è capite, siue expurgandæ trachiæ arteriæ, quorum necessitas cum longè maior in asthmate quàm in tussi, eò obnixiùs vsurpanda; & prætetea in summo periculo sinapismata, & cauteria ex consilio Aëtij vsurpari possunt.

Atqui quod ad victus rationem pertinet, eam superiores obseruationes abundè suggerent: hæc namque sine dubio attenuans & eò siccior esse debet, quò periculosior affectus, quò sanè potu primis diebus omnino interdicendum, quia pulmones à crebro & laborioso motu æstuantes assumptum omnem liquorem hauriunt ebibuntque, & eo augent pulmonem infarctum, atque hydropi eius particulari materiam præstant.

Quoniam porrò præseruatio iisdem præsidijs comparari potest, non est necesse de eâ pluribus dicere, siquidem satis superque notum est quæcúque præsenti affectui mederi possunt, ea imminentem quoque amoliri, & auertere posse. ad ea tamen accedent sudorifica quorum formula hæc esto. ℞. ligni sancti lib. j. corticis eiusdem ℥j. s. macerentur in aquæ betonicæ lib. 12. coctio fiat ad dimidias sub finem addendo polypodij quercni, passularũ ana ℥ j. seminum carthami & bõbacis contusorum ana ʒ. j. maioranæ, betonicæ, stoechados ana. m. s. colaturæ sumat ℥ viij. in aurorã seque contineat in lecto vt sudet. loco autem vini hoc decoctum esto. ℞. ligni indici ℥ vj. radicis liquiritiæ recentis ℥ ij. macerentur horis x. in li. aquæ communis xij. & coctio fiat ad dimidias, colatura dulcoretur saccari lib. s. eorum tamen vsus in curatione paroxysmi vt ferri possit corpore toto æstuante & propè suffocato ęgro non facilè video, sed ad prophylaxin magnas certè opportunitates habere tàm certum est, quàm quod certissimum; sed & quæ serum sine sensu in toto absumunt & alioqui robur omnibus partibus addunt, vt sunt magnæ antidoti & id genus si ætas puerilis ferret, vt sane ferunt reliquæ ætates.

ASTHMA CONTINVVM.

CLarissimum & Reuerendum Decanum Ecclesię Cathed. Rhem. D. Frison annum iam vertentem difficultas in spirando ea premit, quæ etsi non est summa, quod orthopnœa nondum

CON. & OBS. 49.

nondum accesserit; tamen quia & stertorosa & continua est, nec vllas dat inducias, grauissima sanè habenda est. Nam quod nuper dum aquis spadensibus vtetetur eam summam passus est angustiam, quæ rectâ eum ceruice & sedentem ducere spiritum cogeret, id verò tribui potest frigori earum aquarum è fonte ipso haustarum, quod sanè pectori aduersissimum esse constat annotatione Hippocratis, & experimento nostro, siquidem nunquam eiusmodi aquas è fonte ebibi, quin subito euidens molestusque frigoris sensus pectus feriret, & constringeret, tum in anhelitu augendo non mediocrem vim habet; nam si aqua ipsa ab æstuoso pulmone allicitur, certè eius frigore pulmonem lædi mirandum non est. ac quanquam ob excisam columellam aërem frigidum magis integris cum viribus, & minus alteratum cor in Reuerendo viro trahat, vt ea non sit necessitas spiritum rectâ ceruice trahendi, quanta in ijs, qui columellâ non carent, tamen grauissima est iudicanda & periculi plenissima affectio.

In aphor.

Quoniam autem vocis raucitatem, tussimque siccam ab initio comitem habuit, & frequentem alioqui, varijsque catarrhis modò in hanc, modò in illam partem externam irruentibus successit, excepitque hæc difficultas spiritus, & præterea quanquam tussis sicca est, tamen quia violentia tussis quid excreat, id verò crassum apprimèque tenax est, huius certè asthmatis causam continentem (supponimus enim discursum superioris obseruationis in omnes asthmatis causas latè dilucideque diffusum) statuere oportet obstructionem magnam bronchiorum pulmonis à serosâ illuuie è capite in illa sensim dilapsâ, sed iam hoc tempore præ diuturnâ morâ incrassatâ ac fortè etiam putrescente & tabem breui immedicabilem comminante.

Accedit quod cum ab aliquot annis exesa ei columella fuerit, haud dubium est pulmones frigidam intemperiem & habitualem cõtraxisse [nam gargareonis hic vsus inter alios plures ad effringendam ambiêtis frigiditatem eximiam spectans vel tonsoribus notus est]ob quam cum humiditate ab assiduo depluuio illatâ coniunctam pulmonibus non id robur inesse potest, quod contumaciam & crassitiem materiæ queat euincere.

Age autem quoniam frustrà consilium de liberando ab

huiusmodi humore infarcto pulmone inibitur à nobis, nisi catarrhus iam inueteratus si fieri potest coërceatur, in eius sanè causas prius sedulò inquirendum. Principiò itaque cum terminus catarrhi (fluxio enim omnis motus est quidam) sit citra controuersiam caput, meritò quæret aliquis tā pertinaciter & diu depluētium humiditatū causas generātes siue colligentes, quæ vtplurimùm impellentibus longè sunt obscuriores. medici sanè, quos hactenus Reuerendus vir consuluit, quantum ex illo intellexi, corpus inæquale & mirè discratum omnium malorum parētem criminantur, causanturque hepat quidem impensè calidum, ventriculum autem contrà frigidum humidum materiam renuem & vaporosam cerebro continenter communicare; hoc verò ratione positus, siquidem veluti tectum calidæ domui superponitur, eam excipere de facili, imò instar cucurbitulæ allicere & haurire, sed allectam præ humiditate & frigore resoluere & superare non posse: itaque vaporem superstitem ad ingenium natiuum aquæ redire.

Quæ profectò etsi probabilia sint & tritis medicorum scitis confirmata, si tamen accuratè expendantur, pletaque ex his gratis iactata incertaque admodum æquis rerum æstimatoribus iudicabuntur. Enimuerò floridus nitidusque qui non ita pridem in facie hominis totoque habitu emicuit semper color, mira ad omnes functiones animi & corporis alacritas, incredibilis morum suauitas, & præsertim singularis prudentia, cuius laude apud omnes commendatissimus semper vixit, an non æqualis optimæque temperaturæ certa sunt iudicio Galeni argumenta? quod si est, hepar certè supra mediocritatem à natura incalescere non nisi temerè dici potest, & hoc confirmat vasorum in procero aliâs corpore mediocritas. atqui si hepar à mediocritate versus calorem non excedit, quod superest firmum ventriculi preter naturam frigidi humidi indicium? quanquam certè si ex sapientum sensu, non ex vulgi medicorum opinione res hæc definienda est, hæc frigidæ in ventriculo intemperiei coniectura ab immoderato hepatis calore petita vana admodum est, incertaque cum ventriculus situm in medio viscerum obtinuerit, vt in physicis demonstratum, & monuit Galenus, vt tepidus aliâs eius calor à vegetiore viscerum circumstantium calore non mediocriter iuuaretur.

In arte parua.

In lib. de vsu part.

Sed sanè mediocritatem temperaturæ ventriculi laudabilis ciborum coctio satis semper demonstrauit, cuius coctionis excrementa optimæ notæ indices fuere hactenus. nec enim illi aluus liquidis fluere excrementis, non ructus acidi molestiam facessere solent, & si quos emittit nidorem potiùs illi præ se ferunt calidæ indicem temperiei. denique quanquam à pluribus annis assiduam ille in equitatu vitam egerit, tamen nusquam crudos indigestosque vomitu cibos reddere contigit; nec pariter vllâ animi contentione ventriculus in suo munere perbelle & feliciter defungendo interturbatur; itaque laudabilis naturalium in eo viscerum agnoscenda est symmetria.

Quòd si plus iusto hoc tempore volæ manuum ac pedum incalescunt, eum calorem hepati aduentitium esse, & febriculæ tribuendum reor, quam aut putrescens in pulmone humor frigidus & crassus, aut obstructio hepatis foueat, quâ Reuerendum virum scatere ex ærumnosâ & laboriosa præsertim à cibo vitâ, cui ciuilia bella illum astrinxerunt, conijcere est. nihilnamq; viscerum & meseræi obstructiones æque facilè parit & auget, atque immoderatus statim à cibo labor siue equitando, siue alio quouis valido corporis exercitio susceptus, vti vel mediocriter in arte exercitatis satis perspectū est. Sed & hoc certè testari multis experimentis possum grauibus & importunis illis catarrhis febriculas à viscerum obstructionibus pendentes perpetuò ferè adiungi comites.

Postremò cerebrum à naturâ non esse frigidum humidum quàm par sit cum acres sensus, tum eximia in homine prudentia tot in negotijs publicis rectè & sapienter administratis testata manifestè declarant.

Vnde igitur vrgebis, catarrhi tanta contumacia, quam nec temporis longinquitas, nec tot sapientum medicorum consilia hactenus edomare, aut moderari potuere, si non ab habituali capitis humiditate? equidem etsi vltrò fateor plurimam in capite redundare colluuiem serosi humoris tot malorum fomitem, huius tamen synathrisimi præter causas naturales & necessarias in operis præfatione explicatas, vitæ rationem non rationem in assiduis vigilijs acrioribusque curis. & grauibus animæ contentionibus pro administratione negotiorum suæ fidei industriæque commissorum susceptis positam, & omni-

bus aliàs aëris iniurijs expositam opportunissimam dedisse occasionem: & præterea postremam hanc quoque causam esse maximam redundantiæ in toto serosi humoris, quæ cephalicam illam alteram foueat augeatque arctè teneo, accurateq; defendo. nam cui mirum videbitur homini politico diu noctuque sereno, vuido cœlo assiduò equitanti, & ab aliquot iam annis in frigidiore Lotharingiæ solo versanti corpus constantis ætatis ratione densitati proximum eam toto in habitu pororum adstrictionem contraxisse, quæ omnem serosi humoris difflationem inhiberet, & introrsum cogeret?

Cui mirum videbitur in homine functionibus animæ assiduè intento, atque apricationi obnoxio caput laborare serosâ colluuie siue sponte è toto cum sanguine & spiritu de more naturæ ad caput allabente, siue vi caloris externi concitata, & ibidem aliàs congestâ ob neglectas per animæ aliorsum distractionem vacuationes naturales, vt sputitionem & emunctionem?

Ac de causis impellentibus non est quod anxiis satagamus, cum ex eodem victus instituto illæ possint intelligi. nimirum homini desultoriam vitam agēti cum variæ aëris iniuriæ, eæq; in hoc solo creberrimæ perferendæ sint, noua sanè in dies & sæpè contraria suboritur occasio catarrhi concitandi, quas occasiones satis cuique notas superuacaneum est pluribus explicare.

Postremò cùm ex supradictis constet fluentem humorem esse serosum, eum tamen lentum esse & mixtum ex parte excrementis cerebri mucosis hinc intelligi potest, quod hominem officijs animæ prorsus addictum, & munerum naturæ securum non ita felicem coctionem & particularem cerebri nutritionem edere posse necesse est, itaque multum mucosi humoris in capite congerere; ex quo serum certè in eodem redundans lentis illis excrementis immisceri inter delabendum oportet. defluere namque tenuem admodum humorem è capite in catarrho proposito, qualis per corizam solet, arguit lingua albicans & aquosus è naribus distillans humor, confirmatque quod & nulla palatum acrimonia caliditatis index ferir ac titillat, & tussis sicca est, quòd humor præ tenuitate spiritus subterfugiat impetum; nihil namque prohibet eum humorem bronchijs pulmonum iam conclusum vi caloris breui

crassescere, & concrescere partibus tenuioribus resolutis.

Atque his ita constitutis curationis scopi in catarrho sistendo & pulmonibus ab infarctis humoribus liberandis potissimum versari debent. quoniam autem hactenus multa à clarissimis medicis sapienter administrata esse intelligo mihi moderabor hac in parte & intento tantùm digito indicabo ea remediorum genera, quæ auertendi catarrhi vim habent, vt si quæ ex ijs fortè antea sunt prætermissa, ea deinceps tentari possint.

Principiò igitur ea vsurpanda censeo primo quoque tempore, quæ colluuiem in toto sensibiliter expurgare possunt per aluum & citrà aliàs apparatum humoris ex se fluxi, nec incisione aut detersione egentis (nam in morbo ita prouecto venæ sectionem vires lāguidę perferre nequeunt exemplum esto hic bolus. ℞. cassiæ ʒ vj. diaphœnici ʒ j. pulueris rhei electi ʒ s. penidiarum ℈ iiij. misce cum saccaro fiat bolus, & assumpto superbibat ius galli; tum verò diuretica in formâ liquidâ exhibenda, de quibus superiore obseruatione; tertiò quæ simpliciter auertunt, vt sunt frictiones, ligaturæ;

Quibus succedere vtile particularem capitis illuuiei serosæ expurgationem eamque partim sensibilem, vt per errhina, quale hoc ℞. maioranæ, saluiæ recentis ana m. j. radicis iridis ℥ j. s. contusis omnibus affundito aquæ vitæ ʒ j. vini albi generosi ℥ iiij. expressus succus in nares prono trahatur capite, partim insensilem per ea quę exsiccandi vim habēt siue assumpta, vt sunt magnæ antidoti, siue admota qualia sunt tum calida astringentia mastice, sandaracha, iuniperi grana, macis, caryophilli rosis additis in sacculo imposita, tum vesicantia, vt cantharides, & quæcumque ex alto trahendo proximè à partemandante auertunt, quale hoc emplastrum. ℞. ficuum pinguium, fermenti acris ana lib. s. seminum viticis & nasturtij contusorum ana ℥ j. seminis sinapi contusi ℥ ij. emplastri de betonicâ ℥ iiij. malaxentur & concorporentur cum olei irini sufficienti quantitate, formetur emplastrum, extendaturque super alutâ, & capiti raso impositum quotidiè manè renouetur. ad quem scopum pertinet cauterium vertici impositum.

Quinto denique fluens materia intercipienda est astringentibus deglutitis aut ore contentis. quale hoc ℞. boli armenij ʒ ij. aquæ consolidæ & farfaræ lib. j. misce in phialâ, quę agi-

tetur donec tota fiat rubra, cuius mixturæ ℥j. aut altera sero bibatur. Sirupus myrtillorum, diapente, & opiatæ siue pilulæ, siue electaria ab Hollerio descripta non improbantur. atque hæc sunt, quæ cum fluxuram tum fluentem respiciunt materiam.

Quod autem ad eam quæ iam in pulmones fluxit, hæc sanè cum sensibiliter expurgari, tum verò insensibiliter exsiccari quoque potest: sensibilis igitur euacuatio fieri potest per aluum, per renes, per os tussi concitata · ac per aluum magni facio cum magnis viris generosos pastillos Galeni ex sinapis scilicet attenuantis humoris crassitiem ʒj. salis communis lentorem detergentis ʒs. & elaterij vacuantis granis xv. tritis scilicet omnibus cum aquâ & in octo pastillos redactis, qui exhiberi possunt alternis diebus, sed præmissis clysteribus & superbibitis ℥vj. mulsæ ad celeriorem elaterij descensum, quod ob vim veneficam & hypercatharticam diu morari non debet. idem præstant succus radicis sambuci ad ℥s. cum melle rosaceo, & radicis ireos sed in longè minore dosi, & cum mannâ, si tamen eorum vis in corpore diuturnitate morbi fracto pertimescitur, alternis diebus hæc purgatio saltem vtilis erit. ℞. radicis enulæ campanæ, polipodij querni, seminum carthami, passularum exacinatarum ana ℥s hyssopi, satureiæ, thymi ana m. j. foliorum senæ mundatorum ℥j. fiat decoctio ad lib. s. addendo sub finem agarici recens trochiscati ℥s. radicis ireos florentinæ ʒiij. in collatura dissolue saccari albi, mellis optimi ana ℥j. fiat aposema in tres doses manè quatuor horis ante cibum sumendas. vel hoc ℞. radicis petroselini, fœniculi, asparagi, seminis carthami ana ℥j. radicis ireos ℥s. thymi, epithymi, hyssopi, tussilaginis, capillorum veneris. scabiosæ, buglossæ, & borraginis ana m. s. iuiubarum, sebesten ana num. xij. passularum sine granis ℥j. foliorum senæ ℥j. s. coquantur ad tertias & factâ colatura agarici trochiscati ʒiiij. cuius porrige ℥ij. vel denique decoctum galli veteris infartum seminis carthami ℥j. foliorum senæ ℥ij. anisi, & seminis anethi ana ʒij radicum enulæ, polipodij querni, liquiritiæ rasæ ana ℥s. hyssopi, prassij, satureiæ ana m. j. passularum exacinatarum ℥s. pulmonis vulpis triturati ʒij. his gallus infartus in libris xv. aquæ ad medietatem coquatur, & forti expressione factâ decoctum percoletur, & aëri exponatur, residentiaque separata quod

liquidius est in vsum veniat ℥ vj. addendo oxymelitis ℥ j. residentia autem cum hierâ, oleo & sale per clysterem infundatur.

Iam per renes expurgari potest contenta pulmone materia decoctis superiore obseruatione declararis.

Denique per os anacatharsis promoueri potest lambitiuis, in quo genere sunt sirupi de hyssopo, de marrubio, eclegma sanum & expertū, è pino, & hoc ex piperis albi calfaciēns frigidum humorem, syrupi de prassio & oxymellis scillitici tanquam atrenuantium & detergentium crassitiem & lentorem eiusdem ana ℥ j. huic basi additis penidijs & pineis acrimoniam superiorum guttur abradentem obtundentibus simulque tussim excitantibus, & humectantibus, nec non edulcantibus. vel hic Augenij sirupus de helenio. ℞. radicum helenij & polipodij querni maceratorum in vino albo dulci horis 12. ℥ ij. passularum corinthiacarum ℥ s. sebesten num. xv. farfaræ, pulmonariæ, foliorum satureiæ & calamenthi ana m. j. folium vnum magnum tabaci, liquiritiæ rasæ ʒ ij. seminum vrticæ, bombacis ana ʒ j. s. coquantur in mulsâ dilutissimâ ad lib. j. s. & cum pari quantitate saccari fini fiat sirupus perfectè coctus, cuius vsus lambendo cui oleum de sulphure iniici potest, scilicet olei de sulphure arte chymicâ extracti ʒ j. ℥ iiij. sirupi superioris: aut deniq; syrupus de tabaco eiusdem. ℞. decoctionis foliorum tabaci lib. j. s. saccari fini tantundem, fiat syrupus perfectè coctus, qui cum mulsæ dilutæ ex decoctione hordei factæ ℥ iiij. pro duabus sirupi lambendo sumatur; cui syrupo addi possunt species diairis calidi Nicolai, & pulmonis vulpis illius quidem ʒ ij. huius ʒ j. pro tribus ℥ sirupi, vt fiat eclegma: quę eclegmata vim habent mirificam exsiccandi insensibiliter pulmones, & robur ijsdem addendi, quæ sunt postremæ indicationes.

Ad quas commendantur [vt suffumigia omittam, quę cum in aëre solùm libero ægri respirare, nec nisi ægrè possint, vt in vsum commodum veniant facilè non video] conseruæ enulæ campanæ, anthos, vti & laudo puluerem aut decoctum botrios, & pulmonis vulpis siue conseruam, siue aquam quæ fit & extrahitur ex ijs pulmonibus additis saluiâ, hyssopo, capillo veneris, radicibus ari, liquiritiæ cum saccato candido, & ad ℥ iiij. propinatur. denique flores sulphuris cum omnibus pro-

bo sed sic correctos. ℞. floris sulphuris ʒ j. pulueris ireos, & cinamomi ʒ j. s. saccari candidi ℥ j. misce fiat puluis cuius ʒ j. sumatur cum duobus cochlearibus aquæ cardui benedicti.

Age tandem victus tenuis & parcus siccansque esse debet, hoc est è solidis & siccis non sorbitionibus, iusculis, ceterisque liquidis constans, & ferè ex carnibus assis iisque boni succi & concoctu facilibus, quales optimè innotuerunt viro prudentissimo. panis fermentatus satis & sale ac fœniculo conditus, vinumque esto mediocre quoad vires, aut hydromel ex decocto radicis enulæ, hyssopi, tussilaginis, scabiosæ, passularum, florum cordialium; vel hoc melicratum ℞. fœnigræci p. j. hyssopi m. j. ficus num. vj. fiat decoctio ad lib. j. in colatura dissolue mellis crudi ℥ ij. vt autem omnis satietas varietasque vitanda, sic parcissimè bibendum, & fallenda sitis prunis, vel liquiritia in ore masticatis. fructus autem omnes cauendi præter dulces, quales vuæ passæ, ficus & pruna. omnino artè exquisiteq; viuat vt sensim superuacuus omnis humor exsiccetur & catarrhi fomes exhauriatur.

OBS. 10. Huiusmodi victus accuratè obseruati beneficio & pilularum duntaxat serosam in capite colluuiē expurgantiū quidam religiosus è Societate Iesu adhuc iuuenis qui ante sesquiannum a diuturno catarrho eam in spirādo cōtraxerat difficultatem & corporis extenuationē vt iam marasmo tabefieri cōficiq; præter meā sententiā corpus medici docti iudicarēt (Autumnus tum vigebat) curationis autē spem sed exiguam tamen in vsu lactis asinini circa veris initiū ponerent, restitutus est sibi ita vt vel antè veris aduentum & florem corporis recuperarit, & tantam spiritus trahendi facilitatem, quæ ei ambulationem eamque vehementem & æquales diebus vel integris, reditumq; felicem ad suos hoc est Rothomagenses permitteret. eum ante memini calculos identidem reijcere tussi solitum, quos ipse vidi, quibusque serum è capite continenter delabens & à longo tempore vna cum mucosis cerebri excrementis materiam dederat & æstus partium thoracis (rufus n. erat calidoque admodum à natura temperamento) concretionem in corpus solidum durumque & lapidosum.

Ceterum non erit ingratū consiliū quod reperi inter schedulas meas ad dyspnϾ maiorē intelligētiā pertinēs hic inserere quanquā nomē ęgroti mihi effluxit è memoriā, quippè scedæ non inaratum.

HYDROPS

HYDROPS PVLMONIS.

OBS. 51. INgenuus puer & scholasticus habitans è regione sacrarum ædium R. Patrum in spirandi difficultatem duos antè menses [vt accepi] incidit, quæ sensim increbrescens æqualiter sine febre & sine tussi orthopnoica, & stertorosa quodamodo videtur iam fieri. nam non nisi cum alto anhelitu & graui spirare videtur imò auditur, & decumbit semper cum graui stertore : actametsi corpus exercere potest; à labore tamen quolibet non mediocriter affectus augescit.

Causam huius difficultatis non facile statuere est, quippè nulla hacten⁹ præcessêre indicia vel lenia, vel obscura decubit⁹ humoris è capite, non tussis, non raucedo vocis, aliaue signa fluxionis: pariter neque obstructionis bronchiorum pulmonis, vt suspicio aliqua esset asthmatis præsertim cum quamdam æqualitatem & eumdem tonum, progressumque affectus semper tenuerit, nec periodicam exacerbationem ex interuallis asthmati familiarem habuerit: similiter sanè tuberculi crudi, vel empyematis nullæ notæ sese prodiderunt hactenus, nec peripneumonia aut pleuritis prægressa, vt omnis suspicio facessat membranas pulmonis thoraci adhæsisse, quanquam sæpè hanc causam coniunctam esse cum simili anhelitu obseruo. denique nullus viscerum subiectorum tumor scirrhosus, qui diaphragma premere possit, accusari potest.

Vnica autem eaque euidens admodum causa præcessit potus scilicet plurimus & frequens, imò ordinarius aquæ frigidę, isque diuturnus totâ superiore hyeme, & maximè à quouis corporis exercitio pueris ordinario, quam aquam haud dubium est sanè propositam spirandi difficultatem producere potuisse siue impressâ intemperie frigidâ & veluti congelatione, vt loquitur Galenus, diaphragmati, musculis, neruisque thoracicis, imò & fibris musculosis bronchijs pulmonum insertis, de quibus antè; siue potius obstructione eorundem vasorum quemadmodum & leuium arteriarum, sed & pororum toto parenchymare pulmonis dispersorum, qui affectus hydrops pulmonis dici potest ex analogiâ Hydropis cerebri de quo antè ex Hippocrate.

Verisimile est enim ab exercitio æstuantes, vel ab aliquo affectu latente febriculoso pulmones epotam largius aquam attraxisse ex parte & imbibisse, itaque sensim collectam oneri pulmoni fuisse, atque eum ad has angustias adduxisse tandem. quanquam non improbabile dictu ex eadem aqua efferuescente hydropem thoracis succreuisse etiam, vt sequenti obseruatione pluribus demonstrabitur.

Cum igitur in has duas causas intemperiem scilicet frigidam partium inspirationi inseruientium, & præsertim hydropem pulmonis hactenus totius curationis scopos direxissem, semel & iterum purgationem præscripsi serosorum humorum exhibitis mannâ, melle rosaceo solut. expresso agarici partim in potu partim in iusculo veteris capi: cui adiunxi postea diuretica in affectibus thoracis valde commendata & simul intemperiei frigidæ accomodata, decocta scilicet hyssopi, calamintæ, scabiosæ, botridis, iridis, & similium, tum sirupos eiusdem census, tabellas diairis, conseruas enulæ campanæ, anthos, nec non fotus & vnguenta modicè calefacientia.

Sed frustrà, quia & puer gustata semel medicamenta ferè respuit & affectus altius radicatus illa spreuit quoque; tum mihi consilium ad generosiora vertendum esse putaui ad antidotos scilicet magnas, eglegmata vulgaria, flores sulphuris, emplastra diachylon, vel ex sinapi & ficubus vniuerso thoraci admota; præterquam circa regionem cordis ne febrim inducant.

Quibus remedijs nisi puer iuuetur, deliberandum certè videtur de euacuatione sensibili per thoracis apertionem cum cauterio potentiali factam [nam sudorifica aut suffumigia crebra spiratio non facile tulerit] sed de illo statuent medici, quorum fidei æger committetur.

HYDROPS THORACIS.

Hydatides Pulmonis.

NObilis vir Christianus de Chatenois D. d'Eccuelle temperamento impensè calido, & annorum aliquot supra octoginta sensim graui spirandi difficultate opprimi cœpit, & eâ quæ de nocte potissimum negotium exhiberet, scilicet cum

OBS. 52.

D

primum somnus eum de more tenet, tum desubitò suffocatio somno interrupto senem excitabat, vt inuitus è lecto surgere, & simitu ad fenestras cubiculi confugere liberioris aëris naribus apertis captandi cogeretur: videre erat senem flammatâ facie spiritum ex alto citantem scapulis palpitantibus, & nullibi locorum consistentem placidè, & vel rigidiore de hyeme ab omni foco maximè auersum, imò dio sese vltrò exponentem, ab eâ tamen angustiâ sensim sine sensu die procedente liberiorem fieri præsertim post meridiem; sed succedente somno iterum affectio recurrebat & vrgebat pariter optimum senem.

Iam autem vnum & alterum annum ita eget mire suspiriosus vixerat, vt animam in dies aut potius in noctes agere videretur medicis quos ille consuluerat alijs incubum, alijs fonticum morbum opinantibus cum meo consilio vti illi visum. ego igitur attentè anhelitum illum intuitus, multaque per vnam aut alteram horam apud me meditatus super causis tam pertinacis angustiæ, & quotidianum circuitum præ se ferentis, conclusi tandem humorem illum siue bronchia ipsumque pulmonem occupantem, siue medio in pectore potius stagnantem eiusmodi esse, vt somni quidem tempore per palindromen spiritus vitalis in præcordia refluentis nouum conciperet quemdam feruorem adeò vt cum ita efferuescens spatio veluti suo contineri vt antè non posset, pulmones comprimeret necessario, itaque motum liberum interciperet; feruore autem eo sensim quiescente per se spiritu scilicet è præcordijs in habitum corporis vt fit in vigilantibus refluente, tum pulmones spatium liberius recuperare, ægrumque sic spirare non tâta cum angustiâ: eum porrò humorem vnum serosum esse posse siue aqueum, qualem videram olim semel & iterum in dissectis corporibus. Quamobrem summa ratiocinationis meæ adducta eò est tandem, vt difficultatem illam spiritus singulis noctibus vrgentem & de die nonnihil remittentem in hydropem thoracis reijciendam esse apud me statuerim.

Cum autem affectum diuturnum & grauissimũ nondum attritis adhuc viribus primo quoque tempore corrigendum esse ratio iuberet, corpus statim repurgãdum præscripsi, & consului vt aperiri sibi permitteret latus alterum, vt sensim aquã illã eductã animam liberiorem duceret æger. quod consilium

meum tardius quàm par erat cum audisset magister Ioannes Vincentius Chyrurgus suæ celsitudinis nimium in hac re mitis & ægro blandiens, interea hic morte non immaturâ excessit è viuis, sed Chyrurgus cum in demortuo dissecando audacior fuisset quàm in latere viui adhuc tundendo & aperiendo reperit pulmonē præcordiaque in plurimâ aquâ septis thoracis interclusâ innatantia. quod comprobauit mirificè iudicium à me super causâ morbi factum.

OBS. 53. Anno verò circiter nono supra 1600. mense Febru. adolescēs pius & doctus ac nobilis Burgundus Nicolaus Iacques, D. de Lombar orthopnœâ inueteratâ à multis annis & febre funesta laborans hic extremum obijt diem vi morbi repente iugulatus. in eius cadauere præter inflammatorium in hepate tumorem repertus hydrops thoracis, sed in vno duntaxat latere, & pulmo vesicis humore consistente lentoque & pellucido instar albuminis oui prægnantibus refertus.

OBS. 54. Hyeme autem superiore duos quoque alios hydrope thoracis oppressos vidimus, quorum vnus fuit Reuerendus Canonicus Collegiatæ S. Crucis Desiderius de Rupé, qui circa Octobrem mensem primo Autumni frigore febre, & catarrho in pectus decumbente correptus. exactis sex septimanis circiter vtcumque reualuit; sed die Natalis Domini optimo dierum Aquiloniâ tempestate desubitò sæuiente cum sacri peruigilij celebrandi mediâ de nocte domo exijsset ab horrore longo in febrem rursus ac difficultatem spirandi grauem incidit, quæ somnum abrumperet nec nisi sedenti & erecto spiritum ducere permitteret. Ego tum insignem in hypocondrio vtroque, sed præsertim dextro tumorem febri vehemēti cōiunctū cum deprehendissem, non aliam (vt ingenue fatear) dyspnœæ causam sum suspicatus, quàm euidentem illam diaphragmaris compressionem à distentis nimium visceribus, sed in dissecto cadauere demortui Reuerendi viri sexagesimo scilicet die à recursu febris præter hepar tumidum, induratum, retorridumque & pumicis instar hiulcum ac poris distinctum, vniuersus thorax aquâ purâ plenus inuent⁹ & in stupenda copiâ.

Scilicet vi frigoris ambientis sanguis à prægressâ febre adustus in viscera precordiaq; seu sanguinis fontes impulsus vt horror diutinus, pulsusque indicauit paruus adeò per quatriduum, vt venæ sectionem ab vrente febre aliâs insinuatam

prorsus diffuaserit, impulsus (inquam) sanguis in vasis substiterat, sed serum in thoracis medium spatium longè lateque è vasis exudarat, quam seri copiam stupendam auxisse probabile est epotam ptissanam largius pridie mortem ab anheloso scilicet, sed æstuoso pulmone attractam immodicè impensiusque, vt vrina tum suppressa penitus arguit. animaduersione autem digna fuit in Reuerendo viro resolutio ferè vtriusque brachij iam à principio recursus manifesta, quam tamen tribui debere fluxioni è capite non improbabile tum fuit quod catarrhus priori febri sese adiunxerat, facileque is commutari potest cum stupore brachiorum. Hic vt reliqui hydrope thoracis laborantes pariter ægerrime respirabat circa primam vigiliam nec se loco continere poterat, non solum ob motum febris vespere recrudescentis sed ob feruorem aquæ thorace delitescentis.

OBS. 55. Alter fuit honestus ciuis Pontanus Gerardus Brunessau, qui annum ferè vertentem dispnœâ laborauit, quæ similiter succedente veluti suffocatione quadam somnum quotidie interrumperet, hominemque in cathedrâ sedere & quiescere perperuò cogeret. hunc vero quãquam non est dissectus postquam cessisset naturæ, tamen hydrope thoracis certissimo laborasse facilè semper sum suspicatus ex inuasione illâ suffocationis somnum abrumpentis, & confirmauit quod vno aut altero mense antè mortem venter quidem imus desubito intumuit, sed scrotum maximè immani & stupendo hydrocele distentum est. nam nota est medicis omnibus sympathia mirifica, quæ thoraci conuenit cum partibus genitalibus ab Hippocrate passim annotata, & frequenter à me in tussiculosis comprobata.

In epid. sect. 1. lib. 2.

OBS. 56. Hoc hydropis thoracis genere conijcio Reuerendum patrem vnum ex primarijs Societatis IESV viris mihi hic olim benè notum & à duodecim circiter annis apud Fixenses viuẽtem teneri ab eo tempore, imo ante.

Audio enim illum omnino simili laborare spirandi difficultate, qualẽ in superioribus ægrotis obseruauimus, continua sed quæ singulis diebus circa decimã horam noctis interrupto primo somno virũ piũ è cathedra, in qua recta ceruice quietẽ capit, derepẽte excitat & ad aurã frigidã apertis fenestris captãdam hauriẽdamq; quanquã inuitũ cogit, quæ tamẽ difficultas

ſenſim poſt aliquot horas de illa veſſementia remittit.

Pertinacia certe paroxyſmi necnon diuturnitas affectus coniecturam noſtram de hydrope thoracis potius quàm de incubo confirmare videtur, cum enim exquiſitam vitæ rationem pro ſingulari animi moderatione & temperantia hactenus ſemper vir pius ſeruauerit, atque ab omnibus aëris iniurijs ſartum tectumq; ſe defenderit, nemini mirum videri debet tot annos ferre potuiſſe huiuſmodi morbum, ſi conſtat in palpitatione laborantibus ſuſque deque pro animi libidine viuentibus cor impunè poſſe ferre viciniam aquæ in ſua capſula perpetuo morantis: quod volui annotaſſe pro ſingulari mea erga tantum virum obſeruantia & animo iuuandi ex parte aduerſam eius valetudinem ſi quę reſtat ſpes redintegrationis eius conuenientibus remedijs, de quibus infra.

Etenim cum hic affectus ſiue quia rarus, Galeno ſiquidem ſemel viſus, ſiue quia obſcurus & abſtruſus, hactenus omnino quod ſciam à medicis practicis ſit prætermiſſus, operæpretium mihi facturus eſſe videor breuiter de naturâ, diagnoſi, & curatione quod ſentio dicere. Principiò igitur quanquam hydrops ventris inferioris, vel etiam ſupremi hoc eſt cerebri, de quo ante, ad tumorem præter naturam meritò poteſt referri quod ſenſu iudice abdomen non mediocriter intumeſcat, tamen cum thorax oſſeus quippe ex parte diſtendi totus nequeat, non loquor de tumore ſolius cutis, hydrops ſanè thoracis ad tumoris genus referri nequit. an igitur intemperiei cum materiâ, vt hydrops quiuis; an potius morbis in numero, vt aqua in pupillâ & empyema thoracis à Galeno, accenſebitur? vtri certè annumeraueris & vera dices, & ad curationem parum intereſt.

Sed vnde hæc aqua ſincera puraque in thoracem venire poteſt, & per quas vias decurrere cum manifeſti meatus nulli ſint per quos tranſponi queat? an exesâ, apertâ, ruptâ, fiſſâue aliqua pars vel potius vas aliquod? ſed ſi ita eſt cur non etiam ſanguis ſero in thorace collecto immixtus reperitur?

ἀνευρίσκει ἡ φύσις. αὐτὴ ἑωυτῇ τὰς ἐφόδους οὐκ ἐκ διανοίης. sect. 5. 6. epid.

An autem *natura ſibi inuenit vias*, vt loquitur Hippocrates, cœcaque per ſpiracula ſibi apprimè cognita aquam redundantem refundit, vt ſæpè alia excrementa vel craſſiora, pituitam quippè Hippocrates, pus & ſanguinem Galenus excludi obſeruarunt? an potius aquoſus humor vnà cum ſanguine le-

leuiter è vasis ebulliens resudat sub vaporis formâ ex ijs, imo ex membranis siue pleuræ siue pulmonum ijsque superatis mox in amplo eo spatio remisso calore ad ingenium redit aquæ, non aliter atque è cute ipsâ quicunque vapor aqueus abire solet? id sanè fieri posse haud dubium est, cum internæ membranæ in raritate externam cutem longè superent. *confluxio vna, conspiratio vna, compatientia omnia* inquit Hippocrates: an denique idem serum è finibus extremorum vasorum per amplas thoracis membranas decurrentium sub propriâ formâ, & sensibili exilit exundatque confertim in thoracis cauum, vt è vasis ventris inferioris quandoque in abdomen, vel in intestina ipsa, vt hydrops abdominis & diarrheæ aquosæ satis indicant? hic sane modus mihi probatur præ ceteris: & analogia similium affectuum satis euidenter confirmat.

ξύρροια μία. ξύμπνοια μία. ξυμπαθέα πάντα. lib. de alim.

Atqui si hæc ita sunt, vasa autem quæ corpus viscerum percurrunt longè rariora sint, quippè quæ externa destituuntur membranâ, non est profectò difficilis inquisitio hydatidum, quæ medio in pulmone pij adolescentis Burgundi cuius mentio ante facta, mihi obseruatæ: Nam quid mirum serum tantillo muco, vel potius purulentæ materiæ exquisitè permixtum alicubi colligi, & eius putris siue pituitæ lentæ partem concrescere in vesicam siue cystin, vt in abscessibus satis frequentibus atheromate, steatomate, & meliceride? nam hydatides certè citra abscessum nusquam mihi obseruatæ.

OBS. 58.

Age autem cum hydrops thoracis magni momenti sit affectus & plenis aleæ remedijs duntaxat medicabilis, vt posteà dicetur à nobis, magni sanè refert eum à tot tantisque affectibus similitudine & difficultate spirandi ei coniunctis distinguere: primum itaque & commune illi cum empyemate signû erit murmur scilicet aquæ, quod imo in pectore exaudiri potest corpore horsum vorsum transuersim conuoluto, vel succussato à valente homine scapulis instante & apprehendente, agitanteque: sed signum pathognomonicû statuere oportet eam in spirando difficultatem ac crebritatem, quæ desubitò somni primo tempore inuadat, & quiete defraudet, sed tamen procedente die sensim lentescat, quod signum cum ratio mihi dictauerit, tum experientia in omnibus comprobauit: denique signum alterum etsi fortassè non commune omni hydropi thoracis, sed ei cuius origo ab aquæ è capite in pul-

mones depluuio, resolutio scilicet alterius brachij aut vtriusq;, cuius causa vel exundatio aquæ in pectore stagnantis per viciniam & communionem vasorum insignium sub axillis repentium, vel propagatio materiæ è capite distilantis, vel potius compressio refrigeratioque ab aqua in thorace stagnante intercostalium musculorum, à quibus ad brachia deriuantur nerui; his namque impeditis brachium sensu motuque destituatur oportet. sic enim pulmone inflammato brachium resolui obseruauit Hippocrates si, inquit, *vehementer inflammentur appendentes vtrimque pulmonis partes, vt in latus incubat, resoluuntur eâ parte corporis.* hanc sanè paralysin brachij obseruaui in memoratis nuper ægrotis. sed & ante viginti quatuor annos fuit obseruata in Illustri viro Ludouico Ioanne de Lenoncourt D. de Serres, qui huiusmodi hydrope oppressus extremum obijt diem, vti e docuit dissectio cadaueris, cui opportunè rure vrbem forte reuersus interfui. quinetiam nuper me adijt vir honestus Ioannes Valtrinus ciuis maruillensis orthopnoicus, qui quoties vrget orthopnœa, tum sibi summum brachium vehementer testatus est dolere. Argumentum non incidens sympathiæ brachiorum cum thorace.

ὢν μὲν ὖν σφόδρα φλεγμαίνωσιν αἱ αἰωρῆαι ὥστε προσκαθῆσαι πρὸς τὸ πλευρὸν, παραλύονται τὸ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος τοῦ σώματος. *sent. 47. lib. v. sec. 2. coac.*

OBS. 58.

OBS. 59.

Postremò vt ad curationem veniam cum scopi ad auersionem & vacuationem antecedentis causæ pertinentes, remediaque iisdem satisfacere idonea ex superioribus obseruationibus facilè colligi & repeti possint, vacuatio certè contentæ materiæ in thorace tentari quidem posset siue purgantibus, siue per tussim vacuantibus, siue discutientibus, siue alijs id genus, sed verendum ne ab eorum calore agitata materia dyspnœa increbrescat suffocatioque suboriatur. quò sanè consultius videtur, vt vacuetur illa sensibiliter thorace aperto cauterio potentiali, eoque inuoluto tectoque siue emplastro, siue cataplasmate in ijs qui muliebres animos gerunt, in alijs autem masculi animi cauterio actuali, eoque siue multiplici ex Aëtij sententiâ, siue simplici potius, nam vnicum sanè satis esse potest cum præsertim nullum excrementum neque pus nedum aqua confertim euacuari debeat. equidem si quo in morbo illud Hippocratis valet *hydropicos statim secare*, in hydrope thoracis præcognito sine cunctatione valere debet, cum vires in eo minus effœtæ sint, quàm in hydrope qui calamitosis succedit febribus, viscerumq; inflãmationibus, aut empyemati,

ὑδατώδεας τάσσειν τάμνειν. *6. epid. sect. 7.*

DYSPNOEA

DYSPNOEA GRAVISSIMA MVLtiplicis varijque morbi effectus.

OBS. 60.

GEnerosa mulier Francisca Borgia de Mory Dageno vxor Nobilissimi & fortissimi equitis N. Marci de Noroy D. de Port-sursseille mense Februario ineunte anno decimosexto supra sexcentesimum eam spirandi difficultatem sensim incurrit, quæ tandem euidenter grauis, crebra, sublimisque esset & cum erecta ceruice, sed inæqualis; de nocte scilicet plurimùm sed diuersis horis ingrauescẽs, modò primâ vigiliâ, modò secundâ aut tertiâ pro vario canæ pruinæ casu; at de die remittens de suâ vehementiâ. Huic difficultati palpitatio cordis sese adiunxit, à quâ pulsus non admodum deprauaretur, sed increbresceret tamen & minueretur admodum adeò vt in acme paroxysmi prorsus in brachio sinistro delitesceret.

Animaduersione autem dignissima hæc ex auditu accepi, ex quibus de affectus specie certæ coniecturæ potuerunt elici. In primis quartana febris nobilem mulierem magnam superioris Autumni partem detinuerat satis vehemēs illa quidem, quæ etsi sub hyemem languisse prorsus videretur, sæpicule tamen & ex incertis interuallis non mediocrem æstum inferebat, & continuâ siti atque inexplebili vrebat, & ad aquæ frigidæ potum largum & frequentem quotidie cogebat. Quid amplius? cum superiores hyemes totas coryza, tussisque negotium optimæ mulieri exhibuissent, tum hoc tempore acrius instare cœperunt; prurire quinetiam, erubescereque præter morem nares, partesque confines, ac sanguis ex iisdem grumosus sæpè stillare, vti & in morbi decursu pustulæ aquosæ os fedare, & aqua ex dormientis ore continuo diffluere; denique caput grauari & sternutatione frequenti concuti.

Cum igitur manifesta adeo essent capiplenij, & catarrhi in pectus indicia, atque propinato medicamento phlegmagogo à præsente medico Doct. Petro Baroto egregio anatomico collegij nostri grauis illa dispnœa tantum cœpisset leuamentum, vt ægra itare per domum, hortosque perambulare posset, prope suiiuris facta, ecce derepente tertio die sub crepusculum & primam vigiliam dispnœa ingrauescere adeo vehe-

menter cœpit, vt in manifesto ægrotam suffocationis versari discrimine domestici omnes crederent.

Quod morbi incrementum non temerè errori externo fuit imputatū, subito scilicet & magno terrori; quo fortè tum perculsa fuit, nec non pariter summæ aëris iniuriæ, cui circa crepusculum primamque & plurimam noctis partem illa animi anxia propter subitum casum domesticum incautè per pauculos licet dies sese exposuerat.

Exinde igitur dyspnœa & præsertim de nocte grauior non destitit opprimere generosā mulierem, sed ita vt per insignes temporum mutationes valdè semper angeret ac propè suffoceret per aliquot dies, dein verò mitius benigniusq; sed premeret tamē. Febris interea nō dare quietem etsi leuis admodum, sed tamen siti, vigilijsque ferè perpetuis comitata. Lingua autem nigra quidem non tamen arida; & vrinæ perpetuò decolores, hoc est, aqueæ seri lactis sed non exquisite depurati instar, & sedimento carentes nisi quod aliquando purulentum quid in imo subsidebat.

Cum hic status rerum esset toto quadragenario, vomitus inde vrgere cœpit & de nocte ferè quotidie, isque non solum assumptorum ciborum, sed etiam si cœnā abstineret, aquæ sinceræ eiusque supra admirationem profusæ, cui vomitui quamquam non cessanti sese post octiduum circiter diarrhœa etiam aquosa & diuturna adiunxit.

Non est autem silentio prætermittendum ferè ab initio morbi vniuersum caput cachexiam euidentem præse tulisse, abdomenque sed præcipuè hypocondrium dextrum distentum apparuisse & maximè pedes, qui sedenti præsertim ægræ adeo immanem in modum intumescebāt, vt aqua per cutem quasi tralucere videretur, nedum fluctuantem eam tactu deprehendere erat.

Demum ad hæc accessit circa deliquium Lunæ in initium Maij incidens soporosa affectio & insolens, quæ cum apoplexiæ aut lethargi metum non vanum mihi iniecisset, tum non protelandam vltra putaui prouidentiam animæ, & rerum domesticarum & tempestiuè quidem. nam feliciter eius ratione habita, vt prudentem piamque mulierem decuit, mox apoplexia grauis adoritur quæ vix exacto dimidiato die optimam mulierem longè antè cœlo aspirantem communi vitaliq; in-

terdixit aëre.

Atque hæc est historia vehementissimæ ex se & immedicabilis dyspnœę, cuius causas haud facile fuit in tanta symptomatum heterogeneorum multitudine distinctè cognoscere: sed tamen singula persistate reuocanti ad partes affectas suaq; principia non fuit omnino ἀδύνατον. Mihi igitur singula expendenti præter catarrhum è capite satis manifestum duo detecti alij longè grauiores affectus licet ex se obscuri scilicet hydrops rhoracis, & tumor viscerum ac præsertim dextri phlegmonodes.

Phlegmonodis quidem affectus tecmiria habui febrem continuam etsi valdè mediocrem & quasi latentem, tumoremque hepatis non obscurum, & occasiones externas, terrorem scilicet animi vehementem ac subitum, & horrorem corporis triduanum ferè ab inclemenre cœlo. hisce scilicet ex causis sanguis spontè in viscera, hoc est, officinas seu fontes & pręsertim hepar recurrit, simulque vehementer compulsus fuit, vt crassiore parte restitante in ijs tumor non mediocris fuerit excitatus isque breui scirrhosus per resolutionem aqueæ in eo partis scilicet factam ab incendio febrili. Nam reliqua aquosior portio magna ex parte tum compulsa ab ijsdem causis redundauit in vasa magna despumauitque & irruit in thoracem, vnde simitu hydrops quoq; thoracis secutus eo modo, quem ante aperuimus.

Huius autem tecmirium fuit exacerbatio dyspnœæ siue primo somni tempore dictam ante ob causam siue quotiescunque serum semel ibi collectnm aliquem conciperet feruorem aut à commotione aëris per tempestates seu temporum mutationes subinde ingruentes; aut per animi pathemata & præsertim iram: Nam aliàs cum deferuesceret serum spontè, tum ægra minus angebatur præsertim cum dextrum tantum latus thoracis aquâ scateret, vt decubitus & quies in eo vno non ita difficilis arguebat.

Mihi igitur probabile admodum videtur priorem illam difficultatem fuisse catarrhi sobolem adeo ex se euidentis vt superuacaneum videatur eius signa repetere & apparatum ad asthma in pulmonibus longè antè scilicet à superioribus annis impressum explicare: sed secundam longè grauiorem illi adhuc superstiti superuenisse censeo per seri è vasorum stipitibus

decubitum & confluxum in thoracem sensim ab ambientis inclemētia toto triduo quo se crepusculo & frigori externo exposuit illatum. Accedit quod verosimile est admodum è pulmonibus multa aqua epota prægnantibus (siquidem ante ex Hippocrate monuimus pulmones æstuantes epotam aquam affatim imbibere) non minimam eius partem percolasse exudasseque in inane thoracis spatium.

Serosæ autem pleonexiæ siue illius quæ depluit è capite in pulmonem, siue illius quæ è toto habitu pulmonibusque ipsis irruit in thoracem medium, causæ peruidentes fuerunt, partim error externus, partim corporis constitutio calida sicca tum natiua, tum ascita ratione febris præsentis, & fortasse etiam empyreumatis quartanæ. Scilicet potus aquæ vel gelidæ profusissimus tota hyeme quotidianus & frequens vberem materiam illi dedit. Notum autem est totam sanguinis massam copioso supra modum sero diffluere in calidis siccis naturis & præsertim quartanarijs, quibus perpetui quippe sudores, vrinæ copiosæ, sputioque assidua, vt alias admonitum.

Cum igitur serum plurimum in quartanariæ mulieris corpore redundaret suppressum ab hyberno frigore, & sensim ab intemperante potu auxisset, quid mirum tantâ corpus pleonexiâ serosâ laborasse, quæ non solum ventres interiores impleret thoracem, abdomen, imo caput, sed totum habitum corporis proflueret inflaretque & cachexiâ defœdaret? Confirmarunt sanè hanc admirabilem colluuiei serosæ redundantiam stillicidium è naribus sanguinis, & sanguis ipse secta vena extractus morbo iam progresso [nam pulsus admodum parrus & vix apparens eam prohibuerat in prima morbi inuasione] tum vero aqueus vomitus, diarrhœaque aquosa præter cetera antè annotata, & in primis dissectio cadaueris.

Nam & cerebrum vniuersum aquâ totum perfusum repertum vnde soporosi affectus tandem superuenerunt ijque letales) & thoracis dextri spatium magna vi aquæ distentum, quinetiam nonnihil aquæ in imo abdomine collectum repertum. nam probabiliter maior portio aquæ quæ prius collecta erat in abdomine sensim depluit in artus singulis diebus, quod ipsa ferè sedere cogeretur potius quàm iacere. Superuacaneum autem esset tempus terere in recensendis medicamentis quibus tot tamque graues affectus non quidem expugnati

sed oppugnati fuere à clarissimis medicis Christ. Cacheto singulari ingenij & facundiæ laude celebri, & Ioanne Fabro D. d'Ansi spectati iudicij & prudētiæ viro, atq; præfato Petro Baroto vna mecū, nihil nō profecto quod aut ratio, aut experiētia insinuaret vtibile, intētatum à nobis. nam quod desideratæ quis potuerit thoracis apertionem sensibili aquæ euacuationi commodam, ea quidem à me vel statim ab initio morbi proposita fuit, sed dissuaserunt tūm affectus complicati scilicet cachexia vniuersalis, hepatis phlegmonodes affectus & lienis quoque, letales scilicet ex se affectus, ne infamaretur præsidium alias conducibile.

Ceterum præter superius annotata memorabile est etiam quod in dissecto corpore apparuit substantia hepatis & vtriusque tenis omnino decolor & albida. an quia depluuium aquæ eiusque lentæ assiduum floridum viscerum colorem vna cum calore insito corrumperat, extinxeratque? Notabile & hoc fuit, quod pulmones ipsi retorridi & multo purulento tabo prægnantes reperti. scilicet verosimile est saltem sub finem morbi reliquias sanguinis irruisse in anhelantes pulmones & ibi putruisse tandem, vnaque ab eius inquinatione computruisse parenchyma pulmonum. nam alter è pulmonibus ferè torrefactus & corruptus totus inuentus.

PLEVRITIS, ET DOLORES *Lateris.*

OBS. 6. Cluis quidam Pontanus nomine Fiacer Vvilhelmus quadragenarius, calidoque & sicco temperamento Martio mense anni 1613. constitutione aëris ex Austrinâ in aquiloniam subitò commutatâ à rustico labore [virium namque propriarum cultor est non ignauus] domum repetens grauì lassitudine, & horrore ferè diali oppressus incaluit tandem sub noctem, capite doluit, densùmque spirans dextri lateris dolore simulque tussi siccâ, atque siti correptus fuit. febris autem, doloreque lateris tertio quoque die impari, vt ferè fit, plurimum ingrauescebant, remittebantque nonnihil sequētibus paribus: dolor vniuersum latus vel scapulâ tenus constringe-

bat pungebatq; sub mammâ grauiter, ac præsertim quo tempore tussiret, & alterius quoque lateris iugulum balthei instar attinebat, decumbendiq; facultatem nisi supino corpore, certè super dextro latere permittebat; atque hic dolor septimo die à largiore & profuso sudore desæuire cœpit, tuncque lingua ex nigrâ aridâque humescere primùm: denique alternis similiter diebus sudore liberalius manante dolor sensim elanguit, vt decimo quarto die prorsus conquieuerit, indeque febris sensim imminui, vt vigesimo octauo tandem die morbi homo suæ sponti redditus fuerit.

Hic morbus haud dubiè pleuritis fuit proprijs quippe insignitus tecmirijs febre continuâ, dolore lateris punctorio, sed extenso admodum, crebritate & paruitate spiritus, pulsuq; serrato, tussi atque siti. quæ signa cum ex se tam sint euidentia, quàm quæ euidentissima, non possum non sæpè stomachari, certè mirari eorū socordiam, quibus dum hærent & cunctantur in hoc morbo actutum atq; inuasit definiendo exprimendoque, & nescio quem catarrhum fingunt, magno cum ægrorum dispendio occasio præceps semper auertendæ fluxionis elabitur & præripitur, cum nullum morbi genus certioribus æquè & notioribus circumscribatur notis, vt non facilius sit ex literarum coniunctione vocabulū formare, quàm ex quinque illorum symptomatum syndrome designare pleuritidem.

Vtinam verò causa continens eius tam certò exprimi posset quàm & genus morbi, & pars affecta: cum enim extra controuersiam sit eiusmodi dolorem fluxionis vnitatem partis, & temperiem confertim corrumpētis esse sobolem, tamen non ita procliue est humoris speciem tumorem constituentis definire.

At quanquam passim quadruplicem eius differentiam scholæ omnes deprædicant pro quadruplici humorum qui in sanguinis massâ continentur differentiâ, tamen hanc doctrinam ita audiendam esse sentio, vt pleuritis ab vno aliquo sincero humore minimè fiat, sed omnis omnino à sanguine quatuor complexo humores qualiscumque in vasis residet siue venis, siue arterijs, sed ita tamen vt cum in sanguinis massâ aliquis ex quatuor humoribus præcellat semper ceteris, inde pleuritidis quatuor differentiæ statui possint expressæ nomi-

ne humoris in massâ sanguinis prædominantis.

Neque enim in vasis sinceros humores reperire, aut credibile est aliquem ex ijs à massâ ipsâ separari, & separatim pleurã inuadere, hæc namque humorum secretio à se inuicem absq; putredine fieri certè nequit, quippe putredo nisi progresso morbo fit, & in sanis corporibus nusquam reperitur, qualia ferè sunt, quæ pleuritide corripiuntur, morbo scilicet præcipiti subitoq; si quis alius, & plethorica ferè ex inopinato adoriente corpora. Itaque quæuis pleuritis à sanguine fit semper siue temperato, siue intẽperato, hoc est, bilioso, pituitoso, aut melancholico.

At qui quanquam ita est, tamẽ experientia me docuit pleuritidem sæpe sæpius fieri à seroso sanguine prono quippe ad fluxum ratione seri plurimi adfusi, & inflammabili ratione calidi in sanguine temperamenti, qualis sanguis ferè est arteriosus, cuius doctrinæ argumentum habeo salutarem solutionis modum, eum que duplicem, insensilem scilicet materiæ continentis resolutionem, & sensibilem per sudorem vacuationem eiusdem, quarum illa fit lentè, hæc confertim; quibus fortè addi potest ea quæ ab arte fit resolutio.

Fateor equidem à quouis sangnine produci pleuritidem & salutaris eiusdem solutionis prædictos esse modos, insalubris autem & funestæ gangrenam seu corruptelam quamdam latentem, neutrius denique esse suppurationem: sed quæ primis modis salubriter finiatur, in eâ sanguinem quidem integrum atque complexum quatuor humores adhuc in vasis stabulantem sed accensum ac feruẽtem febris esse cõiunctam causam, partem autem serosam duntaxat è vasis erumpentem despumantemque effundi, & longè lateq; inuadere in ipsum membranæ corpus, seu spatia duas inter pleuræ particulas, vel in pleuram, & thoracis musculos, doloris scilicet continentem causam, arctè teneo accurateque defendo.

Qui enim fieri potest, vt sanguis ἄκρατος hoc est, crassus & lentus, & sero pauco dilutus in extrema vasa effusus aut prædicta potissimum spatia iter relegere spontè in vasa vnde fluxit interiora possit, aut verò à calore siue resolui penitus tenuesque in auras abire, siue in vaporem aqueum sudoris materiam facessere? huiusmodi certè conuersio in aqueum vaporem aut etiam tenuiorem substãtiam fibroso corpori minimè com

petere potest, sed vni sero, siue humori aqueo à quacunque causa feruorem primò concipiat.

Quomodo enim superstite quidem febre, sudore autem superueniente dolor conquiescit, nisi quia resoluto humore distendente pars affecta, seu membrana laxatur suęque naturę restituitur, hoc est parte aquea sanguinis dissipatâ; sanguis autem ipse in vasis restitans sincerus ac putrescens, aut potius maiorem vstionem patiens fouet febrem: ita sanè necesse est & eum cursum meâ sententiâ tenent pleuritidis eæ species, quæ salutarem ferè exitum habent siue per sudorem, siue per insensilem vacuationem, siue per vrinas copiosas. hanc enim ob caussam mirus Hippocr. *sudores, & vrinas in pleuritide probe fieri bonum esse & salutare dixit.* fieri namque vix potest, vt si sanguis qualis qualis occurrit in venis membranam impetat, penitusque in eam effundatur, cum sit crassarum partium, non ad suppurationem tendat, aut malignam aliquam tetramque corruptelam contrahat. à quibus sanè periculis immunes sunt eæ pleuritides, quæ à tenui & seroso sanguine excitantur.

ἐσί δε ἀγαθον μὲν ἢ ἱδρῶτας, ἐυρων διαχώρησιν χρηστὴν γίνεσθαι. sent. 36. lib. v. sect. 2. Coac.

Nam cum à leui ebullitione sanguinis serum in eo statim secernatur ac longè lateq; despumet, ac membranas inuadat, hinc febris simulque dolor acutus subitò adoriũtur hominem & cum sanguis serosus biliosus ferè sit, imò atrabilaris, ideoq; facilè inflammabilis; tertianos certè motus tum febris tum dolor seruant, sed partim feruore sanguinis per se conquiescente, partim seroso humore per sudorem resoluto vterque affectus febris scilicet & dolor remittuntur sensim, & paribus diebus languescere videntur.

Huius generis pleuritides calidis naturis meo experimento familiares sunt, sæpiusque in vitâ solent recurrere. memini namque plures & speciatim collegam & affinem meum cl. Doctorem Tussanum Fumerium ter quaterue pleuritide laborasse, & feliciter liberatum esse. Nam quæ à sanguine sincero & pauco sero diluto gignuntur, dubij ferè sunt exitus, & plurimum letalis, quia sanguis crassus siue in vasis, siue spatijs membranarum consistens necessariò tandem suppuratur, aut corrumpitur, itaque transit vel in empyema tabiferum, vel in gangrenam breui interficientem. ratum itaque sit fixumque in propositâ pleuritide febris quidem continentem causam

OBS. 6.

fuisse

fuisse sanguinem adhuc in ramis venæ, siue potius arteriæ sine pari accensum & inflammatum; doloris autem acuti membranæ serum ipsum magnâ vi è vasis exundans & vehementer distendens membranam ipsam.

Quoniam porrò linguę nigredo cum insigni ariditate coniuncta fuit & φλογώσεως, siue inflammationis sanguinis, quàm putredinis clariora extitêre indicia, nihil enim purulentum exspuit, & solis sudoribus dolor febrilisque ardor soluti sunt; febris autem aliâs continuatum termino, hoc est mense lunari terminata est, credibile est profectò arteriosum sanguinem potius quàm venosum eumque inflammatum magis, quàm putrentem eius febris fuisse fomitem.

Arqui cum in latus neutrum ab initio quidem in dolens quoád dolor viguit decumbere vsquam potuerit, pleuram externam certè affectam fuisse facilè est conijcere. quod etiam confirmat sputum cruoris semper expers: nam in quibus externa afficitur pleura, fieri vix potest vt sanguis duplicem per membranam pleuram scilicet internam, & pulmonis propriâ peruadere, sputaque cruore inficere valeat.

Fueritne vero propterea sputia pleuritis, an legitima non disputo, modo constet externas eiusmodi pleuritides, quæ siue externam pleuram, siue musculos intercostales obsident internis grauitate & discrimine nô cedere, imo superare: quod cum diuturnâ comprobarim experientiâ, tum ratio etiam dictare videtur, scilicet in illis materia vacuationi per anacatharsin minus est dictam ob causam opportuna.

Age igitur quod ad causas synathrismi serosi humoris in toto atrinet, hæ sunt sanè partim internæ, & necessariæ, calida scilicet & sicca viscerum intemperies, partim externæ, potus aquæ largior assiduus, iusculorum vsus, densiorque corporis habitus à neglecto corporis cultu in durâ sæuâq; hyeme prægressâ: inter mouentes autem seu impellentes familiam ducit aquilonaris constitutio derepentè sæuiens præsertim si austrina præcesserit, cuius merito sanguis calidior & ad motum procliuior reddi solet. non solum enim externi vi frigoris sanguis introrsum pellitur, sed influens calor præsentiam eius perhorrescens spontè refugit in præcordia, cuius motum quia sanguis potissimû arrenosus sequitur; hinc motus sanguinis non tam in viscera interiora seu fontes à quibus primò fluxit hepar sci-

licet & lienem, quàm in partes cordi adiacentes vti sunt pleura & pulmones ὁρμὴν & impetum habet.

Quò sanè plerumque miscentur complicanturque pleuritis, & peripneumonia ob communionem vasorum, teste experientia.

Atque hæc causa externa, diuersa scilicet aëris constitutio magnam vim sanè habet in iugulādā innumerabili hominum paganorum turbā singulis hyemibus, vt experientia me hactenus diuturna docuit: nam cum illi rusticis operibus intenti æstuent, subito Boreæ flatu concussi, quem leuandi æstus & sitis gratia vltro libentetq; nudo excipiunt corpore, incidunt frequentissimè in hunc morbum, eiusque violentia primo tempore minimè fractā, ope medicā quippè destituti breui corruunt. quod sane annotauit etiam magnus Hippocrates. *Exercitata ac densa corpora* inquit, *citius a pleuriticis morbis & pulmonis intereunt quàm otiosa.*

τῶν δὲ σωμάτων τὰ γεγυμνασμένα καὶ πυκνὰ θᾶσσον ὑπὸ τῶν πλευριτικῶν καὶ περιπνευμονικῶν ἀπόλλυται τῶν ἀγυμνάστων *sent. 45. lib. v. sect. 2. Coac.*

Sed ad illam causam externam accedit interna alia & ineuitabilis, in situ scilicet venarū azygos posita, ramis nimirum illis in pleura vltimò sistentibus sanguis semel impulsus hęrensque, quippè cui pergendi vlterius facultas denegatur, firmetur in pleura inflammeturque aut putrescat necesse est.

Ceterùm quanquam principium curationis pleuritidis & peripneumoniæ in iisdem scopis versatur, tamen quia vtrumque distinguere à se inuicem operæprecium est, sunt autem ferè germani & similes ideo affectus, quæ similitudo vel doctiores sæpè fallit Hyppocratis annotatione, iuniores deinceps meminerint non solum doloris specie distingui, pleuriticus namque acutus est & pungit vehementer alterutrum latus aut vtrumq;, cum in peripneumoniā grauis quidem sed obtusus & paruus, ac paucos alioqui dies premat pectus ferè supra mammas, sed etiam hisce notis. scilicet in peripneumonia sputum cruentum primis statim diebus & largius diffluit si salubris præsertim futurus sit exitus, sed diutius & quadraginta etiam dies, vt obseruaui non sine admiratione in amplissimo prudentissimoque viro Antonio de Gatinois D. de Drouuille, qui à pulmoniā & pleuritide complicaris conualuit beneficio tam copiosę excreationis cruentę, vt quo-

apud Galenū l. de decretis Hippoc. & Plat. 2. & alibi.

tidie linteum vnum & alterum lecto instratum tabo reiecto compluerer; præterquam quod enim è pleurâ tanta cruenti sputi copia reiectari nequit, abscessus in pulmone relictus, sed detectus quadriennio pòst in cadauere scilicet magni viri à simili affectu recrudescente interempti repertus satis docuit.

Deinde verò vomitu vtrumque affectum à se distingui, quanquam nullus quod sciam practicorum annotauerit, diuturna tamen me experientia docuit. primis nimirum diebus obseruatione nostrâ pulmonicis vomere familiare est, fortè quòd membrana communis est œsophago & bronchijs pulmonum ideoque facilè pulmonibus ventriculus συμπάσχειν solet.

Aduertent quoque iuniores obiter, quanquam Hippocratis obseruatione pleuritis non antè decimum quartum diem ad suppurationem tendit, nostrâ tamen obseruatione non solùm in iuuenibus, sed etiam viris ætate constante septimo vel etiam quarto id euenire, & euidenter detegi rigore & subsequente febre ab illis diebus inuadentibus, & singulis diebus recurrentibus. sic sanè in Generoso Adolescente ex familia d'Anseruille quarto statim die morbi post triduanum horrorem incepit perfectaque fuit septimo suppuratio. sic in generoso iuuene Iacobo de Sainct-Ignon rigor febrisque quarto, quinto, sexto septimoque repetentes prænunciarunt suppurationem. dissectio autem cadauerum secundum intra morbi septenarium in illo facta suppurationem ante perfectâ fuisse satis demonstrauit, cum vniuersus thorax pure prægnans repertus esset. quin memini me vidisse pus in thorace cuiusdam sacerdotis Armotici (qui antè quindecim annos ferè quinquagenarius huc venerat studiorum causâ) & pleuritide nono die extinctus obijt, quòd præpostero consilio purgante medicamento vsus esset neglectâ venæ sectione & dilatâ in sextum, quo sum aduocatus.

Agedum autem vt breuibus paucisque perstringam curationis propositæ pleuritidis summam, cum huius doloris continens causa sit sanguinis fluxus, & præsertim serosæ in eius massâ partis in pleuram externam, scopi sanè curationis præcipuè in euacuandâ totius plenitudine sanguinis, & seri ad fluxum parata, in reuellendâ deriuandaque fluente eiusdem portione, denique in fluxâ vacuandâ quâcumque ratione consi-

ſtunt; repulſio namque locum hic habere non poteſt, quòd motus ſanguinis introrſum à repellentium thoraci applicatorum vſu non ſine magno ægri diſcrimine momentum caperet non mediocre.

Sed reliquæ ſupradictæ ſanè indicationes in vehementiſſimâ hac pleuritide magni ſunt faciendæ, cum aliâs in miti & paruâ & corpore minimè plethorico vna materiæ contentæ reſolutio ſatis eſſe poſſit, quæ non ſolum fomentis obtineri poteſt, ſed ſolo pectoris tegumento, & quiete in loco tepido, vt ego in me ſum expertus: nam cum anno 1606. ineunte hyeme per plures dies, eoſque totos ripæ fluminis adſtitiſſem, operis palos illic pangentibus animum præſentiâ meâ addituris; ecce dolor extenſiuus ab aquę è toto decubitu pectus dextrum externumque oppreſſit toto octiduo, ſed hic ſenſim elanguit ex quo primum domum reuerſus calido me loco continui reſoluto ſcilicet per ſe humore ſeroſo. OBS. 65.

Ergo vt ex orbitâ in viam redeam, quia plenitudo ſanguinis ſeroſi minui ſimulque reuelli poteſt venæ ſectione, ſeri expurgatione per aluum, diureticis, ſudorificiſque: ſecta igitur fuit primo quoq; tempore vena κάθετος, baſilica ſcilicet dextra, & iterum, ac tertio, ita iubente morbi vehementiâ & exacerbatione nouâ alternis vrgente, nec viribus aut ætate abnuentibus cum ſpes omnis ſanationis alioqui in hoc vno ferè præſidio ſita ſit. nec enim procraſtinandum vnquam reor, quoties febris ſe primum oſtendit graui ſpirandi difficultate & dolore lateris ſuccincta, & ſæpè vel in ipſo exortu huiuſmodi inflammationis (vt cum Galeno loquar) iugulare mihi contigit hoc vno remedio, ſed oportunè & haud cunctanter adminiſtrato, non protelato, vt paſſim fieri video à nimium meticuloſis medicis & ſigna expreſſiora parum conſideratè expectantibus.

Quanquam contrà non minus perniciosa mihi videtur nimia eorum fiducia; qui quamdiu æger de dolore querelas effundit à ſectione venæ minimè deſiſtunt nullâ habitâ ratione ſuppurationis non ſolum progreſſæ, ſed etiam ſæpè intra primum ſeptenarium perfectæ: quibus importunis ſanguinis detractionibus vel decies, aut pluries repetitis ſpiritu vitali cum ſanguine exhauſto vires, roburque ægris crudeliter adimunt, quippè quæ neceſſariæ prorſus ſunt perfectæ puris anacathar-

si, quæ sæpè non nisi plurium mensium spatio obtineri potest, vt olim obseruaui in Illustriss. Adolescente ex Comitum de Firtzenbergh familiâ qui empyicus à pleuritide malè curatâ redditus meæque fidei tandem commissus liberali & confertâ per os reiectatione puris ac vomitu repetito ter quaterve ad libram vnam & amplius singulis vicibus tertio tandem mense exacto seruatis accuratè intereà viribus sibi restitutus est ex integro.

Iam sectioni venę commodùm adiungitur purgatio per ea, quæ serum è toto deducunt, qualia sunt manna, mel rosaceum solutiuum, iris, agaricus, & rheum etiam in febribus, in quibus sanguis dum inflammatur bilescit, imò atrabilescit. clysteres ad hæc valdè commendantur, & cum opinione quorundam excusare possint venæ sectionis, ne dum purgationis defectû, sæpius & certè tutò inijci possint.

Diuretica autem omnino mihi probantur sed quæ pectori familiaria sunt inprimis, de quibus in asthmate, vti sunt decocta ex capillaribus herbis, hyssopo, origano, seminibus vrticæ, bombacis, floribus tussilaginis, oxymel, syrupi de hyssopo & eius generis.

Atqui cum superiora omnia insignem in reuellendo vim habeant, tum speciatim hanc vtilitatem exhibent frictiones, & ligaturæ.

Postremò quod spectat ad continentis causę vacuationem, ea certè partim discussione seu insensili resolutione, partim expectoratione tentabitur, si modo resudet materia in bronchia. resolutio igitur obtinebitur vsu calidorum fomentorum, linimentorum, ceratorum, vel cucurbitulâ ex Paulo. fomenta autem principiò temperata & sicca, quia hyemalis morbus est, commendantur vt ex furfure, milio, farinâ auenæ; sed declinante morbo calida humida etiam probantur. ℞. radicum altheæ p. j. chamæmeli, anethi ana m. j. seminum lini, fœnigræci ana ℥ s. seminum cumini ʒ iij bulliant in aquâ pro fomento. linimenti forma hæc sit. ℞. olei amygdalarum dulcium recentis ℥ j. chamæm. ℥ s. adipis gallinæ, anseris, anatis ana ʒ ij fiat lini.

Anacatharsis vero perficietur partim laxantibus bronchia vti serum facilius resudet, & tussim irritantibus, vt excretio iuuetur, partim exsiccantibus, primi generis sunt laxantia oleũ

de semine lini, sirupus de bechio, capilli veneris; irritantia autem tussim sunt oxymel & sirupus acetosus, quæ lambendo tepidaque sumi debent, & longè à pastu sempet, proindeque manè, & ieiuno stomacho. iam siccantia sunt sirupus florum papaueris rubri, rasura dentis apri. ℞. olei seminis lini ℥ iiij. pulueris dentis apri ʒ j. misce & calidum summo manè exhibeatur. ℞. rasuræ dentis apri ʒ j. conseruæ tussilaginis, buglossi an: ʒ iij. sirupi florum papaueris rubri q. s. fiat opiata.

MORBI VENTRIS INFERIORIS A PROLVVIE SEROSA.

DIARRHOEÆ SEROSÆ.

Vomitus aquei.

OBS. 64.

QVOTVS quisque est qui medio, certè præcipiti Autumno, quo tempore frigore primo lapsa cadunt folia, si modo negligentior fuerit in corporis cultu, & ambientis iniuriâ minimè sese vindicauerit, non experiatur aluum liquidioribus solito sibi fluere excrementis iisque reuera ex prædominio aqueis, sed biliosis aut lutosis & per plures quandoque dies.

Nam de pluuij aquæ è capite in ventriculum & vomitu vi naturæ reiectatæ ex superioribus obseruationibus exempla repetere licet, & superuacaneus fit particularis de eodem argumento tractatus. anno. certè præsente vt superiore sub Augusti nem cum iam calor & frigus diuersis eodem die alternarent

horis, obseruaui non paucos è studiosis, & præsertim eos qui libris assidui plus olei in animi elucubrationibus, quàm vini in commessationibus impendissent, cum fortè primâ noctis vigiliâ integendo corpore fuissent minus cauti, huiusmodi laborasse diarrhœis per quas fluerent quatuor aut septem dies Hippocrati dicta ὑδαλοχλωρὰ ὑποχωρήματα, sed in quibusdam tantillo affusa cruore. Mihi sanè cum medio alioqui Autumno id contigisset olim sæpiculè, præter consuetudinem iam eodem ineunte & in omnibus tempestatum anni superioris mutationibus contigit vt saltem vnum diem aluus flueret liquidis id genus excrementis, quibus non ita post dolores nephritici successêre. anno autem præsente sub finem septembris contra nephriticis doloribꝰ pertinacibus admodũ diarrhœa profusa satis successit durauitque duos septenarios eaque serosa ferè, ideoque cum euphoria coniuncta.

OBS. 65.

Scilicet in quibus corporibus serum redundat plurimum ratione vitæ in otio traductæ, id frigus Autumni nocturnum siue matutinum apertos à calore meridiano, vel tepore lecti poros offendens itaque altius & intimiùs penetrans introrsũ deorsumque extimis è vasis magnâ vi pellit secumque detruditq;. serosi namque humores sanguini toto habitu immixti, quia non accuratè cum eo coeunt, facilè separantur quidem, & separati quia suâ naturâ proni, fluxi, & graues à frigore repercussi relegunt iter quod fecêre, & in vasorum stipites insignes refluunt, præterque viscera labentes remeant decurruntque per inferiores vasorum truncos in mesaraicos gastricosque ramos sed illos præsertim vtpote deorsum repentes (nam gastrici in ventriculum ascendunt) indeque in amplam intestinorum cauitatem. Quo sane diarrhœæ aquosæ vomitu aquoso crebriores sunt.

Quia autem in medio per hepar decursu radices meatuum cholidocorum præterfluunt, inde si bile prægnantes eos offendant, vt fere offendunt abluunt sanè bilem, vti pariter in medio per intestina descensu abstergunt secum reliquias, aut etiam adipem si fortè intestina eo sint oblita, itaque euadunt deiectiones copiosæ & aqueæ ex prædominio, sed biliosæ aliquatenus aut limosæ, aut pinguiusculæ.

Atqui sanè eiuscemodi deiectiones minimè præter naturã statui debent siue materiæ conditionem, siue viam & regio-

nem, siue mouentem spectemus causam. nam serum defunctum suis muneribus nec amplius vtile, quid est nisi excrementum, quemadmodum & multò magis cetera, quæ ab eodem inter defluendum absterguntur? itaque omnino excerni serum debet quâcumque viâ.

Sedenim cum per densatos ab ambientis inclementiâ poros euadere nequeat, ex aliâ autem parte venter inferior, præsertimque crassa intestina sentinæ cuiusdam vtilitatem ex instituto naturæ exhibeant, nequaquam diarrhœæ eiusmodi præter naturæ ordinem succedere censendæ sunt, si redundantiæ seri non aliâ ratione obuiam iri potest, quàm excretione, & vero ei omnino medendum est: nam certum est superfluum in corpore serum non minimis naturam vrgere & mactare incommodis, quæ ex se satis euidentia, & alibi iam insinuata non est necesse denuò inculcare.

Postremò si occasionis, causæque impellentis ratio habeatur, quoniam principium motus non est morbus aliquis, aut qualitas præter naturam, à quibus natura aliâs irritari solet, sed constitutio aëris frigida, externa scilicet causa, hac ratione quoque diarrhœæ propositæ præter naturam vtique non sunt iudicandæ. Quæ si ita sunt, susque deque eiusmodi profluuij prouidentiam habere par est.

Quoniam tamen ex aduerso serum per vasa retrorsum refluens non potest non aliquâ ratione sanguinis commeatum remorari, & diadosim chyli, vel etiam perfectionem eius in intestinis interturbare, ac ceteroqui homini ad philosophiam, ciuiliaque nato negotia non potest non incommodum esse, videndum, vt quam citissimè eâ homines liberentur molestiâ.

Hoc ergo obtinebimus si inprimis ab iniuriâ ambientis corpus vindicetur, tepido que seu calido potius loco quiescat, quò vis causæ mouentis impetusque refringatur, deinde materia fluxui subtrahatur tum siccâ victus ratione, tum deriuatione seri per renes; denique interea excipientes partes roborentur. quæ beneficia conferent partim vsus vini absynthitis diluti decocto cichorij, aut aquâ calibeatâ, conseruæ rosarum antiquæ; partim litus abdominis ex oleis chamæmelino, rosaceo, masticino, absynthite; partim denique emplastrum de crustâ panis.

Atqui

OBS. 66. Atqui non infrequentes sunt serosæ quoque diarrhœæ à decubitu aquæ ex capite in aluum siue earum occasio sit insolatio, siue quæcumq; alia in catarrho ciendo potens. Commemorabile est certè quod octobri mense præsentis anni fratri Roberto Rauanne contigit. tametsi enim arthritis eum

OBS. 67. superiori mense præter morem afflixisset: nihilominus in summam eamque insolentem spirandi difficultatem cum terrifico stertore coniunctam incidit, vnaque sed post quatuor dies in alui profluuium profusum admodum à quo nonnihil melius habere visus est. sed infidum fuit iudicium, cum post alterum septenatium suffocatus interierit.

OBS. 68. Agedum obseruare est in principijs febrium continuarum, quarum præsertim focus hepar est, maximè si inflammatorio aliquo affectu opprimitur, cuius index tensio, tenitentiaque visceris, aluum vtplurimùm aqueis biliosis fluere excrementis non solum per septem aut quatuordecim dies, sed ad qua-

OBS. 69. draginta etiam. Ac vt omittam eos, quibus per vnum aut alterum septenarium durauit eiusmodi profluuium, memini in Illustriss. & Reuerendiss. sene Anna d'Escars Cardinale de Giuri sanctimonia vitæ commendabili insigni hepatis obsesso phlegmonode tumore, quique diuturnitate morbi abierit in scirrhum, quadraginta dies totos aluum fluxisse liquidis, copiosisque admodùm & manifestè biliosis.

OBS. 70. Anno autem superiore Illustris Baro Ferdinandus ab Henausen cum inflammatorio hepatis affectu febreque continua tertium & intra annum recrudescente teneretur, toto morbi decursu aquea-biliosa profusè reddidit. in cadauere autem eius inter alia cacoptagiæ viscerum indicia iecur immani tumore extuberans repertum, cuius superficies quidem tota duos circiter transuersos digitos vieta prorsus flaccidaque, & mollis prementi manui apparuit; interiùs autem corpus ligni instar edurum & retorridum prorsus.

OBS. 71. Nec mirari debet quisquam eam æstuantis hepatis in bilis prouentu fœcunditatem. memini namque Clariss. medicum Franciscum Poirotium phlegmones erysipelatodis hepatis decimo tandem mense violentia fractum morte iam instante euomuisse non sine summis cruciatibus & intolerabili cardiogmo meracę bilis porraceæ libras tres quatuorve, & porro in eius cadauere hepar scirrhosum, atroq; virore totum luridum.

fuisse repertum.

Quin etiam in continentibus febribus, & præsertim ijs, quæ phlogosin sanguinis arteriosi consequuntur, cuius tecmirium magna linguæ nigrities & ariditas, si præsertim insignis habitus corporis densitas siue ratione ætatis siue ratione constitutionis temporis accesserit, experientia docet aluum liquidis diffluere excrementis, etsi minus biliosis quàm in superioribus. memini equidem in Illustriss. Arthritico de quo postea, & ante in historia lethargi intermittentis, totoque febris decursu eiusmodi seri diluuium per aluum obseruasse me sedulò semper, quanquam pluries febris in anno repeteret, & ad quadragesimum diem excurreret.

OBS. 72.

Scilicet in illis febribus omnibus feruente siue in toto, siue præcipuè circa hepar sanguine, maxima portio serosi humoris longè lateque efferuescens, porosque habitus occlusos offendens, & maximè si ab ambiente repellatur, facilè præ vernaculâ tenuitate despumat per portas viscerum in mesentericos ramos, indeque in intestina, cum sanguis reliquus feruore concepto attenuatus in poros parenchymatum viscerum subeat sponte suâ, vel etiam attractus, eiusq; ichorosâ portione cum sero diffluente crassamentum terrenum restitans viscus reddat scirrhosum, & indomabilem duritiem relinquat.

Quanquam autem eiuscemodi deiectiones verè sunt symptomaticæ, quia in morbi principio & cruditatis superueniunt tempore, tamen vtiles sunt habendæ, cùm materiam morbificam aliàs per sudorem, aut vrinam abituram imminuant, ideoque sinendæ, quòd in copiâ non valdè exorbitare soleat, & natura alias facilè ferat, etsi minus quàm sudorem aut vrinam. experientia certè comprobaui semper febres ab ijs imminui non mediocriter, excipio tamen eas quæ cum phlegmone viscerum sunt coniunctæ & ferè sunt letales ex se, in quibus exigua vtilitas ex eiusmodi deiectionibus emanat.

Quæ cum ita sint, ijs remedijs duntaxat locus esse videtur, quæ astringendo roborandoque simul purgare serum cum bile experientia docet, in quo genere familiam ducit rheum barbarum. itaque ex vsu erunt infusum eius ex decocto mirobalanorum, & id genus, vel sirupus de cichorio compositus cum rheo, quæ medicamenta quarto quoque die salubriter repeti possunt, & interea alterantia, vt sirupi granatorum, de

cichorio simplex, iulepus Alexandrinus, aut conserua rosarũ, & cichorij vtiliter exhibebuntur. monendi tamen sunt iuniores, ne his duntaxat contenti potiores negligant scopos, qui febrem, vel inflammationem respiciunt, vt ferè à practicis vulgaribus fieri video, qui alui fluxui, catarrho, aut eiusmodi minimi momenti symptomatis duntaxat intenti venæ sectionem, & grauiora eiusmodi præsidia, quæ febris alioqui suadet, non sine magno ægrorum discrimine prætermittere consueuere.

OBS. 71. Porro præter superiùs memoratas deiectiones serosas annotauimus sæpè in declinatione febrium siue intermittẽtium siue continuarum deiectiones liquidas quidem sed cineraceas omnino, & crudo lixiuio tam germanas & similes, quam lac lacti. Mihi quidem illæ antè annos triginta sex, quo tempore medicas scholas Lutetiæ adire cœpi, contigere in tertianæ febris declinatione: & easdem postea in plurimis sedulò annotaui.

De quibus meâ quidem sententiâ sic sentiendum est, vt omnino criticæ & salutares haberi debeant, quippe per quas focus febrilis perfectè cumulateque expurgatur, vt recidiuæ metus omnis deinceps facessere debeat, & infida ferè febrium solutio sit, quæ eiusmodi excretionem præuertit. nam cum putredinis omnis finis sit calx, & cinis ex doctrinâ Aristotelis, 4. *meteor.* quoties certè cinis eiusmodi è corpore excernitur, tuto loco res ægri esse necesse est, & nihil materiæ morbificæ relinqui.

Experientia autem me hactenus docuit longè post perfectam morbifici humoris coctionem superuenire hasce deiectiones, & non antè quàm serum quâcumq; ex causâ redundarit in corpore, impetum fecerit in aluum, vt de repentè flante Boreâ, aut aliâ simili ex causâ. non enim cinis ille in angustiis vasorum anfractibus hærens ab alio dilui, abstergique solet, quàm à sero confertim scilicet è toto habitu irruente in aluum: tametsi non negauerim aquas acidas id beneficium olim contulisse multis, & nominatim ijs quorum antè memini in Asthmate, qui à diuturnis lentisque febribus infarctum viscerum consequentibus liberati sunt succedente profluuio cinereo vsui aquarum Birkefeldensium propè Pontes.

Postremò Hipp magni obseruatione diarrhœa spontanea aquosa est saluberrima crisis tumorum aqueorum siue totius,

qui leucophlegmatias dicitur, *leucophlegmaticos* (inquit ille) *alui profluuium soluit*; siue particularis abdominis, *incipienti* (inquit) *hydropi alui profluuium aquosum sine cruditate morbum soluit* sed ea diarrhœa superuenire debet ἀρχομένης τῆς νόσου *in principio morbi*. fracto enim ægro longitudine morbi ab imbecillitate retentricis profluuium alui letale est. & præterea *fortis esse* ἰσχυρὴ siue copiosa non impar morbo. nam nihil paucum criticum certe ea omnino est cum conferentia coniuncta, quia per eam purgantur qualia oportet. huiusmodi sanè deiectiones aquosas ex interuallis spõtè repetentes obseruaui non ita pridem in Religioso Patre societatis Iesu, quarum beneficio factum est vt ascites quanquam inueteratus à pluribus mensibus substiterit intra mediocrem admodum tumorem nec valdè incommodum, qui tandem etiam exacta victus ratione detumuit.

τοῖς λευκοφλεγματῖσι διάῤῥοια ἰσχυρὴ ἐπιγενομένη λύει τὸ νόσημα ... πάυεται. sent. 8 lib. 7. sect. 2. Coac.

ἐπὶ δε ὑδέρῳ ἀρχομένῳ διάῤῥοια γενομένη ὑδατώδης χωρὶς ἀπεψίας λύει τὸ νόσημα. sent. 33. lib. 6. sect. 2. Coac.

OBS. 73.

DOLORES TOTIVS VENTRIS INFERIORIS aut certè quarumdã in eo partium; vt coli, stomachi, vesicæ, vreterum, vteri & eiusmodi passim pro colicis, stomachicis, nephriticis, hystericis, sed perperam habiti, quippè qui fiunt per sympathiam principij neruorum, sexti septimiue parium conuulsorum. à seroso humore per febres in vasis magnis efferuescente & rapto in caput, & sistente in prædictorum neruorum principio, itaque violenter distendente.

OBS. 74.

ANno circiter nonages. sexto supra quingentesimum missus ab Illustriss. & Reuerendiss. Cardinale Lotharingiæ Carolo piæ memoriæ ad cœnobium Belliprati ordinis Bernarditani tertium ab vrbe Lunæ lapidem distans explorandæ Religiosorum valetudinis ergô offendi alios quidem grauissimis torqueri abdominis totius cruciatibus, iisque coniunctis cum tanto alui stupore vt nihil prorsus emitteret infernè, atque cum crebris vomitibus ructibusque, & id genus symptomatis, quæ affectum vulgo dictum colicum consequi solent, & præterea febre eaque valdè mediocri, sed pertinaci

admodum; alios autem hisce ventris doloribus iam liberatos sed ex ijs hos quidem inueterata paralysi emortua penè brachia & quasi temerè homoplatis alligata tanquam telluris inutile pondus trahere, illos autem epilepricis insultibus crebris ex interuallis vehementer concuti, nonnullos denique lethargo, vel simili aliquo eoque ineluctabili sopore opprimi.

Intuitus porrò in ægrorum ora habitumq; diligenter temperiem omnium ex fusco sed saturato rubore suffuso totius colore, capillamento que nigro, & squalido, strigoso que habitu ad calidam siccam& atrabilarem deprehendi omnino inclinare. victus illorum plenus & liberalis satis præsertim in meri vsu, ad otium & quietem cetero qui corporis plane comparatus erat. ædes autem vndique syluis cinctæ, & vliginoso admodum solo positæ, quod insinuabant satis templi ipsius parietes columnæque mirabili quodam situ viridantes infernè, sed supernè tanto illustres candore vt pridianum diceres incrustamentum, quod antè quinquaginta annos inductum erat, quippè quod nec puluis, nec ardor solis obfuscare fœdareque tanto tempore potuisset.

OBS. 75. Age septennio post cum in profectione meâ ad fontem spadensem diuertissem ad alterum cœnobium opulentissimũ Stabulēse, incurri in multò plures Religiosos Benedictini ordinis omnino pari aduersæ valetudinis conditione, eodem temperamento, victusque ratione non dissimili; sed in eâ hæresi omnes fascinum seu veneficium quoddam contumaciæ morborum antè memoratorum, quibus grauiter diuexarentur, non lautiorem victus rationem eique imparem corporis laborem crimen sustinere debere. quam vanam sortilegij suspicionem absterfit ab animis eorum tādem (credo) leuamentum quod à conueniente victus ratione à me præscriptâ, qui superfuerunt percepere, cum non pauci ante ex eâ domo grauitate morbi oppressi fatis concessissēt, & abstergere etiam debuit conditio eorum, qui his malis vrgerentur. nam soli Religiosi Præsbiteri & sui iuris, quique lautiore victu vterentur, ijs obnoxij viuebant cum adolescentes, quibus parc⁹ aut nullus vini vsus concessus esset, prorsus sani degerent.

Atqui cùm mihi per temporis in illis diuerticulis concessi angustiam non fuisset datum pensitatiùs contemplari idæam febris, quæ sese comitem doloribus illis sacras peruagantib⁹

familias adiunxisset, deinceps accuratè mihi annotatum dolores eos pro colicis habitos modo quidem tertianarum febrium declinationi succedere, modo continentibus sese immisceri complicarique febribus, certè ijs quarum aliquæ exacerbationes sed obscuræ admodum, nec nisi valde attentis notabiles eæque tardæ per septenarios quippe & quandoque quaternarios, vt iure illæ continentium & homotonarum numero accensendæ viderentur.

Ac quod ad tertianas attinet, nemini iam ante viginti quinque annos eam dolorum einsmodi successionem febri prædictæ obseruasse in quodam ministro salinarũ Medii vici & aliquot post annos in illustriss. antistite de quo in lethargo, cui in fine tertianæ productæ, (cuius quippè paroxysmi naturalem longè excedebant diem,) exactis iam vno & viginti paroxysmis dolor acerbissimus medium internumque ventrem septem per dies siue pausâ & quiete excrucians superuenit, eique siue ab vsu asari vomitu succedente, siue potius spontè elanguescenti arthritis memorabilis, de qua infra, circiter post vnum & alterum mensem successit. OBS. 76.

Annis demum postremis hisce decimo quarto scilicet, decimo quinto, & decimo sexto & septimo, supra sexcentesimum ratos certè tertianatios vidimus (vidimus autem longè plures hisce annis quàm totis viginti superioribus propter cõstitutionem aëris vt credibile est calidam impensè & siccam) qui non in morbi non solum declinatione, sed medio cursu huiusmodi dolorum sæpius quandoque ex interuallis recurrentium, & quaternarium saltem vnum, aut plures continenter vrgentium vim molestiamque experirentur. OBS. 77.

Age quod ad continuas febres attinet, peruagatæ sunt hisce etiam quatuor annis postremis febres continuæ quidem & chronicæ, quæ non vrête admodum sed mediocri calore, atq; illo quarto quoque vel septimo die exacuente, sed sensim dein lentescente insignes doloribus ante descriptis intercurrentibus, & vnum aut alterum septenarium continentem vexantibus longe morosiores reddebantur. OBS. 78.

Sedulò porrò obseruaui eiusmodi dolores in ijs, quæ salubriter terminarentur febribus superueniente vel sudore largo, & in plerisque sed iuuenibus; vel hemorrhagiâ liberali quandoque, vel denique commutatione cum paralysi solutos

OBS. 79. fuisse, aut etiam auersos prorsus. memini certe adolescentem nobilem Germanum Philippum à Sotheren Illustr. Episc. Spirensis nepotem febre continuâ tres menses, sed hisce doloribus exacerbatâ per interualla laborasse. eos autem dolores sponte fluente sanguine ad decem & amplius libras diuersis vicibus quanquam vel sexies sectâ venâ ita suadentibus febre & hæmorrhagiâ immoderatâ conquieuisse tandem.

OBS. 80. 81. 82. 83. 84. 85. In Ioan. autem Rolino ciue Pontano milite & alijs sudore assiduo profusoque sponte manante cessasse. In alijs vero medicamentorum caput expurgantium frequenti vsu vt in Reuerendo iuuene M. Lambelin Canonico. in ministro deniq; quodam societatis Iesu hos dolores cum brachiorum paralysi commutatos, eaque ægrè sanabili. contrà autem in febribus letalibus obseruaui commutatos partim cum epilepsiâ, vt in pari coniugum Pontanorum, cuius marito nomen fuit Ioannes Boulean, quorum vterque intra duos menses sæuitia do-
86. 87. lorum, & epilepsiâ succedente verno tempore fuit extinctus, cum lethargo autem, vt in altero ciue Pontano Ioanne Rouau, & in Reuerendo iuuene Ioanne la Taye Clerico Virdu-
88. nensis Diœcesis, denique cum delirio, paralysi, & epilepsiâ succedente verno tempore, vt in Parocho S. Crucis nomine
89. Petit-Iean, & in nobili viro Claudio Charbonier consiliario eiusdem ciuitatis, cuius morbi historiam paucis perstringere non erit ab re.

Hic primam senectam attingens & temperamento aliâs calido sicco circa mensem septembrem anni decimi quinti supra sexcentesimum febre corripitur continuâ, quæ etsi typica non esset manifestè, tamen attentè consideranti momenta eius per septenarios & insignes temporum mutationes exacerbationem quandam obscuram licet accipere, sensimque remittere videbatur, semper tamen à pastu somnoque, vt ferè fit iudicio sensuque ægri maior & euidentior. scilicet sanguis inflammatus & ab his occasionibus introrsum coactus emicare solet postea & in habitum auctior quàm antè recurrere.

Ea autem fuit chronica diuturnaque admodum, quippe ad sextum mensem producta, sed inprimis insignis ob varia grauiaque & periodica capitis symptomata, quæ omissa febris particulari historia annotatione digna mihi visa sunt. primis igitur mensibus cum vehemens grauisque capitis dolor diu

exercuisset hominem, ac secundo mense atroces abdominis cruciatus crebris infestos vomitibus miraque alui segnitie esset passus, tum postea epileptici motus leui cum delirio vigilijsque circa insignes temporum mutationes recurrentes sed ferè diales fatigarunt, perculeruntque virum bonum, quibus brachiorum tremores & paralysis successère. aduertendum autem tertio mense Borea derepente sæuiente tussim negotium exhibuisse plurimum, & paralysim brachiorum sudore per aliquot dies è toto liberaliter emanante semel & iterum solutam fuisse, brachiaque sibi restituta in integrum. circa porrò plenilunium & Martij initium recrudescente magis ac magis febre vigiliæ triduo vrgere, delirium, motusque conuulsiui increbrescere; quorum violentia frequentiaque tandem in deliquio Lunæ abreptus vir insignis pietate ac probitate è viuis excessit.

Arqui non est omittendum sæpe tertianas febres commutari cum continuis licet obscuris, quas fere comitantur eiusce modi dolores valde pertinaces qui permutantur pariter in commemoratos capitis affectus. Memini certe cum Claud. Iuuenis ciuis Pont. anno superiore laborasset febre tertiana successisse continuam sed quam ferebat ὀρθοστάδην, eique se adiunxisse dolores etiam ventris graues & quadraginta dies totos vrgentes quibus languescentibus paralysis brachiorum octiduo ante à me denunciata superuenit, quam excepit septimum post diem epilepsia lacessens hominem per vnum diē & post quartum recurrens & ægrum intra quaternarium prosternens. OBS. 90.

Postremo cum colicus facilè commutetur cum memoratis illis capitis grauibus affectibus, tum omnium frequentissimè cum paralysi in hoc solo Lotharingiæ, vt olim annotauit cl. Nicolaus Piso parens meus piæ memoriæ. Sed & Melunensib. familiaris est hæc mutatio, & certè si quos hactenus vidi sigillatim recensere vellem, res fastidij potius quàm vtilitatis plena esset.

Imo verò quartanarios obseruauimus hoc anno decimo septimo supra sexcentesimum iisdem doloribus ventris grauiter exercitos. OBS. 91.

Ingenuus adolescẽs Nicolaus d'Aubeterre Trecensis cum medio septembri in quartanam incidisset, ferè statim ab eius

principio

principio singulis paroxysmis ineuntibus per paucúlas horas atroces passus est dolores toto ventre, vnaque aluus ter quaterque liquidis illi semper fluxit excrementis vsque ad medium Ianuarium, quo tempore & dolores diarrhœaque inducias dare cœperunt [quanquam dolorem circiter mensem superiorem dissimulasset metu & horrore propomatum deinceps ingerendorum quorum fastidium abominatioq; ingens eum cœperat] sed altera tum de nouo accessit febris, eaque quartana sub vesperam inuadens cum prior circa meridiem affligeret: hoc autem memorabile illi contigit, quod iam à primo paroxysmo vtriusque febris exanthemata singulis paroxysmis toto febris duplicis tempore erupere, eaque alba lataque admodum sed principio paroxysmi exacto sensim euanescentia.

OBS. 93. Adhæc illustris quidam eques sexagenarius habitu eusarco & calidus impensè humidusque à natura, & iam ab ineunte anno & paulo antè lentâ quâdam detentus febre coniunctâ cum catarrho aliàs illi familiari, vnaque nephritico dolore ex intervallis recurrente, vt satis amplam fidem fecit vrina atra, hoc est, atris magis minus ichoribus perfusa præsertim ab equitatione, & arena semper plurima subsidens, imo lapilli quandoque, à quorum excretione dolor pausam caperet, generosus, inquam, eques vix dum defūctus labore nephritico trium septimanarum incurrit circa Octobrem medium in quartanam, quæ totum mensem comitata catarrho magis quàm antè exundante eum afflixit grauiter; atque cum sequenti mense accessisset ad priorem altera quartana pridie paroxysmi præcedere solita, & identidem dolores præsertim circa stomachum siue colum, nauseæque negotium exhiberent, exactis tandem circiter sex septimanis prior quidem quartana de vehementia nonnihil remittere cœpit nisi quod constitutione anni ad borealem & frigidam ex tepida vertente rigor æstusq; deinceps incrementum caperent: posterior autem circa initiū Ianuarij ita euidenter elanguit vt de die non nisi vmbra eius appareret tametsi totam noctem æstus reciprocus sæpiculè somnum abrumperet & inquietum redderet hominem, vt est familiare nocti quæ paroxysmum prægredi solet obseruatione Hippocratis, nam prior paroxysmus in dies horulam circiter antecapiebat, vt ferè coincideret cum posterioris declinatione, tum vero ab eo tempore in declinatione scilicet nouis-

finis febris & in principio atque toto inæqualitatis tempore ptimæ febris, quo antea sopor grauis & δυσθέργησος equitem premebat, dolores successere totius ventris acerbi illi quidem & ferè continui cum alui astrictione tantâ, vt vix clysteres admitteret & admissorum exiguam partem duntaxat reddetet, sed elapso eo deinceps tẽpore octo circiter horarum, morboque iam ad augmentum manifestè procedente dolor mox conquiescebat, tumque aluus reddebat reliquam & maiorem partem clysterum suppressam antè, vnaque multa excremẽta non pauca, biliosa quippe, & muco albuminis instar oui eiusque crudi concrescente pituitam vitream prorsus referente aspersa. ac dolor quidem etsi vehemens vniuersum ventrem occuparet ferè tamen vagus nunc stomachum, nunc renes, aut latera, sæpius tamen imum ventrem diuellebat, & simitu vomitus antea ratus frequens erat, iisque partim humorum aqueorum, partim biliosorum cum antea toto morbi tempore nausea illi semper molesta fuisset sed inanis, cum solâ excreatione simplicem aquam redderet. denique præter mucos illos vitreæ pituitæ prorsus æmulos semper antea vnos aut alteros sine vllo doloris sensu redditos [nam sponte bis duntaxat aluus fluxit liquidis excremẽtis] sẽper bilẽ lõge plurimam excretam eamque croceam magis aut minus sedulò annotaui. Postremò memorabile fuit quod toto morbi decursu ructus illi molesti admodùm fuere familiares altâs omnibus nephriticis. Ceterum sub finem Ianuarij anni decimi octaui supra millesi. sexcentes. secundâ quartanâ omnino extinctâ ex improuiso die intermissionis sub vesperâ febris noua derepente adorta est Illustrẽ equitẽ eaq; tertiana sed satis facilis & cuius quart. paroxysm. septimo die vix fuit cõspicu., spemq; iniecit vnam superfuturam deinceps quartanam quæ prima inuasit & constantiam suam hactenus retinuit. Atque hæc de historiâ quartanæ doloribus ventris stipatæ, quam typographus vrgens opus & moræ impatiens non permittit vlterius progressam describere.

Atqui sanè, aut valdè exerro, mirum Hippocratem huiusmodi dolores non latuisse Coaca eius præsagia satis insinuant, meminit enim optimus senex frequenter dolorum in lumbis & circaumbiculum cum febre coniunctorum, quos annotauit solui salubriter partim hemorrhagiâ, *dolores in lumbis eruptionẽ*

sanguinis significant; & *ex lumborum doloribus larga sanguinis efflu-*xio, vel alui fluxu, *quibus ex lumborum doloribus recursus fit in ca-put,* & *manus torpidæ sunt, doletque ventriculi os,* & *aures sonant, sanguis largiter erumpit,* & *soluta aluus diffluit. his turbulenta mens est magna ex parte* & infra, *an non hæc soluuntur conuulsionibus, aut ægrorũ alui laborãt dum per ea symptomata agũtur:* aut vero insalubriter plerumque commutari cum grauissimis morbis stupore & paralysi manuum ex sententiâ modò allata; cũ tremoribus brachiorum. *quibus lumborum dolor, ij malè habent, num ijs tremores incidunt?* cum cõuulsionibus siue vniuersalib⁹. *dolores circa lumbos,* & *tenue,* & *labores ad hypochondria, sine appetentia cibi, vnà cum febre, ijs progressus dolor in caput interficit celeriter conuulsionis modo;* siue particularibus *ex doloris lumborũ recursu peruersio oculi malum:* cum delirio deniq; *quibus ex lumborum doloribus recursus fit in caput* & *cetera, his turbulenta mens est magna ex parte.* & infra, *qui ex lumbis dolor in ceruicem* & *caput redundat aberrat mente;* & infra, *ex lumborum doloris recursione in os ventriculi mente aberrantes moriuntur:* postremo cum pluribus ex hisce simul coeuntibus. *quibus ex lumborum doloribus recursus fit in caput* & *manus torpidæ* vt supra & *qui ex lumbis dolor in ceruicẽ* & *caput redundat ex quo resoluitur æger more particularis resolutionis, conuellitur, aberrat mente. an non hæc soluuntur conuulsionibus aut ægrorum alui laborant, dum per ea symptomata aguntur.*

τὰ ἐν ὀσφῦϊ ἀλγήματα, αἱμοῤῥοϊκά. Coac. lib. 3. sect. 2. sent. 37.
αἱ ἐξ ὀσφύος ἀλγήματος αἱμοῤῥοίαι λαῦραι Ib. sent. 38.
οἷσιν ἐξ ὀσφύος ἀλγήματος ἀναδρομὴ ἐς κεφαλὴν καὶ χεῖρες ναρκώδεες καὶ καρδιαλγικά, καὶ ἠχώδεα, αἱμοῤῥοικά λάβρως, καὶ κοιλίαι καταρράγνυνται τοῖσι καὶ γνῶμαι τε ραχώδεες ἐπιτοπολύ. sent. 39 τὰ ἐξ ὀσφύος &c. ἆρα καὶ λύεται τὰ τοιαῦτα σπασμοῖσιν ἢ τῶν τοιούτων κοιλίαι νοσεόυσιν διὰ τῶν αὐτῶν τούτων sent. 44. sent. 39.

οἷσιν ὀσφύος ἄλγημα, οὗτοι κακοί. ἆρα τούτοισι τρομώδεα γίνεται. sent. 49.

τὰ καὶ ὀσφὺν καὶ τὸ λεπτὸν χρόνια ἀλγήματα καὶ πρὸς ὑποχόνδρια πόνοι ἀπόσιτοι ἅμα πυρετῷ, τούτοισιν ἐς κεφαλὴν ἄλγημα σιώτονον ἐλθὸν κτείνει ὀξέως τρόπον σπασμώδεα sent. 48.

ἐξ ὀσφύος ἀναδρομῆς πόνου, ὀφθαλμῶν ἴλλωσις κακόν. sent. 45. sent. 39. sent. 44.

ἐξ ὀσφύος ἀλγήματος ἀναδρομαὶ ἐς καρδίην, &c. παρανεχθέντες τελευτῶσι. sent. 47. sent. 39.

τὰ ἐξ ὀσφύος ἐς τράχηλον καὶ κεφαλὴν ἀναδιδόντα παραλύοντα παραπληκτικὸν τρόπον σπασμώδεα παρακρουστικά. ἆρα καὶ λύεται τὰ τοιαῦτα σπασμοῖσιν, ἢ τῶν τοιούτων κοιλίαι νοσεόυσι διὰ τῶν αὐτῶν τόνων. sent. 44.

Non est autem consilium hîc agere de doloribus quibusdam ventris inferioris qui familiares sunt principijs siue paroxysmorum tertianarum febrium, siue exacerbationum earum

febrium, quæ φλεγμονώδεις hepatis sequuntur affectus, cuius-modi dolores annotaui olim in illustri matrona Dominâ de Bassompiere, qui quarto quoque die in ipsâ febris episemasiâ recurrebant acerrimi illi quidem & propè intolerabiles, & triginta circiter horas vigebant, cum in tertianis vnam, aut alteram horam duntaxat ægros lancinent. nam in his febribus dolor manifestè motum sequitur humoris membranosum genus toto ventre insilientis ac vellicantis, ex hepate scilicet & liene symptomaticè reiectati, vt doloris species nullam tentionem, aut conuulsionem, sed acrimoniam & exulceratione quandam præ se ferentis, tum diarrhœa biliosa simul coniuncta, imò icterus symptomaticè superueniens in nobiliss. muliere & exanthemata ex seri biliosi feruore in adolescente quartanario de quo ante efflorescentia satis indicarunt.

OBS. 51.

Age autem colico illi dolori vulgò dicto finitimum aliud doloris genus non minus crebro peruagatur, & sæuit in hominum & præsertim in otio vitam traducentium genus, qui dolor passim nephriticus habetur & dicitur. hic autem quanquam maximam cum colico habito modò descripto affinitatem & similitudinem sanè habet, vt Galenus ipse & perspicaciores medici in eo distinguendo hæreant laborentque sæpè plures dies, & fortasse vnum & idem genus est doloris ab eadem sæpè causa oriundum, sed cum aliquo discrimine non magno tamē quod scilicet in hoc renes magis laborent & compatiantur primario affectui de quo inquiretur diffusius infrà. tamē meâ quidem sententiâ vtrumque inter se distinguere hisce notis licet. primum quidem dolor hic sæpè & in principio modò lumbos duntaxat, modò alterutrum renem latusve vreteri respondens, & maximâ ex parte sinistrum, modo imum ventrem & pubi conterminum discruciat, non autem vniuersum semper abdomen, vt ille alter de quo ante, etsi in progressu sæpè totum trahitur in consensum, sub finem autem os sacrum tam vehementer affligit, vt à ferreis id pistillis propè contundi videatur.

Ac cum non paulatim vt coliens, sed derepentè sæuiat, & crudelius sæuiat, tamen sæpè inducias præbet ex interuallis contrà quàm colicus, atque ille idem ab assumpto cibo licet deliniatur, tamē à somno ægrescit ferè, & de subito excitat ægrotantem, cum secus fit in altero, omninoque peruicaciùs durat

& ferè ad quadragesimum diem extenditur, cum colicus vix quindecim continuos dies durare soleat, etsi aliquando ex interuallis per septenarios vel quaternarios recrudescere semel & iterum in eodem ægro sæpiùs annotatim. Nam duorum tantum memini quibus ad 40. protensam obseruaui Claudij scilicet Iuuenis & Reu. adolescentis Lambelin.

Iam cum colicus habitus dolor coniunctus sit semper cum febre, imò hæc per vnum aut alterum quaternarium imo per plures sæpe menses præcedat, & comitetur tametsi ferè obscura, vt ægri de eâ querelas nullas edant, neque medici valdè eius satagant, vehementiâ quippè doloris & ægrum & medicum ad se omnino trahente; dolor contrà pro nephritico creditus febre vt plurimum vacat, nisi fortè aliam ob causam succrescere eam contigerit.

Ac quod ad causam procatarticam quidem attinet nephritidis, euidens causa & frequentissima est aquilonaris constitutio circa medium Autumnum & primum eius frigus & præsertim hyemis meo experimento quotidiano, quam πρόφασιν magnus annotauit Hippocrates. *Quibus*, inquit, *per hyemem sanis frigus circa lumbos & grauitas ex parua occasione fit; & aluus retinetur; ventriculo suo munere ritè fungente coxarius vel renalis dolor aut vrinæ stillicidium fortasse contingit*, colici autem doloris occasio omnino obscura est.

Porrò si comitantia symptomata spectemus, cum aluus in colico ab initio & toto morbi progressu adeò astricta sit, vt ne flatum reddere possit; ex aduerso in nephritico aluus primis diebus liquidis fluere solet excrementis, certè officium suum ex voto facit · vomitus autem quamquam frequentior est & importunior in nephritico, tamen is est pallidæ ferè bilis, sed cum aqua plurima mixtæ, nisi per diuturnitatem doloris corrumpatur & æruginosa fiat. in colico vero viridis magis, aut prassina sed minore affusa aquæ reiectatur.

Ructus denique insipidus seu morus quidam ventriculi conuulsiu singultui propior familiaris est, imo proprius & perpetuus comes nephritico, vt eum pro pathognomico signo & certissimo nephritici doloris semper fuerim expertus.

Postremò vrina pauca admodum toto morbi colici progressu, vel etiam à primo insultu, eaque flaua admodum redditur, & si quandoque turbatur, primo tamen cuiusque exa-

ὁκόσοισιν ὑγιαίνουσι χειμῶνος ἐόντος περὶ τὴν ὀσφὺν ψυχρότης καὶ βάρος ἀπὸ βραχείης προφάσιος καὶ κοιλίης ἐπίστασις τῆς ἄνω καλῶς ὑπηρετούσης ἰσχίας ἢ νεφρῶν πόνος καὶ στραγγουρίης τάχα ἂν συμβαίνη. sent. xv. lib. 7. s. 2. Coac.

cerbationis febrilis per quaternarios, aut frequentius per septenatios recurrentis clara esse solet, itaque varias mutationes breuibus ex interuallis subit, ex clarâ scilicet in turbidam & ex turbidâ in perspicuam, vt ferè in omnibus obseruaui, & speciatim in Reuerendo Præsbitero Treuerensi Schut, qui quarto mense ab huiusmodi febre & dolore euasit tandem, vt ferè iuuenes omnes euadere solent, contrà autem senes interire.

OBS. 96.

At vero in nephritico ab initio quidem vrgentis doloris vrinę lõgè copiosæ fluunt siue simul & semel multæ reddantur, siue creberrime & guttatim, idq; non sine pruritu in glande, sed tenues perspicuæque admodum, tametsi antè doloris insultum, imò etiam sæpe non succedente dolore impensè rubræ, siue potius atræ redduntur, vt pro cruentis nisi attentè considerentur haberi possint.

Eiusmodi vrinæ atræ mihi sanè olim fuere in autumno familiares, & per plusculos dies vel etiam quindecim assiduæ, sed ferè ijs post aliquot dies dolor nephriticus à me descript⁹ successit; alias cum nullam aliam iniuriam ijs succedentem expertus essem, plurium ægrotum deinceps postea querelas super ijs composui, & animi anxietatem earum occasione obortam longè facessere iussi, de quibus postea diffusius.

OBS. 97.

Declinante autem dolore vrinæ non amplius tenues, sed turbidæ & diuersis crassamentis siue arenosis, siue etiam crassioribus & adinstar lapillorum friabilium conglobatis, siue etiam lapillis ad instar saxi eduris scatentes & commixtæ, signa hic consultò prætermitto infrà declaranda, quæ scilicet non perpetua in omni nephritide, sed quibusdam temporib⁹ & certis naturis duntaxat existunt familiaria. tempestiuum enim est iam in propositorum dolorum naturam & causas & primum in eius, qui passim colicus dicitur, inquirere. nam historias varias nephriticorũ enarrare diserte velle esset de die facem accendere, quippe cum morb⁹ sit omnium longe frequẽtissimus.

Age dum cum colum maximum ac crassissimum intestinorum sit à natura flatuum conceptaculum, qui flatus vel de necessitate materiæ in primâ coctione ex cibis præsertim frigidis humidis & flatuosis, vt sunt quædam legumina, & fructus crudi, vel etiam ex temperatis cibis, sed calore ventriculi languido non benè subactis, vel ex pituitâ acidâ intestinis

adhærescente, sed fermentatâ quâcumque ex causâ vt calefacientium intempestiuo vsu prodeunt, vel denique qui extrinsecus ventriculum intestinaque inuadunt, quales sunt externi flatus Boreæ sæuientis, haud dubium est apud me & omnibus in confesso est à flatibus siue maiori prouentu succrescentibus, siue diutius in aluo quacunque ex causa e. g. durioribus fecib⁹ retentis collectisque vberiùs colum violenter distendi posse, quippè illis omnis quietis incapacibus & exitū perpetuo quærentibus, quod loco calido contenti rarefiant agitenturque magis ac magis, itaque dolores inde admodum atroces solutâ partium exquisitissimi aliâs sens⁹ continuitate suboriri, eosque extensiuos & vagos propter amplitudinem intestini, & aliâs cum sonitu & murmure coniunctos, nec non turbâ ventriculi, ructibus, nauseâ, aut etiam vomitu propter viciniam vtriusq; partis, alui denique inferioris astrictione insigni; sed tamen fugaces ferè esse hosce dolores, & solutâ aluo breui euanescentes cum exeuntis flatus sensu constat.

Quanquàm autem eam doloris colici speciem à flatibus inductam satis frequentem esse vltrò fatear siue à cruditate, & victu insalubri per huius æui intemperantiam collectis, siue etiam aëris frigidioris inspiratu in septemtrionalibus plagis, [cuius vim ego in me à pluribus annis meo malo ita experior, vt nunquàm Boreas sæuiat, quin vri mihi intestinū quantum quātū est dies noctesq; sentiam, vt ex eo dolore vel in conclaui imò in lecto Boreæ flatum etiam lenem certissimè diuiner denunciemque] tamen quos ante descripsimus dolores abdominis frequentissimos & cum febre coniunctos, ac pro colicis passim habitos, & si primâ specie iisdem affines, longè tamen diuersos esse, aliamque à flatibus, aut pituita vitrea si placet, aut etiam Boreæ flatu causam habere si attentè pensitateque naturam, conditionesque doloris, & concomitantia signa consideramus, profectò reperiemus.

OBS. 98.

Licet namque conueniant omnes hi dolores cum verè colico in extensione & acerbitate doloris, partiumque diuersarum adiacentium sympathiâ, in segnitie alui nullis cedēte medicamentis, in ructibus, in vomitu denique, tamen non sola summa intestini pars coli situ proprio circumscripta & ventriculo contigua dolet, sed modo hæc, modò illa duntaxat abdo-

minis pars, modò & vt plurimum vniuersum abdomen quantum quantum est, & diuersis temporibus hæc vel illa regio dolere primum incipit siue ima, siue media vmbilico aut lumbis respondens, siue denique lateralis. nec vero venter distendi vniuersus attollique & intumescere ac extare super costas, ilia & pubem, sed contra potius percipitur deprimi, subsidere in se, vnaque cum vmbilico introrsum, retrorsumque reuelli, vt vmbilicus lumbis videatur esse quasi assutus, vt in ægro veluti exterebrato efformetur insignis cauitas haud absimilis equino præsepio, eaque circumscripta terminis prædictis.

Denique dolor non tam distensiuus secundum epigastrij latitudinem, quàm laceratiuus secundum potius ventris longitudinem ac profunditatem, & quandoque perforans sentitur ac si terebra pertunderetur pars dolens, quæ potissimum est vmbilicus etsi in quibusdam doloribus citra febrem latus perterebrari sentiatur. distentionem porrò secundum longitudinem potius intestinorum fieri quàm latitudinem, vt fit in dolore colico à flatu, hinc intelligere est quod longanon secundum longitudinem ita sursum reuellitur & distenditur, vt non solum exitu feces intercludat & flatus, sed aditu glandem vel siphonem clysteris prohibeat, vt nisi magnâ vi intus adigi possint. ridiculè enim operæ pharmacopœorum dum frustrà immittere tentant clysterem causantur magnam vim flatuum syphonem ingressu interdicentium, & magis ridiculi medici qui ijs credunt, cum per reuulsionem potius sursum subsidat conniueatque cauitas longanonis, non per distentionem à flatibus.

Confirmat id autem ructus familiaris hisce doloribus, qui satis docet motum peristalticum intestinorum, & flatus inclinationem sursum ob interclusam penitus viam deorsum tendentem. facile enim est intelligere longanone secundum longitudinem distento sursumque reuulso parietes eius in se considere, atque adeo cauitatem internam conniuere. itaque dolores hos pro colicis habitos non tam distentionem intestinorum secundum latitudinem ab obstruente aliquo corpore & implente ventrem, præque copia diuellente, quàm conuulsionem quamdam seu distractionem secundum longitudinem consequi vero simile est.

Nimirum cum dolor vehementissimus atque subitus non

tam

tam intemperiei simplici nudæq; tribui possit, vt solutio etiam subita satis insinuat, quàm sensibili alicui solutionis continuitatis speciei, cum præsertim nulla causa insigniter calefaciens aut refrigerans accusari possit siue externa, siue interna; aliâ autem ex parte solutio continui intestinis superueniens sit vel exesio, erosione, vel vulnus seu diuisio, vel spasma diuulsioq;, erosionis porrò, aut vulneris cum his doloribus coniuncti nulla iusta suspicio esse potest, cum & causæ eiusmodi nullæ præsentes sint, & ex excrementis etiam soluto dolore nihil tale conijci possit, superest certè vt vni diuulsioni tanquam causæ dolores propositi referri debeant accepti, eique secundum longitudinem factæ, vt ex aditu infernè intercluso colligere est.

Nam qui sensus veluti perforationis percipitur, is sanè meo iudicio non est à causâ perforante illatus, sed potius ab inæquali partium conuulsione seu distractione: nam quia vna magis quàm alia diuellitur introrsum ac retrahitur, atque maior dolor obscurat minorem, indè certè quæ maximè conuellitur illa quasi perterebrari videtur, quòd diuulsio adiacentium minor quodammodo obscuretur.

Sed enim distendi possunt intestina vel per se, vel per sympathiam & ratione connexionis partium sibi adiacentium, aut certè adnatarum, & quæuis distētio fieri potest vel secundum totum intestinorum contextum, facta scilicet per extremorum seu finium distractionem, vel secundum partes; ex quibus priorem euidenter angustia totius vētris ferre nequit longè impar intestinorum longitudini corporis magnitudinem totius septies adæquanti: itaque non distenduntur intestina secundum longitudinem totam & per extrema, ita vt inuolutio contextus eorum dissoluatur; sed fit secundum partes ita vt superiores quidem deorsum, anteriores autem retrorsum, inferioresque sursum reuellantur & sæpè inæqualiter. quoniam porrò credibile vix est causam conuellentem intestina ipsa vniuersa afficere, & verò dolor ferè lumbis instat, vrgetque maximè, atque aliâ ex parte non solum intestina afficiuntur, sed partes omnes toto ventre inferiore contentæ euidenter coafficiuntur (Nam ventriculus & vesica fellis manifestè conuelluntur, vt ex ructu ferè assiduo, & vomitu bilis arguere est, tum etiam vesica vrinaria, & vterus ipse, vt dolor ad pubem

manifestè docet) verosimile est dolores prædictos sequi affe-ctum seu diuulsionem non tam intestinorum propriâ, quàm partis alicuius cōmunis intestinis cum ceteris omnibus membris inferiore aluo contentis, cui consentiunt ratione connexionis intestinorum tunicæ propriæ vnaque sursum introrsumque reuelluntur, & fortè etiam non improbabile dictu est viscera ipsa quodammodo conuelli per conuulsionem illius partis communis. nam id difficultas in spitando comes memoratorum dolorum per reuulsionem quamdam viscerum sursum diaphragma prementium facta insinuare videtur.

Atqui certè peritoneum propagatum in mesenterium ex anatomiâ omnium omnino viscerum & partium inferiore aluo contentarum est commune vinculum; imò communis mēbrana, siquidem eas omnes inuestit inuoluitque, & cingit vndequaque, ipsa scilicet è lumbis exoriens, sed propagata & diffusa ad omnes omnino eas partes. præterea nerui sextæ coniugationis è thorace egressi omnibus omnino partibus inferioris ventris sese communicant, & ad omnes propagines aliquot emittunt. per sympathiam itaque siue propaginum nerui sexti paris, siue peritonei conuulsio omnium partium ventre inferiore conclusarum sequi potest. facilè enim est intelligere contractis in se præter naturam vel ramis sexti paris, vel peritoneo adnatas ijs partes necessariò quoque conuelli contrahique in se.

Hæc porrò conuulsio siue neruorum, siue peritonei sine dubio fieri potest vel in ipso exortu neruorum quidem è thorace, peritonei autem è lumbis, vel in ipsâ radice seu principio primo, hoc est, capite ipso, à quo scilicet primam originem repetunt.

Interim tamen vltrò fateor dolores huius generis non solū contractionem communis partis seu vinculi membranæ scilicet, ac nerui prædicti sequi posse, sed aliquas in ventre esse partes, quæ eam contractionem violentam subire possunt, quæ trahat in sui consensum reliquas toto abdomine contentas partes. nimirum experiētia me docuit vreteres, meatus quippe angustos quidem, sed tunicâ forti admodum constantes, quoties in enitendo excludendoque lapillo valdè laborant, contrahere se sponte naturæ ira vehementer, vt vniuersum quantum quantum est peritoneum ceterasque ei colligatas

partes diuellant contrahantque non fine atroci dolore; cuius violentæ cõtractionis consequẽtis diuulsionẽ vreterum cum dolor totius abdominis fit euidens argumentum, tum verò eam retractionem vehementem & violentam declarat manifestè testiculi respondentis vreteri retractio tanta, vt in abdomine recondi totus videatur, & prope delitescat.

Hucvsque ergo effecimus dolores pro colicis, aut nephriticis habitos cõuulsionem velnti quãdam sequi intestinorum, partiumque omnium, quas inferior venter ambitu suo complectitur, inæqualiter factam & confertim, sed quæ sequatur diuulsionem seu cõtractionem peritonej, siue neruorum sexti paris, vel in exortu proximo cõterminoque ijs partibus, vel in mediato & remoto, in principio scilicet siue capite ipso, & quãdoque etiam sequi vreterum spontaneam contractionem à summo conatu immoderatam & propè violentam, vt dolores qui dicũtut nephritici partim fiant conuulso principio siue neruosi siue membranosi generis, partim sequantur particularem vreterum contractionem violentam trahentem in sui consensum adnexas sibi partes: etsi sane quoties priore modo contingit non semper se prodit nephritis, quia scilicet non semper laborant renes saburrâ arenosâ quæ moueatur simul à communi causâ, vt mox explicabitur.

Age autem cum ex continuitate doloris vetam eum conuulsionem sequi arguere sit, non autem motum conuulsiuum qui ex momentaneis interuallis interpolatur nec continuitatem habet, atq; conuulsionis veræ duæ sint omnino causæ ex Hippocratis Galenique doctrina & omnium medicorum repletio & inanitio: scilicet, vt in musicis instrumentis cordæ vel nimio humore imbntæ repletæque, vel vehementius siccatæ & inanitæ tendũtur & contrahnntur immodicè, vt qnandoque etiam rumpantur, sic nerui atque corpora neruosa eâdem ratione ex nimiâ vel repletione, vel siccitate vehementer corrugantur, vt simul etiam musculi contrahantur, conuulsioque succedat, certè altervtrius caussæ propositi dolores sint effectus necesse est. atqui quia nullæ inanitionis & siccitatis immodicæ causæ prædictos dolores præuertunt aut comitantur, sed potius repletionis, & vero sudoribus copiosis, hæmorrhagia aut alia eiusmodi vacuatione superueniente dolores vel quiescunt, vel auertuntur, causam profectò conuulsi-

onis dolorificæ siue neruorum siue membranosi generis in ventre inferiore repletionem statuere oportet.

Non negarim tamen eam conuulsionem, quam vreteribus contractis in se tribuimus, aliam causam habere. nec enim vera conuulsio ea vreterum contractio dici potest, quæ scilicet morbum sequitur, sed conuulsorius potius motus, qui fiat à natura irritatâ & conante expellere id à quo grauatur: spasmodes parhos à Galeno propriè dicitur, vel spasmus non proportionatus ad materiam Arabibus. nam reuera conuelluntur vreteres, & inde cum ijs partes connexæ non tam ab implente lapillo, aut distendente quàm à naturâ sese concutiente ac pellente à tergo, ideoque sese comprimente contrahenteque & per eam contractionem conante excutere grauantem & premētem materiam vt satis intelligere est ex eo, quòd eiusmodi contractiones sunt interpolatæ, naturaque ipsa sæpè quiescit spontè, fatigata scilicet & lassa, sed recreatis viribus vt somno mox insurgit de nouo ad eam excussionem, quæ non nisi violentâ quâdam contractione fieri potest.

Atque cum conuulsio illa primò à nobis repetita sit à neruis sexti septimique parium, vel à membranis exortis è lumbis & disseminatis in mesenterium atque peritoneum, haud dubium est certè eas partes ab humoribus è capite decumbentibus suique copiâ implentibus distendi conuellique posse violenter, sed maximè neruosum genus.

Etenim dolores propositi abdominis partim febribus superueniunt, quarum focus in viscerum partiumque vicinarum vasis hæret, quæque febres mutationes tempestatum anni sequūtur, per quas serum in massâ sanguinis feruorem concipere potest non aliter atque aqueapars vini leuiter ebullire, & aliàs hę febres sudore copioso vel profusâ hæmorrhagiâ soluuntur, aut cōmutantur cum affectibus capitis grauissimis paralysi, epilepsia, lethargo, apoplexia vel simplicibus, vel mixtis & complicatis eius generis affectibus, vt antè multis experimentis est declaratum, quorum affectuum capitis causam frequentem esse serosam in eo colluuiem superioribus est obseruationibus demonstratum, partim autem ijdem dolores sequuntur subitas & insignes temporum mutationes, sed eas, quibus serum ex habitu introrsum & confertim detrudi consueuerit, cuiusmodi sunt aquilonię austrinæ succedentes &

vero hos dolores vrinæ copiosæ quidem, sed tenues & aqueæ prorsus siue præcedunt, siue comitantur.

Ex quibus verosimile est profecto dolores quidem, qui cum febre sint coniuncti, suboriri, quia quod serum vi caloris febrilis aut vitalis sed ab externo siue ambiente per mutationem constitutionis eius commoti suscitatique ebulliens sub sudoris formâ, vel vrinæ affatim erupturum erat, id in caput elatum per vasa soporaria, ex eorum finibus extremis exundat & efferuescit partim quidem extrorsum, partim introrsum. ac extrorsum quidem secundum membranas aut inter eas effusum irruit impetitque vel principium neruorum spinalis medullæ, vel principium sexti septimive parium, atque alterutrum implet distenditque copiâ & feruore, & secum tum neruos appendices, tum vero membranas pariter adnatas; aut feruore deposito descendens & decurrens sistitur in lumbis, atque neruos inferioris alui, & maximè originem mesenterij & peritonej opplens corrugat contrahitque, & secum reuellit distrahitque quæ finibus adnascuntur membra, id est, in quibus tandem terminantur & implantantur, intestina scilicet & reliqua in aluo contenta, eàque violentâ contractione dolorem iis inurit. in consilio enim de epilepsia abundè demonstratum in conuulsionibus neruorum maximè dolere & affici partes non tam laterales, quàm extremas quibus scilicet neruorum fines vltimò implantantur, quę contractioni insfluerę vtpotè natura sua minimè aut tractiles aut certè non in omnem differentiam ductiles necessario à distentione seu diuulsione insueta dolent. introrsum autem & ad animam vergens, vt loquitur Hippocrates, hoc est, in vetriculos cerebri irrepēs serum longe grauiora soporiferaque inducit symptomata & cōuulsiones vniuersales, cum quibus dolores propositi solent commutari.

Enimvero cum ex superioribus obseruationibus satis constet serum in febribus ebulliens ferè in caput rapi, tum vero ex abundanti ex hisce historijs recentibus memoratu dignis intelligi potest. etenim obseruatū mensibus Septembri & Octobri & sequentibus anni superioris & præsentis sexti decimi scilicet supra millesimum sexcentesimum in Religioso viro, & in muliere Pontanâ herâ hospitij, cui insigne Delphinus, in principio paroxysmi quartanæ febris à raptu seri delirium

quoddam sed paucarum horarum seu potius desipientiam quandam non absimilem ei quæ in parapoplexię historia antè à nobis expressa fuit: in altera autem similiter Pontanâ ciue vxore sartoris è regione D. Laurentij habitantis in principio paroxysmi tertianæ non solum leue huiuscemodi delirium, sed conuulsiones vniuersales ipsissimaque symptomata vulgò hystetica dicta, sed prorsus quiescentia febre ad incrementum tendente & sudore superueniente, vt fit in inæqualitatis febrium intermittentium & diuturnarum tempore. quæ eadem accidentia annotaui in ciue Tullensi Domina hospitij cui imago D. Huberti insigne est, quæ alias tempore sanitatis hystericis habitis affectibus vixit obnoxia.

Neque vero seri raptus in caput in principio paroxysmorum febrium ex ijs affectibus solum capitis conijci potest, sed etiam ex seri in caput rapti, vt hemicrania tum vigens insinuabat, ex eodem capite decubitu in partes externas statim succedente intelligi potest. memorabile certè est quod obseruaui in duobus Reuerendis viris ijsdem mensibus. nam in principio cuiusque paroxysmi febris tum tertianæ, tum quartanæ, & vtriusque duplicis postici capitis dolor non desijt toto morbi tempore negotium exhibere, cui statim rigor capitis & colli succedebat eiusmodi, vt non nisi obstipo & repando capite incedere possent. hic dolor statim vnà cum febre vrgebat, & eâ lentescente languescebat sensim, & quod memorabile fuit in tertianario partem posticam sed dextram, in quartanario sinistram posticamque infestabat.

Porrò cum constitutum à nobis sit conuulsorios eiusmodi intestinorum dolores cum febre coniunctos sero vel etiamnũ in capite stagnanti & desidi, vel iam defluxo in lumbos esse tribuendos, certè affectus graues lethargus, epilepsia, & id genus, qui colluuiei serosæ non diluuiei sunt effectus, insinuant dolores prægressos abdominis non depluuio seri in lumbos, sed colluuiei potius eius adhuc stagnantis in capite referri debere.

Quod & confirmat resolutio brachiorum quanquam decubitum seri sequitur; quippe hæc cum dolores ventris sedet, tum non aliter fit quàm humore è capite ipso in neruos irruente. est enim inopinabile serum neruorum in cauitatem gliscere nisi principium cauitatis capiti coniunctum subeat, cum per

transuersa corpora membranosa solidaq; in cauitatem ipsam ingredi non possit, quanquam madescere extrinsecus potest quisque neruus particularis ab humore inter membranas decurrente propriam scilicet nerui, & eam quam à particulari quoq; mẽbro accipit: sed tum resolutio perfecta in quâ motus sensusq; omnino deperditur, nõ sequitur, in perfecta enim cauitas ipsa repleatur necesse est, aliter sensus vigebit influente spiritu per cauitatem, etsi motus læditur, scilicet emollitâ mẽbranâ nerui & effœminatâ plus satis. quoniam igitur dolores abdominis sedantur paralysi superueniente, & paralysis ab humore antè occupante cerebrum tantum fieri potest (perfectam enim intelligo paralysim) certè dolores abdominis non tam ab humore qui decurrerit in lumbos, quàm ab eo qui antè delituerit probabile est fieri.

Non negarim tamen interim fieri posse, vt dolores ijdem iterum post paralysim recurrant, sed id fieri astruo duntaxat febre antea curatâ iterum post vnum aut alterum annum recurrente, vt in Reuerendo Parocho meo Petit-Iean (de quo antè) vidi, qui cum anno 1613. verno tempore febre & doloribus propositis perfunctus restitisset toto anno paralyticus, repentè denuo sequentis veris principio febre atque doloribus ventris, & paralysi, nec non grauioribus correptus symptomatis, eorum vehementiâ tandem oppressus vitam cum morte commutauit.

Non inficias etiam ierim huiusmodi paralysim non semper perfectam succedere, & fieri cauitate neruorum impleta, sed duntaxat sero duas inter membranas depluente, quod sanè sensus superstes indicat satis ablato motu, vt obseruaui in ministro illo iuuene Societatis Iesu, de quo antè, qui post graues cruciatus abdominis in brachiorum resolutionem incidit, in qua motu prorsus deperdito vigebat tamen sensus acer, adeò vt fluxio in brachia grauibus admodum cum doloribus esset coniuncta.

Atqui quanquam serum adhucnum neruorum principia obsidens per eorum corrugationem potest longè dissitas sed tamen adnatas conuellere partes, quia tamen dolor vehemẽs sæpè lumbos vrget, verumque est illud, *vbi dolor, ibi morbus*, haud dubium sanè esse potest partem seri è capite in lumbos secundum spinam depluere, atque conuulsionem doloremq;

membranoso generi è lumbis exorto ad totum ventrem attinenti inferre. vt vt sit tamen de hac re, ad curationem parum refert, quia semper fontis seu scaturiginis seri ratio potissimũ est habenda.

Sed hic emergunt non futilia duo dubia; quæret enim merito aliquis si principium distendatur neruorum seu membranarum, cur posticum, in quo illud latet, caput acerrimi alioqui sensus non dolet vnà cum abdomine perpetuò, & quamdiu serum feruet, cum sensus integri vigeant, nec humor sensorium commune, vt in vehementi epilepsiâ inuaserit?

Deinde si impletur à sero feruente neruorum sexti paris principium, quomodo sensus viget in suis propaginibus implantatis partibus abdomine conclusis, cum sensu in principio intercepto ramos eo destitui necesse sit?

An igitur, quia ab assuetis non fit passio, neruorum principium à perpetuo aquæ aliâs humoris lenis contubernio quanquam ab eâ distenditur non dolet? nam cum aqua è cerebro metropoli humidi scaturiens continenter alluat neruorum principium, hoc certè nullo negotio & sine dolore distendi aut cõtrahi per assuetudinẽ potest, quippè & præsertim cũ ei sens. ab aquæ siue frigore siue humiditate necessariò hebescat, & propè obtundatur. cuius signa sunt & quod in infernâ & posticâ cerebri parte quanquam secundum eam decurrant omnes fluxiones, tamen nullus vnquam sentitur dolor &, hemicraniæ posticæ infrequentes sunt, nisi quando ab aqua magnâ vi collectâ & feruente vniuersales instant conuulsiones, vt in hystericis vulgo habitis.

Contrà autem dolor in fine nerui sentitur non tam ob cõtractionem propriam, quàm ob diuulsionem substantiæ, cui neruus implantatur, quæ quia minimè assueta est, ea certè dolorifica omnino esse debet, aut certè mẽbranæ externæ quam à quaque parte nerui ipsi repetunt, quæ alioqui non solet aquâ allui, vt interna nerui & principio coniuncta. sed si hæc minimè satisfaciunt, reddatur iusta mihi causa cur quanquam præsente dolorificâ causâ acri v.g. vapore caput in febribus inuadente, tamen in Socrate caput dolet, in Callia non dolet; ego enim proposito dubio eandem rationem obtendam.

Iam ad alterum dubium, non est fortè inopinabile animalem spiritum sentientis animæ vectorem per aquam in principio

cipio neruorum feruētem traijci, traiectumq; illustrare omnes nerui appendices ad extremam vsque fibram parti insertam dolenti. Sed melius etiam responderi potest partes circa uentrem dolentes spiritum animalem per neruos, qui ab ipsa spinali medulla & lumbis exoriuntur admittere & excipere, diuersos scilicet á propaginibus sexti septimique parium, quorum affecta sunt principia.

Enimuero vt summam faciam, si iudicio Hippocratis est dirimenda hæc cōtrouersia, sanè cum Hippocrates non ignorarit dolores intestinorum à flatu, eos tamen non commutari vsquam cum symptomatis capitis prædictis, sed fluxu alui, aut hydrope terminari existimauit. nam cū duplici sint in differētiā pro duplici temperaturæ frigidæ, quæ prouentus flatuum causa est, discrimine: scilicet intemperies vel est hectica, vel est temporaria & recens: quæ igitur flatuosa in intestinis affectio hecticam sequitur intemperiem, illa fit sine murmure licet hypocondria inflentur ac distendantur instar vtris, & firmatur in hypodrem siccum iuxta aphorismum, *Quibus tormina adsunt & circa umbilicum cruciatus & lumborum dolor qui neque medicamento neque aliter soluatur in siccum hydropa firmatur*; & sententiam in coacis, *Supra umbilicum dolores & lumborum dolor, qui medicamentis non soluuntur, in hydropem siccum desinunt*. quæ autem intemperiem fientem sequitur flatuosa affectio, ea breui flatu emisso, aut deiectione, aut vrinis copiosis soluitur iuxta sententiam. *Qui vero tumor recēs excitatus in hypochondrijs siquidem sine inflammatione est; ac dolores inde natos soluit murmur in hypochōdrijs factum, & maxime si exciderit per vrinas & deiectiones alui. Atqui vt is exclusus ea transferit, iuuat tamen deuolutus ad inferiores sedes ventris*; & sententiam prognosticorum ijsdem ferè verbis conceptam; denique aphorismum *quibus elata hypochōdria murmurat, lumborum superueniente dolore aluus humectatur, nisi infernè flatus erumpant, aut vrinæ multitudo prodeat.* quoties enim hypochōdria ita intumuerunt, periphrasi boni Interpretis liceat mihi hic vti, *vt sine duritie suspensa videantur & non a plegmone, sed a recenti occasione (vt potione aquæ frigidæ aut aëris frigidi inspiratu) dolorque lumborum accedit cum sonitu in intestinis excitato* (quibus verbis expressioribus colicus ferè dictus dolor & á flatu posset à quopiam describi?) *significatur flatus cum humore solidoq; corpore permixtos in tenuia intestina angusta &*

ὁκόσοισι στρόφοι καὶ περὶ τὸν ὀμφαλὸν πόνοι, καὶ ὀσφύος ἄλγημα μὴ λυόμενον μήτε ὑπὸ φαρμακίης, μητ᾽ ἄλλως εἰς ὕδρωπα ξηρὸν ἱδρύεται. II. 4. aphor sent. 35 lib. 3. sect. 2. coac.

τὰ δὲ πρόσφατα τῶν ἐν τοῖσιν ὑποχονδρίοισιν ἐπαρμάτων ἢν μὴ σὺν φλεγμονῇ ᾖ, καὶ τοὺς ἀπ᾽ αὐτῶν πόνους λύει, βορβορυγμὸς γενόμενος ἐν ὑποχον-

θρίῳ, καὶ μά-
λιστα μὲν ἐκ-
διεπεσῶν διὰ
ξων καὶ διαχω-
ρημάτων. εἰ
δὲ μὴ, καὶ ἄν-
ω διαπεραι-
ωθεὶς ὠφελεῖ
δὲ καὶ ὑποκα-
ταβὰς ἐς τὰ
κάτω χωρία.
sent. 12. lib. 3.
sect. 2. coac.

anfractuosa descendere, & ita tumorem à flatu & dolorem a tensione solui borborigmo. simul enim cum ipso causa vtriusque descendit in eam ventris regionem quæ est ad lumbos, vbi in his quæ e lumbis nascuntur doloris alicuius sensum mouet. humor itaq; inclusus & permixto flatu agitatus, vel in corpus distribuitur, vt soli flatus supersint qui per aluum erumpant, vel vna cum flatibus ex angustijs tenuium intestinorum in cœcum & colum euadit tandemq; per aluum expurgatur. nil autem refert siue serosa illa & flatulenta materia per intestina excludatur. siue per mesereum in hepar refluat atque inde per conuexam partem deducatur in renes. vtroque enim modo & dolor & tumor præcordijs adimuntur, quia tales vacuationes nihil prorsus superflui relinquunt; alioqui prodest quanquam non æque humoris in corpus distributione factâ solum flatum per aluum prodire, aut vtrumque humorem scilicet & flatum relictis partibus superioribus ad inferiores descendere.

Equidem experientia etiam quotidiana docet dolores ventris à flatu & causis externis præsertim & recens enatos facilè breuique solui nec cum horrendis illis symptomatis commutati. & sæpius in me sum expertus præsertim flante Aquilone atque à multis annis & impunè diuina gratia citra successionem grauiorum accidentium. ex quo sanè ab ijs illos aliosà nobis antea descriptos lumborum & ventris longè differre merito concludendum est.

Atqui cum serum vi febris quocumque eius tempore simul & semel raptum in caput impedito distentoque neruorum sexti paris & septimi principio possit conuellere partes inferiore ventre inclusas, quid causæ est cur si idem in capite quâcumque ex causâ, vitâ otiosâ, aut meatibus eius excretioni naturali inseruientibus obstructis collectum atque stagnans feruorem pariter concipiat ab aliqua alia à febre causâ, ambientis v. g. mutatione insigni, cui succi omnes in viuentibus teste experientiâ solent compati, idem neruorum principium inuadere & vehementer corrugare, perque propaginum eorum violentam distentionem non possit membra in abdomine contenta contrahere, atque non sine acerbo dolore diuellere? nulla sanè iusta causa prætexi posse videtur, aut ego mihi valdè blandior, si memoria repetere quæ in Hemicrania à nobis sunt obseruata haud quaquam piget.

Equidem cum in quâcumque aëris subitâ mutatione è se-

OBS. 93. renâ in pluuiosam, vel contrà ex Austrinâ in Aquiloniam sed maximè nimbo aliquo è cœlo ruente dolores antè à me magis verè quàm graphicè descriptos à triginta annis toto ferè anno experiar, nisi quando æstate mihi sudor liberalis eruperit, non possum sanè non & mirari eorũ peruicaciam, qui superiorum corporum in humanum negant imperium regimenque, & vehementer porrò confirmari in hac paradoxâ licet de doloris pro colico habiti causâ è capite vno arcessêdâ. nam cum per annos quatuordecim vixissem obnoxius anticæ Hemicraniæ, cuius fomes serosus humor in capite feruens, isque humor deinceps pronus posticas & infernas capitis partes solum affligere cœpisset, tum cessanti Hemicraniæ summas capitis partes affligenti dolores abdominis, ijque vt antè vomitu aqueorum prorsus humorum per illum fetuorem è capite in ventriculum depluentium comitati successêre, & reuera conuulsorij, siquidem intestina mihi omnia vnà cum ceteris partibus peritoneo colligatis tam manifestè sursum retrorsumque reuelluntur, vt dubitandi de naturâ eorum causam non habeam.

Nam sanè flatus, aut pituitam vitream, aut verò bilem vt accusem, non possum nec debeo, quippe qui & aduersam flatuum copiæ victus rationem semper instituerim, & nunquam flatum nisi Boreâ sæuiente emittere contingat, & depressio abdominis versus lumbos contrarium suadeat.

Pituitam porrò vitream vt ab hac calumnia vindicem, cum vstionis sensus toto abdomine per eos dolores, nusquàm autem frigoris actualis à vitreâ pituitâ inferri solit', tum verò dictat mihi perpetua bilis in intestina effusio, quæ pituitam acidam aut vitream non patitur intestinorum parietibus aggeri & adhærescere.

Quanquam vero eiusmodi bilis prouentus in me largus admodum sit, tamen vt dolores abdominis bili ex hepate inter intestinorum tunicas effusæ suâ naturâ aliàs mordaci minimè tribuam nunc, vtcumque alias in eâ fuerim hæresi, vetant certè partim feces quotidianæ & durantibus ijs doloribus admodum tinctæ, cum in biliosis doloribus, siue iliacis vulgò dictis cineraceæ appareant, tum vero quòd bilis inter tunicas intestinorum reiectata minimè ea sursum reuellere potest, aut lumbis ossique sacro & vesicæ dolorem communicare.

Etenim serosæ in capite meo redundantiæ argumenta hæc sunt sanè illustria; scilicet desidi & statariæ vitæ hactenus me cùm intemperatiora studia, tùm grauitas renum à multa saburra arenosa volentem nolentem obligarunt; deinde os naresq; mihi perpetuò siccæ, contra autem in somnum magna non solum noctu sed & diu propensio; denique induciæ mihi cum illis doloribus eò dútaxat tempore quo aut coriza superuenit, aut sudor per temporis clementiam & quietem stragulaque calida promouetur largiùs, aut aluus liquidis diffluit excrementis vt præter morem diffluxit magnam partem autumni præsentis quarto quoque fere die ob brumæ inæqualitatem.

Postremò hanc nostram sententiam licet à communi sensu medicorum longè alienam confirmauit tandem autopsia seu conspectus colluuiei serosæ in ipso postico capite stagnantis, quam diu expetitam à me per plures annos obtinui anno præterito 17. supra 1600. ex dissectione cadaueris mihi antè denegata, certè non prius oblata, quanquam non pauci à quatuor annis à violentia grauissimorum symptomatum cephalicorum doloribus conuulsiuis abdominis succedentium mortui essent, & præcipuè senes. Ergo cùm circa deliquium Lunæ incidentis in Februarium honestus ciuis Claudius Iuuenis fractus tandem partim acerbitate dolorum abdominis antè à nobis descriptorum quadraginta dies totos acriter vrgentium nec vllam quietem concedentium, partim vehementia motuum conuulsiuorum qui ijs languescentibus successère, vt antè monuimus, post paralysin, piam animam cœlo reddidisset, impetraui ab vxore vt cadaueris nobis copiam faceret, quo præsentibus medicis studiosisque & ciuibus non paucis dissecto deprehendimus intestina quanquam cruciatu per tot dies acerbissimo fuissent afflicta, atque immedicabili ferè segnitie laborassent tamen integra & inculpata fuisse, nullamq; causam tot dolorum fomitem in ijs repertam. Sed vbi ad caput ventum, cum primum serrâ posticum cranium diuideretur, tum aqua pura liquidaque sponte diffluere cœpit non pauca; auulso autem cranio meninx occipiti & cerebello interiecta tota madida, decolorque apparuit ad instar papyri aut telę in aquâ diu demersæ; & vero torum principium spinalis medullæ neruique hinc inde in vertebras propagati in aquâ plurimâ innatare, vasaque ipsa per membranas dispersa concreto

OBS. 94.

sanguine liuescere, congelato quippè à frigore aquæ circumstantis, compertа: aperto demum cerebello non solum ventriculus quartus aqua scatens, sed & substantia ipsa eadem prægnans totaque imbuta conspecta: cerebrum autem reliquum siccum prorsus & candoris natiui ceteræque constitutionis retinens repertum. Quæ sanè obseruatio mirificè comprobat nostram sententiam quanquam paradoxam siue de affectu ad quem sequitur conuulsio intestinorum tam tristis & dolorifica, siue de causâ continente motuum epilepticorum, de quibus antè à nobis dictum.

Age verò serum non solum in capite redundans, & adhuc num in eo stagnans inferiorem ventrem ijs mactat doloribus, sed etiam si ex capite totoque habitu corporis confertim & magna vi detrudatur in renes siue spontè & vi naturæ, siue à causa externa expressum. Etenim suppressum ante cõgestumque magna vi in vasis totoque in habitu corporis siue per densitatem cutis ratione ætatis iam subsistentis, aut constitutionis temporis ad frigidam iam inclinantis, siue per vitam in otio diutius traductam, siue per defectum vacuationis eius solemnis sudoris v.g. aut alterius accedente de subitò causâ aliqua externâ vt repentino Aquilonis flatu, cui magna vis inest in comprimendis vasis, necesse est profectò ex circumferentia corporis serum depulsum iter relegere ac remeare in interiora vasa, indeque pleno alueo torrentis instar in vasa vrinæ descendere, renes scilicet.

Eos igitur, aut eorum alterum si offenderit multâ obstructos saburrâ arenosâ, aut etiam lapillis, graues sanè contumacesque primùm dolores illis infligere partibusque vicinis necesse est, quos si sensim saburra illa à depluente sero dimoueri loco potest, & transcolatis vel exesis medijs & superatis caruncu̱lis ex radicibus emulgentium in radices vreterum, vreteresque ipsos ingredi quocumque modo, tum longè grauiores & acerbiores excipiunt vrgentque dolores, qui non solum è regione renum & vreterum sentiuntur, sequunturque distentionem violentam vasorum ab ipsâ illatam saburrâ arenosâ, aut lapillis detrusis à spontanea cõtractione partium superiorum vi naturæ in enitendis ijs excludendisque summo conatu laborantis, sed etiam modo è regione pubis, aut ossis sacri aut lumborum, vel vmbilici sentiuntur distracta scilicet peritonei

sobole has partes contegente per sympathiam vreterum.

Incredibile sane robur inesse membranis renum vreterumque in contrahendis ac reuellēdis secum violenter & sensibiliter partibus adnatis non solum ex reuulsione testiculorum antè annotatâ, sed ex hoc argumento intelligere est. vidi namque in Gabriele des Bordes vxore Panarij principalis membranam renum externam vreteribus communem dilatatam in amplitudinem toti capacitati alui æqualem, quæ tamen continendis quatuordecim libris purulentæ materiæ sine dilaceratione par esset.

Summum prætereea cōnatum & pertinaciam miram facultatis expultricis renum vreterumque annotaui in magistro Chauorio pharmacopœo Pontano. natura enim quanquam dolore atrocissimo repugnante nunquam tamen à deturbando lapillo saxeo, superandisque vreterum angustijs destitit, nisi cum ipsis iam dilaceratis præ laboris & enixus diuturnitate lapillus in fibris diuulsis, tanquam piscis in rete, ita inhærere cœpisset, vt prorsus dimoueri non posset fractis tum prostratisque omnino viribus, cum suppressa fuisset prorsus vrina per viginti dies antè vt toto eo tempore vix selibram vrinæ reddiderit.

Quanquam autem serum reuera huiusmodi violentæ & dolorificæ distentionis vreterum causa statui non potest, tamen eius depluuium è toto habitu, & capite cōfertim factum omnino occasio censeri debet, & semper eius delapsum subitum & præcipitem præsertim circa autumnum expertus sum in me alijsque quibus renes saburra multa referti sunt, sequi dolores nephriticos verè dictos; nec hos obseruaui vnquam infestare quemquam, quin præcesserit immodicum vrinæ profluuium quo deturbari è suo loco lapillus potest.

Quî enim aliter lapillus aut arenula in meandris illis radicum emulgentium, aut vreterum latitans, & sæpè ob lentorem velut inuiscata & firmiter adhærescens ex angustijs illis enadere, atque etiam interiectas carunculas mãmillares seu obices superare nisi ab aliquo vehemēter à tergo pellente & deuoluente, simulque lubricante vias & emolliente rigorem tunicarum vreterum, atque lentorem arenulæ conglobatæ abstergente potest? quæ omnia sanè aqua è toto habitu præceps ex alto decurrens instar torrentis trusa scilicet expressaque è

vasis subito ambientis frigore præstare vt possit in præfatione operis insinuatum, & res ipsa satis per se loquitur, vt demonstratio aliundè quæsita superuacanea esse prorsus videatur.

Atqui etsi eo modo superfluum serum è toto habitu, vnaque è capite introrsum depulsum ab occasione aliquâ, vt hyberno frigore expressumq; in renes & vreteres dimouere potest & secum detrudere siue arenam, siue lapillos, sicque excitare nephriticos dolores qui seorsim vrgeant, nec cum antè dictis colicis causam communem habeant: tamen ita sentio vt plurimum vtrumque doloris genus simul concurrere conuulsorium scilicet totius vētris pro colico habitum, & nephriticum simul, sed in ijs duntaxat qui ferè semper saburram arenosam in vrinæ conceptaculis congestā habent. nam & quandoque ego vnum nephriticum experior dolorem, vt autumni frigore primo, & quoties subita fit mutatio constitutionis aëris in Aquiloniam, per quam serum exprimitur affatim ex omnibus vasis totius habitus introrsum, quo tempore plurima mictio & deiectio pariter liquida plurima simul mihi accidūt; alias autem & vtplurimum vtrumque experior dolorem & conuulsorium totius abdominis & nephriticum simul, quotiescunque scilicet tempestas aliqua imminet, vel nimbus omninoque mutatur constitutio aëris in pluuiosam: quo tempore partes ventre inferiore contentæ sursum retrorsumque reuelluntur, & aluus valdè astringitur.

Quid enim prohibet seri in vasis ebullientis vnam partem quidem rapi in caput, ab eâq; impleto postico cerebro reuulsorios totius dolores abdominis inuehi, reliquam autem partem eodem tempore in renes despumare & exundare, itaque suo motu saburrā arenosā commotā nephriticos dolores accedere ad colicos habitos. & certè aut valdè fallor in Illustri quattanario, cuius antea mentio facta, ita cecidit. nam præsente paroxysmo ab efferuescentis seri ascensu in caput quidem sopor conuulsioque intestinorum, & alui astrictio & simul ab eiusdem seri efferuescentia, ac depluuio in renes nephritis nobilissimum virum miserrimis modis affligebant, vt arena in declinatione febris & sequente die plurima reddita semper demonstrauit.

Quod si ita est quid mirum ita complicatum & inuolutum affectum medicis sepè obscurum & perplexum videri, vt quid

ſtatuant de eo hæreant animi, & alius colicum, alius nephriticum affirmet & pertendat. quæ ſanè controuerſia facilè dirimi poteſt ſi ambos vera affirmare & enunciare conſtituamus tametſi diſſideant à ſeipſis, quandoquidem reuera affectus à ſingulis licet diſſentientibus pronunciati concurrunt & confunduntur.

Enimuero vt redeamus ad dolores primi generis, concludamusque & confirmemus ex abundanti doctrinam omnem a communi ſenſu diſſidentem, certe dolores ventris inferioris à nobis propoſitos deſcriptoſque non aliam continuitatis ſolutionem quàm conuulſionem ſeu diuulſionem ſequi illatam à reuulſione ſurſum ſine neruorum, ſiue ſimul peritonej meſenterijue ea vniuerſa colligantis cum idea & conditiones antè conſideratæ à nobis, & anatomia demonſtrarint aperte, tum verò mitificè inſuper confirmant aſſidentia omnia ſymptomata, quæ non in aliam cauſam refundi poſſunt attentè penſitata; & ea præterea remedia, quæ experientia conſtat certum adferre leuamentum huiuſmodi doloribus. nam inprimis vomitus importuniſſimus ſiue aſſumptorum, ſiue aqueorum & bilioſorum quandoque humorum à quâ causâ proficiſcitur, ſi non a ventriculo ſimul cum inteſtinis in ſe veluti præter naturam contracto, diuulſoque, & ab expreſſa aqua è capite ſenſim ſimulque bile è veſica cholidocho expreſſa per veſicæ diuulſionem ſenſibilem, reiectâtâque in meatus in ventriculum patentes? Si enim oppidò inſignes hepatis tumores aſſiduum non inferunt vomitum, & quanquam inflammatorij in principio, ſcirrhi autem nuſquam, cur diſtentum flatu colon perpetuum & pertinacem adeo inuehit?

Quanquàm ſanè inficias non ierim ventriculum quandoq; multo turgere & intumeſcere flatu, ſi quando dolore ingruente contingit inferiora inteſtina eo diſtendi. ſcilicet reuulſis inteſtinis craſſis ſurſum verſus lûbos flatus ijs incluſi exprimuntur ſurſum, vnde rumet ventriculus & frequentibus concutitur ructibus, flatibus hiſce ſponte quærentibus exitum, & ſupera caprantibus, tamen ij motus quibus ventriculus infeſtatur, ſingultum potius referunt, quàm verum ructum. atque hi motus haud dubie ſunt conuulſorij, & eos pro ſigno pathognomico præſertim eorum dolorum, qui nephritici ſunt, longâ ſcilicet edoctus experientiâ habeo.

Nam

Nam quid necesse est segnitiem alui immedicabilem denuò contemplari, quæ si quid aliud manifestissimè reuulsionem intestinorum sursum factam consequitur, ob quam scilicet rectum intestinum in se subsidens nihil prorsus exire patitur, quæ tamen subsidentia flatum, quippe tenuem semperq; quærentem exitum, vt exitu prohibere possit facilè non video.

Adhæc qui fieri possit vt ratione distentionis coli à multo flatu illatæ vrina admodum pauca eáque impensè flaua emittatur? causa sanè huius phænomeni non facile reddi potest, quæ tamen obuia est si seri raptum ex hypochondrijs sursum factum dolorum causam statuamus.

Qui præterea febris comitem se necessario adiungat dolori à flatu, nulla ratio excogitari potest, cum euidens ratio sit, imò præcedat febris semper ex nostra hypothesi?

Denique commutationis horum dolorum cum grauibus capitis affectibus, paralysi, & alijs eiusmodi ratio idonea nulla fingi potest, cum improbabile sit flatum è colo in caput efferri posse: ex aduerso autem seri raptus feruorque in capite eos affectus secum trahere facilè possit, & luculenter sit a nobis antè demonstratum.

Sed non est prætermittendum Archigeni & Galeno probatum à iuuantibus scilicet sumptum argumentum. Paulus sane & Trallianus colicos dolores miraculosè sanari affirmāt ab vsu refrigerantium. quî autem hoc fieri potest nisi quia vsu refrigerātium cohibetur raptus seri perpetuus in caput à feruore scilicet sanguinis à febre præsente etsi latente illatus? ita sanè est.

Experientia porro docet nullum horum omnium propositorum dolorum abdominis totius remedium præsentius esse certiusue vsu eorum, quæ diuulsioni & contractioni violentæ siue neruosi generis, siue membranosi contrariâ relaxatione medentur & humectare insigniter nata sunt, exoluereq; conuulsionem, & continuitatem diuulsam suæ integritati restituere, qualia sunt fomenta humida, & inprimis semicupium, cuius vim raro frustrari vidi præsertim in nephriticis doloribus.

Neque vero est quod quisquam propositorum dolorum parentem bilem ex hepate duas inter intestinorum membra-

nas latè effusam, & mordicantem incuset arguatque ex eo, quòd aut adstrictissima aluus est, aut deiectiones cinereæ seu caninæ, quæ ambo in deiectionibus symptomata bilis auersionem ab aluo certè insinuant. nam quanquam illa symptomata non negamus coniuncta esse cum doloribus, de quibus quæstio est, tamen negamus inde bilis in intestina effusionem necessario concludi cum illa vel per conuulsionem vesicæ colidochi, vt antè monitum, reiectetur in ventriculum, aut etiam in vasa ipsa, hoc est, venosum genus, vt satis indicat vrina ipsa ferè impensè flaua. certum est enim in sanguinis circa hepar feruore à quacumque causa, & eo non solum magno confertoque qui febrem sensibilem inferat, sed etiam in leui vna cum sero bilem præcipuè & antè omnia feruescere, efferuescentem autem suo ingenio sursum ferri, non deorsum, ideoque potius in ventriculum, & maximè in caput rapi & ascendere, quàm in intestina infernè sita descendere.

Et confirmatur quia bilis tormina quidem in ipso decursu & erosionis sensum inferret, non autem reuelleret introrsum retrorsumque intestina versus lumbos, quibus assui quasi videtur vmbilicus. tanta est & tam vehemens ea reuulsio seu conuulsio facta quippe a principio neruorum in se per vim contracto.

Quæ cum ita sint, iam nihil moræ est cur concludamus dolores à nobis propositos conuulsorios reuera esse, hoc est conuulsionem consequi partium omnium inferiore ventre contentarum, eamque consectaneam violentæ corrugationis diuulsionisque propaginum neruorum sexti septimique parium, & simul membranarum ad eas partes attinentium, inductæ scilicet à colluuie serosa vel in ipso capite adhuc ebulliente, vel ex eo totoque corporis habitu in lumbos ipsos, aut vasa interna, & tandem in conceptacula vrinæ affatim expressa & irruente, per eorumque distentionem violentam vniuersum ventrem affligente, cum reuera hæc sententia facilem euidentemque reddat rationem omnium φαινομένων, & accidentium concomitantium aut superuenientium, quæ flatui, aut pituitæ, aut bili inter intestinorum tunicas effusæ nequeunt imputari.

Iam vero cum ex superiùs dictis in procliui sit hos inter se distinguere dolores, tum verò speciatim qui consequuntur

vreterum distractionem vehementem à deuolutis lapillis, & arenulis conglobatis à præcipiti ferri ex alto in eos decursu, his insuper symptomatis facilè distinguntur; scilicet præter communia signa ante descripta reuulsione testiculi respondentis vreteri contacto, stranguriâ, & saltem pruritu in glande, ac frequenti sæpè mictione, tum vero stupore quodam seu tremore cruris respondentis pariter reni seu vreteri contracto, denique frigore extremarum partium infernarum. quæ sane symptomata tametsi non perpetua in omnib⁹ tamen semper in me sum expertus, sed in descensu per vreterem lapilli, quo tempore scilicet maxima est vreterum in se contractio.

Nam per vehementem contractionem vreteris non solum partes internæ, quæ peritoneo coniunguntur cum vretere, sed externæ quoque sursum reuelluntur. hinc & testiculus retrahitur reconditurq;, & vesica pariter sursum reuellitur, imo meatus eius seu ceruix, vnde dolor pruritusque in extimâ eius parte glandi adnatâ persentitur, ad quam sequitur stillicidium vrinæ: non dubium enim est vesicam ipsam sursum reuelli vehementer, vt etiam dolor ad pubem satis indicat.

Iam vero qui stupor cruris è regione afflicti renis comitatur, is rectè à practicis compressioni vasorum neruorumque ijs subiectorum lapillo grandiusculo tribuitur. sed quę refrigeratio extremarum patrium, imo tremor euidens & mihi familiaris (nam non perpetuus in omnibus) adiungitur, eius causam conferto caloris vitalis recursui ad partem grauiter dolentem & naturæ familiari in omni dolore aut labore tribuere merito licet.

Sed age qui sunt scopi curationis huiusmodi dolorum? ij sanè ex cōclusione modo deducta nullo negotio erui possunt. scilicet in doloribus cum febre coniunctis quidem inprimis feri caput impetentis raptus è visceribus sistendus renocandusque; hoc autem obtineri neqnit nisi feruore sanguinis antè omnia composito sedatoque. tum vero serum quod caput oppetijt impleuitque & iam neruosum corrugat genus vacuandum omnino, exsiccandumque. interea autem quia dolor maximè curationem ad se trahit partim quia naturæ maximè infestum est symptoma, partim ratione immoderatarum vigiliarum, quas importat necessario, obnixè medendum est dolorificæ conuulsioni tam laxantibus & rigorem partium exol-

uentibus, quàm sensus acrimoniam aliquatenus hebetantibus.

His itaque scopis vt ex arte fiat satis, tentandus primum clysterum vsus emollientium quidem, & ad calorem mediocrem cum humiditate coniunctum inclinantium, vt & feces eduræ emolliri, & dolor qui præcipuè viget tanquam fomento interno demulceri, simulque grauiorib⁹ præsidijs via commodè sterni possit: quibus tamen ratione segnitiei alui, & torporis insignis addendum aliquid saltem ijs, qui primum in vsum venient, non quod sensum obtundat, sed quod potius acuat cogatq; excretricem ad eorum exclusionem, alioqui forè immorarentur in aluo non sine ægrorum molestiâ. materiam autem horum auxiliorum satis obuiam quippè superuacaneum est minutiùs perstringere.

Sed hoc animaduersione dignum est quòd si cũctari præter votum excrementa contingat, susque deque potius id habendum est, quàm clysteres clysteribus ingerere, importunâque eorum iniectione ægrum plurimum aggrauare, naturâ enim in his doloribus prorsus repugnante (motum quippè peristalticum sursum & naturali contrarium prorsus tentante si modo tentat, & non potius conuulsio hæc vnius morbi est effectus) frustra tot tantisque decoctis per vim infusis venter oppletur & intumescit magno cum ægrorum fastidio, & sine yllo fructu cum excremẽta aliàs in eiusmodi ægris à longo tempore ἀσιτίᾳ inediaque laborantibus vix superfluant.

Nota diligenter

Quam etiam ob causam purgantia medicamenta tum temporis non nisi importunè exhibentur repetunturque vel eadem die, quod passim factitatur à vulgaribus practicis, cum ea aut statim vomitu reddantur, aut si retineantur, ea certè nunquam postea, nedum humores peccantes excludantur à naturâ; & multò minùs globuli plumbei succedanei stibio vel antimonio hìc ab antiquis vsurpato non sine crassæ ignorantiæ suspicione. verosimile enim est ita implicata inuolutaque esse per huiusmodi diuulsiones intestina & præsertim tenuia, vt interna eorum cauitas prorsus subsideat, & si quid admittit tamen inferne non sinat excerni. hinc quæcumque assumuntur & vel medicamẽta generosa, ea aut statim vomitu excluduntur, aut retinentur ita, vt quandoquidem eorum nihil per aluum deijcitur, in vasa gastrica & mesaraica, indeque in viscera

ſponte ſubiiſſe ſit probabile.

Sed dices, quibus igitur artibus ſerum ſiue caput impetens reuelli, ſiue iam opplens euacuari poteſt? ratio ſanè dictat, vt tentatâ leui purgatione per clyſterem, qui quanquam retentus non valdè nocere ventremque diſtendere poſſit, primo quoque tempore ſecetur vena coërcendi ſcilicet feruoris ſanguinis, & raptus ſeri in caput reuocandi gratia; quæ ſectio & partitè fiet, vt reuulſio melius ſuccedat, & in modicâ admodum quantitate ſanguis extrahetur, quia cum antè inſultum horum dolorum ferè ſemper ſuadente ita febre, quæ prægredi ſolet, adminiſtrata fuerit venæ ſectio, tum vero conſeruationis virium per eos dolores cura ſumma eſſe debet. nihil enim æquè atterit vires, id eſt, ſpiritus vitales, in quibus virium robur, exhaurit atque dolor. memini equidem cum Reuerendiſſimus vir quidam, de quo antè, in declinatione febris tertianæ productæ hiſce doloribus torqueretur, iſque nihil quietis per ſeptem dies præ eorum vehementiâ capere potuiſſet, ab adminiſtratâ tum venæ ſectione (quanquam me diſſuadente & ex compacto abſente) eum in virium languorem delapſum, vt pro conclamato vnum aut alterum diem ab omnibus fuerit habitus. itaque maximè attendendum virium integritati non ſolum, quas præſens affectus deſiderat, ſed etiam longitudo morbi. nam huiuſmodi dolores meâ obſeruatione pertinaces ſunt admodum, quicquid ars moliatur ſæpius ſeptenarium vnum aut alterum conſequentes durant, quippè ſequuntur momenta febris per ſeptenarios conuerſiones accipientis & alioqui chronicæ, vt ferè ſunt febres omnes in viſceribus hærentes: iis autem ſeptenariis, quibus vigiliæ doloreſque vrgent perpetuò, vires inſigne detrimentum capere eſt plus ſatis euidens, imo non ſolū in memorato ciue Pontano C. Iuuene dolores ad quadrageſimū diē prolatos obſeruaui, ſed etiam mēſe Maio præſentis anni decimi ſeptimi in R euer. iuuene Burgundo Lambelin æque obſtinatos obſeruaui.

OBS. 95.

OBS. 96.

Sed quæ vena hîc tundenda? hactenus equidem communem & tritam ſecutus medicorum ſententiam inſinuante ita febre baſilicam brachij dextri tundi iuſſi ferè, ſed attentiùs re conſideratâ fortè fructuoſiùs malleoli vena tundi poſſet meâ quidem ſententiâ. nam prætereaquam quod hæc vena, aut etiā poplitis æque viſcera inferiore aluo contenta reſpicit, atque

vena brachij Galeni animaduersione, vena certè malleoli siue poplitis [quæ iam desueuit per chirurgorum inertiam] reuulsionis à capite beneficium conferet euidentius præ sectione venæ brachij: quâ ratione motus in Epilepsia Galenus saphenam tundit.

Quamobrem vt concludam, nisi iam sæpiculè & satis copiosè iubente ita febre prægressâ extractus fuerit antè sanguis, statim in ipso dolorum insultu secandam sentio saphenam sed partitè, eamque alterutrius cruris vt monuerit tensio eius hypochondrij, in quo fomitem febris delitescere erit verosimile.

Sectioni autem venæ peractæ ijs cum legibus vtile erit adiungere alia reuellentia, vt frictiones, ligaturas extremarum partium; easque crebro repetitas.

Et præterea medicamentum, quod serosum humorem quidem è capite elicere valeat, sed eiusmodi aliàs, vt nec ventriculum turbet, nec ad vomitum cogat quàm minimum fieri potest, sed & quod quanquam retentum tamen febrem augere non possit si à dolore febrili rapiatur in viscera. eiusmodi autè erit medicamentum ex seminibus carthami, ebuli, folijs sennæ incoctis leniter in sero lactis, in quo mel rosaceum dissoluetur, aut manna, aut cassia, & in eâ quantitate, quæ emollire & eluere in intestinis feces induratas possit. huiusmodi sane purgantium vsu crebriore in modo dicto Reueren. iuuene auersa fuisse grauissima capitis symptomata quæ passim excipere solent dolores abdominis & restitutum sibi tandem ægrum diuina gratia fauente, sed sero haud vanè conijcio.

Quod si per vomitus assiduitatem purganti medicamento locus non detur, tum eius vicem erunt hæc sequentia. scilicet in primis sudorifica modo temperata, vt sirupus de quinque radicibus, sirupus capilli veneris cum decocto hordei & ficuum, tum sirupus ambrosianus; quæ calida actu & ægro benè tecto propinanda: nam à sudoribus spontaneis maximè conquiescere, atque etiam auerti hos dolores semper obseruaui: imo etiam auerti symptomata capitis grauissima.

Deinde in vsum venient quæ diureticam vim habent, simulque febri consulunt viscera infarctu liberando, simulque refrigerando; cuius generis sunt præter modo dicta sed frigidè exhibita decocta ex cichoracijs & id genus, sirupi acetosus,

de bisantijs, & similes.

Denique iuuabunt quæ contenta ore, masticata, aut aliter vsurpata priuatim caput expurgant, vt sunt passulæ damascenæ melos succi vitalis plenæ, & recentes atque benè purgatæ ab acinis, & liberaliter præmansæ ieiuno stomacho, hæ liquidem serum potenter satis alliciunt, atque alno leniendæ, sed in primis visceribus roborandis commodæ sunt. quibus si purgatio seri non succedit, masticatorijs vulgaribus non parcendum, atque etiam litui palari cum melle anthosato, vel etiam theriaca, sed ea lege vt mox ptisana os largius colluatur ne fitis implacabilis ab eius vsu inferatur.

Neque vero solum sensibili vacuatione colluuiei capitis serosæ prouidendum, sed etiam insensili admotis capiti moderatè calefacientibus & potenter siccantibus, vt sunt cucuphæ è pulueribus cephalicis additis rosis, & chamæmelo, tum emplastra de betonica & è gummi rachamaca. sed hæc febre declinante duntaxat vsurpanda cum ad raptum seri repellēdum in principio oxyrhodino potiùs locus esse debeat.

Iam vero his commodùm succederit quæ serum fluxutum è capite in lumbos intercipere nata sunt, quæ ex abundanti quoq; idem circa principia neruorum hærens adhuc euacuare insensibiliter possunt, vt emplastrum ex pice albâ, diachylon ireatum, oxycroceum quę misceri quoque superius dictis queunt, admota scilicet toti ceruici & per plures hærentia dies, imò sensibiliter, vt cauterium imo occipiti ex arte applicatum siue potentiale, siue potius actuale.

Quæ sanè omnia parti dolenti, quæ fluxâ iam materia occupatur, adhibita non mediocrem vtilitatem allatura esse confido, si tempestiuè id fiat & citra metum nouæ fluxionis, priusque fomentis anodynis, linimentis chalasticis, & alijs id genus pororum apertioni fuerit consultum, ad quæ scilicet properandum est.

Enimvero cum præcipuum anodynorum genus sit quod causas doloris euidenter oppugnat, vacuatione scilicet causam implentem distendentemque suâ copiâ, qualitatibus autem contrarijs intemperiem quamuis dolorificam iuxtà doctrinā Hippocratis; *sanantur que dolores*, inquit, *contrarijs. idque etiam vnicuiq; morbo proprium est.* & alijs diffusiùs, *in doloribus*, inquit, *proximum ventrem purgare, sanguinis ventrem rescindere, vstio, se-*

ὑγιαίνονται τε καὶ ὀδύναι τοῖσιν ὑπεναντίοισιν ἴδι ἐν ἑκάστῳ νοσήματί ἐστι. *lib. de locis in homine.*

ctio, calefactio, refrigeratio, sternutatio. itaque hactenus doloribus propositis satis superque à nobis factum est superiori illâ & accuratâ causæ eorum prouidentiâ, nihilominus tamen quia symptomatis ipsius sæuitia implorat maximè opem medicam, & sæpè totum medici consilium ad se vertit, opportunè adiungenda duo alia anodynorum genera consensu omnium medicorum approbata.

Eorum igitur primum genus est quod suaui quodam temperati caloris & natiuo nostro simillimi sensu partium dolentium tristitiam molestiamque demulcet & obscurat, simulque [meâ enim sententiâ præcipuè hæ sunt laudes siue vires]partim rarefaciendo attenuandoq; crassa, & attenuata resoluendo, vnaque poros aperiendo afflictam partem ab humore impacto aut flatu implente & distendente liberat, partim humiditate acrimoniam malitiamque materiæ dolorificæ obtundit,& laxat mirificè partes diuulsas tensasque, itaque affectum dolorificum corrigit & tollit.

Alterum autem genus est quod stuporem partibus inducit & sensus priuatione dolorem persentiri vetat, scilicet spiritum animalem immediatum sensus omnis organum vel prorsus ligando somni inducti vinculo seu obice, vel repellendo à dolente parte, vel denique in ipsâ extinguendo.

Primi igitur generis sunt medicamenta omnia, quæ ex se mediocrem habent à naturâ temperiem,aut certè primum caloris gradum non excedunt, etsi in humiditate rigori partium & conuulsioni contrariâ excellunt, & aliàs tenuium sunt partium, expertiaq; adstrictionis, quæ ideo omni tempore morbi omnique ætati,& cuiuis naturæ oportunè possunt administrari, idque sub variâ formâ, siue exteriùs siue interiùs. interiùs enim sumpta laudantur oleum de semine lini, amygdalarum dulcium, vel etiam commune, decoctum anethi cum seminibus odoratis,& præcipuè decoctum chamæmeli,nisi esset paulò ingratius; nam certè nullam satis iustam causam puto cur ventriculi frigiditas, aut nimia laxitas ab vsu huiusmodi humectantium metuatur, quia reuera rigescit diuelliturque ventriculus & laborat potius calidâ siccâque temperie, cum huiusmodi dolores familiares sint calidis siccis & atrabilaribus tum naturis, tum ætatibus.

Iniecta probantur quoque maximè clysteres siue ex lacte

additis facaro, & vitellis ouorum; siue ex decocto chamæmeli, anethi, altheæ, seminum lini, fœni-græci, fœniculi, additis oleis communi, amygdalarum dulcium, adipe recenti anserino, aut gallinaceo, & melle rosaceo; siue ex oleis ex Galeni & Pauli sententiâ commemoratis scilicet, vel anethino, chamæmelino, vel de semine lini sibi inuicem mixtis, aut seorsim iniectis ad ℥ xv. quibus vinum vulgo admiscetur, & ad eius consumptionē olea coquuntur. sed si id fiat, in modicâ admodùm quantitate addi debet, quia vinum dum coquitur quocumq; modo acescit facile mordetque sensum intestinorum acerrimum; quod ego in me expertus sum quoties ieiunus & solo pane, & vino contentus transegi diem, vt sacrum peruigilium Paschatis: nam tum ab acore vini statim dolores toto ventre sæuissimos sum passus.

Inter externa autem commendantur linimenta ex oleis & adipibus prædictis; tum fomenta siue ex filo crudo cum cinere in aqua incocto, siue ex oleis iisdem in vesicâ contentis, aut lanâ spongiâque exceptis, siue ex decoctis iisdem, ex quibus clysteres parantur; tum cataplasmata ex magmate dictarum herbarum & oleis: omentum vituli imbutum & tepefactum iisdem oleis, vt & oua contusa frixaq; in sartagine cum iisdem, aut butyro mihi familiaria. nam prædictis calidiora & actu sicca, vt cineres, lapides ignitos, quippè quæ augere potius nata dolorem quàm leuare, minimè probare possum.

Sed mirificè laudo præ ceteris semicupium, vel etiam balneum siue ex decocto lenientium herbarum, siue ex oleo puro ex Pauli sententiâ, siue potius ex vtroque secundum Aëtium, cuius vis mirifica omnia curationis momenta explet, certoq; semper probata experimento: nec formidaui vnquam ab vsu eius aut paralysin, aut fluxiones arthriticas tum diuturna experientiâ edoctus, tum maximè hac ratione quòd hæc incommoda vi morbi quidem inferri solent, vt antè abundè insinuatum, minimè autem ab vsu balnei siue semicupij.

Iam quòd attinet ad stupefacientia siue hypnotica, quæ necessariò in fine tertij gradus, aut potius in quarto sunt frigida, ex iis sicca solùm sunt vsurpanda, vt humida exterius, & quæuis composita potius ab antiquis summâ cum arte, ex narcoticis scilicet sed correctis, tum ex malignitati eorum aduersantibus, tum causæ doloris simul repugnantibus: vsurpanda

[inquam]sed in magno duntaxat vitæ discrimine siue ab acerbitate doloris, siue à vigiliarum indomabili pertinaciâ, & semper viribus adhuc constantibus. exempla hæc sunto ℞. decocti chamæmeli ℥ xv. olei amygdalarum dulcium ℥ iij. philonij romani, vel requiei Nicolai antè sex menses confectorum ʒ ij. misce fiat enema. ℞. philonij romani ʒ j. mellis q.s. fiat suppositorium octo digitos longum, fortique appendendum filo ℞. philonij romani, saccari violacei an ʒ j. misce fiat bolus.

Sed non prætermittendum est hîc satis vulgare, sed generosum tamen paregoricum cataplasma, æquanimitas scilicet, siue patientia, & fortitudo animi Christiano homine virtus dignissima, quæ non tam à Stoâ quàm à Deo impetranda obnixe, & ad quam inprimis nos hæc pia consideratio inuitare debet. nimirum ea virtus est non infimus ad cœlum gradus, sed vnus & maximè necessarius ijs qui in hâc vitâ mortali cum summis diuinisque virtutibus alioqui minimè excellant (talium certè numerus vix planetarum æquauerit septenatium) à paupertie alioqui ceterisue id genus aduersitatibus, & miserijs, quæ mala falsò mortales existimant, immunem transigunt vitam, ac diuitijs affluunt, quibusque omnia ex voto animique sententiâ prospere succedunt: certè si attentè prospicimus in immortalitatem illam, quæ post hanc vitam nos manet, & ex aduerso præteritæ nostræ ignauiæ, summæque erga Deum ingratitudinis, & vitæ retroactæ multis obnoxiæ criminibus non simus immemores, omnino nobis gratulandum est nedum dolendum de immissis cœlitus, aut potius nostro errore ægritudinibus, & molestiâ doloreque conditis ærumnis, quibus fortiter ferendis, certè æquiter, diuina in nos ira auertitur, vitæ sordes eluuntur, denique ad cœleste domicilium aditus promeretur.

Hoc certè æris diuini potius, quàm alieni emplastro [vt ita loquar] fretus iam assueui spernere & frequentiam & acerbitatem dolorum nephriticorum & affinium qui me à multis annis continuò ferè exercent, vt mihi religioni sit nisi in summâ vehementiâ mox dicta tentare remedia quorum frustrà opem in plerisque iuxta, atque in me sum expertus, & memini olim parentem meum in viridi senectâ frustrà periculum fecisse, cum ille ferè lecto accubuus obligarus esset operis pharmacopœis; sed generosius esse duco ægrorum amicorumque collo-

quijs, & contubernio librorum, assiduoque ferè docendi munere publico fallere dolorem propè continuum. nec me pudet pigetque obstipo capite repandum, manibus ilia constringentem, nauseantemque per vrbem & identidem querulum incedere potius, quàm lectulo affixum, vnguentis delibutum, fomentisque madentem, aut egelidæ aquæ labro innatantem ingloriam atque infructuosam trahere vitam, & grauiora fortè mala per inertiam mollitiemque animi, & importunum medicamētorum vsum accersere, ac fatum accelerare, nedum vitam falsâ spe producere.

Nam medicamenta illa anodyna cuiuscumq; generis quanquam solamen fortasse, vel leuamen etiam adferre nata sunt, tamen illud nocumento alicui admixtum aspersumque adferunt importuniore suo vsu. vera namque anodyna etsi tepida tamen calore actuali & excellente humiditate fluxiones concitant augentque quodammodo, certè fouent siue tractione materiæ, siue emollitione, & effœminatione partis suscipientis, pororumque in ea apertione; quod experientia de balneo aquę dulcis calido docet, quo si quis diutius vtatur carnis effeminationem, imbecillitatem neruorum, siue resolutionem fibrarum, cuius ratione excretio par attractioni nō est, imò stuporē mētis sētiet. frigidiora autē & narcotica sæpè necrosin nedum narcosin inferunt, certè caloris vitalis vires non mediocriter atterunt: ex quo si non mortem, certè querularum perpetuarum materiam ægris dant. incredibile enim est dictu, quot nimium credulos intemperante vel laudani nostro æuo celeberrimi, aut pilularum de cynoglossa vsu Themisones & circumforanei agyrtæ mittant ad orcum. caueant ergò sedulò iuniores ne aut querelis ægrorum fracti, aut vana specie suæ industriæ ostentandæ, vel studio gratificandæ auaritiæ pharmacopœorum tot tantaque inculcent medicamenta, sed potius instillent propinentque laudatum nunquam satis à nobis patientiæ constantiæq; animi pharmacum tāquam præsentissimum, certè tutissimum.

Nam cum innumerabili propè ægrorum multitudini de doloribus hisce acriter conquerentium hactenus adfuerim, in nemine tamen ab eorum quamuis pertinacium atrocitate fractas vires licet vel quadraginta dierū insomniam inuexissent vidi. testes mihi generosus vir ex familia de Haultoy D. de

Ville, & ampliſſimus vir qui viuit adhuc Adrianus Poinet à cõſilijs intimis & ſecretis Illuſtriſſimi Cardinalis Lotharingiæ, qui inconniuentibus oculis fortiterq; vehementiam eorum cum tanta peruicacia coniunctã ſuſtinuerunt & ſuperarunt, ex aduerſo autem vidi celebrium opiatorum efficaciam fruſtrari eludique ſæpè, & nuper in Reuerendo Patre Ioſepho Capucino.

OBS. 97.

Atqui quod ad prophylaxin attinet, ſanè quæ therapiæ præſcripta ſunt à nobis hactenus remedia, ea ſcopos præcautionis haud dubiè explere facilè poſſunt; quo ſuperuacanea futura eſt & tædioſa illorum repetitio, vti & particularis victus ratio, quam in vniuerſum conſtat debere eſſe refrigerantem & ſimul ſiccantem; illam quidem febris coniuncta poſtulat, vnaque raptus ſeroſi humoris coercitio, hanc autem pleonexiæ eiuſdẽ ſeroſæ correctio, ſed tamẽ modice ſiccans eſſe debet vt adſtrictio non augeatur & viribus conſultum eatur, quæ maxime ſeruari debent; vnde alimenta in pauca mole multum nutrientia & facilis digeſtionis exhibenda, quia per dolorum acerbitatẽ vẽtriculus omnino ſegnis eſt & ſui immemor officij.

Pergamus ergo ad dolores nephriticos dictos qui quanquam eadem ferè inſinuant præſidia, quæ & conuulſorij partium abdomine contentarum, de quibus antè, ſi ſymptomatis ratio habeatur, & ſeri quoque motus euidentis eorum occaſionis, tamen particulares quoſdam ſcopos & eorum prophylaxis & therapia habent, qui vt accuratè ſubducantur à nobis & penſitatè, grauitas affectus à nobis poſtulat, cum tam calamitoſa vis ſit nephritidis, vt doloris acerbitate, ſymptomatum incidẽtium magnitudine, humorum corruptione, interceptione partiũ ad vitam tuendam neceſſariarum ægros ſæpè immaturâ morte mulctet.

Principiò igitur quoniam nephriticus dolor violentam renum, ceterarumque partium ſeri excretioni excluſionique è corpore ſeruientium contractionem conſequitur, eamq; partim ſpontaneam ſcilicet à naturâ ſed irritatâ admodum, partim & primo factam à calculis ſeu conglobatis arenulis per vim depulſis ſua è ſede, hoc eſt cauitate ſeu ſtomacho renum, aut radicibus vaſorum, in quibus placidè hærebant, depulſis, inquam, ſiue à depluuio ſeri multi, expreſſi quippe è toto habitu vi frigoris ambientis, ſiue etiam quandoq; à naturâ ipsâ graui-

tate eorum in horas maiorẽ in molem crescentium sollicitatâ acriùs; quem motum distentio vasorum præ angustiâ, eaque molesta admodum & acerbo dolori coniuncta sequitur, proindeque conuulsio quædam partium adiacentium communis membranæ beneficio cum ijs connexarum, momentum profectò omne curationis, ac præcautionis positum esse videtur cum in impedienda calculi siue sabuli excrementitij generatione tanquam scilicet occasionis & obiecti motuum prædictorum, & cum dolore coniunctorum, tum in exclusione eorundem facili & ab omni molestiâ immuni.

Nam certè quod attinet ad depluuium seri per renes, illud nec ex se est contra naturam, nec molestiam vllam naturæ inferre quanquam confertim excludatur natum est, si modò vasa seu instrumenta suæ secretioni asseruationique ad tempus & deductioni extra corpus vtilia offendat libera ab omni obstructione & patentia; sed potius secundum naturam est quippè vicarium sudoris siue insensilis euaporationis deficiẽtium, & suppressorum ratione ætatis, vel temporis anni, tum vero in hoc maximè naturæ salutare & vtile, quòd auertat eam arenularum aggestionem & concretionem in lapillos eius molis & magnitudinis, cum quâ intercipere vrinam prorsus possent cum certo vitæ discrimine. quæ sanè vtilitas magni est momẽti cum præstet longè lapillos seu sabulũ excrementitium quãquam cum atroci dolore & frequenti, sed maturè excerni è corpore, quàm in letalem ἰσχουρίαν & ineluctabilem incidere tandem. itaque calculi prouidentia maior habenda quàm serosi depluuij è toto in renes, & ferendũ Imbre, vt vulgò aiunt, imbrices perpluant.

Calculi igitur iuuanda omni arte exclusio, & quoad licet impedienda inposterum generatio accretioq;. quod vt fiat commodè in materialem causam efficientemque inquirendum vt vtriusque amolitione memoratis scopis fieri possit satis.

Quod igitur ad materialem causam attinet, quanquam vnus glutinosus humor, crassusque, & crudus passim perhibetur materia calculi, tamen præeunte ratione, & experientiâ in primis statuere oportet arenulas seu terrenas sordes, quæ cum aquâ in potum quotidianum veniente permixtæ confusæque passim reperiuntur, & cum sero ex coctione primâ residuo in corpore humano occurrunt siue dispersæ, siue conglobatæ,

materiam præbere posse.

Præterea cùm duo sint lapillorum genera in nobis concrescentium, alij siquidem sint propè saxei, dura & cineracea constantes substantiâ, alij vero malè compacti & aliquantum friabiles, ijque à leui attritu faciles detritu & pallidi, rubri, ac sandarachini, vel etiam atri; materiam primi generis fateor quidẽ excrementum seu ichores sanguinis crudi & pituitosi esse, sed secũdi generis ichores potius sanguinis siue biliosi admodùm in hepate geniti, siue arteriosi in liene confecti.

Cuius doctrinæ argumenta sunt vrinæ atræ, quæ à permixtione huiusmodi ichorum leui sanguinis ebullitione vere & autumno separatorum tales redditæ dolorem nephriticum præcedere solent obseruatione nostrâ cum in me, tum in alijs vt in ampliss. & prudentissimo Præside & secr. int. Duc. Loth. D. de Mareinville, & in consiliario & ciue Pontano Ludouico Hetzman olim præceptore in lingua germanica Illustrissimi Card. Caroli à Lotha: testibus omni fide maioribus (dubitant enim hac de re docti viri) imò in pueris, quanquam ij Hippocrati non laborent πρὶ ἥβης, sed μετ᾽ ἥβην. Reperi certè in schedis meis vnum & alterum consilium gallicè scriptum super vrinis hisce atris & citra dolorem plures dies à pueris reddi solitis. atq; non ita pridem audiui generosum Equitem ab insolente eiusmodi vrinarum in vnico hærede septenni inspectione perterritum carrucam celebrium in οὐρομαντείᾳ iudicum exciuisse ex vrbe. OBS. 98.

Nam ichorum biliosorum & prassinorum magnam vim vrinæ adeo immixtam, vt ipsa crassesceret & insigni virore tota splendesceret adinstar olei recentis, qualem virorem præ se ferunt vrinæ in ictero, obseruaui olim redditas ab eleganti & nobili muliere Eua de Pullenoy nepte clarissimi viri Antonij Pisonis patrui mei, & vxore clarissimi viri Renati de la Ruelle à consilijs & secretis intimis Principum, nec non ita nuper ab honesta muliere quâdam Gorzensi vxore locupletis mercatoris & ciuis Pont. Ioan. Maillet, quas duas mulieres nephritis valdè semper exercuit. OBS. 99.

Porrò nostram illam doctrinam de materiâ ichorosâ arenularum siue calculorum ἐξ ἐπιμέτρου confirmat hic euentus. scilicet ex centum nephritide laborantibus octoginta & amplius renem sinistrum dolent experientiâ teste, cuius euentus OBS. 100.

ratio non solum referri debet in eam renis sinistri posituram, quæ serum impurius necdum defecatum in renem refundat, quæ est Dodonæi ratio, sed etiam in eum situm, qui respondet lieni è directo. probabile enim est admodũ lienem sanguinis arteriosi officinam καθ'ἕξιν pro more naturæ saburram ichorosam sanguinis atrabilaris in renem sinistrum repurgare potius quàm in dextrum; & quanquam nulla ebullitio præcesserit quæ ichores separet, tamen serum ipsum quacumque ex causa in decursu suo nonnullas sanguinis partes malè coalitas abstergere & secum in renes deuehere facilè potest, quæ partes crassioris substantiæ à naturâ nec non lentoris participes ex angustijs renum non facilè euadunt, & cum sero fluxili scilicet & tenuissimo percolantur, sed immorantur atq; adhærescunt, sensimque aggeruntur, itaque conglobantur & in friabiles calculos lapidescunt.

Etsi enim calculi ruborem renum referunt, tamen eum ruborem tribuendum potius materię esse, scilicet illis ichoribus, arguunt satis atri aut alieni à rubro colores aliorum calculorum qui sæpè flaui, atri vel cinerei redduntur; tum vero ex eo probatur quod non semper in ipso renum parenchymate seu carne generantur, sed potissimum in cauitate, seu stomacho renum, & radicum siue emulgentium, siue vreterum angustis meatibus.

Denique cum calculos vel grandiores nucleis dactilorum è renibus de subitò venire obseruarim, quos longo tempore immoratos fuisse in renibus necesse fuit, tamẽ magna ex parte illos esse cineraceos non rubros experientia quotidiana satis confirmat. itaque colorem calculos non corpori renum, sed materiæ potius debere concludere est.

Iam cum duritics calculorum vel concretionem veram, vel exsiccationem necessario sequatur, vt patet ex physicis, calculos certè non concretione, sed vstione seu torrefactione generari vbi vbi locorum in corpore humano, non aliter atque in fornacibus durantur coctione seu assatione lateres, intelligere sanè est quòd in nostris corporibus frigoris tantus dominatus esse nequit, vt corpora stringere & concretione perfecta indurare possit. hoc enim sine stupore vel etiam necrosi fieri nequaquam posset.

Profectò cum in cauitatibus non solum à corde fonte calo-

ris remotis lapilli generetur, vt in vesicâ, sed in proximis cordi ventriculo scilicet, intestinis superioribus, vesicâ fellis, imò etiam in aortâ ipsâ iam primum è corde enatâ; nullus dubitationi locus relinquitur indurationem calculorum exsiccatione perfici, non concretione. memorabile est sanè quod obseruauii in demortuo magni nominis viro Petro Carpenterio olim æquissimo Præside Armoricæ prouinciæ & in extremo senio meritissimo Decano facultatis Iuridicæ in Pōtanâ Academiâ. thorace namq; eius aperto ego aortâ præter morē oppidò dilatatam cum non sine stupore obseruassem, subijt animum cupido causam eius inquirendi. dissectâ aortâ propè cor fistula quædam lapidea instar tubuli veluti incrustans totum stipitem arteriæ repetta fuit extractaque cum admiratione omniū, minimè enim adhærescebat alioqui cineracei coloris, sed vitri instar fragilis. diuturnitate scilicet temporis (nam optimus senex centesimum annum ferè attingebat firmâ alioqui valetudine si abscessum in alterutro rene excipias, & eâ sensuum integritate omnium, vt sex quotidie horas lectioni aut scriptioni daret vir summo ingenio & à natura iudicio acerrimo instruct^9) diuturnitate, inquā, tēporis & acri igneoq; cordis calore sero in arterioso genere plurimo ichor sanguinis ratione ætatis & contentionum animi pituitescentis affusus aggestusque in eam duritiem euaserat, quæ fistulam lapideam efformaret.

OBSERVATIO.

Concludamus itaque calculorum in nobis causam efficientem esse calorem siue mediocrem, qualis est puerorum blandus & mitis, siue acrem qualis est iuuenum & consistentis ætatis hominum. his itaque positis agamus primum de exclusione iuuanda accelerandaque calculi seu excrementi toto genere præter naturam aliasque suâ in renibus morâ dolorem grauem, sed in exitu per vrinæ meatus acerbum & atrocem infligentis.

Certè quoniam huius moræ exitus difficilis calculi causę partim repeti debent à subsistente tum seri decubitu ex alto, qui principium motui calculi antè immoti & residis dederit, partim à virtute excretrice iam ob laborem prægressum fatiscente (hæ enim sunt motrices causæ lapillum scilicet à tergo depellentes) partim à calculo ipso tanquam corpore mobili, partim denique ab vreteribus seu meatibus vrinæ (hos enim esse

esse locum seu spatium per quod fieri debet expulsio notum est satis) bonum factum si in primis defectum seri seu corporis à tergo calculum comprimentis expleat liquor seu potus, qui simul tamen ceteris scopis satisfaciat: deinde naturæ seu facultati expultrici robur addatur, certè non imminuatur; tum verò à calculo causæ remorantes præscindantur, denique viæ vrinæ quantum fieri potest amplientur dilatenturque, interea & doloris acerbitas demulceatur.

Ac quoniam quæ à calculo sunt impedimenta, ea à magnitudine seu mole maiore, & libertate viarum minimè proportionata, nec non à lentore præcipuè pendent: & incisione & detritu superficiei magnitudo detrahi, abstersione autem lentor corrigi debet, viarum porrò angustia quia partim est naturalis, partim à compressione vicinorum corporum fit, & potissimum ventriculi, intestinorumque cibo, & fecibus, flatibusue distentorum, naturali quidem angustiæ prouideri non aliâ ratione potest, quàm vsu laxantium, qui tamen moderatus esse maximè debet, ne fibrarum robore nimia humiditate exoluto facultatis expultricis vires infirmentur; sed aduentitiæ angustiæ facilè succurritur, & antè omnia succurri debet aliàs frustrà cetera tentantur, depletis partibus comprimentibus.

Ergo vt omnibus scopis simul & semel fiat satis, in primis vt corpus εὔροον & capax reliquorum remediorum reddatur, vomitu deplendus ventriculus si præsertim crapulâ distentus sit, & spontaneus vomitus nondum successerit, quo casu is sinendus potius iuuandusque quàm sistendus, cum sæpe momentum addat maximum motui deorsum, & exclusioni calculi, quod in me sum expertus olim. nam cum verno tempore vrinæ stillicidium per duos septenarios negotium mihi exhibuisset, ecce derepentè dolor atrocissimus inuadit, & non ita post vomitus isque ita vehemens, vt in eo conatu & enixu lapillus ex angustijs vreterum insperato certoque cum leuamento in vesicam deciderit, vt deinceps nullum laborem aut dolorem toto semestri spatio persenserim.

OBS. 102.

Ventriculo igitur vacuato intestina abluentur clystere siue ex decocto capitis veruecini, siue herbarum emollientium addito saccaro, & melle, vnàque butyro & oleo. his factis cogitandum de sanguinis detractione è vena cruris aut malleoli, si

plethoræ vel mediocris euidétia sint signa, non solum ad meatuum libertarem, quos medicamenta mox vsurpanda decurrere debent, sed etiam ad momentum addendum motui ipsius calculi, vt omittam alias vtilitates, quæ prophylaxin potius spectant.

Venæ sectionem commodùm excipiet lene medicamentum vt cassia cum rheo, vel manna cum infuso rhei, quod rheũ præcipuis scopis mirificè si quod aliud satisfacit, ob vtramque scilicet memoratam causam, & potissimum ne vsu diureticorum notius humor deductus ad renes augeat molem calculi.

His peractis ad ea quæ ſeri defectum supplent, calculumq; deorsum detrudere nata sunt, simulque acerbitatem doloris lenire veniendum. quo in genere primas tenent iuscula lenientia, vt pulli hordeo infarti, hordeatũ, ptisana vulgaris cum tantillo vini albi, decocta chamæmeli, seminis lini, olea amygdalarum dulcium, de semine lini: quibus tamen prætulerim decocta asparagorum, altheæ, & similium vt & sirupos de liquiritia, violaceum, & eiusmodi. lac asinæ ferè ab omnibus commendatur; sed prudenter Augenius interdicit vsum lactis nisi camelarum, quia scilicet caseosa in lacte pars fœcundissima est calculi materies. succedaneum ergo eius eximium crediderim esse serum lactis cuiusuis generis modò probi, modò exquisitè depurati, cuique comæ absynthij aut quid simile incoxerint, idque in magnâ quantitate exhibitum modó ferri possit. sed omnium instar erunt aquæ acidæ si haberi possint, & nihil earum vsum verat, quarum eximia vis in abluẽdis detergendisque renibus, & simul deturbandis calculis omnis generis experimentis quotidianis confirmatur.

Atqui non sine fructu ad hæc interna remedia accedent externa paregorica, fomenta scilicet ex decocto herbarum mollientium, parietariâ, meliloto, galitrico, berulâ; rum linimenta ex oleis supra dictis & adipibus, quibus passim oleum de scorpionibus adiungitur; & cataplasmata ex iisdem herbis cum oleis, v. g. ex parietaria frixâ cũm adipe suillo.

Sed principatum tener balneum seu potius semicupium & incessus in decocto earũdem herbarum ex aquâ addito vino, cui vni incessui confidi semper plurimum, quippe qui scopis omnibus supra declaratis potenter satisfacit, cuiusque vsum nunquam frustra sum expertus siue in me, siue in alijs, cum sal-

tem de doloris acerbitate aliquid remitteret, & vt plurimùm arenularum excretio ei succederet intra pancas horas. testis esset omni exceptione maior si viueret Illustrissimus Arthriticus, de quo infrà, qui centies ex ingressu in solium aquæ gelidę fumo & odore carentis leuamentum non mediocre percepit, à paralysi, cuius metus frustrà intentabatur, immunis alioqui.

Postremò ad exclusionem calculi mirificè confert exercitatio corporis, & præcipuè equitatio meo quidem experimēto tum in me, quippè qui magnam vim calculi rufi semper ab equitatione & curru reddo; tum in plurimis, & nominatim in nobili ciue & consiliario Pontano Desf. Nicolao, cui antè plures annos de labotioso enixu calculi apud me conquerenti cum equitationem suasissem, ille ascendit equum impulitque per præruptos colles vrbi vicinos, intraque horulæ spatium calculum non mediocris molis mictu reddidit, quod beneficium deinceps pluries ab equitatione alacer firmusque senex accepit.

OBS. 103.

Atq; cum modo dicta temedia ad calculi cuiusuis generis exclusionem plurimùm valere ratio experientiaq; suadeant, tamen ad friabile genus præcipuè pertinere intelligo, ad quod quippè sola sufficiūt. Nam ad cinerei generis calculos prætetea requiruntur etiam quæ abstergere potentiùs, secare sen incidere, omninoque frangere calculum experientia ratioque comprobauit, quæ sunt amara omnia, & propè infinita. nam acerbitas doloris & contumacia ad mulra in dies excogitanda remedia ingenia hominum exacuit, vt in delectu eorum sæpè laborent medici, & copia faciat inopes.

Mihi igitur familiaria sunt in alijs tamen, non in me, qui duntaxat à friabili genere affligor, oxymel alreratum capillaribus, betonicâ, calamento, polio monrano, ciceribus, radice raphani; item sirup. acetosus, sirupus de altheâ descriptione Fernelij, cōserua betonicæ, puluis virgæ aureæ, cuius vim mirabilem à me primo diuulgatam felici successu nobilis matrona Clarissimi viri Doct. Barclei vxor apud Andegauenses comprobauit in innumeris nephriticis; tum vero puluis lithontribon: puluis namq; granorum iuniperi semper mihi suspectus fuit, quòd ab eius diuturno vsu vrinę tādem cruentę emittuntur, vt in Generosa matrona vxore D. de Nubecourt non ita pridem obseruaui.

OBS. 104.

OBS. 105.

Non possum denique nec debeo tacere singulare & memorabile experimentum pulueris partim purgantis partim lithontribi in nobili viro Clau. Guerino Amplis. Præside camer. comput. Ducat. Lotharing. & à secretis Car. iij. Ducis, qui consilio clarissimi medici Desiderij Philberti vsus vtroq; puluere singulis annis fragmenta corticum miræ magnitudinis calculorum vesicâ contentorum cum arenulis eo numero & copia reddidit, vt omnem fidem superarent. certè vidi non vnas pyxides ijs refertas quæ intra annum bonus senex non sine magno cruciatu, sed forti generosoque animo enixus excluserat. Pulu. ergo laxat. hæc formula fuit ℞. anis. marat. carui, cumini ana ℨ1. corian. præpar. ʒ. s. liquir. semin. bardanæ ana ℨ1. s. cinam. gal. ana ℈j sem. milij sol. genist. ana ℈j s. pulu. diatrag. fr. ʒ ij. diagred. ℈ij. sen. orient. ad pond. omn. fiat pulu. dos. ʒ. 1. ex iusc. cicer. Pulu. alterius lithontr. hæc formula fuit ℞. sem alth. & viol. ana ℈ s. sem. mil. solis & rad. liquirit. ana ℈i. lapid. iudaici & lap. spong. ana gr. vj. pulu. off. dactilor. mespil. cerasor. ana ℈ij. sem. melon. ʒiij. fiat puluis, cui⁹ inuolut. pane azimo vino alb. madef. dos. ʒ j. assumêda trib. dieb. interlunij cuiusque & superbib. iuscul. cicer. rubr. alteratum rad. alth. fenicu. eryngij, ononid. & petrosel. gran. iunip. contus. add. vino alb. mell. butyro, succ. citri sed horum puluer. vsus commodus est maximè ad prophylaxin, de quâ mox.

OBS. 106.

Nam de victus ratione instituendâ dolore vrgente non est admodum laborandum, hoc tantùm monendum, quòd cibi prorsus liquidi, sed succulenti, & medicamentosi in vsum venire debent, & sæpè repetendi si vomitus vrget, qui à cibo facilitabitur. nam ratione doloris spiritu vitali à ventriculo auerso cibus solidus fusionem obtinere non potest. vidi siquidem integrum & minimè liquatum reddi etiam post viginti quatuor ab ingestione horas ab Illustrissimo Arthritico, de quo infra, quo tempore nephritis Præsulem vexabat. itaque fusi liquidique omnino cibi conueniunt, qui & citius nulloque negotio coquuntur ac distribuuntur, & demulceb unt interea dolorem, atque calculi simul exclusionem iuuabunt. qualitas autem victus ex prophylaxi intelligetur, ad quam iam tempestiuum est accedere.

Prophylaxeos ergò præcipui sanè scopi, si eorum quæ su-

prà à nobis dicta sunt, recordamur, versari debent in detrahendâ materiâ calculorum & corrigendâ seu tollendâ efficiente causâ. ac primo quidem scopo satis fiet, si ichorum generatio & prouentus [nam separationem impedire minimè est in nostrâ situm potestate aut præuisione, siquidem motus humorum, ebullitio, feruorque tempestates aëriæ & motus superiorum corporum incertis temporibus derepentè contingentes necessariò sequuntur] ichorum, inquam, prouentus impediatur, & geniti à renibus auertantur, aut viam ad eos iam capescentes abluantur abstergan turque statim, ne de nouo accedentes præexistentibus circumponantur vt loquitur Hippocrates, itaque calculi in maiorem concrescant molem non facilè eluctabilem.

περιπλάττονται προυπάρχουσι.

Posteriori autem scopo fiet satis, si & intemperies renum calida corrigatur, & angustiæ eorum quantum licet prouideatur.

Quoniam igitur ichores sunt excrementitiæ sanguinis in quadruplici differentiâ existentis partes, seu portiones hnmoris in sanguinis massa peccantis, certè non aliter impediri potest generatio ichorum quàm ea victus ratione, quæ sanguinem reducat ad mediocritatem tum vsu conuenientium ciborum, tum earum rerum quibus viscerum intemperies caussa efficiens humoris peccatis emendetur e.g. si ex cinereo calculi colore ac duritie insigni ichoris crudi sâguinisq; pituitescentis plus satis prouentus intelligatur, in esum venient quidem cibi euchymi, facilisque digestionis sed ad calorem inclinantes vt sunt carnes auium montanarum vitatis crudis, leguminibus & frigidis humidis, caseo, lacte, & ceteris crassioris molis edulijs.

Visceribus autem calor vitalis affiabitur [per viscera ventriculum & hepar hîc præcipuè intelligo] vsu scilicet vini siue generosi, quale hispanicum, siue medicati, vt absynthitis aut aromarici, & vsu pulueris ducis, aut alterius digestiui, vnarumque passularum omnis generis, quibus singularis vis inest in fouendo calore innato viscerum omnium; vitatis interea tum omni animi contentione, tum corporis vehementi exercitatione à pastu. nam à nulla aliâ re sanguis citius crudescit quàm à studijs intempestiuis curisque eo tempote, quo calor vitalis primæ coctioni vacare debet.

Contrà vero si ex friabili calculo, siue arenulis conglobatis & malè compactis, atq; ex colore siue flauo, siue rubro arróue sanguis bilescere vel atrabilescere, itaque ichoris biliosi vel atrabilaris prædominium intelligatur (taceo autem cetera signa peccantium in vnoquoque humorum cuiusuis generis, cum non sit institutum nostrum omnia docere) victus sanè ratio contraria instituetur, & in vsum venient cibi mediocres, sed ad temperiem frigidam vergentes, quales sunt carnes vitulinæ, & gallinacei generis ac domestici, piscium nobile genº, (nam oua in omnibus nephriticis vitanda, quippe quæ lithiasi opportunam omnino & maximè affinem præstant materiem albuminea quidem lapillis duris, vitellina autem pars calculis friabilibus) oleta cichoracea, buglossa, borago, fructus horarij, & maximè fraga, pomaq; optimæ notæ; vinum oligophorū vel potius ptisana: quibus adiungi possunt medicamenta hepar, vel lienem refrigerantia, vti decocta cichorei, serum lactis alteratum familiaribus altervtri viscerum floribus & herbis, tum conseruæ & sirupi eius generis, vt de cichoreo, de pomis simplex.

Ad quam sanè victus rationem commodùm accedet purgatio solemnis, eaque conueniens humori peccanti, & instituenda præsertim eo tempore, quo ichores separari à reliquo sanguine fuerit antè ab ægro obseruatum, quod vt plurimum euenit vere & autumno circa insignes tempestatum mutationes. ita enim & facilius commodiusque peccans humor purgabitur iam scilicet secretus quodammodo à laudabili sanguinis parte, & simul ichores à renibus auertentur. purgatio igitur in nephriticis calculo cineraceo laborantibus instituetur exhibito melle rosaceo solutiuo, aut pilulis alephanginis, de hiera, vel id genus, & exhibitis per aliquot dies melle rosaceo simplici, sirupo absynthite, de menta, cum decoctis hissopi, thymi, & id genus sed in mediocri quantitate, vt ad renes peruenire nequeat ne augeat eorum impuritatem: tum expresso agarici recens trocis̃cati infusi in decocto mox præscripto, in quo manna vel mel rosaceum, & diaphœnicum, vel diacarthamum, vel electarium de citro fuerit dissolutum; aut bolo ex ijsdem electarijs cum terebintinâ; vel pilulis de hiera cum agarico, coccijs, & similibus.

In laborantibus autem calculo friabili & flauo, aut rubro

purgatio instituetur ex flore cassiæ recens extractæ, vel sirupo rosarum solutiuo ceu minoratiuo. cui succedent alterantia & incidentia sirupi de cichoreo, & acetosus cum pauco admodũ decocto agrimonij & cichorei cum toto, capillariũ herbarum, & id genus, seminum refrigerãtium cum floribus cordialibus; quibus decoctis infundetur rheum barbarum cum sandali citrini granis aliquot, & expresso adijcietur diaprunum, aut quid simile cum sirupo rosaceo, aut de cichoreo composito cum rheo; vel bolo repurgabitur æger ex cassiâ, rheo, & puluere de succo rosarum; vel denique pilulis aggregatiuis, aureis.

Postremo in nephriticis & laborantibus calculo friabili, & atro vtiliter præscribentur pro minorante medicamento maceratum foliorum sennæ ex sero lactis, aut electarium lenitiuum, vel catholicum, vel sirupus de polipodio: pro præparantibus autem decocta buglossi, boraginis, fumariæ, lupulorum, thymi, epithymi, passularum, cum sirupo de pomis, bisantino: & pro purgante electiuè infusum rhei in iisdem decoctis, aut macerato prunorum, in quo confectio hamech fuerit dissoluta, & sirupus aliquis ex prædictis; vel bolus ex iisdem confectionibus catholico scilicet, & confectione hamech; vel pilulæ de fumaria.

Ex ijs decoctis & medicamentis purgantibus passim sirupi magistrales parantur, seruanturque in annum, salubriores tamen minusque cariores ijs qui habitant vrbes potiones in diem, & opportunitate iubete paratæ. nam vt ingenuè fatear, vt victus quò simplicior, eò gratior & salubrior, ita meâ quidem sententiâ de medicinis iudicandum, vt superuacaneus sit eorum labor, qui ex omni genere herbarum siue obuiarum, siue exoticarum, siue tempestiuarum, siue secus medicamenta eiusmodi præscribunt magis venditandi ostenrandique industriæ specimen aliquod, aut aromatarijs gratificandi, quàm benè de ægris merendi gratiâ. quæ enim ex commixtione tot & tam pugnantium medicamentorum temperies, substantiæ modus, sapor, & qualitates id genus sint emersuræ subducere & certò conijcere præceps & infirmum in iuuenibus plerisq; iudicium haud quaquam facilè potest, vt longè vtilius sit traditis nobis ab antiquitate medicamentis purgantibus summâ ratione subductis & probatis rem agere.

Quoniam autem ichorum prouentus & spontanea eorum

secretio à reliquo sanguine omnino cum plenitudine coniuncta est, aut etiam ab ea vnâ pendet sæpè, nec in causam externam refundi potest (nam certum est sanguinem in vasis redundantem & quodammodo incuneatum ac difflatione & libero commeatu destitutum lentæ putredini omnino obnoxium esse) generatio certè ichorum auersioque à renibus vtroque nomine sanguinis detractionem exigere videtur, quippè quæ plenitudinem leuat, & feruorem coercet, & in ea quantitate, quæ plethoræ eius respondeat, quanquam sanguinis crudi parcior esse debet.

Quia autem quotiescumque duorum solemnium remediorum phlebotomiæ scilicet, & purgationis necessarius incidit vsus, à phlebotomiâ multis de causis breuitatis causa hic prætermissis, & ita iubente Galeno est auspicandum, phlebotomia certè præuertet vsum præparantium medicamentorũ & electiuè purgantium. salubriter tamen minoranti medicamento succedet, ne prima regio saburram & impuritatem subministret venis exinanitis.

Quoniam postremò duo sunt sanguinis fontes hepar & lien, basilica altervtri visceri ichores subministranti respondens secabitur, provt color calculi insinuauerit hoc vel illud viscus suâ discrasiâ ichorum pronentum generare. nam in calculo cinereo laborantibus, aut friabili sed flauo plerumque hepar primo accusari debet, ceu parens materiæ calculi illius generis: contrà in calculo atro rubroue impensè lien potius crimen nephritidis sustinet. quod confirmabit situs nephritidis altervtri hypochondrio respondentis, & cumulus reliquorum signorum intemperiem cuiusque visceris seorsim demonstrantium.

Postremo cum præscripta victus ratio toto vitæ tempore sit accuratè tenenda, purgatio tamen solemnis Vere & Autumno vtiliter in vsum veniet, semel quidem medio tempore vtroque in ijs qui retinentes sunt diætæ accuratæ, sed bis ineunte scilicet & iam præcipiti siue Vere, siue Autumno in alijs, qui susque deque, neque ex legibus præscriptis viuunt: imò vtile est ijs circa nouilunia cuiusque lunæ saltem minorans medicamentum exhibere eluendæ scilicet impuritatis à liberiore vitâ necessario succrescentis gratia.

Ichorum igitur synathrismo hisce artibus coercito, motuq; ad renes

ad renes eorum simul reuocato in aluum quid aliud restat ad calculi materiam auertendam nisi, vt qui ichores iam renes inuasere, abluantur confestim, abstergantur que à renibus, & excludantur extra corpus, vt exsiccatio induratioque eorum in calculum impediatur. hoc sanè consequemur facilè vsu diureticorum sed lenientium, & ichores abluentium. itaque hîc vsurpanda iuscula lenientia, sirupi de liquiritia, capilli veneris, conserua betonicæ, & quæ ad exclusionem calculi friabilis antè commendata, & inprimis exercitatio corporis quocumque modo exculta, quæ si quid aliud in renibus expurgandis magnum momentum habet iuxtà vulgarem illam parœmiam, *allez en la Beauce & prenez vne Pie à la course, & vous n'aurez iamais la pierre.*

Atqui vt ad alterum scopum præcautionis veniamus in corrigendâ renum intemperie seu causâ efficiente situm, eius certè prouidentia magna haberi debet. incredibile enim dictu est quàm breui saburra ichorum viscidorum & crassiusculorum si angustiam renum non illico superet, sed cunctetur, in lapillos cõcrescat ab huiusmodi intemperie exsiccata & humiditate exhausta. certè aut me experientia fallit, aut vnus dies naturalis eam concretionem adferre potest. nam in Serenissimo Principe CAROLO III. Clementissimo Domino obseruaui, cum fortè à lapillo maiore alter ex vreteribus esset obstructus, ac quinque supra viginti dies in eo enitendo vir magnanim⁹ frustrà laborasset, totidẽ lapillos eo enixûs tempore fuisse cõcretos, & excluso illo pri⁹ genito & ceterorũ obice simul & semel consequenter intra diem reliquos exclusos, sed ita vt vltimi exclusi prioribus subinde magnitudine cederent; quæ differentia satis indicauit singulis diebus vnum concreuisse lapillum, sed auxisse quoque omnes per additamentum quotidie factum. pariter memini in Ioanne Molineo præfecto cellæ vinariæ Illustriss. Cardinalis à Lotharingia CAROLI II. eumdem propè euentum. scilicet cum tabidus ab abscessu coxæ ischiadis per sex menses continuos lecto accubuisset, tantam intemperiem renum à diuturno illo decubitu is contraxit, vt duos ante obitum menses singulis diebus lapillũ vnum redderet, eumque non mediocris magnitudinis.

OBS. 106.

OBS. 107.

Itaque sedulò videndum vt renum æstus temperetur omni arte, sed victus inprimis ratione modicè frigidâ, quam des-

cripſimus ſupra in excluſione calculi friabilis, nec neceſſe eſt denuo inculcare, niſi quod monendum iterum vini generoſi vſu præ ceteris maximè foueri intemperiem renum, ſimiliterque decubitu diuturno ſuper dorſum, & in ſtragulis plumeis, maximèque ſomno longiore inito; nam in eiuſmodi decubitu & producto ſomno calor vitalis vniuerſus ad renes influit peractâ ſcilicet coctione primâ, nec renes deſerit, vt tentigo partium genitalium matutinis horis nobis inuitis obrepens ſatis inſinuat, niſi ſomno excuſſo protinus.

Neque vero ſolùm calor renum ab his augeſcit cauſis externis, ſed etiam ab aluo fecibus induratis ſcatente; quò ſanè contraria dictis victus ratio inſtituenda, & aluus in officio continenda maximè; vndè preter prunorum & aliorum fructuum horariorum vſum primâ menſâ, iuſculorumque lenientium, & eiuſmodi antè commendatum, non improbo butyri vſum quotidianum modò non ſolitarij, vt perperam fitâ vulgo, ſed potius in iuſculis, ne ſcilicet conſiſtentiâ ſuâ & morâ in ventriculo diuturnâ laxet plus ſatis & effœminet ventriculi tonum amplexando alioqui cibo neceſſarium: cui ſuccedaneus erit vſus ptiſſanæ ſaccaro communi, vel etiam candido conditæ; hæc certè poteſt pleriſque ſcopis prædictis mirificè ſatisfacere, vt non ſatis eam laudare liceat.

De anguſtiâ autem viarum vrinæ corrigendâ nihil neceſſe eſt plura dicere cum vſus lenientium, & in primis butyri, atque balneorum ei mederi ſi quid aliud poſſit. memini equidem Ampliſſimum & Ornatiſſimum virum D. de Gatinois beneficio vnius ferè butyri ſiue ſeorſim, ſiue cum iuſculis liberaliter aſſumpti tandem duos inſignes ſaxeos calculos quadrageſimo die à perfectâ iſchouriâ laxatis vreterib⁹ excluſiſſe, fatique immaturi vim effregiſſe. atque hæc plus ſatis de calculi curatione & præcautione, ſi modo ſatis dici poteſt & mederi ei doloti, quo vel mors ipſa optabilior eſt, vel parturientis dolores minus pertimeſcendi, ſi experimentis credendum puerperarum, quæ enixus decem liberorum dolores, quàm vnius calculi malle ſe ſuſtinere perferreque ſanctè vltroque iurarunt apud me.

OBS. 103.

Ceterùm antequam vlteriùs pergam, coronidis loco memorabile exemplum concurſus doloris cum cholici tum nephritici in vno eodemque ſubiecto hic addere iuuerit, quod

mihi in memoriam subijt opportunè cum fortè præsentis tractatus sub prelo esset extrema pagina.

OBS. 109. Generosissimus igitur & prudentissimus eques è familia Hunolstein dominus in Chastean-Voué anno circiter tertio supra sexcentesimum grauissimo totius abdominis & alioqui vago incertoque dolore tenebatur inedia hyeme. eius leniendi gratiâ cum ego è Ponte, & clarissimus alter medicus vnus ex archiatris Nanceo acciti eâdem die conuenissemus, & seorsim quæ ad causam affectûs detegendam facere videbantur, multa sedulò de doloris ingenio inquisiuissemus, atque postea in commune contulissemus, euenit vt diuersa de causa doloris continente à nobis proferretur sententia, cum ille doloris causam multam in meseteo latentem sed variè agitatam accusaret impuritatem, ego contrà obtenderem dolorem reuera nephriticum esse à commoto frustraq; quærente exitum lapillo in vreteribus pertinaciter hærente; scilicet certis & euidentibus inductus argumentis iisque à doloris conditione, & reliquis affectibus, qui nephritidi solent assidere, & potissimû petitis à præiudicatâ sententia grauissimorum medicorum cum quibus super eodem affectu non ita pridem mecum fuerat instituta consultatio. hoc diffidium & pugna vltro citroque inter nos totum octiduum pugnata fuit. sed cum nobilissimû ægrum diserti viri oratione ad suam conuersum opinionem animaduerterem, tum pro more meo tempori cedendum mihi putaui, quippe qui ab omnibus rixis longè alienus à naturâ & pertinaciore omni contentione auersus modestiam semper pluris fecerim, quam vel nominis proprij gloriam & magnam apud ægros auctoritatem. sed commodùm cessit vt nobilissimus vir elanguescente & remittente dolore præfectus comitatui Illustrissimi Comitis Palatini Sedanum properantis, dnm fortè in reditu carruca, quâ vehebatur, duriùs impingeret ad arboris stipitem succussato vehementer corpore calculum non mediocrem mihi medicisque Sedanensibus à se consultis præsignificatum excusserit è renibus, mictuque statim reddiderit.

Quanquam a. euentus satis superque meam confirmarit sententiam nihilominus Clarissimum Collegam non temerè à me dissensisse iá statuo, quia reuera, si benè sentio, ab o affect* scilicet nephriticus & qui pro colico passim habetur simul cō-

currĕre & equitem afflixĕre, tametsi tunc temporis vnum nephriticum pertenderem. huius sanè certissimum tecmirium extitit lapillus non ita post excretus vt dictum est; sed colici quoque doloris concursus, cuius tamen causa non esset famosa illa sedvana meo quidem iudicio meserei impuritas, verum serosa potius in capite colluuies vniuersum abdomen per contractionem neruorum sexti septimiue parium diuellens, hoc vnicum habeo & infallibile argumentum, quod insultus epileptici ex interuallis circaque insignes temporum mutationes nobilissimum virum exercerent, sesque comites, aut potius duces conuulsiuis illis ventris inferioris doloribus adiungerent, & præserrim quòd eorum insultuum epilepticorum vehementiâ vix decurso exactoque eodem anno egregius vir de subitò strangularus vitam cum morte commutarit.

Enimvero hic diuersorum dolorum concursus minimè profectò mirus videri debet reputantibus siue facilem & pronam cluuionem serosi humoris vasis in magnis ebullientis efferuescentisque partim sursum ad caput, partim transuersim & ad latera in renes, siue diluuiem serosi humoris è capite in eosdem largirer depluentis secumque magno impetu deturbantis arenosam saburram, aut lapillos, siue variam vreterum contractionem & concussionem illatam à conuulsione neruorum aut membranosi generis importata à serosa colluuie in postico cerebro feruente. hæc namque concussio distractioque vreterum ab interna causa profecta haud dubiè commouere potest saburram arenosam in illis cunctantem, si modo meminimus concussionem corporis ab externa caussa vt vomitu, aut corporis succussatione à veredo ad saxum aut arboris truncum duriter impingĕte, vel etiam equitatione laboriosa quandoque calculos è renibus excuti extrudique.

OBS. 110.

Nam memini etiam Serenissimum Ducem & Clementissimum Dominum Carolum tertium in reditu è Barroduce dum in carrucâ ad truncum arboris allidente succutitur statim exclusisse calculum, in quo enitendo plusculos dies ante frustrà insudauerat.

HYDROPS ASCITES.

OBS. III.

Vtinam & causæ notitia, atque modi, quo synathismus aquæ in hydrope ascite fit, & ratio curationis eius tam faciles inquisitu essent, quàm obuia & sensibilis ipsius affectus seu tumoris idæa. nam & tumor visu tactuque sese satis superque prodit, & vero adeò frequens est hic affectus, vt superuacanea sit illius particularis descriptio & historia, & alioqui tam dirus & funestus, vt lõgè plura ab eius malignitate quàm aliûs affectus *mista senum ac iuuenum*, vt loquitur Poeta, *densentur funera.*

Quanquam igitur, vt primum inquiramus causas collectionis aquæ in abdominis cauitate preter naturam, quæ illud in tumorem grauem attollit, & incommodum valdè multis nominibus, sed præsertim ob adiunctam in spirando difficultatem, à Galeno refunditur ascites omnino in ἀμαζώσεος noxam siue frustrationem sanguificationis consequentem insignem facultatis αἱματοποιητικῆς in hepate imbecillitatem per intemperiem frigidam eamque summam, quæ opinio ab omnibus scholis hucusque summâ cum approbatione atque vnanimi medicorum consensu recepta est, tamen ea vt ingenuè fatear, mihi attentiùs in humoris continentis causæ ascitis idæam intuenti nunquam satisfacere potuit, sed alias esse eius causas à generatione aquæ loco sanguinis laudabilis symptomaticâ, & intemperiem hepatis frigidam consequente diuersas ex hac sequenti ratiocinatione (aut valdè fallor) intelligere est.

Inprimis enim aquam in hydrope legitimo ascite dicto collectam, & tumoris continentem causam tam certum est quàm quod certissimum partem esse seri chyli & sanguinis vehiculi, vt qui de eâ re dubitet, is sensu egere videatur: hoc enim similitudo substantiæ, imo identitas euidenter docet; & vrina vt plurimùm pauca nec quantitati potus respondens confirmat. deinde quia seri conceptacula seu vasa à natura instituta sunt venæ & arteriæ, in quæ vasa id cum chylo & sanguine ex potu & cibo genitis è visceribus illabitur; necesse est serum ab dominis in cauitatem venisse defluxisseque è vasis, quæ de-

currunt aut sedem habent inseruntur que membris ventre inferiore conclusis, siquidem hic venter membranis vndequaq; densis sepitur, & circumcingitur quas a qua non facilè præterfluit. quia ergo omnis motus, vt constat ex physicis, vel est ab interno principio siue à naturâ, vel ab externo, qui duplex est tractio scilicet, & pulsus; atque in abdominis cauitate nihil quod serum ad se trahat è vasis exugatque reperire est, in eam certè cauitatem serum sponte suâ è vasis defluit, aut motu pulsus conceptaculis suis expressum extrusumq; decidit, & quocumque modo descendit vel per diapedesin ex occultis tunicarum poris desudauit, vel per anastomosin ex apertis osciliis vasorum defluxit; nam erosionis seu ruptionis vasorum nullæ causæ, nullaque indicia.

Ac quanquam vasa solitariè per ventres insignes corporis decurrentia membranâ vestiuntur externâ quâdam, tamen serum, tenuissimum quippe & morâ ac calore magis attenuatum, quoties scilicet suppressum restitare in ijs contingit, per vtramque tunicam percolari fortè non est improbabile; cùm omnia sint in corpore perspirabilia, naturaque sibi vias quanquam occultas facilè reperiat; saltem per tunicam communem resudare posse facilis est ratio, si illud intet tunicam propriam & communem illapsum sit, vt sanè non difficile est, si demus ex osculis vasorum, quibus viscera pertexuntur, per anastomosin siue in rimas viscerum retorridorum, siue in poros eorundem defluere, & inde sensim dilabi secundum membranas viscerum, quod fieri posse docent vesiculæ seu hydatides dictæ, aquâ scilicet prægnantes inæqualiter è rimis in membranam externam effusa.

Nam eadem aqua facilè gliscere potest ex illo interstitio inter parenchyma & membranam interiecto in spatium interiectum inter membranam propriam vasorum stipitum magnorum, & externam quam assumunt vbi primum exoriuntur è viscerum ipsorum membranâ; itaque facilis ratio est & euidens decursus aquæ inter membranam duplicem vasorum; & facilis quoque aquæ fluxus per communem membranam vasorum omnium, quippe tenuem & perspirabilem: quâ ratione non solùm ex venis, sed ex arterijs quoque serum ascitis fomes venire potest.

Nam per diapedesin ex arteriarum cauo serum vt defluere

possit, obstat tunicæ propriæ crassities sextuplò maior quàm venæ, præterquam quòd interior membranula & tertia id vetet quoque, siquidem secundum naturam sanguinem ita continet vt is minimè exudet in cauum, quod patet arteriâ dilatatâ, & spiritus vitalis est proprium conceptaculum, si modo verum est quod quidam scripserunt arteriam ex duabus proprijs membranis constare. Nam diapedesin non conuincit solutio ascitis seu imminutio quæ consequitur vsum medicamentorum sudorificorum & externorum calefacientium. siquidem potius per extrema orificia quàm per poros medij corporis exudat humor ceu vapor aqueus.

Per anastomosin autem omnium vasorum cuiuscumque generis, & præsertim arteriarum (seri enim copia in iis longè maior residet) serosum humorem in capacitatem abdominis venire posse ratio satis euidens est, & quanquam diapedesin non admittamus, tamen per anastomosin ea copia quæ abdomini attollendo par sit deponi haud dubium esse potest, cum innumera vasa desinant & terminentur in membranis meserei, epiploi, & glandularum per eas dispersarum. Hippocrates sanè in aphorismis insinuare non obscurè videtur ex hepate aquam posse decurrere secùdum membranas in omentum, in quo porta ipsa tecipitur, & inde in ventris capacitatem, ruptis scilicet [vt volunt interpretes] vesiculis aquâ prægnantibus, quæ quandoque in hepate reperiuntur.

Siue igitur per diapedesin, siue per anastomosin serum in abdomen veniat, certè pulsu aut sponte diffluit, & fortè frequentiùs pulsu, quia ferè desubito & confertim vniuersum abdomen solet intumescere; qui tumor subitus arguere videtur motum naturæ seu pulsum & apertionem osculorum vasorum quàm spontaneam seri exudationem, aut exitum; & confirmatur quia motu seu pulsu & compressione vasorum sæpe diatrheæ aquosæ contingunt, per quas plures aquæ libræ vel vno die extra corpus deiiciuntur.

Atqui quocumque modo serum exiliat intra abdomen, copiam eius seu plenitudinem defluuio occasionem dare necesse est. nam quia serum ascitis materia leni & suaui est à naturâ affectum qualitate, & non nisi paucâ admodum aspersum bile, vt satis color eius aquæ puræ putæ germanus indicat. certè ad irritādū qualitate minimè aptum est, ex quo restat,

vt potius quantitate naturam grauet, & ad eius pulsum tanquam oneris superflui eandem sollicitet.

Præterea serum sponte exudare atque è vasis exsilire nisi prius attenuatum à maiore calore non potest, vel certè incuneatum & maiore quàm par sit aggestum copiâ adeò vt cum proprijs conceptaculis facilè contineri nequeat quodammodo quærere cogatur exitum: rarefieri porrò & incalescere quia plus satis sibi inculcatur si asseueremus, haud à rectâ ratione aberrabimus. itaque serum è vasis diffluit siue per diapedesin, siue potius per anastomosin, quia in ijs superfluit, ac redundat præter naturam.

Quoniam vero serosi humoris materies est potus alimentaque humida, qui potus in dies à nobis ingeritur, atque è ventriculo continenter in vniuersum corpus distribuitur, pariterque vacuatur continuò partim per renes [vrina siue οὖρον tum dicitur, non amplius ὀρρὸς] partim per corporis habitum siue sub insensilis vaporis formâ, siue sub sudoris, redundantiæ sanè serosi humoris in vasis causa est aut largior aquæ ingestio, & potulentorum, quæ sunt aquæ genera, vel etiam ciborum humidorum; aut altervtra ex prædictis suppressa euacuatio vel vtraque; aut ambæ hæ causæ coniunctæ.

OBS. 111. Memini sanè quemdam olim adolescentem in oppido D. Nicolai ad portum habentem, quòd in febre tertiana intemperantiùs bibisset aquam, sub eius declinationem in ascitem incidisse; sed illum vnius tabellæ diacarthami vsu aquâ in abdomine antè restitâte per aluum affatim redditâ sibi breui restitutum ad lanificium redijsse. OBS. 112. pridie Kalendas anni decimi septimi supra millesimum sexcentesimum ad me venit paganus ex vico Villesé cum sesquipedali abdomine, in quem oculos mihi conijcienti statim recordatio subit valetudinis eiusdem antè triennium declaratæ, ac cum interroganti à quo tempore recurrisset affectus, respondisset à messis vltimæ tempore tumorem qui sensim subsederat repetijsse affatim. ergò ab aquæ [inquam] intemperantiore vsu iterum immaniter extumuit venter. tum ille vltrò fassus est se, quod toto messis tempore in decumarum distributione vehementer æstuasset ab immodico potu aquæ sibi temperare non potuisse, atque ita denuò coactum meam implorare opem & consilium.

Age autem cum altervtra illa vacuatio seri naturæ familia-
ris,

ris, & suppressa hydropi materiam conferre possit, tamen quoniam eius portio ad habitum corporis mandatur, si quando minimè euacuatur per cutem, illa vt plurimum introrsum siue vi naturæ depulsa, siue ambientis frigore expressa iter necessario in interiora vasa relegit, tandemque per renes cum reliquo sero expurgatur, quisquis ascites sequitur suppressionem serosi humoris, is in vnam expurgationem per renes fieri solitam deficientem & suppressam regeri debet.

Atqui quoniam renes non expurgant serum nisi id à mesaraicis, gastricisque, & epiploicis vasis prius in viscera peruenerit, & ex his per emulgentes tandem in renes distribuatur, seri suppressio circa renes fit aut quia minimè serum ex officinâ primâ distribuitur in secunda viscera, [hepar & lienem intelligo] sed in mesaraicis restitat gastricisve & epiploicis, aut certè portis radicibusque earum, & conuexa viscerum non peruadit, aut quia transgressis decursisque visceribus hæret in stipitibus cauæ siue venæ, siue arteriæ splenicæ, & hinc inde tam in radicibus eorundem vasorum, quàm in ramis emulgentibus & per corpus renum dispersis, ibique subsistens renes euadere, aut certè vreteres & vesicam pro naturæ instituto non potest.

Quò sanè fit vt aqua quæcumque ascitem fouet necessariò defluat vel ex altervtrâ portâ aut vtraque, & radicibus earumdem per viscera dispersis, certè è ramis earûdem per ventrem propagatis atque ventriculo, intestinis, ac glandulis implantatis; vel ex altervtra caua (venam cauam & arteriam splenicam intelligo quæ à liene exorta & inserta aortæ distributionem sanguinis tenuis in liene geniti complet) itaque hydrops fit ex seri seu aquæ duplici è vasorum genere diuerso depluentis, & à natura vel sponte depositæ ratione copiæ scilicet & plenitudinis superfluæ.

Quoniam autem distributionis seri per portam quidem duplicem radicesque, & ramos vtriusque duo sunt diuersa principia hepar scilicet, & lien, & pariter eiusdē diadoseως per vasa caua atque radices & vtriusque ramos principia sunt duo renes, quibus in deducendo expurgandoque extra corpus sero succedaneam præbent operam vreteres & vesica, atque vniuersæ hæ partes eam distributionem perficiunt potissimũ motu tractionis, atque hanc tractionem complent tum demũ,

cum vsus indigentiæ viget [serum namque non sponte per vasa decurrit, sed coalescens confusumque sanguini per vasorum angustias & anfractus commeat & perfluit, quia sanguis à visceribus prædictis trahitur & per necessariam concomitantiam serum vnà quoque ei scilicet confusum immixtumque; trahitur autem sanguis à visceribus quia ipse porro habitus ab ijsdem trahit, vtpotè à quo inanitio primum exhaustusque incipit substantiæ nostræ, quæ alimento proinde indiget] complent, inquam, siue habitus siue viscera tractionem seri tum demum cum vsus indigentiæ alimenti viget, & præcipuè in corporis habitu; complent autem partim temperie in mediocri quodam calore consistente tanquam instrumento præcipuo, partim adiuuante cõformatione in meatuum præsertim, quos serum & sanguis percurrunt hinc inde, libertate posita, efficitur profectò suppressæ distributionis seri siue redundantiæ præter naturam eiusdem in prædictis vasis vtriusque generis regeri oportere vel in vsum tractionis ablatum, seu defectum indigentiæ siue in habitu, siue in visceribus, vel in imbecillitatem caloris trahentis, vel in meatuum siue viarum angustiam cuiuscumque speciei, quæ angustia necessariò tandem etiam adiungitur ad caloris minimè trahentis defectum ob necessariam illam seri cum sanguine, siue chylo semi-sanguine permixtionem.

Nam siue serum præ tenuitate à reliquo sanguine secretum ex se diffluit è vasis, siue à naturâ tanquam onus inutile deponitur percolaturque è vasis, terrena in sanguine portio relicta necessariò meatibus inhæret, immoraturque, & ita obstructionem infert.

Quod igitur attinet ad tractionem ablatam per vsum indigentiæ siue in toto, siue in visceribus cessantem, ob quam vis trahẽs feriatur, eius sanè causa est plenitudo seu plethora siue vniuersalis in toto, siue particularis circa viscera; & vtriusque cum variæ sint causæ, frequentissimæ tamen sunt & potentissimæ menstrua purgatio, & hæmorrhoidum fluxus solemnis suppressa.

Nam quæ ab alijs fit causis, vt otio cum pleniore victu coniuncto, vel membri alicuius mutilatione, quia in plethora ab his causis & sanguis crassus minimumque serosus est; & cum ea coniunctum est virium robur, illa certè plenitudo aut à na-

turâ fere deponitur siue per hęmorrhagiam, siue ctuetum alui profluuium; aut si diutius sanguis hæret ratione multitudinis incuneatus & ventilatione prohibitus breui putrescit, vel inflammatur; itaque febris, aut alius præuerrit affectus seri effluxum è vasis, proindeque hydrops non facilè consequitur & frequenter.

Ex aduerso antem dum à purgatione menstruâ aut hæmorrhoidali coercitâ sanguis in toto redundat, vel etiam in viscera seu fontes, vnde primùm dimanauit, recurrit sponte suâ, aut aliâ quâcumque ex causâ, quia in menstruâ purgatione cohibitâ sanguis ferè est crudus multoque sero dilutus, similiterq; in hæmorrhoidibus suppressis sanguis calidus & plurimo sero affusus, inde suppressam vtramque vacuationem crebro excipit hydrops, quòd serum plurimum in ijs redundans & incalescens ob infarctum à reliquo sanguine sponte separatur, & secretum per se exudat in inanitatē abdominis. quò sanè hydrops qui fit sanguine restitante in visceribus ob cessantem tractionem vasorum per ablatum indigentiæ vsum sequitur ferè eam sanguinis plenitudinem, quam suppressa infert menstrua purgatio mulieribus familiaris, aut hæmorrhoidalis vtrique solemnis sexui, aut vtraque etiam; nam & mulieres hehæmorrhoidalem fluxum quædam patiuntur.

Ac quanquam venarum in corporis habitu tractio non solum propter defectum vsus indigentiæ, id est, copiam sanguinis intercipi possit, sed etiam propter alias causas aboleatur, vt caloris natiui languorem, tamen quia calor in habitu non elāguescit nisi simul cum calore viscerum & prius, siquidem externæ partes à calore internarum potius quàm contrà fouentur, atque vtrobique ab ijsdem atteritur causis, remediaque eadem vtrique conferunt; viarum autem in toto habitu angustia tanta esse nequit, vt tractionē alimēti tollat quin prius febres, aut similes affectus hydropis generationem præuertant; quamobrem tractionis in toto sublatæ causæ resoluuntur in causas à quibus tractio viscerū aboletur, scilicet proprij caloris languorem, & viarum angustiam.

Quod igitur ad caloris imminutionem attinet, quoniam innatus viscerum calor partim humido primigenio continetur, partim continuo affluxu caloris è corde influentis viget & veget, certè calor insitus viscerum elanguescit non solum con-

trariâ alteratione, hoc est, insigni refrigeratione, sed quia humido primigenio ceu fundamento quâcumque ratione destituitur, & vero caloris influentis è corde affluxu defraudatur.

Insitum certè partium calidum suffocari multitudine non crediderim, etsi influens calor potest. nam potentia tantum inest sed actuatur ab influxu vitalis è corde, quem influxum plethora intercipit, & quamuis multitudine obrui fateamur, dum tumor aliquis coniungitur, angustia certe vna quoque coniungitur, de qua mox.

Itaque quæcumque insigniter viscera refrigerant, ea hydropem tandem inuehunt per caloris proprij extinctionem. sic ab vsu opiatorum, cereuisiæ, pomatij, piratij, ab assiduo & diuturno aquæ potu ac liberali hydrops importatur, vt experientia docet præsertim in ijs prouincijs, quæ loco vini liquoribus ijs impensè frigidis liberalius vtuntur, vtpote palato non ingratis, cum aqua pura nulla natio tam intemperanter vtatur.

Iam humidum exhauriunt primigenium viscerum quæcumque vehementer confertímque exsiccant, quæ calorem sanè actualem atque eximium habeant oportet, qualis est sanguis ipse inflammatus in ardentibus febribus. nam externe causæ tanta vi exsiccandi præditæ vix in vsum veniunt, nisi fortè aqua vitæ, theriaca, & si quæ alia, in quorum vsu temperatiores sunt passim omnes, alioqui haud dubium est ea in visceribus ignescere posse, cum experimento constiterit ebriosum quendam hominem Scotum in insano conuiuio à liberali aquæ vitæ ex vino hispanico extractæ (in hispania certamen illud bacchicum certatum fuisse retulit mihi fide dignus vir religiosus) potu inflammatæ scilicet in ventriculo fuisse exanimatum, animâ quippe vnà cum flammâ seu igne ex ore & naribus erumpente. itaque raro ab his externis causis exhausto humido primigenio succedit hydrops.

Sed ferè febribus ardentibus, in quibus ab igneo intus concepto in sanguine calore natiuum humidum viscerum depascitur & absumptâ vastatâque carnosa eius substantiâ (in qua maxime radicale eius humidum efflorescit) & superstite fibrosa parte, quippe quæ propter innatam duritiem vastitatem ignis latentis effugit, viscus retorridum manet.

Sic multò magis corruprâ visceris alterutrius substantiâ quomodocumque, & vel in empyema suppurato phlegmoni succedens versâ hydrops fit breui, si vita cum empyemate diu poreft stare.

Porrò quæcumq; vitalem & influentem in nobis calorem affatim & multum dissipant, spirituumque substantiam exhauriunt, & à visceribus diu multumque auertunt, vt acerbo cum dolore coniuncti affectus, & tumor aliarum partium, ea pariter hydropem important, calore scilicet insito viscerum per influentis interceptionem per se languescenre, & intermoriente.

Ac cum vitalis spiritus per insignem cuiuscumque materiæ vacuationem confertim dissipetur, tum maximè per immodicũ sanguinis effluuiũ quippe cui vtriq; spiritus miscearur adeo vt sanguinis effluuiũ ἀξιόλογος in roto refrigeratio sequatur.

Quam etiam ob causam cuiuscumque partis abscessum siue empyema hydrops consequitur, quia nimirum cum spiritus ad focum putredinis vnà cum sanguine accurrat computrescatque, hac ratione sanguis ad summam paupertatem, spiritusque deuenit; itaque insitus partium calor vitalis influxu destiturus marcescit: quanquam certè non ita frequens est hydrops ab hac postremâ causâ. vidi sæpius namque tabefacta diuturno abscessu corpora, tamen ab hydrope immunia viuere, cuius euenrûs causam credo esse partim inediam seu siccam victus rationem in hecticis febribus cum empyemate coniunctis ordinariam, partim perperuum alui in ijsdem affectibus profluuium.

Atque hæ sunt in vniuersum causæ, quæ vernaculum viscerum calorem labefactando tractionem sanguinis abolent, atque hydropem accersunt, è sanguine scilicet diutiùs quam par est in vasis immorante sero diffluente per se ex ijs in abdominis inanitatem.

Age vero quòd ad angustiam viarum attinet, ea ferè duplex est & frequentissima hydropis causa obstructio scilicet, & compressio vasorum. nam angustia naruralis eorum, quæ sequitur paruitatem quamdam viscerum à primâ conformatione contractam, eamque præter naturam, quam inter causas hydropis Auicennas refert, ea & rara est, & superior omni arte: subsidentia autem vasorum etsi esse potest tanta, vt sanguis præ-

terfluete non possit, tamen quia fit pet atoniam summam, quæ uitalis exhaustum caloris sequitur, si modo hydropem inferre potest, & eum potius non præuertit mors, coincidit certè cum causis superius allatis, & vero cum sanguinis potius penuriâ, quàm abundantiâ coniungitur, vt meritò hydrops ab eâ metui non possit. astrictio denique vasorum notabilis statui non potest hydropis causa, quia viscera admodum recondita ab ambientis frigoris iniuriâ satis superque tuta sunt.

Obstructio igitur hydropis causa fit à multis, crassis, viscidisque humoribus, & maximè pertinet ad radices vasorum, quæ vtrique implantantur visceri. nam obstructio truncorum quidem rara est ob amplitudinem cauitatis eorum, à quâ illa ex parte nomen caui accipiunt. ramorum autem siue gastricorum, siue epiploicorum, siue mesaraicorum obstructio potius perpetuum continensque alui profluuium quàm hydropem inferre solet.

Sed enim quanquam obstructio radicum siue portæ, siue cauæ hydropem inferre potest, hîc tamen intelligendum est non quidem illum à principio statim contingere, sed febribus diuturnis ab ijs obstructionibus illatis succedere tandem. nam quia sanguis in ijs incuneatus breui necessarioque putrescit, certè febris præuertit, & cum ratione inappetentiæ cum ijs coniunctæ corpus plethorâ non ita laboret, inde non ita frequens succedit, etsi cachexia, vt experientia docet in febribus pallidis puellarum, quæ cachexiam quidem, tamen ascitem rarò important.

Cum porro obstructio vasorum ad altervtrum viscus pertinentium à multis, crassis, vicidisque humoribus pendeat, aut potius à sanguine hisce conditionibus affecto, speciatim vasa in renibus obstruuntur cum ab ijsdem genere siue humoribus, siue ichoribus, tum ab arenulis & calculis, quibus si vtereque renum pertinaciùs hærentibus obsidetur, vt vrinæ inferatur suppressio, sequi omnino hydropem necesse est, nisi is aut sudore continuo largiùs erumpente auertatur, aut morte potius præuertatur, quam ischouria completa non quidem intra septenarium, vt credunt omnes, sed intra vigesimum, aut quadragesimum infert, vt infrà monebitur à nobis.

Iam vero compressio vasorum siue radicum per viscera dispersarum etsi ab externâ causâ induci potest scilicet thora-

ce arctiore, aut vinculis artis; hæc tamen causa potius febres pallidas quàm hydropem importat, vt constat in puellis corpora iuncea ab arctiore vestitu quærentibus. fit autem planè hydrops per compressionem vasorum à parenchymate viscerum extumescente admodum siue phlegmonode affectu, siue scirrho, quæ causa certè est hydropis frequentissima. raros namque ascite laborantes videas qui non prius aliquo tumore præter naturam hepar præsertim distentum habuerint, quàm in hydropem inciderint, quanquam sæpè is tumor latet & ab hydrope ipso obscuratur.

Superiora equidem tempora memoriâ repetenti occurrũt ante viginti quatuor annos nobilissimus vir D. de Robecourt Commẽdator Malthensis, Magister Ioannes Cognetus Vicensis Pharmacopoeus, Thomas quidam Hostiarius cameræ principalis Caroli III. atque vt rusticanam plebem, aliosque quos medijs temporibus vidi postremis annis præter Carolum Perdeum, de quo infra, memini duo paria fratrum, alterum ex familiâ Sartoris Pontani Tortedieu nomine, alterum ex nobili familia Dodo Scribæ domanij principalis ascite tandem contabuisse, cui occasionem dederat phlegmonodes pertinaxque hepatis tumor, isque chronica febre lentaque succinctus. de scirrhorum enim contumaciâ quotidiana satis loquuntur experimenta. sed phlegmonodeum tumorum hepatis diuturniorem post. L. Mercarum in longè plurimis obseruaui, quos nominãdi occasio aliâs dabitur opportunior.

OBS. 114.

Certè quisquis demortuorum hydropicorum curiosius attenderit dissectioni (debent autem medici satagere plurimum vt quantum licet hæc ijs detur facultas quod liber naturæ sit optimꝰ docẽdæ medicinæ magister, ex quo certè, dico vere & seriò, longè plura quàm ex scholis omnibus semper didici) quisquis [inquam] attenderit seriò dissectioni hydropicorum, fatebitur vnà mecum vltrò tumorem aliquem visceris altervtrius ferè vnam esse, certè frequentissimam ascitis parentem.

Et sanè si ratione dirimenda est hæc controuersia, longè mihi facilis & verisimilis videtur ratio generationis ascitis, quæ ab angustiâ petitur vasorum in visceribus, & præsertim hepate, in quo quippe & vasa quàm in liene graciliora sunt à naturâ, & vero sanguis crudus crassusque ferè cunctatur, quàm

communis illa ſententia in fruſtratione haimatoſews poſita. ſiue enim completam anguſtiam radicum vaſorum in alter-vtrius viſceris ſimis aut conuexis partibus, & multò magis in ambabus ſtatuas, ſiue incompletam, quàm euidens neceſſariaque ratio ſeſe offert moræ & aggeſtionis in dies maioris tam ſanguinis ſiue potiꝰ chyli ſemi-ſanguinis, quàm ſeri ipſius in interioribus illis anguſtijs, & ab eâ morâ ebullitionis cuiuſdam & tráſcolationis ex ijs vaſis ſeri in abdominis cauitatem, aut traiectionis in vlteriora vaſa, relicto à tergo ſanguine ſincero craſſoque, & ex ijs tandē effluxus eiuſdem in inanitatem ſiue thoracis, ſiue ventris inferioris. quod ſcilicet ſerum per ſe minimè nutriens & à feruore nonnihil putreſcens & ſalſuginoſum redditum non apponatur partibus, ſed neglectum à natura in ijs exorbitet & ſuperfluat?

Ex aduerſo autem quæ-nam philoſophia admittat ex corpore heterogeneo & conſtante ex partibus craſſis terrenisque ſimul cum aqueis, quo genere ſunt alimenta externa & chylus ipſe, qui etſi ad ſenſum eſt homogeneus, reuera tamen heterogeneum quid eſt, & ex diuerſis ſubſtantijs confuſis coaleſcens; quæ, inquam, philoſophia admittat ex corpore concreto ex quatuor elementis vnicum ſimplex corpus produci tantum, atque illud aqueum?

Quanquam enim a languidiore hepatis calore generari poteſt vt reuera generatur è chylo ſanguis crudus admodum & pituitoſus, leucophlegmatias fomes, tamen ex eodem modò integro ad vaſorum radices perueniente nunquam ſimplex ſerum generatur, ſed ſanguis crudus omnino aut potius chylus inquinatus, vt loquitur Ariſtoteles, vel certè qualis ipſe è ventriculo venit, & minimè alteratus. quid enim fiet craſſis terreniſque partibus, aut quis ab ſumpſit, cùm potius aqueæ & tenues reſolutionis ſint capaces?

Et ſi chylus alterationem aliquam admiſit quantumuis leuem à languido hepatis calore, is per reſolutionem aquearum particularum, aut certè ſpontaneum earum diffluxum in corpus ſeipſo craſſius, quàm contra in ſimplicius & tenuius conuerti debeat, philoſophica ratione ita dictante?

Adde quod in haimatoſi ſerum non tam generatur in hepate aut liene, quam è ventriculo reuerá ab iiſdem viſceribus attrahitur, ſiquidem ille eſt ipſe liquor, qui in potum vſumque venit

venit siue sit aqua pura, siue vinum, aut aliquod aliud aquæ genus, vt omnino improbabile sit ne dicam absurdum ex chylo toto alioqui heterogeneo seu composito & corrupto in hepate [nam generatio præsupponit semper materiæ corruptionē ex axiomate physico, *generatio vnius est alterius corruptio*] vnum simplex elementum idque aqueum produci.

Quòd si dicas Galeni illud dogma benignius saniusque esse interpretandum, vt chylus quidem etsi integer perueniat ad viscera, is tamen nullo modo ab ijs attingatur præ summo caloris languore, itaque pars eius tenuior per se secernatur, diffluatque, crassa autem & terrena seorsim restitet in vasis; accipio quidem lubens hanc interpretationem, imò eam post longam meditationem commentus sum & excogitaui, quòd non nisi ægrè à præceptore tanto discedere possem; tamen huic benigniori meæ interpretationi reclamat in primis experientia, quæ docet vasa sanguine etiam, non solo crassamento chyli albo scatere, & liquorem illum seu potulentam materiam omnino alterationem aliquam in ipsis visceribus subijsse. cum enim in ventriculo potulenta & liquida minimè morentur, sed confertim prætersluant vt alias est à nobis demonstratum, in ascite autem vinum v. g. assumptum omnino alteretur, siquidem abdomen non vino sed aqua pura distenditur, quæ vinosæ substantiæ nihil retinet, omnino certè chylum in visceribus alteratum esse necesse est.

Præterea cum familiares sint asciti deiectiones cruentæ & loturæ carnis recens mactatæ similes, arguere est non omnino ita labefactatam esse haimatosin, vt chylus ab hepate non attingatur prorsus, & serum solum loco sanguinis generetur. & vt demus chylū intactū ab hepate sūmè refrigerato restitare, tamē quis ferat eā loquēdi formā ex chylo inregro ad viscera attracto loco sanguinis laudabilis ex chylo, inquam, concreto corpore solum aquam seu serum generari? nam si non peruenit totus, sed solùm eius pars tenuis fluxaque siue aquea crassiore ac terrenâ à tergo relictâ, an non potius tractrix quàm assimilatrix accusanda: & si tractrix accusanda, non tam eius impotentia essentialis, id est, intemperies frigida quàm viarum angustia criminanda?

Sed vrgeo. demus enim laborare hepar intemperie frigida, sanè quoniam per eam facultas vtraque tractrix & assimilatrix

est labefactata, cum vtriusq; instrumentum sit calor, non potest assimilatrix lædi, quin vna quoque tractrix. atqui quoniam tractio assimilationem præcedit, tractionem potius quàm sanguificationem esse læsam arguere oportet, aut certè non potiore ratione vnam quàm alteram. quia autē ex altera parte angustia viscerum experientia teste asciti ferè adiungitur, tractricis potius imbecillitatem quàm assimilatricis ascitis causam statuere necesse est; & ita frigida intempeties prima causa ascitis constitui debet quatenus tractionem potius quàm assimilationem lædit.

Cum igitur viarum angustiam potius hydropis causā quàm frigidam intempetiem vt putarem experientia & superiores rationes in animum induxissent meum, non mediocriter sum lætatus cum à Galeno accepi extitisse olim Erasistratum fautorem imo auctorem huiusce sententiæ à me conceptæ & superioris meditationis vi prius expressæ, quàm apud Galenum repertæ, quòd ab aliquot annis assidua eius lectione inretmissa potius animum ad vnius veritatis inuestigationem appulerim quàm in alienis sententijs colligendis laboratim.

Age enim excutiamus si placet omnia symptomata asciti assidentia vtrum sanguificationis vitium an tractionis, & intempetiem frigidam, an potius viarum angustiam, & distributionis vitium contra arguant. in primis igitur deiectiones chylosæ pinguesque & crudæ ascite laborantibus molestæ, vrina autem nulla aut valdè pauca demonstrāt sanè maximam chyli partem distributionem in viscera subterfugere, medioque in cursu, imo in principio viæ subsistere. nam si ad viscera peruenissent & tot vasorum meandros euasissent, omnino certè à chylo alienæ essent & subijssent aliquam alterationem & sanguinis rudimentum saltem aliquod, & longè probabilius est chylosas reddi, quia chylus defectu attractionis vasa mesaraica non subit, sed ex ipsis intestinis immediatè diffluit, quàm quod decursis illis anfractib⁹ ille ad viscera appuls⁹, & intactus ab illis relegat suū iter, perq; eosdē anfract⁹ remeet in intestina.

Et sanè id confirmat satis vrinæ paucitas nec respondens quantitati potus; sed & deiectiones cruentæ ac loturæ carnium recens mactatarum similes, quæ aliquando præcedunt hydropem, aut etiam in principio superueniunt, partem chyli aqueam maximè ad viscera percolatam peruenisse duntaxat

relictâ à tergo & subsistente parte crassiore arguunt, & alioqui atoniam consequuntur viscerum simulq; indicant; quemadmodum & stillæ sanguinis tenuis è naribus, è gingiuis, atq; alijs locis asciti familiares. quæ sanè atonia viscerum non tam in caloris imbecillitate summâ quàm in præternaturali laxitate & exolutione consistit fibrarum, quæ ad retinendum atque adeò trahendum (nam tractionis finis retentio) comparantur, & nihil ad assimilationem conferunt.

Huiusmodi enim cruentas deiectiones lotutæ carnium recens mactatarum similes ad tractricis retentricisque quidem imbecillitatem, minimè autem assimilatricis referendas esse Galenus disertè docet his verbis. *Igitur vt non potente ob imbecillitatem hepate succum à ventriculo attrahere attrahendi facultas afficitur, ita cum retineri nequit comprehendens continensque facultas infirma censenda est; proinde in primis quidem cruorem saniosum excerni videmus, postea verò crassiorem & veluti feculentum.* hactenus Galenus. quòd si hæ deiectiones cruentæ hydropis prodromi non tam assimilatricis quàm ceterarum facultatum sequuntur imbecillitatem, eamdem sanè adauctam hydropem sequi omnino necessarium est. ex his igitur, vnàque è stillis sanguinis atque alijs argumẽtis conuincitur necessario serum in hydropicis redundare quidem, sanguinemque longè à prædominio esse serosum, nam aliter non sponte diffflueret ex varijs corporis partibus, itaque ex eius redundantia hydropem sequi non quod assimilatrix, sed potius tractrix est labefactata.

Nam serosus plus quàm par est sanguis & fibratum expers fit sanè, quia fibrosa chyli pars minimè ad viscera peruenit, sed tantum ichorosa, eaque plurimo sero affusa, quæ vtta que scilicet per tenuitatem vasa visceraque ipsa semi-angustiam incompletã patiẽtia superare potuit. atq; hęc quia ad nutritionẽ minus idonea est, vtpotè quæ nec apponi, nec agglutinari potest siquidem lentoris & pinguedinis expers, inde fit vt corpus quidem tabescat, & simul quędam partes contrà intumescant, in quas scilicet serum in sanguine redundans defluit, nec resolui potest, nisi accessu alieni caloris.

Scilicet quod ad atrophiam attinet, illa sanè non aliam causam habet quàm quòd partes congruo destituuntur alimẽto, intercepto scilicet ob viscerum infarctus, quos cum sola sero-

ὥσπερ δὲ τοῦ μὴ δυναμένου δι' ἀτονίαν ἥπατος ἐπισπᾶσθαι τὸν ἐκ τῆς κοιλίας χυλὸν ἡ ἑλκτικὴ πέπονθε δύναμις, οὕτως τοῦ κατέχειν μὴ δυναμένου, τῆς περισταλτικῆς καὶ καθεκτικῆς δυνάμεώς ἐστιν ἀτονία καὶ διὰ ταύτην, ἔκκρισις ἐν ἀρχῇ μὲν αἵματος ἰχωρώδους γίγνεται, μετὰ ταῦτα δὲ ἤδη καὶ παχυτέρου καὶ οἷον τρυγώδους. *5. de loc. aff.*

ſa pars ſuperet, & cum minimè affigatur partibus, indeque ſuperfluat in totum, præſertim tamen grauitate ſua deorſum nutat atque decumbit in crura, quæ à fonte caloris longè ſemota tandem ab eius depluuio continente intumeſcunt. qui tumor tamen fugax eſt, quòd calore lecti humor aqueus facilè reſoluatur, cum qui faciem occupat non ita euaneſcat & obliteretur, quippè cum nuda facies ambientis frigori ſemper ſit expoſita.

Sed quæret aliquis ſi atrophia hydropi comitem ſe adiungit quòd laudabili & nutritio ſanguine partes deſtituantur, & non niſi aqueus ſeroſuſque ſubminiſtretur, itaque exorbitet in vaſis, vt in tumorem præter naturam quædam attollat membra, quî ſit vt ſitis, quæ eſt humidi roridi ſeu ſeroſi appetitus, perpetuò moleſta eſt aſciticis, & non fames potius?

Creſcit indulgens ſibi dirus hydrops,
Horat. *Nec ſitim pellit, niſi cauſa morbi*
Fugerit venis, & aquoſus albo
Corpore languor.

Famis ſanè ablata cauſa in procliui eſt, tractio ſcilicet ſeu exſuctio venarum ad ventriculi ſtomachum attinentium, ratione plenitudinis viſcerum & languoris caloris eorum vernaculi: ſed ſitis quoque non obſcura eſt reputantibus ſerum per moram putridum, ſalſuginoſum, ac nitroſum nullâ ratione vſibus naturalibus ſatisfacere poſſe; aut potius conſiderantibus ex ſanguine ſeu chylo viſceribus infarto & putrente vapores elatos os ventriculi oppetere calidos ſiccos. nam à ſero quāuis putrente & ſalſuginoſo vapores efferri ſitiferos haud facilè crediderim, & multo minus ſitim induci [quanquam ea eſt clar. Mercati ſententia] quòd per exhauſtum humidi in viſceribus primigenij importunius trahant viſcera. nam inopinabile calore innato viſcerum deuaſtato tractricem vigere poſſe.

Sed pergamus ad reliquas ſi quæ ſint functiones, quæ inſalubres & præternaturales aſciti aſſident. tuſſis ſanè ſeu tuſſiendi cupiditas inanis experientiâ teſte iam à principio ei ſeſe adiungere ſolet & longe prius quàm ſerum eâ ſit in abdomine collectum copiâ, vt in thoracem erucet vel exudet, quòd inferior venter ei continendo iam ſit impar, hoc enim propriū eſt aſciti iam longiùs progreſſo. aſſidet igitur tuſſis non aliam

sanè ob causam quàm quia aut diaphragma à viscere alterutro aut ambobus extumescentibus & grauitantibus deorsum diuellitur distrahiturque, aut certè si iam serum tanta sit aggestũ copia vt ei innatare veluti viscera possint, & idcirco leuitare, quia idem diaphragma ab eo præter ordinem distento quippè immaniter secundum conuexa seu gibba comprimitur & in angustias adducitur. nam tussis quia sicca ab exudante sero non fit sanè in principio, cum imum ventrem tum occupet solum, neque etiam à qualitate vaporum è sero expirantium sursum excitatur tussis, quippe cum ij vapores lenes & mulcebtes sint potius præsertim in principio.

Atque hæc satis multa de natura ascitis causisque eius proximis; de causis enim antecedentibus dicere velle parecbasis esset longior, & ab instituto nostro aliena, patiterque de dignosi hydropis iam præsentis affectus quippe per se euidentissimi agete esset de meridie lumen accendere: verum futurum & instantem antè denunciare si non medico gloriosum (cui incerta minanti & maximè ingrata haud facilè creditur) certè ægris vtile, aut prorsus necessarium. vnum igitur certissimumque & instar omnium ascitis imminentis prognosticon habendum præsens tumor siue inflammatorius siue scirrhosus altervtrius visceris, hic namque nisi maturè curetur funestum certe necessarioque infert ascitem.

Quæret autem hîc fortè aliquis frequentiæ huius exitiabilis affectus causas. verum consideranti hinc quot & quàm crebræ vitam hominum incursent causæ, quæ mesereum visceraque crassis & crudis opplere succis ac infarcire possunt, illinc quàm frequentes occasiones sanguinem vtrumque in viscera seu in natiuos fontes impellentes, impulsum cohibentes, cohibitumque putredini & corruptelæ obligantes, mirum profectò non videbitur viscera crebris adeo oppotuna vasorum angustijs, ptopriæque substantiæ infartibus esse.

Equidem dici non potest quàm vbetem praua petperamque instituta victus ratio & præsertim labor corporis intempestiuè, & adhuc incocto cibo initus subministrent; aut quàm crebri ab animi passionibus & præsertim aëris inclementia & subitis atque alternantibus eius mutationibus, Boreæque præsertim flatibus, maxime in plagis septemtrionalibus contingant sanguinis recursus impulsusque siue lenti, siue confer-

ti in viscera, à quibus febres plethorica inuadunt corpora, eæque licet paruæ, continuę tamen & ferè funestæ, atque hydrope terminatæ, imo non nisi cum eo commorientes, in quibus plerumq; viscera tensa & immanem aliquando in tumorem, qui etiam costarum lumbos supra exstet, & dura supra admirationem præsertim hepar, quod aliquando trunci ligni instar edurum est, & veluti retorridum, & alioqui rimis fissum plurimis, in quibus aquam puram vidi latitantem & aliquando inclusam in vesiculis quæ hydatides dicuntur; quæ tamen meo iudicio non apparent, nisi inflammatorius tumor aliqua in parte suppurauerit. vesiculæ enim fiunt meâ sententiâ ex puris parte aliqua concrescente & excocta à calore.

Superuacaneum hîc foret cacoethiam ascitis & indomabilem contumaciam pluribus describere, quæ naturæ vires, artisque omnem industriam ita eludit vt omnium medicorum ingenia subsannare vulgari sed vero perhibeatur prouerbio, *L'hydropique fait aux medecins la nique.* certè eius malignitate longè plures quàm cuiusquam alterius chronici affectus confici tabescereq; & mori experientia quotidiana abundè testatur, cuius prauitatis ratio satis obuia est in commemoratas à nobis causas eius diligenter attendentibus, nimirum intemperiem frigidam summam, quæ exhaustum spirituosę humidęque seu carnosę viscerum substantię à febrili ardore illatum consequitur, & obstructiones siue tumores eorumdem. OBS.

Quæ enim ars exhaustum humidum primigenium restituere, extinctumque calorem vernaculum denuo suscitare potest? quæ industria tenacius adhærescentes, & quasi iam concretos adnatosque vasorum parietibus humores abstergere, vel altius imbibitam impactamque viscerum poris alienam substantiam abluere, atque saxeam propè duritiem emollire, retorridum denique parenchyma æquabili & pristino substantiæ modo commutare valebit? etsi namque obstructiones tumoresque viscerum in principio artem minimè superare videntur, nihilominus tamen tum quoque rarò percurantur, quia scilicet aut per medicorum socordiam preferuidentur, aut ratione diuturnitatis negliguntur spernunturque, vtpote cum & ęgri statim atque febris deferbuit se habeant ὀρθοςάδην, capiarque eos fastidium cum medicamentorum tum medicorum, & vicissim medicos sæpè propria auarities ad vale-

dicendum ægris partam antè victoriam solicitet, aut certè pudor eius tam diu delatæ re inconfectâ clam sese substrahere compellat: itaque morbo ob hasce causas in dies maiorem acquirente contumaciam sensim succrescit hydrops, qui alioqui tum demum negotium exhibere ægro & reuocandi medicos occasionem dare incipit, cum iam viscerum cacopragia longius prouexit & omni arte superior euasit.

Quo sanè temperi quàm fieri potest primæ mali fibræ eradicandæ sunt, & nauiter curationi incumbendum, dum adhuc natura viscerum integritatis suæ quodammodo retinens est, hoc est, æger est εὔσπλαγχνος, ac quamprimum certa se prodũt signa hydropem interminantia, cuiuscemodi sunt præter tensionem & grauitatem hypocondrij vtriusque, aut alterutrius dispnoea, asitia, vrina non satis potui respondens, & incipiens cachexia, quæ sese euidenter prodit prauo totius habitus colore, genarum liuore, ac pedum tumore, magno virium languore, & id genus. omni itaque studio vacandum auersioni, certè curationi iam iam incipientis ἀρχομένης τῆς νόσου, vt loquitur Hippocrates, ascitis, quà natiuum qui superest calorem fouendo augendoque, & substantificum reparando humidũ, quà viscera ab obstructionibus liberando, pleonexiam eorum deplendo, quà denique serosum & redundantem iam humorem confestim expurgando vacuandoque.

Ergo quod spectat ad eam ascitis speciem, quæ acuto succedens morbo calidi insiti viscerum sequitur penuriam siue frigidam intemperiem, oppugnanda certè in primis victus ratione, quæ ex cibis euchymis eupeptisque & modicè calidis constet; quo in censu sunt aues domesticæ, & præsertim montanæ, perdices, turdi, idque genus, vinum generosum, hispanicum, maluaticum, imo medicamentosũ, vt aromaticum, absynthites, passulæ damascenæ, corinthiacæ, quippe in quibus vt in vino, viuificus quidam calor natiuo nostro affinis adhucnum viget; salsamenta autem aromatis condita non insalubria erunt. cibus porro ter in die assumi potest sed ex longis interuallis. nam in medicamentis exigua spes nisi fortè in vsu electarij aromatici rosati diarrhodonis Abbatis, dialaccæ, corticum citri, zingiberis conditi, & similium (si modo empyreuma febris minimè fuerit relictum) quorum vsus ante cibum salubris erit, quemadmodum à cibo fomenta ex mentâ, ab-

synthio vino incoctis generoso, & emplastrum ex crustâ panis aromatis aspersis laudantur.

Iam quod ad alteram ascitis spectat speciem, quæ viarum angustiam potius sequitur siue ob vasorum infartum, siue ob rumorem phlegmonodem aut scirrhosum, & alioqui medicabilis est (nam confirmatæ prouectæque admodum frustra curatio institueretur & tentaretur, cuius obtinendæ nulla spes foret) cum hactenus antecedentibus eius causis pleonexiæ scilicet & cacochymiæ fuerit satis consultum; suppono enim medici non defuisse operam tempore & loco partim per idoneam victus rationem, medicamentorumque vsum febri prægressæ & diuturnæ conuenientium, partim per ipsum febrilē calorem, cui in superfluis humiditatibus deterendis absumendisque non ignaua vis est, confestim ad aperientia deobstruentiaque mesereum & viscera affecta male accedendum. sed eâ lege vt si iam aliquis abdominis tumor fieri in eo synathrismum demonstret axiologon, expurgationis eius ratio in primis habeatur, cum viscera intestinaque sero innatare & immergi diu non possint citra detrimentum & grauem vernaculæ temperaturæ noxam. sapienter enim monet Hippocrates *incipienti hydropi alui profluuium aquosum sine cruditate morbum soluere*, & alibi *his qui hydropem circa venas collegerunt erumpente aquâ in ventrem solui*.

sent. 33. l. 6. sect. 2. Coac. ἐπὶ δὲ ὑδέρῳ ἀρχομένῳ διάῤῥοια γενομένη ὑδατώδης χῶρις ἀπεψίας λύει τὸ νούσημα. sent. 37. l. 6. sect. 2. Coac. τοῖσιν ὑδρωπιώδεσι κατὰ φλέβας ἐς κοιλίην ῥαγέντος τοῦ ὕδατος λύσις.

Ita autem medicamentorum temperabitur vsus vt à leuioribus siue hydragogis, siue obstruentibus initium semper capiatur, & forma eorum solida præferatur liquidæ: conuenient ergo primum pilulæ ex hiera, carthamo, agarico cum tantillo rhei, quod etsi cum aqua repurganda venit, cholagoga videntur aliquorum iudicio intempestiua, tamen mea sententia plures simul scopos explet scilicet deobstruendi & serosos humores, quibus bilis ferè semper affusa est, purgandi per renes, & aluum vnaque partes roborandi. Ex illis ergo medicamentis siue boli, siue pilulæ fient pulueribus subactis cum succis iridis, vel sambuci, aut sirupo aliquo vt rosaceo solutino, siue de absynthio.

Exhibito autem medicamento purgante & modice, prætermissaque morosiore alia præparatione quippe quam humor ex se fluxus minimè desiderat, deobstruentibus locus erit & primum leuioribus, in quo genere sunt oxysaccarum, sirupi

sirupi de cichoreo, acetosus, de radicibus, de limonibus, species triasandali cum theo, & diarhodonis Abbatis, è quibus cum puluere rasutæ eboris, cornu cerui vsti, seminibus melonum, agrimonij, atque saccaro in aqua agrimonij dissoluto tabellæ cócinnari possunt. præterea trochisci de absynthio, de spodio; denique pilulæ ex puluere rhei, spicâ nardi, vermium terrestrium exsiccatorum in vmbrâ & malaxatorum cum succo cichotij, aut fumariæ per dies caniculares condensato, quibus ammoniacum in aceto dissolutum addi potest si suspicio sit affectus scirrhosi.

Quanquam porro solidior forma medicamentorum præfertur liquidiori, tamen non insalubriter syrupi aperientes dissoluuntur in decoctis eiusdem generis, vt radicum quinque aperientium, intybi, agrimonij, betonicæ, capilli veneris, ceterach & id genus, sed in modicâ admodum quantitate.

Atque ijs leuioribus per aliquot quaternarios vsurpatis succedent commodùm generosiora siue hydragoga, siue deobstruentia. in primo genere ceteris antepono elaterium quod pilulis prædictis ad pauca grana addi potest; & hydragogum minus Fernelij felici successu sæpè expertum mihi, & nuper in nobili aduocato Pontano Arnulpho Mauiean, cui ab inflammatorio hepatis tumore & graui febre intumuerat insigniter vniuersum abdomen.

OBS. 116.

In secundo genere sunt oxymel diuersi generis, syrupus bisantinus, de hyssopo, de prasio, qui soli possunt in decoctis radicum filicis, rubiæ maioris, rumicis, valerianę, anchusæ, herbarum cichoracei generis, absyntij pontici, chamædryos, chamæpityos, seminis agrimonij, securidacæ, cicerum, lupinorum, florum genistæ, stæchados. quæ sanè non minorem vim in sero repurgando per renes quàm in deobstruendis visceribus habere statuendum est, ideoque ijs obnixiùs vtendum. ad hos scopos pariter commendantur trochisci de eupatorio, de capparibus, & rheobarbaro. quia autem in chronicis morbis remediorum varietas iure laudatur quòd alias natura assuetudine remediorum vim spernit eorum & ludificat, consulendi celebres practici Hollerius, Duretus, Mercatus, Massarias, Saxonia, & ceteri, qui eorum magnam syluam tradiderunt.

Iam vero non minori facilitate quàm commoditate serum

Rr

modo præſcriptorum medicamentorum vſu per renes repurgatur, ſed etiam decocto polij montani, calaměti, virgæ aureæ, cōſeruiſq; betonicæ, eryngij, & deniq; terebentina: quæ diuretica longe ſudorificis præferenda, quòd hæc non poſſint niſi ægerrimè vſurpari ob coninnctam hydropi ſiue diſpnœam, ſiue virium languorem: & ſudorem præterea retorrida viſcera vel affectu phlegmonode diſtenta non facilè permittant. adde quod exiguo cum fructu aut potius cum detrimento & noxâ vſurpantur, ſcilicet qnia neque vacuant neque deobſtruunt niſi calida actu ſumantur, & ferè etiam potentia valdè calida, quæ ratione febris adiunctæ ſunt ſuſpecta. certè inproſperum eorum ſucceſſum in omnib⁹ memini, & nominatim in ampliſſimo Præſide cameræ comput. Lotharingiæ Aliſio D. de Vroncourt.

OBS. 117.

Quibus etiam de cauſis haud valde probare poſſum in aſcite ob anguſtiam vaſorum ea quæ inſenſiliter aquam vacuate creduntur, vt ſunt ſales rheriacales, magnæ antidoti, & eiuſmodi.

Atqui cum ſuperius memorata remedia quouis anni tempore maximopere probem, æſtate tamen vereque præcipiti, vtineunte autumno, vnas acidas aquas vſque & vſque inculcare & deprædicare non ſatis poſſum, & ſoleo, cum earum vires in deobſtruendis viſceribus, vacuanda ſimul aqua ſiue per aluum, ſiue per vrinas, ſiue per ſudorem præpotentiores ſint ceteris cum per ſe, tum ratione copiæ quæ in vſum venit, defectu cuius cetera medicamenta longe acidis aquis ſunt inferiora, quippe quæ non niſi parcâ manu propter ingratitudinem ingeri poſſunt.

Eximias ſanè acidarum vires teſtantur qui fontem Spadenſem bibunt, qui ſingulis annis ſingulare earum beneficium in percurandis hydropicis experiuntur. nam & ego ipſe earum vel longius importatarum vſu non ſemel hydropem auerti iam inſtantem, & reſtitui olim earum beneficio fratrem Angelum Capucinum etiam orthopnoicū ex inſigni tumore phlegmonode vtriuſque hypocondrij, & hac æſtate alius vir Religioſus Pater Simon Ragheſius ordinis Præmonſtratenſis ab inflammatorio hepatis tumore graui febre comitato reualuit quarto poſt menſe.

OBS. 118.

Atque hæc ſatis multa de medicamentis quæ & cauſas &

affectum propositum respiciunt si hoc vnum addiderimus tanquam coronidem tẽpus administrationi eorum commodum esse duntaxat matutinum, distans quippè decem minimum horas ab assumpto cibo. nam quæ cibo crudo adhuc in stomacho offeruntur obstructiones potius augere quàm tollere nata sunt.

Iam quid præsidia, quæ manuum opera industriaque vacuare sensibiliter aquam abdomine contentam possunt commemorem? ea sanè etsi varia sunt & passim laudantur, tamen pleraque vsu longo tanquam perniciosa probata flocci facio. accepi certè ab expertissimis olim medicis dum in Italia viuerem funestissimam ijs plerumque gangrenam succedere o batrocem dolorem cum ijs conjunctum, & confertum aquæ intemperantiùs attractæ decubitum, quorum experientiæ confidens vt debui ab ijs semper abstinui, & eo libentiùs quòd funestum illorum euentum experientia comprobaui in nobili matrona consorte fortis & generosi viri Claudij de la Fertè Capitanei vicarij præsidij Nanceiani, cui ascite laboranti cum ex consilio boni senis pharmacopœi me quamuis reclamante cauteria vtrique cruri adhibita fuissent, inflammatio, & mox gangrena accidit adeò dira fœtidaq; vt loco escharæ lurida caro propiorque sterquilinio siue odorem siue colorem spectares, succreuerit (quem fœtorem tantum exhalabat vt vniuersum completet cubiculum) aliâs septimanam intra alteram exitiabilis.

OBS 113.

Quanquam autem experientia ita statuendum esse de chirurgicis præsidijs iubeat, excepetim tamen setonem, seu cánulam scroto vulnerato immissam, & vmbilici apertionem à clarissimo Andreâ Laurentio celebratam & feliciter vsurpatam, modo a perito & exercitato chirurgo ea fiat. nam alias periculosa est, vt obseruaui in pauperculo homine iam à biennio ascite laborante, cui valetudinis recuperandæ gratia ab illustri & reuerenda Antistita cœnobij D. Petri apud Mediomatrices Ioanna de Marcossey misso in Pontem cum vmbilico aperto ligamentum hepatis à chirurgo in hac operatione non satis experto fortè præcisum esset, profluxitque aqua, die is sequenti à diaphragmate cum scirrhoso hepate simul diuulso ac deorsum nutante spiritu intercluso, vitâque simul fuit priuatus. notum enim est omnibus satis præcisionem illius li-

gamenti immedicabilem suffocationem breui consequi.

Quò sanè laudaui semper illud dictum clariss. Archiatri Desiderij Philberti longè satius esse sinere suo vt in sterquilinio hydropici moriantur, quàm frustra tentare & infamare præsidia quæ alijs saluti fuere. Equidem quæ hactenus præsidia cõmemoraui, ea iam iã instãti certè non valde prouecto asciti præscripta esse à me intelligi cupio. nam altiùs radicato confirmatoque iam affectu ea nequicquam & non sine lubibrio tentari possunt, vt ijs hydropicum velle curare sit Æthiopem dealbare, aut laterem velle lauare.

Age vero superuacaneum est de victus ratione plura dicere, cum sicca tenuisque sed alioqui in paucâ mole multum nutriens satis euidenter ab hoc affectu desideretur, in quo perluuies serosa longè manifestius quàm in vllo alio redundat. omnibus namque satis innotuit quod non pauci tenuioris fortunæ homines ab exquisita potus abstinentia pristinam recuperarunt sanitatem; nihilominus tamen non sum adeo stricti iuris, quin iusculorum vsum permittam modo diureticorum, in quibus scilicet incoxerint radices aperientes petroselini, fœniculi, asparagorum, cappares, maiorana, hissopus & eiusmodi. carnes euchymæ, eupeptæ vel tyronibus notæ sunt, & à piscibus, fructibus, leguminibus prorsus esse abstinendum satis ipse affectus insinuat; excipio tamen ficus & passulas siue damascenas, siue corinthiacas. sed hæc plus satis in re tam clarâ quam quæ clarissima.

TVMORES AQVOSI SIVE HY-
dropes particulares lienis & hepatis.

Memini me non semel olim vidisse tetigisseq; splenicos [eorum nomina temporis longitudine effluxa è memoria exprimere hîc nõ licet] quibus lien catarrhopos in immanem excreuerat tumorem, qui vel vmbilicum infra sinistrum latus longè lateque tenebat, atque euidente renitentia seu tensione sese prodebat, & iam semel atque iterum cum euanuisset recurrerat. hosce alioqui ὀρθοπνοίαν laborasse & fusco squalidoque habitu à natura fuisse recordor, & à febre vixisse arbitror immunes, certè adeo paruâ, quæ querelam sui ab ijs non exprimeret. quid præterea de ijs, quos cursim duntaxat vidisse contigit, dicam nihil habeo certi.

OBS. 100.

Obseruo autem passim in plerisque febribus continuis iam à principio vtrumque vel alterutrum hypochondrium, sed præsertim dextrum tensum quidem sed indolens tamen, & eum tumorem breui subsidere siue spontaneo sanguinis fluxu superueniente, siue potius eodem sectione venæ reuocato (nam id genus febrium modo tempestiue vocatus largâ sanguinis detractione simul & semel, aut per epicrasin potius ex Hippocratis consilio iugulare vt cum Galeno loquar, consueti) siue diarrhœâ aquosâ biliosâ, siue profuso sudore, siue per se, hoc est, sponte & sensim sine sensu, seu insensili resolutione citra suppuratũ, & citra duritiẽ immedicabilẽ: vt pridẽ annotaui in nob. viro L. Stephano Subst. Pont. quanquam iisdem empyema diuturnũ ferè & annuũ aut scirrhũ succedere non raro mihi obseruatum.

OBS. 121.

Magnus sane Hippocrates annotauit tumores oedematis nomine generali expressos molles quidem & indolentes, quos spontè sedari innuit, sed aliàs iudicari tardius vt quadragesimo aut sexagesimo idque siue fluxu sanguinis, siue suppurato, siue spontè. Clariss. Desid. Iacotius & quidam ex practicis rumoris in liene laxi meminerunt & à febre immunis, eiusque fugacis. Clariss. Franciscus Valesius eos sic descripsisse videtur, *sunt quidam*, inquit ille, *quibus lien valdè durus est & magnus, color vero faciei & reliqui corporis non admodum vitiosus, quod quidem neque admodum graue, neque periculosum est. significatur enim solum vitium lienis.*

sect. 6. sent. 3. 2. Coac. & in progn. Τὰ μαλθακὰ δὲ καὶ ἀνώδυνα τῶν οἰδημάτων χρονιώτερα δὲ τὰς κρίσιας ποιέεται ἧσσόν ἐστιν ἐπικίνδυνα. Τὰς δὲ ἑξήκοντα καὶ ταῦτα ὑπερβάλλοντες, τοῦ πυρέτου μένοντες ἔμπυοῦται. *sent. 6. l. 3. sect. 2. Coac. & in progn.*

In primis igitur ex huiusmodi multiplici tumorum numero qui quidem sine febre sunt potius laxi, quàm verè duri, atq; indolentes, eos non esse phlegmonodes & verè inflammatorios satis constat. neque enim phlegmone esse sine graui febre potest. doloris præterea absentia id confirmat, qui necessario adest phlegmoni à sanguine quocumque affatim & derepente viscus impetente.

Cum autem durities adiuncta insinuet eosdem scirrhoso generi posse accenseri, tamen non quidem secundario scirrho qui phlegmoni successerit malè curatæ, sed potius, qui primigeniâ generatione adortus fuerit lienem aut hepar, verosimile est, siquidem febris prægressa accusari non potest, cuius ardore arefactum viscus immedicabilem contraxerit duritiem. atqui quoniam durities vera quæ siccitatis est effectus non la-

xitatem præ se fert & alias non ita insigni & euidenti tumori coniuncta est, tumores autem præterea huiusmodi euanesce re & oblirerari siue sensim sine sensu ac sponte, siue affatim & sensibili aliquâ cum euacuatione solent, certè neque ad alterum scirrhi genus quod a crasso terrenoque humore suæ primordia originis repetat referri possunt.

Quoniam itaque per hos tumores moles partium augmentum cœpit, atque omnis moles à substantia emanat corporeâ, vt ex physicis constat, sanè per additamentum substantiæ alicuius corporeæ & materiatæ partes intumuerint est necesse; atque cum æqualis tumor sit ferè, tametsi catarrhopos seu decliuis tantùm percipitur [nam propter sepimentum costarum anarrhopos non facilè detegitur sed effugit manus cōtactū] eam substantiam adiunctam altiùs intimiusque infusam immixtamque esse æqualitet toti visceri verosimile est.

Per tumores porrò istos quia hypochondria ita sunt tensa, vt non verè dura sed potius laxa tactu iudicentur, materiam adiunctam & tumefacientem inde arguere est compressilem esse & cessilem, qualis est aquæ, quæ facilè cedit moxque refluit, non autem duram, qualis terrena est & limus iam a sole induratus resoluto magna ex parte humore antea imbibito. quia præterea tumores isti spōtè subsidēt & sine sēsu itaq; perfectè quādoq;, vt natiuæ magnitudini mollitieiq; æquabili restituta sibi pars videatur, etsi aliâs aliqua superest renitentia & durities, conijcere est additam illam substantiam perfectæ resolutionis esse capacem omnino, quæ nihil terreni crassamenti ex se relinquat, aut certè maximâ ex parte resolui possit, quę exiguum quiddam resolutionis impatiens relinquat, qualis sanè substantia est aut vaporosa omnino, aut aquea simplex, aut cui terrenum quoddam crassamentum fuerit admixtum.

Sed enim quia si detur esse vaporosam, eam necesse est in ipsa parte tumefacta genitam fuisse [nam per vasa angusta obliquè intestinorum corpori inserta oscillaque eorum longe angustissima crassis ex intestinis] sunt enim flatuum cōceptacula flatus subire spōtè, aut ex ipsis intestinis quasi exugi traijcique porro ac deferri per anfractuosos vasorum sinus in viscera vsque improbabile est, ne dicam dictu ridiculum] gigni, inquam, vaporosam substantiam in viscere ex subiectâ aliquâ materia oportet, materia autem vaporis est prorsus aquea, vt

constat ex physicis, resolnitur profectò materialis causa omnis propositorum tumorum tandem in aqueam.

Certè vt non diffitear siue vasa, siue viscera turgere posse spiritali & caliginosâ aliquãdo materiâ, vti censuit doctus Coac. interpres modo citatus, in eâ tamen sum hæresi huiusmodi vaporem nihil aliud esse, quàm serũ siue aquam in massa sanguinis vel chylo confusam, calore attenuatam & concepto agitatam feruore, quod philosophiæ & sapientum consensui omnino consentaneum est. itaque tumores isti laxi viscerum suboriuntur per accessum humoris aquei sese in intimius eorum corpus siue perenchyma insinuantis.

Quod confirmat indolentia tumori coniuncta & tensioni, à cuius enim humoris conferto decubitu in partem membranâ succinctam dolor sensusque tristis, grauitatis saltem sensus abesse potest, nisi ab aquei decubitu suâ naturâ lenis omnisq; acrimoniæ experris, statimque per attenuationem, quam vbi primum viscera irruit pariter, leuitanris, & non nisi per exsudationem sensim factam irruentis tensionemque molientis? non enim sanguis, aut alius vllus humor terræ particeps citra indolentiam affatim, & subitò viscera inuadere potest.

Vnde autem illud humidum exorbitans venit impetitque viscera? Sanè quoniam lien & hepar sunt coniuncta cum venoso quidem genere hepar, cum arterioso autem potissimum lien (loquimur enim de sanguine iam confecto) atque qualibet massa, sed præsertim sanguinis arteriosi plurimo est sero affusa, haud dubium esse potest ab vtroque vasorum genere serosam pleonexiam deponi in vtrumque viscus posse siue spontè, siue pulsu motuque naturæ copiâ eius aggrauatæ & irritatę, siue seorsim, vt euenit in diarrhœis biliosis, siue vnà cum sãguine ipso turgere, sed ita vt sanguis ipse quidẽ in vasis subsistat, serum autem ex ijs exundet in lobos, atq; tumorẽ exciret.

Nam ita duo tumorum genera suboriuntur, quorum vnum à seri duntaxat decubitu sine febre est quidem saltem non magnâ & graui, certè minimè periculosa & subsidet spontè; alterum cum graui & acutâ febre & suppurato fere solui solet, scilicet sanguis acratos in vasis subsistens nisi reuocetur tempestiuè venæ sectione, & alijs reuulsionis generibus, putrescat necesse est ac suppuretur, vnde febris & solutio tumoris plerumque funesta per empyema.

Id porro discrimen inter duo viscera insinuat ratio, experientiaque confirmat, vt quoniam sanguis arteriosus longè copiosiore sero scatet, quàm venosus qui crassior est crudiorque: & præterea hepatis vasa quàm lienis longè exiliora & angustiora, hepar inde magis quidem opportunũ sit tumoribus, quià sero vnà cum sanguinis affluxu fiunt, atque febre magna succincti suppurato terminantur, contrà lien ijs obnoxius sit magis tumotibus, qui ab vnius decubitu seri excitati febtem non ita magnam habent adiunctam & per se sedantur; quanquam vtrique tumores auerti possunt si medicus tempestiuè vocatus vel eos iam præsenres aduertens, vel iam iam instantes præuidens legitima remedia reuulsioni materiæ influentis adhibuerit, atque etiam influxuræ, & causam mouentem siue occasionem correxerit v. g. plenitudinem sanguinis & seri, vel subitum frigus ambientis, ob cuius occursum & ex crebris interuallis ex inopinato repetentem in septemtrionalibus terræ plagis nullum genus febrium obseruo frequentius grassari & adoriri corpora præsertim iuuenum plethorica, nec satis sibi cauta prouidaque harum subitarum aëris mutationum, & etiam easdem negligentia præ nimia iuuenilis roboris confidentiâ.

Nimirum rara iuuenum corpora Boreas ex improuiso perflans altiusque penetrans præsertim si austrinam constitutionem exceperit è circumferentiâ redundantem in vasis sanguinem vnà cum sero & sæpius serum solum, quippe facilè separabile, in præcordia magna vi pellit truditque. quo sanè necessario in stipites cum ruant, in viscera quoque seu fontes, ex quibus primò dimanarunt, impetere euenit, & sæpè subsistere in angustijs radicum vasorum præsertim sanguinem crassum. nam nullo negotio serum erumpit è vasis irrumpitque in poros parenchymatis: itaque raræ sunt febres, in quibus ab hoc sanguinis recursu ambo viscera, aut saltem alterum ex ijs non intumeat vt plurimùm.

Equidem experientia quotidiana obseruo passim huiusmodi rumores, & inter alios memini me vidisse in dissecto cadauere illustris adolescentis Baronis Ferdinandi ab Henausen, cui febris cum tumore inflammatorio tertiùm recurrerat intra vnum annum, eaque letalis, lobos quidem omnes hepatis admodum turgentes sed laxos & molles, interiùs autem OBS. 112.

viſcus ſtupendâ rigidum duritie & retorridum, ſcilicet lobo ſeri nō minor pars inuaſerat, nam reliqua portio in aluum primum ſeptenarium decubuerat, vnde diarrhœa hydatotis, ſed ſanguis in vaſis ſubſtiterat & interno viſcere, in eoque vſtione concreuerat in dnritiem inſignem.

Quinetiam non improbabile eſt ſeroſam ſanguinis partem in ſpatium membranam inter & parenchyma interiectū excuti poſſe, aut ſenſim exudare colligique eā copiā, quæ tumorem excitet, vt eſt a nobis annotatum ex Hippocrate ſuperiore obſeruatione.

Adhæc quoniam viſcera ambo ſibi per duplicem portam coniunguntur, non eſt dubium alterutrum in alterum poſſe deponere ſuam pleonexiam, & tumorum exhibere materiam. Atqui quoniam ſpeciatim lien cum vētriculo coniungitur immediatè per vaſa breuia quidem ſed ampla, eaque plura. nam hepar ei per media inteſtina connectitur & vaſa ſed longiora obliquiuſque inſerta & ſurſum aſcendentia, minori ſanè negotio magna aquæ epotę pars peruenire poteſt è ventriculo in lienem ſiue ſpontè, ſiue potius tractu ipſius lienis, quandoquidem vaſa lieni & ventriculo communia non nihil obliquè incedunt duas inter ventriculi tunicas.

Quoniam enim lien ex inſtituto naturæ fluxiliorem atque adeo aquoſiorem cbyli partem è ventriculo immediatè trahit exugitque in dies, ex quâ calidum & tenuem ſanguinem ſibi totiq; conficit & minorē eius confecti partem apponit ſibi ſed maiorem per arterias in vniuerſum corpus diſtribuit, atque interea renes ſerum iam ſuperfluum ebibunt ſecernuntque à ſanguine, lien autem eam in chylo partem aqueam trahit abundantiùs quò calor tractionis omnis inſtrumentum in eo magis viget, quę vniuerſa ſunt in pbyſicis demonſtrata, neceſſe eſt profectò lienem æſtuoſum ſiue à naturâ, ſiue aliam ob cauſam multæ aquę ſitientem ab intemperatiore tractu aquoſioris chyli è ventriculo in dies continuante turgere tandem collectâ aquâ, & maximè perencbyma eius rarum, ſpongioſum, atque bibulum, ſi præſertim eueniat renes in ſuo munere ſegniores euadere: quod vtique euenit cum ab aſſiduo ſanguinis ſeroſi affluxu natiuus eorum calor impenſiùs refrigeratur, aut vero ſaburrâ arenoſâ, terreniſque & craſſis ſordibus, quæ cum aqua in potum veniente ferè ſunt commixtæ, ipſi

obſtruuntur.

Itaque quibus lien à natura præcalidus, ij tumoribus ferè laxis & immanibus ac prodigioſis viuunt obnoxij, quiq; quandoque ſubſidunt ſponte, aut certè in ſcirthum degenerant, quòd craſſamēta illa terrena diſcuſſionis ſint impatientia. poroſa ſanè lienis ſubſtantia bibulaque & calida à naturâ magnū adfert apparatum ad frequentiam vt & ad ſtupendam molem eiuſmodi tumorum. nam ſi hepar denſâ carne in duplo vel triplo naturali maiorem molem præter naturam poteſt intumeſcere vt non ita pridem in hoſtiario principalis cameræ vi hepatitidis abrepto obſeruaui, cui hepar in molem ſupra admirationem extuberauerat, lienem ἀραιοσαρκότερον in quintuplo vel ſextuplo maiorem natiuâ excreſcere molem non mirandum, præſertim cum potus quotidianus materiam abunde ſubminiſtret.

OBS. 113.

Huius autem doctrinæ de continente causâ horum tumorum ſeroſâ ſcilicet colluuie argumentum eſt in primis generatio horum tumorum non ſimul & ſemel, ſed ſenſim fieri ſolita; cuius ſignum indolentia. ſcilicet ſi per pulſum fieret tumor, omnino affatim inuaderet viſcus cum pulſus materię naturam aggrauantis confertim fiat præſertim in publicis officinis; attractio enim contra fit pedetentim & ſine ſenſū quippe quæ reſpondet inanitioni habitus corporis à cauſis externis ſenſim fieri conſuetæ.

Deinde idem conuincit ſubſidentia tumoris temporis progreſſu & ſponte ſuccedens, citraque ſuppuratum, aut ſcirthum etſi quandoque hunc relinquat, nedum difficiles obſtructiones ſiue ex craſſamentis terrenis in potum venientibus & ſimul à viſcere cum potu ebibitis, ſiue à crudioribus & indomitis chyli partibus ab æſtuoſo liene intepeſtiuè attractis, & poroſum eius corpus altiùs peruadentibus, nec a calore viſceris ſenſim remiſſiore facto vnà cum ſeroſo humore reſolui & attenuari aptis, ſed magis magiſque incraſſari ob indomabilem naturam. vnde tumor quidem per reſolutionem perfectam decrementum tale capit, vt ferè ad magnitudinem redeat naturalem, ſed edurum tamen reſtet viſcus ob altiùs impactum craſſamentum terrenum, nedum illud quod in vaſis ſubſtitit, & obſtructiones infert contumaces.

Atqui hanc profectò doctrinam mirificè confirmat tum causarum externarum, tum symptomatum assidentium speculatio. Hippocratis namque obseruatione lienosi plerumq; fiunt ab vsu aquarum lutulentarum quales palustris, & id genus. & omnium medicorum experimento horum tumorum cibi etiam crassi viscidi sunt fomites, & præsertim fructus, & lacticinia, atque leguminum iuscula. nam hæc aqueum & terrenum alimentum plurimum suggerunt.

In lib. de aëre, locis & aquis.

Quod autem attinet ad symptomata assidentia istis tumoribus, liene certe præexistenti in vasis sanguini & in dies in corporis nutricatum insumpto substituente deinceps atque affundente serosum sanguinem (si sanguinis nomen meretur sanguis ichorosus fibrarumque expers, quem morbidum vocat Aristoteles) quippe cum lien non nisi fluxam & tenuem chyli partem antequam solida ciborum substantia fusionem acceperit intempestiue præripiat, infelicem sequi necesse est totius corporis nutritionem, & habitus omnem marcescere florem, qui præcipuè alias viget in sanguine arterioso spiritu quippe vitali fœcundissimo, quod de sententia Hippocratis Galenus docuit. *quibus lien crescit,* inquit ille, *his corpus contabescit ac vitiosis impletur humoribus, & contra quibus lien decrescit, iis corpus florem resumit.*

4. meteor.

2. de nat. facult.

Quoniã enim sãguis aquos' præter naturã tenuis lẽtorisq; expers est, certè nec apponitur partibus nec affigitur; & præterea aqua in sanguine nimium redundans spiritus vitalis vbertati aduersatur, corpus inde & tabescat & florem gratiosũ amittat oportet. quo sanè serũ redũdet necesse est in toto corpore & maximè infernis partibus. ex quo etiam spiritibus in toto ferè obrutis ob aquæ copiam magna corporis sequitur grauitas & segnities imbecillitasque, & ex eius conscientiã, viriumq; corporis diffidentiã mira animi ignauia & angustia, atque ad metum propensio.

Quia porro redundans in massã sanguinis aqua grauitat, inde pleonexia serosa sese in infernis partibus magis prodit. itaque varices fiunt & tumores pedum.

Sed & quoniam aqua non ea copia à vitali spiritu illustratur qua par est, indè ea facile putrescit non ventilata vt debet. nam *vitium capiunt ni moueantur aquæ.*

A putrescente autem etsi leuiter & simul redundante in

partibus inferioribus aquâ calent præter naturam genua, pedesque.

Imò vero eadem puttescens efferuescit in partes superiores, hinc sponte è naribus exudat stillatque sanguis aquosus, acrimoniâque suâ partes teneriores inuadens, vt carnes gingiuarum, eas exedit, putrefacit, corrumpitque, & à dentibus abscedere facit. ex quâ corruptelâ partium oris anima ipsa fœtet.

Quin etiam ab eadem causa vlceribus dysepulotis crura manant fœdanturque. denique quia aquæ feruor ille est leuis & in subiecto aqueo frigidoque inest, certe febris minus euidens sed obscura, & quæ in extremis partibus in quas decubuit grauis humor sese prodit.

Atque hæc satis de tumoribus præsertim aquosis, quæ discutienda & examinanda relinquo medicis, si quando eiusce-modi affectus occurrerint. quos tumores ad frigidos referri debere satis constat, quanquam calida intemperies occasionē dederit. certum namque est viscus à contactu aquæ diutius stagnantis tandem refrigetari. vnde hosce tumores non temerè ad hydropem referre possumus ex analogiâ hydropis pulmonis vel cerebri, cum in ijs viscera porosa suâ naturâ iuxta atque illæ partes plurima aqua sint prægnantia & distenta.

Atqui quod ad curationem attinet, primi quidem generis tumores qui cum febre plerumque graui sunt coniuncti, insinuant certè reuulsionem sanguinis serosi, vel seri ipsius à visceribus, tum vacuationem influxi iam & impacti humoris in ipsis visceribus siue sensilem, siue insensilem. nam de indicationibus quas febris coniuncta confert, non est instituti nostri hoc loco dicere.

Reuulsio autem potissimum obtinebitur venæ sectione præsertim si sanguis serosus impetat viscera, quæ semel & iterum vel eadem die repeti debet antequam sanguis altiùs impingatur. interea autem prouidentia causæ impellentis habebitur, vt v.g. frigoris ambientis, & aliarum eiusmodi, & eodē etiam tempore cerera reuulsionis genera possunt administrari, & præsertim frictiones, atq; ligaturæ partium extremarum: nam balnea nimium suspecta sunt.

Ijs commodùm succedent vacuantia sed moderatè admodùm, quæ scilicet possunt è visceribus serum blandè educere,

qualia sunt sirupus rosarum solutiuus, cassia, electarium lenitiuum, & rheum barbarum potissimùm si coniuncta sit diarrhœa biliosa, vt ferè euenit, cuius vsus in puluere & substantiâ cum conseruâ aliquâ cichorij vel rosarũ, aut succo cichorij in formâ boli vel pilularum maximopere probatur. quorum vicem gerret sirupus de cichorio compositus cum rheo, vel eiusdem rhei infusum in decocto endiuiæ, portulacæ, tamarindorum, & mirobalanorum.

Vacuatio pariter per diuretica sed frigida & lenientia mihi commendatur plurimùm, qualia sunt decocta radicum asparagorum, agrimonij, cichorij cum toro, capilli veneris, beronicæ, & id genus cum sirupis herbarum prædictarum, vt capilli veneris, & similibus.

Vacuatio porrò insensilis per medicamenta vt tentari possit non video, siquidem quæ digerere possunt interiùs assumpta quia calida, ea à febre prohibentur: externa autem tum hac ratione improbantur, tùm quia vsus exigui sunt, cum septum costarum ossearum vim eorum intercludat.

Iam vero quoniam proprium lieni tumoris genus continentem causam habet aqueum humorem non sponte, aut motu pulsus influxum sed tractione illectum, cuius tractionis principium ipse lien est, scopi sanè curationis in cohibendâ tractione & attracti humoris euacuatione versantur. namneque reuulsio deriuatiove locum habere possunt. quia autem importuna illa tractio aqueæ in chylo partis fit per calidam lienis intemperiem, isthæc intemperies vsu contrariorum inprimis corrigenda venit; ex aduerso vero euacuatio serosi humoris insensilis quidem non nisi per calefacientia potest obtineri. prædicti itaque scopi contraria indicant. quocirca ita temperandus est vsus resoluentium siue discutientium, vt ab eorum vsu visceris intemperies incrementum non capiat, nisi potius ab ijs resoluentibus prorsus abstinere præstat, & solis sensibiliter vacuantibus insistendum. deniq; quia cum aqueâ chyli parte nescio quid terreni crassamenti attrahitur ab ipso liene, hoc etiam abstergendum, ne ineluctabilis relinquatur scirrhus.

Quoniam ergo prædictorum remediorum vsus corpus εὔπορον postulat, præmittendum certè lene aliquod pharmacum & basilica sinistra aperienda, vt facilem medicamenta ce-

tera inueniant viam, quæ sanguinis detractio etsi ad reuulsionem non confert, nec à tumore indicatur, tamen haud dubiè calidam visceris intemperiem emendat.

Quantum igitur ad purgationem attinet, quia & humor fluxilis est atque sequax, & focus humoris ventriculo admodum vicinus, medicamenta mediocria satis erunt, cuius generis folia senæ, carthamus, pilulæ de fumaria, puluis diasenæ, sirupus vel mel rosarum solutiuum, sirupus de pomis regis sabor, & de polipodio: quæ medicamenta cum repetita sufficere possint, tum calidam visceris temperiem minimè augent.

Quæ moderatio tempeiei etiam in vacuantibus per vrinas desideratur vt vtrique scopo satisfiat. itaque è diureticorum syluâ tempetata sed lieni familiaria sunt eligenda. nam quæ per sudores aquam in liene vacuant quia citra insignem calorem id præstare nequeunt suspecta sanè meritò sunt. quâ quam autem diuretica siue serum per renes educentia passim liquida exhibentur, tamen quoniam hæc sunt aquæ genera & rectâ splenem subeunt, ideoque tumori augmentum adferre nata, ijs præferenda videntur, quæ solidam aut certè mediam consistentiam habent, quæ non vetendum est celeriter, & integris viribus lienem peruadere posse ob insignem vasorum lienis cum ventriculo connexionem & viciniam. præter superiùs ergo dicta ex vsu erunt sirupi de radicibus, oxymel simplex, sirupus de betonica, & bysantinus, quibus decocta sed in modica & æquali quantitate adijci possunt non solum ex herbis prædictis, sed ad abstersionem crassamenti viscidi cum aquea chyli parte attracti & materiæ alioqui scirrhi decocta radicum tamarisci, herbarũ chamædryos, chamæpityos, absyntij, satureiæ, pulegij, calamenti, marrubij, scordij, seminum apij, fœniculi, petroselini, agni casti; quibus cichoracea & frigida commemorata temperationis gratia adijci debent: & cum radices in aceto macerari possint, tum sirupus acetosus, oxysaccarum & omnino acetum omnibus medicamentis ex consilio Galeni affūdendum.

In solida autem substantia medicamenta hæc probantur, pulueres scilicet ceterach, seminis agni casti, trochisci de capparibus, de eupatorio, de laccâ, aromaticum tosatum, diacuminum, & eiusmodi. conseruæ item capilli veneris, ceterach, cichorei, betonicæ, cum quibus pulueres prædicti possunt mis-

ceri, vti & sina, atque sazzafrassum: quorum etiam decocta non improbantur, à quibus metus non est ne augeatur pleonexia serosa, cum celerrimè distribuantur.

Non improbantur medicamēta chalybeata, vbi iam ex parte detumuerit lien, & superstes fuerit aliqua durities, sed eâ lege vt integram chalybis substātiam non admittant, indomabilem scilicet à naturâ humanâ. Ergo vinum chalybeatum, aut infusa quæ passim à practicis præscribuntur locum habebunt.

Postremò inter medicamenta omnia principarum tenet aqua acida vt spadensis, cuius vsus experimentis quotidianis in tumoribus & infarctibus viscerum comprobatur, cui succedanea esse potest aqua chalybeata Alexādri Petronij Romani, quæ astrictione quadam veluti exprimit serosum in liene humorem, vnaque robur ei adferr mirificum.

Atqui ex medicamentis externis modicè resoluentia probari possunt, à quibus intemperies calida visceris minimè augeatur, quibus tamen in fine si durities restiterit emollientia non inutiliter adiunguntur & semper roborantia viscus modicâ adstrictione, denique acetum penetrationis gratiâ. Laudantur igitur olea amygdalarum amararum, chamæmelinum completum, liliorum alborum cum atomatibus, & de capparibus; axungiæ & adipes gallinæ, anseris, medulla vituli; ammoniacum, vnguentum dialtheas, de meliloto: denique fomenta ex decocto radicum altheæ, maluæ, corticum radicum capparorum, tamarisci, herbarum ceterach, absynthij, chamædryos, pulegij, calamenti, seminum lini, fœnigræci, quorum fotus litibus præmittendus. Quoniam tamen metus est ne ab his calida visceris intemperies capiat incrementum, ad id coërcendum frigida victus ratio & sicca quantum fieri potest instituetur. Iuscula erga in vsum non venient nisi alterata endiuiâ, boragine, buglosso; quæ medicamentosa erunt magis si radicibus quoque aperientibus vt asparagorum, & capparibus alterentur. Carnes laudantur euchymæ, eupeptæ vitulina, hædina, auium domesticarum, perdicum. Vinum tenue oligophorum, certè dilutum aquâ chalybeatâ conuenit. Nam meracum & generosum quia statim viscus ferit improbatur: absynthites tamen non insalubre sed decocto agrimonij dilutum & primâ mensâ ebibitum, vt vim medicamenti

gerat. Inter fructus commendantur caricæ cum thymo, vti & amygdalæ amaræ, sed primâ mensâ pariter sumendæ. exercitatio denique moderata & cibo præmissa pro saluberrimâ habetur, vt insalubris quæ statim cibum excipit.

ΥΔΕΡΟΣ *VTERI, ET PARTVS Lunæ molæ species.*

Vidua quædam paupercula Claudia Bernard, quæ habitabat in angiportu vici sacerdotum appetentibus menstruis per duodecim annos circiter motibus afflictata est conuulsiuis, atq; hysterica dicta symptomata (vti accepi) passa est. tandem phlegmone vteri cum febre acuta superuenit, quæ in empyema degenerauit. in demortuæ cadauere vterum plurimâ aquâ turgentem, & vesiculis quibusdam purulentâ materiâ prægnantibus distinctum reperimus, pariterque abdomen multâ aquâ distentum. scilicet cum febre hecticâ ratione abscessus vterini per triennium laborasset, & ratione sitis perpetuæ largius aquam epotasset, serum in vasis toto corpore redundans exudauit partim in abdomen, partim in vterum cum ad eum vasa insignis magnitudinis perueniant, & in tabidis corporibus serosus admodum sanguis restagnare in vasis soleat.

OBS. 124.

Vesiculæ autē illæ prægnātes pure tenui, quas in illa obseruaui, mihi refricant memoriam eius speciei molæ, quæ mihi à nobili matronâ Anth. le Feure descripta est & obseruata sæpiculè ab obstetrice famosissima Custina dicta. narrabat scilicet obstetrix illa se inter partus mōstruosos vidisse enixum quemdam veluti globum membranosum flatuoso quodam spiritu turgentem & distinctum distentumque vesiculis quibusdam aqueo humore puri non absimili scatentibus & plenis, & aliàs pellucentem, vt faciem Lunę quodāmodo exprimeret, vnde partum Lunæ vocabat, affirmabatq; magnâ vi ex vtero erumpere & deuolui in terram, atque è terra ad vterum resilire instar pilæ cuiusdam. videlicet flatu naturâ sua leuitante plenus globus ille illisus in terram remittebatur & subsiliebat non aliter atque pila aëre distenta excussa in terram resilire solet. Haud enim dubium est infœcundum semen & crudum posse in vesiculam delineari & deformari quæ lapsu temporis sero

sensim

fensim è vasis exundante impleatur. Quò calore loci attenuato & in flatulentum conuerso necesse est vterũ in insignem attolli rumorem, qui mole suâ tandem naturam ad sui exclusionem & veluti partum solicitet.

ISCHOVRIA MEMORABILIS cum sudore perenni.

OBS. 125. Amplissimum & prudentissimum virum Anthonium de Gatinois Dominum de Drouuille in ameno illo suo in Fano D. Nicolai secessu solitudini de more vacantem, hoc est, multa super miserabili tum statu regni Gallici meditantem ex inopinato Ischouria adoritur: ea autem iam vnum diem presserat virum constantem cum apud me ex aulâ euocatum de vrina penitus suppressa querimoniam habet, & alioqui imũ ventrem minimè distentum affirmat. ergo, inquam, vtrumq; renem pertinax obsedit aliquis calculus. nam & nulla profectò alia à calculo causa firmum cereroqui & alacrẽ hominem derepentè vrinæ exitu priuare potest, & veteres tuas querelas de nephritide memini. itaque omnes machinæ & balistæ in murum illum intendendæ saxeum, qui effluxui inutilis alioqui humoris obicem se præbet. sit ita sanè, infit ille, & quanquam auersus ab omni medicamentorum genere tamen enema vnum & alterum, bolum cassiæ cum rheo, & detractionem sanguinis è malleolo probat, & inprimis diætam atterendis calculis atque lubricandis vijs peridoneam instituit, crebroque per accliuia & decliuia equo aut carrucâ vectus decurrit, sed frustra. septem interea dies integri dilabũtur & nullam aquæ guttulam reddit, imo quatuor supra diffugiunt cum primum vrinam ad libras duas circiter fundit. sed iterum vrina supprimitur, & nouemdecim dies sicci præteruolant, quos ischuria secundo toros vrget. quæ certè siccitas non mediocriter animum meum tum pupugit quòd meminissem classicos anctores vno consensu ischouriam septem dierum letalem affirmare. & nihilominus vir magnanimus non despondit animum. circa trigesimum autem circiter diem à primâ suppressione sex circiter libras affatim eminxit, sed mox tertiũ ischouria repetijt æquè vt antè pertinax. tum vero corp⁹ vniuersum

iam antea per plusculos dies vuidum spectabili continuoque cœpit diffluere sudore & tam insuaui & olido vt vix ferrẽ præsentiam colendissimi affinis. dies autem iam decem sudor ille noctesque tenebat, cum ecce derepente dolor tenum atrocissimus causarium adoritur, sed is mox [nam nullus dolor atrox & acerbus idemque diuturnus] semicupio paucas intra horas cedit, & simitu duo ab illo excreti calculi formâ & caractere dactylorũ nucleis similes sed longè maiores, quorum enixui successit liberalis diuque optata, & facilis deinceps mictio. Memorabilis sanè fuit illa vrinæ suppressio & propè incredibilis, sed sudor perpetuus & eius vicarius in nobili viro incolumitatem diu in incerto nutantem retinuit, per quem scilicet colluuies toto corpore serosa & iam præ mora diuturna putida sensim expurgata fuit, aliàs fortè non ita impunè tulisset tam obstinatam & omni fide maiorem suppressionem. Quæreret autem aliquis posset quî fieri potuerit vt toto illo quadragenatio semel & iterum vrinam reddiderit, eaque extemplò suppressa penitus fuerit. Fieri sanè potuit vt lapillus hærens in peluis sine exortu; vreteris aliquo corporis motu sursũ in peluim reiectus ascenderit itaque liberum aquæ descensum præbuerit, sed idem mox decidens sponte & ab aqua decumbente desuper pressus expressusque iterum in vreteris principium exitum vt antè denegarit sero. credibile enim est hæsisse toto illo tempore in exortu vreteris lapillũ secũdũ vnam ex extremitatibus seu mucronẽ non autem secũdum corpus medium, quod cum vreterẽ ipsum vi subijt tum vero dolor grauis vrgere cœpit, nã in pelui ampla lapis sanè absque molestia delitescere potuit vnaque penitus intercipere vrinam.

Ceterum obseruaui Ischouriam non minus memorabilem sed disparem sortitam exitũ in Ioanne Chauotio nobili pharmacopœo Pontano. hic cum alterum è renibus grandiore calculo obsessum ante annos viginti traheret, siue gestaret, cuius ipse alioqui benè conscius erat quippe à perpetuo grauitatis & æstus sensu satis edoctus, ineunte anno climacterico rum principe circa veris initium ex inopinato in perfectam Ischouriam incidit, eamque cum summis cruciatibus cõiunctam, altero scilicet rene aut potius vretere tum penitus obstructo & occupato ab insigni lapide desubito ex alueo renis in ipsum vreterem delapso, atque mediâ in viâ hærente adeo peruica-

OBS. 116.

citer, vt totis viginti diebus ſemel & vix ſcyarhum aquæ reddere potuerit: natura ſanè ſummo cum conatu in eo deturbando tamdiu laborauit, nec quanquam reuocante atroci dolore ipſa ab illa contentione deſtitit quamdiu vires conſiſtere, & continuitatem ſuam vreter retinere potuit: nam ad medium vreterem tandem perueniens lapis ita eum dilacerauit diuulſitque, vt in diuulſis fibris tandem intricatus fuerit, & vir conſtans penitus fractis à laborioſo illo enixu viribus piam animam Deo reddiderit. in cadauere certè non ſine ſtupore repertus calculus mirè, vt dixi, implexus atque inuolutus.

HYDROCELE.

OBS. 117. Reuerendo Præſuli primùm viro facto intumuit ſcrotū, nec deſtitit vel à viginti annis continuò intumeſcere & trimeſtri quoque ſpatio nobilem virum apertioni eius, quò humor tumoris cauſa effluat, obligare. aqueum autem prorſus fuiſſe humorē diſtēdētē ſatis cōſtitit quòd ſcrotū poſitā ex aduerſo flāmā ſeu lumine traluceret trāſpareterq; nāvt mēbtana ſuā naturā præſertim diſtēta diaphana ſit, ſola tamē aqua inter humores perſpicua eſt, ſed ipſe humor ex apertā parte ſatis ſeſe oſtendit aqueum.

Arqui cum generationem is humor tumente in parte accipere minimè poſſit, mirabitur meritò aliquis à viginti annis & amplius perennem fuiſſe ſeroſi humoris in ſcrotum defluxum, & alioqui minimè hactenus exitialem aut noxium. verum ſi altiùs cauſas repetere placet, facilè omnis faceſſet admiratio. Primum enim ſynathriſmi eius locus conſtituatur, vt citra controuerſiam conſtitui debet, cauitas media communes inter & proprias teſtiū membranas ſiue inuolucra interiecta: tum vero certum eſt decubitum illum humoris aquei ex abdomine ceu parte mandante fieri & ſecundum peritonei apophyſin. ſua namque ſponte ex alto in decliue illud modo dictum cauum præceps ruit humor.

Vnde autem in capacitatem abdominis deſcendat (nec enim generari illic ſiue in illo vacuo credibile eſt) facilè erit intellectu, ſi meminerimus quod ſuperioribus obſeruationibus diffuſiùs eſt demonſtratum, quā ratione & modo è viſceribus

malè affectis, atque aquâ prægnantibus ipsa aqua euadere sensim queat parenchyma viscerum, interque membranas magnorum vasorum ex ijs emergentium gliscere, ac tandem ex eorum finibus percolari exundareque in abdomen, quod ex eius collectione progressu temporis vniuersum intumescit, qui tumor hydrops ascites dicitur.

Quâ doctrinâ suppositâ illud quoque ex se euidens est perfacile fuisse & procliue aquam statim in abdomen exundantē sibi quoq; viam porrò fecisse, certè inuenisse in homine præsertim venationi exercitationique corporis omnis generis tum intento, per peritonei productionem illam, quæ extra abdomen delara testiculos secundum naturam circumuestit. Quam ob causam potius hydrocele siue tumor aquosus scroti extemplo subsecutus, quàm hydrops qui ab aqua restitante fieri solet.

Age quodnam viscus incusari potest tanquam primarius fons, vnde perennis illius aquæ tamque continuata scaturigo & decursus in abdomen primum & ex hoc in scrotum? Clara sanè sunt argumenta lienis æstuosi admodum ideoque intemperantis in attrahendo imbibendoque omni fere aqueo humore qui in quotidianum venit potum: nam gracilis habitus ac fuscus & calidus, nigrum capillamentum, vultus decolor, propensio in febres ac tumores sinistri hypochōdrij vna cum singulari prudentia & oxythymia in R. do. viro insinuant euidentet sanguinis atrabilaris prædominium, & lienis fetuidam intemperiem, quæ serosi alias humoris in toto redundantis, & maximè circa prædictum viscus cum causæ, tum indices sunt omni exceptione maiores. Profectò non solum vir Reuerendus natiuam illam splenis constitutionem præ se fert, sed nobiles ipsius parentes vniuersaque familia ita manifestè, vt ex Cariâ huc appulisse meritò ex vultu fusco & melāc holico quis suspicari possit, in qua scilicet Cariâ ob vultus pallorem in incolis quidam cytharœdus festiuè dicere solebat mortuos ambulare.

Benè autem habet quòd aqua illa è liene in dies ac dies exundans neutiquam hactenus diuturnam in abdomine moram traxerit, sed sibi viam fecerit in scrotum. ita enim euasit ascirem qui extincto breui calore viscerum omnium natiuo paucos intra annos immaturæ morti illum tradidisset. nam

cum eum vitæ statum diuinâ prouidentiâ sibi elegerit, quæ fœcunditatem testiculorum non desideret, æquiori animo ferre debuit eum morbum qui vitæ quidem diuturnitatem promitteret, etsi virilitate aliquatenus exueret.

De remedijs autem huius tumoris non est necesse dicere cum tutissimo & celerrimo iam ipse assueuerit, & consuetudo illud non valdè molestum etiam teddiderit; scilicet apertioni scroti scalpello factæ & tertio quoque mense aut etiam citius repetitæ. nam tædij fastidijque plenior vita esset quæ in commutanda vel etiam ad mediocritatem reducenda habituali visceris intemperie, vel in parciùs subministtanda siue resecanda materia serosæ colluuiei fomite versatetur & laboraret.

Hoc vnum tantum monere Reuetendum virum cupio victus rationem sibi eam deinceps instituendam, quæ ad frigiditatem cum siccirate inclinet, vt & visceris phlogosis reprimatur, & minimè id in posterum tantâ aquæ copiâ turgeat. nam aliâs vir prudens medicè congruenterque naturæ viuit.

OBS. 328. Ceterum hoc ipso tempore quo typis hæc consilia mandantur Reuetendus Religiosus conspiciendum D. P. Baroto & mihi exhibuit curandumque scrotum oppido quidem immane sed longè minus graue quàm moles & tumor stupendus præ se ferant, ex qua leuitate suspicor non temerè illud potius distentum esse & prægnans aqueo quàm crasso aliquo humore. quam conie&tutam confirmare videtur victus ratio in vsu fructuum, herbarum, & ceruisiæ posita, necnon cantus dinturnus & frequens tussis, nota enim est sympathia partium respirationi inseruientinm cum genitalibus. remisimus autem curam in tempus commodius. sæuâ enim hyems vigebat.

MORBI EXTERNI HABITVS A DILVVIE SEROSA.

CONSILIVM DE ARTHRITIDE.

KALENDIS Septembribus conuocato Collegio Archiatrorum à R.dissimo & Illustrissimo Præsule decernendi causâ de auxilijs quibus tum impendentem sibi arthririm & deinceps in posterum auertere atque amoliri posset, proposui in medium quid sentirem de ortu causisque illius affectus non in genere quidem, sed in particulari duntaxat. Atque cum maiorum nostrorum & vniuersæ medicorum scholæ super eô argumenro decreta non solâ auctoritate sed rationum pondere potius [vt veritatis studiosum decet] non tam spectans quis dicat, quàm quid dicatur, pro meo more diligenter pensitateque expendissem, sanè tum omnibus subductis rationum momentis statui recepta scita illa subiecto corpori non vsquequaque congruere, sed alias esse arthritidis conieci causas, quæ cum Illustrissimum Principem à paucis annis, tum vero plerosque alios & fortassè omnes exercet fatigatque, quas causas nemo hactenus quod sciam prodidisset.

OBS. 19.

Quæ autem rationes me eô inpulerint [temerarium namque est ab antiquitatis statutis sine validissimis rationum firmamentis discedere] ac etiamnum quasi cogunt recedere à vulgari & præiudicata opinione, quanquam ipsa cum aliâs non vna & eadem sit ab omnibus constanter recepta, non vanam inde propriæ imbecillitatis suspicionem inijcit, ve-

niamque dare, immò ingeniosisim quemque inuitare videtur ad nouam sed meliorem & firmiorem si fieri potest inquirendam, operæ-pretium me facturum esse duxi, quandoquidem intelligo Illustrissimum Principem exterorum medicorum præsentiâ inuitatum de deliberatione nouâ ineundâ iudicia nostra iterum exquirere velle, si eas scriptis rationes mandarem, vt maiore cum otio, curâ, & animi meditatione à indiciosissimis collegis in examen possent reuocari.

Principiò conuenit mihi cum scholâ medicorum articulares dolores non nudam quidem intemperiem, sed continuitatis solutionem quamdam, ita atrocitate eorum suadente, consequi, hoc est, violetâ distentione & præter naturam ligamentorum membranosorum quæ continent, firmant, induncunturque eorum articulis ossium, quę sunt colligata per diarthrosin, id est articulationem, in quâ manifestè ossa moueri possunt, quippè quæ ligamenta exquisitissimo pollent tactu, quòd membranæ, quæ est vnicum tactus instrumentum, naturam habeant.

Deinde vero illud quoque detur hanc ligamentorum diuulsionem præter naturam partim fieri ab imbibito aliquo humore, partim sequi ossium à se inuicem quâdam veluti abscessionem, quam humor in eorum cauitatem siue inania spatia magnâ vi irruens facit: eum autem humorem è venis aut tendinibus depluere confestim siue sponte siue expulsum à causâ externa astringente vehementer, vel à naturâ eius copiâ aut qualitate irritatâ: & porro non solum in spatia illa articulorum eumdem humorem erumpere, sed circumstantes omnes partes siue neruosas siue carnosas occupare & imbuere.

Itaque mihi cum omnibus conuenit tum de doloris continente causâ in genere, tum de fluxionis, quæ est motus quidam localis, quibusdam causis, termino nimirum ad quem, mobilis natura, & spatio motus seu vijs, quas tenet humor sed ijs communibus duntaxat. neque enim conuenit adhuc aut de certo termino à quo, aut de speciali naturâ mobilis, siue humoris ipsius specie, qui sunt principes indicationum fontes.

Etenim hic mihi humorem è capite depluere statuit, & vel ab internis partibus per quartum occipitis foramen scilicet secundum vertebras dorsi, quæ fuisse magni Hippocratis do-

lib. de gland. & locis & homine.

ctrina videtur, vel ab externis siue inani spatio cranium inter & cutem; ille ab hepate detrudi; alius è ventriculo aut intestinis mesereoq; in articulos transferri credit, cui videtur fauere experiētia quā colicū dolore cum arthritide commutari comprobatur. hic porro causatur pituitam, ille bilem, vtramque alius, partim sanguinem (incoctos scilicet & crudos) vel ichores ipsos humorum, quos improprie seri nomine donant, cum ichor Platoni dictus sit cuiusq; humoris pars fluxa, eiusdemq; coloris & naturæ cum proprijs humoribus; serum autem propriè dictum nihil aliud sit quàm potulenta materia seu aquea pars chyli & sanguinis vehiculum, & aqua pura puta. Ergo hunc vel illum humorem arthritidis fomitem statuunt medici pro cacochymiæ specie quæ in ægro euidentius se ostendit: queque triplex duntaxat passim agnoscitur à medicis totidem humoribus respondens.

Atqui vt non disputem arthritim posse esse huius aut illius cacochymiæ sobolem, quod non caret dubitatione, si ipsa humorum & non ichorum potius cacochymia intelligatur, cum potiori nomine ichorosa cacochymia videatur statui posse parens arthritidis: vt, inquam, non disputem de thesi, certè in proposito ægro arthriticos dolores periodicè recurrentes minimè ab illis humoribus vel etiam ichoribus dependere, neq; à ventriculo, intestinis, aut hepate humoris quisquis sit tandē decubitum arcessendum puto, sed vnum serum seu aqueam substantiam, quæ in venis & arterijs maximè vtrique affunditur sanguini, parentem horum dolorum affirmo astruoque, idq; è venis & arterijs vniuersi corporis sed maximè capitis periodicè ad articulos defluere arctè teneo accurateque defendo.

Nimirum potulenta materia seu aquea substantia in potu præsertim & cibis quoque (nam aqua & terra præcipuè omnibus mixtis præbent molem & corporaturam, sed aër & ignis vires) sed maximè fructibus & plantis sumpta à ventriculo alterata & commixta chylo partim in coctione, quæ fit in conuexis partibus hepatis & lienis, secernitur à reliquis humoribus atque à renibus attracta fit vrina, (quàm tertiæ coctionis esse excrementum dixit Actuarius, quod primam in ventriculo fieri, secundam in mesaraicis simisque hepatis quā bilis secernitur statuerit) partim vero permixta sanguini tum crasso tum

tenui

tenui in omnes venas & arterias potissimum defertur necessaria scilicet tum, vt & antè, ad deductionem sanguinis per se (ὄχημα τροφῆς ob eam causam ab Hippoct. dicitur) & cùm vlteriori eiusdem sanguinis coctioni, quæ elixationi similis esse debet, vt constat ex Galeno, tum denique vtilis temperationi omnium partium, quarum calor facilè aliàs inflammaretur.

l. de alimento

Serum igitur perfunctum hisce elixationis deuectionisque humorum nutritiorum, & irrorationis membrorum omnium muneribus non recurrit naturaliter in vasa, etsi plerique id opinantur, sed in benè constitutis corporibus auctore Galeno in quartâ illâ numero coctione, quæ fit in venis, attenuatum sensim resoluitur perinde atque exotbitans in fructibus & plantarum succis humiditas diuturnitate tēporis discutitur, quod disertè docuit Galenus, hoc est in vaporem abit, qui vel insensili exspiratione vacuatur, vel sudore præsertim si à multo potu id in vasis tedundarit, & vehementior accesserit motus; cuius doctrinæ argumenta sunt quod experimento constat & quicumque multum potant eos plurimum sudare obseruatione Hippocratis & contrà; & prætetea qui plurimum sudant ingenti vtgeri siti ob seri penuriam, cuius appetentia sitis.

1. de natural. facul.

2. de simpl. medic. facul.

4. Apho. 41.

Quæ sanè doctrina fuit Theophrasti, quo loco scribit vrinam, sudorem, & lacrymas vnius atque eiusdem humoris esse sobolem, cui assensum præbet Galenus passim.

lib. de sudor.

Ceterum hoc serum mera est aqua, nisi quod (si modo verum est quod scribit Galenus) paulo crassiorem substantiam tot diuersis coctionibus obtinuit & paucâ bile persunditur, quæ despumans per illas coctiones sero ob tenuitatem substantiæ facilè permiscetur, & ab eodem maximè diluitur. quantitate denique respondet potui, imò hyeme etiam longè exuperat in sanis, quòd scilicet eo tempore coctio melior & calor vegetior exprimat magis à cibo illud humidum, & prætetea exspiratio seri insensilis eodem tempore deficiat. Quo sanè non mirum est serum in vasis turgere & redundare siue quòd humidior cibus in vsum venerit, & aquosior vt iuscula, fructus, horarij, & similes, siue quòd ex opinione Galeni hepar, & nostrâ lien ad calidum siccum vergant temperamentum, quare quicquid est aquæ in cibis vehementer attrahunt & intempe-

locis dictis & 1. de atrabile & 1. de sanit. tuē. & 1. de simp. facult.

Vv.

ranter [nam non crediderim per eam temperiem fortiter exprimi aquam à reliquis ſuccis quanquam ea eſt interpretatio F. Valeſij dicti Galeni] ſiue quia habitus corporis ſit denſus, ſiue ſimiles cauſæ concurrant, quæ aptę ſunt ad ſerum copioſius quàm par eſt generandum, aut congerendum ſuppreſſa vacuatione eius naturali.

Non dubium profectò eſt ab his cauſis plenitudinem feroſam ſiue colluuiem in vaſis ſuccreſcere, cuius etſi nulla aut rara in ſcholis medicorum fiat mentio, tamen neceſſarijs effecimus rationibus eam eſſe poſſe imo frequentē, quibus experientia ipſa non repugnat præſertim in atrabilaribus & hypochōdriacis, qui ex obſeruatione Hippocratis perpetuò ſaliuoſi ſunt, aut ſudoribus diffluunt. Quin Galenus tametſi vbi ex profeſſo agit de plenitudinis & cacochymiæ ſpeciebus nullam faciat eius mentionem, tamen meminit diſertè comm. in aphor. ex quo non paucos ab ea ſeroſa colluuie morbos inuehi veroſimile eſt, imò neceſſarium cum in iuſtâ humorum omnium ſymmetriâ ſanitas conſiſtat.

in Epidem.

6. aphor. 46.

Equidem in eâ ſum hæreſi maximam arthriticorum morborum partē & non paucas febres à ſeroſa colluuie originem trahere. Quis enim niſi peruicax auſit negare ſerum in venis & arterijs præſertim exundans atque diutius retentum putredinē poſſe concipere cùm omnia elementa ſimplicia obſeruatione Ariſtotelis præter ignem putreſcant; itaque febrem in nobis excitari poſſe?

4. meteor.

Quis adhæc inficiabitur illud idem ſerum vbi turget & abundat vel inundationis fluminum alueum excedentium & egredientium modo ſymptomaticè vaſis exilire per ſe poſſe per diapedeſin vel potius per anaſtomoſin; aut verò à naturâ eius copiâ irritatâ huc vel illuc detrudi poſſe, maximè ſi ei copioſior bilis vel humorum ichores permiſceantur, qui in vltimâ coctione in toto habitu factâ cum ſeparentur vt inutiles abireque ſoleāt in inſenſilem expirationem, neceſſariò etiam in venis turgent, ſi exitu per poros cutis vna cum ſero intercludantur?

Atqui nullam aliam in illuſtriſſimo cauſario noſtro quàm hanc ſeroſam ſeu aqueam colluuiem, eamque cum ſemel incaluerit aut copia turget, non aliundè quàm à venis arterijſq; totius corporis in articulos ruere & diris cruciatibus affligere

ex his euidentibus argumentis quæ semper in eo & plerisque alijs sedulò obseruaui conijcere est, tametsi non inficias ierim magnam etiam aquæ portionem è capite, in quod scilicet innumera vasa finiuntur, in articulos secundum tendines glisćere & irrepere, quod fieri posse ex Hipp. antè monui.

Principiò igitur quoniam humor quicumque arthritidem fouet non nisi cum fluxu quodam, & motu locali dolentem impetit partem, ideoque vel motu spontaneo vel motu ab externo aliquo principio siue tractu siue pulsu, tractionis autem causa externa internaue nulla est euidens, nam toto induciarum tempore & in ipsamet inuasione arthritidis neq; medicamenta calida afflictis admouentur articulis, neque in iisdem articulis calidæ alicuius intemperaturæ signa vlla conspicua, sed potius contrariæ, quandoquidem articuli suâ naturâ sunt partes frigidissimæ exsuccæque, & à fonte caloris seiunctissimę, ac speciatim in illustri ęgroto à diuturnitate morbi macilētæ & ferè tabidæ, efficitur profectò humorē quicūq; sit articulos irruere vel spōte vel pulsu, excussū expressūq; vi naturę copiâ aut aliquâ qualitate irritatę, ex quo sequitur eumdē humorē vel præ copiâ naturā aggrauare vel qualitate malignâ eādē lācinare infestareq;, vel certè per se ac sponte exundare, quòd scilicet feruorē quoquo modo conceperit alienum, itaq; longè latèque despumet, & efferuescat. nam cum dolor de subito & vehementer inuadat, omnino humor eius parens magna vi copiaque & impetu necesse est præceps ruat.

Quamobrem accusari non debet humor crassus frigidusq; à naturâ, & lentus qualis sensim in dies generari, adhærescere & congeri siue ventriculi intestinorumq; parietibus, siue vasis primæ regionis, id est, radicibus portæ vtriusque per epiploum aut mesenterium diuaricatis. Quò sanè nunquam potui iis assentiri, qui arthritidis propositæ fomitem è visceribus & hypochondrijs omninoque inferiore aluo repeterēt. nam qui fieri potest vt humor crassus & viscidus eas infarciēs partes confertim cumulatèq; vel vno die inuadere non solum articulos inferiorū partium, sed etiam impetere mēbra superiora valeat, cum ad detersionem huius humoris longissimum tempus exigatur & ad fluxum omnino sit ineptus eiusmodi humor?

Accedit quod & nuper à me obseruatum alui fluxui partim spontaneo, partim ab vsu quotidiano laxantium medicamen-

torum procurato eique trimestri nihilominus successisse arthriticos dolores de more & repentè eosque grauissimos & diuturnos. quin etiam annotatum postremis annis toto tempore paroxysmi aluum semper fluere liquidis excrementis, hoc est, aquosis biliosis, quæ indicant sanè ab aluo non venire causam arthritici doloris fomitem, cum aluus cõtrario motu prorsus repurgaretur, nec natura simul contrarios tentet motus.

Sed meam sententiam cofirmauit tandem dissectio corporis non vi arthritidis sed peripneumoniæ fatis abrepti, vt infrà videbimus. nam ex dissectione satis constitit viscera omnia inferiore ventre contenta integra fuisse & vitij expertia, cum naturalem obtinerent mollitiem, molem, habitumque, colorem, & teliquum omnem substantiæ modum, atque ab omni infartu libera prorsus essent, vt nihil quod in ijs culpate posses nisi æstuosam intemperiem haberes.

Quoniam igitur è maioribus vasis atque superioribus toto scilicet copore humor arthritidem fouens repeti debet. nec enim id controuerti potest cum ea vasa connectantur per suas propagines cum articulis ipsis, in quos proinde ex omnibus vasis sine plenitudo, siue cacochymia deponi potest, & exonerari, & vero vasorum externorum tumor, qui antè insultum arthritidis in manibus pedibusque conspicuus est admodum, quique nisi lapsu temporis subsederit producit morbum in longum tempus, satis insinuat terminum à quo motus humoris esse vasa totius corporis & præsertim arterias, vt intelligere est ex pulsu magno altoque & veluti vndoso, qui necessariò plenitudinem cum virium robore arguit, concludamus humorem arthritidis continentem causam è vasis totius corporis quocumque modo ruere in articulos.

Quis autem aut qualis humor è vasis præter massam sanguineam, aut serum ei affusum erumpere potest? sanè etsi vel massa sanguinis, vel saltem ichorosa eius portio fluxilis à naturâ & per quãdam putrescentiam seu feruorem à crassamento sanguinis separata per se irruere posse videtur in articulos, aut à naturâ magna vi depelli, tamen serosam potius eius partem siue aqueam sanguinis massæ affusam incusandam esse his argumentis conijcere est. in primis enim cum sanguis sit naturæ thesaurus certè nisi plurimum redundet aut vitiosus

sit, &per puttedinem vnio humorum seu partium eius sit dissoluta, omnino illius natura retinentissima esse solet & per se non ita facilè moueri potest si integritatem naturæ seruat; cùm contrà serum & per se exundans facilè ferri quoquo possit; & qua data porta exilire, pariterque nullo negotio à natura huc illuc impelli.

Quoniam autem sanguinis massa ipsa omnino vitij est expers, nisi fortè præcalidior quàm par sit, & potius deficere eum quàm redundare & exorbitare in vasis satis constat; ex aduerso autem serosa colluuies euidentissimè redundat & sanguinis massam excedit, serum potius accusandum venit quàm sanguis. Serosę namque toto corpore redundantiæ plura sunt eaque illustria argumenta, & inprimis experientia rerum magistra, cuius conscios testes appello clarissimos collegas archiatros. Quoties enim secta est vena Illustrissimo Principi, secta est autem singulis annis sæpè sæpius, toties aduertimus vbi sanguis in pelui sub sedisset cõfusione humorum dissolutá, serum secretum maximam partem peluis occupare, eique tantillum miscellæ sanguineæ constãtis & integræ atque inculpatæ innatare: quem seri excessum obseruo quotidie in omnibus calidis corporibus & arthritidi obnoxijs.

Deinde quæ causæ sunt synathrismi serosi humoris siue internę, siue externę eæ in vniuersum concurrunt omnes in nostro Illust. causario. nam inprimis impensè calidum à natura illi temperamentum viscerum omnium, vt ex capillamento nigro constat, & alacritate animi ad omnes functiones & labores, nec non ex habitu calido & æstuoso. Ac quanquam à naturà eusarcos habitus olim illi naturalis calidæ intemperiei humidam associatam esse indicet ex Galeno, tamen iam in siccitatem propendere, à quâ calor augmentum non mediocre acceperit, constat apud me partim ob naturalem quæ fit per ætatum decursum in siccitatem mutationem, partim ob vsum diętæ exsiccare natæ, labores scilicet corporis immoderatos pręsertim in venando & equitando, & quotidianum vini meracioris vt hispanici vsum præmissum validis illis exercitijs, nec non graues animi curas & tædia præsertim postquam arthritis eum semel affligere cœpit.

In arte parua

Quibus causis ad generationem copiosi seri plurimum facientibus accessêre aliæ in eodem colligendo, retinendoque

potentissimæ & in primis quæ densitatem totius habitus inferunt, ratione cuius serum non vt antè expurgari, vt par est, potuit. nam vt carnosam molem quippè quæ poros etiam habitus constringere solet omittam, quia paroxysmis arthritidis & febre ex breuibus interuallis recurrentibus statim exhausta est & imminuta, cum Illustris ægrotus ante febrem illam tertianam grauem & productam nephritidis anteambulonem totas noctes æstiuas solitus esset aëri nudum sese exponere, quò aurę externę ductu & transpiratu æstum internum à plethorâ, & habitu athletico illatum temperaret; præterea stragulis è setis captinis [camelotum vocant vulgò] ferè semper incubuit & indormiuit, & tectus vestitusque fuit diu noctuque semper sericis pannis cocco infectis, in quo scilicet vis astringendi inest eximia. Ab his sane causis, pariterque ab ætate habitus insignem contraxit densitatem.

Cui semper postea adiunxit cibandi rationem liquidam & perpetuum otium non minimam collectionis aquæ in toto corpore causam. Itaque colluuies serosa in toto ex assidentibus signis hisce semper innotuit plurimum.

Nimirum ipso in morbi insultu longè magnã vrinæ copiam quæ est ipsum serum aqueum, de quo quæstio est, & ad sex libras vel vno die cum vix duas cuiuscumque potulentæ materiæ ebibat, reddere & effundere per plusculos dies Illustris Princeps consueuit. Nam quòd docti viri statuunt signa arthritidis esse non tantum mingere, aut sudare quàm antè, id de præcedentibus signis intelligere, non de concomitantibus par est. nam perpetuum certè signum concomitans nedum arthritidem, sed fluxiones omnis generis est copiosa vrina, & potum longè excedens experientiâ nostrâ quotidianâ.

Adhæc serosam colluuiem in toto redundantem satis declarãt deiectiones aqueę biliosę Hippocrati dictæ ὑποχωρήματα ὑδατόχλωρα à multis iam annis singulis paroxysmis vel à primis statim diebus superuenire solitæ. probabile enim est cum illæ sint symptomaticæ principio scilicet morbi assidentes, ab eiusdem humoris redundantiâ fieri, à quâ & ipsi dolores eodem tempore vrgentes pendent. Quanquam enim biliosę sunt tamen à prædominio sunt omnino aqueę. nam cum confertim ab omnibus vasis serum depluit non solum in externas partes & articulos, sed etiam in internas excussum, ne-

cesse est eam partem, quæ introrsum deponitur, decurrere per hepar antequam in sentinam communem, hoc est, intestina tandem perueniat, in eoque decursu bilem diluere ac secum deferre, quippè vberius genitam in eo viscere æstuante accedente ciborum ad bilis generationem propensâ conditione: nimirum Illust. æger cùm vino, tùm verò succis carnium solis vtitur, qui succi vt & vinum facilè inflammantur atque bilescunt.

Idem prætereà confirmat febris cum horripilatione, & insigni lassitudine vnum aut alterum diem arthritim præcedere, & sub vesperam exacerbari solita singulis diebus. Nam eiusmodi febris cum omnino fomitem in vasis magnis habeat, tum verò nocturna exacerbatio & horripilatio manifestè arguunt ebullitionem & efferuescentiam aquosi in vasis humoris. Notum enim est illud Hippocratis *κατάῤῥοι φρικώδεες fluxiones horriferæ*. Experiētia enim docet nunquam aqueos è capite humores decumbere quin horror aliquis totius corporis sese comitem adiungat.

Denique plenitudinem toto corpore serosi humoris redundantem & maximè in capite conuincit euidentissimè syndrome symptomatum in motu deprauato & sensu propè sepulto consistentium. Nam cum primis annis scilicet initio paroxysmorum motus conuulsiuos in artubus præsertim inferioribus pateretur, quos *gouttes crampes* vocamus, qui etiam nisi vinculis astringerentur & firmiter continerentur, inuiti ægri membra sustollebant, à paucis annis toto paroxysmo non solum eosdem motus, sed longè differentes magnitudine & alioqui toto corpore passus est, qui vel cernerentur in palpebris, in labijs, & maximè in carpo, quorum ratione pulsus mirificè deprauabatur, sed etiam in soporem qui ad typhomaniam siue coma peruigil pertineret inclinauit semper. Quæ symptomata antè descripsimus & ad hydropē cerebri siue lethargi speciem reduximus, atque eorum continentem causam esse serosam colluuiem in capite plurimis argumentis probauimus.

Postremo nostrum hoc dogma non mediocriter comprobauit solutio perfecta nuperi & grauissimi omnium, quos vnquam sustinuit paroxysmos, quæ solutio est consecuta mense Iulio anni sexti supra sexcentesimum madorem totius corpo-

ris quinque dies continuatum eumque tepidum, qui etsi antea non succedere consueuerit, tamen id inclementiæ aëris & rationi decumbēdi super stragulis admodum simplicibus debet imputari, quibus scilicet de causis motus seri in circumferentiam corporis è centro consueuit impediri.

Concludamus itaque quoniam in illustri ægroto vna serosa colluuies euidenter se prodit, & alioqui sanguinis massa integritatem retinens ad penuriam potius & exhaustum quàm copiam redacta est, serosam diluuiem tāquam arthritidis continentem causam esse culpandam, siquidem consentaneum est ad eum vnum humorem referri morborum & symptomatum causas, qui solus vel præ ceteris maximè in corpore superfluit & redundat.

Quam sanè sententiam mirificè confirmat conditio, solutioque arthritici doloris. Nam cum tumor cum fluxione dolorificâ semper sit coniunctus, obsideatque partes dolentes, tumor certè arthritidi in illustri ægroto coniunctus est eiusmodi, vt non nisi in serosum humorem reijci possit. Nam facilè quidem & breui discuti solet, resoluique & perfectè adeo, vt quanquam à decem annis ferè nobiliss. virum exercuerit, tamen nondum tophus vllus sit relictus. Discuti, inquam, facilè & breui consueuit arthritidi assidens tumor prærerquam in partibus longè dissitis à fonte caloris, cuiusmodi sunt genua; & perfectè, id est, sine suppurato aut topho, cuius suppurati quidem ratione sanguinem fluxum accusare possis, & cuius tophi pariter ratione humorem aliquem crassiusculum siue pituitosum aut aliquem alium, vel etiam ichorem, qui diuturnitate tēporis concrescere in lapillos solent, iure criminari valeas. Quia igitur solus humor serosus perfectè resolui potest & tumor cum arthritico dolore coniunctus perfectè subsidit, is certè in eum humorem serosum regeri potest.

Quanquam non est absurdum progressu temporis tandem nodosam posse euadere arthritim, siquidem fieri vix potest vt vel serum è capite quidem distillans non secum deferat muco si aliquid excrementitij in cerebro humoris, qui diuturnitate temporis & morâ in articulis lentescens rigorem in partibus relinquat, & duritiem, cùm lentus humor non possit facilè totus discuti, vt nihil eius supersit, vel quod pariter è vasis magnis depluit & deponitur serum in articulos, id non diluat aliquem

aliquem ichorem, vel etiam arenosum aut sabulosum aliquod excrementum, quod aquæ in vsum venienti passim immixtum & confusum esse solet.

Certè quanquam in Illustri ægroto sanguis bilescit & æstuat, tamen quia aluus fluit semper biliosis & liquidis excrementis, non mirum esse debet hucvsque tumorem arthriticum protinus subsidisse, & nullum tophum in eo relictum, qui sensim generari aliâs solet ex biliosis ichoribus præ morâ induratis. Nam serosa profectò colluuies in proposita arthritide non tã deponitur è visceribꝰ quã è vasis toto habitu corporis, cuiꝰ pars partim in aluũ secedit perq; viscera decurrẽs bilẽ omnem deterget secumque defert in sentinam totius corporis; altera autem rectà in articulos fertur, quæ quia excrementitiam bilem in illis vasis non reperit nec vllum alium ichorem, siquidem sanguis minimè putrescit, sed incendium duntaxat & inflammationem concipit, itaque sola & expers mixtionis inuadit in articulos, inde nihil terreni relinquit, quod in nodum concrescere possit, cum ipse serosus humor perfectè à calore partis tandem discutiatur & prorsus resoluatur.

Non solum enim nulli ichori serum permisceri ex dictis satis cõstat, sed neque sanguini ipsi intelligere est ex eo, quod suppuratum non excipit & sequitur dolorem arthriticum, tametsi id in quibusdam sed phlethoricis admodùm corporibus contingere aliquando vidimus & valdè raro. hoc certè tantum obseruaui in quodam homine vorace & admodum bibace & aliâs sanguineo. scilicet partim vsu vini, partim ratione febris sanguis ipse totus ebulliens, non autem solus serosus humor orgasmo quodam articulos impetebat, ibique cum resilire in vasa non posset calore partis in pus facessebat, quod etiam viam sibi faciens extrà erumpebat. Nam quòd in Illustri ægroto nostro rubor quandoque splendesceret in parte malè affectâ, is certè non à sanguine obsidente articulum sed potius à præsentia spiritus vitalis siue illuc à medicamentis calidis allecti siue potius spontè allapsi pro more suo. scilicet spiritus vitalis ad partem omnem laborantem & præsertim dolentẽ sponte suâ accurrere solet & quamdiu vrget dolor.

OBS. 130.

Atque hæc demonstratio à conditione tumoris cum dolore arthritico coniuncti certò euidenterque concludit propositam arthritim vnius serosi humoris & impermixti esse so-

bolem, atque eam ferè causam esse omnino in vniuersum arthritidis quandoquidem ferè passim tumor hic per se subsidet & citra suppuratum; & quanquam aliquando tophus aliquis relinquitur, quia is tophus fit ab ichore bilioso sensim à calore loci concreto, aut etiam ichore pituitoso seu mucido è capite delapso, prout nodus seu lapillus concretus flauus est aut cineteus, tamen rarò suppurato terminatur; sed resoluitur sensim. ex quo aqueus solus humor quippe tesolutionis patiens, sed cui ichoris terreniue excrementi aliquid est aspersum, necessario arguitur.

Age vt constare possit quæ causa humori atticulos irruenti det impetum, prius à nobis de febris cum arthritide coniunctæ specie inquirendum. Enimuero quanquam huiusmodi febrem passim omnes symptomaticam indigetant, tamen vt assensum cohibeam multa suadent. nam symptomaticæ febres dicuntur & sunt eæ, quæcumque aliquem alium primarium affectum & præsertim cum dolore coniunctum sequuntur pro cuius motu & exacerbatione nunc quiescunt, nunc repetunt. Galenus certè febres, quæ phlegmones viscerum consequuntur, hoc nomine solet exprimere. vniuersa pariter medicorum schola quæcumque febris insigni superuenerit dolori à quâuis causâ exorto eam vocat symptomaticam, cuius postremi generis esse febrem omnem arthritidi sociatam consensus est hactenus omnium medicorum. Nam phlegmones seu affectus phlegmonidis in viscerum aliquo nulla suspicio hactenus, nullaque conspicua signa apparuere.

Et longè minus probabilitatis mea quidem sententia habere videtur magni celeberrimique nostro æuo Hippocratis interpretis Galli opinio, qui arrhritidem febrem articulorum facit, quasi focus febris cum arthriticis doloribus coniunctæ in ipsimet sit articulis & non in ipsis magnis vasis. nam inopinabile est serũ aqueũ prorsus humorẽ naturaq; frigidissimũ in partibus frigidissimis & à fōte caloris sciũctissimis ita posse incalescere vt cor in sympathiã trahat inręperaturæ calidę, febremq; inducat (nam & hic vir doctissimus videtur insinuare non semel serum esse coniunctam causam arthritidis, vbi de curatione eius agit, à veritate scilicet & experiẽtiã coactus ita loqui, quanquam triplicem cacochymiam agnoscit causam cum vulgo medicorum vbi in causam inquirit) inopinabile, inquam, est

ferum delitefcens longè à corde atque ebulliens calorem in corde accendere poffe, cum multa genera tuberculorum fuperficiem corporis inuadant, vt atheromata & eiufmodi vel eftimata quæ minimè febrem inferunt.

Vt igitur quod fentio liberè dicam, etfi in genere de febre cum arthritide coniuncta nolim quicquam in præfentiâ decernere, meo tamen iudicio hæc quæ in hypotefi nobis eft propofita minimè fymptomatica fed effentialis & primaria ftatuenda omnino eft. inprimis enim etfi forrè aliquando fequi videtur doloris condirionem, hoc eft, augefcere vel minui pro motu exacerbationeque doloris vel leuamine, tamen iam à decem annis & fupra fedulò obferuaui febrem femper prægredi & antecapere faltem vnum diem dolores iftos arthriticos, licet quandoque minimè vehemens eft, fed parua & vix confpicua, vt omnium rerū principia exigua effe folent. quæ caufa eft vt cum per paruitatem ferè fallere foleat affiftētes, eam doloribus fuperuenire falsò fit creditum.

Accedit quod quanquam fæpè dolores arthritici inducias præbeant illuftri ægroto per plures dies, nihilominus tamen febris vrgere & increbrefcere per fe à me eft annotata.

Deinde vero cum febris fymptomatica ad ephemeram reducatur, quæ vnius fpiritus vitalis inflammationem fequitur, euidenriffimis ramen fignis conftat hanc febrem non in vno vitali fpiritu accenfo fed omnino in fanguinis maffa prçter naturam inflammata focum habere. nam cum febris quæcumq; in aliquo ex triplici rerum genere, ex quibus humanum corpus integratur, quæ *contenta, continentia & impetum facientia* Hippocrati dicuntur, fedem habeat, rectè fanè febris fymptomatica ab omnibus ad ephemetam reducitur fiue legitimam vnius diei, fiue plurium dierum, quæ vitalis fpiritus fanguinis ue propriè dicti inflammationem fequitur. *in epid.*

Enimuero febris cum fe calore totius immoderato, pulfu & refpiratione magnis, celeribus, & frequentibus tanquam fignis concomitantibus fatis fefe prodat, & vero continuitas febris, typus, pulfufque continuam arguant; nam nufquam ad ἀπυρεξίαν venit, & pulfus modò magnus aut paruus, modò magis velox nunc minùs, modò crebrior nunc minus frequens, quę inæqualitas pulfus fyftematica per omnia febris tēpora cōftans eft febris continuæ pathognomonicum fignum,

tamen nequaquam esse continentem, quæ sit homotona, id-est, æqualitatem seruet semper, vel epicmastica vel paracmastica, id est, semper crescat aut decrescat eundo, sed verè continuam typus ostendit & eam quæ per quaternarios mutationes quasdam in incremento & decremento suscipiat, ac matutinis horis cum intermittat, tum vero sub vesperam denuo vehementius ingrauescat, nec prorsus doloris exacerbationem aut remissionem sequatur.

Quoniam veró massa sanguinis temperiē & proportionem naturalem humorum retinet, nisi quod ad calidiorem & sicciorem iustò vergere videtur, & aliàs serum longè exuperat, exacerbatio autem illa sub vesperam sanguini atrabilescenti & aliàs seroso est familiaris; signa porrò omnia sanguinis inflammationem & adustionem significant scilicet vehementia & acrimonia caloris, nigrities & ariditas linguę primis annis semper conspicua dum os liberè aperiret, vt & labiorum etiam postremis annis, ex quâ, quanquam os minimè diducere potest illustris æger, quòd partes potissimum superiores arthritide occupantur; ariditatem linguæ conijcere est, certè his adustionis signis febrem in sanguine magis atterioso accenso quàm in venoso focum habere suspicari est.

Quam coniecturam confirmat rubor faciei in parte sinistrâ pulsatioque sensibilis in latere sinistro, quæ signa lienem, fontem scilicet sanguinis arteriosi potius quàm hepar sanguinis venosi officinam magis affici docent, proindeque & arterias magnas quàm venas continere vna cum liene focum febris: inflammationem autem potius quam putredinem febrem inferre ex signis illis antè memoratis scilicet ariditate, & atrore linguæ concludere est.

Nam putredinis in sanguine signa minimè sunt euidentia siue in pulsu, siue in vrinis; inæqualitas siquidem illa pulsus Galenō annotata quæ in principio cum per se sit difficilis cognitu, tum in præsenti casu videtur omnino obscurari & interturbari motibus illis tremulis siue cōuulsiuis tendinum & membranosi generis vniuersi, qui vibrantem & inæqualem variè pulsum reddunt; & quasi conuulsiuum. vrinæ autem, quæ aliàs certissimæ sunt indices cum speciei febris, tum speciei crisis solutionisque futuræ & temporis eiusdem, hîc nihil omnino certi possunt denunciare. Nam semper tenues sunt &

3. præsag. pul. su. cap. 7.

perſpicuæ inſtar aquæ, ſedimento omni carentes quales in febribus cum fluxione coniũctis, & quæ ferè ſocum habent in ſero ebulliente. Adde quod à longo tempore obſtructio obſedit vtrumque renem, vt ſatis indicarunt dolores nephritici prægreſſi, & ſæpius repetentes, tum arenulæ plurimæ & quandoque etiam pus, vt præter ſerum ſeu ſuſuram nihil contentorum quod œconomiam venoſi aut arterioſi generis inſinuet, poſſit elabi & effluere. Denique in calore non tam mordacitas aut acrimonia inſignis quàm acuties & vehemẽtia quædã obſeruatur, quæ ad ſenſum frangi à morâ hebetarique videtur. itaque incenſionis clariora quàm putredinis ſunt indicia niſi ebullitionem ſeri putredinem appellare placet.

Certum enim eſt in illa ſanguinis arterioſi ebullitione, quæ febrim facit, ſeroſam partem ſanguini affuſam maximè ferueſcere, qui in ſero feruor putredo dici poteſt cum præſertim fœtor in deiectionibus aquoſis ſit maximè manifeſtus, atque aquea corpora vſtionis non tam ſint capacia quàm putredinis ſi quando ebulliunt & feruent. ſerum autem præcipuè ferueſcere ex analogiâ ſanguinis cum ſuccis vitalibus & alibilibus quale eſt vinum intelligere eſt, nam vt in vino aquoſa pars maximè circa inſignes in aëre mutationes ſolet ebullire, ita etiam & in ſanguine pars eius ſeroſa feruorẽ concipit, ſi quando calorem ipſe ſanguis alienum patitur. itaque concludamus febrem cui dolores ſuperuenirunt arthritici hærere in toto ſanguine ebulliente & inflammato, ita vt maſſa quidem ipſa quatuor complexa humores incendatur vratúrque quippe terræ & aquæ particeps, ſed ſerum ei affuſum putredinem concipiat potius in eâ ebullitione ſaltem feruorem, non aduſtionem cuius quippe capax non eſt.

Vnde ſi quis huiuſmodi febrem ad ephemeram plurium dierum nõ ſolum quatuor, ſed quadraginta velit referre, non repugnabo. nam cum ſanguis incenſus fomes ſit eius, continens autem febris quæ ad ephemeram omnium conſenſu reducitur in ſanguine ſeu ſubiecto hæreat, febrem ſanè hanc ephemeram dicere nihil vetat. ſed cum quatuor diebus tantùm nequaquã finiatur, verum quadraginta vt notauit Hipp. & quotidiana confirmat experientia, certè ad ephemeram quatuor dierum minimè referri poteſt ſed quadraginta, vt non ſit vna & ſimplex continens ſed veluti multiplex id eſt

plures sibi succedentes & continuatæ quod typus profectò insinuare videtur, quandoquidem huiusmodi febres quarto quoq; die mouētur, hoc est exacerbari & increbrescere sensim de nouo incipiunt, & cum vnum aut alterum diem steterint sensim imminui vsque ad quartum, in quo rursus nouum capiunt motum & augmentum: quæ febres sanè sunt admodum frequentes.

Nam quod sub vesperam quoque augeri quotidiè videantur, id imputari debet sanguinis recursui siue spontaneo, siue ab ambiētis nocturno frigore febribus omnibus continuis familiari. sanguis enim vnà cum sero quocumque modo introrsum coactus fuerit siue spōtè, vt sumpto cibo & præsertim sub vesperam, siue ambientis frigore feruorem inde maiorem quàm antè per eam constipationem concipit, vnde extrorsum effusus calorem maiorem prę se fert & febrem emicare facit.

Iam verò causa horum motuum ferè est externa in hisce febribus, ad quam tamen accedit magna sanguinis ad inflammationem dispositio naturalis: nam constat experientia circa insignes temporum anni mutationes & veris pariterque autumni initium & finem sanguinem moueri atque agitari & ferueſcere non aliter atq; vinum in dolijs, hydromel, acetum & ceteros succos in quib⁹ caloris aliquid superest, modo deorsum modo sursum, modo vehementius modo remissius. quod insinuant scabies, impetigines, psorici affectus, vertigines, epilepsiæ, febres, fluxiones, inflammationes ijs temporibus familiares, & motus febrium continuarum per quaternarios, qui sequitur motum præsertim Lunæ. ab his igitur causis externis sanguis ferue factus cum à naturâ sit calidus, accepto aliquo caloris extranei principio facilè inflammatur vriturque, & ad vlteriorem caloris gradum pergit, vnaque serum putredinem concipit certè feruorem.

Quibus ita constitutis facilè est decernere de causâ orgasmi seri in articulos, vnde fit vt dolor huiuscemodi febribus sese statim vel intra diem naturalem adiungat comitem. nam si hactenus conuicimus in ipsâ febris inuasione massam sanguinis & inprimis aqueam eius partem feuorem concipere, feruescentem autem aquam liquet haudquaquam proprijs posse contineri conceptaculis sed hac illac perfluere despuma-

re, & longè lateque exundare· atque porro quia feruor maximè circa præcordia, vbi viget fons natiui caloris, incipit, serum in officinis seu fontibus necesse est quoquo versum primumq; in insignes riuos effundi, tum ex his in minores sensim ac sensim tandemque in partes ipsas insumi, in quibus vasa extrema vltimò desinunt & sistuntur(nam è lateribus vasorum exudandi exiliendique facultatem crassities densitasque vasorum & præsertim arteriarum prorsus denegat) quia ergo toto interiore corpore magnisque vasis sanguis ebullit, mirum non est serum efferuescere atque effundi partim in aluum, ad quam propagantur vtriusque portæ propagines, partim in renes insignes truncorum ramos excipiêtes emulgentes dictos, partim denique in inania articulorum spatia vbi terminantur vasorum externorum surculi ferè omnes, vt ex anatomia constat. itaque hic seri impetus diuersas in partes spontaneo potius ipsius motui quàm à natura facto verè tribui debet.

Hinc sanè diarrhææ serosæ, copiosæq; admodum vrinæ tenues & aquæ instar perspicuæ, atque articulorum dolores sese hisce febribus sociant copulantq; in prima ipsa inuasione seu primo sanguinis feruore. etsi autem rem ita se habere superior ratiocinatio concludit euidenter, non improbabile est tamen serum quod ad caput raptũ est maximâ ex parte è vasis exundans in vacua capitis spatia tandem secundum neruos depluere & descendere, quanquam ex altera parte quoque despumat è vasis in partium capiti limitanearum articulos, vt maxillæ, claniculæ, & adiacentium. sed illud quod secundum neruos depluit credibile est motuum potius conuulsiuorũ quàm dolorum articulos lacessentium esse causam. tametsi quod spectat ad motus conuulsiuos in illustri ægro non obscuros, verosimilius mihi est serum ipsum adhuc in capite delitescens & reses distentõ ratione feruoris contractoque in se neruorum principio edere eos ipsos motus spasmodes, ita vt quæ seri pars cranium extra decurrere & diffluere potest, ea meo iudicio non tam dolores articulorum concitet quàm ipsam cutem in tumorem attollat, atque leucophlegmatiæ quamdam inducat speciem.

Verum de his motibus conuulsiuis disputatum antè à nobis pleoius in obseruatione lethargi periodici. quam doctrinã de causã motuum conuulsiuorum ob ocupante seroso humo-

re principium neruorum repetita illustrat cõsideratio temporis exacerbationis eorũ motuũ: scilicet vrgẽt hi motus duntaxat somni tempore, quod non aliam ob causam euenit quàm quia ob spiritus vitalis è sensorijs externis in interiores sinus refluxum serum circa eos stagnans nouum feruorem necessario concipit. itaque principium neruorum distendit corrugatque in se suasque vniuersas appendices.

His itaque sic constitutis agendorum indicationes quibus curatio propositorum affectuum potest obtineri nullo negotio erui possunt. nimirum quoniam dolores arthritici (vt omittamus indicationes quas febris ex se exhibet quippe extra nostrum institutum) continentem habent causam serosam diluuiem magnâ vi & impetu articulos impetentem, cui motui ebullitio seri feruorem sanguinis consequens præbet initium, inprimis sanè orgasmus & feruor hic coërceri debet simulque copia seu plenitudo seri minuenda, vt quanquam id vnà cum sanguine ebulliat, non tamen adeo latè exundare queat vt articulos distendat: deinde humor qui iam influxit discutiendus planè, tum vero dolor demulcendus omni arte. atqui coercebitur seri gargalismus, si sanguinis ipsius feruor conquiescat. quoniam autem feruoris huius causa partim est externa, partim interna, atque externa quidem potissimum est in ambiente posita commotione scilicet eius siue euidente, siue obscura & tepore quodam, vel contrario frigore, vtrique aëris iniuriæ si est in nostra potestate contraria alteratione prouidendum. internæ vero causæ quia vel in plethoram sanguinis, vel in æstuosam viscerum intemperiem, vel in totius habitus refunduntur densitatem, cuius ratione scilicet fuligines è sanguinis massa ex se calida exspirantes cohibentur cohibitæque feruori insigni principium dant, hoc est, febri imò incrementum & productionem; itaque copiæ tum sanguinis tum seri conuenienti vacuatione medendum, viscerum autem æstus intemperiesque corrigenda, denique densitas totius corporis emendanda est rarefactione congruâ.

Ceterum non negligenda symptomata adiuncta, vt præter dolorem cuius maximè propter virium iacturã rationem habendam esse monitum quanquam in eo statu iam sunt res ægri, vt diu iam non vrgeat dolor sed breui succedat sopor blandum aliàs doloris omnis pharmacũ, non negligenda, inquam, symptomata

ſymptomata vt diarrhœa & ſopor, illa quidem ita poſtulante virium cuſtodia; hic autem ita ſolicitante metu ne fines naturæ longius excedẽs in indomabilem & ferreum, hoc eſt, in noctem perpetuò dormiendam tranſeat.

Age multitudinem ſanguinis eſſe maioris in eo feruoris ſiue occaſionem, ſine συναίτιον facilè eſt intelligere ex hoc euentu. nam experientia docet ſi quando dolia plena ſunt ad ebullitionem ſuccum in ijs contentum paratiorem eſſe, vnde ad ebullitionem prohibendam œconomi nullum præſentius remedium nouerunt quàm vacua ex parte dolia relinquere, vt ſcilicet caloti vitali ventilatio libera detur. quia ergo multitudo ſanguinis feruoris & orgaſmi eius vnaque feri, proindeque doloris eſt cōcauſa, ſanè antè omnia deplenda, & hoc etiá nomine vt corpus fiat εὔρουν ceteriſque remedijs commodè locus plenitudine depoſita detur, atque quia malum vrgens multitudini protinus & affatim ſuccurrere iubet, vacuatio proinde aſpectabilis vtpotè celerior & actuoſior tentanda confeſtim, perficietur itaque detracto ſanguine liberaliter ſecta vena magna & communi. quod tamen in magna virium conſtantia fieri vrgenteque maximoperè dolore conſulo, cum obſeruatione Galeni larga ſanguinis detractio plenitudini reſpondens grauiſſimorum omnium dolorum præſentiſſimum ſit remedium.

Etſi autem id in vniuerſum fieri debet, tamẽ in hypotheſi aliter ſtatuo ſcilicet detrahendum ſanguinem per epicraſin, quo minus fiat virium diſpendium ętate iam affectâ morboq; progreſſo, ſed ea lege tamen, vt repetitis vicibus facta detractio plenitudini reſpondeat. nam gracilitas extenuatioque corporis etſi adeſſe videtur, tamen amplitudo vaſorum pulſuſque altus multo diſtendi vaſa ſanguine, ideoque liberalem ſuadent ſanguinis vacuationem tametſi partite factam.

Sed quænam vena eſt ſecanda? Reuulſio certè coërcendo ſanguinis orgaſmo, leniendoque dolori neceſſaria venam partis oppoſitæ dolenti membro tundendam eſſe inſinuat. nec reformidanda mihi videtur noua fluxio aliquando experientiâ teſte ab ipsâ ſectione venæ prouitari ſolita. nam hæc ſine dubio à largâ ſanguinis detractione auertetur, vnaque præſens dolor adleuamentum capiet. & quanquam fortaſſe à venæ manus dextræ ſectione in eamdem fluxionis nouæ decu-

bitus metui certo poteſt, tamē ea in rerum incertitudine quia leuius malum eligendum, ſecanda vena partis oppoſitæ. optabilius enim eſt fluxione ambos affligi artus quàm in caput vniuerſam tapi ſanguinis maſſam eò vtputa iam inclinātem, ſiquidem ita prænunciant plæraque hiſce doloribus adiuncta ſymptomata. quo conſilio non præter rationem cohibitas fortè fluxiones metu grauioris mali anxij magni medici ſtudent omni arte reuocare, ſaluti ſcilicet publicæ totius corporis quàm priuatæ vnius partis vtilitati conſulentes.

Atqui ſi dolor vniuerſa infeſtet membra ſimul, certè ratio iubere videtur omnia opem perceptura aliquā à ſingulorum venæ ſectione intra vnum & alterum diem editā quantum ſcilicet vires permittent. poſtremò quocumque die primum ad ſigna plenitudinis vaſorum vel leuia febris indicia ſeſe adiūgent, manifeſteque prodent, non cunctandum in adminiſtrandā phlebotomia, nec de impuritate primæ regionis eluenda antè phlebotomiam anxiè ſatagendum in ægro medicè, hoc eſt, parcè ſobrièque viuente, & præſertim cum diluuies ſeroſa ex interiore habitu in aluum ſponte facta impuritatem ſi quæ fortè adhæſerit inteſtinis ſatis ſuperque repurget, quippe in primā ipſius morbi inuaſione erumpens.

Imo verò præſentia eius diarrhϾ de ſpeciali ſeroſi humoris arthritidis fomitis auerſione per purgationem factā minimùm ſolicitos nos eſſe iubet, quandoquidem aquoſus ille humor ſatis euidenter in illa diarrhœa euacuatur ex ſe ſcilicet & ſponte efferueſcens. quò ſanè quia ad hanc ſymphoriam euphoria etiam accedit, iure ſinenda eſt nec cohibenda. niſi placet interea aliquod viſcerib⁹ per quæ decurrit ſerum exundans robur adflare exhibito identidem tantillo rheibarbari cum conſerua roſarum aut [illegible] & puluere ſandali citrini, necnon litu totius ventris ex oleo roſaceo, chamæmelino, abſynthite aut maſtichino: hîc ſanè magni facio rheum quòd ſeroſa colluuies bilioſa cacochymiæ plurimùm eſt immixta in his corporibus arthritidi obnoxijs. ſcilicet ratione febris imò doloris ſanguis bileſcit maximè, & ſpeciatim in illuſtri ægroto prouentum bilis adiuuat familiaris vitæ ratio in vſu ſuccorum oleaginoſorum inflammabiliumque tota poſita.

Quod ſi vehementius dolor vrget, vireſq; labefactat & alui profluuium lentius pergit, eò audacius cum reuulſionis ab ar-

ticulis proindeque imminuendi doloris gratiâ, tum foci febrilis repurgandi motus certè ille humoris in aluum seu sentinam communem iuuari potest nonnihil addito syrupo rosaceo laxatiuo, aut simili blando hydragogo.

Nam productam quamuis & liberalem serosi humoris expurgationem minimum virium dispendium inferre experientia quotidiana satis docet, & priuatim nostro illustri ęgroto, quià tot annis diarrhœam eiusmodi cum magnâ tolerantiâ & impunè tulit.

Atqui si purgatio cuiquam suspecta est in illustri nostro ægro, certè tutò serum diuerti potest vel totum in renes vsu scilicet atrenuantium, id est diureticorum ex consilio scilicet magni Hippocratis. *fusos*, inquit ille, *humores ne intus intercludas sed superfluos resiccato, quippe siue educere velis siue secus, melius est attenuatorijs vti quia sic facilius medicamentis educes, aut per vrinam purgabis, quàm si astringentibus cohibueris coegerisque*. cum autem diuretica sint varia, refrigerantia calidis præferenda esse monet febris non mediocris; qualia erunt decocta radicum asparagi, graminis & pẽtaphylli, agrimonij, betonicæ, cichoraceorum omnis generis, & capillarium. *li. de humor.*

Non me latet autẽ passim in his affectibus plurimùm commendari astringentia. & sanè quanquam videntur ab Hippocrate reijci loco antè citato, & verbis hisce consequentibus *si vero dissipare intendes ac discutere citius & tutius efficies tenuioribus existentibus quàm frigidis & densatis*, astringentia videntur mihi partim insinuari cum à feruore sanguinis tum à profluuio illo alui propè continuo, quod coerceri moderatique ratio iubet robore afflato visceribus. & certè nullus improbare potest modicum vsum astringentium modo vna refrigerantium & conuenienti tempore exhibitorum, vt non impediant diureticorum actionem, & seorsim ab illis veniant in vsum atque etiam si placet in formâ potius solidiore quàm liquida. in eo igitur genere laudo præcipuè conseruam rosarum, cichorei, species diamargariti frigidi, diacoralli, triasandali, & eiusmodi cum cibis ipsis si placet vsurpatas. laudat namq; Hippocrates in cibis medicamentum.

Nam conseruas iuæ arthriticæ, enulæ campanæ, anthos, diacuminum, & eiusmodi nedum decocta gaiaci, vel etiam lentisci febris certè ex se nõ mediocris interdicit planè, cuius

scilicet febris tametsi neglectæ passim maximam rationem habendam esse censeo, itaq; etiam ob eius contemplationem theriacæ vsus mihi valdè suspectus est tametsi recens ab excellentissimo Armano proposita si penes nos esset non improbatur. nam ab antiquâ, cuius nobis copia est, etsi serosa humiditas absumi potest & calidum sopitum suscitari recrearique, tamen feruor sanguinis febrisque & natiua constitutio illustris ægroti nequaquam eius vsum permittunt.

Age vero etsi multa suppetunt nobis quæ serosam colluuiem totius absorbere discutereque insensiliter, vel etiam euacuare sensiliter per sudorem possunt vtcumq; in prophylaxi valeant, tamen eorum vsum febris pariter interdicit & infirmitas ægri vix permittit. frictiones autem quia fluxiones iuuare natæ sunt merito quoque suspectas habeo nisi vacuato corpore accuratè, plethorâque attritâ, & sub declinatione febris quo tempore nullus amplius fluxionum metus incessere potest. tum enim non improbarim quæ humoris reliquias si quæ sunt in habitu corporis, vnaque etiam influxum imbibitumque altiùs articulis humorem penitus resoluere valent. sed quæ speciatim humoris articulis imbibiti discussioni conferunt, mox perstringentur à nobis.

Tempus enim est symptomatis quæ consilium medici ad se trahunt consulendi & imprimis dolori. huic enim quanquã videatur satisfactum causæ amolitione & diuersione, tamen eius sæuitia maxima & paregoricis leniri debet, & si hæc frustra adhibentur obtundi obscuratique narcoticis. in primo igitur genere sunto varia siue cataplasmata scilicet ex micâ panis albi cum lacte vitellisque ouorum & tantillo croci, vel ex folijs maluæ, altheæ, vel brassicæ, aut betæ calidis admotis, vel ex seminibus maluæ, altheæ, vel ex furfure, sale, & sapâ, vel ex pane & vino generoso stipticoque, vel denique ex vaccino stercore recens egesto, aut cum adipe suillo anserinoue: siue linimenta ex adipibus temperatis vt galinæ, anatis, cuniculi, vulpis: siue stillicidia ex lacte. quæ anodyna temperata si non tandem tollunt dolorem magis resoluentia locum habebunt sed declinante duntaxat febre & praeciso metu nouæ fluxionis.

Resoluent autem linimenta ex vnguentis vulgaribus & calidis famosis, tum cataplasmata ex tritico & fermento secalino asperso puluere cantharidũ, cui superponitur emplastrum

nigrum, oxycroceum pariter commendatur, vel emplastrum ex pice nigrâ vel solâ, vel cum puluere radicum sigilli Beatæ Mariæ præsertim in ischiade, aut emplastrum ex sulfure. denique cauterium ferrumue candens passim probatur, sed nullam eius necessitatem in proposito casu esse video.

Quæret autem aliquis an apocrousticis hîc locus esse possit vt poscæ, succis lactucæ, portulacæ, & id genus? sanè cùm hæc frigida medicamenta affluxi seri exudationem è parte affectâ non obscurè impediant, ratio interdicit eorum vsum & præsertim cum frustraneus vtplurimum sit. cum enim fluxio fiat ab orgasmo humoris spontaneo, ab ijs nequaquam impediri motus ille posse videtur, vt introrsum humor refluat & hoc non nisi cum magno vitæ discrimine fieri potest, metuq; longè grauiorum affectuum.

Atque ob eamdem causam quæ sunt anodyna secundi generis, hoc est, narcotica ea vix ac ne vix in vsum venire deber, hoc est, vrgente duntaxat summo dolore, qui insomniam inferat, viresque valdè affligat, & in hoc casu temperata duntaxat in suo genere vsurpanda censeo, quale est cataplasma ex folijs hyoscyami, vel violariæ, aut ex seminibus eiusdem hyoscyami, aut radicibus mandragoræ coctis scilicet cum lacte.

Iam vero quod ad symptomata quorum ratio aliqua habeuda, de diarrhæâ satis dictum quæ moderanda tantum non cohibēda vtpote vtilis, & potius cōgrua victus ratione quàm medicamentis, ad quam victus rationem accedendum, si de vno sopote. qui restat cum motibus conuulsiuis considerandus, vnum verbum. nam hęc symptomata cum sint mala vt & signa, & vt causæ, eorum prouidentia haberi debet aliqua; quanquam enim citius turiusque auerti nequeunt quàm primo quoque tempore secta vena reputgatoque corpore blandis hydragogis, particularis tamen colluuies eorum fomes, hoc est cephalica purgationem indicat siue per masticatoria errhinaque, siue per externa resoluentia vt sacculos sale & sulphure plenos, aut admotum panem è clibano recens extractum ceruici scilicet illitæ prius oleo mastichino in quo beuioin decoxerit, siue alia, quæ in prophylaxi proponentur.

Age autem quod ad victus rationem pertinet, pauca de eâ habeo dicere, quia & consuetudo & proptia arthritidis species illustrem ægrum certę cuidam iam astrinxerunt diætæ. ad tan-

tam enim calamitatem ferocia mali illum adduxit, vt non nisi liquidis vesci fruique possit, siquidem maxillam deuinxit adeoque constrinxit, vt pro arbitrio diducere aut mouere eam ad solidiorum ciborum præparationem illi non sit amplius integrum. præterea sibi quosdam cibos adeo familiares longâ assuetudine reddidit, vt reliquos prorsus fastidiat. ergo per me licet in vsu pergat liquidorum, sed eâ tamen lege, vt succis carnium expressisq; & consummatis quippe bilescere & inflammari paratioribus, orgasmoque & feruori sanguinis temperando minus idoneis cariores contrà habeat liquores temperatiores & ad frigus cum siccitate inclinantes, vti sunt panatelæ simplices, iuscula carnium vitulinarum, gallinacei generis non ita excoctarum, quibus oriza vel potius hordeum incoquatur, nisi placet poti⁹ portulacam vel cichorium incoquere domesticum. carnes perdicum, phasianorum & similes vnà cum superioribus in esum venire possunt.

Ijs autem præmitti potest cidoniatum ratione habitâ profluuij alui, vt & bellatiorum loco concedi conserua de ribes, & rosarum, aut aliqua alia similis. mastiches grana in hunc finem commendo exhibita scilicet cum ouo sorbili sed benè cocto tamen, quamquam ouorum vsum rarum iubet metus nephritidis.

Non est vero pertimescendum ne ab vsu etiam moderato ciborum in magna mole parum nutrientium fatiscant vires, quia cum corpus immobile perpetuo lecto alligetur & quiescat, viribus retinendis parcissimus cibus potest sufficere: sed ea parcimonia maiori religione in potu minimè nutriente seruanda est, quia aliàs cum à solidis & siccis cibis quorum ratione duntaxat potus ex instituto naturæ conceditur, prorsus abstineat solisque liquidis cibis vtatur, facilè potest carere potu; & bellè cadit quod cum perenni aquæ è capite depluuio os madescat, ipse æger vel in medijs febris ardoribus potum minimè expetit. debet autem potus omnino refrigerare & ratione diarrhϾ sub astringere. ergo vini, cuius vsus multis grauissimis de causis non potest non insalubris esse, & inprimis à febre non paruâ prohibetur, vini, inquam, vices gerent decoctum granorum mali punici, vel berberis, vel lentiscis ed in pauca admodum quantitate, vel aqua inarrata, cui addi potest syrupus granatorum aut cidoneorum, vel conserua rosarum, vel

deniquę iulepus alexandrinus, aut similis liquor ægro non ingratus & insuauis.

Ceterum, quod maximi momenti est in victus ratione, accuratè cauendum ne ambienti frigido ęger vnquam & præsertim de nocte exponatur, & cum febris frigidi inspirationem suadeat, omnino tamen reliquū corpus à frigoris iniuria omni cura defendi debet & præsertim de nocte, quamquam consuetudo ægri æstusque interni sensus omnino reclament. itaque stragulis contegatur leuibus quidem & minimè comprimentibus sed calefacientibus modicè: ex quo panni coccinei & tergora substrata passim abijciantur, pellesque potius succedant aut stragula catalaunensia.

Agedum autem prophylaxis arthritidis in præscindendo apparatu corporis siue eius causis omnis generis amoliendis consistit, quæ ex supra dictis partim ad seri pleonexiam, partim ad eiusdem sanguinisque gargalismum omnino referuntur.

Nam quod passim medici imbecillitatis partium suscipientium habendam esse monent rationem, meo iudicio laborant frustra in consulēdo, quod non est nostri arbitrij & iuris, quòd enim articuli reliquis membris facilius promptiusque serum sponte suâ efferuescens excipiāt admittantque, illa propensio non ab eorum imbecillitate seu intemperie aliquâ, hoc est, laxitate vel raritate, verùm ab ipsa conformatione, eâque non in cauitate posita sed potius in coniunctione cum vasorum omnium finibus repetenda est: quam conformationis partem immutare minimè est in nostrâ facultate positum. articuli enim hoc solum nomine despumantem aquam admittunt imbibuntque necessariò, quia in ijs sistuntur terminanturque vasorum internorum propagines extremæ. scilicet ebullitio primum quidem in maioribus vasis internisque incipit, sed serum ebulliens efferuescit & exundat in minores, tandemque in extremos surculos qui cum non habeant vnde refundant imbibitum humorem, inde is in articulorum cauis in quibus scilicet extrema vasa ferè vniuersa terminantur, sistitur aggeriturque vsque & vsque, ex quo necesse est à continenter impetente sero distrahi violenter à se inuicem ipsos articulos.

Quod si statuamus siue strictis ligaturis, siue frigidis medicamentis ab artubus longè latèque repelli posse confertim

irrumpentem humorem, id vero vltro fatemur, sed hoc pacto ægrum in manifestum vitæ discrimen adducere pertendimus, cum repulsa serosa illuuies necessario vel pulmonem, vel aliquod aliud è nobilibus visceribus irruat inuadatque, quò sanè præstat sinere, vt serosa illuuies præceps in externa membra ruat.

Ergo quia quæ prouidentia haberi potest tuta & omnis noxiæ exors, ea versatur in causis tollendis, quæ ad plenitudinem referuntur seri, eiusque orgasmum, cui feruor sanguinis principium impetumque dat, plenitudo quidem serosas causas habet partim æstuosam viscerum naturalium intemperiẽ, partim earum rerum quæ ad aquæ genera pertinent intemperantem vsum; partim cohibentes eiusdem seri naturalem vacuationem causas, vacuationem, inquam, siue quæ fit per habitum corporis, siue per renes & vesicam, siue quæ à labore consueto q; exercitio fit: sanguinis autem feruor & orgasmus, cuius vi serum ebulliens separatur efferuescitque in articulos, causas habet cum natiuam sanguinis ad phlogosin propensionem, rum vero plenitudinem & copiam nimiam, vt antè monitum siquidem incuneatus præ copiâ sanguis nec ventilatus incendium ex se concipit; sed & ad has accedunt causas suppressio naturalis exspirationis fuliginum necessario succrescẽtium & potissimum causæ externæ fortuitæque, cuiusmodi sunt animi pathemata [nã corporis labor hîc accusari nequit] & inprimis commotio aliqua aëris siue euidens quæ ex mutatione temporum anni contingit, siue obscura ob influxum aliquem syderum.

Quæ cum ita sint & caussæ prope omnes à rerum non naturalium genere perantur, ratio prophilaxeως ferè tota posita videtur in congruâ victus ratione, quò sanè arthritici strictum exquisitumque viuendi genus omnino amplecti debent & eò obnixiùs quò id compertum est etiam citra medicamẽtorum societatem sæpè vim imperumque arthritidis eludere. nam huius generis causarios puta vi morbi iam diu fractos & languescentes, & vero tædij plenam aliàs vitam traducentes, varijs etiam morosisque medicamentis fatigare religioni esse debet, itaque benignis quoad licet nec ingratis res agenda. Ergo vt pauca præmittam quæ ad pharmaciam spectant & chirurgiam plenitudini sanguinis vnâq; feruori auertendo (vt vana

no-

non ſectemur remedia) nullum præſentius remedium & alioqui corpus εὔφορον atque omnium medicamentorum capax reddere magis idoneum ipsâ ſanguinis detractione per phlebotomiam venę alicuius communis repurgataque prima regione leui aliquo medicamento ſiue ſirupo, ſiue melle infuſionis roſarum pallidarum, ſiue mannâ, eâque celebrata ſingulis menſibus ſaltem quo tempore recrudeſcere hi morbi ſolent ſcilicet ex Hippocratis obſeruatione podagrica vere & autumno ineuntibus mouentur plærumq; imo præcipitibus, ſiquidem experientia quotidiana ita me docuit & præſertim in illuſtri ægroto. *In aphor.*

Addo autem ſingulis menſibus quoniam eadem experientia me docuit quotieſcumque per inducias vel paucarum ſeptimanarum æger corpus refecerit ſanguiniſque iacturam reparauerit, tum primâ quaq; cõmotione aëris & alteratione ſiue ad algorem, ſiue ad æſtum omnino arthritim recrudeſcere. & certè ſæpè audiui magnos viros ex arthriticorum familiâ nihil longo vſu reperiſſe retardandis cohibendiſque fluxionibus arthriticis, ſi non prorſus tollendis ipsâ venæ ſectione, eoque eiuſdẽ vſum etiam in affectâ ætate non reformidaſſe. itaque repetita placet venæ ſectio & per epicraſin, quod ſi probatur, nemo non videt omnino parcâ manu eſſe adminiſtrandam, & quantitatis hunc eſſe ſcopũ vt prouideatur duntaxat ne turgeat ſãguis in vaſis & orgaſmo ſpõtaneo cõmoueatur.

Iam vero ſeroſa colluuies etſi imminuitur repetitâ venæ ſectione, tamen quia vna conſtituitur à nobis doloris arthritici cauſa continens, ea certè exſiccari auertique eius impetus in articulos omni arte debet. in quo negotio imitari lubet eos œconomos, qui paludoſa loca & arua aquis ſtagnantibus infamia exſiccare tentant, vt iis teſiccatis & ad mediocrem temperiem reductis ſemina tutò certoque concredere poſſint. illi namque ſi citò negotium confectum cupiunt interdiu noctuque tanquam Cleanthes alteri ſiue Phreantles in exhauriendâ aquâ vacuandâque continuò ſudant, aut ſcrobe altiùs defoſſa lapidibus iniectis ſaburraque multa ebibunt, aut ſi ita maturandum non cenſent exſpectantes.

Dum Procyon furit
Et ſtella, veſani leonis,
Sole dies referente ſiccos.

plures tum sulcos facie tenus effodiunt, per quos aqua tanquam per riuulos deducta expurgetur. ita sanè serosa in nobis illuuies vel affatim expurgari potest ne putrescens inuehat febrem, aut longiore mora calorem in nobis vitalem suffocet, vel medicamentis siccis ebibi, calidis resolui, vel saltem veluti per riuulos quosdam cum ipso fonte continuos diduci & sensim sine sensu diffluere citra moram noxamque & ita veluti caput fontis arescere.

Ac quantum spectat ad ea, quæ simul & semel atque euidenter setum biliosum euacuant, in triplici ea sunt differentia; scilicet quædam per aluum repurgant, alia per renes, & partim per habitum corporis. primi generis lõgè multiplicia sunt magis minusque potentia, & quæ ex ijs mediocria præ ceteris mihi in illustri ægroto commendatur, sed septimo vel decimo quatto quoque die vsurpata. nam cum per se ea illuuies inclinet in aluum, concitatior motus fieret & infestus naturæ à diagrediatis, & generosis hydragogis. ergo contenti simus sero lactis benè depurato, sirupo aut melle rosarum pallidarum, cassiâ, cnico, semine ebuli, atque agarico; & his non nisi rarò, sed potius tantillo rhabarbaro tum ichores biliosos repurgandi gratiâ, tum roborandi ventriculum, sed & potissimum repurgandi serum per renes.

Quæ purgatio minus turbarum dabit ægro, & naturam ancillantem habebit, ideoque magnificienda. & cum ad eam victus ratio potissimum sit instituenda, de qua infra, tum verò præter rhabarbarum quocumque modo sumptum siue in substantiâ, siue aliter vt in tabellas cum speciebus trium sandalorum redactum, laudo conseruam betonicæ, cichorei, capilli veneris, & cetera. nam eiusmodi respiciunt viscera & caput fontes serosæ colluuiei, & simul etiam quodammodo temperant viscerum sanguinisque feruorem. sirupi ex ijsdem plantis paruam laudem apud me habent, sed maiorem succi, vt cichorei per dies caniculares condensati.

Iam verò quæ per sudores serum repurgant etsi per regionem conuenientem naturæque familiarem faciunt, tamen vt commodè ægro administrari queant non facilè video. nam à calidiorum vsu metus est feruoris sanguinis, & balnearũ plumbariarum vsui tempus idoneum ferè semper præripitur ab aliquo insultu nouæ arthritidis. laconica autem vix ac ne vix ipse

admitteret. ex quo satis erit prouidere vt non tam sudor notabilis procuretur, quàm mador aliquis isque quotidianus & ab vsu potius stragulorum calidorum quàm medicamentorum sudorificorum. nam de cylindisi hippocraticâ, rutilatione ad solem & eiusmodi obsoletis remedijs, quibus sensim ebibi serosa in habitu illuuies potest, nihil est necesse dicere, cum longè minus administrari quàm superiora possint.

Atqui quæ assumpta humores imbibere & exsiccare possunt, vt ad secundam rationem pleonexiæ serosæ corrigendæ veniamus, ea sanè non pauca suppetunt & in eo genere passim laudantur pulueres ex ijsq; confectæ conseruæ, opiatæ, condita; sed cum hæc ferè aduersentur è diametro diureticis hactenus laudatis, eorum vsus cibis potius immiscẽdus quàm seorsim commẽdandus. ea autem cujusmodi par est vt potius ad frigiditatem quàm calorem inclinent. exemplo sunto conserua rosarum antiqua, tabellæ rosarum cum tantillâ terrâ lemniâ, diamargaritum, diacorallium, triasandalum, & eiusmodi.

Postremo quæ per riuulos sensim deriuant, deducuntque aquosam illuuiem, ea sunt quæ quotidiè vsurpata, aut perpetuo admota siue applicata corpori quacumque ratione paulatim aquam eliciunt ex fontibus ipsis illectamque absorbent, & absumunt. ac quæ viscera quidem viscera seu fontes exhauriunt, ea ferè sunt diuretica quæ quotidiè in esum venire possunt, vti iuscula aperientia de quibus in victus ratione.

Quæ autem tertium fontem, hoc est, caput respiciunt sunt apophlegmatismi, masticatoria, errhina, & id genus ex quibus errhina præ illis tutiora videntur. periculum enim est ne redundans plurimum aqua in capite quanquam leuiter attracta vniuersa tamen pro fluxilitate insita & confertim depluat in pulmones, aut ventriculum magno cum ægri detrimento & viscerũ labefactatione. nam aquę id ingenium est vt accepto motus principio leui sponte naturæ decidat, eiusque impetus haud facilè possit coërceri. satis igitur erunt in illo genere leuia admodum vt mastiche, passulæ, nux moscata, radix angelicæ. inter errhina autem probo maioranæ, ebuli, aut iridis succos cum vino extractos & in nares prono capite attractos. & maximoperè commendo vsum oxymelitis vel mellis scyllitici.

Ad hunc scopum pertinent externa remedia sensim è capi-

te aqueum humorem & sine damno attrahere nata idque valdè mediocriter. nam exsiccantes & refrigerantes puluceres è galliâ, hypocysthide, rosis, idque genus cerebrum exterius tantum exsiccare possunt. probantur ergo mastice, sandaraca, flores saluiæ, melissophili, anthos, absynthinm, coriandrum, nigella quocumque modo admota, & non nisi manè ieiunoq; ventriculo vsurpata. emplastrum de betonicâ aut tacamaca probantur, & hoc ceratum, quod constat ex laudani ℥ s. mastices ʒ ij. thuris, styr. an. ʒ. j sulphuris, sinapi an. ʒ. s. resinæ picis naualis an. q. s. misce fiat ceratum.

Postremò ad hoc genus deducendis aquis tanquam per riuulos accomodatum vesicantia pertinent, & cauteria. vesicantia certè quia non solum ex alto trahendi sed sensibiliter citraque molestiam & noxam humores aqueos euacuandi vim habent ideoque fluxiones siue in artus neruosumque genus, siue in ventriculum cohibent atque intercipiunt, omnino tanquam vtilia salubriaque statuere oportet, & eo nomine quòd excretiones ad partes externas iuuant, imo vrinas prouocant: nec te euocare potest febris metus cum passim in malignis grauissimisque febribus eorum vsum magni medici minimè reformident, & vulgus sine discrimine in benignis diuturnisque vsurpet. ergo eorum vsus etiam sæpius repetatur, exempli gratia sit hoc energicotaton. ℞. cantharidum præparatarum ʒ. s. euphorbij, sinapi an. ʒ. j. seminis ameos ʒ. s. ceræ, terebinthinæ an. q. s. misce fiat ceratũ pone aures raso capiti applicãdum.

Iam veto vt in deducendis aquis fossæ superficie tenus & capiti fontis continuatæ laudantur, quæ pedem gallinæ quandoque referunt, ita cauteria admota fontibus serosæ colluuiei expurgandis parem vim habere videntur. ac cum vtrique cruri ea admoueri debere viscera fontes aquæ præcipui suadeant, & capiplenium vtrique brachio, tamen quoniam artus vidẽtur quodammodo tabe confecti in illustri ægroto, saltem inustum occipiti imo teijci non potest, quod etsi non sine tædio ferendum est, tamen quia eius maxima necessitas nedum vtilitas id iubet, ea certè molestia æquo animo est deuoranda, quippe quod vehementiam arthritidis iamiam fances maxillasque, imo iugulum ipsum constringentis retundere euidenter potest; imo vero si reputamus per morbi inducias insolitas & plurium mensium corpus illustris viri recreatum refe-

ctumque non mediocriter, & carnosum genus quasi rediuiuum succrescere, pulsum prætereà constantem integritatis virium locupletem testem, nec-non toletantiam firmam tot & tam atrocium dolorum per tot retrò annos quibus non fractus corruit, sed viget vegetque etiamnum & quodammodo floret instar rediuiuæ aquilæ inuictus princeps, nemo certè nisi molli & fracto animo abhorrebit à cauterijs prædictis membris inustis, quæ tantum superficiem cutis lambant & vrant, aliàs corpus macie confectum ea non ferret impunè.

Atque hæc satis superque de ijs quæ è pharmacia aut chirurgia petuntur remedia. nam quæ feruori sanguinis compescendo, temperandis visceribus, corrigendæ cutis densitati, ceterisq; causis siue colligētib⁹ serosū humorē siue mouētib⁹ pro desse posśūt, ea partim hacten⁹ sunt insinuata, partim & potissimū ex vict⁹ ratione intelligētur, ad quā accedere tēpestiuū est.

Principiò ergo quoniam serosæ pleonexiæ potulenta esculentaque materiam subministrant, nullum siquidem viuens quamuis solidum quod in esum hominum veniat non aliquid humiditatis continet eiusque aqueæ magis, quàm oleosæ, sed semper terram exuperantis vti ex arte factis extractionibus liquet, è quibus humoris multum, salis autem siue cineris ac terræ elicitur minimum, prima sanè lex in arthritidis præcautione hæc magnâ seruari religione debet vt tantum cibi assumatur quantum viribus reficiendis & conseruandis sit satis. quamobrem bonum factum si illustris æger sit in victu & præsertim potu parcissimus, & à cœnâ abstineat sæpiculè: quod ei non molestum certè non iniurium esse potest, cum perpetuæ quieti corpus sit emancipatum, vnique lecto aut cathedræ tanquam Caucaso Prometheus ipse sit affixus alligatusque. Experientia teste hydropici haud pauci integra à potu abstinentiâ vnius anni sunt pristinæ redintegrati sanitati cur non & arthritidi? vas esto vir illustris Italus (nomen cum libello effugit quæstionem per paruitatem) qui cum ab ineunte iuuētute plurimis morborum generibus inprimisque arthritidi obnoxius vixisset, parcâ victus ratione diurnoque potu ad vncias duodecim redacto immunem ab omnibus morbis deinceps firmamque & constantem vitam ad prouectam perduxit senectutem.

Iam quod ad ciborum qualitatem spectat, mihi certè pla-

cete non poteſt familiatis illuſtri ægto tota victus ratio humida actu calidaque. mallem equidem in poſterum aſſueſceret ſi non ſiccis ſolidiſq; omnino, ſaltem mediæ conſiſtentiæ cibis, & frigidis, vt ſunt panatellæ; nam carnium ſucci, gelatinæ, & ſimiles bileſcunt facilè ſanguinemque phlogoſi ſeu inflammabilitati propiorem generant magiſque ſeroſum. & quandoquidem maſticandi vſus extra paroxyſmos liber eſt, cur non ipſiſmet carnibus integris veſcatur potius quàm ſuccis non video; ſcilicet vitulinis, hœdinis, gallinaceis, ac perdicum, & eius generis. iuſcula tamen neq; interdico paulo ante paſtum ſed in quantitate valdè modicâ, & diureticis ſaporata herbis aſparagis, petroſelino, capparibus, intybo.

Arqui cum odium illi eſſe debeat cum fructibus omnibus, excipio tamen paſſulas & ficus, imò multis nominibus ſalubres eſſe iudico. ac tot ſuccis demum panis vſum præfero illi inſuetum, eumque ſale fœniculoque ſapotatum.

In potu porro longè ſtrictior mea ſententia quàm hactenus fuerit non ſolum penes quantitatem eſſe debet ſed etiam qualitatem. nam ſi me audiat vino, cui quidem generoſo & meraco ferè etſi modico hactenus aſſueuit, carere inpoſterum debet non ſolum quia id eſt aquæ genus ex ſententiâ Ariſtotelis ſiue aqua putrida, vt dicebat Empedocles, itaq; ſeroſæ plenitudinis materia, ſed potius quia eſt ſanguinis ad inflammationem proni nutrimentum & quaſi ſuccendiculum quod à vitali in vino ſuperſtite calore ſanguis principium feruoris accipiat facilè quæ eſt febris occaſio, atque arthriticarum fluxionum: ſed & ab eius vſu natiua feruidaque viſcerum intemperies foueatur maximè, vt taceam vino qualitatem ineſſe neruoſo generi infenſiſſimam, atq; ſpontaneam mobilitatem ad caput præcipuum fontem totius morbi. experientia certè conſtat ab eius abſtinentia integra non paucos ſeſe vindicaſſe ab arthritide. viuit in aula noſtrâ vir admitandæ temperantiæ qui cum perpetuis arthritidis querelis infeſtam tranſegiſſet adoleſcentiã, & ex conſilio clariſ. viri Nicolai Piſonis piæ memoriæ parentis mei in flore ætatis ſibi vini vſum prorſus interdixiſſet quanquam præfectus vinariæ cellæ principali, iam à triginta annis ab iis ſeſe doloribus penitus liberauit.

4. meteor.

Ergo operæ precium illuſtriſſimus æger fecerit ſi abſtemius deinceps viuat, & hydroſaccaro aut ptiſſana magiſtrali ex

hordeo, liquiritia, passulis, ficubus, coriandro vel aniso, vel fœniculo (nam à cinamomi vsu statim sanguis ebullit rapiturq; in caput, vt hæmorrhagia eius vsum consequens indicat) æstate quidem vtatur, hyeme autem decocto aliquo, vt sasaphrassi vel lentisci, sed admodum diluto. quòd si vino prorsus carere illi non lubet absynthites saltem sed parcissimum delibet, idq; benè dilutũ aquâ chalybeatâ siue potius inauratâ, vel ferratâ tantopere à clarissimo Alexandro Petronio in splenicis commendata; hæc namque stringit, & quo dammodo exprimit superfluum in vasis serum expressumq; in renes deducit, itaque splenem aquarum conceptaculum comminuit experimento Cornelij Celsi in canibus aquam fabrorum potantibus.

Atque hæc de cibo & potu, nisi placet addere condimenta, seu potius alunm liquidis assiduò diffluentem excrementis corroborantia, vt sunt cydoniorum succus conditus, conserua rosarum antiqua, conserua de ribes, de berberis, & eiusmodi quæ sanguinis quoque orgasmum coërcere possunt, & æstum eiusdem vnaque viscerum temperare.

Sed non prætermitti debent memorabiles cautiones in vsu reliquarum rerum non naturalium, & inprimis aëris ambientis, cuius extremæ qualitates omnes tanquam maximè aduersæ illustri ægroto seriò quantum in nobis erit sint corrigendæ. commotio enim eius tempestasve ac ceteræ alterationes, quæ à superioribus imprimuntur corporibus sanguinemque horsum vorsum agitant, & in orgasmum impellunt; fusq; deque à nobis habendæ, quòd nostram excedunt prouidentiam: *quæ supra nos, nihil ad nos.* Ergo quia inprimis aër maximè infensus est frigore siue quia serum ab habitu in centrum exprimit sanguinemque intro compulsum per antiperistasin agitat inflammatque, siue quia retinet effluuium perenne vtileque vaporum aquei generis è toto corpore, accuratè profectò illustris vir ab aëris inclemẽtiâ defendẽdus. ex quo sedulò intendendum domesticis stragulis ita semper muniant corpus nulla vt vis frigoris ferire id possit. Aëris quidem frigidi inspiratum verno præsertimque æstiuo tempore permittit; imò suadet temperatio feruoris sanguinis circa cor qui febrem accendit, sed eâ lege suadet, vt nihilominus reliqnum corpus planè sit tectum & imperuium iniurijs aëris.

Iam vero excretionis superfluorum & præsertim vaporum,

qui per cutem exspirare alias solent, cura huc pertinet eaque sanè magni momenti. quia ergo cohibentur potissimum per cutis densitatem, videndum seriò vt non solum frigus externum non tangat corpus, densetque habitum, sed densitas iam contracta corrigatur, muteturque cum rariore textura. quamobrem non solum stragula è pilis caprinis, sericoue cocco infecto texta hactenus illi familiaria cum plumis, certè cum pellibus calidis & leuibus vt quæ è mure pontico, vel marte parantur commutanda: sed adiungendæ frictiones quotidianæ eæque molles, longæ, leuesque, & litus quoque seu vnctiones ex oleo amygdalino, de behen, sesamino, liliaceo temperatis temporibus, hyeme autem anethino, amaracino. Optandum equidem foret per vitium alacritatem membrorumque robur exercere posse corpus quotidie illustri ægroto esset integrum tum ad firmitatem articulorum retinendam iuxta Hippocratis consilium *labor articulis, somnus visceribus*, tum reliquiarum affluxæ materiæ serosæ perfectam discussionem, tum denique ad impediendam eiusdem pleonexiam quæ ab otio præsertim succrescit. verum quoniam siue mollitia animi dolorem omnem à quouis leuiore corporis motu exacerbari solitum refugientis siue impotentia & exsolutione membrorum ita est alienus ab omni labore vt vix è lecto surgere aut in cathedra sedere, nedum ambulare equitare aliterue corpus exercere sit ei iam liberum, inde eò diligentius frictiones exercitij vicariæ sunt adhibendæ. imo non erit ab re vt semel & iterum in hebdomada sudet in laconico struendo si placet ad Romanarum thermarum imaginem non longè à cubiculo principali. nam cum quò natura ducit, eo vergere oporteat, natura autem benè constituta è centro soleat impetu capto exundans serum per corporis habitum præcipuè excutere, si modo viæ pateant, vtilissima erit hæc vacuatio quæ regionem naturæ familiarem & commodissimam habet. in eius vsu autem prouidendum vt ore quidem auram frigidam temperamento sanguinis opportunâ captare possit, ori & naribus admoto instrumento quodam in externum patente aërem, & interea os frigidâ colluendo, vel aquâ rosarum aut poscâ, sed reliquum tamen corpus defendat sedulò ab ambientis frigore.

πόνος τοῖσιν ἄρθροισι καὶ σαρκί σῖτος, ὕπνος σπλάγχνοισι. 6. Epid.

Occasio autem eius erit tempus declinationis febris, & fluxionum

xionum post exactum scilicet quadragesimum diem à primâ inuasione paroxysmi ex annotatione Hippocratis, aut potius proximè consequens, quo scilicet tempore & reliquiæ morbi dissipandæ, & minor metus incessit noui paroxysmi toties experimento nostro recurrentis, quoties sanguine vasa vel mediocriter distenduntur, eiusque exhaustus à lautiore victu est reparatus. nunquam enim occasio incendij, vel orgasmi sanguinis deest quoties in vasis abundat.

Ex quo iterum nemo non colligit quantâ religione frugalitatem, quâ omnis morbifera diluuies circũscidatur, illustrissimus vir colere debet. vbi namque primum refeceerit vires nitidiorque solito fuerit, tum suspecta habere debet sua bona.

Vt redeamus autem è diuerticulo in viam, stuphis assuescere potest, & si ægrè sudor dimanat non solum prædictis adiuuandus linimentis, sed decocto aliquo hidrotico eoq; temperato, ex-gr. ficuum, hordei, addito sirupo capilli veneris, vel loco decocti sirupo Diui Ambrosij; imo non insalubrem sentio vsum corniculorum & scarificationum toti carnoso generi adhibitarum. denique cucubitulæ sine scarificatione sæpiculè extra stupham in vsum possunt venire, vt sensim externis euacuationibus serosæ illuuiei natura assuescat.

Atqui ad maiorem fidem & lucem superioris huius sermonis & noui dogmatis operæprecium erit fatalem extremumq; morbum & totius corporis œconomiam, qualem ipsa anatomia subiecit oculis, breuiter perstringere. Ergo circa nouilunium mensis Nouembris anni millesimi sexcentesimi septimi cum iam quindecim dies febris, arthritis, sopor, ceteraque symptomata crudeliter pro more illustrem exercuissent Principem, ecce derepentè insolita accessit spirandi difficultas ad sublimem accedens & rectispira, eaque dolore vniuersi thoracis superioris comitata, atque graui illo quidem magis quàm pungente, & vnâ tussiculâ sed rarâ. eo dolore quarto die euanescente superuenere sopor, genarumque rubor, febre intereà spirandique difficultate increbrescentibus.

Quem morbi progressum tametsi ipse nequaquam viderim, tamen ex auditu & diligenti perquisitione à domesticis tum præcipuè ab illustri ægro habui serò scilicet & triduo duntaxat antequã excessit è vitâ vocat[9], itaq; illico peripneumoniã vrgere & iam ad suppuratum & breui ad mortem tendere si-

gnificaui, cum tamen pro febre simplici catarrho coniunctâ duntaxat ab omnibus haberetur. nam & pathognomonica signa eum affectum euidenter arguebant, & præter sputa toto morbi tempore alba, viscida, spumosa prorsus, rotundaque æstus, suffocatio, & veluti lipothymia, nec non ephidrosis superiorum partium, ceteraque accidentia confirmarunt satis: quibus non multo post difficultas in spirando grauior, sudor toto corpore diaphoreticus successit, à quo sensim labefactari functiones omnes & stertor subsequi cœpit. tum præter deiectiones alias semper abominabiles tūc fœtoris expertes, hoc quoq; memorabile fuit, quòd in illo ipso agone vel antequam spiritus rarescerer atque vir pijssimus magnam animam redderet Deo, è naribus per quatuor horas distillauit humor albidus tenaxque & fœtidus omnino, ac verè purulentus sed excoctus, qui in pulmonibus ebulliens sua sponte in nares despumauerat: cuius etiam reliquias repertum iri in dissecto pulmone denunciaui, & reuera obseruaui, quanquam longè maior portio ante mortem distillasset.

Ceterum sanguinis serosi recursûs in thoracem occasio quidem fuit externa scilicet aëris inclementia magna sub id tempus, quæ causarium perculit in itinere pluriū dierum; ad quam accessit interna pulmonum dispositio. annotauit namque magnus Galenus affectus pulmonum, eosque letales doloribus arthriticis facilè succedere. qui locus superiorem illustrans doctrinam annotatione que maximè dignus sic habet. *alia vero medicamenta, quæ podagrici in morbi auxilio bibunt, ad pedem quidem humores deferri vetant, sed horum superfluam humiditatem non discutientia maiorem quemdam morbum faciunt. nam fluxionem per corpus oberrantem pulmo semper ob spirandi necessitatem motus, ac propter corporis sui raritatem ad illam excipiendam facilis totam ipse ad se trahens ita hominem suffocat. quod periculum non raro conspicimus.*

l. de Theri. ad Pis.

Postremo cum viscera & hypochondria intestinaque cum ventriculo & mesenterio integra ac inculpata omnino fuissent reperta præter renes calculis prægnantes, & cereroqui sanos solus pulmo insigniter tumidus & quodammodo exesus repertus, in ijsque vnus humor albus & tenax ac purulentus delitescens.

Ex qua dissectione intelligere est quoque doloris arthritici

febriſque cauſam non fuiſſe refundendam in infarctum ſiue obſtructiones viſcerum & meſeręi, inſignemque earum partium impuritatem & cacochymiam partim pituitoſam partim bilioſam, tametſi is fuerit ſenſus omnium hactenus medicorum, ſed potius in vnam intemperiem ſanguinis ex ſe admodum ſeroſi, & æſtuoſi atque plenitudinem, cuius vna fere viſcerum feruida intemperies cauſa parens eſſet, qui ſcilicet quotieſcumque in vaſis turgeſceret ſiue ſponte ſuâ præabundantiâ, ſiue principio caloris accepto vel à ſuppreſſis fuliginibus neceſſario ſuccreſcentibus, vel ab ambientis commotione incendium feruoremque conciperet, eiuſque efferueſcentis aquoſa pars longè lateque exundaret deſpumaretque introrſum nimirum, vnde perpetuæ deiectiones aquoſæ bilioſæ, & extrorſum in articulos, in quibus vaſorum totius habitus fines tandem ſiſtuntur, nec quo vlterius ſeſe exonerent reperiunt facilè, inde crudi contumaceſque dolores arthritici increbreſcerent..

OBS. 131. Carolus Perdeus Picardus in Academicis Rhetoricæ agonibus tergeminos conſecutus honores à ſeptimo ætatis anno arthritidi obnoxius, eique ſæpius quotannis recurrenti atque ſtudia interturbanti conſuluit me annos ante aliquot ſi quod ars tam importuno dolori leniendo poſſet leuamentum adferre: ego autem ſpe non vana adoleſcentem tum recreaui ſi modo paucis hiſce præceptis obtemperantem ſeſe redderet. ſcilicet de demenſo quidem & præſertim potu quotidiano ſenſim tertiam minimùm partem detraheret; inprimis autem vino prorſus abſtineret: tum vero ſeſe accuratè ſemper ab aëris iniurijs & præſertim frigore defenderet, prætereaque ita ſe muniret ſtragulis de nocte vt quotidie ſub finem ſecūdi ſomni ſudor, certè mador dimanare poſſet: denique ſirupo infuſionis roſarum pallidarum ter quaterue in menſe repetito illuuiem omnem aqueam repurgaret. paret adoleſcens per biennium & amplius, atque fomitem morbi præter omnium opinionem circumſcidit, vixitque tum liber prorſus ab omni dolore articulari.

Sed vt difficilis eſt temperantiæ cuſtodia in eâ præſertim ætate & conſuetudine cum iuuenibus ventri & abdomini natis, quales præſertim qui ſui iuris ſunt, noſter cauſarius breui exquiſitam tenuemque victus rationem cum licentioſâ com-

mutauit, & quod est in prouerbio anus ad armile, hoc est ad commessationes, neglectumque sui redijt. quid inde? sensim illuuies serosa in corpore colligi cœpit ob viscerum innatam intemperiem impensè calidam, quæ illuuies non amplius vt biennio antè à natura in articulos deposita sed sensim in abdomen gliscens collectaque hydropi letali materiam dedit.

CONSILIVM ALIVD DE *Arthritide.*

NAtiuam Illustris & Reuerendi admodum Domini Præsulis temperiem ad calorem & humiditatem ita propendere, vt in eâ vitalis calor humidumque primigenium calori mixtionis in principum partium idiosyncrasiâ longè præcellant, euidenter demonstrant cum functionum omnium siue animi siue corporis eximium robur perfectioque singularis, tum calor in habitu mediocris & halituosus tactuique non insuauis, & roseus quidam rubor ac gratiosus vniuersum perfundens lustransque corpus, atque inprimis εὐσαρκία πολυσαρκίᾳ propior; denique inclinatio lapsusque facilis in febres & catarrhos, quippe quam Galenus annotauit esse familiarem indeq; temperaturæ calidæ humidæ hepatis præsertim & capitis indicem. Quò nequaquam mirum videri debet illustrem principem solis hisce affectibus obnoxium hactenus vixisse, & in præsentiarum præcautionem ab ijsdem à nobis expostulare.

OBS. 112.

in arte parua.

Etenim quanquam is pro suâ singulari temperantiâ moderatam victus rationem accuratè semper obseruarit, ac vino fuerit quàm parcè vsus, nihilominus eius adolescentiam quidem febris sæpius exercuit, eaque modo continens, modo tertiana sed producta ferè: virilem autem ætatem cum erysipelas, & hæmorrhoides semel ac iterum, sed frequentissimè variæ interturbarunt fluxiones nunc in fauces & pectus, nunc in articulos decumbentes, eæque ferè cum febre coniunctæ, quæ fluxiones licet non admodum grauibus infestæ sint doloribus, quia tamen suâ crebritate à suis vigilantissimum antistitem auocant muneribus, opem medici suo iure implorant, quam vt ei gratam præstare pro officij nostri ratione possimus vt debemus, sedulò inquirendum à nobis in causas eiusmodi

affectuum, de quibus præcipuæ sunt querelæ. quod vt ex methodo fiat, ita ratiocinari placet.

Dolor arthriticus violentam naturæ corruptionem & confertim à rebus siue natiuam partis temperiem euertentibus siue continuitatem soluentibus factam consequitur, vt omnibus philosophis medicisque est in confesso. quoniam autem alteratio omnis cum tristi doloris sensu coniuncta caloti & frigori duntaxat tribui potest, aut tandem in eas qualitates resolui vltimò vtpotè maximè actuosas, atque in arthriticis doloribus frigoris quidem tristis & excellens sensus nunquam sentitur, omniaque in nobis mediocriter calent, caloris autem qui sensus inest in afflictis articulis, is minimè vrens, vlcerosus aut admodum acer percipitur, arthriticus profectò dolor non est nudæ simplicisque alterationis effectus: nullus præterea dolor arthriticus grauitatis absque sensu tristisve distentionis persentitur, & vero idem cum externo quodam tumore membri afflicti siue à principio statim, siue saltem sub finē apparēte necessario cohæret teste experientia, eumdem deniq; præcedunt ferè conuulsiui quidam membrorum præsertim inferiorum motus, vulgò *crampes* dicti certa plenitudinis effecta, efficitur sanè dolorem arthriticum alicui materiæ articulum sua plenitudine distendenti acceptum referri debere. quoniam adhæc dolor naturæ euersionem magnam affatimque factam sequitur, certè haud materiæ congestio sensim sine sensu fieri solita, cum præsertim à principio non semper membrum præter naturam intumescat, sed influxus eius ἀθρόως factus accusari debet.

Vnde igitur hæc materia dolorifica, qualis, & quæ causæ eius impellentes? nam in omni motu mobile & motor adsint oportet, vnaq; præter spatium duo diuersi termini vt notum est ex physicis. atqui quæ sit materia non aliundè melius intelligi potest quàm ex perspectâ eius origine seu fonte, necnon locis per quæ illa diffluere potest. quoniam itaque articuli & partes circum articulos cùm solidæ densæq; ex se tùm compactę strictęque admodum sunt, certè quęcumq; sit materia, etsi fluxam esse necesse est, minimè tamen eam per partium poros inaniave spatia decurrere, peruadereque compagem partium ita strictarum verosimile est. ex quo relinquitur illam per vasa patentia sistentiaue in caua articulorum venire.

Sed enim quia trium generum vasa ad articulos petueniũt, in iisque secundum exiguas propagines terminantur quę cum nullis alijs communionem habent vt eamdem materiam possint aliò à se refundere & transferre, oportet profectò materiam arthriticorum dolorum causam è venis arterijsque vel neruis, vel omnibus simul defluere ideoque ptimùm deriuari è capite, aut visceribus, aut potius è toto corpore. atqui in venis quidem sanguis crassus frigidusque continetur vnà cum sero, sed in arterijs sanguis tenuis & calidus, iisque copiosiore sero perfusus; à neruorum denique principio per multiplices propagines pęteraquam ferè lentam, cuius caput quodammodo fons est siue metropolis, nihil videtur depluere posse. nam quod descendit illud omnino inter duas tunicas meningum cetebri propagines, vel secundum externam superficiem neruorum defluat oportet, siquidem si per cauum internum propriamqne nerui substantiam traijceretur, id sensum obruto spiritu animali interciperet, qui tamen in articulis acerrimus viget.

Quia autem in spatio duram matrem, & piam interiecto atque secundum naturam vacuo aqua plurima colligitur, quæ sensim vi & motu natnræ, imò consilio ad instrumenta vocis, respirationis, motusque animalis, partes scilicet eas præ motu assiduo siccitatis metuentes irroratura, verosimile est si à quacumque causâ in capite aqua colligatur redunderque eam magnâ vi depositam ac irruentem in neruosum genus tandemq; sistentem in articulos, & vsque vsque decumbentem violenta distentione præ copiâ membranarum & ligamentorum articulos obducentium continuitate solutâ dolorem inferre posse. quod confirmant motus conuulsiui ante memorati, & ferè prænuncij arthriticorum dolorum in ijs quibus nimia caput humiditate scatet.

Iam cum in venis & arterijs sanguis contineatur plurimo perfusus sero, & hoc quidem suâ naturâ liquidum fluxumque à sanguine laudabili crassioris quippe consistentiæ secerni facilè possit; in sanguine autem quanquam sint quatuor humores seu diuersæ substantiæ quia tamen coëunt miscenturque, & mixtæ continentur atque quodammodo vniuntur vitalis caloris beneficio., vt nisi eiusdem caloris continentis euocatione (quæ putredo est) non sint separabiles, putredinis.

autem in massâ sanguinis, vi cuius calore vitali euocato humorum diuulsio seu separatio inter se fieri potest, signa euidentia minimè in arthriticis doloribus apparent, necesse est profectò arthriticorum materiam dolorum fomitem vel esse ipsam sanguinis massam quatuor humores complexam, vel serum seorsim à sanguine, vel sanguinem cum sero.

Sed enim quoniam vt plurimùm fluxione sistente doloreque cessante, tumor partis breui ita subsidet, vt nihil in articulis alienæ superfit materiæ, itaque fateri oportet materiam arthritici doloris causam omnino esse resolutam; vni porrò aquæ integra perfectaque resolutio competere potest, non autem sanguini magnâ quippe ex parte crasso & terreno, & qui præterea aliàs extra vasa necessariò putrescit & suppuratur, atque huius suppurationis in arthriticis doloribus nulla adsunt signa, relinquitur sanè serum sanguinis vehiculum esse causam dolorum arthriticorum materialem, quod tamen vt plurimum intelligi cupio.

Nec enim negauerim aliquando sanguinem ipsum vna cum sero siue attractum vi doloris, siue aliter in articulos irruere qui tandem suppurat & pure foras erumpente vlcus relinquit in corporibus scilicet plethoricis admodum ac crapulæ ac vino deditis, quod in vno & altero Pontanis ciuibus obseruaui sedulò, non ierim quoque inficias è vasis aliquando posse defluere ichores humorum in ijs redundantium siue biliosos siue atrabilares, sed tum putridam febrem cum doloribus ab his causis coniungi fateri oportet: nam humorum ichores nequaquam à suo crassamento absque putredine possunt separari. vtcumque sit, ita statuere oportet vt plurimùm resolui arthritidis fomitem ita vt in parte nihil crassamenti superfit, & in illustri ægroto ita hactenus euenisse, ideoque concludendum verè aqueum esse illum humorem arthritici doloris causam continentem.

OBS. 133. Et confirmari potest exemplo viri illustris fratris germani reuerendissimi Domini Antistitis, qui tametsi à duodecim annis huiusmodi doloribus ter quaterve recurrentibus tentetur, habet tamen artus ab omni alienâ concretione prorsus liberos, & ad apprehensionem, ingressumque flexiles prorsus ac versatiles.

Nam quod quandoq; videmus temporis lapsu tophos in

articulis arthriticorum superare, illi sanè vel ex arenulis seu crassamentis terrenis, quæ ebibuntur cum aquâ, accipiunt concretionem, vel ex sanguinis ichoribus biliosis præsertim in pictocholis hominibus obseruatione nostrâ, & nominatim in magistro Henrico pharmacopœo suæ celsitudinis, cui à natura bilioso admodum paucos intra annos arthritis in flauos oppidò tophos degenerauit. scilicet humorum serum biliosis passim ichoribus aspergitur, vt lippa oculorum, auriumque cera præter vrinam & sudorem satis arguunt. OBS. 134.

Atque hanc de materiali fluxionum arthriticarum causâ serosâ scilicet colluuie seu aquosâ sententiam non solum vulgare confirmat vetiuerbium ab experientiâ quotidiana dictatum *Arthritidis* scilicet *remedia præsentissima esse potum quidem parcissimum, vrinam autem profusissimam*; sed etiam affectus in quos arthritici mutantur dolores aut certè sibi tandem asciscunt & habent comites, lethargus scilicet & similes stagnantis in toto capite aquei humoris effectus, vt superiore consilio est diffusè à nobis demonstratum. ratum igitur sit materiam dolorum arthriticorum esse serum siue purum putum, siue arenulis, siue etiam ichoribus biliosis immixtum.

Age autem quis terminus à quo, vnde hæc materia in articulos tanquam terminum in quem ruit? caput inprimis esse fontem, vnde omnis generis scaturiunt fluxiones, insinuat grauitas eius hosce dolores præuertere passim solita; confirmantque soporosi modò memorati capitis affectus. sed enim cum febris ferè sit cum ijs coniuncta doloribus, imò meo quidem experimento semper præcedat, haud temerè possumus suspicari non solum è capite serosam illam diluuiem decumbere in artus subiectos, sed etiam è toto reliquo corpore.

Equidem, tametsi communis hactenus est omnium medicorum sententia febres huius generis esse symptomaticas duntaxat, atque spirituum in nobis vitalium vi doloris agitatorum accensionem consequi, ego tamen contrà sentio semperque sum expertus, & testes appello arthriticos omnes, antè dolorum insultum ægros toto corpore grauitatem, caloremq; præter naturam persentiscere, vigilijs, siti, fastidio, eiusque generis symptomatis infestari: quin etiam in plerisque linguâ arentem & nigram animaduerti, vt non immeritò hæ febres ad continentes referri debeant, cum alioqui nulla manifeste in typo-

in typo varietas deprehendatur, sed febris ferè æqualitatem retineat per integrum mẽsem lunatem, aut quadraginta dies, qui termini sunt febrium acutarum & grauiorum fluxionum.

Itaque sic existimo, dum sanguis siue venosus siue arteriosus incenditur vritutue in vasis (nam synochi legitimæ potius sunt & imputres, quàm putres quæ arthriticos dolores comitantur febres) dum, inquam, sanguis primùm ebullit tum serum cum eo plurimum immixtum efferuescens despumansq; è centro sponte sua necessariò mouetur in vasa externa, quoad fines eorum articulis implantatos nec vlteriùs porrectos attigerit, impleueritque horum caua, vnde vrgente magna vi atque impetu fluxione necesse est colligantia corpora impleri distendique, itaque dolorem succrescere. atq; ita sit hactenus satisfactum quæsitis de mobili, ac motote, spatijs atque terminis motus.

Nimirum mobile est serum vel aqua vtrique sanguini affusa plurima, & præ calore exundans è vasis; motus autem occasio est febrilis calor aquam illam susque deque agitans, & in spumam vettens; terminus à quo tum caput, tum viscera seu fontes sanguinis, & stipites vasorum, in quibus primum sanguis feruorem & ebullitionem concipit; spatia porrò (nam de termino ad quem nulla est dubitatio) spatia, inquam, sunt venæ arteriæque mediæ & extremæ.

Quòd si quis in serosæ pleonexiæ causas inquirat, eæ sanè variæ sunt. nam vel ad generationem primam redundantis seri pertinent, vel ad retentionem præter naturam seu cohibitam excretionem, quæ ex instituto & motu naturæ fieri consueuit siue per vrinas, siue per insensilem expirationem. de causis autem primi generis non ita anxiè satagere debemus, cum illæ necessariæ ferè sint & ineuitabiles, siquidem vita cibo atque potu carere non potest, ideoque serum seu aqua necessario in corpore succrescat oportet vna cum sanguine, & copiosiùs in ijs quibus hepat Gal. annotatione sed potissimum lien nostra obseruatione in calore excedit, adeò vt cum contractam à vitæ primordijs temperiem immutare non sit facile, neque vero tutum, frustrà de causis serum genentantibus soliciti admodum simus, & præsertim cum illustris antistes iam ei victus rationi assueuerit, quæ haud vberem materiam præstare serosę illuuiei sit nata apta. nam tametsi lautius prandeat tamen

in arte par.

& à cœnâ abstinet & modicis vtitur insculis, ac parco potu, nec vltrà quàm eius vsus postulat, hoc est, vsus elixationis alimenti communis & diadosis eiusdem in vniuersum corpus.

Superest ergo vt accusemus prouideamusque diligenter causis secundi generis, quæ sanè sunt multiplices, sed in ijs familiam ducunt meo iudicio duæ, quietum scilicet siue statariũ vitę genus, & densior corporis habitus. nam Reuerendissimus Præsul astrictus addictusque est plurimùm volens nolens vitæ sedentariæ ratione suæ dignitatis & officij, quippe anima sedens sapientior, sapientia autem summæ illius dignitatis vnicum est gubernaculum. Densitatem vero habitus corporis etsi non à natura, tamen ascitam eamque non mediocrem arguit facitque potissimum πολυσαρκία, qua laborat. rara enim illi quidem est à naturâ corporis textura eximij scilicet in eo natiui caloris comes, sed carnosa moles plurima implens infarciensq́, corporis poros memorabilem infert densitatem, densitas autem cutis ab hâc causâ contracta suppressionis seri redundantiæque eius toto corpore causa est, quod alias scilicet sine sensu exhalaret aut etiam aspectabiliter excerneretur per conceptacula huic ex instituto naturę muneri dicata. quò non mirum mediocri duntaxat seri quotidiè cum cibis extrinsecus in corpus illabentis portione per tenes excretâ, reliquam quæ necessario per vasa magna simul cum sanguine in corporis habitum confluit suppressam, nec vt ante resudantem per pororum astrictionem magis magisque in dies aggeri aggestamque relegere iter & in interna vasa, vnde ea primum venit, refluere.

Atqui tametsi πολυσαρκία illa debet statui causa densitatis pororum quę seri synathrismum inuehit, ire tamẽ inficias non possum eamdem densitatem causam aliam externam habere, ambientis nimirum frigus magnam ferè anni partem in hâc regione corpora percellens astringensque; cuius præterea non minor vis est, vt veniam ad causas mouentes impetumq; sero vberiùs collecto in articulos ipsos dantes, magna, inquã, vis est frigoris ambientis, si prǽsertim poros apertos à prægresso æstu offendens penetrauerit altiùs, in exprimendo compellendoque è corporis externo habitu serosam plenitudinem siue in partes abditiores & viscera, siue in media vasa & lateralia, quę tandem in articulis sistuntur. equidem quotidiana

confirmat experientia arthriticos dolores medio potissimùm autumno recrudescere consueuisse, hoc est, autumni frigore primo, quo calor & frigus, sed frigus vehementius eodem die corpora feriunt: a cuius causæ externæ vi iniuriaque illustrem præsulem minimè vindicare possum, cùm ille æstus impatiens calidus scilicet iuuentâ, & sanguine, sese ambienti identidem exponat inclementiæ & algori, sitque illi familiare sub sera crepuscula detegere caput.

Iam vero quod ad febrem spectat, quæ de genere continentium est, haud dubiè eius licet modicæ causæ eædem genere sunt quæ fluxionum. plenitudinis namque sanguinis fomitis synochi febris causas habeo partim vitam desidem, partim densitatem corporis à vastiore illatam mole vt necessarias præ termittam causas, quarum vt ineuitabilium prouidentia vix haberi potest. sanguis namque redundans in vasis nec liberè per ea præ multitudine commeans, atque à suppressis præ cutis densitate fuliginibus incalescens facilè putredinem concipit, aut certè leuem ebullitionem, & præsertim si is desubito vi frigoris ambientis ex habitu repulsus impingatur ac veluti incuneetur. ebullientis autem & catullientis sanguinis quid mirum si aquosa pars longè latèque despumans deerret aut in viscera aut in vasa lateralia quæ tandem in articulis sistuntur, introrsum scilicet ab eodem frigore pariter coacta?

Quibus ita constitutis in procliui est eorum indicationes præsidiorum eruere, quorum ope illustris præsul deinceps possit sibi præcauere ab eiusmodi affectibus atque salubrius degere si modò benignam patentiam consilijs nostris pro suâ prudentiâ adferre non dedignetur. nimirum serosa colluuies minuenda, impetusque & motus coercendus. ac prouentus collectioque cum victus ratione exsiccante tum variâ potest minui euacuatione, impulsus vero reuulsione.

Victus ratio exsiccans in parcissimo vsu potulentorum siue iusculorum præcipuè consistit. equidem nullam adeo contumacem fluxionem esse crediderim quam non sicca victus ratio paucos intra dies persanare valeat, vti cl. Heurnius in seipso expertus, & ego in non paucis comprobaui. siccam autem victus rationem appello quæ omni interdicit potu, quæ si præsentem fluxionem emendat, magnum in præcauendis fluxionibus momentū habere potum rarum necesse est. neque

enim tam seuerus sim, vt iuscula & potum prorsus omnē vetem, sed parcissimum eorum vsum laudo, suadeoque & præsertim vini; quó vtpote aquæ genere sed latente igne quodam vigente nihil potentius siue ad prouentum siue ad colluuiem siue ad orgasmum serosi humoris. obseruatione scilicet magni Mercati, & quotidianâ experientiâ vinum crudum in caput sæpè fertur, & è capite neruosum genus irruit ac non mediocriter lædit & infirmat. Cetera ad victum attinentia prætereo quippe satis superque nota, & suo loco obiter postea tangenda.

Age igitur illuuies serosa deteri potest vacuatione duplici, sensili scilicet, aut insensili: aspectabili quidem expurgatione conuenienti per aluum, vrinas, sudores, vel etiam cauteria; & speciatim colluuies capitis saliuatione aut simili aliâ; insensili autem per frictiones, cubile calidum, exercitationemque corporis validam seu laborem.

Atqui quod attinet ad purgationem per aluum multa commendantur hydragoga vulgò à medicis, & à me probantur sirupus de rhamno solutiuus, medicamenta quæ è carthamo, mechoacan, granis ebuli, iride, soldanella, & eiusmodi componuntur, & præterea hydragogum duplex Fernelij. sed in tanto numero tutior vsus meo iudicio gratiorque, & naturæ illustris antistitis magis familiaris blandiorum duntaxat medicamentorum, qualia sunt sirupus & mel infusionis rosarum pallidarum, māna, sirupus de cichoreo compositus cum rheo, quæ licet benigna in magna dosi tamē & sæpius repetita commodè sufficienterque serosam omnem impuritatem eluere possunt sine ventriculi offensione, aut viscerum intemperie, & alias à suis auocare muneribus reuerendissimum præsulem non possunt. ita eorum vsus octauo quoque aut certè decimo quinto quoque die grauis esse non poterit.

Non improbauerim tamen vere & autumno solemniorem purgationem per medicamenta paulùm generosiora, quæ è capite potissimum serosi humoris fonte elicere aquam valent, quod tamen vt commodiùs tutiusq; fiat præmittendam sentio venæ sectionem, quæ vna cum capite corpus à serosa illuuie liberabit & plethorę medebitur, quæ causa est febris continentis fluxionum arthriticarum assiduæ comitis.

Iamuero cum diuretica duplicis sint generis, à calidis iure

metuentem in corpore à naturâ calido & ad febrem procliui, ideoque opiatis vulgaribus ex conseruis enulæ, anthos, pulueribus gentianæ, inæ arthriticæ, theriacâ, mithridatio & eiusmodi confectis prętulerim temperatiora è cōseruis betonicę, cichorij, capilli veneris, pulueribus diarhodonis Abbatis & eius generis: imo si fastidit medicamentorum vsum frequentem, iusculis contentus esse poterit saporatis endiuia, buglosso, hyssopo, radicibus petroselini, capparibus super capone, vsus tamen rheibarbari siue in tabellas, siue in puluerem, siue in pilulas redacti mihi admodum diureticus & potens in eluendo sero bilioso comprobatus est semper.

Denique quod spectat ad vacuationem seri per cutem, eamque sensibilem, hanc plurimi facio vt debeo, quia & reuulsionis vim habet, & maximè est opportuna in his affectibus, quippè quæ naturæ conuenientissima, cū ea seri portio, quæ per cutem insensibiliter ex naturæ instituto continenter quotidiè expirare debet, suppressa quacunque ratione & introrsum depulsa materiam pręstet arthriticis doloribus, vt antehac demonstratum. quamobrem consulo vt illustris præsul sudorem quotidiè si fieri potest aliquâ arte promoueat, aut certè insensilem expirationem. quod vt consequatur inprimis densitati cutis, quam infert inclementia aëris, præsertim hyberno tempore consulere debet. nam quæ à polysarcia, aut ætate densitas infertur, de eâ nulla prouidentia haberi potest. ergo accuratè videat vt benè rectus incedat semper & de nocte potissimum stragulis leuibus quidem sed calidis plumâ videlicet aut pelle infartis desuper subterque stratis opertus dormiat, & ita opertus vt sponte sudor sub diluculum erumpat. quod eueniet si non ita de manè expergiscatur sed aliquantisper quietem in lecto longiorem capessat. & si sudor nihilominus non erumpat, is multâ longâq; prouocetur vniuersi corporis frictione. Quod si eo frustretur, aut hisce modis eum prouocare tædiosum illi est, suadeo certè vt semel in hebdomada hypocaustum ieiunus adeat ibique per horulam sudet. quod primum tentabit vbi plethoræ corporis venæ sectione prius prouiderit vt auertat cutaneos affectus, qui ab insolito hypocausti vsu sponte emanare solent.

Atqui si his artibus sudor erumpens minus emendandæ colluuiei seri in corporis habitu stagnantis satisfacere potest,

certè author ſum vt ineunte vere & autumno, quibus anni tem poribus fluxiones repetere ſolent, vtatur decocto ſudorifico ſiue zarzæ-parillæ, ſiue radicis ſinarum, idque per vnam, aut alteram ſeptimanam, vel certè ſirupo ambroſiano ſi metus ſit à viſcerum & ſanguinis æſtu.

Porrò cautéria, quę ſenſibiliter ſed ſenſim ſeroſum euacuāt humorem, etſi à me non improbantur, paruam tamen ab ijs vtilitatem percipi conſtat præ purgantibus, aut ſudorificis, vel etiam ijs, quæ inſenſiliter conterunt & diſſipant ſeroſam plenitudinem, ad quæ ideo tempeſtiuum eſt accedere. in horum autem cenſu præter tegumenta, ſtragulaque corpus ab ambientis iniurijs munientia, primas tenere debet exercitatio corporis moderata illa quidem ſed tamen quotidiana & diuturna, eaque ita producta vt corpus incaleſcens aliquo randem madore diffluat ſiue curſu, ſiue lucta, ſiue equitatione, ſiue ludo pilæ, ſiue aliter perficiatur, & tempeſtiuè, hoc eſt, ante cibū ſemper, & loco ab iniuria aëris libero ineatur. Equidem tanti æſtimo hanc per ſpiracula cutis ſiue ſenſilem ſiue etiam inſenſilem ſeri expurgationem, vt credam in eâ ſolâ præcautionis omnium fluxionum arthriticarum momentum omne eſſe poſitum, cum & felicem eius ſucceſſum in non paucis & ſpeciatim in Reuer. Patre ſociet. Ieſu hactenùs comprobarim, & experimentis ratio maximè faueat, ſiquidem eiuſmodi ſeri euacuatio euidentiſſimam in eo ab articulis reuellendo vim habet.

Quò ſanè non eſt neceſſe inquirere in alia reuulſionis remedia niſi fortè in cauteria, de quibus modò dictum, quæ hoc nomine paſſim & non temerè magni fiunt admota ſcilicet vtrique brachio, ſiue cruri, ſed maximè principio ſpinalis medullæ, quod æquabiliter & continenter liberat expurgatque caput ab omni ſero ſuperfluo; itaque hoc intercipit & ab articulis auertit. quod cum præſtent pariter caputpurgia ſiue errhina, ſiue maſticatoria ieiuno ſtomacho & poſt ſolemnem purgationem atque frequenter vſurpata, non poſſum non probare, quæ tamen breuitatis cauſâ & quia ſatis nota omitto.

Hic fortaſsè aliquis deſiderabit vt conſulatur eatur imbecillitati partium fluxionem ſuſcipientium, verùm cum nondum inueteratæ ſint fluxiones, ideoque probabile ſit artus nullam notabilem contraxiſſe debilitatem, non eſt quod de

eâ anxij valde simus, cum præsertim in eâ sim hæresi articulos iniuriâ incusari in his affectibus & eos omnino esse extra culpam, nullumque in ijs agnosci vitium, cui mederi oporteat. neque enim ob laxitatem aut cauitatem facilè suscipiunt humores aliundè depulsos, sed quia ita sunt à naturâ conformati, vt extremas vasorum propagines & fines admittant, quæ extremitates cùm in alias partes susceptum humorem deponere nequeant, hinc præ ceteris partibus doloribus à decubitu humorum illatis maximè tentantur. nimirum serum ex toto corporis habitu repulsum & in maiora vasa remeans sensim ac sensim in minima tandem in articulis terminata excutitur, quæ quia in alia non possunt deriuare, in cauo articulorum restitet illud necesse est, affligatque membranosum genus articulis obductum: quod si ita est facilè vnusquisque intelligit parum prodesse quæ articulis admouentur, & vix prohiberi posse impetum aquæ magnâ vi depluentis exundantisque è vasis maioribus in minima tandem vasa, nisi vasa intermedia aliquâ arte stringantur, & ita intercipiatur fluxio, quod an tutum sit alij viderint, cum longè minus malum videatur externa membra dolere quàm nobilia & interna grauibus exponi affectibus.

Atqui quanquam hæc ita sint, non tamen vetuerim aut artubus iam afflictis anodyna applicari, aut quæ dissoluant reliquias defluxi humoris, & calorem in ijs vitalem foueant vel alliciant. cuius generis medicamentis libri omnes referti, & ijs accensuerim lubens tum fomenta è spongiâ nouâ, quæ maduerit in decocto herbarum neruoso generi familiarium ex vino generoso addito sale communi, tum emplastra de betonica, takamacha, & eius generis gummis, quippe quæ affectibus capitis & neruosi generis maximoperè conferunt.

Ceterum de febre quæ coniungitur ferè arthriticis doloribus, imo eos præcedit, nihil necesse est plura dicere cum venæ sectio, probaque victus ratio ante declarata ei auertendæ satis esse possint, ipsaque febris præsens medici in momenta eius singula accurate intuentis præsentiam suo iure exigat.

Postremò quod speciatim attinet ad fluxionem in fauces & pectus remedia iam ante descripta huic succurrēt si accedat vsus familiaris siue sistentium impetum, vt sunt sir. iuiub. tragacanta, conf. ros. aut tabell. è sacch. ros. & bolo armena

succoque liquiritiæ paratę; siue fluxum humorem in pectus detergentium, vt sir. de hyss. & similium. Atque hæc satis multa de præcautione eorum affectuum, quibus valetudo ill. Præsulis interturbatur, quam vt meliore & prosperiore commutet Deus, obnixè & ex animo vouemus.

Cæterum valetudinem corporum insigni laborantium plethorâ qualia sunt adolescẽtium calida & humida temperie, genioque plus satis indulgentium, sed & consistentium præsertim bono habitu, & mulierum eius ætatis, quâ menses desinunt fluere, sæpè intercursant continuæ febres doloribus infestæ articulatibus iisque atrocissimis, qui non tamen periodicè singulis annis bis quatervè, vt ii de quibus ante, repetunt sed semel aut iterum duntaxat in vita ingruunt, vnde minime atthritici vocandi, vna siquidem hirundo non facit ver. OBS. 135.

Huiuscemodi sanè febres euidenter accenduntur ex vniuersâ sanguinis massâ & inprimis serosâ eius parte affatim ebulliente & quodam orgasmo efferuescente potissimum in vasa vsque extrema, quæ præcipuè in articulos desinunt. nam doloris conditiones omnes antè tactæ hîc conspirantes manifestè nullum alium præter serosum humorem magna vi modo hunc, modo illum articulum impetentem insinuant. non repetunt autem nisi raris ex interuallis quòd plethora insignis harum occasio febrium rarò grauet corpora sæpius in vitâ.

Memini equidem perhonestam matronam nobilis quæstoris domanij principalis in Marquisionatu Pontano vxorẽ eusarco habitu mulierem circa quinquagesimũ ætatis annum huiuscemodi febre doloribus stipata per omnes artus successiuè vagantibus laborasse cum antea & post secunda valetudine vsa fuisset. inter alios autem iuuenes recordor Nobilem Antonium Richardum politissimi ingenij & prudentiæ non vulgaris Iurisconsultum meritissimumque ciuitatis huius scabinum, & Carolum de L'espine oppidi de la Chaussee incolam similiter hisce doloribus grauiter exercitos fuisse ante annos aliquot, sed minimè recurrentibus postquam lautiorem viuẽdi rationem cum sicciore atque tenuiore nostro commutassent consilio. porrò notandum est hosce dolores in Iurisconsulto pererrasse omnes articulos, atque cum vnum circiter diẽ singulos afflixissent tumore apparente qui tamen breui subsideret OBS. 136. OBS. 137.

deret conquiescere solitos, febrem autem vigesimo octauo die à decubitu prorsus deserbuisse. denique cum bis in vitâ hisce affectibus tentatus fuisset semper à liberali sanguinis detractione & repetitâ maximum percepisse dolorum adleuamentum.

DOLORES PARTIVM EXTERNARVM *à diluuie serosâ periostia membranosumque genus internum diuellente: vt & stupores siue paralyses ab eodem humore neruosum genus madefaciente.*

OBS. 138. NOn solum articulos sed medios etiam artus, imò thoracem & externum omnem habitum corporis dolere à conferto decubitu aquei humoris citra aliam notabilem noxam quotidianis constat experimentis, nisi fortè quod doloris incursatio & metus aliquam in motu animali partium dolentium difficultatem inuehit; eius enim doloris horrore siue metu volentes nolentes ægri omnem sibi interdicũt motum. audire namque est quotidie multorum voces de subito brachij alterutrius, homoplatæ, aut thoracis dolore ferè succedaneo grauitati colli quiritantium. alij autem per febres sibi crura & quandoque brachia quasi pistillo tundi vociferantur, in quibus omnibus si partes dolentes intueare, illas neque in colore, neque in mole aut habitu à seipsis sanis immutatas dixeris.

OBS. 139. Noui Reuerendum admodùm Abbatem & eximiâ pietate commendabilem, qui hactenus obnoxiam vitam egit modò dentium, modò alterutrius brachij & dextri præsertim, modo thoracis medij & inferni tam antici, quàm postici doloribꝰ, iisque superuenientibus febriculis, quibus singulis aëris insignibus mutationibus recurrentibus incursatur eius valetudo, quoties scilicet à commotione ambientis notabili sanguinem in eo à natura feruidum & atrabilarem variè moueri, & vel introrsum ad viscera impelli, vel æstuare & agitari contingit: nam certè tres circiter anni quadras febrem eum habere obseruo, quanquam victus tationem prorsus febri contrariam strictè retineat, vinumque tarò & nisi dilutissimum gustet. ab

ijs autem doloribus tandem me præmonente se reddidit immunem frequentibus sudoribus, ijsque solo calore lecti ferè promotis, & aliquando sessione in cellâ vndique clausâ ab igne supposito tepefacta, præmissa tamen ijs prouidentiâ totius, cuius maximum momentum in sectione venæ sæpesæpius repetita Reuerend. vir expertus est semper, à quâ vna quippe sanguinis feruor in vasis coercetur & simul serosæ partis in sanguine effetuescentia in extrema membra sistitur.

Vtor quoque familiariter altero Præsule singulari prudentia prædito viro, qui de hyeme doloribus externi habitus frequenter lacessitur, vti & catarrhis assiduis. obseruaui in illo sanguinis massam tantâ colluuie serosâ scatere, vt in eo detracto & in pelui seposito vix vigesima pars in fundo subsideret, quæ sanguinis colorem & consistentiam retineat, reliquo alio liquore supernatante penitus aqueo existente, sed obducto & incrustato veluti pelliculâ quadam viscidâ & albâ cuiusmodi sanguinē (si sanguinis nomen meretur) annotaui semel, & iterum tantum in alijs. OBS. 140.

Memorabilis porro extitit dolor, quo memini ante annos quatuor perculsum grauiter splendidum virum Samuelem Phulpinum, qui magnificum nobis colit hortum & omnibus exoticis plantis instructissimum. hic circa insignem aëris mutationem in borealem constitutionem, quæ ineunte Februario contigit, vnà cum continuâ febre eaque graui desubitò inuasit bonum virum, eique vniuersum pectus idque dextrum simul cum ceruice & brachio eiusdem lateris tam vehementer strinxit & pertudit (aliâs liberum satis spiritum indulgens) vt metu exacerbationis doloris vix manum mouere auderet, & quasi palo adactus totos dies quatuordecim immotus rigidusque in lectulo iaceret. toro autem eo tempore, vrinæ illi supra modum fluxere & copiosæ tenuesque admodum sed tamen subartæ, & quasi fuligine multâ affusæ atque aspersæ, vt non vana suspicio esset massam sanguinis infectam fuisse vapore antimonij & sublimati, quē antè mensem in ijs pertractandis hauserat, & à quo alioqui vniuersum corpus intumuerat & expallucrat, pectusque non leuiter oppressum fuerat. dolor igitur ille grauis à nobis annotatus exacto secundo septenario ita tandem remisit vt tum rigore relaxato æger suæ OBS. 141.

sponti redditus liberè sese moueret, sed febris ad vigesimum octauum viguit.

OBS. 142. Age autem aliàs hic dolor sæpè atoniam & imbecillitatem membri, imo protsus abolitum motum comitem habet, qui non nisi ægrè & tardissimè, hoc est, intra plures annos sibi restituitur: meminimus antè ministri cuiusdam è societate Iesu qui post cruciatus seu dolores conuulsorios totius abdominis in eam brachiorum paralysin incidit in qua motus quidem prorsus esset deperditus, sed sensus tamen vigeret quippe cui brachia dolerent non mediocrem dolorem, quo tamen dolore sensim intra sex circiter septimanas languescente motus vix exacto anno redintegratus fuit.

OBS. 143. Eodem autem anno Reuerendus senex einsdem societatis in longè memorabiliorem eiusdem generis affectũ incurrit. scilicet autumno ineunte cum in febrem cõtinuam incidisset tertio statim die brachiũ & crus sinistra dolor oppressit grauis, & simul motus ex toto earum partium abolitus. quanquam autem paucos intra dies dolor inducias præbuit & febris quoque exactis mensibus quatuor, nihilominus atonia in motu tam obstinata fuit & hemiplegia pertinax adeò, vt iã tertium annum scipione vti coactus fuerit, quanquam & singulis septimanis medicamenta caput etiam purgantia eaque generosa deglutierit, & sæpè oculi inflammati fuerint, atque aures ferè perpetuò aqueo cereoque humore defluxerint.

Quoniam igitur (vt paucis transigamus de causa huiusmodi dolorum & parte affecta, suprà enim de paralysi & stupore, atqne finitimis affectibns satis multa) nulla causa euidens siue externa circumstat, quæ vehemente & subita alteratione ad calidam aut frigidam intemperiem tendente, aut vero diuellendo dilacerandoq;, vel pungendo, secando, aliterue continuitatem partis affectę solnere possit, & alioqui dolor eiusmodi absque manifesto frigoris aut caloris sit sensu, sanè minimè nuda intemperies sed solutio continuitatis dolorē facit, quam non causa extrinsecus veniens sed interna, id est, humor aliquis desubitò partem irruens infestat. quia porrò partes membrorum dolentium externæ attrectatæ minimè dolent, neq; tactu acuitur dolor, partes certè interiores easque sensu prædiras necesse est affligi. ex quo quia partes internæ & sensiles sunt duntaxat membranæ siue ossa subiecta siue instratas car-

nes inuestientes, & tactus ceteroqui organum omne membranosum est [vt in physicis demonstratum] relinquitur profectò periostia & musculosi generis membranas proprias esse partes affectas per hos dolores.

Sedenim quoniam neque in colore, neque in mole & caractere à seipsis membra dolentia sunt immutata, necesse est omnino tenuissimum atque decolorem eum humorem esse, qui dolorem membranoso generi infligit, qualis vnus est aqueus seu serosus in sãguinis massâ. nam à sãguine crasso, vnáque rubro, aut atro membranas madescere & distendi violenter prꝫter naturam absque molis augmento, aut colore aliquo eximio saltem partes externas notante, aut certè non sine sensu caloris vel erosionis est impossibile, cum contrà serosus humor quanquam naturâ frigidus, tamen quia tepescit, vt cetera omnia in corpore mediocriter calent, frigoris sensum certè non inurit. itaque continens causa huiusmodi dolorum est decubitus serosi humoris confertim irruentis in periostia vel membranas musculorum proprias.

Coniecturam sanè adiuuat quòd dolores de quibus quæstio est vel sensim sine sensu humore scilicet resoluto & citra suppuratum euanescente, aut subito sudore largiùs dimanante mitescunt, tum verò quòd pleonexiæ serosæ in corporibus ita affectis manifesta se produnt argumenta. scilicet vrinæ copiosæ & longè potum excedentes tenuesque ac perspicuæ (nam si quando asperse fuligine videntur, vt in alijs vidi prꝫterquam in prꝫfato honesto viro, eas potius ex admixtione ichorum atrabilaris sanguinis, qualis in splenicis, atrescere credendum est quàm à suspecto illo vapore siue fumo antimonij aut sublimati inspirato). deinde sanguinis massa tota ferè serosa, hoc est, sero plurimo diffluens & exiguum aut nullum sanguinem continens, qualis apparuit in prꝫsule prꝫfato.

Atqui quoniam membranꝫ totius corporis omnes sunt membranis capitis continuꝫ, & hoc aquarum fons est siue labrum vt in prꝫfatione demonstratum, è capite profectò secundum membranas serosum humorem dolorum causam depluere est verosimile; sed & quia non tam partes externꝫ quàm internꝫ membranꝫ dolent, omnino ex interno capite non autem ex externo depluuium illud venire conijcere est, prꝫsertim cum quod ab externo capite depluuium fit ab eo

potius externa corporis facies intumescere quàm dolere sole-at. scilicet externæ membranæ & vniuersales ob motus membrorum assiduos contractioni & explicationi sunt assuetæ, & ita impunè ferunt distentionem, quam depluuium è capite externo quanquam confertim decumbens & tumefaciens infert, vt constat in leucophlegmatico habitu de quo mox.

Porrò quia præter caput duo viscera hepar, & lien præsertim sunt fontes serosi humoris, eaque viscera membranoso generi per venas & arterias coniuncta sunt, haud dubium est serosum humorem in vasis redundantem & ab aliquâ causâ feruefactum, vt contingit in febribus pluribus, posse è vasis despumare & efferuescere longè lateque & impetere confertim membranosum genus; itaque violentâ exporrectaque plurimum distentione dolorem vehementem inurere sed alioqui ferè fugacem, nisi diu duret ebullitio serosi humoris, vt fit in febribus synochis præsertim hybernis, qualis fuit illa quæ detinuit splendidum herbarium nostrum.

ΥΔΕΡΟΣ *SIVE AQVA INTERcus, & tumores aquosi habitus externi à serosâ diluuie tam parui & vniuersales hydroa dicti & exanthemata aquosa, quàm magni & particulares, vt hydromphalos, hydrogonata, imo etiam erysipelas.*

OBS. 144. ME olim pertransfeuntem fortè oppidum Thiaucurtum sistit quidam eius incola implorans medicam opem affectum corporis exhibens oculis non oratione declarans. nam facies omnis externa corporis totius, nedum vultus, supra modum turgida vniuersalem hydropem satis significabat, quanquam abdomen reliquo corpore non exstaret.

OBS. 145. Anno autem superiore obseruaui huiuscemodi tumorem sed præcipuè conspicuum in facie & pectore dorsoque, & ascitialioqui adiunctum tum in Reuerendo quodam Presbytero è societate Iesu, tum in virgine promotoris Academici nepte; cui hoc memorabile accidit tandem, quod vmbilico sponte

aperto aqua ad viginti & amplius libras sensim per vnum & alterum diem diffluxit continuo, quâ euacuatâ anima innocens cœlis reddita.

OBS. 146. Nihil frequentius autem occurrunt quàm particulares huius generis hydropes siue tumores aquosi & præsertim brachiorum & crurum, qui tumores ferè morbis longis succedũt, & nunc fugaces quippe solo qui calore lecti obliteratur, nunc pertinaces admodum. hoc autem tumoris vniuersalis genus forte quis tertiam hydropis speciem leucophlegmatiam passim dictam crediderit. sed certè quantum sanguis crudus à mero sero distat, tantum ille hydrops in memoratis ægris obseruatus & non infrequens à leucophlegmatia debet distingui. hic enim sanguinis pituitosi crudique & malè compacti nec poris partium benè adglutinari assimilatiue, ideoque in toto redundantis & superflui soboles existit. ille autem contrà continentem habet causam serosum humorem cutem inter & ceteras membranas vniuersales stagnantem, vnde aqua intercus Celso dicitur, vt color demonstrat in cute idem ferè atque antè, non autem subalbidus atque lacteus, aut liuore suffusus iuxtà oculos qualis in leucophlegmatiâ cernitur ac si cutis suffuso lacte pureue madescetet viuidi coloris flore prorsus deperdito.

Et confirmat tactus. nam in hydrope compressa digito cutis resilit ex se statim refluente aquâ sponte illuc, vnde à premente manu deiecta. in leucophlegmatiâ autem impressum digiti relinquitur vestigium, sanguine crasso non facile refluente illuc vnde expressus fuit. adhæc tumor in illo mollis æqualiter & partes superas præsertim distendit; hic autem non nisi præcipuè partes infernas. vno verbo cachexiæ nulla in illo manifesta indicia, quæ hunc præuertere solent: nec pariter febres ardentes aut viscerum tumores inflammatorios ille subsequi vt hic solet, nisi fortè coniunctus sit ascites, vt in patre Reuerendo & virgine prædictâ, & si grauitas capitis & hydrocephalus ferè hydropem nostrum præcedant. denique vniuersali hydropi minimè anorexia, & sitis importuna, assiduaque quemadmodum leucophlegmatiæ assidere consueuere.

Postremò hydrops de quo quæstio est, facilis est solutionis cũ leucophlegmatias nõ nisi ægrè curetur, quandoquidẽ lõge

facilius pleonexia serosa in toto redundans corrigitur, quàm intemperies frigida siccaque viscerum crudioris sanguinis parens emendatur. certè aquosus tumor habitus externi experientiâ teste solo calore lecti vel sudore euanescit, vnde merito constituimus huiusmodi tumorem ab aquoso humore stagnante dictis in spatijs collectoque excitari ac foueri scilicet vel quòd depluerit ex externo capite hydrocephalo tentato, vel è toto habitu exsudarit suppressumque fuerit per cutis densitatem.

Quoniam autem quibus remedijs pleonexia serosa vacuari auertique possit hactenus satis superque dictum siue quæ in vasis magnis restitat siue quæ habitum etiam externum occupat, superuacaneum est in curatione huius tumoris diutius immorari: hoc tantum monendum præmissis generalibus remedijs & purgatione per hydragoga iuxtà Hippocratis sententiam *incipienti hydropi alui profluuium aquosum sine cruditate morbum soluit* & purgatione per renes iuxtà eundem Hippocratem *si aqua ad vesicam aut ventrem fluat solutio*. in vsu frictionum, in corporis legitimâ exercitatione, in hydroticis insistẽdum: nam nauigario, volutatio in arenâ Hippocrati celebrata, insolatio, vel etiam rutilatio in furno calente factitata vt audio à rusticis, & eiusmodi non sine discrimine possunt tentari.

In Coac. ὑπὸ ὕδρωπος ἐχομένων κατὰ τὰς φλέβας ἐς τὴν κύστιν, καὶ κοιλίην ὑδατώδεος ῥύεντος, λύσις. *in lib. de iudicat.*

OBS. 147. Atqui huius quoque censûs manifestè sunt cutanei illi affectus, quos Hydatides nominare licet, qui in toto efflorescũt exuberantque corpore & præcipuè in extremis manibus & pedibus; cuius generis sunt quæ scabiem sępè plures dies prętertere solent vesiculę cironibus passim prægnantes, imò citra scabiem etiam cutem exasperant (vt taceam hydroa siue sudamina pudendis internisq; cruribus puerorum familiaria) OBS. 148. & præsertim variolarum ea species quæ vulgo Diuæ Barbaræ vesiculæ vocantur, quæ exanthemata non solum continentibus assident febribus vt cetera variolarum genera ex obseruatione nostrâ in non paucis sed nominatim in Generoso puero de quo mox, verum etiam in intermittentium febrium principijs vt suo loco à nobis dicetur vberiùs.

Ac quantum ad hydatides, quæ sunt psoricorum affectuum ferè anteambulones, ita quidem sentio ijs sanguinis ebullitionem sed leuem & adhucnum incipientem inque magnis

vasis feruentem omnino otiginem dare, in qua scilicet vnâ duntaxat pars serosa sanguinis efferuescit. nam cum ea longius progreditur, tum sanè vnà cum serosâ parte ichot quoq; sanguinis iam vi putredinis separatus longè latéque efferuescit ad extremam vsque cutem, in quâ tubercula excitat variaque scabiei genera pro diuerso sanguinis ingenio ebullientis. quæ sanè sanguinis ebullitio fit vel per alterationem à tepore & commotione ambientis illatam, vti verno tempore contingit, vel per sanguinis motum introrsum à contrariâ ambientis impulsi constitutione, hoc est, frigidâ eaque siue subitâ & magnâ vtquoties ambientis constitutio è mediocri in borealem & gelidam derepente mutatur, siue leui aut sensim facta, qualis est quæ quotidiè singulis succedit vesperis. quo sanè fit vt autumni primo frigore mediaque hyeme sed & quocunque tempore sub vesperam scabies importuno vrat pruritu.

Prærer autem præcipuum ad eas vesiculas apparatum in cacochymiâ vniuersali seu materiali causâ positum cuticulæ densitas maximè facit ad huiusmodi aqueorum tuberculorū generationem. nam per eam serum in cuticulam vsque effusum supprimi solet, vnde nullum ijs auertendis, aut cito discutiendis facilius expeditiusq; remedium quàm extrema membra calido & immuni ab iniuriâ ambientis continere loco v. g. in lecto experimento nostro frequenti. sed non est huius instituti de præcautione aut curatione psoricorum affectuum differere. rem tamen non pœnitendam fecerim si non ignobile exanthematum serosorum exemplum superioribus subiecero.

Generoso igitur puero Ioanni Egmundo de Rinach domino de Montreux in comitatu Ferretensi synocho putri mediâ hyeme oppresso eaque grauibus stipata symptomatis, magnâ lassitudine, summâ pectoris angustiâ, ac prope suffocatione, necnon dolore capitis & dorsi cererisque plethoræ insigniter ebullientis effectibus (quanquam ab iniecto enemate sectâ venâ detractus fuisset sanguis maturè quidem pro meo more, sed habitâ teneræ ætatis ratione in copia mediocri) circa quartum diem delirium vnà cum vigilijs & maculæ toto corpore superuenêre. atque vigiliæ quidem & delirium mite licet & minimè ferox iuregrum septenarium viguêre; maculæ autem sensim extuberauere non in acumen, & conum sed longè

OBS. 149.

longè latèq; admodùm, vt vniuersa facies vnà cum toto corpore non sine horrore spectantium admodum extumesceret, sed eæ non purulentâ materiâ sed sero duntaxat ebulliente turgebant, vt totum corpus vesiculis scatere videretur. scilicet in quibus cuticula extans quasi pelluceret vt laterna punica, & vesicâ apertâ non crassus siue lacteus humor, quale est pus è sanguine genitum, sed aqueus prorsus humor dimanaret.

Quem sanè particulam fuisse serosi humoris in sanguine putrente efferuescentis è vasis longè latèque sed intra epidermida subsistentis, sanguinis ipsius crassamento in vasis restitâte hæc sunt præter sensum visus clara documenta. scilicet pustulæ circa decimum quartum sub sidere cœpere sponte nullo humore aspectabili diffluente, resoluta aqua, sed cuticulâ quasi ambustâ incinerataque breui in furfures sordidaq; crassamenta abeunte, vt totus lectus ijs pustulis breui exsiccatis furfuribus sordesceret. deinde pustulis ita facessentibus & euanescentibus nulla in vultu earum vestigia, aut superficie reliquâ corporis cauitates nullæ in exesa cute impressæ fuere, tametsi admodum pruriginosæ essent non aliter atque hydroa, quæ scabiem preuertere solent ab ebulliente sub vesperam seroso humore ratione putredinis salsuginoso succrescere solita.

Ad hæc obseruatione nostrâ huiusmodi exanthemata familiaria sanè sunt corporibus fuscis & gracilibus ac splenicis, quibus sanguis præsertim arteriosus atrabilaris est feruidusque sed alias serosus, cum reliqua exanthematum genera suppurato terminari solita suique vestigia in exesâ cute impressa relinquere efflorescant potissimum in ensarcis corporibus benèque habitis, hoc est, in quibus sanguis minus feruidus est, sed crassior.

Adhæc fidem facit conditio delirij ceterorumque symptomatum assidentium. nam delirium leue minimeque letale etsi continuum per integrum septenarium non aliam causam habere potuit quàm serosum humorem in toto ebullientem inque caput efferuescentem: mite, inquam, delirium propter humoris benignum ingenium; sed non letale propter facilem eiusdem resolutionem. nam vigilias certè delirij comites fuliginibus è sanguine inflammato continuò exspirantibus imputare oportet.

Ceterum quanquam hoc exanthematum genus sine suppuratio terminatur euanescitque sponte vtpote cum aqueus humor sit perfectę resolutionis & euaporationis capax, tamen nihilominus non est improbabile à feruore salsi humoris permixtique fortè calidis siccis siue fuliginosis vaporibus, & putrentis per septenarium cuticulam veluti amburi, itaq; in furfures sordidaque crassamenta sed panca tamen abire; tametsi aliter obseruare sit in eodem genere exāthematum quæ principijs intermittentium febrium solent assidere: nimirum hæc duas circiter intra horas euanescunt & cuticulam tantū afficiunt quòd efferuescentia humoris serosi statim cōquiescat nec progrediatur tam lōgo tempore, vti in synochis febribus contingit.

De curatione autem horum exanthematum non est instituti nostri minutius agere, hoc tantum monendi tyrones venæ sectionem maturè celebratam esse maximè cōducibile remedium in omnibus huiusmodi febribus, in quibus exanthemata quacunq; ratione erumpere solent, nullâ vel habitâ ratione ætatis nisi fortè infantilis, modò adsit plethora, maturè, inquam, imò vero etiam quamprimùm apparētibus. nam experientia ratioque docent naturâ nonnihil leuatâ ab onere, hoc est, sanguinis plenitudine longè facilius & in minori copiâ, quod sanè optandum est inprimis, erumpere exanthemata, neque corporis vniuersum habitum tantâ opprimi infestarique putredine. speciatim autem monendi quoque sunt tyrones ad iuuandam horum exanthematum resolutionem accelerandamque non inutilem esse culcitram è fabarum puluere contextam super qua æger dormiat.

OBS. 150.

Postremo huc pertinent aquosi quarumdā partiū tumores vt vmbilici [ὑδρόμφαλος dicitur] & artuū præsertimq; genuum mihi nō semel visi: qui sanè tumores a scirrhis quidē discriminātur quod minimè tactui renitūtur, ab œdematis aurē quòd compressi foueam non relinquunt, resilit quippe pressa aqua recurritque facilè in antiquum locum; & alioqui non sine pruritu fiunt, quia humiditati serosę salsedo ferè inest. atque hi tumores quemadmodum & sudamina, de quibus antè, præmissis generalibus remedijs non solùm digeruntur cataplasmatis ex farina fabarum aut lupinorum, sed aquâ calcis, lixiuio cineris sarmentorum vitis, fomentis ex decocto herbarum calida-

darum siccarum vt sunt arthriticæ de quibus antè, cum vino & sale ex spongia adhibitis, cerato barbaro, oxycroceo & eiusmodi.

Imò vero erysipelata aut valdè fallor ad hoc genus referenda, si modò non serosum humorem simplicem sed sanguinis aut bilis ichoribus immixtum continētem causam statuamus. nam & tumor cutis duntaxat isque superficiarius & exiguus vt vix sub aspectum cadat, sed alias longe extensus & facilè serpens, & vero compressilitas siue cessilitas manui tangenti manifestè id arguunt, vti & pruritus atque vesiculæ ferè erysipelati assidentes; sed admixtionem ichoris aut biliosi aut sanguinei tum calor & rubor siue color ad flauum aut viridē vergens demonstrant. quam sanè sententiam & Galenus alicubi ex sero & bile erysipelas adstruens, & insuper confirmant febris, vomitus, & diarrhœa aquea biliosa ceteraque symptomata quæ erysipelati assident, & sequuntur certò ebullitionem serosi præsertim humoris in vasis atque visceribus eiusdemq; efferuescentiam longè lateque, id est, tam in partes internas, vnde vomitus & cetera, quàm externas, vnde tumores externi. sed de erysipelate etiam obiter agendum in tractatu de febribus, ad quem tandem opportunè transeo.

FEBRES
QVÆ IN SEROSA
MASSÆ SANGVINIS
PARTE EBVLLIENTE VEL ETIAM PVTRESCENTE CEV SVBIECTO HÆRENT,
aut in quibus certè occasio putredinis sanguinis ipsius est eadem serosa substantia.

QVONIAM in omni febre sanguis euidenter calet siue fientem habeat calorem, siue etiam factum, cuius vi & commercio vniuersum incalescit corpus, ideoque febre tenetur, atque eum calorem sanguis comparat vel simplici alteratione, vel etiam putredine cuius nomine vstio intelligi debet (nam etsi hæc duo verè differunt, tamen quia in humidis substantijs similes sunt passiones similiaque inuehunt symptomata, certè ambo sub vno nomine putredinis à medicis hac in parte dicuntur non aliter ac medicamenta vrentia appellantur plerumque putrefacientia) bonum factum si de febrium subiecto continenteque caussâ frequentissimâ, & à quâ pleræque febrium differentiæ emananr acturi, de sanguinis putredine paulò accuratiùs antè omnia disputemus.

4. *Meteor.* Quâ in disputatione imitari sanè placet Aristotelem, qui putredinis definitionem signis confirmaturus, illa ipsa petiuit ab ijs quæ in aere & aquâ putrescnnt tanquam à manifestioribus. signa enim non dicuntur nisi illa quæ ex se sunt pereuidentia. Putredinem nimirum sanguinis, quæ in animalium corporibus contingere solet, ceteroqui occultam & intellectu

difficilem explicaturi de manifestiore vini putredine pauca prælibabimus, vt ex eius ceu manifestioris analogiâ intelligi possit ac cognosci natura putredinis ipsius sanguinis.

Enimuero sanguis proportione respondet vino non solum in partium seu substantiarum diuersarum, è quibus constat, similitudine ac numero, sed etiam in temperie omnisque generis qualitatum complexu: nam quemadmodum vinum quatuor habet partes siue diuersas substantias ex Galeni obseruatione, fecẽ scilicet terrenam, quæ fundum petit; partem præterea aliam [flos hæc dicitur] primum quidem supernatantem deinde tandem fundum ipsum petentem; tum vero aquosam toti vino commixtam, deniqueipsammet singularem & propriam vini substantiam: ita sanguis coit quatuor è dissimilibus substantijs ex limo scilicet siue parte terrena in fundo peluis subsidente; ex parte præterea supernatante ferè calida & flaua (nam dè perfectè cocto sanguine maturo vino respondẽte, in quo cruda seu pituitosa pars iam in sanguinem propriè dictum quartum humorem est penitus conuersa loquimur, & hæc intelligi volumus, non de dimidiato sanguine & crudo; qui musto respondet) deinde ex tertia quadam temperata & rubra, propria scilicet ipsius sanguinis, vtrique alteri coniuncta & vnita; deniq; ex sero seu aquâ reliquis duntaxat affusâ immixtâque.

Adhæc quemadmodum vinum præter elementatem calorem seu temperaturæ continentem terminantemque humidum cum sicco commixtum, calorem alium habet vitalem qui animæ comes est quippe quià viuente corpore defluit, & similiter duplicem humiditatem, quarum altera innata est, altera nutritia seu ascita, pariter in sanguine agnoscere est geminum calorem cum duplici humiditate. etenim vinum quanquam propriè animatum non est vt puta minimè organicum corpus existens, tamen potest secum ferre calorem ab animâ olim vitem, è qua defluxit, vegetante sibi insitum non secus atque animalis aut plantæ semen calorem vitalem retinet, impressum scilicet viti ab ambiente seu loco, hoc est, particulam caloris solaris, qui calor licet externus vino fit tandem illi naturalis & cognatus; & reuera alius est à calore temperaturæ ipsius vini proprio.

Atque quoniam accidentia duo eiusdem speciei faciunt

vnum numero, ex hisce duobus caloribus conflatur constituiturque vnus vino verè naturalis, qui minimè in indiuisibili consistit, sed in quâdam latitudine modo scilicet maior, modò minor cùm pro varietate specierum plantarum tum pro diuersitate locorum; è calore quippe loci intentiore maior & intentior fit calor vitalis & elementaris vini. experientiâ namq; teste in locis æstuosis, vbi sol maiorem afflat calorem, vina calidiora generosioraque producuntur.

Atque similiter vino duplex inest humiditas; vinosâ nimirum substantia humidum illud continet quo fit partium coniunctio, intimumque est & proprium vino, sed aquosâ in eo substantia est alterum humidum ex alimento contractum. nam dum vua viti adhuc adnata pendebat, ad eâ humor quidam aqueus tanquam alimentum proprium confluebat, eumque humorem separata vua retinet necdum in vini substantiâ conuersa, imo vinum ab vuâ expressum eumdem sibi immixtum habet, idemque diu cum ipso vino cohæret, nec in ipsam vini substantiam conuerti amplius potest, quòd vinum tum anima sit prorsus destitutum.

Atqui in sanguinis quoq; massa cum duplici humiditate duplicē vigere calorē omnino est verosimile. nam quādoquidem sanguis vel etiam extra corpus effusus, imo eius partes siue substantiæ quanquam à se inuicem seiunctæ nihilominus continuitatis cuiusdam sunt retinentes, calorem sanè elementarem humidum & siccum vnientem habeant necesse est. cum autē eæd. ex se sint fluxa liquidaq; corpora, nullus non prædominantem internam humiditatem agnoscit. sed quia in viuente corpore massa ipsa sanguinis cum corde ratione vasorum insignium coniungitur, fateri quoque oportet vitali quodam calore continenter è corde diffluente insito siue elementari afflato frui ac gaudere. denique quoniam massa sanguinis è corpore effusa plurimæ aquæ innatare conspicitur, ad humiditatem internam ei quamdam aliam externam eamq; aqueam omnino adiungi coniungique dicendum.

Age verò ratione humidi aquei asciti seu nutritij, quemadmodum & caloris illius gemini vinum varias pati affectiones cum naturales tum præter naturam experientia docet. ac vt naturales sicco pede percurram, videre est vinum modò cruditate adhuc affici, quia humiditas illa aduentitia longè exor-

bitat, modò perfectum & maturum, in quo humiditate illa fere consumpta efflotescit sola vini substantia & eius humidum verè naturale & intimum, quod cum per coctionem sit in eam singularem substantiam conuersum, dulcedinem afflat, quia ex Aristotelis doctrinâ *concoctum omne dulce est*; ea autem coctio vino accedit siue tempore à calore scilicet tam proprio quàm ambientis externâ illâ humiditate resolutâ, siue subito ab arte quando vinum feruet & igne coquitur: modò denique vinum medio se habet inter vtrumque modo quale hornum, in quo adhuc viget humiditas illa aquea nutritia.

Præter has autem naturales alterationes vinum vel putrescit vel mutatur in alienam diuersamque substantiam. experiri nam que est æstiuo tempore ab ambientis calore incalescere & ebullire, ebulliendoq; fieri putridum & vappam, pariterq; mutari quandoq; in acetum. Nimirum vinum tenue ac dilutum, in quo aqueum redundat humidum, quia & debilem habet calorem per humiditatem exorbitantem, & hæc humiditas haud facilè resoluitur siue à proprio siue à calore ambiētis; calor porrò præ tanto humido debilis ab ambientis calore tanquam à simili facile educitur siue is fiet vitalis siue mixtionis; ex caloris autem continuantis recessu humidum quoque proprium à sicco separatur, sanè inquam vinum tenue ac dilutum in putredinem procliue est, siquidem in ea separatione humidi proprij à sicco putredinis essentia consistit, cuius putredinis indicium manifestum est ipsa vini ebullitio.

At vero vinum merum & generosum, quod aquei humoris minus habet, haud facilè putrescere videmus, sed potius acescere. scilicet huius vitalis calor duntaxat, minimè autem calor temperaturæ ab ambientis calore euocatur. ex quo acetum est quasi vinum mortuum, id est, vitali destitutum calore necnon humiditate extraneâ illâ, siue aqueâ maiori ex parte. nam in aceto potest aliquid huius humiditatis superesse, cui⁹ ratione ipsum acetum aliquando putrescit.

Itaque vini putrefactio quidem est corruptio seu euocatio caloris elementaris humidique proprij, à quo partes habent continuitatem, eo prouecta, vt separatio humidi à sicco licet non perfecta sequatur: eiusdem autem vini conuersio in acetum est corruptio caloris vitalis humidique aquosi siue extranei superante calore elemētari vnà cum humido naturali, quæ

veluti mors quædam vini dici poteſt. nam etſi caloris in vino vitalis eductione animæ interitus reuerà minimè ſequitur, ſiquidem vinum eâ caret, tamen per quamdam ſimilitudinem poteſt dici mors, & vinũ amiſſo calore vitali mortuum, quòd viuentia tum demum mori dicuntur quoties vitali calore priuantur.

In generatione namque aceti vnà cum vitali calore humidum aqueum diſſolui, ſupereſſeq; humidum continuans ſiue proprium vnà cum mixtionis calore ex eo intelligere eſt quod acetum etſi eſt actu humidum facultate tamen eſt admodum exſiccans. ſcilicet acetum per nutritiæ humiditatis comſumptionem non amplius ita humectat atque vinum ſed ſiccius vino factum eſt, humiditate quippe internâ per extraneæ receſſum commixtâ cum ſicco accuratiſſimè. præterea tametſi acetum ab ambientis caloris actione aliquid contraxit caloris aduentitij, à quo acrimoniam quamdam comparat, tamen vino frigidius eſſe abſolutè per vitalis corruptionem caloris mordacitas quam habet euidens eſt argumentum ; quæ mordacitas tanta eſt vt quia altiùs penetrat vnaque cõſtringit & mordet, ſæpè ſolutionem continuitaris cum dolore coniunctam inferat. penetrat autem altiùs ob ſubſtantiæ miram tenuitatem.

Quanquam porrò aceti ex vino generationem paſſim medici ad putrefactionem referunt, in eo tamen nullam eſſe putredinem hæc argumenta conuincunt. ſcilicet certo conſtat experimento minorem putredinem ſiue inchoatam ad maiorem eſſe viam, vt longè facilius ſit id quod aliquantum cœpit putreſcere deinceps inſigni corripi corrumpique putredine, quàm id quod neutiquam adhuc putredinis rudimentum concepit vllum: quod ratio ipſa phyſica etiam ſatis confirmat; facilior quippe eſt à medio ad quoduis extremum tranſitus, quàm ab vno extremo ad alterum. quo poſito ſi inchoatam in aceto putredinem fatemur, neceſſe acetum ad putredinem eſſe paratiſſimum. atqui experientiâ quotidianâ teſte acetum vel nunquam putreſcit vel certè ægerrimè, vinumque multò procliuius eſt ad putredinem contrahendam antequam in acetum muretur quam vbi iam eſt commutatum, vt docet aceti generatio arte facta, quæ fit ſi vinum vel à ſole vel ab alio medio criter calefaciente tepeſcat, quo vitalis exhalet calor, vnaque aqueum humidum abſumatur.

Itaque

Itaque putrefactio vini, eiusque in acetum conuersio sic inter se dissident, quòd in putredine quidem vnius calidi naturalis humidique proprij, non autem vitalis caloris aut humidi aquosi consideratio habetur, atque humidum proprium non immediatè ab ambientis calore patitur, sed prius calor naturalis patitur ac educitur, eamque euocationem caloris tanquam causæ oppositæ patibilia continentis vnientisque humidi dissolutio proprij consequitur separatioque à sicco. quod experientia in aridis demonstrat lignis, quæ vel in magnis æstubus locisque feruidissimis seruantur diutissimè; nec vsquam non antè euocato calore intimo & naturali continuans elici humidum experiri est. in vini autem conuersione in acetum vitalis caloris exhaustum prægressum resolutio humidi minimè consequitur, sed immediatè ab ambientis calore & calor vitalis elicitur & humidum dissoluitur aqueum, imo sine illius exhalatione hoc quandoque consumitur; itaque aut ab vtroque calore proprio & ambientis humidi resolutio fit immediatè, aut certè prægreditur vitalis caloris euocationem maiori ex parte aut penitus.

Experientia enim id satis docet cum vinum nouum haud facilè acescat sed vetustum duntaxat, & omnino in aceti generatione humidi resolutionem minimè succedere alicuius caloris corruptioni hinc intelligi potest, quòd aquea in vino humiditas à calore minimè continetur, sed potius patitur & consumitur ab eodem, quippe quæ ab anima nutritionem moliente fuerit illecta. nam in vino etsi anima non superat, sed vnus vitalis calor vnà cum humido nutritio priùs ab animâ nutritionis gratiâ attracto, tamen cum illo calore hæc seruatur vitalis conditio vt humidum resoluat, quanquam ea actione vinum minimè nutriatur. Quamobrem in generatione aceti vinum non dissoluitur quatenus mixtum est, quia siccum & humidum elementaria vnita vigent in eo & superant, sed quatenus vinum in viuentium genere continetur, vt semen plantæ.

De congelatione autem altera interitus violenti specie intempestiuum esset ex hoc loco dicere, ostendereque vinum eius quoq; capax esse, vt experientia sæpè docuit: nam Aquilone sæuiente historiarum fide nostro æuo ita congelascere vinum compertum est, vt in frusta diuisum fuerit militibus.

quod & olim contigisse fidem Ouidius fecerit.

3. de trist. Elegia 10. *Nudaque consistunt formam seruantia testa*
Vina, nec hausta meri sed data frusta bibunt.

4. meteor. Quoniam igitur sanguis respondet proportione vino, estque mixtum quod aquæ genus appellat Aristoteles, efficitur profecto sanguinem eas posse pati affectiones quas vinum sentire experimur siue naturales siue præter naturam tametsi cum nonnullo discrimine; e. g. quoniā sanguis alioqui concretum mixtū ex crassiorum elementorum prædominio propter vsum alimenti fluxilitatem magnam postulat ob distributionis & commeatus per angusta admodum vasa necessitatem, fluxilitas autem ex aduerso non nisi ab humidi actu seu liquidi corporis, vti est aqueum, affusione & cōmixtione accedere potest, certè resolutio humiditatis aqueę sibi ad eum finem necessariò affusæ plurimæ non potest ita naturalis esse illi atque resolutio eiusdem aqueæ substantiæ in vino, siquidem in hac vini perfectio maturitasque consistit. vnde etiam sanguis ἄχροος, id est, destitutus sero ceu vehiculo Hippocrati damnatur. adhæc ob idem prædominium crassiorum elementorum in sanguine huncad vstionem longè paratissimum esse necesse est, cum vinum integrum eius affectionis incapax sit omnino, etsi aqua è vino extracta vi caloris externi maximè sit inflammabilis.

Congelationem namque sanguinem non solum extra corpus effusum pati experientia docet, sed adhucnum in viuente vel etiam in vasis residem gangrena amplam fidem facit, & concretio eius siue congelatio in vasis capitis à frigore aquæ in eo stagnantis plurimæ mihi obseruata, & antè annotata.

Verum quod ad putredinem spectat, plures sanè variosque putredinis gradus sanguinem admittere, modo scilicet mediocrem & coctionis participem, quæque corrigi potest, modò malignam & inemendabilem, modò mediam putredinem cum sensus vel ipse docet in sanguine extracto, tum diuersæ febrium species, quæ variam putredinis in sanguine naturam consequuntur. nam sensus satis deprehendit fibrosæ in sanguine venā sectā extracto substantiæ dissolutionem in saniem omnis consistentiæ expertem tabum, aut amurcam referentē, 4. meteor. quem Aristoteles ideo ichorosum morbidumque appellat. sedimentum quoque in vrinā per febres varium idque modo

laudabile, modo exitiale, modo neutrum, pariterque pus idem demõstrat longè scilicet varium per inflammationes partium tumoresque præter naturam succrescens in corpore cum tempore; hæc enim sequuntur ideoque arguunt ichorosæ à fibrosa sanguinis substantia separationem, quæ absque putredine fieri nequit. sanguinem igitur capacem esse putredinis eiusque multiplicis esto ratum firmumque.

An autem idem immutari possit vt vinum in aliam quamdam substantiam aceto proportione respondentem etsi crassities sanguini ingenita impedire videtur, tamen affinitas substantiarum, similitudoque duplicis in vtroque caloris vnà cum duplici humiditate antè declaratæ satis insinuant. nam quemadmodum ex caloris in vino vitalis euocatione, humidique aquei seu nutritij resolutione ab ambientis calore potissimum facta vinum in acetum mutatur; pariter sanguinem ex euocatione vitalis spiritus serosique humoris mutari in substantiam aceto affinem quid vetat? Certè limus seu succus melancholicus in quem sanguis vstulatus cõuertitur passim frigidus quippe, acidus & mordax, omninoq; aceto finitimus luculentam fidem facit. nam in aceto quamquam tenui tamen crassiorum elementorum non parum superare feces, quę cum tempore in acetum continentibus vasis subsidunt, & succo melancholico magna ex parte respondere videntur, docent. neque improbabile est varias bilis & reliquorũ humorũ species in quas sanguis fermentatione, ebullitione, vstione, aut aliâ simili alteratione experientię fide conuertitur, esse mixta quędam quæ aceto quodammodo finitima sunt.

Enimuero non deesse calorem in humano corpore actualem siue naturalem siue præter naturam, qui in euocando sanguinis insito calore humidoque interno, itaque putredinem inferendo ambientis caloris vicem gerere possit hæc sanè habeo illustria documenta. nam inprimis omnia in nobis actu calent, & extra omnem controuersiam est spiritus in nobis vitales, & sanguinem præsertim arteriosum vbi calorem præter naturam conceperint quâcumque ex causâ siue ob animi motus, aut corporis immodicos, siue ob alterationem ab ambiente, siue ob confertum introrsum impulsum posse sanguinem venosum ad feruorem putredinemque adducere, si eum ad putredinem paratum offenderint. at præter spiritum vita-

lem & sanguinem occurrunt quoq; excrementa varia & fuliginosa præsertim vel in toto, vel in parte aliquâ quibusdam in corporibus succrescentia; quæ cum sint actu calida & per vasa permeent, seseque facilè sanguini immisceant, necessario suum illi inurunt calorem, & ad ebullitionem impellunt.

Similiter quæcumque materia siue humor alicubi in corpore cunctans actu tandem præter naturam incaluerit, potest sanè contagione & ratione viciniæ sanguinis massam calefacere, proprijque caloris euocatione putrefacere, si eueniat ad focum eiusce materiæ sanguinem ipsum moueri eique adhæ-rescere, vt euenit cum vnâ cum spiritu ferri quoties vel natura incumbit coctioni alicuius materiæ, vel laborat in eiusdem expulsione.

Iam partes ipsæ solidæ, viscerasque inprimis, & maximè cor haud dubiè calidā & æstuosam intemperiē siue naturalē siue acquisititiam sanguini facilè communicant eumque ad putredinem tandem adducunt. quanquam enim cor sinistrum sanguis nec penetrat nec subit, tamen diu in vasis cordi proximis cunctabundus facilè calore eius naturali licet quia tamē eximio & insigni incandescit ferueścitque. multa igitur in humano corpore occurrunt præter ea, quæ extrinsecus circumfusa sunt, quæ calidi ambientis vicem gerere & sanguinem, certè aliquas ex eius substantijs diuersis ex quibus constat præter naturam calefacere, atque ad feruorem & putredinem adducere nata sunt.

Ceterum quanquam serosa in sanguine pars à natura frigidissima est vtputa verè aquea, aqua namq; à physicis primum frigidum perhibetur, tamen cum in corpore ea perpetuo tepescat ob spiritus vitalis commercium, feruorem breui admittere conceptumque diu retinere, atque sanguini commixto communicare, itaque per se putrescere vel certè occasionem darè putredini reliqui sanguinis ex analogiâ aquę elementaris perspici potest, quæ experientiæ fide ob tenuem substantiæ modum alienum calorē facilè recipit feruescitque, ac putret.

Et vitium capiunt ni moueantur aquæ.

Imò calorem conceptum satis diu retinet, atque si tepidum offendat corpus non facilè deponit, sed vicissim fouet, vt experiri est si cruribus à graui nephritidis dolore refrigeratis, & quasi gelascentibus vas aquâ feruente plenum admoueatur.

nam suum calorem vel decem horas seruare constat.

Et quod ad aquæ elementaris putredinem attinet, de eâ nullus ambigere potest, qui considerauerit illi inesse exhalationes siccas terreas vnà cum calore à lumine astrorum accepto, cuius euocatione certè licet imperfectè putrescere potest. nam quanquam vetam non habet mixtionem & naturæ vnionem, quòd in illâ propter magnum eius excessum & naturæ,& nomen aquæ seruetur, ideoque calidum & siccum quę in aquâ insunt, nequeunt dici propriæ naturalesque aquæ qualitates; quia tamen sunt quodammodo intrinsecatæ permixtæque cum ipsa aquæ substantia, sanè totum illud corpus reddunt putredini obnoxium saltem imperfectæ, quæ putredo secundum partem dicitur.

Atqui in vino pariterque in sanguine, vt & in teliquis corporibus mixtis, in vniuersum humidum aqueum præsertim esse putredinis subiectum, aut certè causam seu occasionem omninoque conditionem putrefactionis ratione & experimentis pluribus demonstrare est. etenim quanquam corpus omne naturale reuera est putredinis subiectũ id tamen intelligendũ est esse putredinis subiectũ nõ quatenus est corpus, sed quatenus est humidum, si potiori loco apud nos est auctoritas Aristotelis, vt esse debet, quàm Galeni opinio. nã quoniã causa putredinis efficiens est proprij caloris recessus, calor autẽ recedere nequit sine proprio interitu cum idẽ numero accidens propriũ nequeat deserere subiectũ ac in aliud migrare, necessaria profectò est calori humida substantia, in quâ resideat si educi debet, & cum quâ tanquam cum vehiculo emigret.

Hoc sanè arguunt vel ligna arida, quæ experientiâ teste integra & sine carie multis sæculis non aliâ ratione seruantur, quàm quia in ijs exigua admodum inest, nec nisi ægerrimè euocabilis humiditas naturalis; cuius indicium quòd vbi primum ea madescunt externoque aliquo perfunduntur & humectantur humore, tum facillimè putrescunt. nimirum calor non potest solus euaporare sine humidâ aliquâ substantiâ. in humectatis enim aridis lignis aquosus humor imbibitus quia vehiculi vsum naturali calori exhibet, occasionem certè præbet & apparatum ad catiem, quippe cùm beneficio eius tãquã vehiculi naturalis calor ab ambiẽtis calore euocatur ægrè aliàs per humiditatem naturalem modicam ligni extrahi po-

tens.

Cum autem in omnibus viuentibus interna humiditas in-sit duplex, aquea sanè res putrescibiles maximè reddit, quia quod humidum in mixto tanquam materia requiritur, id potissimum est aqueum, vt siccum maximè est terrenum. aqua namque & terra molem & corporaturam præsertim mixtis præbent partim quia substantiam habent magis consistentem & crassam, partim quia humidum aqueum vtpote magis diuisibile ac miscibile ad conglutinationem atque vnionem partium mixti præ aerio humido aptius videtur; itaq; humidum præsertim aqueum omnino est putredinis subiectum, vel certè conditio putrescibilitatis, eiusdemque occasio. ac tametsi humiditaris aduentitiæ eductio siue euaporatio nequaquam est putredo nisi cum ea naturalis educatur calor, tamen est occasio putredinis, quia calori, vt dictum est, naturali tanquam vehiculum offertur, cum quo hic facilè educitur.

Humor profectò aqueus & naturalis verè putredinis subiectum statui debet in rebus, in quibus ille plurimum luxuriat vt absque externi commercio res ipsæ sint ad putredinem habiles à naturâ, quales sunt caro, lac, sanguis, & id genus. at verò quibus modica aut propè nulla naturalis inest humiditas, vti sunt ligna antiqua, externa certè humiditas occasio est putrescibilitatis, quippè quæ nullo negotio ab ambiente elicitur. experimur equidem quoties animus est mixta quæuis à putredine vindicare, id nos consequi si sale, vel igne humidum aqueum extractum à nobis fuerit, tanquam causa facilis putrefactionis: eo enim in vaporem soluto, natiuoque humido, quo res coniunguntur, superstite res retinent suam integritatem multo diutiùs.

Certè carnes animalium mortuorum haud facilè putrescūt si nutritia, quâ abundant humiditate, quomodocunque resoluatur, alias ad putredinem sunt à natura paratissimæ. contrà quibus humiditas aquea pauca inest, sed humidum naturale & oleosum cum sicco apprimè mixtum redundat, ea difficillimè sentiunt putredinem. testis est oleum humidum quidem valdè, sed humido naturali pollens eoque accuratissimè cum sicco commixto, vt viscidites eius docet. nam id difficillimè putrescit.

Denique hanc doctrinam confirmant quæcumque solis

radijs expoſita à putredine diu præſeruantur quod vehemens ſolis actio præoccupet humidum reſoluere, quàm internus eliciatur calor, & particulatim caſtaneæ, & nuces id conuincũt, quæ in extimâ quidem parte quanquam ambienti propiore tamen qnia ſicciore à naturâ ideoque magis reſiſtente haud facilè concipiunt putredinem, cum in interiore facillimè putreſcant, vtpotè longè humidiore. agens námque omne citius magiſque in corpus ad actionem recipiendam aptius agere conſueuit.

Age enim ſpeciatim in vini putrefactione aquoſam eius partem & ſubiectum eſſe putredinis, & vero eiuſdem occaſionem ex ſequentibus ſatis intelligere eſt. principiò enim non totam vini ſubſtantiam putreſcere ſed particulas tantum tenuiores & aquoſas ex ſitu vini in ſuperficie eius conſpicuo arguere eſt. nam hic ex aquoſis particulis exhalantibus per ebullitionem vini fit; ebullitio enim ſituſque in omnibus ſignum putredinis eſſe ſolet, qui vel in ipſius aquæ elementaris putrene conſpicitur ceu quædam telicula.

Deinde experientia docet vinum procliue eſſe ad putredinem primâ potiſſimùm æſtate ipſius confectionem conſequente, quâ preteritâ ſi vinum euaſerit putredinem ſequente alterâ æſtate minimè putreſcere. quod ſanè contingit quia aquoſa in vino humiditas primâ æſtate adhuc ſuperfluit non ita ſequente, quippè quæ continuò reſoluitur tam à proprio quàm ambientis calore, ſenſim ſcilicet ſinè ſenſu. quod docet vini in dolijs imminutio ſenſim fieri ſolita.

Præterea vinum vetuſtum ob eam continuam aquei humoris exhalationem minimum eius humoris habens ægrè putreſcit, & eò minùs quò antiquius, ſimiliterque vinum merum & generoſum, ſed aceſcit potius ſi modo adhuc alicuius humiditatis eſt particeps, cuius ratione vitalis calor ab ambientis calore educi poſſit, aliàs ne aceſcit quidem, vt fidem faciunt vna hiſpanica.

Denique idem confirmatur ex eo quòd qui vinum à putredine vindicare ſtudent, illi igne excoquunt, vt omnes eius aqueæ partes exhalentur. ex quibus aqueum in vino humidum cauſam eſſe & occaſionem putredinis concludere licet.

Quod & acetum demonſtrat, quod non facilè putredinem ſentit non tantùm quia per eductionem caloris vitalis acetum

frigidius vino redditum enocanti ambientis calori magis obsistit, sed quia humidum in aceto aquosum aut nullum aut paucum existit, quóque eius minus est eò minus putredinem sentire potest; cuius indicium est quod acetum ex vino tenui dilutoque factum propter eius humiditatis aquosæ exorbitantiam facilè putrescit, cum ex vino generoso factum incolumitatem diutissimè seruet.

Itaq; humidū aqueū in quouis subiecto putrescibili aut est subiectum conditioq; putredinis, aut certè occasio putrescibilitatis, proindeque serum sanguinis massæ affusum putredinis sanguinis varias suscitantis febres in humano corpore subiectum eiusce putredinis statuere oportet si quando ipsa massa humores alibiles complexa nondum trahitur in sympathiam putredinis, & quando trahitur occasionem saltem esse putredinis omnino fatendum est. quamquam enim omnis putredo quia fit per separationem partis à parte nempe humidi à sicco non ipsi parti eductæ attribui debet sed toti mixto, nec enim putrescere dicitur humidum pomi sed educi tantum, totum autem pomum putrescere; itaque licet partes aquosæ & tenniores siue in vino siue in sanguine potissimùm putrescant, hoc est, in putrefactione extrahantur, toti tamen siue vino, siue sanguini potiùs quàm illis eductis attribuenda videtur putrefactio.

Quod tamen de putredine perfectâ, quâ mixta scilicet penitus dissoluuntur vt nihil eius reliquum remaneat præter cinerem aut calcem siue terram, quæque cadit in corpora solida & per excessum terrea intelligi debet. nam in illis, quibus putredo imperfecta conuenit, nihil fortè obstat putredinem tribuere substantijs quæ non sunt tam internæ, quàm aduentitiæ vti est aqueus humor & nutritius atque externus in vino exorbitans, & serosus humor affusus massæ quatuor humorum siue sanguini, cumprǽsertim hę substātię externę nō sint accuratè vnitę, & vnio nō cōsistat nisi in humido interno proprioq; cum sicco naturali; & verò in medicinâ magni referat solum serosum humorem citra sanguinis massam alibilis putrescere: an verò vnà cum eo sanguinem quoq; putrescere, cum agendorum indicatio diuersitatem exinde capiat & quocumque casu serosi humoris ebullitio feruorque coercitionem indicet & statum siue serosus humor solus sit putredinis subiectum,

siue

siue massa quatuor humorum sit vnà quoque cum eo, & eiusdem putredinis præterea serosus humor sit occasio.

Age igitur his iactis fundamentis de sanguinis aquosæque in eo partis putredine, videamus deinceps sedulò quæ ex tanto febrium dissimilium inter se homini infestarum numero in serosa sanguinis parte tanquam subiecto inhærent, & quarum putredinis fomitis occasio saltem dici debet eadem serosa materia.

Principiò ergò in omni febre vniuersi corporis habitus mediocri aliâs quodam & naturali calore tepescens æstu & calore igneo præter naturam quasi vri persentitur, ex communi siquidem omnium consensione eum constat hominem febricitare qui calidus esse sentitur totus, aut pulsus habet vsui aucto familiares, hoc est, maiores, celeriores, & crebriores, aut certè quasdam ex his differentias. nam etsi perpetuò homo non vritur, sed frigus quandoque alternat, hoc tamen præ calore longè minus vrit breuiusque, neque vniuersum corpus stringit; contrà calor siue ardor multo grauioribus & pertinacioribus febricitantem mactat ardoribus & incommodis, & vero æstus si non vniuersum corpus, certè cor & viscera interiora etiam præsente frigore externum habitum stringente male habet.

Is ergò calor præter naturam vrens toto in habitu non solum ægro molestus, sed etiam astantibus sensibilis & aduentitius suæ generationis ab aliquo actu calido principiû accepit, quod vel est externum vel internum. atque externum quidem, vti experientia constat, præcipuè fereque est ambiens, aër scilicet æstuosus & feruidus, vt sub caniculâ: nam aqua feruens, ignis, & medicamenta ignea rarò febrem inurunt.

Quanquam autem solidus corporis habitus, si cuiquam contigerit immotum sese rutilare flammis solis aliâs diuturnâ iam antè tristitiâ grauiq; curâ squalido, calorem præter naturam eumque hecticum contrahere potest, quod certè rarò euenit, tamen qnia corpora in nobis tenuia actuque calida, spiritum vitalem vnà cum sanguine intelligo, multò facilius ac citius vim & ardorem ambientis experiuntur, quàm solidæ in nobis partes, vt quod castaneis & nucibus accidit, in quibus putredo interioris substantiæ humidæ præuertit cariem exterioris duræ quippe siccæque & aëris circumfusi actionem

leudẽtis pariter in humano corpore cõtingat vt spirit⁹ ac sãguis calorem prçter naturã antè quàm partes ipsæ solidæ excipiant ab externis illatum corporibus duræ scilicet cum sint, densæ, compactæque & suâ naturâ frigidæ, calorem, inquam, præter naturam excipiant, qui non sit momentaneus & fugax, sed morbi rationem habere possit: itaque in febribus quarum causa seu principium alterationis venit extrinsecus, vt plurimùm spiritus & sanguis subiecti cui febris inhæreat vicem gerunt.

Neque enim contendere pertinaciùs velim disputareque fieri ne à principio hectica possit, quæ excitatur à causis procatarticis febris, cum talem vidisse se Galenus in muliere sed vnicâ duntaxat testetur, tametsi suspiciosè potius quàm affirmatiuè loqui videatur: nam vix ac ne vix præsertim in zonâ temperatâ tanta vstio ab aëre inferri potest, quæ vel primo die roridum cordis humidum absumendo hecticam primæ speciei inuehere possit.

Iam vero quod ad causam internam attinet, quoniam calor febrilis per vniuersum corporis spatsus habitum experientiæ fide variat mirificè siue intentionem gradumque spectemus caloris, qui modò maior, modò minor est; siue tempus durationis ac vigoris, vel succedentis intermissionis aut remissionis, atque vices recursusque consideremus, siue etiam caloris contrariæque calori qualitatis, hoc est, frigoris reciprocationes, causam sanè calefacientem corporis habitum & febrem inurentem eo planè esse ingenio necesse est, vt modò hominem affatim suâ præsentiâ calefacere vel absentiâ refrigerare, modò intensũ aut remissũ imprimere calorem, modò continenter id præstare aut pausam facere, ac per vices repetere possit: quæ non aliter profectò facere potest nisi quia ipsa feruorem facilè assumere aut deponere, & rursus resumere nata est, vel penitus resolui certè ex parte, vel denique extra corpus abire & deserere quâcunque ratione.

Quas sanè alternantes & varias mutationes vt cor visceraque subire ac sustinere non possint, némo sanus non videt. quî enim fieri potest vt cordis corporis scilicet solidi, densi, compactique (idem esto de ceteris visceribus iudicium) imo substantiæ eius carnosæ aut spirituosæ quas cl. L. Mercatus subiectum putridarum & diariarum statuit, vt puta viuentes partes, quî fieri inquam, potest vt cordis intemperies morbosa facta

quę ex breuibus temporis interuallis nunc intendatur nunc lentescat, vel etiam desubitò ac penitus facessat, & cum mediocri atque naturali commutetur, aut etiam quandoque in extremam & contrariam detepente migret, moxque sibi intra vnam aut alteram horulam restituatur. nam in intermissione febrium periodicarum sudore superueniente calor antè igneus omnino tepescit, & corpus ἀπυρεξῖον cernitur saltem in febre tertianâ exquisita & intra diem naturalem denuo incandescit & accenditur; similiterque febres diariæ madore superueniente, vti & continuæ liberali sudore, & synochi profusâ hęmorrhagiâ desubito soluuntur, corpusque pristinæ hoc est mediocri temperaturæ restituitur: imo vero in febriū principijs, quę inuadūt cū horrore & rigore cor frigidâ laborare intēperie puls⁹ paruitas, raritasq; arguūt[nec enī simul calida & frigida intēperies in eodē subiecto cōsistere valēt]& extēplo, id est, vnâ aut alterâ intra horâ calor vt ātè igne⁹ reuiuiscit.

Quoniam igitur intemperies calida morbosa, ideoque fixa certè quid factum habens minimè potest in momenta exigua in parte solidâ densâque aut penitus obliterari, aut in contrariam temperiem, hoc est, frigidam immutari, denuoque mox sibi restitui, quæ necessario in febre euenire typus febrium solutioque subita arguunt, sanè meritò suspecta est communis medicorum opinio affirmantium in omni febre cor tanquam subiectum eius calidâ affici intemperie, cuius communicatione (quippe cor omnis naturalis caloris fons est) vniuersū corpus præter naturā statim incalescat, vt quod est calida intemperies in quâcunque aliâ parte corporis, velut febris capitis, hepatis, aut lienis, id in corde existens sit febris simpliciter seu febris totius: sed quærere aliud corpus in nobis oportet quod à natura mobile & tenue alternantium qualitatum ex breuibus temporis interuallis sit capax, quamquam calorem præter naturam fixum factumque habeat.

Etenim quoniā febris nō est calor simpliciter sed calor prẹter naturā, quo scilicet corpus est præter naturā affectum, & nō quà calor sed quà est affectus præter naturam morbus est & febris, vt differentia illa constituens febrem (præter naturam) rationem contineat affectionis, indeque febris primæ & essentiales differentiæ sint esse vel dispositionem vel habitum; dispositiones autem quâcunque in re sublatione causæ tolluntur

cum habitus non nisi contrariarum dispositionum ipsis habitibus obiectu deleantur; ex quo febrem habitum iam habere eum hominem statuere est, quando calor in eo nullius, causæ præsentiâ conseruatur, cuius amolitione possit extingui, sed ita est in partibus fixus firmatusque vt vel omnino extingui nequeat, vel certè alterationem contrariam postulet: eum vero febrem dispositionem habere dicendum est quando ea alicuius præsentiâ conseruatur causæ, eiusque non externæ sed intra nos existentis, aliàs qui soli expositus aut irâ percitus calet febricitare perhiberetur, à quibus tamen causis inductus calor licet naturali maior, tamen quia facilè abit & recessu à sole aut irâ sedatâ minimè durat iustum febris tempus seu legitimam febrium constitutionem, haudquaquam morbus dicitur sed is duntaxat qui causam intra nos aliquam habet, eamque talem per quam etiam in causarum externarum recessu tempus quo febres durare solent conseatur durare.

Atqui quò calor tam diu duret minimè sanè sufficit, vt earum quæ intra nos sunt substantiarum aliqua vtcunque sit calida, siquidem in irascente certum est sanguinem & spiritum feruescere, non tamen quisquis ab irâ incandescit & æstuat is febrem habet, sed necesse est internam illam substantiam febris subiectum ita incalescere, vt in eâ firmus atque in habitu sit calor. quò sanè quia cor solidum compactumque calorem in habitu & mobilem simul & variabilem ferre nequit, illud certè earum febrium in quibus caloris mirifica illa varietas antè exposita efflorescit, subiectum dici nequit, sed earum tantùm quæ diuturnæ quidem ac constantes æquabilitatem toto morbi progressu quamdam tenere videntur hecticæque dicuntur. quærenda igitur aliqua alia substantia quæ reliquarum à febribus hecticis subiectum siue causa continens, à quâ scilicet calefactâ præter naturam habitus incalescat cum prædictâ varietate, quamquam non ierim inficias in omni febre cum reliquo habitu vnà quoque cor incalescere præter naturam.

Sed enim intra nos sunt præter solidas partes spiritus, & succi, quibus nutrimur vnà cum excrementis diuersi generis. spiritus quidem alij sunt vitales, alij animales si modo inter se differunt: succorum autem quidam sunt alimenta peculiaria, vt quatuor secundæ humiditates dictæ, quidam communia, vt chylus & sanguis duplex; excrementorum denique quædam

sunt sanguinis, quæ ad quatuor succorum alibilium genera reducuntur, succi scilicet crudi ad pituitam, flaui aut virides ad bilem, nigri ad melancholiam; quædam sunt quarumdam partium vt mucus capitis, aurium cera, oculorum lippa, pituita acida ventriculi, intestinorumq; feces alui, & incrustamentum si quod vasis internis obducitur & lentore adhærescit infarcitque ea & obstruit, præsertim si angusta à natura aut constipata.

Atqui ex his omnibus substantijs rores proprij singularum partium nequaquam calorẽ factum habere possunt, quin vna cum ijs substantia partium sit calidior facta; itaq; febrium hoc genus hecticum censendum est. chylus autem vẽtriculi, multoq; magis alui feces si calorem factum conceperint priuaram quidem febrem & particularẽ faciũt vẽtriculi aut intestinorũ, sed nequaquam febrem morbũ vniversalẽ nisi prius infecerint simul aliquam earum, quæ in venis sunt substantiæ, quòd innumerabiles venæ & arteriæ in eas partes terminentur, ratione quarum cum chylo & fecibus necessario commiscentur sanguis & spiritus, certè copiosæ horum aliorumque fuligines paratissimæ sunt succos aut spiritus inficere, quoties purredinem contraxerint. itaq; potius per horum infectionem quàm per solam continui alterationem chylus & feces febrem inuexerint. lippæ autem oculorum, cera aurium, aliaque eiusmodi excrementa oppidò parcius succrescunt quàm vt rantum motum ciere rantumque calorem imprimere valeant. supersunt ergò spiritus & humores quatuor vnà cum sui generis excrementis, quæ febrem accendere valeaut.

Enimuero quoniam spiritus & sanguis à naturâ calorem actualem in se continent haud dubiè feruorem caloremque præter naturam magis minusque intensum siue secundum se totum, siue per partes possunt concipere, conceptumque feruorem modo deponere, modo etiam resumere: sed & cum in vasis contineantur per vniuersum corpus dispersis, variosque motus in ijs vasis subire & nunc versus circumferentiam desubitò ferri, aut pigro lapsu permeare, modò in præcordia refluere siue principio motus interno & sponraneo, siue ab externis causis impulsu accepto; & vero quantitas seu moles tam spirituum quàm sanguinis etiam vita constante variare admodùm possit, vt modò redundet & superfluat, modò deficiat & quasi exhaustum patiatur, imò cum sanguis diuersis ex sub-

ſtantijs conſtet, quæ inſignem patitet varietatem ſiue in calore, ſiue in quantitate accipete poſſunt, haud dubie ſanè à ſpiritu & ſanguine præter naturam affectis habitus totius corporis multifariam poteſt incaleſcere. Iam vero ex excrementis ſucci quidem inutiles, vt acida pituita ventriculi, mucoſum capitis ſerum, bilis ſeu fel hepatis pariter atque nuper memorata excrementa etſi poſſunt quidem putredine, aut aſſatione alienum contrahere calorem ; quia tamen patciùs vt plurimùm generantur quàm vt vniuerſum corpus complere queant, ſanè minimè ſubiectum eſſe poſſunt febris, à quo ſcilicet ſubiecto habitus corporis totus incaleſcat, quanquam continuitate & communicatione caloris ſanguinem vna cum ſpiritu præter naturam poſſunt calefacere.

Vapores autem ſiue humidi, ſiue ſicci & fuliginoſi quia actu calidi, tenui mole, mobilique ingenio & propè momento quaquaverſum intima quæque corporis penetrare, atque ſe toti immiſcere valent, videntur certè poſſe totius mediocrem tempetiem ad calidam non naturalem immutare, ſed tamen quia per corpus perſpirabile tranant duntaxat, neque hærent aut ſubſiſtunt, niſi in ſuperficie forte denſata & adſtricta, & tantumnum in extremis membris vti manibus & pedibus, ad quæ membra præter denſitatem cutis naturalem vaſorum fines ferè terminantur, & vero ſecundum naturam non niſi pauci ſaltem fuliginoſi ſuccreſcunt, aut certè ſi vberiùs generantur eâque copiâ vt non ſolum extremas partes ſed vniuerſum habitum compleant, ſanè ſuſcitantur ex minerâ ſeu foco peramplo, qualis minera nulla alia eſſe poteſt præter ſanguinis maſſam altervtram ſiue in vaſis magnis, ſiue in vomicâ aliquâ inſigni vt thorace ſtagnantē. ex quo neceſſe eſt prius ſanguinis maſſam eſſe corruptam ſiue putrentem ſiue vſtulatam, ex quâ efferuntur eiuſmodi vapores. quo caſu prius & immediatè à ſanguine ipſo quàm à fuliginib⁹ habitus corporis incaluit.

Quamobrem efficitur reuera ſanguinem vnà cum ſpiritu eſſe ſubiectum caloris præter naturam earum febrium, quæ varietatem in calore quacunque ratione præ ſe ferunt. Et certè præter diſcrimina caloris ſiue in gradu, ſiue in duratione, ſiue viciſſitudine, & eiuſmodi, differentiæ caloris ceteræ, quæ ex materiâ ſumuntur ſatis confirmant hanc ſententiam. febrili namque calori neceſſario accidit in aliquâ ineſſe materiâ,

materia autem adiunctas habet aliquas qualitates scilicet diuersos tactui occurrendi siue afficiendi modos, aut colores. nam febrium quarumdam calor occurrit tactui vel eum sua- uitate & quasi vaporosus, vt quæ à sanguine tẽperato aut sero ebulliente, vel cum acrimonia, vt à sanguine bilioso, aut cum quauis alia insuauitate, qualem salsa gustui inferunt, vt à sanguine pituitoso putrescente: pariter febrium aliæ rubicundæ sunt, siue rubro faciei colore significantur, quæ scilicet à temperato sanguine pendent, aliæ pallidæ, quæ à bilioso, aliæ liuidæ quæ ab atro, partim albæ quæ à crudo. *febres hæ quidem manui sunt mordaces, illæ vero mites, quædam autem non mordaces sed increscentes, aliæ vero acutæ quidem sed à manu deuictæ, aliæ rubicundæ valde, aliæ vehementer pallidæ, aliæ liuidæ, & aliæ istiusmodi.*

6. epid. part. 1. sent. 2. q.

Ibid.

Quoniam igitur in omni febre calor multifariam multisq; modis ferit tactum, & vero color adiunctus calori in corporis superficie efflorescit similis humoribus, id est, varietati in sanguine existenti analogus, febrium sanè quæ inæqualitatem quamdam habent subiectum, cui calor in facto inest, & à quo incalescit habitus corporis, est altervtra sanguinis massa, vel vtraque vna cum spiritu. Et confirmant plane typorum & momentorum omnium febrium varia conditio, atq; assidentia symptomata, crisesque, & reliqua omnia quæ circa febres contingunt, quorum ratio à multiplici sanguinis conditione, feruore, alteratione motuque, & partium affectarum idiosyncrasia pendet.

Atque cum sanguinis duo sint diuersa conceptacula seu vasa, vna quippe eius portio eaque elaboratior & defecatior in stipitibus continetur vasorum magnorum quæ ab amplitudine caua dicuntur, & eorum cùm ramis hinc inde in partes omnes distributis vsque ad habitum externum, tum radicibus implantatis visceribus proprijs eiusdem officinis; altera autem quæ semisanguis adhuc est & chylo permixta necdum perfecta in stipitibus portis dictis, radicibusque eorum pariter insumptis vtrique visceri, & ramis per inferiorem aluum propagatis insertisque ventriculo, intestinis, meserei glandulis, & reliquis, ette licet radices portæ & cauæ per insignes anastomoses sibi consentiunt, tamen sanguinem à sanguine hæc diuersa vasa ita diuidunt, vt non facilè sit vni parti confertim & spontè migrare ab vno in aliud vasis genus; quanquam ex na-

turæ instituto beneficio & vi tractricis facultatis hoc fiat sed sensim tantùm: affatim autem fieri vix crediderim, nisi feruore quodam concepto ipse sanguis sponte ebulliat despumetq; ab vno in aliud, aut vi naturæ irritatæ compressis vasis sanguis expressus alteri confundatur, quo sanè fit vt viâ ordinariâ sanguis impurior minimè fit subiectum febris, à quo scilicet externus habitus incalescat febrisque fiat, si modo hæc in calore totius habitus præter naturam omnino sita esse debeat, & non ad eius constitutionem sufficiat saltem cor & cum corde præcipua membra, hoc est, internum habitum incalescere, quod est certè Galeni decretum his verbis conceptum. *Essentia vero febrium est non secundum Hippocratem modo atque præclarissimos medicos, sed etiam secundum communem omnium hominum consensum præter naturam calor maximè quidem in totum animal effusus, sin minus at omnino vel in plurimis partibus vel in nobilissimis accensus. sæpius namque vniuersa cutis nullum euidentem præter naturam calorem neque nobis exterius tangentibus, neque ipsis laborantibus præ se ferre videtur, sed in profundo corpore ipsi ægrotantes sentiũt visceraque sibi incendio flagrare aiunt.*

Comm. sent. 2. p. 1. 6. Epid.

Potest igitur sanguis impurior in porta altervtra proprijsq; ramis, vel etiam radicibus subiecti febris rationem habere, quandoquidem saltem internus habitus, hoc est, præcordia, partesque aluo inferiore conclusæ ab eius siue putredine siue vstione, siue etiam ebullitione præter naturam incalescunt; sed etiam hoc nomine quia huiusmodi sanguis minimè putrescere aut corrumpi potest quin breui sanguis etiam purior in cauis stagnans necessario computrescat.

Ex quo ita statuendum est sanguinem quidem purum & perfectum in cauis quoties à se immutatus principia putredinis concepit, tum rationem habere & subiecti, & causæ continentis simul, quippe qui calorẽ factũ habet, & habitũ corporis ferè omnem calore præter naturam afficit; sed quoties is computrescit incalescitque duntaxat per sympathiam sanguinis impurioris, tum neque causæ continentis rationem habere illum, quippe qui calorem minimè factum habet, & putredinẽ sed emendabilẽ concepit tãtùm, neq; vero subiecti proprij & adæquati sed inadæquati: sanguinem autem impurum in portis quoties calorem factum habet quacunque ratione, causæ quidem continentis vicem gerere sed subiecti immediati quidem

quidem respectu partium internarum inferiore aluo conclusarum, sed respectu habitus externi & partium superiorum subiecti duntaxat mediati, quippe quem non immutat nisi per sanguinem purum antè calefactum à se præter naturam.

Atqui vt redeamus in viam, cum sanguinis duæ illæ partes locis distinctæ calorem possint alienum cōcipere vel simplici alteratione vel putredine aut vstione, hæc enim substantiæ corruptelam quamdam præter alterationem inferunt, principia sanè seu causæ alterantes eæque internæ (nam de externis antè dictum) sunt cetera omnia in corpore quæ ambientis calidi vicem gerere posse ante monuimus, siue partes solidæ, siue succi iique tam vtiles quàm inutiles, & vtrique siue communes siue particulares. quæ substantiæ etsi subiectum febris minimè sunt, tamen si quando calorem habent factum vim causę continentis habent, quâ positâ scilicet febris adest & fouetur, quâ ablatâ tollitur, id est, calor in habitu siue interno siue externo sponte abit.

Atque ex excrementis quidem inprimis sunt fuligines eęq; siue secundum naturam genitæ modicè, sed retentæ & prohibitæ præter naturam, itaque affatim aggestæ in corpore, siue præter naturam succrescentes ob intemperiem partium naturalium quanquam intra sanitatis latitudinem consistentem, vt in corporibus calidis, & squalidis, atque atrabilaribus; aut ob errorem externum, prauam scilicet victus rationem in alimentis suâ naturâ prauis potissimum positam: hæ namque in toto aut etiam parte aliquâ congestæ & sanguini alioqui laudabili immixtæ randē hūc calefaciunt, atque principiū putredinis vel inflammationis præbent. Cohibentur autem & ita aggeruntur, quoties exitu naturali prohibentur, quod contingit siue cum liber commeatus per vasa sanguini denegatur, siue per cutem libere expirare non datur. Primum autem accidit vasis vel obstructis vel cōstipatis. obstructis scilicet siue ab ipso sanguine copia laborante & quodammodo incuneato, siue à lentis & crassis humoribus oblitis & incrustatis vasorum præsertim angustorum parietibus. constipatis vero vt quoties partes & earum parenchymata inflammatorio tumore distenduntur; comprimi enim & subsidere tum vasa in se necesse est. secundum autem euenit quoties vel externus corporis habitus laborat polysarciâ, aut multitudine humorum, vel ipsa cu-

tis densa est, quæ densitas astrictione, aut restigeratione, vel etiam exsiccatione inducitur.

Ex substantijs autem vtilibus spiritus & sanguis alteruter sibi mutuæ sunt causæ alterationis. nam impurus præter naturam puttens puriorem sæpè trahit in intemperiem, & vicissim, atque quiuis alterū venosus quippe arteriosum, sed arteriosus contrà & potissimum calefacit præter naturam venosum. Verum frequentissimè spiritus vitalis sanguinem alterutrum aut vtrumque præter naturam calefacit & succendiculi febris est instar. an vero etiam is subiecti quoque vicem præstet excutietur expendeturque mox à nobis.

Iam enim præmissis quæ hactenus dicta sunt fundamenti loco sigillatim inquirendum à nobis quæ ex duplici genere febrium ab hecticis diuersarum, quæque alicuius causæ præsentiâ fouentur & calorem fienrem in habitu duntaxat habent, sint quæ reuera serosam in sanguine cuiuscunq; generis partem pro subiecto habeant; nam cuiuis sanguini siue venoso siue arterioso, siue impuro siue puto aqua atque serum plurimùm affunditur.

Duo igitur sunt subalterna febrium genera ab hecticis alia, quorum primum diariæ nomine exprimitur & subiectum habet ex communi medicorum senrentia spiritum siue inflammatū siue puttentē; alterum putridæ febris nomine insignitur & in humore cuiuscumque generis & quacunque ratione calefacto præter naturam hæret. primi autem generis duplicem speciem passim scholæ constituunt, quarum altera vnum diem naturalem minimè excedit, altera autem etiam ad quatuor dies extenditur, vnde ephemera plurium dierum vulgò dicitur in hoc à priore distincta quod non solum spiritus, sed sanguis quoque propriè dictus quartus humor incaluit. Ad hoc genus autem meo iudicio reduci quoque possunt febriculæ illæ quæ hemicranias, & erysipelata, similesque affectus comitantur, cum leuissimæ sint & diebus admodum paucis ferè terminentur.

Atqui harum omnium febrium paucorum dierum quamquam hactenus vnanimi omnium medicorum consensu vnus vitalis spiritus inflammatus pro subiecto habitus fuerit, tamen vt potius illas omnes in vnâ aquâ siue serosâ sanguinis venosi aut arteriosi parte, eâque ebulliente vel etiam fortè putrente

hærere cen subiecto affirmem, multa graniaque persuadent argumenta, tametsi in plerisque huius generis febribus non ierim inficias spiritum vitalem succendiculi habere rationem sine causæ internæ, quæ principium quidem feruoris seroso hnmori det, sed tamen minimè foueat, vt quamquam spiritus suæ restitutus est mediocritati breue intra tempus vt horulæ si placet, nihilominus feruor ebullitioq; serosi humoris duret, itaque in eo ebulliente febris hærens seruet constitutionem legitimam.

Primum igitur argumentum à caloris, in quo essentia febris consistit, conditione repeto. Galeni decreto & consensu omnium medicorum *calor in febre diaria vel primo contactu vel statim suauis est & blandus*; quæ caloris certè lenitas suauitasque subiecti halituosi & vaporosi, aquei, inquam, & minimè ignei certum est argumentum: nam calor igneus mordet, pungitque, & erodit. quia ergo spiritus inflammatus, hoc est, ignescens fumum emittit acrem & pungentem, minimèque blandum & suauem: aqua autem contrà ebulliens non nisi mitem & leuem saltem mulcebrem cum tempore, & statim atque feruor eius summus remiserit, sanè calor in diariâ suauis feruorem potius humoris aquei mediocrè quàm ignitionem spiritus demonstrat.

1. *de diarijs feb. cap. 7.*

Secundò idem insinuant signa ab actionibus læsis petita, & inprimis è pulsu: nam in diarijs Galeni obseruatione *pulsus in magnitudinem, celeritatem, & crebritatem mutatur alioqui exquisitè seruans naturalem æqualitatem & mollitiem cum ordine, nisi quòd crebritas in pulsu à proportione deficit secundum quietem externam, quæ diuturnior euadit, vnde pulsus rarior, & internâ quies breuior, ipsaque systole nullo modo in celeritate mutatur.* nimirum enm serosus humor sit corpus homogeneum & tenue atque simplicissimum æqualiter feruet, atque eius feruore cor non nisi mediocriter incalescit, ac sine spirituum notabili exhaustu; ex quo pulsus augetur secundnm magnitudinem, celeritatem, ac crebritatem sed modicè, & æqualiter, atque ordinatè. si namque contrà spiritum vel per vnum diem naturalem ignescere statuamns non leuem eius iacturam sequi necesse erit, vnaque vires insigniter collabascere: itaque cum spiritus inflammatione magnitudinem pulsus & celeritatem consistere omnino improbabile. mollities autem in pulsu organi sane mollis

3. *de præs. ex puls.*

est index, qualis est arteria aquâ plurimâ ebulliente turgens.

Iam certum est ab aquâ vapores duntaxat aqueos excitari, à spiritu ignescente contrà calidos siccos & fuliginosos, cuius rei indicia sunt tum rhorax hispid' in tẽperiei cordis calidioris, spiritusque ignei index (nam fuligo pilorum materia) tũ lingua, vniuersumque os fuligine multâ ex sanguine & spiritu in corde accenso exspirante atra. quia igitur crebritas pulsus in diarijs deficit secundum quietem exteriorem, vt pulsus sit rarior, systoleque nullo modo in celeritate mutetur, itaque nulla necessitas est contractionis in pulsu maioris seu celerioris, sed sola febrilis caliditas temperari debet, hinc conijcere est in diarijs spiritum vitalem minimè ignescere, sed potius alium humorem ex quo vapores aquei, non autem fuligines excitentur.

Quod confirmat inspiratio quoque maior, & celerior exspiratione in diarijs, quia scilicet in his fuligo nulla succrescit à seri ebullitione.

Nulla porro ex numero malignorum symptomatum ab Hippocrate in prognosticis commemoratorum assidere & superuenire diarijs si non proprium est, inseparabile certè signum est annotatione Galeni; atqui hoc sanè euincit diarias minimè in spiritu vitali ignescente hærescere, sed in aliquo alio humore à natura benigno, & cuius aliâs iactura aut corruptela minimè perniciem aut noxiam insignem adferre naturæ potest. nam spiritus inflammatio diem naturalem adæquare [si modo tam diu etiam ignescens vigere & durare potest, quod apud me omnino est ex genere τῶν ἀδυνάτων] diem, inquam, naturalem adæquare non potest citra omnimodam resolutionem & exhaustum, itaque summam virium iacturam consequentem, indeque syncopem, aut certe lipothymiam, atque omnium functionũ abolitionem, vt ex se satis notum est. at vero humor serosus simplex & benignus nullam naturæ ingratam qualitatem & alienam valdè, nullamque molestiam inferre potest; neque notabilem offensam functionum importare, aut habitum corporis à naturali statu in non naturalem immutare, nisi fortè sensus deuincire ad tempus fatendum. nam in his febribus mediocris alioqui est eius feruor. vt metuendum non sit à conferto eius ad caput, aut aliorsum raptu, & à grauioribus

2. de crif. c. 3.

proinde symptomatis consequentibus, cum præsertim præpropere resolui sit pronus.

Iam vero *vrinæ benè coloratæ, omninoque vrinis sanorum similes sunt inseparabile ephemerarum signum* Gal. obseruatione. *Ibid. ni.* sed enim experientiâ teste eiusmodi sanè vrinæ familiares quoque sunt omnibus morbis à pleonexia serosa excitatis, cum contrà verosimile sit in phlogosi spirituum vrinas fulgorem quemdam ac veluti flammam præ se ferre etsi nihil alieni deponant.

Ad hæc solutionis diariarum febrium modus demonstrat euidenter veritatem nostræ propositionis. est enim omnino necessarium febrem ei inhærere materiæ ceu subiecto, cuius quomodocunque factam vacuationem seu recessum semper sequitur febris ipsius solutio. atqui *declinatio accessionis cum sudore, aut rore, aut cum aliquo vapore proprium vtique & inseparabile signum est diariarum* Galeni obseruatione & experientiæ fide. *ibid. 1. de feb.* Quia igitur aqua feruens necessariò in vaporem abit magis aut minus sensilem, sed aqueum tamen, hoc est, in aquam rursum facilè mutabilem & concrescibilem, vti est sudor; spiritus autem contrà inflammatus vel insensiliter resoluitur, vel in vaporem siccum & fuliginosum, sed illud potius vtpote cum sit simplex & aëreo prorsus ingenio: in aqueum autem vaporem idem non nisi congelascens, atque à frigore condensatus abire potest, diaria profectò febris in aqueo humore, non in spiritu hæret.

Quid quòd febris diaria desinit in ἀπυρεξίαν perfectam, & vbi declinauerit sub finem diei naturalis nulla superstitis empyreumatis indicia relinquit, in quo à ceteris febribus in sanguine focum habentibus prorsus differt, tametsi conuenit in ijs quæ in eodem seroso humore hærent, vt hoc non sit proprium diariarum signum, sed inseparabile tamen, an non veritas nostræ propositionis inde lumen capit? nam quia aqua incalescens suâ sponte ad ingenium redit si calefaciens causa se moueatur, calor ab eâ toti communicatus facilè & subito per eius resolutionem remittitur euanescitque ex se penitus cùm non ita facilè calor igneus à spiritu inflammato inustus lentescere possit.

Postremo videamus argumenta ex causis diariarum repetita quale-nam subiectum demonstrent spiritum scilicet in-

censum, an serosam pleonexiam ebullientem. Equidem causæ diariæ omnes sunt procatarticæ & euidentes, *vnum scilicet hoc est præcipuum* annotatione Galeni *febrium ephemerarum indicium ab aliqua incipere causa euidenti ac manifesta, quæ ante præcesserit, etsi non est proprium.* Atqui causæ illæ omnes euidentes tametsi variæ & multiplices calefaciunt tamen præter naturam per vnum ex quatuor hisce modis à Galeno adductis, scilicet vel per medium motum siue animi siue corporis, vel rei calidæ externæ viciniam & adhæsum, vel alicuius substantiæ pariter calidæ permixtionem, vel denique exspirationis calidæ cohibitionem & collectionem. nam putredo quintus aliàs modus putredo, inquam, concepta intus vtpote latens obscuraque è causarum procatarticarum censu excluditur.

2. de cris. c. 13

l. 1. de diff. feb & de causs. morb.

Motus ergo & inprimis animæ siue ad intra, vt in timore & in syncope ex Auicenna, siue ad extra, vt in gaudio, curis, & vigilijs, siue mixtus, vt in ira & tristitia, siue indifferens, vt in dolore, pariterque motus corporis immoderati tametsi euidenter necessarioque spiritus exagitant, perturbant, atque quodammodo inflammant, tamen quia vnà quoque sanguinem variè commouent, impelluntque, vtique eumdem certè calefaciunt, aut saltem per medium spiritus vitalis inflammati calorem quamdam in ipso sanguine eiusque serosa parte vehementius commota ebullitionem excitant. sedenim quoniam perturbatione animæ composita motus spiritus illico conquiescit, & ad ingenium redit, itaque calor in eo per se remittitur, nisi spiritus ipse per se euanescit, aut absumitur potius in substantiæ spirituosæ continentem reparationem, spiritus autem qui deinceps generatur [nam continens fit spiritus reparatio exhaustui perenni respondens] is sedata iam animæ passione temperatus ac tepidus minimeque vt antè feruidus substituitur, hinc sanè efficitur febrem, quæ succedit animæ perturbationi, & ea tamen sedata viget nihilominus etiam diem naturalem, minimè quidem in inflammato inhærescere spiritu cum is qui sufficitur iam nō vt antè ferueat, sed mediocritatem naturalem habeat, verum in aliqua alia substantia quæ quidem feruefacta à spiritu antè accenso, nec vna cum spiritu absumpta retineat vltra alienum calorem scilicet per diem naturalem; qualis certè materia cum nulla alia sit præter sanguinem, & huius duæ sint partes maximè dissimiles, aquosam ta-

men partem esse potius quàm crassam & fibrosam hinc certè intelligere est quòd cùm vtraque semper caleat actu à commercio spirituum, aquosa tamen propter tenuem substantiæ modum faciliùs citiusque præ fibrosâ alienum concipit à spiritus ignitione calorem & conceptum deponit, hoc est, diem intra naturalem, & pristinam recuperat temperiem.

Equidem vltrò fateor spirituum incensionem per animæ perturbationes esse frequentissimam causam diariæ, indeque occasionem dedisse medicis eius focum statuendi in accenso spiritu; verùm eam spiritus inflammationem esse causam remotam & incentiuum duntaxat ebullitionis aqueæ in sanguine partis, quæ ebullitio quamdiu durat, tamdiu alieno corpus lacessitur calore, artè tenco, accuratèq; defẽdo. nã præter motus animæ vehementes quoque corporis labores, immoderatæque vacuationes, & lassitudo cõsequens, ac dolor, imò syncope, sed & insolatio, ignis, medicamenta calida experientiæ fide febrem diariam inducunt quidem non solum quod spiritus varia agitatione inflammant, sed etiam quod mediatè spiritu accenso sanguinem, vnaque partem eius aqueam ad feruorem impellunt, nisi potius simul & semel spiritus vnaque sanguinem calefacere dicendum est.

Et sanè cum eædem causæ intereà dum spiritus inflammant simitu eosdem resoluant atterantque aut vacuent, calor perseuerans & in habitu in quo febris hyparxis consistit, suscitatus v. g. à calore momentaneo spirituum, habet certè subiectum non substantiam illam spirituum quę euanuerit, aut certè tanta laborat penuria, vt ei calor diurnæ durationis tribui non debeat, sed potius aliquod aliud subiectũ quod vel vna cũ spiritu calefactum ab eisdem causis ebullierit, vel certè immediatè à spiritu alteratũ calorẽ firmiter retinuerit. & cõfirmatur quòd cùm syncope accenseatur causis diariæ, in ea minimè spiritus, qui posteaquam ad se æger redierit de nouo generantur, incendium concepisse dici possunt & febrem fouere, atque subiecti eius vicem gerere.

Iam vero ex causis quæ calidæ rei externæ adhæsu mediante, aut rei calidæ permixtione febrem diariam inferunt, vt inter externas sol, ignis, medicamenta calida, cibi acres, vinum, fames, sitis, inanitio, & inter internas biliosa cacochymia, hæ profectò causæ omnes quia etsi spiritus agitant, vnà quoque

vel etiam prius sanguinē & serosam eius partem feruefaciunt, non magis spiritum quàm aqueam in sanguinis massa portionem diariarum febrium subiectum esse conuincunt.

Quę denique ad effluxus calidi retentionem causę referuntur, vt cutis frigiditas, adstrictio, obstructio, aut ariditas, quoniam effluxus ille est vapor vel aqueus, vel terrenus seu fuliginosus; atque quę diariam inducunt faliginosi retentione vaporis, illa pariter aquam in sanguine atque spiritus ad feruorem impellunt, neutri certè opinioni sed vtrique ex ęquo fauent: quę porrò aquei vaporis cohibitione, omnino nostram stabiliunt sententiam, cum aquea colluuies redundans neque de more exspirans & pręcopiā minimè ventilata ad alienum calorem concipiendum procliuior sit, quàm si liberè moueretur.

Et vitium capiunt ni moueantur aquę.

Praeterea mirificè nostram confirmat sententiam contemplatio constitutionis febris diariæ. nam experimentis constat serosam sanguinis partem feruefieri & feruefactam retinere alienum calorem circiter spatium vel vnius diei, vt constat ex orthopnœâ quæ hydropem thoracis sequitur, vt antè demonstrauimus. illa enim feruorem serosi sanguinis circa primum somnum consequēs eumque abrumpens, nec nisi duodecim post horas remittens satis declarat constantiam seri in retinendo feruore circiter spatium diei naturalis. quod comprobaui quoque in aquâ semicupij. nam cum sub vesperam incaluisset & egelidæ commixta fuisset, sequenti die post quatuordecim à feruore horas adhuc eam retinere alieni caloris aliquid obseruaui, cum ab ambientis alteratione munita contecto vase fuisset.

Postremo hoc dogma illustrant eæ febriculæ ephemeræ, certè paucorum dierū, quę hemicraniā ac vertigines similesue affectus comitantur, quæue præcedunt erysipelata. nam antè demonstratum huiuscemodi affectus contingere vel sero iam diu stagnante in capite desubito commoto atque ebulliente, vel ex toto repentè ad caput rapto & aut membranas violenter impetente vnde dolor, aut spiritus animales horsum vorsum agitante, vnde vertigo, cum porrò feruorem præcipuè & frequenter induci quidem ab aëriâ aliquâ tempestate: eam autem ebullitionem diem intra naturalem ferè terminari breuitas.

nitas affectuum die naturali circũſcripta ſatis inſinuat. cuius etiam durationis indicium eſt duratio æqualis commotionis, quæ eſt in aëre, quam vno die terminari experientia docet. nam ab animalibus effuſæ querimoniæ huiuſmodi perturbationum aëris indices & præſagæ ſeu diuinatrices ferè vnum diem antequam ingruant exaudiri conſueuere experientiæ fide.

Iam vero quæ febriculæ aſſident aut etiam præcedunt eryſipelata, eæ pariter in ſeroſo humore præcipuè cõſiſtunt eoq; bilis vel etiã sãguinis ichore tincto & in vaſis modò maiorib⁹ & ſuperiorib⁹, modò deſcẽdẽtibus ebulliẽte, vnde eryſipelata vel faciẽ, vel crura potiſſimũm obſident .nã ebullitionẽ febricula horrorẽ quandoq; leuẽ cõſequens, & ſitis arguunt; ſed ſeroſi humoris febriculæ ſubiecti atque tumoris cauſæ materialis indicia ſunt cùm vomitus aqueus ferè & nonnihil bilioſus, tùm mollities mediocritaſque tumoris conſequentis, & ſubſidentia ſiue euaneſcentia breuis citra ſuppuratum, vel ſcirrhũ. tumorem enim ſuboleſcere à decubitu humoris morbifici ſiue febriferi veroſimile eſt. denique bilioſi aut ſanguinei ichoris ſero affuſi index color flauus aut rubeus etiamnum poſt tumoris euaneſcentiam aliquamdiu in parte ſuperſtes [ſerum enim breuius faciliuſq; reſoluitur] ſed & ſenſus pruritus. atqui quoniam experientia teſte febricula, dolorque, & fluxio cum eryſipelate coniuncta vnum diem terminum habent (niſi fortè pleonexia ſeroſa tanta ſit, vt poſtquam efferbuerit nouum deinceps feruorẽ reſumat periodicè, & paucos intra dies v. g. quatuor conſequentem ſcilicet perturbationem aëris quatto quoq; die reciprocantem) conijcere eſt certè febres, quarum feruor vnius diei naturalis eſt, in humore aqueo hærere, qui ſcilicet feruorem à cauſis externis impreſſum vnius diei naturalis ſpatio retinere ſolet, cum præſertim cauſa externa commouens id tempus in perturbando aëre ſeruare ſoleat.

Et vero etiam experientia doceat ab alijs cauſis quàm ab ambiente ſeroſum humorem conceptum feruorem tamdiu etiam retinere. nam in eryſipelate ab iracundiâ excitato quanquam ceſſante illâ & animâ tranquillitati ſuæ reſtitutâ nihilominus dolor fluxioque vigent in eryſipelate circiter vnum diem.

Concludamus itaque diarias febres ſiue propriè dictas &

solitariæ, siue impropriè dictas quæ scilicet à fluxione aut dolore excitantur, vel certè cum dolore sunt coniunctæ, vt quæ hemicraniæ, vertigini, aut erysipelati assident, & si quæ sunt aliæ eius generis, quanquam plurimæ latent & propter breuitatem aut paruitatem ab ægrotis susque deque feruntur & citra querimoniam, atque pariter etiam medicos fallunt, in vno aquoso humore calefacto præter naturam atque ebulliente siue solo siue ichoribus biliosis permixto tanquam proprio & adæquato siue totali subiecto inhærere.

Agedum autem in genere febrium, quæ humorales dicuntur, inprimis occurrunt synochi siue continentes & præsertim quæ imputres dicuntur quæ mediæ sunt inter diarias & putridas, si non potius ad ephemeras referri debent, vtpote quarum essentiales conditiones sunt eædem atq; ephemerarum, & in hoc vno differunt ab his ex communi medicorum sententiâ quòd non in spiritu tantùm sed in sanguinis massa simul hærent; à cuius feruore souetur & prorogatur spiritus inflammatio. verum vt ingenuè quod sentio dicam, continentes certè febres, quæ nullis periodicis exacerbationibus aut remissionibus distinguuntur, sed æqualitatem in continuitate seruant, tametsi calor in ijs vel seruet eundem tonum toto morbi progressu, vel æqualiter increscat & intendatur, aut contrà æqualiter decrescat eundo, continentes, inquam, siue ephemeræ plurium dierum idem subiectum cum veris ephemeris habent, serosum humorem in vasis ebullientem sed magis redundantem & vehementius feruentem, itaque reliquam sanguinis massam sibi confusam magis & pertinacius calefacientem simulque totum corporis habitum.

Cuius doctrinæ argumenta peti possunt tum è signis omnis generis, & motu caloris, tum vero solutionis specie. Etenim si signa è causis petita intueri placet causæ certè synochi imputris eædem sunt quæ diariæ, sed actuosiores siue efficaciores vt v. g. densitas insignis cutis, quam pariat obstructio pororũ qua vehementer impacti sint humores, & inferat plethora vel etiam polysarcia, & vero omnes causæ serosæ pleonexiæ siue generantes vt victus plenior, & humidior, atque calida admodum viscerum intemperies, siue colligentes, vt longa consueti exercitij intermissio, aut suppressio vacuationis solemnis. nam ab his causis aqueus humor suppressus ideoque

redundans est subiectum febris, sed effluxus calidus siccus est principium & occasio feruoris in aqueo præter ceteras causas externas & euidentes, de quibus in ephemera.

Iam verò in synocho calor similiter atque in diarijs blandus & minimè mordens sed maior tamen & paulo vehementior, pulsus pariter magni, celeres crebri ac vehementes sed pleni tamen & molles, similiterque respiratio pulsui respondens etsi videntur indifferentia signa & non fortè expressiùs serosum humorem quàm sanguinem incalescere conuincunt, tamē typus & motus caloris, vrinę atq; cetera assidentia signa serosi humoris potiùs quàm sanguinis ipsius feruori attestātur.

Nam serosus humor tenuis ex se & iam actu incalescens longè faciliùs & citiùs summum feruorem subito & breui tēpore cōcipere quā sāguinis venosi massa ex se crassa & frigida potest, qualis feruor in febribus synochis & paracmasticis cernitur, in quibus calor statim summum vigorem attingit, similiterque serum conceptum feruorem citiùs deponere potest & perfectiùs, vt euenit in epacmasticis synochis & homotonis, cum sanguis contra calorem in habitu præsertim non facile possit & integrè deponere citraque sui corruptionem, qui tamen calor in habitu in causâ continēte & subiecto inest reuera, vt ante demonstratum à nobis.

Vrinæ autem in synochis consistentiâ & colore sanorum vrinis similes sanè ebullitionem seri citra sanguinis putredinem insinuant: nam hæc absque separatione ichorum, à quibus aspersis serum alieno suffunditur colore, hoc est, congenere ichori permixto fieri nequit. quia enim neque fusura neque sedimentum in vrinâ sanguinis ichorem ostendit sibi affusum, certè putredinem in sanguine minimè indicant huiusmodi vrinæ, proindeque in sanguine calorem habitualem inesse minimè significant.

Lassitudo autem generalis, vt & inquietudo corporis, et si quæ alia plethoræ indicia assident his febribus, non magis plethoram massæ sanguineæ arguunt quàm plenitudinem vnius serosi humoris, vt satis intelligere est quòd hæc soluitur lassitudo sponte & paucos intra dies vnà cum morbo siue sensim sine sensu idq; per resolutionem, aut cū spectabili & continuo madore totius corporis, siue subito sudore largius dimanante è toto corpore. nam lassitudinem ab vnius aquei humo-

ris suâ copiâ corpus aggrauantis fieri posse intelligere est ex eo, quòd Austro flante, & in constitutionibus aëris humidis & pluuiosis corpora insolitam grauitatem persentiunt, à qua liberantur Aquilone flante & sereno cœlo; quo tempore minimè serosi humores colliguntur & contrahuntur ab ambientis contactu, sed potiùs exprimuntur è corpore.

Adhæc grauitas capitis & impotentia vigilandi inclinatioque ad cataphoram, aut potius somnus profundus & veternosus, sed tamen εὐδιέγερτος & paucorũ dierum indicat non tã sanguinis ipsius metastasin quâm aquei humoris in commune sensorium raptum siue ascensum, certè essumationem plurimam vaporum frigidorum humidorum, qui non nisi ex aquoso humore excitari & attolli possunt. itaque omnia signa fauent nostro dogmati.

Quod demùm confirmat solutionis modus. nam citra vacuationem insignem & aspectabilem, aut certè per sudorem, vel somnum soluuntur huiusmodi febres. quis enim alius à seroso humore siue sensim siue subitò resolui, aut certè sub aquæ forma exire potest?

Iam vero quoniam ex numero febrium continuarum synochi putres ferè succedunt imputribus, de quibus antè, & ambarum causæ sunt eędem, sed illarum maiores tamen, astrictio scilicet insignis admodùm, constipatioque & obstructio siue pororum totius cutis, siue finium & extremitatum vasorum à multis, crassis, lentisq; humoribus vehemẽter impactis eaque prohibens effluuium tam aqueum quàm fuliginosum, conijcere est profectò synochum putrem ita in sanguine inhęrere, vt serosa in eo pars ebulliẽs maximè ac putrescens subiecti præcipui quandoque vicem gerat, reliqua autẽ eiusdem sanguinis substãtia putredinem quidem contraxerit aliquam sed non admodùm progressam & emendabilem; itaque subiecti quoq; partialis sed minus præcipui locum teneat: tametsi quandoque contrarium contingat.

2. de diff. feb.

Quod effatum sanè confirmat *caliditas* Galeni obseruatione *manui tangenti sese offerens plurima quidem, sed illa tamen mitis & vaporosa, omninoque similis ei calori, qui in balneo contrahitur,* ideoque minus molesta quàm quæ in ceteris putridis febribus percipitur, qui calor vaporosus indicat planè subiecti febrilis plurimum exhalare inque halitum digeri: quod a seroso nul-

lum aliud esse potest, siquidem vaporis humidi materia ex quâ præter aquam nulla est alia.

Adhæc vrinæ copiosæ, tenues, & aquæ instar perspicuæ, omninoque vrinis sanorum similes primæ saltem morbi inuasioni familiares & singulis exacerbationibus synochorum febriū sed productarum etiam ad quadragesimum diem obscurè licet per quaternarios aut septenarios factis & motibus lunæ respondentibus euidenter insinuant serosam in sanguine partem ante reliquam sanguinis massam & præcipuè feruescere: nam vrinæ copia assumpto potu longè maior ostendit inprimis serosum in sanguine humorem ebullire, perspicuitas autem siue tenuitas adiuncta pariter eumdē humorem ante reliquum sanguinem saltem vnum diem ebullire, cum crassities & sedimentum rubrum separationis ichorosæ in sanguine partis à fibrosâ, siue putredinis indices & secundo duntaxat die aut tardius conspicua longè post sanguinem computrescere arguant.

Denique confirmat solutio huiusmodi febrium per sudorem facta, imò adleuamentum siue remissio earumdem perennem sudorem iam à principio morbi consequens. memini equidem, vt taceam synochum criticè indicatam sudore liberalitum 17. die morbi ab vrina è turbida subito clara tenuique reddita indicato in illustri matrona D. de Viange, tum die septimo à vehementi rigore indicato in multis & nominatim in Ambrosio quodam milite Prætoriano, memini, inquam, illustrissimam virginem, de quâ mentio à nobis facta in consilio de Epilepsiâ, ante viginti annos verno tempore pluuioso & simul ab Euro præter ordinem perflato febre synocho laborasse sed insignita perenni propè sudore: nam vesperi & manè corpus vniuersum largis diffluebat sudoribus per plusculas horas, quibus imminuentibus vnà quoq; & febris euidentem imminutionem capiebat, vt decimo quarto die prorsus extincta fuerit.

OBS. 150. OBS. 151. OBS. 152.

OBS. 153. Hoc anno ineunte Nobilissima matrona Francisca de Sainct-Ignon vxor Generosi & pijssimi viri Nicolai de Rarecourt in synochum incidit iam quinquagenaria, septimo die à sudore largo febris admodum elanguit, sed is sudor licet modico potu vtenti mensem Februarium integrum magnamq; Martij partem totas noctes profusissimè diffluxit, quanquam

lingua nigra atq; vrina turbida cum sedimento rubro febrem nihilominus delitescere toto eo tempore satis arguerent.

Enim vero quæ cõtinẽtes febres speciatim in arterioso sanguine inflãmato siue vstulato (vstionis enim is magis capax quàm putredinis verę) focũ habere videtur, atq; splenicis maximè sunt familiares, earum sanè subiectum mea sententia potius intra quàm aliatũ in aquosa eiusdem sanguinis parte constituendum esse ex sequentibus intelligere est. nam inprimis sanguis arteriosus longè copiosiori sero ex anatomia affusus conspicitur. vrinæ præterea toto morbi decursu vrinis sanorum similes, vt in illustri arthritico obseruatum à nobis, etsi quando in ijs aliquid sedimenti deponitur, illud tantum per septenarios, & vno duntaxat die sese conspiciendum exhibet idque perexiguum, vt obseruatum in nobili ciue Pontano Claudio Charbonier; rarum quippe in his febribus sedimentum quòd sanguis potius comburitur vere & vstulatur, quàm computrescit seroso humori.

Coniecturam autem adiuuant symptomata omnia quæ vtrique generi synochorum putrium sed potissimùm in arterioso sanguine consistentium assidere solent & inprimis varij dolores externum præsertim habitum & in eo præcipuè articulos obsidentes. demonstratum enim à nobis paulò antè dolores harum febrium comites modò thoracem, modò artus & aut spatia inter articulos media, aut potissimùm ipsos articulos maximè infestantes serosi humoris in vasis & præcipuè arterijs ebullientis efferuescentiam sequi insignem ac veluti exudationem quamdam in eas partes in quibus vasorum extremitates sistuntur, quòd is humor hac de causa vlterius progredi non potens cohibeatur aggeraturque prædictis in partibus, diuturnoque depinuio continuitatem earum tandem soluat & præsertim membranosi generis acerrimo scilicet sensu à natura præditi. verosimile enim est aut potius necessariũ febris atq; grauissimorum symptomatum tum incursantium continentem causam vnum & eundem statuere humorem, eum quippe qui clariora sui feruoris exhibet indicia, vt quoniam certissimis argumentis constat huiusmodi dolorum causam esse serosi humoris continuatam & prope perennem efferuescentiam, eumdem meritò humorem febris quoque esse subiectum affirmare debeamus præcipum.

Itaque continentes & productæ febres,quæ æquabilem, quamdam continuitatē seruāt nec exacerbationis quotidianæ tertianæ, aut quartanæ typum ptæ se ferunt tametsi obscutos motus quadris lunæ impetium in humores aqueos obtinentis respondentes seruare videntur & alioqui varios dolores comites habent,in seroso humore ebulliente ceu subiecto hætēt.

In hoc autem censū collocandas quoque crediderim non temerè eas febres quæ deiectiones aqueas biliosas familiares habent non solùm principio morbi sed toto decursu cum vtilitate alias &tolerantia fluentes, quarum obseruationes plusculæ antè sunt à nobis annotatæ, & simul insinuatum eas pleonexiæ serosę esse effectus, quæ nimirum ebulliens in vasis & potissimum in atterijs insgrorsumque tapta per viscera sibi viam parat in communem omnium excrementorum sentinam, equidē cum citra erosionis vasorū, & apertionis sensum, atq; cruoris affusionē fiāt,facilè autem perferantur, minimè certè fiunt motu seu pulsu naturæ aliqua infesta qualitate irritatæ:sed & quia aqua ex se simpliciter grauis nequaquam est præsertim feruefacta,sanè minimè naturam plenitudine & copiā irritare probabile est. ex quo relinquitur eas deiectiones non tam esse opera naturæ,quàm symptomaticas; factasque impetu & orgasmo humoris serosi propter feruorem proprijs in sedibus consistere nequeuntis, sed hac illac diffluentis, hoc est,quaquauersum despumantis, tam extrorsum scilicet in varias externi habitus regiones,quàm introrsum in aluum, ceu sentinam communem.

Nam & dolores antè memorati & deiectiones ὑδατόχλωραι coincidere possunt eādem in febre continente ptimò, sed quæ tandem relinquat in aliquo viscerum tumorem siue dutitiem à restitante ichore crassiusculo sero præterfluenti immixto angustias scilicet vasorum non potente euadere. est autem notandum huiusmodi deiectiones potissimum euenire seorsim à doloribus prædictis, vel etiam simul cum ijsdem, quoties serosus humor ebulliens ab habitu externo introrsum quacunque ratione & præsertim ambientis frigore compellitur.

Imo vero compulsus introrsum non solum huiusmodi diarrhœas serosas sed longè alia grauiora infert mala. scilicet ad ventrem medium siue thoracem compulsus modo dolores lateris varios sed ferè fugaces & periodicos, modo spirandi diffi-

cultatem & præsertim asthma occupatâ pleurâ aut etiam pulmone vel thorace interno infert: ad ventrem autem summum, id est, caput raptus nunc carum, aut lethargum similesq; soporosos affectus, sed minimè ἀδυγρύπνους, nunc insultus epilepticos siue conuulsiuos motus vehementes magis aut minus, vel etiam obscuros aut paruos excitat; nunc deliria sed minimè ferocia tametsi magis & minus diuturna & contumacia. nam carum, lethargum, & eiusmodi soporosos affectus humoris serosi in intimo capite stagnantis esse effectus in superioribus obseruationibus demonstrauimus: pariterque pluribus argumentis euicimus epileptica symptomata & paralyses doloribus abdominis conuulsorijs succedaneas eumdem in humorem postico in capite ebullientem debere refundi, & speciatim in historijs bonorum ciuium Pontanorum Claudij Charbonier & Cl. Iuuenis. neq; enim dubiû est apud me epilepticos insultus vere & autûno recurrêtes passim copulari cû febre synocho quamquam modicâ admodum ideoque obscurâ.

De delirio autê tametsi ante nulla eius seorsim historia est aut mentio facta nisi in exanthematû seu variolarum eâ specie, quæ à seroso humore erumpunt; tamen certo meminimus delirij synocho febri assidentis non solum fugacis sed etiam valdè pertinacis, eiusque minimè letalis & euidenter à serosi humoris raptu in caput excitati. noui hîc arthriticum nobilem qui quoties arthritide infestatur, toties febris grauissima præcurrit, cuius episemasię recurrentes per septenarios & temporum insignes mutationes repetentes nonnullis sed modicis tamen motibus conulsiuis, delirioque euidente sed paucarum horarum sunt insignire: quę symptomata certum est ab eodê humore ebulliente, à quo arthritis febrisque, hoc est, seroso foueri suscitarique. OBS. 154.

Memini autem me obseruasse in adolescente generoso Burgundo de Bressé synocho hyberno laborante delirium leue quidem sed menstruum, idque minimè letale, quanquam lingua arida atraque, & vrinę perpetuo crudæ, id est, tenues & aqueę delirij comites adessent, imo hæ vrinę perpetuę toto morbi decursu, qui ob vehemêtiam hyemis quinquemestris fuit, sed salutaris tamê, satis ostenderunt vna cum morbi exitu focum putredinis siue ebullitionis in vno seroso humore exstitisse præcipuè: tametsi non dubium est vna quo- OBS. 155.

que

negarim quandoque etiam ipsum sanguinem quatuor humores complexum computrescere aut etiam comburi. quæ scilicet febres pleonexiâ serosâ scatentia corpora inuadunt & eiusdem etiam efferuescentis effectibus symptomatis varijs modo enarratis incursantur. neque enim desunt febres quę in sanguinis massa putrente aut vstulata simul cum serosa parte ebulliente focum habent, cuius generis sunt eę, quæ corpora plethorica carnosaque qualia adolescentum infestant verno præsertim tempore, atque ęstate, quibus temporibus effluuium aqueum liberum est; quibus tamen in febribus probabile est serosam colluuiem occasionem putredinis reliquæ massæ redundanti occasionem dedisse, vt est ante pluribus argumentis demonstratum.

Atenimvero idem indicium esse de reliquis febribus putridis siue continuis siue intermittentibus quod de synochis multa habeo documenta, quæ antequam sigillatim explicem, supponendum febrium continuarum quidem subiectum esse sanguinem cuiuscunq; naturæ siue arteriosum siue venosum, pituitosum scilicet seu crudum, biliosum, vel atrabilarem quicunque occurrit in venis, tam in stipitibus caua scilicet & porta vtraque, necnon ramis siue ad externum vsque habitum pertinentibus siue ad partes inferiore ventre conclusas, quàm in radicibus eorumdem truncorum disseminatis per hepar & lienem; sed eâ copiâ aggestum & aliàs inculcatum vt cum ratione ventilationis prohibitæ â suppressis fuliginibus incalescat & putredinem concipiat aut vstionem, has affectiones vsque & vsque progredientes in aliam atque aliam materiam seu mineram sibi quippe continuatam & magnâ aggestam copiâ, nec nisi plures intra dies facilè resolubilem aut in cineres mutabilem diutissimè retineat.

Febriū autē intermittentiū materiā supponendū minimè esse triplicem illam cacochymiam famosam, siquidem bilis, pituita, aut melancholia excrementitij humores seorsim haudquaquam reperiuntur eâ copiâ, cum quâ febrem in toto excitent, sed potius esse sanguinem impurum illum quidem siue semisanguinem quanquam crudum, temperatum, vel etiam biliosum, aut atrabilarem, qui in portis hepatis & lienis earumque cum radicibus per duplex viscus propagatis, rum ramis & propaginibus per mesereum & epiploum glandulasq;

varias perreptantibus tandemque ventriculo & intestinis implantatis contentus putrescat, vraturue, aut simpliciter ebulliat; sed cum ea conditione, vt quæuis alteratio minimè sit continuata, sed interpolata quacunq; ratione interrumpatur. hæc enim est iam peruagata opinio de loco & de foco putredinis intermittentium febrium à diuino scilicet Fernelio primum meditata explicataque ab excellentissimis viris Ludouico Mercato, & Eustachio Rudio alijsque magnis viris luculentissimis rationibus, quas hic inculcare piget ne præter morem meum alienos labores mihi videar vindicare; denique experimentis meis proprijs confirmata.

OBS. 156. Nam memini febrem tertianam, quæ tenuit amplissimum præsidem Michaëlem Bouuetum ante quinque annos focum habuisse in hepate, cuius indicium tumor inflammatorius visceris ei superstes, qui in suppuratum abijt, vt constitit ex sero purulento commixto sanguinis massæ venâ sectâ conspicuo, & linguâ semper albescente vapore scilicet purulento tinctâ, quique accessu febris quartanæ exacto tandem anno mortem intulit. eius in cadauere hepar insigniter tumefactum & quasi retorridum, sed adhuc aspersum pure repertum fuit; lien autē totus ambustus & carbonis instar ater.

OBS. 157. Recordor etiam nobilem adolescentem & religiosum ordinis Benedictini Ioannem de Poully tertianâ laborasse graui admodum & productâ, cuius paroxysmi circa meridiem à mediocri rigore cum inciperent sudore largo sequenti die soluebantur. febre autem ingrauescente derepĕte & in continuam mutata subito me absentē breui suffocatus interijt. dissecto cadauere hepar immani tumore & iam scirrhoso distentum inuentum, & vomica pure prægnans in pulmone; nam biduo ante peripneumoniâ vt audio oppressus fuerat.

OBS. 158. Porrò non ita pridem hic excessit è viuis Reuerendus Canonicus Collegiatæ Ecclesiæ S. Crucis, cui nomen Basinus, à tertianâ febre comitatâ magno admodum tumore hepatis eoque duro, necnon abdominis dextri & eo infra etiam vmbilicum porrecto confectus. in huius cadauere præter hepar scirrhosum & oppidò grande obseruatæ grandulæ omnes dextri lateris vnà cum pancreate tumore supra admirationem magno & duro distentæ, retorridæque vt lapideas verè diceres. hic autem vt ex auditu accepi ante tertianam lentâ febre

hybernâque derentus prope extabuerat.

OBS. 159. Recordor denique egregiam & nobilem domicellam Annam de Gatinois vxorem generosi viri Ludouici de La Mothe domini de Landfrancourt viginti ante annos tertianâ autumnali laborasse, quę in continuam & modicam tamen mutata totam hyemem viguit, sed insignita sæuissimis stomachi doloribus duas tresue horas statim ab assumpto cibo iuuenculam grauiter exercentibus : verosimile sane fuit focum febris causamque doloris adeo acerbi in pancreate latuisse. nā huiusmodi dolores deinceps obseruaui à scirrhoso pācreate grauiter premēte vētriculū cibo distentū excitari, aut potius recrudescere & exacerbari à cōpressu ventriculi cibo pleni; & nominatim in Reuerendo Canonico præfatæ Ecclesiæ Desiderio de Rupé, qui quatuor ante mortem annos de his doloribus fuit apud me semper conquestus. id enim constitit satis ex dissectione corporis. ceterum ingeniosa & prudens domicella à febre iisque doloribus Iunio mense sequenti ab vsu aquatum Birckefeldensium meo consilio liberata reualuit, cum cetera medicamentorum genera ne hilum profuissent, succedente scilicet diuturno alui profluuio.

His itaque experimentis confirmata fuit apud me grauissimorum medicorum sententia febres, intermitrentes scilicet hærere in sanguine qualiscunque occurrit in vasis siue viscerum, siue glandularum ceterarumq; partium abdomine conclusarum, & eas quidem in triplici esse differentiâ.

Enimvero quoniam in ramis portæ hepaticæ sanguis crassus in hepate genitus continetur isque à mediocritate versus frigus, aut calorem recedens (nam temperatus prorsus sanguis nisi præter naturam prius incaluerit & iam bilescere ceperit præ vstione febrem certè fouere neqnit) sunt autem rami vna cum ipso stipite portā dicto insignies septem, inde in eo sanguine ceu subiecto hærent duplicis generis febres, quotidianę scilicet in crudo & pituitoso; & tertianæ in biliosō siue calido, quæ septē circiter vel quatuordecim circuitibus vtplurimùm terminantur tandem, circuitibus, inquam, siue paroxysmis recurrētibus, quia scilicet sanguine in vno ex illis ramis delitescente ac per putrefactionem incinerato diem intra naturalem circiter vtpotè pauco ideoque facilè resolubili siue combustili febris extinguitur, certè feruor eius prorsus repescit, quæ ta-

men, quia interea sanguis qui in proximo vase latet incalescit contactu & ratione sanguinis primum paroxysmum excitantis, itaque ad putredinem apparatum citius aut tardius concipit, recurrit breui intra diem vnum aut alterum pro natura humoris facilius citiusque putredinem imbibentis. nam sanguis pituitosus quia humidissimus & exiguo alias calore à natura præditus putredinem biliosi vtpote calidi & sicci præuertit circiter spatium vnius diei.

At vero quoniam sanguis in liene confectus per portam splenicam diffunditur reconditurque in longè multò numerosioribus ramis, gastricis scilicet, epiploicis, gastrepiploicis, & alijs longiùs quàm mesaraica exporrectis, is porro putredini maximè resistit vtpote calidus à natura & siccus admodum, hinc pariter intermittentem quidem febrem sed quarto quoque die duntaxat recurrentem excitat. nam humor in vno ex his ramis quia paucus breui incinerātur intermissionem facit, sed quia putredo ad proxima vasa & communionem habentia non nisi longo tempore propter resistentiam maiorem ad eum gradum procedit caloris, qui emicare possit & febrim in toto accendere, hinc qui recurrunt deinceps paroxysmi numerosi quidem sunt multitudini vasorum diuersorum, in quibus sanguis successiue putrescit siue potius vritur, respondentes, sed interuallum longum, hoc est, plurium dierum habent. itaque fit producta admodum febris, cuius scilicet constitutionis terminus est ferè motus solis, vti motus lunæ siue integer siue dimidiatus est terminus constitutionis reliquarum febrium ante memoratarū annotatione Hippocratis, & quotidianæ experientiæ fide; sed duo minimùm dies intercedunt aut amplius puri & à febre vacui inter recursus paroxysmorū quartanæ sese consequentium.

6. epid.

His ergo positis fundamentis quæ aliàs plenius vberiusq; neo dāte explicabūtur redeamus ad institutū, & propositionē nostrā in cōtinuis primū expedamus, si prius coronidis loco addamus vnū verbū de febribus quæ sepè aut succedūt aut confundūtur cū synochis & aliàs frequētissimæ sunt, quæ scilicet causā continentem habent serosum humorem, qui è capite in pulmonem decubuerit, quæque ideo catarrhales dici possunt. nam cum in corporibus plenitudine serosâ laborantibus & aliàs synocho detentis in ebullitione ipsa sanguinis in vasis

magnis serum efferuescens in caput passim efferatur despumetque quodammodo, non semper illic immorari & cunctari ei contingit, sed statim excerni rectaque per communes meatus eius effluxui à natura dicatos in partes depluere subiectas ac præsertim in pulmonem: atque cum sit diuturnus & quasi perennis ascensus seri in caput, & defluxus eiusdem in pulmonem necesse est sensim aggestum collectumque ob cordis viciniam incalescere ac lentescere crassescereque præsertim si in delapsu mucosa capitis excrementa deterserit sibique immiscuerit, itaque quia magna eius pars per tenuitatem aut lentorem effugiens naturę conatum tussi excutere conantis hæret in pulmonibus, necesse est tandem putrescere atque simul aut synochum fouere, aut particularem pulmonum febrem inferre, quæ alioqui singulis diebus sub vesperam quamdam exacerbationem præ se fert, quòd eo tempore depluuio seri nocturnū frigus occasionem det; atq; sine dubio serosum humorem habet pro subiecto. particulares huius historias referre piget quippe quæ nulla frequentior. tantum moneo me in fortissimo equite Nicolao Marco de Nouroy domino de Portsurseille polysarco & genij sui satis peramante sæpesæpius obseruasse huiusmodi febres quo tempore soluuntur acris hyems gratâ vice veris & Fauonj recurrentes.

OBS. 160.

Sed age ad institutum pergamus. ita enim statuo febrium continuarum pleramque perluuiem serosam esse reuera subiectum si non proprium & adæquatum, certè inadæquatum & partiale, vnà scilicet cum sanguine reliquo cuiuscunq; naturæ pituitoso, bilioso, siue atrabilari; porro computredinis huiusce sanguinis eamdem perluuiem esse occasionem præsentissimam, sæpè enim in febribus continuis longè vehementior est & maior feruor serosi humoris quàm reliquæ massæ sanguineæ. Eæ scilicet continuæ serosum humorem tanquam præcipuum subiectum habent, in quibus & causæ pleonexiæ serosæ sunt admodùm euidentes & prægressæ sunt manifestè, tum vero symptomata febri assidentia feruori serosi humoris maximè attestantur, quæ denique vacuatione eiusdem quacunque ratione factâ soluuntur, aut certè adleuamentum capiunt.

Omnino enim necessarium est illum humorem febris agnoscere subiectum præcipuum, cuius & redundantiæ, &

ebullitionis siue putredinis clariora extant indicia, cuiusque recessu morbi vis infringitur penitus, aut saltem ex parte. Ac feruoris indicia manifesta sunt sanè inprimis dolores & præsertim partium habitus externi, offensæque in sensu interno, vel etiam in motu animali, deniq; simplices corporis affectus siue qualitates mutatæ in eodem externo habitu: nam euidentior maiorque omnino eius humoris feruor statui debet, qui è proprijs vasis exiliens erumpensque efferuescit vel in caput, vel in externas corporis partes cutemque ipsam, quam eius qui in proprijs duntaxat conceptaculis cohibetur & quasi ibi commoritur. porrò quoniam serosus humor & facilè resoluitur atq; feruorem etiam deponit, & vero ob ingenium lene & minimè naturæ humanę infestum haud valdè naturam perturbat, inde sanè symptomata feruoris eius indicia nec pertinacia admodum sed fugacia esse necesse est, neq; vero letalia aut naturæ admodùm infensa & incommoda. quamobrem eæ febres continuæ hærere in aqueo humore feruefacto vel putrente tanquam præcipuo subiecto statuendæ sunt, quæ cum corpora & densa, & otiosa, atq; aliàs victui pleniori & humidiori, hoc est, largo potui assueta inuadunt, & soporosis affectibus at breuibus, aut intem pestiuis productisq; quidem sed ex se tamen solubilibus, aut delirijs mitibus atque fugacibus, motibusq; conuulsiuis non valdè grauibus, & verò momentaneis, ac pariter dolorib⁹ varias externi habitus partes affligentibus sed citra suppuratum remittentibus incursantur: tum quæ familiares habent siue deiectiones aqueas, siue sudores largos, & quæ denique exanthemata lata puriginosa & alba habent.

Enimuero continuas omnis generis hisce symptomatis orgasmi humoris serosi signis incursatas frequenter grassari experientia quotidiana satis docet. atque vt exempla continuarum tertianarum, quæ comate delirijs mixto, & admodùm producto, similibusque capitis affectibus insignes fuere, & à nobis diffusius tradita sunt in obseruationibus superioribus, & speciatim in capite de parapoplexia; pariterque earum exempla, quæ doloribus arthriticis infestæ fuerunt, qualis illa quæ meritissimum Scabinum huius vrbis exercuit, de qua suprà, prætermittã; non desunt mihi quotidianæ & quartanæ continuarum, quanquam eæ sunt admodum raræ. Gale-

ni annotatione, satis memorabilia exempla.

OBS. 161. Vidi equidem quotidianã continuam duabus in fœminis, in splendidã scilicet matronã A. Furneria vxore amplissimi viri & consiliarij vicani D. Liegeois iam sexagenariã, & in perhonestã alterã matronã Nicolea Rouget vxore M. Chauotij Pharmacopœi, quę quadragenaria primùm, deinde iterum decimo

OBS. 162. quarto pòst anno incidit in eiusmodi febrem. vtramque profectò grauis & contumax somnus & præsertim hanc magnam diei sed inclinantis partem tenebat, otiosa autem vita, turgida facies, vrina vitro fuso per quam similis cetetaque omnia symptomata, & præsertim typus febris sanguinem pituitosum, vnáque serosum satis demonstrabant. vtrique difficilis quidem febris sed tamen minimè letalis fuit, etsi in illâ doloribus abdominis conuulsorijs motorior exstiterit.

OBS. 163. Ex quartanarijs autem memini nobilem virum Ioannem de Reins D. de Brenecourt ante tres hyemes sibi gratulantem quòd tempus rigoris & exacerbationis molestissimũ ceteroqui & grauissimũ sine sensu transigeret, alto quippe sopore vir splendidus eoque duodecim horarum & amplius tenebarur, sed indolentiam ab hac causa in malis rebus potius ponebam in febre, quæ ad apyrexiam non peruenirer, & non temere. nã quinto circiter mẽse sopor ille cũ æternã noćte cõmutauit.

OBS. 164. idem contigisse recordor Religioso viro ordinis Præmonstratensis & Parocho vici Charpaine, in quo iam sene sopor non ita altus fuit, sed coma potius peruigil, clarioraque deliria in principio exacerbationis, vnaque maius incendium internum quàm quenquam alium quartanarium à me visum pium hominem exercebant. viuit hoc tempore adhuc & quartanã

OBS 165. tenetur Nobilis admodum & religiosus Benedictini ordinis Ioannes de la Tourre pijssimus Iuuenis intermittente scilicet sed factã ex continua trium mensium, cuius episemasiæ sopore, motibus conuulsiuis, delirijs infestæ fuerunt, nec non etiã doloribus abdominis. Postremo mihi subit in memoriam pe-

OBS. 166. ne intermortua febris quartanæ continuæ longè memorabilior ceteris historia, quæ in amplissimo præside Michaele Boueto ad hepatis phlegmonem ad annum vertentem exporrectam accessit, quartumque intra mensem ægrum confecit. principium enim cuiusque exacerbationis sese pulsu admodum paruo simulque raro, vt quandoque plusculas horas pe-

nitus latetet, sese prodens eomate supra modum graui nisi quando delirijs interturbaretur, & eo vtplurimum quindecim & amplius horas continuo vrgente fuit insigne. sed de eo morbo alias pluribus.

Agedum autem quoniam eadem symptomata feruoris serosi humoris indices febribus intermittentibus omnis generis sæpenumero assidere solent, & præterea efflorescentiæ eiusdem in cute ipsa, sed inprimis vacuationes aspectabiles eiusdem humoris frequentissimæ sunt, à quibus solutionem perfectam, aut certè adleuamentum & vtilitatem non mediocrem capiunt, nulla profectò iusta ratio prætexi potest, cur non statuamus pariter earum subiectum etsi partiale sed præcipuum tamen serosum humorem, cum præsertim primæ illæ venæ in quibus focus febris delitescit peruuie serosâ longè magis quàm venæ magnæ inter alas & inguina sitæ scatere & turgere soleant.

Experientia sanè quotidiana docet principium aut certè tempus inæqualitatis tertianarum plerarum sopore magis aut minus graui ac diuturno esse oppressum, vt superuacaneum sit id particularibus demonstrare experimentis. memini autem delirij sed leuis singulorum paroxysmorum comitis assidui in quodam ephippiotum sarrore Nanceiano ante viginti annos tertianario; atque ostendimus suprà id genus febrium cruciatibus abdominis conuulsiuis sæpè infestari, quos affectus quoque demõstrauimus à serosa colluuie è visceribus in caput per feruorem raptâ sponte excitari. OBS. 167. OBS. 168.

Quorum certe cephalicorum symptomatum syndromen in quartanarijs obseruauimus, pluribusq; experimentis supra comprobauimus, pariterque hoc præsenre anno in illustri equire de quo ante, in honoratis viris Carolo del'Espine incola Oppidi de la Chauffée, & in N. Drouot incola Oppidi de Rébeucourt, deniq; in profugo quodã ex Angliâ religionis Romanæ causâ, Ric. Greffinus illi nomẽ. huic scilicer iam sextum mẽsẽ causario singulis paroxysmis incuntibus sopor altus sed stranguria interturbatus sensus omnes arctissimè per septem horas ligat, alioqui is diebus intermissionis insomniâ laborat. OBS. 169. OBS. 170. OBS. 171. OBS. 172.

Iam vero ex ijs, qui quotidianâ intermittente laborarunt, eiusdem generis symptomatum seriem memini me annotasse tum in locuplete & perhonesto ciue Pontano Ioanne Norario. OBS. 173.

rio, & in domicellâ iuuenculâ vxore nobilis viri Iacobi des Combles: febre enim singulis diebus à meridie recrudescente veternus vtrumque vrgebat grauis adeo & contumax, vt non leuem metum præsertim in mercatore subrufo aliâs sene lethargi inijceret. vrina vtrique vitrum fusum referebat. neque dubito huiusmodi symptomata hisce febribus ceteroqui admodum raris esse perpetua.

OBS. 174.

Ceterum quod ad efflorescentias in cute attinet, annotaui non semel olim in tertianarum principio, sed in querquera febre semel duntaxat in ingenuo adolescente Trecensi Nicolao d'Aubeterre, in quo exanthemata lata albaque, & æqualis durationis principio singulorum poroxysmorum erumpebât; de quibus plura ante capite proprio.

OBS. 175.

Postremò quantum spectat ad vacuationes sensiles serosi humoris, nemo nescit vomitum intermittentibus febribus & presertim tertianis vtrique esse familiarissimum, & eiuscemodi vt quò copiosior est, eò euidentior vtilitas & adleuamentum febris sequatur; eum porrò esse aqueum ferè totum sed bile tamen eaque varia suffusum.

OBS. 176.

Experientia similiter quotidiana docet diarrhœam serosam intermittentium plerarum inæqualitatis tempori & præsertim tertianarum assidere vti supra demonstrauimus. sed & in querquerâ febre obseruaui eamdem in adolescente modò nominato. quod confirmant quoque vacuationes arte factæ & alioqui serosæ planè, quas tanta vtilitas sequitur quandoq;, vt in non paucis obseruarim ab eiuscemodi purgatione focum febrilem tâdem abstersum, & memini ante quindecim annos quartanam in nobili puero Belgâ conuictore Doctoris Heliæ ab exhibito medioeri medicamento melanagogo pridie quatti paroxysmi omnino esse curatam. superioribus autem annis postremis huius generis febrium feracissimis in tertianarijs pluscul is idem mihi obseruatum: & nudius tertiùs in ancillatiolo vxoris meæ, quod beneficio hausti medicamenti quintum euasit paroxysmum tertianæ, in quam biennio ante sed trimestrem incurrerat. huiusmodi certè curationes euidenter comprobant in humore seroso præcipuè intermittentes febres hærere, quandoquidem à medicamentis præter aqueum humorem bile suffusum nihil ἀξιόλογον excerni experientia testatur.

OBS. 177.

OBS. 178.

OBS. 179.

Denique quod ſpectat ad ſudores, cum eadem experientia doceat intermittentes febres cuiuſcumque generis & faciliores curatu & breuiores eſſe, in quibus ſudores largiores aut citius in declinatione ſuccedunt, atque exiguam contrà aut nullam curationis ſpem ante ſudoris eruptionem in declinatione affulgere; annotaui præterea vel in quinquaginta tertianarijs (vadis mihi & teſtis fide digniſſimus noſter herbarius Samuel Phulpinus aſſiduus ferè viſitationũ mearum comes) ſudorē anteuertere alium à ſudore declinationis, ſcilicet ſtatim à rigore & inæqualitatis tempore. OBS. 180.

Imò præter vtrumque ſudorem ijs ſtatis temporibus viciſſim ſuccedentem; in vno & altero ægris tertium alium annotaui rigori ſcilicet vnam aut alteram præeuntem horam, de quo ſudore vſurpare illud dictum Plauti ſoleo, quod ab Hippocrate accepit, *pro monſtro eſt cum quis ſudans tremit.* Memini namque generoſum adoleſcentem Lotharium Merernich in incremento ipſo tertianę, quam ſemeſtrem fuiſſe audio ter ſudaſſe largiter duas circiter horas ante rigoris febrilis inuaſionem. quiſquis autem ſudor fuerit diuerſus à ſudore declinationis certum eſt eum lõgitudinis quidem morbi ſignum eſſe, vnàque etiam cauſæ, quippe indicem ebullitionis ſeroſi humoris præcipuę materiæ febrilis, in principio ebullitionis ſcilicet longè latèque in habitum externum efferueſcentis. *in aphor.* OBS. 181.

Sæpius autem ante declaratum à nobis quartanarijs ſudores eſſe maximè familiares; exceperim tamen ſenes & hyeme laborantes, è quibus non citius ſudorem ex ſpectes, quàm ex pumice aquam: ſed in illis profuſa admodùm vrina præſertim inæqualitatis tempore ſudoris eſt vicaria; in alijs namque ætatibus etiam rigida hyems non prohibet ſudorem. laborat quidam è meis ſubditis Campelianis Dominicus Ferry ab autumno quercrã febre iam agitur ſextus menſis ab eo tempore corpus totas noctes etiam à febre vacuas quãquã hyeme admodũ ſæua perennì diffluit ſudore. nam de die ὀρθοςάδην ſe habens ſudorem reijcit. OBS. 182. OBS. 183.

Poſtremò confirmatur hæc ſententia ex eo quòd cùm longitudinem paroxyſmorum intermittentium, vt & omnium omnino reliquarum febrium productionem error externus adferat ex Galeni obſeruatione, experientiâque quotidiana; is autem partim in largiori potu, partim in negligentiâ corporis *lib. 2. de feb.*

externi & expoſitione ambientis iniurijs, ac præſertim frigori captandæ frigidæ auræ gratia factâ conſiſtat, atque prior ex illis erroribus per materiæ additamentum ſeroſam plenitudinem maximè augeat, poſterior vero per cohibitum effluuium aqueum idem quoque præſtet, meritò colligere eſt febres non ſolùm intermittentes, ſed ferè omnes cuiuſcunq; generis in ſeroſo humore aut ſolo aut certè vnà cum ſanguine cuiuſcunq; naturæ ebulliente atque putreſcente hærere, ſeroſumque humorem ſi non adæquati certè partialis, ſed præcipui ſubiecti vicem gerere, & alioqui occaſionem putreſcibilitatis dare ſanguini proprio & ſpecifico quarumdam febrium ſubiecto.

FINIS.

IN CLARISSIMI D. PISONIS CELSITVDINIS LOTHARINGIÆ ET Barri Ducis Medici, & in Academiâ Pontimontiâ Collegij Medici Decani Obseruationes

APOLOGETICVM.

Obseruata diu, medico nec cognita vulgo
Profert in lucem dogmata Piso noua,
Quæ firmis adeo momentis comprobat, vt iam
Nil illis nouitas demere iure queat.

Ioannes Leurechon Celsitudinis Lotharingiæ & Barri Ducis Medicus.

ΑΝΑΓΡΑΜΜΑ.

ΚΑΡΟΛΟΣ ΠΙΣΩΝ. ΑΛΚΑΡ ΠΟΝΟΙΣ.

Ἰητὴρ πολλῶν ἀντάξιός ἐστιν Ὁμήρου.
Μοῖ δὲ Πίσων πάντων ΑΛΚΑΡ ἅπασι ΠΟΝΟΙΣ.

ὁ αὐτὸς Ἰωα. Λεβρεχόνιος Ἀρχιατρός.

ἐπιγραμ. τῶ αὐτῶ.

Ἀχλυόεις μικρόκοσμος ἔην καὶ ἀνήλιος, αὐτὰρ
Νῦν νέος ἀνθρώποις ἥλιός ἐστι Πίσων.
Ὡς νεφέλης καθαρὸν κόσμον μέγαν ἥλιος, οὕτως
Καὶ ὀρρῶ καθαρὸν μικρὸν ἔθηκε Πίσων.

Ἰωάνν. Φάβρος Ἀρχιατρός.

IN tenebris microcosmus erat sine sole: sed istis
Sol nouus in tenebris Piso repentè micat.
Nam solè magno detergit nubila mundo,
Nubiláque è paruo Piso serosa fugat.

IDEM.

LE petit monde estoit sans lumiere brillante.
Mais le Pois est venu pour estre son soleil,
Phœbus chasse la nuë aux raions de son œil,
Luy la serosité vitieuse & bouillante.

Le mesme.

ANAGRAMMA.

CAROLVS PISO. SALVS CORPORI.

DOctrina felix, & noua CORPORI
SALVS in orbem prodit; adest, adest
Ignota priscis, at reperta
Temporibus medicina nostris.
Reperta, sed quam nulla dies tamen
Oblitterabit, non fuga temporis
Obliuiosi. Quid vetusta
Scripta, nouis inimice, laudas?
Quæ scripta laudas cunque, recentia
Olim fuerunt, quæ noua despicis
Antiqua laudabuntur olim.
Nulla dies meliora reddet.

Petrus Barotus D. M. & Professor Anato. & Chirurg.

IN NOBILISSIMI ET CLARISSIMI VIRI CAROLI PISONIS OPVS.

TETRASTICHON.

QVid noua miraris medicinæ dogmata? non sunt,
Quamuis hanc nemo triuerit antè viam.
Sunt noua quæ nullam possunt sperare senectam,
Antiquum est quicquid postera fama colet.

Renatus Bodinus D. & Professor Med.

ANAGRAMMA.

CAROLVS PISO. IS CARVS POLO.

MOrtales seruare Deûm est, quod liberet imbre
Clarus Apollo solum, carus Apollo polo est.
Dumque seri Piso microcosmum liberat imbre,
Alter Apollo, solo CARVS IS, *atq;* POLO *est.*

ALIVD EPIGRAMMA.

ILluuie Pythona satum quòd Delius arcu
Fixerit, intonsis laurea sacra comis.
Humoris morbos pellentem monstra ferosi
Num manet emeritis laurea certa comis.

ALIVD.

QVod senio Diuos, quod liberet imbre Cybellem,
Carus Apollo polo est, carus Apollo solo est.
Dum senio, atque seri Piso nos liberat imbre,
Nunquid Apollo solo est, CARVS IS *atque* POLO *est?*

C. De Mongeot Doct. Med.

IN ILLVSTRIS VIRI C. PISONIS OBSERVATIONES.

EXASTHICON.

CVr sua florescunt trinis insignia pisis,
Stemmaque Pisonis nobile nomen habet?
Scilicet Austrasijs Piso prodiret vt oris,
Necdum pisa nouâ piseret arte mala
Morborum expurgans varias fortesque luesque,
Humida quas passim parturit illuuies.

Antonius Kremer S. Dñationis Amanuens.

*SVR LE DISCOVRS DES MALA-
dies des eaux d'honnoré Seigneur le Sieur Charles le Pois
Seigneur de Champel, Conseiller & Medecin or-
dinaire de son ALTESSE, & Doyen de
la faculté de Medecine en l'Vniuersité
du Pont-à-Mousson.*

QV'Hercule ait estouffé l'hydre, c'est vne fable,
L'hydre a iusques icy fourmillé indontable.
Mais voicy que meshuy le Pois estouffera
Le monstre à mille chefs, dont l'humeur hydropique
Par sa serosité aux drogues fait la nique.
Il est enfin mocqué, le Pois s'en brauera.

M. Samuel Phulpin Botanique
& Apotiquairé.